

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია
კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი

ილია აბულაძე

უ რ მ ე ბ ი

I

ილია აბულაძის „შრომების“ I ტომში შესულია გამოკვლევები, რომლებიც განსვენებულ მეცნიერს გაერთიანებული ჰქონდა საერთო სათაურით „ქართულ-სომხური ფილოლოგიური შტუდიები“. ეს გამოკვლევები შეეხებიან ქართული „მრავალთავეების“ უძველესი რელაქციების შესწავლას, კერძოდ, მათი სომხური წყაროების გამოვლენას.

რედაქციისაგან

გამოჩენილ ქართველ მეცნიერს, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტს, პროფესორ ილია აბულაძეს დარჩა მდიდარი მეცნიერული მემკვიდრეობა. კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტმა ხელი მოჰკიდა ამ მემკვიდრეობის გამოცემას. უკვე დაიბეჭდა „ძველი ქართული ენის ლექსიკონი“, რომლის გამოცემა თვით ავტორს არ დასცალდა. გამოვიდა „ქართული პალეოგრაფიული ალბომის“ მეორე გამოცემაც. ილია აბულაძის „შრომების“ I ტომში შევიდა განსვენებული მეცნიერის ის გამოკვლევები, რომლებიც შეეხებიან ქართული „მრავალთავეების“ უძველესი რედაქციების შესწავლას, კერძოდ, მათი ძველი სომხური წყაროების გამოვლენას. ავტორის მიერ ისინი გაერთიანებულია საერთო სათაურით „ქართულ-სომხური ფილოლოგიური შტუდიები“. ამ საკითხებზე განსვენებული მეცნიერი მუშაობდა თითქმის ოცდაათი წლის მანძილზე. ბუნებრივია, რომ ცალკეული წერილი მოთავსებულია სხვადასხვა დროის სხვადასხვა გამოცემაში, რაც მკითხველისათვის მათ ძნელად ხელმისაწვდომად ხდის.

წინამდებარე ტომში ტექსტები იბეჭდება ფოტოტიპური წესით. სარჩევში ნაჩვენებია რომელი გამოცემიდან არის ამობეჭდილი ცალკეული სტატია. სტატიებს შერჩენილი აქვთ პირველი გამოცემის პაგინაცია. ამასთან ტომს გაკეთებული აქვს საერთო პაგინაციაც. ამგვარად, მკითხველს დამოწმებისას შეუძლია მიუთითოს როგორც პირველი გამოცემა, ისე წინამდებარეც.

ქართულ-სომხური ფილოლოგიური შტუდიები

•მრავალთავის• ზომიერით თავის წაარო *

ძველი ქართული ლიტერატურის ძეგლები, კერძოდ აგიოგრაფიისა და ჰომილეტიკის სფეროდან, რომლებიც მაშინდელ სიტყვა-კაზმულ მწერლობას შეადგენდა, დაცულია ისეთ კრებულებში, რომელთაც მრავალთავი ეწოდება. მრავალთავს, როგორც ეს პროფ. კ. კეკელიძის შრომებიდან არის ცნობილი¹, ძველად ისეთ კრებულს უწოდებდნენ, რომელშიაც მოთავსებული იყო „წმიდათა“ არა ერთი მარტილობა ცხორება და შესხმა. ეს კრებულები იმითაა საყურადღებო, რომ იქ მოთავსებული ტექსტი კიმენურია, ე. ი. გარდაუკაზმ გადაუმეტაფრასტებელი ანუ ხელშეუხებელი რედაქციისა.

ბოლო დრომდის მრავალთავის უქველეს ხელნაწერად სინას მთის მონასტრისათვის ქ. იერუსალემში გრიგოლ ხანძთელის მოწაფის, მაკარის მიერ 864 წ. გადაწერილი ხელნაწერი ითვლებოდა. მაგრამ ამაზე აღრინდელიც აღმოჩნდა ხანშეტი პალიმფსესტების გამოთხეურების დროს. მხედველობაში მაქვს პროფ. ა. შანიძის მიერ 1926 წ. გამოცემული „ხანშეტი მრავალთავი“², რომლის მხოლოდ მკირეოდენი ნაწყვეტია გადაარჩენილი. მართალია, მას თარიღი არ ახის, მაგრამ გამომკემლისა არ იყოს, იგი VIII ს-ზე გვიანდელი არა ჩანს.

ქართული „კიმენ-მრავალთავის“ საბოლოო ჩამოყალიბების ხანად X ს. ითვლება³. ამ კრებულებში შესული უცხო მასალის უდიდესი ნაწილის მომდინარეობა, ე. ი. დედანი, საიდანაც იგი ითარგმნა, დრო, როდესაც თარგმნეს, და მთარგმნელნი ცნობილი არ არიან. დედნის გამოსარკვევად, რომლიდანაც თარგმანი უნდა მომდინარეობდეს, ასეთ შემთხვევაში ერთადერთი საშუალებაა, — შეუდაროთ შემონახული ძველი ანალოგიურ ტექსტს იმ ენაზე, რომელსაც იგი მოეპოება. მხოლოდ ასეთი დაპირისპირებული შესწავლით ოდენ შესაძლოა თუ

* წაკითხულია მოხსენებად თბ. სახ. უნივერსიტეტის სომხური ენისა და ლიტერატურის კათედრის საჯარო სხდომაზე 1936 წლ. 4 თებერვალს.

¹ პროფ. კ. კეკელიძე, Monumenta Hagiographica Georgica, ნაწ. I. Kelmena ტ. I, გვ. VII-XII, ტფ. 1918 წ.; ნ. აგრეთვე მისივე ქარ. ლიტ. ისტორია I, გვ. 547-551, ტფ. 1923 წ.

² პროფ. ა. შანიძე, ხანშეტი მრავალთავი (ტფ. უნივერსიტეტის მოამბე VII, გვ. 98-159).

³ პროფ. კ. კეკელიძე, Mon. Hag. Georgica, ნაწ. I. Kelmena, ტ. I, გვ. XII, ტფ. 1918 წ.

სრული უმცდარობით არა, დაახლოებით მაინც ზედმიწევნით გამოვამქლავნოთ ნამდვილი სურათი.

რამდენიმე ძველი ძველი ქართული მრავალთავისა (X-XI საუკუნემდელის) როგორც საკუთარი, ისე უცხო წარმოშობისა, გამოცემულია. უცხო მასალისათვის ზოგჯერ წყაროც, საიდანაც ისინი უნდა მომდინარეობდნენ, დასახელებულია ანდა ნაფურცელდებულია ასეთი. მაგრამ მრავლის უმრავლესისათვის, გამოცემულთა თუ გამოუცემელთათვის (უფრო უკანასკნელთათვის) ასეთი ჯერ კიდევ მიკვლეული არაა. ჩვენი მიზანია, ძველი ქართული ლტერატურის ამ მნიშვნელოვანი ძეგლებისათვის (გამოცემულთა და გამოუცემელთათვის) დავძებნოთ წყარო; კერძოდ აღვუხსნოთ ის ძეგლები, რომლებიც სომხურიდანაა მომდინარე ქართულში და პირუტყუ—ქართულიდან სომხურში, ისე როგორც შევამოწმოთ მომდინარედ თუ მიმდინარედ ნაფურცელდებულნიც. საშუაო მეტად დიდი და ხანგრძლივ დროსაც მოითხოვს. ამიტომ ამთავით მხოლოდ თანდათანობით არის შესაძლო დაკვირვებათა შედეგების გამოშვებება.

ქვემოთ ორი ასეთი ძველი გვექნება განხილული: ერთი გამოცემული — „წამება ფილექტიმონის“ (Keimena 133-160) და მეორე გამოუცემელი — „სასენებელი სერგისის“ (საქართველოს მუზეუმის ხელნაწერთა A ფონდი № 95, ე.წ. პარხალის მრავალთავი XI ს-ისა, გვ. 1217-1222). სომხურად ერთიცა და მეორეც გამოცემულია, პირველი — *Վկայաբանութիւն սրբոյն Փիլիქտիւնի Վարդ և վկայաբանութիւն սրբոյն*“¹ (հათორ R, გვ. 438-475, *Վնեստիկ 1874*) და მეორე — *Միշատակ սրբոյն Սարգսի, Նახեքիոս Կեսարացի-ის Պատմութիւն եկեղեցւոյ*“² (გვ. გვ. 637-639, 646-648, 642-643, *Վնեստիկ 1877* წ). უკანასკნელი ევსები კესარიელის „საეკლესიო ისტორიის“ მეჩვე წიგნის სხვადასხვა ნაწილებად არის წარმოდგენილი.³

სომხური ტექსტები აღებულია ხელნაწერებიდან. მათი შემცველი ხელნაწერებიც ძველს მრავალთავებშია დაცული. „მრავალთავის“ შესატყვის ძეგლს სომხურად *Ճառընտիր* (რჩეულ-სიტყვანი) ეწოდება. ეს სახელი იმიტომ უნდა დარქმეოდა ამ კრებულს, რომ მასში ყველა მარტიულ-მოღვაწეთა შესახებ კი არ არის მასალა, არამედ „რჩეულთათვის“. ქართულ „მრავალთავშიაც“ ხომ შერჩევასთან გვაქვს საქმე! ამგვარად „მრავალთავი“ „რჩეულ-სიტყვანიცაა“ და პირუტყუ — „რჩეულ-სიტყვანი“ „მრავალთავიცაა“. ქართულში ერთი თვისებისაგან მომდინარეობს ამ კრებულის სახელწოდება: მრავალთავიანობისაგან — „მრავალთავი“, ხოლო სომხურში: რჩეულსიტყვაობისაგან — *Ճառընտիր*-ი („რჩეულ-სიტყვანი“).

¹ მემის მოციქულთა ეკლესიის ერთ-ერთი იშვიათი „*Ճառընտիր*“-იდან (რომელიც ამაჰად ერევნის მუზეუმში ინახება, № 78, და რომლიდანაც ჩვენ ვიცნობთ „სერგისის სასენებელს“ მხოლოდ) გადანაწერი პირის აღწერისა (მოიპოვება ეს პირი ვენეტკის მხითარაანთ ხელნაწერების კოლექციაში № 635) აღმწერულს, ბარსელს ა რ გ ს ი ა ნ ს, ის აზრი აქვს გამოთქმული, თითქოს „სასენებელი სერგისის“, რომელიც სომხური „მრავალთავითაც“ ევსების საეკლესიო ისტორიიდან აღებულად იხსენიება, არ მოიპოვებოდა „საეკლესიო ისტორიის“ სომხ. თარგანში („*Նახեքիայ եկ. Պատմութեան մէջ Սարգսի զօրավարին վրայ ոչ խօսք կայ և ոչ ալ կրնար ըլալ. Կեսարացի՞ հոս յիլօւած Նახեքիոս կամ տարբեր ըլալու է Կեսարացեն, և կամ փոխանակ Սամուէլի նրբու գրօւած է; որ չազօւած է զՆახեքի*“ — R. *Սարգսեան Մայր ցուցակ հայերեն քննադրաբ. մատենագ. մխիթარ. Ի Վնեստիկ, II, გვ. 435* Վ. 1924).

მაიონატირ-ებში შესულია არა მარტო სომხური ორიგინალური მარტი-ლობა-ცხორებანი და შესხმა, არამედ უცხოც, უმთავრესად ბერძნულიდან ანდა სირიულიდან ნათარგმნი. ზოგიერთი მასალა ქართულიდანაც არის ნათარგმნი. ერთი მათგანის ქართულიდან ნათარგმნობა ცნობილმა ბელგიელმა მეცნიერმა P. Peeters-მა დაამტკიცა, წინააღმდეგ ვენელი მბითარიანელისა, ცნობილი მკვლევრის ნ. აკინიანისა, რომელსაც იგი სირიულიდან ნათარგმნად მიაჩნდა. ეს ძეგლი „დიონისე არეოპაგელის ცხოვება“, რომლის ტექსტი სომხურად. აკინიანმა გამოაკვეთა ვენის ორი ხელნაწერის მიხედვით (ჯანუკსა შამაიხას, ვენა, 1913 წ., გვ. 641-660 და 1914 წ., გვ. 205—218), ხოლო ქართულად. ათონის მრავალთავის მიხედვით, P. Peeters-მა (Analecta Bollandiana XXXIX, გვ. 277-315)¹.

¹ იმ მაგალითებს, რომელთა მიხედვით სომხური ტექსტის ქართულზე დამოკიდებულება მტკიცდება და რომლებიც მართებულად აქვს შენიშნული P. Peeters-ს, უნდა დამატოს შემდეგი:

1. ირ აინანს დასათათანს ს ნათიხ (209-210 მ₁₁)—რომელნი ბჭობდენ და მჭიდენ.
2. ირატე ს გიქიდე კირახანს ანბანე მხრე (215-216 მ₁₅)—მბითარული და მ.ო.კადელნი წარწყმედასა ზედა თავისა თქუენისასა.
3. ჩას ს ხაქიამანს კანანანს ნოსსეყ სრანსქი საგახიკონს ს შამარქი ს ჩის ქი ს ოქმანსეყ ს ნამანს (217-218 მ₁₇)—ბ მე მერე ეამითან შეუდგე ნეტარსა მოციქულსა და მართის ცოლი ჩემი და არა განვეშორებით მას.

ოგორც ხაზგასმული სიტყვებიდან ჩანს, პირველ შემთხვევაში მთარგმნელს სრულიად უმართებულოდ „მჭიდენ“ აურევია „ჩიდენ“-ში (←ჯდ-ომა) და უთარგმნია კიდევაც „ნათიხ“-ად; მეორეში — „მოქადულნი“ — „მაქებლნი“-ში (გიქიდე), ხოლო უკანასკნელ შემთხვევაში „და“ კავშირი, რომელიც დიონისეს ცოლის სახელის წინ ზის (ბ მე. შეუდგე... და მართის ცოლი ჩემი...), აღბათ ერთად დაწერილობის გამო (ასეა სწორედ ათონის მრავალთავში) შემაღდგენელ ნაწილად მიუჩნევია მთარგმნელს ხსენებული სახელისა. ეს ვითარება ზოგიერთ ხელნაწერში გასწორებულია. ასე მაგ., ემიაძინის ხელნაწერებში № 941 (1689 წლისა) და № 589 (1227 წლ.) ეს აღბული ასე იკითხება: ხა... ს შარქამ ს ჩის ქი (№ 589); ხა... ს შარქა ს ჩის ქი (№ 941).

გამოცემული სომხური ტექსტი ბევრგან შესასწორებელია თანახმად ქართული ტექსტისა, რომელსაც მხარს უჭერს ხშირად ზემოთ დასახელებული ემიაძინის ხელნაწერებიც.

გ ა მ ო ე ე მ ა შ ი ა :
205-206; ქამათიქხანს აჩიოე

უ ნ დ ა გ ა ს წ ო რ დ ე ს :
ქამათიქხანს აჩიოე (№ 589, № 941) სიბრძნის ძოყუარენა.

- „ „ ექსალორქი ს ქამალორქი ექსალორქი ს ქამალორქი (№ 589) მთავარი და დიდებული.
- „ „ ორ აყაჯტის ექსანს ექსანს ორ აყაჯტის ექსანს ასათლახი (№ 589, ქამათლახი № 941) რომელნი მსახურებდეს მთავარსა. ლმერთათასა.
- „ „ ნიქრხაქ ს ბნიყყ ნიქრხაქ ხიქ ს ბნიყყ (№ 589, № 941) ალთქმულ ვიყყ მზობელთაგან
- „ „ მანს ებნიყანს ქამ. ზამ- მანს ებნიყანს ქამ ზამქრისქხამქ № (589, № 941) ჭქის მზობელთა ჩემთა ვ ე დ რ ე ბ ი თ ა (ანის მიხედვით სომხურში მოსალოდნელი იყო: *ქხრისქხამქ ან *აყაჯტისქ თუ აყაჯტისქხამქ).
- „ „ ნანიქ ს ასათლახი ს ქ- ნანიქ ს ასათლახი (ქამათლახი № 941) ს ქ- ქანანს ზიყყ (589, 941) სათნა უნის ლთთა და მთა- ვარსა მათსა.

„ფილექტიმონის წამება“ გამომკვეყნებულია ვენეციის ბელნაწერი შაოღნ-საჩრ-ის მიხედვით, როგორც ეს გამომკვეყნების შენიშვნიდან ჩანს (ნ. გვ. 438); „სერგისის საკსენებელი“ კი ვიპოვეთ ერეენის მუზეუმის ერთ-ერთ შაოღნ-საჩრ-ში (ე.წ. მუშის მოციქულთა ეკლესიის შაოღნსაჩრ-ში), № 78, რომელიც

205-206 ¹¹: გასაღი წყაროს ღანსაჲს დასაღი (589, 941) უფროსს ვიდრე დაკლვისა მისისა.

207-208 ¹²: ხსენს იქ თონის ქუჩასაჲს სსენს იქ (abs-№ 589) თონის ქუჩასაჲს სასთილახის (ე.წ. № 941) (589, 941) მოიწია დღესასწაული ლთთა მთავრისაჲს

„ - „ ¹³: მკ არღისაჲს და მანოსსაჲს იქ იარღისა (უნდა იყოს მკ იარღის) და (იხე 589) მანოსს იქ და მანოსს (№ 589, № 941) ვისი ძმ ბარკაჯუთ ანუ ვინაჲ?

„ - „ ¹⁴: იარღისაჲს მკ იარღისა (589, 941) ძმ ვარი მე სოკრატისი.

„ - „ ¹⁵: ნოსტრესაჲს ქსენს ნოსტრესაჲს ქსენს და მანოსსაჲს (abs-041) სასთილახის დასაღი (589, 941) შევიწირე... ყოველთა დღეთა ცხოვრებისა ჩემისათა.

„ - „ ¹⁶: მანოსსაჲს მანოსსაჲს მანოსსაჲს და მანოსსაჲს (№ 589) ცლსა მეღნიერებისა და სიბრძნისა.

„ - „ ¹⁷: სასთილახის სასთილახის და მანოსსაჲს (№ 589, № 941) ვარსკულავთა და ბჰს ნათლისა და განწულავთა ეამთა და საუნჯენი კოთაი.

„ - „ ¹⁸: მანოსსაჲს მანოსსაჲს მანოსსაჲს (abs. № 589) № 589, № 941 მხესა და მთავარესა შეემთხუევის სიბნელს იგი ვნებისა.

„ - „ ¹⁹: სასთილახის სასთილახის (ერქმანს № 589) 589, 941 ვარსკულავთა მოქცევისა.

„ - „ ²⁰: მანოსსაჲს მანოსსაჲს (589, 941) მცირეჲსა ეამისა შემდგომად.

„ - „ ²¹: მანოსსაჲს მანოსსაჲს მანოსსაჲს (№ 589) გამომკვეყნებდა და ფილასოფოსთა მათ ბრძენთა მეღნიერებაჲს.

„ ²²: მანოსსაჲს მანოსსაჲს (თან № 941, უნდა იყოს *მანოსს) მანოსსაჲს მანოსსაჲს (589, 941) და უფორდეს სახელი სახელად მთავრისა მათისა არიოპაგეს.

209-210 ²³: მანოსსაჲს მანოსსაჲს მანოსსაჲს (589, 941) გიბრძენებს თქვენ მთავარი სოფლისა და მკვერთელი ეღმწიფებისა.

„ - „ ²⁴: მანოსსაჲს მანოსსაჲს (589, 941) და იქნა შეფოთი დიდი ქალაქსა მის შინა.

211-212 ²⁵: მანოსსაჲს მანოსსაჲს (589, 941) და ისმენდა.

„ - „ ²⁶: მანოსსაჲს მანოსსაჲს (589, 941) და მევედრებოჲს.

„ - „ ²⁷: მანოსსაჲს მანოსსაჲს (589, 941) და შევედ მე შინა კერძოთა მათ სარბიელთა.

211-213 ²⁸: მანოსსაჲს მანოსსაჲს (941) და ფონსა მის მზისასა.

211-213 ²⁹: მანოსსაჲს მანოსსაჲს (589, 941) და ურემ-კარნი არა და მოვიბოძე იყენეს უღლისაგან.

სათაური გვამცნობს, რომ ეს თავი ევსები კესარიელის საეკლესიო უწყებ-
 ბისაგან, ანუ ისტორიისაგან, არისო. მაგრამ სინამდვილეში ამ თავის ბოლო
 ნაწილი (გვ. 1221, სვეტი 1₃₀—ბოლომდის, ე.ი. 1222 გვ., სვ. II 9-მდის),
 როგორც მის დასაწყისშივე მოყვანილი სიტყვებიდან ჩანს, საეკლესიო უწყე-
 ბიდან კი არ არის აღებული, არამედ „სხუათაგან უწყებათა“. აქ წერია: „სხუა-
 თაგან უწყებათა ვიწყეთ ამიერთგანო“. შეიძლება ეს სხვა უწყება იმავე ევსე-
 ბისა იყოს, შესაძლოა ისიც, რომ სულ სხვა ავტორისა. და სწორედ ეს ნაწილი
 არც პოულობს პარალელს არც „საეკლესიო უწყების“ სომხურ თარგმანში და
 არც ამავე უწყებიდან ძველადვე „მრავალთავისათვის“ გაკეთებულს ან უკეთ
 მონტაჟირებულ თავში. სომხურად, როგორც ჩანს, ევსები კესარიელის როგორც
 მთლიანი ნაშრომის—„საეკლესიო ისტორიის“—თარგმანი, ისე მისგან ცალკე ამო-
 ლებული ნაწილიც მოიპოება. ქართულად კი მთლიანი ძველი ჯერ-ჯერობით
 არსადა ჩანს; ხოლო რომ არსებულა, ამას ექვთიმე ათონელის პასუხი მოწმობს
 გიორგი ქყონდიდელის შეკითხვაზე: „მაუწყე, თუ რომელნი წიგნი არიან, რომე-
 ლთა იგი წმიდა კათოლიკე ეკლესია არა შეიწყნარებს-ო“. ექვთიმე უპასუხებს:

„და კულად ევსევი პამფილეისა
 წიგნი არს. მრავალთა რათამე საქმეთა
 და თხრობათა წარმოიტყვს თვთოსახეთა, რო-
 მელ მრავლეთა ფილოსოფოსობითა დაწერილ
 არს იგი, არამედ წვალებანი მრავალი ჩაურ-
 თავნ მასვე და ამისთვის არა შეიწყნარებს ეკ-
 ლესიამ; იგი ქართულად ვისმე უთარგმნია და
 უწინარეს მრავლისა ეამისა, სიცოცხლესა
 ნეტარისა მამისა ჩუენისა იოანესსა, მოეწერა
 ქართლით სტეფანე ეპისკოპოსსა კყონდიდი-
 სასა და ეკითხა, ვითარმედ შესაწყნარებულ
 არსა კითხვამ წიგნისა ამის ანუ თუ არა?
 ხოლო ჩუენ მიუწერეთ მას, ვითარმედ არა
 შესაწყნარებულ არს, მაგრა კარგნიცა საქმენი
 მრავალნი სწერიან, გარან ლუარძლიცა წვა-
 ლებისა თანა შთაუთესან და მით უკმარ არს
 იგი“ (ს ა ბ ი ნ ი თ)“.

„ევსები პამფილელი წიგნი არის და
 მრავალთა საქმეთა წარმოიტყვს და თხრო-
 ბათა თვთოსახეთა, ფილოსოფოსობითა დაწე-
 რილი, გარან წვალებანი ჩაურთავნ; ამისთვის
 არა შეიწყნარებს ეკლესიამ. იგი ქართულად
 უთარგმნია და უწინარეს მრავლისა ეამისა,
 სიცოცხლესავე მამისა ჩემისა, მოეწერა მუნით
 სტეფანე ეპისკოპოსსა და ეკითხა, თუ შესა
 წყნარებულ არს; კარგნიცა მრავალი წერია,
 გარან ლუარძლიცა მრავალი ჩაურთავნ და
 მით უკმარ არს“ (ბ ა კ რ ა ძ ე თ რ დ ა ნ ი ა-
 თ ი)“.

სტეფანე ქყონდიდელის შეკითხვიდან არა ჩანს, თუ ევსების რომელი ნა-
 შრომი იგულისხმება, რომელიც იოანესა და ექვთიმეს წვალეებლობის ლუარძლთა
 შემეცველად აქვთ დახასიათებული. შესაძლოა, იგი ზემოხსენებული „უწყებაჲ“
 იყოს, მაშინ მრავალთავის „საკსენებელი სერგისისი“ ქართულად არსებული ევ-
 სები კესარიელის საეკლესიო ისტორიის თარგმანიდან იქნებოდა აღებული, რო-

29 ₂ :	იგი ბრძანებს ,,	გიბრძანებს	310 ₆	ვახარებ	გახარებ
29 ₉ :	მღელთა გან ,,	მღელთაგანი.	311 ₂ :	თათა	რათა
301 ₁₅ :	კაცთაგან ,,	კაცთაგანი	311 ₁₄ :	ხ მიერ	ხ მე მიერ
301 ₁₄ :	მძორწოდეს ,,	ძრწოდეს	312 ₁₁ :	გამოირვეის	გამოიძვეის
302 ₈ :	მე ვიდარებოდეს	მევედარებოდეს	313 ₈ :	ცხოვერისა	ცხოვრების.
304 ₂ :	ბუნებილი ,,	ბუნებითი			

1 პროფ. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, გვ. 467.

გორც ეს სომხურშია, თუმცა შესაძლოა, რომ უცხო მრავალთავიდანაც, კერძოდ სომხურიდან, მომდინარეობდეს უშუალოდ.

მაგრამ მაინც რა ნიშნების მიხედვით ვგვონია, რომ ზემოთ დასახელებული თავები ქართული ძველი მრავალთავებისა სომხურიდან მომდინარეობენ?

I. საკენნებელი სერბისისი.

როდესაც სომხურსა და ქართულ ძველს შორის რაიმე კავშირი შეინიშნება, მათი ურთიერთისაგან თუ საერთო წყაროსაგან მომდინარეობის საკითხის გადასაწყვეტად პირველ ყოვლისა ენობრივი ანალიზია დასაყრდენი: თარგმანს, რაც უნდა დახელოვნებული პირის მიერ უნდა იყოს იგი შესრულებული, არ შეიძლება, ნებსით თუ უნებლიეთ, არ ეტყობოდეს რაიმე მხრით დედნის გავლენა. ეს გავლენა კი თავს იჩენს ხოლმე არა იმდენად მორფოლოგიაში რამდენადაც სინტაქსს, სტილსა და ლექსიკაში. ამას გარდა ზოგჯერ მთარგმნელი დედნის ამათუიმ ადგილს სიტყვა-სიტყვით გადმოსცემს და ისიც ხშირად არა იმ მნიშვნელობით, რაც კონტექსტით არის საჭირო, არამედ სულ სხვა, უფერით. ზღბა ისიც, რომ ესათუის სიტყვა არეულია მეორეში, რამელსაც შესაძლოა ფონემური რაიმე მსგავსება ჰქონდეს პირველთან.

ჩამოთვლილ „მომენტთაგან, ჩვენი ძველი აღნიშნავს როგორც ამათუიმ ადგილის ყალბად გაგების შემთხვევას, ისე ლექსიკურისა და, ცხადია, დედნის სტილებრივი გავლენის კვლასაც.

გაუგებრობის თუ აღრვეის თვალსაჩინო ნიშნულად შესაძლოა დავასახელოთ შემდეგი:

სომხურში იკითხება:

ქართულში გვაქვს.

**ბ. ჯაფხვან ჯი კირილქხნჯ ან-
თი არხანჯნ²...**

და განძლეს და აღივსნეს კაცთა
მათ მართალთათა...

აქ სომხური *კირილქხნჯ ანთი არხანჯნ* გაგებულია არა თავისი ნიშნელობით („სიუხვითა მათ სისხლთათა“), არამედ აღრვეით: *კირილიქხნჯ ანთი არხანჯნ* („კაცთა მათ მართალთათა“). ამას თხრობის შემდგომი მიმდინარეობაც მოწმობს, სადაც სისხლისა და არა „კაცთა მართალთათა-ს“ შესახებ არის გარკვევით ლაპარაკი.

შეიძლებოდა კიდევ ცალკე სიტყვების მიმართ ასეთი მაგალითების მოყვანა, როგორც მაგ., *აილქხნილქხნ-ის* („სათნობა“) წაკითხვა *აილქხნილქხნ-ად* („მოციქულება“), მაგრამ აქ ეგების ეს მცდარობა უფრო დედნის ვარიანტობისაგან თუ რედაქციულობისაგან მომდინარეობდეს, ვიდრე პირველ შემთხვევაში.

ლექსიკის მხრითაც ქართული ტექსტი სომხურის გავლენას განიცდის. აქ, რასაკვირველია, გადამწყვეტი არაა ისეთი ძველად ფართოდ გავრცელებული ხმარება სომხურთან საერთო სიტყვებისა (რომელთაც ვხვდებით არა მარტო ნათარგმნ ძეგლებში, არამედ ორიგინალურშიც), როგორიცაა ჩვენი ძველით:

1. კათალიკოზობა—*კატილიქილიქხნ*; „რ³ ი იწოდების... და კათალიკოზობა“ (№ 95, გვ. 1221 სვეტი I 20) *იორ ანილანხალ კიჯ³...*
ღ. კატილიქილიქხნ⁴;

¹ ქ არ მოიპოება ნაბეკდში. ² დაბეჯილშია: *არხანჯნ*. ³ ნაბეკდში: *კიჯქნ*.

2. მანქანა—*მხნეხნაქი*, „და მანქანითა დაიცემოდეს ასონი“ (№ 95, გვ. 1218 სვ. II 21) „*მხნეხნაქიდ ჰმნ ყრქხალ ქნტქნ ანჟამდ ზიგა*“¹.
3. ოხქანი—*ქახანანი*, „*ოხქანი აღსრულებისა*“ (№ 95, გვ. 1219, სვეტი I 30) „*ისქ ქახანანი¹ კათარაბტი*“¹.
4. პატივი—*ყათილი*, „და პატივად აქუნდა მას“ (№ 95, გვ. 1221, სვეტი I₁₂) „*ღ იღტერ ვაქნ ყათილი*...“; და ცხონდა იგი ყლითა წესითა პატივისადათა “(№ 95, გვ. 1221, სვ. I₁₆) „*ხღ (ნაბეჭდში: ირ) ქარხვალ (ხელნაწ.: ქერავალ) ზა ამხნაქნ აა-თიანანი (ხელნაწ. ასთიანანი) ყათილი*“ (ხელნაწ.: *ღ ყათილი*);
5. პატივი—*ყათილი*, „და აწ დაჰქსნდინ პატივნი ესე“ (№ 95, გვ. 1219, სვეტი II 31) „*სკჟ² იღტერ³ აქა⁴ ყათილდე*“; „და აღსრულებაჲ პატივთაჲ ზა ქრისტეანეთა“ (№ 95, გვ. 1220, სვ. I₆) „*ღ ყათილდე ქიქსდე. ირ ქ ქერაქ მერ*“⁵.
6. სატანჯველი—*თანჯანდი*, „და ყლთა მათ სატანჯველთა“ (№ 95, გვ. 1218, სვ. I 18) „*ღ ამხნაქნ... ზნარტე თანჯანანუნ*“⁶ რხილვაჲ იგი სატანჯველთაჲ (№ 95, გვ. 1218, სვ. II 14) „*ღქ თხხილ თანჯანანუნ*“⁷.
7. სპარაზენი—*სყაიარღენი*, „რლსა შესძინებდეს მათ ზა სპარაზენნი იგი“ (№ 95, გვ. 1218, სვ. I₂₄) „*ღიორ კანაქტქნ ქ ქერაქ ზიგა აყა-იარღენ*“; „რ გარე შეიცვეს სპარაზენთა ძალთა“ (№ 95, გვ. 1220, სვ. II 31) „*ღყათხვტნ ყაჯარხტნ სყაიარღენტნ ვაღრაენ*“ (ვირავ ნაბეჭდში).
8. ქალაქი—*ქაღაღე*, „შევაგინენით ქალაქნი ჩუენნი“ (№ 95, გვ. 1219, სვ. II 12) „*ღყობხვილდე (ხელნაწ.: ყობხი) ვეჟაღაღა მერ*“; „და იყო ქალაქი ერთი“ (№ 95, გვ. 1220, სვ. II₂₄) „*ღქ არა (abs. ხელში) ვაღაღე მქ*“⁸.
- ქეშმარიტი—*ჯემარტითი*, „და სახესა აჩუენებდეს ფარულად ძალისა საღმრთოჲსა ქეშმარიტად“ (№ 95, გვ. 1220 სვ. II₈) „*ღ ვაღარქნასკვიღვანსქ ქ ბაბილქ ვაღრიქხანან ზიგა ქ ჯემარტიქტან*“ (ნაბეჭდში: *ღ ვორქნასკ ბაბილქ ვორიქხანან სათილბი ვიღვანსქ ქ ჯემარტი...*);
10. დიკტოსი—*ღქლითი*, „და პატივად აქუნდა მას დიკტოსობაჲ“ (№ 95, გვ. 1221, სვ. I₂₂) „*ღ (abs. ნაბეჭდში) იღტერ ვაქნ ყათილი, ვქანიღს ჟე ზორა ვქლითი*“ (ნაბეჭდში *ღქლითი*)⁹ იფიითი).
- ამათი ხმარებაჲ ყველგან იქ, სადაც კი სომხურს მოვბოგება, ცხადია, ერთგვარ დამოკიდებულებაზე მივითვითებ. ქართულ ტექსტში ასეთ შემხვედრ სიტყვათაგან სომხური აფიქსი გააჩნია, რაც უშეკველია სომხურზე დამოკიდებულებას გულისხმობს. ეს სიტყვაჲ: მ ა გ ი ს ტ რ ა უ თ ვ ნ ი, რომელშიაც -უთვნ-ი სომხური სუფიქსია: -ილქტან, მაწარმოებელი აბსტრაქციული სახელისა. ადგილი, სადაც იგი იხმარება, შემდეგნაირად იკითხება:

¹ ხელნაწ.: *ქ ქახანანი*; ² ნაბეჭდში: *ღ abs.*; ³ ნაბეჭდში: *სკჟ*; ⁴ ხელნაწურში: *იღტერ*; ⁵ ხელნაწურში: *ზიგა ღ*

სომხურად:

იქ ანოლანხალ კიჯი¹ ჩ ნიყანს²
 მადჟასარიძეს³ & კაქიქილიძე-
 ქიან:

ქართულად:

რომელი იწოდების მაგისტრუტენი და
 კათალიკოზობაჲ.

ქართ. ძველის სომხ-დან ნათარგმნობის დამადასტურებელ დანარჩენ ნიშნებს, სინტაქსსა და სტილს, აღარ ვეხებით. აქ ისეთი რამ ხელშესახები არც შეგვინიშნავს. და ეს შესაძლოა იმიტომ, რომ ძველ ქართულსა და ძველ სომხურს ამ მხრივ ბევრი რამ საერთო აქვთ. საერთოდ კი უნდა აღინიშნოს, რომ ქართული ტექსტი სომხურთან, კერძოდ დაბეჭდილთან, ახლოს მდგომია. მას რამდენადმე თავისებურებაც ახასიათებს: ზოგიერთი ადგილი შემოკლებით არის გადმოცემული, ისე როგორც ერთგან ერთი წინადადება მეტიც მოეპოება. ეს შემთხვევები კი იმაზე მიგვითითებს, რომ ქართული ტექსტი სომხურის თავისებური ვარიანტისაგან მომდინარეობს.

დასასრულ, ცალკე უნდა შევნიშნოთ ერთი სიტყვის შესახებ, რომელიც ჩვენს ხელთ არსებული სომხური მასალის მიხედვით ვერ იხსნება. ეს არის გაზაკი. იქ კერძოთა პონტოასათა ლერწამნი განმახუნიან და მწუერგალსა თითთა მათთასა ფრცხილთა მათთა განაკუმიდეს და გაზაკთა ბრპენი დადნობილი მღულარე სასტიკად გარდაასხიან ბეჟთა მათთა და ზურგთა.

რა უნდა იყოს გაზაკი? შესატყვისი სომხურში არაფერია. იქ ბრპენს (კაყარ) წინ უძღვის კიხი (ზოგთა), რასაც გაზაკთან კავშირი არ უნდა ჰქონდეს., სულხან-საბა ორბელიანი, რომელსაც ეს სიტყვა, როგორც დამოწმებიდან ჩანს ჩვენი ტექსტიდან აქვს აღებული,¹² შემდეგს ამბობს მის განსამარტაეად: „გაზაკი გაზავე ნაკუთლისა („გაზაკთა ბრპენი განდნობილი გარდაასხიან ბეჟთა და ზურგთა მისთა“ სერგისის მეტაფრ. C)“. გაზაკი განმარტებული აქვს როგორც „ნაკუთლის დასასრული“. დ. ჩუბინაშვილს ეს სიტყვა განმარტებული აქვს როგორც „წვივით ნაკუთლის მსხვილი ძარღვი დასასრული ქუსლთანა“¹⁴. სულხან-საბა რომ ამას ასე გულისხმობდეს, დამოწმებულ ადგილს ასეთი ციტატის სახით არ მოიყვანდა, აქიდან ხომ „გაზაკთა“ მსაზღვრელად ჩანს ბრპენისა! თუ იგი მართლაც მსაზღვრელია, მაშინ იგი ნაკუთლის დასასრულს არ უნდა აღნიშნავდეს. ერთი სიტყვით, აქ ბუნდოვანობაა. ეგების მას სომხური მრავალთავის სხვა ნუსხამ ანდა წყარომ მოაფინოს ნათელი...

¹ დაბეჭდილმა: კიჯი; ² იქვეა: ნიყანს; ³ იქვეა აგრეთვე მადჟასარიძის; ⁴ იქ & abs. ნაბეჭდში. ⁵ ნაბეჭდშია: კიჯიანს; ⁶ წინადადება იქ—ნაბეჭდში. ⁷ იქვეა: არხარ. ⁸ ნაბეჭდშია: ხიჯავე; ⁹ იქვეა: ქარქი; ¹⁰ ხიჯავესაყ სასთილსაყრ ხიჯი ჩ რიათი ანჯ (ნაბეჭდში); ¹¹ ქიქანს & გამაკქი მარშიე (ხელნაწერში) ¹² ნაბეჭდშია: არქანსქი.

¹³ სულხან საბა ორბელიანი, ქართული ლექსიკონი, პროფ. ი. ყუშიძისა და პროფ. ა. შანიძის რედაქციით გამოცემული, ტფ. 1923 წ.

¹⁴ დ. ჩუბინაშვილი, ქართულ-რუსული ლექსიკონი, სპბ, 1887 წ.

II ფილექტიმონის წამება.

ფილექტიმონის წამების ერთად-ერთი ხელნაწერია ქართულად. იგი ათონის მრავალთავს დაუცავს. სომხურად იგი მრავალი ხელნაწერის სახითაა დაცული; გამოცემული კი ვენეტიკის ერთ-ერთი თუ ერთად-ერთი ხელნაწერის მიხედვითაა¹. ქართული ტექსტის გამომცემელს, პროფ. კ. კეკელიძეს, იგი სამართლიანად აპოკრიფულ ნაწარმოებად მიაჩნია შოგ მოთხრობილი მრავალი დაუჯერებელი ამბის გამო, მსგავსად „აგათანაგველ დამასკელის წამებისა“, რომლის ქართულ ვერსიასთან მას, გამომცემლისავე მტკიცებით, ენითაც სიახლოვე ახასიათებს. ორივეს ერთი ავტორის კუთვნილებად მიიჩნევს პატივცემულეგარი.²

როგორც ქართულ ტექსტს, რომელიც ერთად-ერთი ხელნაწერი ნუსხის მიხედვით არის გამოცემული, ისე სომხურსაც, რომელიც ერთად-ერთივე ხელნაწერის მიხედვით ჩანს გამოცემული, ცხადია, ზოგან გაუმართაობა ემჩნევთ, რაც პირველ ყოვლისა იქიდან მომდინარეობს, რომ გადამწერთა შეცოდებანი ხშირად ასეთ პირობებში შეუცნობელი ხდება. ამიტომ მიზანშეწონილია, თუ კი რომელიმე სხვა ენაზე არსებობს მიმყოლი ტექსტი, და მით უმეტეს ერთმანეთზე დამოკიდებულების ნიშნების მატარებელი, გამოვიყენოთ იგი ტექსტის გასამართავად და, მაშასადამე, გადამწერთა შეცდომების წყაროს მისაკვლევად. ამ მხრივ კი უთუოდ ერთმანეთს შევლის ეს ძეგლები. ასე მაგალითად—

ა. ქართული ტექსტის მიხედვით ხომხურში უნდა შესწორდეს:

1. *სიღრე վկայն ասէ. Թւր են լուծք եղանց. և կամ թէ գրաստս վարիցէ Թւր են էջ դորա...* (440₁₇).

წმიდამან ფილექტიმონ პრქუა: *სიღრენ վկայն ասէ. * [ხթէ ხრկრა-
„უკუეთუ მენველი ვემე არს, სადა
არიან უღლვილნი კარნი. და თუ
მეკაპარაულე არს, სადა არიან ვირ-
ნი მაგისნი (134₂₂).*

2. *Միթէ ոչ կարեմ առ Գրիստոս Տէրն իմ (450₂₇).*

ნუ თუ ვერ შემძლებელ ვარ ხადად *Մ*իթէ ոչ կարեմ * [კარդა] առ
ო՛րლსა ჩემსა ո՛չ ქესა (142₁₀)* *Գրիստოս Տէրն իմ...*

3. *Եւ ուրեხցէ գհնրս նորա և կացցէ կախեսալ մինչ և ցხրեկոյ (455₂₆);*

და წარუწმანნეთ თმანი მაგისნი *և ուრეხցէ գհნრս նორა, * [և կა-
და ზე დამოკიდეთ და ეგრცთ უტე-
ვეთ ზედამოკიდებულსა ვე მწუ-
ხრადმდე (146₉).*

4. *Այլ դիտեմ ხթէ յօ գհն և აյս (440₂₂).*

ბ მე უწყი რ თქუა ვ՛ლ შე მწე *այլ დიტემ ხթէ յօ գհն և აյս, է,
არს (134₂₆).* *այს...*

¹ გამომცემაში არაა ნაჩვენები, თუ რომელი ხელნაწერები თუ ხელნაწერია გამოყენებული.

² პროფ. კ. კეკელიძე, Keimena, გვ. XLIV.

5. *მანძამ ზამარბასხვანს' ირ ჯიღრჳს ლაკჳს ზანღერბ ამნსაჳს ჟაღა-
ჟაღან (444₂₂).*

ნას ჟამსა აღუღავენს რ'ნი იგი ვა-
რემოს დგეს ყ'ლით მოქალა-
ქით ურთ (137₂₇).

*კანძამ ზამარბასხვანს' ირ ჯიღრჳს
ლაკჳს ზანღერბ ამნსაჳს ჟაღა-
ჟაღანს.*

6. *მადესაჲ ხმდ ლხსიდე, ქასან ვჩ თხსად ვბნოჳს ჩ ბნუიოჳს ლრხანსჳ
საყანხსაჲ, ლ ვაჲსა მადგაღორაღიანს (455₃).*

მძღარ ვართ ამით ცხოვრებითა,
რ' ვინიღენით მშობელნი ნაშობ-
თავან მოკლულნი და კაცნი
ნათესავით შარავანდელთანი (145₂₆).

*კადესაჲ ხმდ ლხსიდე. ქასან ვჩ თხ-
სად ვბნოჳს ჩ ბნუიოჳს ლრხანსჳ
საყანხსაჲ ლ ვაჲსა მადგაღორა-*

7. *შარქანნიო სას ვსკიოიოჳს. ირჯაჲს აჯასათხმდ მხეიჳს ჩსკ ქასან იღჯილ-
ქხანს მხერიო (470₃₁).*

მარიანოს მრქუა აპოლონს რაოდენ
დაეშურებით რ'ნ თავისა შენისა
სიცოცხლისათვის (157₇):

*შარქანნიო სას ვსკიოიოჳს. ირჯაჲს
აჯასათხმდ მხეიჳს ჩსკ ქასან იღჯილ-
ქხანს დიო (ან ჰერიო):*

8. *მ' რადმჯარ, ი ჟაღან ლირათხანს, ი ქათ... (450₃₁)*

მ ძვრ-ძვრად ბოროტო ვეშმაკო.
მ ქარო წარწყმედელისაო. მუმე-
დგარესო... (142₁₃):

*მ' რადმჯარ [სათათნაჲ], ი
ჟიღან ლირათხანს, ი ქათ...*

9. *ბრლი ირჯის ილქჩ ბრლიორხაჲ' ირ ქარბქჩს ჩნბ ირ ლათ ირქ ვჯაგჩქჩს
ჩამ; ბრხკ ბრხკილუნს ჩ ამ მარჩანს ზნუხვიღვჩ ვნიოჳს, ქასან ვჩ აჲრჩ
ხმ ლ თათაჲხაჲ (457₁₂).*

ორ ძე მესხნეს მე მარჩბივნი, რ'ნი
მირეწვიდეს მე დღისა როქიკსა,
რ' ქურივ ვარ და გლაბაკ. გუშინ
მწუხრი ორნივე ერთსა ცხედარ-
სა ზ'ა დაეწვივნენ... (147₁₂).

*ბრლი ირჯის ილქჩ ბრლიორხაჲ' ირ
ქარბქჩს ჩნბ ირ ლათ ირქ ვჯაგჩქჩს
ჩამ. ქასან ვჩ აჲრჩ ხმ ლ თათაჲხაჲ,
ბრხკ ბრხკილუნს ჩ ამ მარჩანს ზნუხ-
ვიღვჩ ვნიოჳს...*

ეს არის თითქმის ყველა ის მთავარი ადგილი, რომლებიც ქართული ტექ-
სტის ჩვენების თანახმად უნდა გასწორდეს სომხურში. ამ მხრივ უდაოდ
მართალია აკად. ნ. მარი, როდესაც ძველი სომხური ტექსტების გამოცე-
მისა და გამოყენებისათვის შენიშნავს: „Позднейшими списками древних

памятников армянской литературы нельзя пользоваться без тек-
стуальной критики ни для каких научных построений, причём
в деле восстановления древних армянских чтений древне-гру-
зинские переводы с армянского представляют лучшее подспорье“¹.

თავის მხრივ სომხური ტექსტიც ასწორებს ქართულის ზოგიერთ ადგილს.
ჩვენ მათგან კვლავ მთავარს აღვნიშნავთ.

ბ. სომხური ტექსტის მიხედვით ქართულში უნდა შეხწორდეს:

1. რაჲსა მიეც მიცემით დიდი იგი ლმერთი აპოლონი ფილეტიმონს, რ'ლ
იგი ვ'დ ქ'ნანე ვარ 136₂₀).

¹ Н. Марр. ТР., книга VI: Физиолог, предисловие гл. VIII.

- ჟასან ჳ'რ მათსხვხერ დმხბ სა-
თილაზნ საყოიღიწ' ფიქსქსტიმინხ,
ასაფხციონ ჳინფხნჯ ხბქ ჳრქ-
სთინსაქ ხმ (442₂).*
2. და ესე უჟუეთუ აქუნდეს შემწედ ქ'შ ვ'ა ქსელი დედაზარდლისაჲ არს მიმო-
ტაცებული ქართაგან (140₃).
*ს აქა ხბქ იღხეჩ ქინფხან
დჭრქსათიუ. ხსქ ხბქ იღ იღხეჩ
ქინფხან დჭრქსათიუ, სარდარქინ
ჯ შიღფხსაქ ქ იიღმიქ (447₃).*
3. ხოლო მეფე საკვრველი შვილი ვშევ... (158₁).
*სქს ხს, იღ შაფაღორ, დარმანს-
ქი ირღქ ბნაქ (472₉).*
4. და ესრტო განძლიერდა მას ჳ'ა, ვ'ა ერთი მამათაგანი, რ'ნმცა დადვა ნეზი თვისი მკლავსა ჳ'ა დაჟყლემად მისა (139₁).
*ს აქნაქს დორაფაქ ქ ქსრქაქ ჳორს,
ირაქს იფ ქარანფ, ირიქ ხფხსაქ დაქ
ქარ ქ ქსრქაქ მარაქიქ ს დმქხეჯ
ფნა (446₃).*
5. უბრძანა მოღებად ევანთაჲ და გარდაცუა კელსა აპოლონისსა (135₇).
*ზრანაქსაფ რხრქს აქარან ს
არქსაქ დ აქ არან იფა ს
საყოიღიწხ (441₉).*
6. მოვედ ჩუენ თანა და გატევე ბრწყინვალეზასა მას მზის-თუალისასა (144₃₀).
*ხქ ხქ რნღ მხდ ს ჳხიქრ ქ
ზიიღქფ არეფასან (453₃₉).*
7. ნეტარ არს რ'ი იხარებდეს მაგას ნათესავსა შინა და სასმენელთა ნავათ სიტყუათა შენტა (152₁₁).
*ხრანქ ირიფ ქსაქსხვხნს აჯიფ
ქ ქიქს დი ს აქანჯიფ ქ
რანაღ (463₃₉).*
8. შეჰგარძნენ შენ ლომნი ეგე და განსდრიკე ერთი ესე (153₁₄).
*შიფხფხერ დარქბაღ ს ქითორ-
ვიფხერ დ შიიღიქიღორღორ
დაკოთსიქ (465₁₆).*
9. ვ'ა ესე ყო, ჰრქუა მეფესა მას (154₂₉).
*ხს ქრრს დაქა არარ, სასქ
ფაორენ (467₁₂).*
10. აღესრულა წ'ა იგი ფილეკტიმონ ათხუთმეტსა მარტისა თთვსასა, რ'ლ არს მარიალი, ღლესა შაბათსა (160₁₉).
*ქათორეფა სიღრენ ფიქსქსტიმინ
ირ ირ ხიბინ ჳრ მასქსაქ სამ-*
- რაჲსა მიეც მიცემით დიდი იგი ღმე-
რთი აპოლონი ფილეკტიმონს, რ'ლ
იგი *იტიყოლა ვ'დ ქ'ენე ვარ.
- და ესე უჟუეთუ აქუნდეს შემწედ ქ'შ,
*[ხ' უჟუეთუ არა აქუნდეს შემწედ
ქ'შ] ვ'ა ქსელი დედაზარდლისაჲ არს
მიმოტაცებული ქართაგან.
- ხოლო, *[შ] მეფე, საკვრველი შვილი
ვშევ.
- და ესრტო განძლიერდა მას ჳ'ა, ვ'ა
ერთი მამათაგანი. რ'ნმცა დადვა ნე-
ზი თვისი მკალსა ჳ'ა დაჟყლემად
მისა.
- უბრძანა მოღებად ევანთაჲ და გარ-
დაცუა ყელსა აპოლონისსა.
- მოვედ ჩუენ თანა და გატევე ბრწყინ-
ვალეზასა მას მზის-თუალისასა.
- ნეტარ არს რ'ი იხარებდეს მაგას.
ნათელსა შინა და სასმენელთა ნა-
ვათ სიტყუათა შენტა.
- შეჰგარძნენ შენ ლომნი ეგე და გან-
სდრიკე ერთი ესე.
- ვ'ა ესე ყო, ჰრქუა წ'დასა მას.
- აღესრულა წ'ა იგი ფილეკტიმონ.
შვდსა მაისისა თთვსასა, რ'ლ არს.

ათქ. ირ ზ შარხრც, კასორ ჯა- მარიალი, დღესა შაბათსა.
 რაქილ (475₁₃).

ჩამოთვლილ შეუსაბამობათაგან ნათელია ის, თუ საიდან უნდა მომდინარეობდეს ისეთი მოვლენები, როგორცაა „ყელსა“ს ნაცვლად „კელსა“ (ბ5), „გატეთ“ის წილ „გატევ“ (ბ6), „ერი“ს მაგიერ „ერთი“ (ბ ა)—ერთი მხრით და „ყაქა“ის ნაცვლად „ყაყა“ (ბ6), „ბერიკ“ს წილ „მერიკ“ (ბ7), ან „ჟილს“ის მაგიერ „ჟაილს“ (ბ8)—მეორე მხრით. ეს ასოთა აღრევითა თუ გაურჩევლობით არის ჩადენილი, რაც იმას მოწმობს, რომ როგორც ქართული, ისე სომხური ხელნაწერები, რომელთა მიხედვით არიან შესრულებული განოცემები, ძვეის მხრით გადმოწერილი არიან, ე.ი. ნუსხებს წარმოადგენენ.¹ ხოლო აღნიშნული მცდარობა გადმომწერლისაა, თუმცა შესაძლოა ნაწილობრივი ბრალი გამოჰყვე-მელთაც მიუძღოდეს. რაც შეეხება დანარჩენებს, კერძოდ სიტყვათა დამახინჯებას, როგორცაა მაგ., „მკალსა“ს ნაცვლად „მკალესა“ (ბ4), „ნათელსა-ს“ წილ „ნათესავსა“ (ბ7), ან „მისისა“ს მაგიერ „მარტისა“ (ბ10)—ერთი მხრით და „ქიფ-სასკანის“ ნაცვლად „ქიფასას“ (ბ4) და „ჟაყაჟაჟასას“ ის წილ „ჟაყაჟასას“ (ბ5)—მეორე მხრით, ისე როგორც ფრაზის თუ სიტყვის დაკლებას (ბ1, ბ2, ბ3; ბ1, ბ2, ბ3) და წინადადების ნაწილთა გადასვას (ბ9); ესენიც უმეტესად გადამწერის სუსტი გულმოდგინებითა აიხსნება, ვინემ რაიმე თავისებური წყაროს არსებობით.

გვხვდება ისეთი ადგილები, სადაც განსხვავებულობაა, მაგრამ რით აიხსნება იგი—გადამწერლის თუ დედნის თავისებური ნუსხით—ძნელია გადაჭრით თქმა, ალბათ, ერთითაცა და მეორითაც. ესენია:

1. და ეპიითი ეჟმად შევემციონენ *ს აო სასკალ-სასკალ ზ რაყ სისა*
 მკცენი ეგე თქუენნი (142₆). ი *ყ ა ჯ ა ბ ხ რ (450₂₁).*
2. მოვალს მე უფ ც სოფლისაჲ (144₂₃) *შ ა ზ დაქმასკილიქან აჯარარჩ*
 (453₂₃).
3. ერთჯერამცა და შეგეწია შენ: ზ *ზინსა მქარაჟამაქნ იფინსაქ ზ რისი,*
 არვე არარაჲ (149₁₉). *ა ქ ლ ქ ასან აქნორჩქ სქიქ*
ქ ღ ხ ჟ ს ს ს ს საყასკანს ს
 (460₉).
4. დაკვრებულ ვარ და ვერ შემძღებელ ვარ თბრობად შენდა ტანჯვათა მათ რლ დამარხულ² არიან შენთვის (152₃₄). *ვარამავხაქ ხმ ვქარჩე აყათმსეჩე*
ვქქრანს ირ აყათანხლიე სნ ღხე
 (464₃₀).
5. რაჲ წოდებულ არს სახელი შენი დედაკაცო. და მან პრქუა: მარინა წოდებულ არს სახელი ჩემი (159₁). *მქნჯ კიჯჩ ჭანოს მასკანსქქი.*
ს ს ასქ წარქანნიი კიჯჩამ (471₂₈).

1 ამასვე მოწმობს საკეთარი სახელის „სხელიქიოს“, „სტელიქიოს-ის“ ნაცვლად. რაც „ბ“ და „ტ“ დაწერილობის აღრევის გამოა ჩადენილი: *ქ, ლ. სტელიქიოსს მხარს უქერს სომ ხურიც—სოსიქქიოს.*

² *ყ ა ჯ ა < ჟ ა ქ ა ს (7). 2 მთარგმნელმა აყათანსიე აყანსიე-ში ხომ არ. არიან...*

6. მიიცვალა წა გრიგორი... და ანატოლია ცოლი მისი ათხუთმეტსა იანერისასა რ'ლ არს [პნისი] დღესა შაბათსა (160₁₃).

ერთმანეთთან შედარებისას როგორც ქართული, ისე სომხური ტექსტი აჩვენებს აგრეთვე ზედმეტს სიტყვებსა და ფრაზებსაც, რომლებიც უმეტესად ან ჩართული ანდა განმარტებითი სიტყვები და ფრაზებია. მათი აღრიცხვა აქ შორს წავეცივანს.

ამის შემდეგ ბუნებრივად ისმის კითხვა—ქართული ტექსტია სომხურზე დამოკიდებული, თუ პირიქით: სომხური ქართულზე? გვაქვს თუ არა რაიმე ისეთი ადგილი, რომელიც ამას ამჟღავნებს? ასეთი გვაქვს. იგია ის ადგილი, რომელიც ქართველ მთარგმნელს მართებულად ვერ გაუგია:

*ჩხე ასხმ, ბსრე, ზაქა ჟან ვაან-
ქსიქ ჯმ ვაარაქნე დო, ჩაანხაგ ლ
კარეა ვსაიიიქს ასოსაბა, ირ მქნ-
ქს ვხრხქ. ასათიხაქ ჯე ქ ქქს*
(451₂₉).

*Φοιτხვალ სილენ ზრეჭორიო... ლ
სწათიქა ჭქს ზორა, ირ ირ ჩნგხ-
ათაან ჯე კიანოლარ ამაიქ ირ ჯ
სრაგ, კალირ ილერაქნი (475₂)*

შენ გეტყვ, მოხუცებულსა მაგას, ვ'ე ტანჯვადმდე უწყალოდ კორცთა შენ-
თა, დაემორჩილე და ჰხადოდე აპო-
ლონს ღმერთსა, რ'ლ იგი გუშინ-
დელად დღედმდე დიდებულ იყო
შენგან (143₄).

სომხურში *ხრქ* „გუშინ“სა ნიშნავს, ხოლო *ხერქ* „საღამო“ს; *გ* წინ-
დებულია, რომელიც ქართულ „-მდის,-მდე“ან „მომართ-ის“ უღრის. „დღედმდე“
ან „დღენდელად დღედმდე“ სომხურად ითქმოდა: *გაჯაორ* (ე. ი. *გ-აჯა-ორ*
—ამ დღე-მდე), ანდა *გხრქ* (ე. ი. *გ-ხრქ*, უღრის „დღე-მდე“ ან სიტყვა-სიტყვით:
„საღამომდე, მწუხრამდე-ს“). მთარგმნელს ამ უკანასკნელს (*გხრქ*) *სრქ* აურე-
ვია *სრქ*-ში (გუშინ), რის გამო ვადმოსცემს კიდევ „გუშინდელად დღედ-
მდე“-ო. ეს არ ემართება მას სხვაგან, სადაც კი ამ ცნების საპირისპირო ცნება
გამოხატულია კონტექსტში, მაგ.:

*ხლ ღრქ'რ ჯ ხნმ გარხეასათიქს
ქმარექანს ვხერხქ, ლ ვრაქმიქს
ასათიღაგ აო ქ ჩაქს ქნმ ქ ვქქ-*
რქ (451₇).

რაგასა-მე არს ჩემ თანა პატიოსნებდა
ესე კაცთაგან დღისი და სიმრავლესა
ეარსკულაეთასა მოხედვია ჩემი ღამც
(142₂₆).

ამრიგად, ზემოაღნიშნული „lapsus“ ი უკვე მაჩვენებელია იმისა, რომ ქარ-
თული ტექსტი მომდინარეა სომხურიდან. ამასვე უნდა ადასტურებდეს მეორე
შემთხვევა:

*ჩაქალორს სხერასთიქანის ასქ, დოლ
ხა სილ'რ საყაქანსიქ ირ მილხერეაქ-
ქსაქილქს ქ ვაქაქა მხრ* (465₂₆).

სებასტიანე პრქუა: „შენ ხარ წ'დაა
იგი განმრყუნელი, რ'ნ შემოავლინე
საქთური ქალაქსა ამას“ (153₂₁).

აქ კი, ცხადია, მთარგმნელმა არაა ერთმანეთში დაწერილობის ნიადაგზე
სილენ-ში *სილენ*, და ნაცვლად „მახვლ“ისა მიიღო „წმიდაა“. პირუკუ ვარა-
უდს, ვითომც სომხური *სილენ* (წმიდაა იგი) იყო, კონტექსტი არ ამართლებს.

ქართული ტექსტის სომხურზე დამოკიდებულებას უნდა მოწმობდეს აგრე-
თვე ლექსიკაც. ამ ტექსტშიაც უხვია ხმარება სომხურთან საერთო სიტყვებისა.
აქ პირველ რიგში ისეთებია აღვუხსნავთ, რომლებიც ორივე ძველით ურთიერთს

ხვდება. მათი შეხვედრა კი ჩვენ ერთის მეორეზე დამოკიდებულების ერთ-ერთ, მაგრამ არა პირველი რიგის, ნიშნად მიგვაჩნია, ეს სიტყუებია:

1. ამბოხი—*ამრიხა*: „შენ ხარ რ'ლი აღადგინებ ამბოხსა მაგას“ (136₂₁) „*იკლ ხა ირ კარცუანსა დამრიხა*“ (443₈).
2. ბევრი: (ბევრწილად) — *მხრ(აყხლ)*: „ბევრწილად ეშმაკთ-საყუარელო (139₁₈) „*ქრცაყხლ სათანაქასტრ*“ (446).
3. გელი: გელყოფა—*ყაქლ არქანსლ*: „მას ეამსა უბრძანა სებასტიანე გელყოფად პირსა მისსა, რ'ამცა დააყენნეს სიტყუანი ჭეშმარიტებისანი“ (140₉) „*მხანქათამ სხრასთრანიი ზრამაქიხაყ არქანსლ ყაქლ ქ რხრანს ზორა, ჟს არყხლყ ჟრანსა ნჟმართიქხანს*“ (448₁).

„გელ“ის სომხური შესატყვისი *ყაქლ* ან და *ჟქლ* მოყვანილ კონტექსტში „აღვირსა“ ნიშნავს. ძირითადი მისი მნიშვნელობა კი „მგელია“. ასეთი ორმაგი მნიშვნელობა, როგორც პროფ. პრ. აქარიანი აღნიშნავს თავის კაპიტალურ ნაშრომში *Հայերէն Ար-մատական Բառարան*-ში (II, გვ. 51)—ბერძნულის მიზადვით არის გამომუშავებული სომხურში. ბერძნულშიაც *λῆαις* „მგელს-აქა“ და *αἰ-ღειρ-საქ* „ნიშნავსო. *ყაქლ*ის „აღვირად“ გადმოცემას ძველი ქართულის სხვა ძველშიაც ვხვდებით. ესაა „მესუკავეთა წამება“, რომელიც უქველად სომხურიდან ნათარგმნ ძეგლს წარმოადგენს. აქ *ყაქლ არქანსლ* „აღვირ სხმად“ არის მოცემული (ნ. А. Х а х а н о в, М а т е р и а л ы по грузинской агриологии, Москва 1910, გვ. 20₂).

ჩვენივე ტექსტის „გელ-ყოფას“ სატყვისად სომხ. *კათაიქოქ*-საც ვხვდებით. მაგ.: „*ეა გნებავს, გამოგოქსნე გელყოფაჲ ესე შენგან და გელყოფა მძასა მაგას შენსა* (140₁₃)—*მჟუჯ ზანიქ ჟსჟ. ათნიმ ქ ჟს ჟკათაიქოქ ჟს ჟსან სჟიორს ჟილ* (448₁). *კათაიქოქ* ძველ სალიტ. სომხურში ხშირი ხმარებისა არაა (ჩვენს ტექსტში იხმარება მხოლოდ) და არც იმისი ეტიმოლოგიაა დღესდღეობით ცნობილი (ნ. ჯრ. Ա ճ ա ռ ի ս ի, Հայերէն արմատական բառարան, III გვ. 1001).

4. გეპენია—*ღხსიანს*: „ეგე არს სარქც გეპენისა“ (144₂₈) „*ოა ჭ თხსანსაჲ ჟს-სსსს*“ (453₃₆); „*ჟ ნაშობო გეპენიასსო*“ (146₁) „*ი ირყი ჟსსსს*“ (445₃₀). გუნდი—*ღილჟ*: „გამოჩნდეს გუნდნი ანგელოზთანი“ (159₂) „*ნრსხყანს იღილჟ ზრხჟსაჲყ*“ (473₁₁).
6. გურკნეა—*ჟჟილსლ* (უნდა ყოფილიყო: *ჟჟქსლ*): „*არა რეცა გუშინ გიგურკნევილ შენ მკართა ზა ჩემთა*“ (142₁₃) „*ო ჟ ხრქქ ჟჟილქს ჟჟჟ ჟ ქქქქს ქქქ*“ (450₂₃).

ქართული შესატყვისი *ჟჟილსლ*-ისა „გურკნეა“ სომხურში *ჟჟქქსლ*-ის არსებობას გვაგარაულებინებს („*ჟჟქქსლ*“). შესაძლოა, რომელსაზე ნუსხაში ასეც იყოს ეს...

ღრაჰკანი—*ღაანსიანს*: „*ას და ცამეტი მივეც ღრაჰკანი*“ (150₂₄) „*ღაქქქქსლ ლს ზრქჟათანს ჟაანსიანს ხითლ*“ (462₂).

8. ზარი—*აან* (ყანს): „*ზარ-ჰხდიდა მსახურთა თვსთა*“ (145₂₁) „*ეიღყანს ჟან მლბ საყათაიღყაჲ ქქქქ*“ (455₂₃).

9. ზარლი:—(ქსელი) დედაზარდლისაჲ —*სარყ(აროქ)*: „ქსელი დედაზარდლისაჲ არს მიმოტაცებული ქართვან“ (140₃). „*სარყარიჳნ ჳ ქიოიყხოჳ ჳ ზიჳიჳიჳ*“ (447₃₃); „ქსელ დედაზარდლის განხეთქილ და განლეულ ცხოვრებისგან“ (140₆) „*სარყარიჳნ ოჳათათხსჳ ჳ ჳსნაჳ*“ (447₃₇).
10. ზორვა—*ღიზსჳ*: „უზორე აპოლონსა“ (153₂₃) „*ღიზსჳ ოჳიჳიჳიჳ*“ (465₃₀). ნაზორევი—*ღიზ*: „მეურაცხეო... აპოლონი ყლითურთ სულმყარლობითა მით ნაზორევათაჲ“ (136₁₇) „*სარყსჳგ... ოჳიჳიჳიჳ ჳარსჳ*“ (442₃₃).
ღიზსჳ-ის შესატყვისად აქა იქ ვხვდებით „გებასა“ ზ „წსახურება-საც“: „მივედ და უვეღთა“ (139₃₀) „*სარყ ჳ ღიზსჳ ოჳათათხიჳ*“ (447₁₇); „თუ არა ჰმსახურო აპოლონსა“... (141₁) „*სარყ ოჳ ღიზსჳ ოჳიჳიჳიჳ*“ (449₃).
11. თარგმანება—*ქარიჳმანსჳ*: „მარიანოს წოდებულ ვარ, რი გამოითარგმანების ნაწილი კეთილი“ (156₃₇)—*ქარიჳმანის ჳიჳიჳ, ირ ქარიჳმანის მანს რარს* (470₁₃).
12. იარაკი—*კათასჳ*: „დაამეუა იგი ზა იატაკსა მას“ (135₈) „*ღიზსჳგ ოჳნა ჳ ქირჳჳ კათასჳ*“ (441₁₀).
კათასჳ-ის სატყვისად „ქუეყანასაც“ ვხვდებით: „დავრო-მილი იღვა ქუეყანასა ზა“ (149₁₃) „*სარყ ოჳსჳგ ჳ ქირჳჳ კათასჳ*“ (459₃₃).
13. მარტვი—*ქარიჳრიჳ*: „განეწესე მარტვრთა თანა“ (156₂₃) „*კათასჳ ჳ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ*“ (47₃₃).
14. მგელი—*კაჳ*: „მგელ განმრყენელი“ (142₃₃)—*კაჳ ოჳსჳგ* (451₃₃).
15. მიპრაცი—*მისსჳგ*: „ფებრვალსა თთუესა, რლ არს მიპრაცი“ (160₁₃) „*ქირჳჳ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ*“ (47₃₃).
16. მოგვ—*მიჳ*: „და წიგნებიცა მოილო: მოგვსა მის ფილეტიმონისგან“ (158₈) „*სარყ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ*“ (472₃).
17. პატივი—*კათასჳ*: „და სცხომღე ქალაქსა ამას ჩნსა შინა დილითა პატივითა“ (156₁₁)—*სარყ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ* (473₁₁) და სხვაგანაც...
18. პილენძი—*კაჳ*: „ჩას, რ პილენძი არს“ (144₂₂) „*სარყ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ*“ (453₂₈); ზა პილენძი არს და შინაგან მოცალე არს მუცელი მაგისი“ (155₁₃) „*სარყ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ*“ (368₇).
19. უამი—*ქამ, ქამანსჳ*: „უამი არს ელომისაჲ“ (136₈) „*სარყ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ*“ (442₂₀); „უამთა მათ დევნულებისათა“ (133₃) „*სარყ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ*“ (438₁₄).
უეამო—*სარყ*: „უეამოსა სამეცეა წარმწყვიდეს მე“ (142₃₁) „*სარყ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ*“ (451₁₃).
20. —*ათი*: „და ესრტთ ვა რუჲ სისხლისაჲ დამოადინა მისგან“ (139₂₃) „*სარყ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ ოჳნა ოჳიჳიჳიჳ*“ (447₇). ამავე ტექსტში ზოგჯერ *ათი*-ს „ნაკადულიც“ ესატყვისება.
21. სასტიკება—*სას*: „და უპყრიეს დამყარებული ბრძანებითა სასტიკებისა“

- მისისათაჲ“ (134₇) *„ს ილხი ზე კარცი ლელიჲ ზრამას სასატი გ ლელი“* (439₃₁).
22. ტანჯვა—*თანჯღი*: „და განარინე მეფე ესე ურვათავან, რთავან იტანჯების“ (141₂₀) *„ს ლსიი გქსიდალირა ზე ქთანყტა, კირი თანჯღი“* (450₃) და სხვაგანაც.
23. ტაძარი—*თანარ*: „და ვა მიიწია მეფე იგი ტაძარსა მას კერპთასა“ (133₂₆) *„ს ლ სასაღ ქაღალირს ზე თანარ ლიიგ“* (439₁₆) და სხვაგანაც...
„ტაძრის“ სატყვისად ვხვდებით აგრეთვე *საყარანგ*-საც: „ვე მიიწია მეფე იგი ტაძართა მათ“ (135₁₃) *„სირს სსაი კაყარანან“* (441₁₆).
24. ურაკპარაკი. საურაკპარაკე—*რყარყარლი*: „ყლი ურაკპარაკნი წარმართთანი“ 134₁₆) *„სამსან რყარყარს სსქსანიოთგ“* (440₈) „და შთანთქა საკერპო იგი და გარემო საურაკპარაკე იგი“ (157₂₁) *„ს სლიღ ღმსსხანს რყარყარსან ირ ღიღღ ღქსრსა“* (471₈).
„ურაკპარაკის“ სატყვისად ვხვდებით აგრეთვე *სოსან*-საც: „შთაუქდა გულსა ეშმაკი მის მეფისასა დაჯდომად ურაკპარაკსა“ (144₂) *„სიღსაგ სათანაჲ ზე სირთ ქაღალირს“* *სათღ კათსღ* (453₃) და სხვაგანაც...
25. ქალაქი—*ყაყაღ*: „და მოიწია შს ქალაქსა“ (143₁₃) *„ს სასაღ ზე მღღაღაღს“* (452₃) და სხვაგანაც...
მზის-ქალაქი—*სრეღ-ღაღაღ*: „დ ყლნივე ღთნი მზის-ქალაქისანი ანის წარეწემიდნე“ (141₂₀) *„საჲ ს ღამსანს სათილახს ოსრიღ-ღაღაღს ლილიანსმ“* (449₂₇).
26. შაბათი—*ჯარაღ*: „აღესრულა... დღესა შაბათსა“ (160₁₉) *„სათარხეო... კალიღ ჯარაღი“* (475₁₃).
27. შირიმი—*ღქრქმ*: „აღაღეს შირიმსა ერთსა“ (160₄) *„რყარს ოქრქმ მ“* (474₂₉).
28. წინწილა—*ბიბღაჲ*: „ჩას რ ჰილენძი არს და უკმო (?) წინწილა“ (144₂₃) *„სრსი სსღ სღღს ლ ოღანღიღ ბიბღაჲ“* (453₂₈).
29. კეშმარიტი—*ჯმარქსი*: „მხოლოდ კეშმარიტი ღნი“ (141₁₁) *„სქსან ღმარქსი სათილად“* (449₁₆).
კეშმარიტება—*ჯმართილქსი*: „შეტომილ არს კეშმარიტებისაგან ქსისა“ (144₂₈) *„სილირს ღმართილქსს ზ“* (453₂₇) და სხვაგან მრავალგზის...
30. კლემა: შეკლემა—*ბმსციღანსი*: „რაჲსა იქმ მაგას და შემკლემ გულსა ჩემსა“ (137₂₃) *„ღღღღ რ არსსა ღაჲღ ს მსციღანსა ოქრთ ზმ“* (444₂₀).
31. კულემა: დეკულემა—*ბმქი*: „რომელმანცა დაღდა ნები თვისი მკლესა ზა დაკულემად მისა“ (139₁₄) *„იღი ზეღსა ოაღ ზე ზეღსა მარაღი ს მსქღღ ოსა“* (446₂₃).
32. ჰასაკი—*სასაღ*: „დაკულ არს ჰასაკიცა მაგისი“ (150₃₁) *„სიღღღღღი. ლ სსაღს“* (461₂₈).
- ჯასაღ-ის შესატყვისად ვაწყვდებით აგრეთვე „ნაქმნეესაც“: „და

ნაქმნევი სიბერემან გარდააქციის კაცისაჲ“ (140)₃ „ჩქსკ ფრასაკ ბერიქსანს ღარქსამხეიღანს“ (447₃₃). ვხვდებით ხრქარ-საც: „რახსამე აღორძინდა ჰასაკი“ (142₂₇) „ღწღწ“² *ანხაყ ხრქარა ხმს*“ (251₁₀).

33. ჯოჯოხეთი—*ჯიქსკ* „ღ თანამკვდრო ჯოჯოხეთისაო“ (146₆) „*ჩ ძაიანჯ ჯიქსყ*“ (455₃₁).

აღნუსხულ სიტყვათაგან ყველა. რასაკვირველია, სომხური (ან ქართული) არც არის. დიდი უმეტესობა ირანული სამყაროს კუთვნილებათ, შემდეგ სემურისაა, სომხურისა და ბერძნულის. წილი კიდევ უტყნობია, თუ ვისია იგი¹. მრავალი ჩამოთვლილ სიტყვათაგანი ძე. ქართულ ორიგინალურსა თუ თარგმნილ ლიტერატურაში გვხვდება. ისინი ფეხმოკიდებულნი უნდა ყოფილიყვნენ ქართულ ენობრივ საღაროში ლიტერატურის ამ ძეგლების გაჩენანდისაც კი. მათი თანაბარი ხმარება სომხურში სრულიად არ მოწმობს იმას, რომ ისინი უთუოდ ყველა სომხურიდან ან სომხურით შემოვიდნენ ჩვენში. მაგრამ, როდესაც მათგან მრავლისათვის თანამხედომ ტექსტობრივ შეხვედრას ვაწყდებით ქართულ-სომხურ ძეგლებში, ხშირად რომელიმე მათგანის იერით, მაშინ უთუოდ ერთის მეორისაგან დამოკიდებულებასთან გვაქვს საქმე. ისე მაგ.: „მარტკლი“ ქართულში ბერძნულიდან არის შემოსული, მაგრამ ზემოთ აღნიშნული სახით „მარტკრი“ და ისიც დამოკიდებულების სხვა მხრივაც გამომაჩინებელ ძეგლთან შეხვედრით, უთუოდ ლიტერატურულ გზას გვიჩვენებს, *via armenica*-ს ამ შემთხვევაში. ასევე ითქმის სხვა ბევრის შესახებაც. ახალი მანკ, რომელსაც ქართული თარგმანი სხვა ცნობილ თარგმანებთან თუ ორიგინალურ ძველ ძეგლებთან მიმართებით გვაწვდის, შემდეგია: გ ე ლ ი (ველყოფა), გ უ რ კ ნ ე ა და ქ ლ ე მ ა ან ქ ყ ლ ე მ ა. ჩამოთვლილთაგან პირველი—გ ე ლ ი ანუ მ გ ე ლ ი—საკუთარი სომხურ სიტყვად ითვლება, ხოლო გ უ რ კ ნ ე ა-სა და ქ ლ ე მ ა-ქ ყ ლ ე მ ა-ს სომხური შესატყვისები: *ფრქს* თუ *ფფიქს* და *ამქს*-ის ეტიმოლოგია ჯერ უტყნობია.¹

ქართულ ტექსტში მოიპოება (თუმცა მცირე რაოდენობით) ისეთი უცხო სიტყვებიც, რომლებიც საზოგადოდ სომხურშიაც იხმარება (ანდა პირუქუ სომხურში გვაქვს ისეთი უცხო სიტყვები, რომლებიც ქართულშიაც იხმარება), მაგრამ ისინი საგულებელი კორესპონდენციით კი არ არიან წარმოდგენილი, არამედ მათი სინონიმები. ესენია:²

1. ბაგინი—*მხხანს*: „და ვა გამოვიდეს ბაგინისა მისგან კერპთაჲსა“ (135₁₂) „*ნს ქსანს ზიყა ჩ მხხნს კიიენს*“ (441₁₄).
2. დალიკი—*ათხანს*: „და ხელისაგან დაჯდა მეფე იგი დალიქსა მას“ (153₁₉) „*ნს ჩ ქაიქანს ზათხაქ კათხნჩ*“ (465) და სხვაგანაც...
3. როქიკი—*ჩაყჩი*: „რწნი მირეწვიდეს მე დღისა როქიქსა“ (147₁₃) „*იი რ ქარბქჩნს ჩნბ ირ ღათ ირქ ფაყჩქნს ჩამ*“ (457₁₃).

¹ მათი ეტიმოლოგიისათვის პროფ. პ. ა. პარიანის *ჰაქჩქნს სრქათასკანს რაჲა-ქანს*-ით (მხრქანს 1926-1932 წ.) ვხვდებით დანაწევრებულს.

² ზოგიერთი მათგანის შესახებ ზემოთაც შევნიშეთ.

4. ფოლოცი—სურა: „ფოლოცი ესე მარმარინოფენილნი (133₂₈) „სურაჲ კდაკათასკჲ“ (439₁₉).
5. ადართილქის—აზნაურება: „იგინი ზესკენელ ზეგარდამო შობილ იქმნნეს აზნაურებითა“ (138₁₀) „*ზიფა ქსრათის ხეის ბნიოქ კადართიქის*“ (445₁₇).
6. ფანაჲ—საფასე: „ლტებისა საფასენი“ (140₃₃) „*ართილბილქისანს ფანაჲ*“ (446₃₃).
7. მსხეხსაჲ—ქმნული: „დამოქიდა იგი აერთა თვნიერ კაცობრივისა ეკლოვ-ნებისა ქმნულთა“ (140₁₈) „*ს სრარბ ფსა კიფა არანფ მსხეხსაჲქჲ არიხსიქი მაროქი*“ (148₁₃).

დასასრულ სომხურზე დამოკიდებულების ერთ-ერთი ნიშანი უნდა იყოს სომხურის მიხედვით ნაწარმოებ: ერთი სახელის კნინობითი სახეც. ეს არის: „შვილაკი“, რომელიც სომხური იოქსაკ-ის შესატყვისად არის ქართულში: „ნაც-ვალ შვილაკისა მაგის ჩემისა“ (158₁₃) „*ქიჩასანსაკ იოქსიქი ქიქი*“ (472₁₀).

ამრიგად, ყველა ზემოაღნიშნული მომენტი (ა. მცდარად წაკითხვა თუ გაგება სომხურისა, რაც იჩენს ზოგჯერ თავს ქართულში; ბ. სახელის მაწარმოებელი აფიქსი სომხურის წაბადვით და გ. ლექსიკა) გვგონია, რომ საკმაოდ საკმარისი საბუთია დავსაყენათ: ქართული ტექსტი „ფილექტიმონის წამებისა“ სომხურიდან არის ნათარგმნი.

როდისაა თარგმნილი ქართულად ზემოაღნიშნული ძეგლები? ამჟამად ძნელია პასუხის გაცემა ზედმიწევნით. პირველის შესახებ: თუ გავიხსენებთ იმას, რომ მისი ავტორი იესები კესარიელია, რომლის შრომაც (ძ.უ შრომები) ქართულად ყოფილა თარგმნილი ჯერ კიდევ იოანე ათონელის წინ, „უწინარეს მრავლისა ეამისა“, როგორც ეს ჩანს ექვთიმე ათონელის ზემორე მოყვანილი ცნობიდან (გვ. 334), შეგვიძლია ვთქვათ, რომ X ს-ის უწინარეს უნდა იყოს ნათარგმნი. ამას გარდა ორივე ძეგლის ენობრივ მხარეს არქაულობისაკენ მივყავართ. ამ მხრივაც გვგონია, რომ ისინი აღრეული ხანისა უნდა იყვნენ. ყოველ შემთხვევაში, VIII-IX ს.ს.-ბის უწინარესი, როდესაც სომხურ ლიტერ. სამყაროსთან მკიდრო კავშირი სუფევდა. „ფილექტიმონის წამება“, როგორც პროფ. ა. შანიძის აქვს შენიშნული (ჯერ არ გამოუქვეყნებია), ხანმეტობის კვალსაც, ვადანაშთსაც, კი ატარებს ერთგან.

პართულ-სომხური ფილოლოგიური შტუდიები

„მრავალთავის“ ზივირთა თავის წყარო¹

III. მარტკლობა თეკლაძის

მორიგი აგიოგრაფიული ნაწარმოები, რომელიც ძველს მრავალთავშია დაცული და ქვემოთ ჩვენი განხილვის საგანს წარმოადგენს, არის «მარტკლობა თეკლაძის».

მარტილობის წიგნის უძველესი ნუსხა XI საუკუნის ერთერთ მრავალთავს შემოუნახავს². ხელნაწერი ნუსხა ხუცურითაა შესრულებული, წააგავს რამდენადმე პერგამენტზე ნაწერ სხვა, მასზე უფრო შედარებით მეტად ცნობილს, ე. წ. პარხალის მრავალთავის ხელნაწერს (საქართ. მუზ. ხელნაწ. A № 95). ჩვენი ნუსხა ნაწერია ქალაღზე და ამ მხრივ იგი ერთი უძველეს ნიმუშთაგანია ჩვენამდე მოღწეული ქალაღზე ნაწერი ხელნაწერებისა³.

ხსენებულ ხელნაწერ კრებულში დაცული «თეკლას მარტვილობის» ტექსტი ძველი ხელნაწერის გადანაწერი ნუსხაა. ამას მოწმობენ ის ცთომილებანი, რომლებიც აღმოცენებული არიან მხოლოდ და მხოლოდ გრაფიკულ ნიადაგზე, გადამწერის უგულისხმიერობისა და დაუდევრობის გამო. ამის სამოწმოდ ერთი მაგალითიც კი საკმარისია. ერთ ადგილს მარტილობის წიგნში ვკითხულობთ: «აღექსანდრე, რამეთუ მძლავრი იყო, ეწია და შებმა უყო და მოიხილა თეკლას ურაკპარაკსა მას შორის» (ნ. გვ. 108, 18). «მოიხილა თეკლას» არაა მართებული გამოთქმა. ვადამწერს «მოიხილა-ში» უმართებულოდ აქვს წარმოდგენილი დედნის «მოეხვა». ეს რომ ასეა, ამას მარტილობის წიგნის გვიანდელი დროის ერთი სხვა ნუსხაც მოწმობს. იქ იკითხება: «შეიხვია იგი». «მოიხილა» დამახინჯებულად ამოკითხული მოეხვია ან მოეხვა-ა და, რაც საგულისხმოა, მრგლოვანი დაწერილობისა («ე» წაკითხულ იქნა «ი»-დ, ხოლო «ე» თუ «ჟ»-«ლ»-დ, ბოლოსაც «ა» მოდიოდა და ამრიგად გაჩნდა «მოიხილა»-ც). ასეთი და სხვა

¹ ნ. დასაწყისი: ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, VI, გვ. 329—347, 1937 წ. სტალინის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გეგმით არის დამუშავებული წინამდებარე ნაკვეთიც.

² საქართ. მუზეუმის ხელნაწერთა H ფონდი № 341, გვ. 167—197.

³ პროფ. კ. კეკელიძე—კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია, «მომომხილველი» I, გვ. 280 (ტფ. 1926 წ.).

მსგავსი ხასიათის შეცდომების არსებობა არც გადამწერისათვის ყოფილა შეუძრავი. იგი მას თავის ნახელაუში ეგულება. თავის თავსაც გადამწერი არ უტყუროს როგორც გაწერთნილ მწიგნობარ მუშაკს. ეს კი იმ მოსახსენებლიდან ჩანს, რომელიც ჩვენი ტექსტის ბოლოს არის დართული თვითონ გადამწერის ხელით: «ლოცვა ყავთ იოვანესთჳს უცბად მჩხრეკალისათჳს და დაკლებული ყოველი შემინდევთ».

უცბად მჩხრეკალ¹ იოანეს გადანაწერში, რომელიც, როგორც აღვნიშნეთ, მრგლოვანი ხელით შესრულებული ხელნაწერის გადანაწერი ჩანს, ზემორე აღნიშნული მაგალითი ერთეული შემთხვევისა არ არის. შეიძლება კიდევ რამდენიმეს დასახელება. ასე მაგ.:

1. ნუსხაშია „იტყოდა“, უნდა იყოს „იცოდა“: «რამეთუ არა იტყოდა პავლს გორციელად» (გვ. 92, 5). აქაც მერმინდელ მოგვიანო დროის ნუსხაში (A № 643) უფრო სწორი წაკითხვა გვაქვს: „არა იცოდა მან პაულე გორციელთა ბილეთთა“ (შდრ. სომხ. *գի ոչ ճանաչէր նա գլխად ի մարմնով*).

2. ნუსხაშია „დიდებასა“, უნდა იყოს „დედებასა“: «და დაუკრდებოდა სარწმუნოებაჲ იგი მისი, უფროსლა რაჲამს ხედაენ მრავალსა დიდებასა, რომელნი შევლედ პავლსა» (გვ. 95, 3). მერმინდელი ნუსხა „დიდებასა-ს“ ნაცულად მართებულად ხმარობს: „დედებასა“-ს (შდრ. სომხ.: *և զարմանայր ընդ*

¹ „მჩხრეკალს“ გადამწერი ზმირად ეძახის ხოლმე თავის თავს ქართულ ძველ ხელნაწერთა მოსახსენებლებში. სიტყვა „მჩხრეკალი“, აკად. ივ. ჯავახიშვილის მართებული აზრით, „ჩხრეკა-საგან“ არის ნაწარმოები. „ჩხრეკა“ მკვლევრის განმარტების თანახმად (ნ. ივ. ჯავახიშვილი — ქართ. დამწერლობათა-მცოდნეობა ანუ პალეოგრაფია, ტფ. 1926 წ., გვ. 51). „ქექქას“ ნიშნავს. რადგან მეგრული „ჩხრეკა“ თბრას ანუ გათბრას ნიშნავს „ამიტომ, — დასძინს ავტორი — საფიქრებელი ღებება, რომ ჩხრეკა წერითი ხელმოწერის ძველი, წარწერათა გამოყვანის აღსანიშნავად განკუთვნილი, ტერმინი უნდა იყოსო“. ხელნაწერთა მინაწერ-ანდერძებში მოხსენებული ჩხრეკაჲ და დეჩხრეკაჲ ა.ე. მკვლევარს „არასათანადო წერის, ან დამწერელისაგან თავმდაბლობით თავის ნაწარმის დასაბასათებლად და აღსანიშნავ ტერმინად“ მიაჩნია. მაგრამ ისეთ გამოთქმებში კი, როგორიცაა — „ჰაჲად ჩხრეკაჲ“ და „უცბად ჩხრეკაჲ“ — „ჩხრეკაჲ“ წერას ნიშნავს, „თორემ ცუდად წერის მნიშვნელობა რომ ჰქონოდა, ჰაჲად ჩხრეკაჲ ხომ ორი ერთნაირი, სიტყვის გამეორება იქნებოდა“ო (იქვე, გვ. 52).

სხვაობს რაითმე ტერმინი „მჩხრეკალი“ ჩვეულებრივ გავრცელებულის „მწერალისაგან“, თუ ისინი ურთიერთის თანაფარდი არიან, ძნელია გადაწყვეტით თქმა, რადგან ქართული მასალა ამომწურავად არ არის შესწავლილი.

წარმოების მხრით ფარდი ტერმინი ქართული „მჩხრეკალისა“ სომხურში *գիրակա՛ն*-ია, ხოლო ბერძნულში *γραμματικῆς*. სომხური *գիրակա՛ն*, რომელიც *գիրել* „ჩხრეკა, ქექვა-საგან“ არის ნაწარმოები, ბერძნული *γραμματικῆς*-ს ეტიმოლოგიის ზეგავლენით გამოუმუშავებულ ტერმინად ითვლება სომხურს სამეცნიერო ლიტ.-ში და ისიც ბერძენოლოგი სკოლის მიერ (VI—VII სს.—*Ε. Διοφαντῆς Φραγκισκῆς*... გვ. LXXII—LXXIII). ადრე ამ ტერმინის მაგიერად სომხურში *գրու՛մբիւն* (მწიგნობრობაჲ) იხმარებოდა. უცხო და ქართულ ტერმინთა მსგავსი წარმოება უნებლიეთ გვაკარაულებინებს ისეთ შესაძლებლობას, რომ ეგების მათ შორის ფუნქციონალური მსგავსებაც სუფევდეს და „მჩხრეკალი“ „სამწიგნობრობაში“ გაწერთნილი ისეთ პირი იყოს, რომელიც თუ მწერალ-გამომთქმელი არა, მწერალ-გამმართველი მაინც იყოს თავისი ნაწერისა, ისე რომ იცავდეს ფინს სისწორეს, შესაძლოა რომელიმე სკოლის ნორმების მიხედვით. ამის დადასტურება თუ უარყოფა ქართული მასალის ჯეროვან შესწავლაზე დამოკიდებული...

ნადასათი ზიკა. მანსალანჯ ექ თხსანჯე რაგიამ სკანაკა ექ მთასსქნ ათ შალკი).

საფიქრებელია, რომ იიანე უცბად-მხბრეკალი ძველ ნუსხას შეარყევდა არა მარტო ზოგიერთი სიტყვის ცუდი ამოკითხვით, რომელიც გრაფიკულ განურჩევლობას თან სდევს ხოლმე, არამედ ორთოგრაფიითაც. ამის არა ერთი და ორი შემთხვევა გვაქვს ჩვენს ძეგლში. აქ ერთი და იგივე სიტყვა ხშირად სხვადასხვანაირად არის დაწერილი. მაგ.: ოდესმე || უდესმე (92, 20—92, 19); თხოვილ || თხუვილ (94, 24—95, 13); არს || არის (95, 21—95, 27); ცოლად—ცულ (95, 18; 103, 24) და სხ. (ნ. დაწვრილებით ვარიანტებში). აქ, ცხადია, ერთერთი ძველი სახეა, რომელიც მას დედანში მოეპოებოდა, ხოლო მეორე—მისი დროინაა. მთლიანად მისი დროის მართლწერაზე გადაწერილი არ გადასულა.

მაგრამ ზოგიერთი სხვა ტექსტისადმი, რომელიც მის მიერ გადაწერილ კრებულშია შესული, ეს არ ითქმის. მაგ., კრებულის 551—559 ფურცლებზე წარმოდგენილი ტექსტიდან, რომელიც შეიცავს «წმიდისა თეოდორეს ცხოვრებას», ჩანს, რომ რომელიმე ასეთი მოვლენა შემთხვევითი კი არაა, არამედ სისტემური ხასიათისაა. ასეთია მაგ., უი დიფთონგის გამოხატვა ორი ნიშნით. თუ რომელსავე სხვა მის მიერ გადაწერილს ანდა ამდროინდელ გადანაწერ სხვა ნუსხებში, ეს დიფთონგი ჩვეულებრივი ჟ-თია წარმოდგენილი, აქ უკვე იგი ჟ-ის სახით გვაქვს. აქედან ნათელია, ჯერ ერთი ის, რომ გადაწერილი გარკვეული სკოლის ტრადიციების დამრღვევა და მეორეც ის, რომ იგი მისდროინდელი საერო ძეგლების მწერალთა ნორმების უარყოფელი არ არის. ამასთანავე უკანასკნელისადმი მიდრეკილება გადაწერის მოღვაწეობის ხანის განმსაზღვრელობაა. ასეთი მოვლენა მხედრული ხელით ნაწერ XI ს-ის ძეგლებს ახასიათებს. ამიტომაც სწორად მიგვაჩნია იმ მკვლევართა შეხედულება, რომლებიც ხელნაწერს XI ს-ად მიიჩნევენ¹.

«თეკლას წამებისა ტექსტს მოგვიანო დროის ხელნაწერებშიაც ვხვდებით. მათი ერთი წყება ხსენებული უძველესი ნუსხის ტიპისაა (საქართ. მუზ. ხელნაწ. A ფონდის № 643, S ფონდის № 2451), ხოლო მეორე² სხვისაა; იგი დამოუკიდებელია, ცალკე რედაქციას წარმოადგეს. უკანასკნელი წარმოქმნის მხრით პირველზე აღრინდელი არა ჩანს. ენობრივი მხარე და შინაარსობლივი რეალობები სავსებით ასხვავებს მათ აღმოცენების დროის მიხედვით. ამრიგად, ჩვენს სიძველე თსაცაეებში «თეკლას მარტვილობისა ორი დამოუკიდებელი წიგნი, ორი ურთიერთისაგან განსხვავებული რედაქცია, არსებობს. მეორე რედაქციას აქ ჩვენ არ ვეხებით. ამჟამად ჩვენთვის უფრო საგულისხმოა პირველი.

პირველი რედაქციის მოგვიანო დროის ხელნაწერები თითქმის თანხედენილია უძველესი ნუსხისა. ისინი მის გადანაწერ ცალგზად შეიძლებოდა მიგვეჩინა, რომ ერთი დაბრკოლება არ გველობებოდეს წინ. ეს ისაა, რომ ეს მო-

¹ პროფ. კ. კეკელიძე, «მიმოხილველია I, გვ. 280.

² საქ. მუზ. A ფონდი № 70 და სხვა მრავალია. № 70-ში იგი დასათაურებულია შედგენიარად: «ლუწლი წმიდისა და დიდებულისა და კუალად მძლისა პირველმოწამისა თეკლასისი» (ფ. 416—429).

გვიანო დროის ხელნაწერები ალაგ-ალაგ ზედმეტ ან დანაკლის ადგილებს შეიცავენ. შედარებით მეტია დანაკლისის შემთხვევა. ამიტომ უნდა ვიფიქროთ, რომ მათი ძირითადი ხელნაწერი, საიდანაც ისინი მომდინარეობენ, ჯერ კიდევ ძველ დროს ყოფილა ამ მხრივ განსხვავებული ჩვენი ნუსხისაგან. შეიძლება პირველადი ჩვენი ნუსხა არც კი იყოს, არამედ მათი ხელნაწერი დედანი და ზედმეტი ადგილები, რომლებიც ჩვენს უძველეს ნუსხას მოეპოება, ინტერპოლაცია იყოს. ხოლო რაც შეეხება ზოგიერთი მცირე ადგილების დაკლებას, ეს გადაწერის, «უცბად მჩხრეკალის» იოანეს «მჩხრეკალობის» შედეგი იყოს. ასეა თუ ისე, ჩვენი ძველის დღეს ცნობილი უძველესი ნუსხა და მოვიანო ნუსხეზე, მიუხედავად მათი მოცულობის სრული თანუხვედნობისა, მაინც ერთი საერთო დედნისაგან მომდინარეობენ.

«თეკლას მარტვილობა» მოიპოება სომხურადაცა და ბერძნულადაც. მარტვილობის სომხური, ისე როგორც ბერძნული წიგნიც გამოცემულია. წამების სომხური წიგნის გამოცემულს: იგი ბერძნულისათვის შეუდარებია და ზოგიერთი თვალში საცემი სხვაობა სქოლიოებში აქვს მოყვანილი. სომხურ ტექსტს ჩვენ ერთერთ ძველ სომხურ ხელნაწერშიაც ვიცნობთ. ეს ხელნაწერი «მრავალთავსა» (*მარტიანო*) წარმოადგენს, რომელიც 1204 წ. არის ტყავზე გადაწერილი, და ლიტერატურაში ცნობილია მეშის მრავალთავის სახელწოდებით¹. იგი დღეს ერევნის სახელმწიფო მუზეუმშია დაცული (№ 78). მარტვილობის ტექსტს აქ უკირავს ფურცლები: 546—557. იგი სავსებით თანხვედრაშია გამოცემული ტექსტისა, თუ არ მივიღებთ მხედველობაში გამოცემულთან შედარებით ზოგიერთ უძველეს ორთოგრაფიულ მომენტს, რომლითაც საზოგადოდ ხასიათდება ამ კრებულში შესული მასალა. ჩვენთან მოყვანილი ტექსტი ორთოგრაფიულად მასთან არის შეფარდებული.

«თეკლას მარტვილობის წიგნი» უძველეს თარგმანად ითვლება სომხური აგიოგრაფიული ლიტერატურის ისტორიაში. V ს-ის პირველი ნახევრისად მიჩნეულ ძველთა შორის ნ. აკინიანის მარტვილოლოგიურ ნაწარმოებთა შორის მოქცეული აქვს «თეკლას მარტვილობაც»². ხოლო ნორაირ ბიუზანდაცი ს ეს ძველი ამ ეპოქის მოღვაწეთა პირველი დასისაგან გამოსულ ნაწერთა რიცხვში აქვს შეტანილი³. ამასთან უკანასკნელი იმასაც შენიშნავს, რომ იგი თარგმნილია სირიულიდან და ერთგვარი მსგავსებაც მოეპოება მარტვილობის ამ წიგნს კორიუნის ნაწარმოებთანა.

როგორც ზემოთყვანილიდან ჩანს, «თეკლას მარტვილობის წიგნის» შესწავლის საქმე სომხურში ქართულთან შედარებით უკეთეს მდგომარეობაშია. იქ

¹ *ქაქე* და *ქლაქერანიძეს* სრულ, *ნაორნაირ გოგხაჯე* ქ *ნაორნაორავ*, *ნაორ* *მ.* *ქხხხაქ*, 1874, გვ. 513—531.

² ილ. აბუღაძე, ქართ.-სომხ. ფილოლოგიური შტუდიები: მრავალთავის ზოგიერთი თავის წყარო, ტფილ. უნივ. შრომები VI, 1937 წ., გვ. 330 (შენიშვნა), 332—3.

³ *ნორაირ* *მ. ბიუზანდაცი*, *ნაორნაირ* *მ.* *ქხხხაქ*, 1934, გვ. 47.

⁴ *ნორაირ* *მ. ბიუზანდაცი*, *ნორაირ* *მ.* *ქხხხაქ*, 1900, გვ. 28.

ტექსტი გამოცემულია; გამომცემლის მიერ ზოგადად მიიწვევება შედარებული ბერძნულთან¹; განსაზღვრულია ასე თუ ისე ძეგლის სომხურად თარგმნის დრო და ნაჩვენებია წყაროც, საიდანაც იგი მომდინარეობს სომხურში. სრულიად საწინააღმდეგო სურათი მოგვეპოვება ქართულში. არ არის გამოცემული ტექსტის არც ერთი რედაქცია; არ არის შედარებული სხვა ენებზე არსებულ ამავე მარტივლოზის ტექსტებთან; არაა, ცხადია, გარკვეული არც დრო მისი ქართულად წარმოქმნისა და არც წყარო, საიდანაც ეს ძეგლი უნდა იყოს თარგმნილი. არც ისაა გადაწყვეტილი, თუ რა მიმართება სუფევს მარტივლოზის ამ წიგნსა და რომელსავე ქართული ორიგინალური ლიტერატურის ამავე ხასიათის ნაწარმოებთა შორის. ეს არა მარტო ჩვენი ძეგლისადმი ითქმის, არამედ საზოგადოდ მრავალი ანალოგიური ქანრის ნაწარმოებთა მიმართ, რომლითაც მდიდარია ძველი ქართული ავთოგრაფიული ლიტერატურა, ეს ერთერთი მნიშვნელოვანი დარგი ძველი ქართული სიტყვაკაზმული მწერლობისა.

ქართულად შენახული «თეკას მარტივლოზის წიგნები», როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ორი რედაქციისა არიან. ერთდროული აღმოცენებისა ისინი არ არიან. პირველადია ის ტექსტი, რომელიც უძველეს ნუსხასა და მის მიმხრობ ზოგიერთ მოგვიანო დროის ხელნაწერს დაუცავს და ჩვენი განხილვის საგანს წარმოადგენს. მეორე რედაქცია, რომელიც უმეტესწილად რამდენიმე ნუსხით არის აგრეთვე შენახული, ენობრივი ხასიათის მაჩვენებლებით პირველთან შედარებით მოგვიანო დროისაა. ამავე ნიშნულობით იგი ბერძნულიდან ჩანს თარგმნილი. სომხური მარტივლოზის წიგნის გამომცემლის მიერ საპირისპიროდ სქოლიოებში მოყვანილი ზოგიერთი დამახასიათებელი ადგილი ბერძნულისა კვლავ მოგვეპოვება უცვლელად ქართული მარტივლოზის წიგნის მეორე რედაქციაში. ესეც იმის მაჩვენებელია, რომ ეს რედაქცია ბერძნულიდან მომდინარეა ქართულში.

რადას წარმოადგენს პირველი რედაქცია?

პირველი რედაქცია, როგორც ვთქვით, რამდენიმე ნუსხითაა ჩვენამდის მოღწეული. როდესაც მათ შორის უძველესს, XI ს-ის ნუსხას, ვადარებთ სომხურს, დიდ თანხედენილობასთან ერთად სხვაობასაც გვაწვდის იგი. სხვაობა შემხვედრ ადგილებში თუ ცალკეული სიტყვების ან ფრაზების სხვანაირ წაყითხვაში მდგომარეობს, სამაგიეროდ ტექსტის ბოლო ნაწილში ქართულის სიჭარბესთან გვაქვს საკმე (ნ. გვ. გვ. 115—119; ქართულის ზედმეტი ადგილები სქოლიოებშია გატანილი). საწინააღმდეგო სურათს ვიღებთ, როცა სომხურ ტექსტს ამავე რედაქციის ქართულ მოგვიანო დროის ხელნაწერ ნუსხებებს ვადარებთ. დაკლებულობა ან სიჭარბე აქ ახლა თითქმის აღარ შეინიშნება, მაგრამ ცალკე სიტყვებისა და ფრაზების სხვანაირობა შედარებით მატულობს. ხოლო კველადფერი ეს იმას მოწმობს, რომ ქართული უძველესი ნუსხა, რომელიც მრგლოვანი ხუტურით ნაწერი დედნისაგან გადაწერილი აღმოჩნდა (ნ. ზემოთ გვ. 71), პირვანდელი სახით არ არის შენახული, იგი რამდენადმე გავრცობილია. რაც შეეხება მოგვიანო დროის ნუსხებს, ისინი, მართალია, ერთნაირ მოცულობას

¹ ამ მხრით შდრ. აგრეთვე *წ. ა. ლ. გ. ხ. ი. ა. ზ., ქართული ქართული და ქართული* (სტრუქტურა, VI, 460—464, შენიშვნები, *ქსნსხიქ*, 1813.

ამქლავნებენ, მაგრამ ადგილ-ადგილ უძველესთან შეფარდებით ცალკე სიტყვებისა და ფრაზების მხრით, უნდა ვიფიქროთ, გადამწერთა ხელში შეცვლილი არიან. ამრიგად, ქართული და სომხური ძეგლები თანაბრად სხვაობენ ბერძნულსაგან, ხოლო ერთნაირი მოცულობითა (პირველი რედაქციის მოგვიანო დროის ნუსხებს თუ მივიღებთ მხედველობაში) და ტექსტის თითქმის მთლიანი თანხედენილობით ერთიანივე წყაროდან მომდინარეობენ. სომხურისათვის წყაროდ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ (ნ. გვ. 74) სირიულია მიჩნეული. მაშინ ქართული, თუკი ბერძნულად სხვა რომელიმე მისებრი რედაქცია არ არსებობდა, იმავე წყაროდან იღებს თავის სათავეს.

უშუალოდ მომდინარეა თვითეული ამ ენებზე შენახული და თანხედენილი მარტივობის წიგნი. სირიულიდან, თუ ერთი მთვანე მგორის საშუალებით არის წარმოქმნილი, ეს არის ახლა ჩვენი მორიგი საკითხი. ამ საკითხს ქართულისა და სომხური ტექსტების ერთიმეორესთან დაპარისპირებითი და გამოწვლილივით შესწავლა გადაწყვეტს, კერძოდ კი რომელიმე non sens-ი, რომელიც აღმოცენებული აღმოჩნდება რომელიმე ადგილის ჯეროვანი გაუგებრობის ნიაღვრე. ასეთი რამ, მართლაც, აქ შეინიშნება. იგი ქართულს მოეპოება.

1. პაელე მოციქულის ქადაგებით მოხიბლული თემეროზის დანიშნული, თეკლა, პაელეს ერთი ნაცნობის სახლის სარკმელს არ შორდება, უჭრი აქვს მიპყრობილი მისი ქადაგებისათვის. ამ სურათს ასე გადასცემს თემეროზის სასიღედრო თავის სასიძოს: «აჰა ესერა სამი დღე და სამი ღამე არს, არა განეშორების სარკუმელთა ერთთა მთვანე, არცა ჰამს, არცა სუამს კაცისა მისთჳს (B: კაცისა ვისთჳსმე), არამედ თუალ უგანი და განჩუბრებული (B: განლიგებული) ხედავს კაცსა ვისმე ერთსა»... (*ახა აჲს ხერჳს თიჳღ ჳნ ჳ ხერჳს გიჳხერ ირ იჳ მსჳსჳს ჳ აჲსთჳსანჳს მჳიჳღ, იჳ ილჳს ჳ იჳ დმჳს ჳ იჳ კაჳსანჳს ანთჳს, აჲს გჳჳს ჳ მჳსრჳს ხერჳს აჲსთჳსანჳს ჳ აჲს დმჳს ჳ იჳ კაჳსანჳს*...).

თუ დაუუკვირდებით ქართულს, შევნიშნავთ, რომ გრამატიკულად ყველაფერი რიგზეა, მაგრამ შინაარსობრივ რალაც დისინანსი შეაქვს ხაზგასმულ სიტყვებს: «კაცისა მისთჳს». ამ კაცს, ე. ი. პაელეს, ქვემოთ აცნობს თემეროზს მისი სასიღედრო. ასე წარმოდგენა ჯერ უცნობი პირისა (კაცისა მისთჳს) უჩვეულოა. პირველად ხსენების დროს იგი წესიერად არის მოცემული იქვე, ცოტა ქვემოთ: «ხედავს კაცსა ვისმე ერთსა უცხოსა». მოყვანილ ციტატში რალაც არა ჩანს თავის რიგზე. სომხურთან დაპირისპირებით ირკვევა, რომ «კაცისა მისთჳს» მცდარი თარგმანია სომხურისა: «*ს იჳ კაჳსანჳს ანთჳს*»-ისა. უკანასკნელი კი ნიშნავს: «არცა აღდგების მიერ». ამას თუ ჩავსხამთ მცდარად გადმოცემულის «კაცისა მისთჳს»-ის ნაცვლად, ვითარება სწორდება: «არცა ჰამს, არცა სუამს, არცა აღდგების მიერ», ე. ი. განუშორებლად სარკმელთან არისო. ფრაზის, *იჳ კაჳსანჳს ანთჳს*-ს, თარგმნის დროს ქართულად მთარგმნელს ანგარიში არ გაუწევია ნამდვილი ვითარებისათვის, არამედ შეუფერებელი სიტყვა-სიტყვაობით გადმოუღია. მათნჳს ჳმნად კი არაა გაგებული, სახელდობრ აწმყოს მესამე პირის ფორმად *კაჳსანჳს* («აღდგომა») ჳმნისა, არამედ სახელად. იგი დაწყებითი ბრუნვის (ablatif) ფორმად არის მიჩნეული *აჲს* («აჲს») სახელისა. ასეთმა მცდარმა გაგებამ მგორე სიტყვის «*ანთჳს*»-ის უჯერო გაგებას შეუწყო ხელი.

იგი ზმნისზედად (adverbe) კი არა, არამედ მსაზღვრელი ნაწევრის მონაცვლედ იქმნა წარმოდგენილი, რაც მართლაც ასეთ ხოლმე, თუ ის სახელის დაწყებითი ბრუნვის ფორმასთან მოდის.

ნონსენსისებრია მეორე შემთხვევაც. მარტილობის წიგნის დასაწყისში ავთოგრაფი ამბობს: «თანამოგზაურად შეუდგეს [პაულეს] დემა და ერმოგინე, პილენძის-მოქმედნი და მკედელნი, რომელნი საესე იყვნეს სიღრმითა მანკიერებითა და მდიდრად იტყოდეს და შესცხრებოდეს პაულეს, ვითარცა საყუარელსა თუსსა» (*მლიქ ანსკსაქ ენუ ზამა ზხმასა და ზერძიღსნესა აყნაჲაფიერებ და ჯარქნუქ ირ ქ ხინ ქაიქილქხამეც, მხზაფანხინ და ქაახხინ ენუ ჳააღიქს ქერს ენუ აქრქიქ ქერხანუ*). ყველაფერში თანხედენილობაა, მხოლოდ ხაზგასმული «სიღრმითა მანკიერებისადათა» და «ქაიქილქხამეც» არ ხედებიან. *ქაიქილქხან* -- «აღრევა, შფოთი, აღძრვა, შეძრწუნება, შეზრუნება»-ა. არც ერთი ამათვანი ქართულად მთარგმნელს არ გამოუყენებია. ჩანს, სომხურის იმ ნუსხაში, რომელიც მთარგმნელს ჰქონია ხელთ, *ქაიქილქხამეც*-ის ნაცვლად სხვა რამ არსებულა. თუ რა აზრითაა ნახმარი ქართულში «სიღრმითა მანკიერებისადათა», ამას ერთი სხვა ანალოგიური ადგილი ნათელს ჰქვენს. ეს ადგილია: «ხოლო დემა და ერმოგინე მკედელნი იგი, რომელნი საესე იყვნეს ზაკუვეებითა (B: ზრზინებითა), თანა შეუდგეს თემეროზს და პრქუესს» (*ჩაკ ზხმასა და ზერძიღსნესა ჯარქნუქ ირ ქაიქილქხამეც ქ ხინ, მათხან აა ზა და აახან*—99, 32): აქ თითქმის ერთიდაიგივე კონტექსტია. ორივეგან აღნიშნულია, რომ დემა და ერმოგინე აღსაესე იყვნენ *ქაიქილქხამეც*-ითო, რაც პირველ შემთხვევაში გადმოცემულია «სიღრმითა მანკიერებისადათა»-თი, ხოლო მეორეში — «ზაკუვეებითა»-თი (v. ზრზინებითა-თი). უკანასკნელი იმაზე მიგვიბრუნებს, რომ აქ სომხურს დედანში ქართულად მთარგმნელს უნდა ჰქონოდა, ანდა ამოეკითხა — *ქორამანსილქხამეც*, რაც, მართლაც «ზაკუვეებითა»-ს ანუ «ზაკუვეარებითა»-ს ნიშნავს. აქ ეს სიტყვა მარჯვე შესატყვისით, ერთივე სიტყვით, გადმოიღობია, ხოლო პირველ შემთხვევაში სიტყვა-სიტყვით გადმოიღობია ეს კომპოზიტი: *ქორ* (=ღრმა) + *მანსილქხან* (=მანკიერება) — «სიღრმითა მანკიერებისადათა». ამრიგად, ეს ორივე შემთხვევა ნათლად ამტკიცებს, თუ ამ თანხედენილ ტექსტთაგან რომელი რომელზეა დამოკიდებული. ქართული სომხურზე ჩანს დამოკიდებულნი, იგი მის თარგმანს წარმოადგენს.

სომხურიდან თარგმნობას უნდა მოწმობდეს აგრეთვე ის ადგილიც, რომელიც ქართულში წარმოდგენილი ჩანს სხვანაირად. დედნის ერთი სიტყვის გრაფიკულ ნიშნაზე მეორენაირად წაკითხვის გამო ამ სიტყვის თარგმანი არ ხვდება მას, რაც სწორად წაკითხვის შემთხვევაში იყო მოსალოდნელი. ეს სიტყვაა — *იერიგ*, რომელიც *აერიგ*-ად წაკითხვით (ი და ა გრაფიკულად მსგავსი ასოებია) გადმოთარგმნილია «წმიდათა»-დ. წინადადება, სადაც ეს სიტყვა იხმარება ასეთია: «მამო (მიმართუაა ღმრთისადმი), რომელმან შეჰქმენ ცა და ქუეყანაჲ, შენ ხარ მამაჲ წმიდათაჲ» (*ჯაკ ირ აერერხ ერქისა და ერქიქსა, და ჲილხა ჲაკი იერიგ*). შედარებიდან ნათლად ჩანს, რომ ვითარება სომხურში უფრო სწორადაა წარმოდგენილი, ვიდრე ქართულში. მის მსგავსთა და თავის

თავზე თეკლას «ობოლი» (*იპრ*) უფრო ეთქმოდა, ვიდრე «წმიდა» (*სილრა*). ამ-რიგად, ეს მომენტიც იმის მანიშნებელია, რომ ქართული ტექსტი სომხურიდან არის ნათარგმნი.

სომხურზე დამოკიდებულების დამამტკიცებელ ერთერთ საბუთად სხვა მონაცემებთან ერთად შესაძლოა მივიჩნიოთ აგრეთვე მასთან საერთო ხმარების სიტყვების არსებობაც ჩვენს ტექსტში¹; ეს მაშინ განსაკუთრებით, როდესაც შემთხვევათა უმეტესობა ორივე ტექსტში თანხვედნილად არის წარმოდგენილი. შემთხვევების უმცირესობა, სადაც ყოველთვის უკანასკნელი პირობა დაცული არ არის, იმას მოწმობს, რომ ქართულში მოსალოდნელი ფონეტიკურად მსგავსი საბადლო სიტყვა ან განსხვავებული შინაარსისაა ქართულში და მით არის გამოწვეული გადახრა, ანდა მოსალოდნელი ფონეტიკურად მსგავსი სიტყვის ნაცვლად ქართულს მოეპოვება სხვა უფრო მარჯვე სიტყვა, რომელიც უფრო ბუნებრივია ქართულისათვის. ხოლო ის ამბავი, რომ საერთო ხმარების სიტყვა ქართულშია იქ, სადაც სომხური საბადლო არც გვევარაუდებინებდა მას, იმას მოწმობს, რომ ასეთი სიტყვები ქართულისათვის შემთხვევითი კი არ არის, არამედ მკვიდრი.

ქართული და სომხური ტექსტებით შემხვედრი საერთო ხმარების სიტყვებია:

1. [ჰ]ამბორი—*ჰამრიკი* თეკლა... ჰამბორს უყოფდა (v. ჰეუცნიდა A)—*ჰსიკი ჰამრიკერი* (101, 32); შეიტკბო იგი და [ჰ]ამბორს უყოფდა (v. აკოცებდა მას—B)—*ჰჩიკს არჩხალ ჰამრიკერი გზა* (120, 23).
2. ამენ—*ამჷნ*¹ უკუნიით უკუნისამდე, ამენ—*კაქთხხანს კაქთხჩე, ამჷნ* (124, 14).
3. აპრამი—*აყოღრამ*¹ ზოგნი აკუმეველს საკუმეველსა (v. საკუმეველთა) აპრამსა—*ს ღჷსჷს [არქანსჩინ] ხილსა აყოღრამსა* (117, 11).
4. ატიანი—*ათხანს*¹ ლალატყვეს ატიანსა (v. ატიანსა B) მას წე—*რიიღჷ რარბჩინ ათაჷჩ ათხანს* (109, 21).
5. ბილწი—*აქიღ*¹ რაფთა გიქსნე თქუნ... ბილწებისაგან—*ღჷ... ჩ აღბიქსნს სრხეჩე* (100, 26); შეიქმოდა მის თანა ბილწებასა—*იღ კამჷღჷ ათხნღღღ ჷს აღბიქსჩინ* (110, 28).
6. ზუარაკი—*ღიღარასკ*¹ მიდგან მელა (v. მე B) ორნი (abs. A) ზუარაკნი (v. კურონი B)—*ხნ ჯმ სრკიღ ღიღარასკღ* (117, 20); მობმად სცნა ზუარაკნი იგი (v. ძნელნი A)—*სთ აბსღ ღღიღარასკან* (118, 1)...
7. თარგმანი—*ქარღმან*¹ სიტყუათა უფლისათა მოძღურებათა მათ და გამოთარგმანებათა (v. მოძღურებითა გამოუთარგმანებდა B)... მიუთხრობდა მათ—*ღამხნათხილან ღქარღარასთიქჩინს ს ღქარღმანთიქჩინს... აყათჷღ ჷიიღ* (91, 17).

¹ შტრ. წინა ნაკეთი: «ქართ.-სომხ. ფილ. შტუდიები», ტფილ. უნივ. შრომები VI, გვ. 346.

8. თეატრონი—*ქტაოინ* წარწყმილეთ უგუნური ეგე შორის თეატრონსა მავას—*კიოლსტე* *განმართ* *ქ მქ* *ქტაოინიქ* (103, 32); რაეამს უეუე (v. და რაეამს B) შეაყენეს (v. მოიყენეს B) მვენი იგი თეატრონსა მას—*ქერს მართ* *გადანდ* *ქ ქტაოინ* (110, 5) და სხ...

9. კეისარი—*კაიარ* და გვრგვნი იგი საკეისრო... მოხეთქა—*ღ ყასან* *გოსქ* *ღკახხერაკერა*... *ნანქ* *ქ ნანან* (108, 33); მიჰვალა გვრგვნი იგი საკეისრო—*ღსქე* *ყასან* *კახხერაკან* (110, 26)...

10. კიც—*კიყ* იყო იგი... წარბითა შეკიცულ—*კანსაკიყ* (92, 17).

11. პილენძი — *აქინა* პილენძის-მოქმედნი და მველენი—*აქინაფორბ* *ღ რარჩხ* (91, 6).

12. ტაძარი—*თანარ* ტაძარ ღმრთისა ითქუნენ — *კიხხეჩ* *თანარ* *სათობი* (93, 16).

13. ურაკპარაკი—*რეაყარაკ* და მირბიოდა ურაკპარაკად—*ღსჩახხელ* *ქ რეაყარაკან* (97, 16); მოხვა (v. შეიხვია) თეკლას (v. იგი) ურაკპარაკსა მას შორის—*გჩრქ* *არქ* *ქ მქ* *რეაყარაკან* (108, 18).

14. ქალაქი—*გაღად* მი-რამ-ვილოდა პავლე იკონია ქალაქსა—*ქერს ხლსა* *ხრქარ* *ღადღი* *ქქინჩინ* *გაღად* (91, 3) და სხ...

15. ქერობინი — *ქსრიქ* ზის საყდართა ზელა ქერობინთასა — *ნათი* *კაქი* *ქ გხრიქ* (123, 15).

16. შანფური — *ჯამიორ* აჭურვებდეს იგინი შანფურთა (v. შანთსა B). *ღხილღინ* *გჯამიორან* (118, 6).

17. ქეშმარიტი—*ჯმარჩი* და ცნან... სიყუარული ქეშმარიტებისად (v. ქეშმარიტისად)—*ბანჩეხ* *გინ*... *ჯმაროიქსან* (101, 4). სრულიად დაემტკიცებოდეს და განქეშმარიტდებოდეს — *ქიქ* *ნასათსხ* *ღ* *ჯმაროიქს* (122, 7).

18. ხეარტი—*ქასარო* და მოართუა [წულშან] ხუთი ჯუგზა პური და ხეარტი—*ღხხერ* *ნიგ* *ყასთანხან* *ჩჩნ* *ღ* *სკანსი* *ნაგ* *ღ* *ქასარო* (107, 15).

ბ. ტექსტებით ალაგ-ალაგ შემხვედრი საერთო ხმარების სიტყვებია:

1. ზარი—*ა* იყოს მათ ზელა *ზარი* და შიში—*ხეჩეჩ* *ქ* *ნთას* *ა* *ღ* *ღ* *ხრქიქ* (101, 2); *ზარი* განჰვალა ყოველსა მას ქალაქსა—*გიღაგ* *ამნანან* *გაღად* (118, 23).

2. ეამი—*ტამ* მომიჯნენ მე (v. ქშ A) მვეალი ესე შენი ამას ეამსა—*ქიხ* *გაღად* *ქინ* *ღი* *ქ* *ტამი* *ღ* *კაქამიქ* (114, 16);

ეამი არს ნათლისღებისად—*ტამანან* *ღ* *მღრთიქ* (115, 28);

მას ეამსა აღიესო გულისწყრომითა—*კან* *ქ* *ტამ*... *ქ* *სიღ* *გამამარ* (97, 15);

მაშინ აღიმალა ჯმად ოსი—*კან* *ქ* *ტამ* *ხერაღ*... *გჯან* *ქიქ* (100, 17);

ღროდ მიეტა სიდღერსა მას მისსა—*ტამი* *ღ* *თილსა* *ტამათი* *ხიღ* *ნამ* *გიღანან* *ქიქ* (98, 23);

მუნთქუესვე ახლდა (აღღა—ბ) თეკლა—*ნიქ* *ტამან* *კარხალ* *ქიღ* *ყარაკი* *ჩხიქ* (111, 27).

3. მოგვ—*მიძ* წარმოითრით (წარმოითრინით B) მო გ ვ ეგე—*ქარუხნებ* *ქაიძე* (99, 27);

წარწემილე გრძნეული ეგე—*ჰიროლანტე ქაიძე ქაიძე* (103, 18).

4. სასტიკი—*ასასტიკ* წვშად სასტიკი ზეცით (abs. B) გარდამოვიდოდა—*ანბარს ასასტიკ ქერქერ ჩხვიჯი* (105, 16);

ლაუწლი დიდ არს—*შათხრაძამ ასასტიკ ჭ* (107, 21).

5. ტანჯვა—*თანჯეს* იწვეს გუემად და ტანჯვად შეკარისა—*თანჯესტან* *ფინაყანს* (102, 13).

ბ. ტექსტობრივ მოხალოდნელი საერთო ხმარების სიტყვები:

ა) ქართულშია მხოლოდ, სომხურში არაა:

1. ამბობი—*აგინიკ* ამბობი კველისაჲ (v. ზახილისაჲ B) შეიქმნა—*ხელ* *აღინიკ აფაფაქი* (113, 16).

2. ხისტნი—*ილქიხნ* მიდგან მელა ორნი ზუარაკნი ხისტნი—*ხნ ჯამ ხეკილ* *ფილარაქდ ილქიხნ* (117, 20).

3. *მხჩხან*—ბაგინი: ერქუნ თელას ბაგინის მძუარტუველ კერპთა—*ყარ* *ფუნდ* *ფჩხელ* *მხჩხანსკოყოილ* *ფჩხნ* (110, 25).

ბ) ქართულში მოხალოდნელის ნაცვლად სხვაა:

1. *ჩიერეხელ*—ავზებული: რადამცა შეავდეს ცეცხლსა მას აღვზებულსა—*ფი ხუც* *კაფეს* *ქ ქერაქ* *ჩიონ* *ჩიერეხელი* (105, 4).

2. *ფილ*—ტბა: იხილა მუნ ტბად ერთი—*ხთის* *ფილ* *ქი* (115, 26).

3. *ჩასაკ*—ასო: იყო იგი ასოვთა მდაბალ (v. მდგამ B)—*ჯაქი* *ჩასაკა*. (92, 15).

4. *ჩიქიქ*—სტჯრაკი: ზოგნი აკუმევედეს საკუმეველსა სტჯრაკეთასა (v. სტრ-გისთა B)—*ქესან* [არქანხჩნ] *ქიონსკა* *ჩიქიქა* (117, 10).

5. *მხბაილ*—ჰაეროვნება (?): რამეთუ ერიდებოდე ჰაეროვნებასა სილაშისა მისისასა (abs. A)—*ფი დანფიხტი* *ქ მხბაილ* *ფანსკილქხნ* *ჩიონ* (96, 32).

6. *ზუან*—სასწაული: მსგავსად სასწაულისა მის—*ღასთ* *ზუანსან* (92, 12); მოესწავა სასწაული ხილვისა მის—*თილსა* *ფზუანსან* *თხილხანს* (92, 3).

7. *ყარხედას*—კუართი: აღიწადა ჰავლე კუართი თჯი—*ხჩან* *ყარღი* *ფარხედასან* *ქარ* (106, 2).

8. *ყათილ*—ნაყოფი: არა ვხედავ თქუნ თანა ნაყოფსა სიმართლისასა—*იჯ* *თხასანსამ* *ქ ჰხე* *ყათილ* *არფაროლქხან* (93, 1).

9. *თიჩამ*—ნათესავი: არცა ნათესავი ჩემი მახლავს (v. მიხილავ B) ვინ ზურგად—*იჯ* *იფ* *კაფყათიჩამ* *ქამქ* *კაქ* *ქ ქიქილსა* *ქამ* (112, 25).

მთლიანად თუ ნაწილობრივ შემხვედრი სიტყვები (18+5=23) თითქმის ორჯერ მეტია მათზე, რომლებიც ასეთს მოკლებული არიან (3+9=12). ვიმეორებ, რომ ასეთი ვითარება, სხვა იმ ნიშნებთან ერთად, რომლებიც ერთი ტექსტის შეორისაგან მომდინარეობას ამკლავებს, მოწმობს მას, რომ ქართული სომხურზეა დამოკიდებული, მისგან არის ნათარგმნი.

მთლიანად თუ ნაწილობრივ შემხვედრ საერთო ხმარების სიტყვათაგან უმეტესი წილი უცხოური წარმოშობისაა¹: ირანულია—7 (ა 5; 11, 12, 13; ბ 2, 3, 5); ბერძნულია—4 (ა 2, 8, 9, 15); სირიულია—5 (ა 3, 6, 7, 14, 16); მკვიდრი სომხურია—3 (ა, 1, 4; ბ 4); უცნობია—4 (ა 10, 17, 18; ბ 1). წინათაც გვითქვამს და აქაც უნდა გავიმეოროთ, რომ მრავალი ამ სიტყვათაგანი ძველ ქართულ ორიგინალურსა თუ თარგმნილს ლიტერატურაში გვხვდება. ისინი ფეხბოკიდებული უნდა ყოფილიყვნენ ქართულ ენობრივ საღაროში ჩვენი ძეგლის გაჩენამდისაც. მათი თანაბარი ხმარება სომხურში სრულიად არ მოწმობს იმას, რომ ისინი ყველა სომხურიდან ან სომხური გზით შემოვიდნენ ჩვენში². საგულისხმო და ცალკე საკვლეფია, თუ რა გზით არიან ისინი შემოსული ქართულში, მაგრამ ეს სხვა ძეგლთა მონაცემებთან ერთად გაირკვევა მხოლოდ. მათი ტექსტობრივ თანაბარი ხმარება კი იმას მოწმობს, რომ მათი ასეთი შეხვედრილობა დედნით (ამ შემთხვევაში სომხურით) არის გამოწვეული.

სომხურიდან თარგმნა ჩვენი მარტვილობის წიგნისა არ არის უცხო რამე და არაჩვეულებრივი ამბავი. ძველმა სომხურმა და ძველმა ქართულმა მწერლობამ გარკვეულ პირობებში აგიოგრაფიისა, თუ სხვა რომელიმე სფეროში მწერლობისა, ერთიმეორისაგან გადაღებული ესათუის ძეგლი სხვაც იციან. შესწავლის დღეიანდელ საფეხურზე გადმოღების მეტი შემთხვევა გვაქვს სომხურიდან ქართულზე. მაგრამ ასეთი ქართულიდანაც რომ წარმოებდა სომხურზე ამის სამოწმოდ რამდენიმე შემთხვევის დასახელება შესაძლებელია. ერთი ასეთია „დიონისე არეოპაგელის ცხოვრება“³, ხოლო მეორე—„შუშანიკის მარტვილობა“ იაკობ ტურტაველისა, რომლის საკმაო ოდენობის ფრაგმენტები დატულია სომხურს მერამინდელს გადანაკაზმ რედაქციებში „მარტვილობის წიგნებისა“, რომელთაც ჩვენამდის მოუღწევია⁴.

„თეკლას მარტვილობის წიგნის“ სომხურიდან ქართულად თარგმნა ამჟამად მთავარი რიგის საკითხად არ მიგვაჩნია (ესეც, რასაკვირველია, თავისთავად საინტერესოა), არამედ ის, რომ „თეკლას მარტვილობა“, რომელიც სომხურიდან არის გადმოთარგმნილი, როგორც ირკვევა, მეტად ძველი თარგმანი ჩანს.

ქართული თარგმანის სტილი და საზოგადოდ ენა დიდად მოგვაგონებს „შუშანიკის მარტვილობას“, რომელიც იაკობ ტურტაველის კალამს ეკუთვნის. მოკლე-მოკლე დიალოგებით, მოკვეთილი ფრაზებითა და ნაკლები რიტორიკით

¹ ამ საკითხის გარკვევისათვის პროფ. პრ. ა. ქარიანის *Հայերէն սքանաթանքն զայսօր*-ით (ერევანი 1926—1932 წ.) ვებოძმდვანელობდი.

² შდრ. «ქართ.-სომხ. ფილოლ. შტუდიები», ტფილ. უნივ. შრომები, VI, 1937 წ. გვ. 346.

³ P. Peeters, *Analecta Bollandiana*, XXXIX, გვ. 277—315, Bruxelles 1921; ნ. ავრეთე ჩემი წერილი: «რუსთაველის ხანის ქართულიდან ნათარგმნი ძველი სომხური მწერლობის ძეგლები (წინასწარი ნარკვევი)» ენ ი მ კ ი ს «მ ო ა მ ბ ე» III, გვ. 123 და შმდ.

⁴ იაკობ ტურტაველი, მარტვილობა შუშანიკისი: ქართული და სომხ. ტექსტები გამოსცა, გამოკვლევა, ვარიანტები, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო ილია აბულაძემ, ტფ. 1938.

იგი ძალზე ჩამოჰკავს ქართული ორიგინალური მწერლობის ხსენებულ უადრინდელეს ძეგლს. ამ ორი ძეგლის ზოგიერთი ცალკეული სურათიც კი სათანადო გამოთქმებითურთ ეხმაურება ერთიმეორეს. ასეთია, მაგალითად, «თეკლას მარტილობითა»:

„ლუაწლი დიდ არს და შენ კმნულ-კეთილ ხარ, ნუ უკუე სხუად რაიმე განსაცდელი მოიწიოს შენ ზედა უძვრს პირველისა და შენ ვერ დაუთმო მათ“ (107, 20).

ხოლო «შუშანიკის მარტილობითა»:

„ლუაწლსა დიდსა შესვლად ხარ, დედოფალო, ეკრძაღე სარწმუნოებასა ქრისტესსა, ნუ უკუე მტერმან ვითარცა სრსულმან სამოყვარი პოოს შენ თანა“ (III, 11¹).

დაახლოებით ერთნაირი სურათია აქ გადმოცემული. ასევე მსგავსია მოწამეთა პასუხიც მზრუნველთადმი:

„შენ ბეჰელი იგი ქრისტესი მომეც მე და განსაცდელი მე არა შემეხოს“ (თეკლა, 107, 25).

„ხუცეს, და მეცა დიდსა ლუაწლსა განმზადებულ ვარ“ (შუშანიკი—III, 14). სიტყვიერი სიახლოვე აქ იმდენად არა ჩანს, მაგრამ მომდევნო ადგილში, სადაც სამაგიერო პასუხია მზრუნველობისა, ეს მსგავსება აშკარაა:

„ჰრქუა მას პაულე: «შენ ხოლო სულგრძელ იყავ და მიიღო უკუე, რომელსა იგი შენ ითხოვ“ (თეკლა, 107, 28).

„და მე ვარქუ მას: «ეგრეთ არს, მენე იყავ, მოთმინე და სულგრძელ“ (შუშანიკი, III, 15).

ახლობელი ადგილია აგრეთვე:

„სამოსელი და ოქროდ დიდძალი... მიუძღუნა თეკლას. ხოლო თეკლა მოიღო სამოსელი იგი... და მიუძღუნა პაულეს“ (თეკლა, 122, 25).

„მიუძღუნაო სამკაული ესე მისი?“ (VII, 27—შუშანიკი).

„ყოველივე მომიძღუნა და მივართუ პიტიახშსა. და მან მიიღო ჩემგან“ (შუშანიკი—VII, 38).

ცალკეულ გამოთქმების მსგავსებასთან ერთად ამ ორ ძეგლს შინაარსობრივი ნათესაობაც ახასიათებს. შუშანიკის დასჯის საბაზად პიტიახში ცოლობისაგან განდგომას ასახელებს. ასევე თეკლას სამსჯავროში წარდგინებისათვის ერთერთ ბრალად საქმროს (თემეროზის) უარყოფაა წარმოდგენილი.

ხსენებული ორი მარტილობის წიგნის ურთიერთთან კავშირი აღნიშნულ მომენტთა გარდა უხვად მსგავსი ძველი სიტყვაზმარებითაც დასტურდება. მათ აღნუსხვას აქ არ გამოუვლდებოთ. ძველი ლექსიკა, რომელიც თეკლას ქართული მარტილობის წიგნს საზიარო აქვს შუშანიკის მარტილობის წიგნთან, ცალკე ნიშნით გვაქვს გამოყოფილი ტექსტზე დართულს საგანგებოდ შედგენილ ლექსიკონში.

¹ ი ა კ ბ ც უ ნ ტ ა ე ე ღ ი—მარტლობა შუშანიკისი... ტფილისი 1938.

«თეკლას მარტილობის წიგნი», საზოგადოდ, სათანადო ლიტერატურაში და, კერძოდ, ქართულში, ორიგინალურსა თუ თარგმნილში, გამოუხმაურებელი არ დარჩენილა. მასზე მითითებას ჩვენ უძველესი დროიდანვე ვხვდებით. «ევესტათე მცხეთელის „მარტილობის წიგნის“ ერთი ადგილი, სახელდობრ ლოცვა ეესტათესი, სადაც ლეთის მიმართ ნათქვამია, რომ შენ შეიწყნარე ლოცვა „პირველ მოწამეთაჲ, რომელნი პირითა მახვლისაჲთა მოსწყდეს... რომელნიმე ცეცხლითა და რომელნიმე მჭეტთა მიერ შეიკამნეს სახელისა შენისათჳს-ო“¹, ერთგვარი მითითება უნდა იყოს ჩვენი მარტილობის ძეგლზე. ვინაიდან სწორედ თეკლას სჯიდან დაწვითა და სხვადასხვა მხეცების მიტევებით.

თეკლას ხსენებას ძველი ქართული სასულიერო პოეზიის დარგშიაც ვხვდებით. კრებულში, რომელიც მიქელ მოდრეკილს ეკუთვნის (X ს.), ერთგან ნათქვამია:

„... თეკლას და ფებრონიას... ერთობით შეეასხმიდეთ“-ო (გვ. სნლ) ?.

ქილ-ეტრატის ხელნაწერშიაც (IX ს.) ცალკე საგალობლები აქვს დადებული თეკლას: „თღესა სეკდემბერსა: კდ:“ (საქ. მუზეუმის ხელნაწ. H ფონდი № 2123, ფ. 259 v.—262 v).

თეკლაზე მითითება ნათარგმნ ძეგლშიაც არის და, რაც მთავარია, სწორედ ჩვენი ძეგლის უძველესი წიგნის სახით და არა მერმინდელით,—ბერძნულ-ილიდან ნათარგმნით. ეს თარგმანია „სახისმეტყველი“:

„წმიდანი ივლტოდეს დიდისაგან ეშაპისა... თეკლა თემეროსისგან განერა“ (TP по Арм. Гр. Фил. VI, XX 54)

თეკლას ქმრის სახელი რომ თემეროს ფორმითაა აქ, იმას მოწმობს, რომ უძველესი წიგნია აქ „თეკლას მარტილობისა“ გამოყენებული და არა მერმინდელი. მერმინდელში ეს სახელი „თამარ“-ის სახით არის ნახმარი.

ნათესაობრივი კავშირი, რომელიც თეკლასა და შუშანიკის მარტილობის წიგნებს ატყვიათ, იმ მხრივ არის საგულისხმო, რომ იგი ამრავლებს ქართლის, უკეთ—ქვემო ქართლის უძველესი შემოქმედებითი წრის ნაყოფს და ამდენად მეტ შესაძლებლობას იძლევა იმისათვის, რომ დაახლოებით მაინც დავახასიათოთ ენობრივად ამ წრის შემოქმედება². ამას გარდა ეს ძეგლი ერთი იმ დოკუმენტთაგანაცაა, რომლითაც შესაძლოა წარმოდგენა შევიქნათ სომხურიდან შესრულებული ძველ თარგმანთა შესახებ. ისინი, როგორც ცნობილია, შესრულებული არიან ძველად ქვემო ქართლსა და ტაო-კლარჯეთში, მაგრამ რა დამახასიათებელი ან ერთს ან მეორე წრეში აღმოცენებულ ძეგლთათვის, ჯერ კიდევ ზედმიწევნით გაუმიჯნელ, ვითარებაში, სრულიად არაა ნათლად

¹ გვ. 93, ს. კაკაბაძის გამოცემა: «სისტორიო კრებული», წიგნი III. ტფ. 1928.

² პ. ი ნ ვ რ ო ყ ვ ა, „ძველი ქართული სასულიერო პოეზია“, 1913 წ. ტფ. 1913.

³ პროფ. კ. კ ე კ ე ლ ი ძ ე ს ქართლში წარმოშობილად მიაჩნია აგრეთვე სომხურიდან შესრულებული თარგმანი „წამებაჲ წმიდათა მოწამეთაჲ თედოროსი და იელიანოსი და ევბულოსი და მალკაიოსი და მოკიოსი და სალამონისი“, რომელიც ჩვენი ხელნაწერის (H 341) მიხედვით გამოსცა P. Peeters-მა (Anal. Bolland. t. XLIV, fasc. 1 et. 2 Brux. 1926). თვით გამოცემელი და ტექსტის გადამწერი R. Blake ხსენებული წამების წიგნის წარმოშობას ტაო-კლარჯეთს მიაწერენ (ნ. „მომომხილველი“ I, გვ. 281).

წარმოდგენილი. ეს გარემოება კი მეტად ზრდის ჩვენს თვალში ჩვენი ძველის მნიშვნელობას და გვაიძულებს სწორედ გამოვაქვეყნოთ იგი სომხურ ტექსტთან ერთად.

იმ ძირითად მომენტებზე პასუხის გაცემა, რომელიც ჩვენი ტექსტის შესწავლამ უნდა მოგვცეს, ჯერ კიდევ წინასწარი ხასიათის სამუშაოების ჩატარებას მოითხოვს. ამიტომ, ცხადია, რომ ამომწურავ პასუხთან ქვემოთ ვერ გვექნება. საქმე, ამ თავით მხოლოდ ზოგიერთ ცალკეულ შენიშვნებსა და დაკვირვებას თუ შევძლებთ წარმოვადგინოთ ტექსტთანა და მის ლექსიკასთან დაკავშირებით.

შენიშნულია¹, რომ სომხურის ქართულ ძველ თარგმანებს ბევრ შემთხვევაში დედნის ზედმიწევნელობა უკეთ აქვთ დაცული, ვიდრე სომხურის ხელნაწერ ნუსხებს. ამიტომ ადგილების გასამართავად ქართული ძველი თარგმანები საიმედო საყრდენს წარმოადგენენ სომხურისათვის. არა თუ შებღალული ადგილების აღსადგენად გვაძლება ქართული, არამედ ბნელი ფრაზებისა თუ სიტყვების ჯეროვანი გაგებისათვისაც.

თეკლას სომხური მარტივობის წიგნს მოეპოება რამდენიმე სიტყვა, რომელთა ხმარება სხვაგან სადმე ჯერხნობით დადასტურებული არ არის. ასეთი სიტყვების შინაარსის დასადგენად საზოგადოდ სხვა ენებზე არსებულ ანალოგიურ ძველს მიჰმართავენ ხოლმე. სომეხ გამომცემელსა და ლექსიკოლოგებსაც ჩვენი ტექსტის ამ სიტყვების შინაარსის ნათელსაყოფად ბერძნულისათვის მიუმართავეთ. მაგრამ, რადგანაც ბერძნული ტექსტი არა ჩანს იმ რედაქციისა, რომელსაც სომხური წარმოადგენს, ამიტომ როგორც ქვემოთ ვნახავეთ, ზედმიწევნით ვერც კი განუსაზღვრავთ ისინი. ახლა კი, როდესაც სომხურის მსგავსი რედაქცია ქართულ ძველ თარგმანში აღმოჩნდა, მათი შინაარსის დადგენა, ცხადია, საძნელო აღარ უნდა იყოს.

ასეთია—*ფილქ*. კონტექსტი, რომელშიაც იგი იხმარება, შემდეგია: *«ქერს ხთხ ვჴადღიჳ ყჩ ფაქრ, აქრ ჯაჭ ჯასასკა, ჩხრადანფიქრ, ფილქ ქხრადიქნ, კარქ ფქ, ხაქქმხხასკ, კანასკჩე, ილჯე ხერკანაფიქნ ლ ქჩ ჯრ ჯორადღნ თხანჩ ლ იფირძღხამქ»* (92, 12). ქართულში საბადლოა:

„და ვითარცა იხილა პავლე, მო-რაჲ-ვიდოდა, რამეთუ იყო იგი ასოჯთა მდაბალ, თმითა ლულარქნილ, ყუ რ ი თ ა განცქეულ, კირ დრეკილ, გრემან თუალითა, წარბითა შეკიეულ, ცხვრ გრძელ და საცხე მადლითა ღმრთისადათა“.

ფილქ-ის ხმარება სხვა რომელსამე ტექსტში სომხურისა არაა დამოწმებული. ბერძნული ტექსტის მიხედვებით, რომელიც, როგორც აღვნიშნეთ, სხვანაირი რედაქციისაა, მარტივობის ტექსტის გამომცემელი² შესაწყნარებლად მიიჩნევს *ფილქ* შესაწოროს *ფილქ*-ად, რაც „მუხლის თავსა თუ კოქს“ ნიშნავს. *ჯაქჩქნ არმასთასკან რაიარან*-ის მიხედვით კი *ფილქ* იმავე ბერძნულის დახმარებით *სრილქ*-ად, ე. ი. „წვივად“ არის განმარტებული (F, 292). *ფილქ ქხრადიქნ* ასეთ ვითარებაში, ერთი მხრით „მუხლ-მცირე“, ხოლო მეორე

¹ Н. Марр, ТР., книга VI: Физволаг, предисловие, гл. VIII.

² *ქარქ* *ლ ქკარქ*. *სრქე*, II, 514 (შენიშვნა),

მხრით — წვიგ-მცირე გამოდის. ქართული უძველესი და თანხედენილი თარგ-მანი *ჟიღ*-ის საბადლოდ აყურს ხმარობს; მაშასადამე, *ჟიღ ქხრაფიჯა* — „ყურ-მცირე-ა“, ან როგორც ქართულს ტექსტშია: „ყურითა განცქეულ-ი“. „განცქეული“ სიტყვა-სიტყვითი საბადლო არა ჩანს სომხური *ქხრაფიჯა*-ისა; იგი, როგორც ერთგან ვარიანტშია (92, 24) წარმოდგენილი, „გაცქერილი“ უნდა იყოს, ხოლო უკანასკნელი კი ზომიერზე ნაკლებობით, „მცირე“-ობით თუ იყო გამოწვეული. ასეა თუ ისე, „განცქეული“ *ქხრაფიჯა*-ის შინაარსობლივი შესატყვისია და არა სიტყვა-სიტყვითი.

კონტექსტისაგან დამოუკიდებელიც შეიძლება კაცს *ჟიღ* ქართულ „გუგა“-სთან დაეკავშირებინა. მაშინ „ყურ-მცირე“-ს ნაცვლად „გუგა-მცირე“ გვექნებოდა. „გუგა“ სომხურად *გუგ* არის. თითონ *გუგ* კი, რამდენად მისი ეტიმოლოგია სომხურში უცნობია, თუ ქართულ „ბიბლოს“ დაუკავშირდებოდა, „ყური“ გამოვიდოდა. ამრიგად ფონემურად მსგავს სიტყვებს შორის შინაარსობლივ კონტრასტი აღმოჩნდებოდა: „გუგა“ (თვალი) — *ჟიღ* (ყური) და „ბიბლო“ (ყური) — *გუგ* (თვალი). შესაძლოა თუ არა ასეთი რამ, ეს სხვა საკითხია, მაგრამ *ჟიღ* კი მანაც ქართული ტექსტის ჩვენებით „ყური“ ჩანს სომხურისათვის და არა „მუხლი“ თუ „წვივი“.

ქართულშიაც მოგვებოება ისეთი იშვიათად ხმარებული სიტყვები, რომელთა შინაარსის კონკრეტულად დადგენა სომხურის შემწეობით შესაძლებელია. ასეთებია:

1. კ ი რ ი:

ზემორე მოყვანილ ციტატში პავლე მოციქულის შესახებ ნათქვამია, რომ ის იყო „კირ დრეკილ“. სომხურში ამ გაზონათქვამის შესაბამისად გვაქვს — *კარქ ფტქ ზტქ* სომხური ლექსიკონების განმარტებით „*ბილ*“-ია, ე. ი. „მრუდე“, ანუ როგორც ჩვენი ტექსტი ამბობს — „დრეკილ-ი“. რაღაა „კირ-ი“ მისი საბადლო *კარქ* სომხურ ლექსიკონებში განმარტებულია, როგორც — „ანკესი (საბათი — ნემსკავი), ფეხი, ფეხის ძარღვები (საბათი — შეშაძარღვი), ან წვივი“. სომხური ტექსტის გამომცემელი და *Արմ. բառ-ի կարქ ფტქ*-ს ბერძნულთან შეფარდებით *კირაქარქ*-ად, ე. ი. „ბარკალ-მრუდედ“ თუ „ბარკალ-დრეკილად“ განმარტავენ. ამრიგად, მათი მიხედვით ხსენებულ კონტექსტში *კარქ* „ბარკალია“ — ფეხი მუხლიდან თქომდის. საბას თავის ლექსიკონში მოეპოება როგორც „კართი“, ისე „კირ“-იც, „კირნი“-ს სახით. მათი განმარტება მასთან თითქმის ერთნაირია, სამოწმოდ კიდევ ბიბლიის წიგნები აქვს დასახელებული: „კირნი — კისერი, თუ შეშაძარღვი“ [შდრ. „კართი — შეშაძარღვი (+სადრეკისა A)“ და „კართი — ნემსკავსაც ჰქვანა“]¹. აკად. ნ. მარს, რომელსაც „კირნი“ შეხედრია იპოლიტეს ქართულ თარგმანში („კურთხევათა მათჳს იაკობისთა, ვითარ იგი ათურმეტნი ნახპეტნი აკურთხნა“, 300¹, 11)² და იგი Pl. t.-ად

¹ სულხან-საბა ორბელიანი, ქართული ლექსიკონი, პროფ. ი. ყიფშიძისა და პროფ. ა. შანიძის რედაქციით, ტფ. 1928 წ.

² H. Mapp, TP, III, გვ. XLVL

მიაჩნია, განმარტებული აქვს, როგორც — „жилы“. მართალია, ამ სიტყვის სომხუო საბადლოს — *ჭარქ*-ს — ასეთი მნიშვნელობაც აქვს, მაგრამ იგი ჩვენს ტექსტში არც „ძარღვია“ და არც „კისერია“. იგი „ფეხს“ აღნიშნავს; „წვივი“ უნდა იყოს, რადგან მასთანაა დაკავშირებული სწორედ „შეშაძარღვ“-ც. სვანურში, როგორც პროფ. ვ. თოფურია ამ აგვიხსნა, „ჩლიქის“ აღსანიშნავად ეს სიტყვა დღესაც იხმარება თურმე.

2. კიცვა.

ძველ ქართულში იშვიათად ხმარებულ სიტყვათაგანი, რომელიც ზემომოყვანილ ციტატაშივე გვხვდება, არის „კიცვა“-ც, „წარბითა შეკიცულ“-ის სახით. „კიცვა“-ს ხმარება დამოწმებული აქვს აკად. ნ. მარს იპოლიტესთანაც (ნთარგმ. ქებაჲ ქებათაჲსაჲ, გვ. 20, 38, 43—44) და განმარტავს სრულიად მართებულად, როგორც „*связать, привязать друг к другу (хвостами)*“. აკად. ნ. მარი მას სომხ. *կցել — կից*-ს უკავშირებს. *კიց* სომხურში კომპოზიტებში ჩანს. იქ მისი მნიშვნელობა ძველი ქართულით „მოღვამი“-თ არის გადმოცემული (მაგ. *Աჭուսակից* — საყდრისა მოღვამი). „შეკიცული“, მაშასადამე, „მიღვმულს“ ან „გადანასკულს“ ნიშნავს¹. ეტიმოლოგია *კიց*-ისა უცნობია სომხურში. თუ „კიცვა“-ს შესატყვისი ძირი ქართველურ ანდა კავკასიურ ენებში აღმოჩნდება, მაშინ იგი შესებებული იქნება სომხურის მიერ. ყოველ შემთხვევაში, საგულისხმოა, რომ მას სათანადო ძირი ინდო-ევროპულ ენებში არ უჩანს.

მარტვილობის ტექსტის სხვა იშვიათი ხმარების სიტყვათაგან საგულისხმოა კიდევ:

3. საქსუსალი (var. საქუსული):

„და... თეკლა მოხუხევის მას [=პაელეს], ვითარცა საქსუსალი ქსელსა“ (96, 18). — *ხლ მხკე ყათი გნიკალ ქერს საყან ვითაქანქლ*:

„ქსელი“ ნაქსოვი ან „საქსოვარია“ (საბა). საქსოვარს რაც ეხვევა, ექსოვება, მაშასადამე, ის საქსუსალ = საქუსულ²-ია. საბას ლექსიკონის ერთ ხელნაწერს, რომელსაც მისი საქუთარი ხელი ატყვია, როგორც რედაქტორისა, „საქსუსალის“ სომხური სატყვისი *საღუნ*, ან როგორც იქაა „ასპ“, „დეგის“ შესატყვისად აქვს მოყვანილი. ხოლო დგომი განმარტებულია, რომ „არს, რომელი საქსუსალა შინა დაყრილია და ხან ქვეშეთსა ქსელსა ზედეთ აიყვანს და ხან ზედათასა ქვეშეთ ჩაიყვანს საზედაოს გასავლებად“. იქვე „საზედაო“ განმარტებულია, როგორც „ქსელში გასავლები ძაფი“³. ამრიგად, საქსუსალი საქსოვი დაზვის ნაწილია.

4. ხავარტი:

„მოართუა ხუთი ტუეზაჲ პური და ხავარტი და წყალი“ (107, 14) *მხხერ ნიგა ყათანასასკნ ჩრუკ ზკანასკ ზაგ კ ქადაყოფ და... ღიღ*⁴.

¹ სულხან-საბა ორბელიანს „კიცვა“ ცალკე არა აქვს შეტანილი ლექსიკონში, მაგრამ „შეკიცული“ კი მოგვთმობს; განმარტებული აქვს, როგორც „წარბ-ახუელი“; ჩანს, რომ ჩვენი გამოთქმა — წარბითა შეკიცული“ ჰქონია საბას ხელთ, როცა ეს სიტყვა შეუტანია ლექსიკონში. „წარბთან“ იგი „ახუელად“ განუმარტავს, რაც სწორი არაა.

² საქ. მუხ. ხელნაწ. H ფონდის № 95.

სულხან-საბა ორბელიანს ლექსიკონში შეტანილი აქვს ეს სიტყვა „ხავარ-ტა“-ს სახით. განმარტებული აქვს, როგორც—„ხასი, ყრდელი“; ზემოხსენებულ ხელნაწერში კი როგორც—„უშუნი“¹; შებღალული ვარიანტიდან თუ ნუსხიდან ჩვენი ძეგლისა საბას მოყვანილი აქვს ჩვენთვის საინტერესო ეს სიტყვა „ხავარტი“-ს სახითაც: „მოართვა ხუთი პური ხ ა ე რ ა ტ ი და წყალი“. აქ ისე ჩანს, თითქოს პურის სახელწოდებათაგანი იყოს ხავარტი, მაგრამ იგი აქ შერყენილი ტექსტიდან მომდინარეა და ამატომ საბას უქირს განმარტების მოცემა, რის გამო უამისოდ აქვს დატოვებული.

სადაცა-ი სომხურში *სადა* ძირისაგან გამოჰყავთ, რაც „ხაო“-ს ნიშნავს, და რომლის ეტიმოლოგია უცნობია. *სადაცა* „მწვანილელული“ ან „მხალია“-ო. ამრიგად როგორც საბას განმარტება, ისე სომხური ახსნაც ამ სიტყვისა ერთნაირია. იგი „მხალს“ ნიშნავს. ასეა სწორედ ბერძნულიდან მომდინარე ამ მარტვილობის ქართ. ძეგლში ეს სიტყვა მოცემული. რა მხალია „ხავარტი“? როგორც აკად. ივ. ჯ ა ე ა ხ ი შ ვ ი ლ ი არკვევს (საქ. ეკონ. ისტ. II, გვ. 210—214), იგი საღათი ყოფილა. ამისთან „ხავარტი“ პ.-ც. მკვლევარს ძველი ხმარების სახელწოდებად მიაჩნია.

5. ს ე ფ ე კ ა ც ი :

„მოვიდეს სეფეკაცი იგი და მიუღეს თეკლა კელთაგან ტროფიმსთა და მიიყვანეს იგი თეატრონად...“—*ეს სიქსი აყათანჩი, აიქი ... გმსკე ქ ძხიავი სქიქინსაკ აქიქილ ს.ათარან ქ ქქაათარან...* (113, 40).

„სეფეკაც“-ს სომხური კონტექსტით *აყათანჩი*(*რ*) უდრის. *აყათანჩი* ჩვეულებრივ კი ნიშნავს: „კაბუქს, წულს, ახალგაზრდას, ყრმას“, ზოგჯერაც—„მონას“, ე. ი. მსახურს. ყველა ამ მნიშვნელობით მას მართლაც ვხვდებით ჩვენს ტექსტში, მხოლოდ „მონა-მსახური“-ს შემთხვევაში იგი „სეფეკაცით“ არის გადმოცემული. „სეფე“ აქ ან მთავრის სასახლეს ანუ კარს ნიშნავს, ანდა იგი *ახაჩასიან*-ის შესაბამისი ქართული „საკუთარი“ უნდა იყოს. „სეფე“ თუ აქამდის ისეთ კომპოზიტებში გვხვდებოდა, როგორიცაა „სეფეწული, სეფექალი“, ახლა ისიც ირკვევა, რომ არსებულა მისით შედგენილი სხვანაირი კომპოზიტები, რაც სამეფო თუ დიდებულ-მთავრის გვარის წევრობაზე კი არ მიგვითითებს, არამედ მათთაგანის ნება-სურვილის აღმსრულებელზე, მსახურ-საკუთარზე².

აყათანჩი-ს შესატყვისად რომ ნაირნაირი შესაბამისობანი გამოიყვინა ქართულში, იმის მანიშნებელიცაა, რომ მთარგმნელი სათანადოდ გაწვრთნილი პირია. იგი კარგად ფლობს ენებს და შემთხვევის შესაბამისად კიდევ გადმოაქვს არა შეზღუდვლის ლექსიკური შესაძლებლობით, არამედ ფართო გამოყენებით. ამის მოწმობას ჩვენი ტექსტი ხშირად ააშკარავებს.

¹ ამ ხელნაწერით „ხავარტას“ სომხურ შესატყვისად მიწერილი აქვს „ხავარტ“, ხოლო „უშუნს“—„ხავარწი“-ი.

² პროფ. ს. ჯ ა ნ ა შ ი ა ს „სეფეკაცი“ ხმარება „სამეფო მოხელის“ მნიშვნელობით შენიშნული აქვს ოთხოვეის ქართულ თარგმანის უძველეს ვერსიებში, დასაბულებულ ადგილს სომხურში *ყაჩანა*-ი (ნ. „საქართველო ადრინდელი ფეოდალიზაციის გზაზე“, გვ. 27—28).

მარტვლობაჲ თუკლადსი

თმძხთი
(ქართული და სომხური)

ზიზოქლიბანი:

A — საქ. მუზეუმის H ფონდის ხელნ. № 341.

B — საქ. მუზეუმის A ფონდის ხელნ. № 643.

M — ერევნის სახ. მუზეუმის ხელნ. № 78.

P — ნაბეჭდი ტექსტი — *‘სარე და ყყაყარ... 1874 წლ.*

1. ფრჩხილებში ჩასმულია ის სიტყვები, რომლებიც ურთიერთიან მიმართებით ტექსტებს ზედმეტად მოეპოებათ.

2. დაშლილად წარმოდგენილია ის სიტყვები, რომლებიც ტექსტებს ურთიერთისაგან განსხვავებული აქვთ.

**წამებაა წმიდისა თეკლასი¹: კ²:
 წათმობენ ქარიც სერიც მსიქსაჲ აგაქსიჲ ჟ³ი⁴**

მი-რა-ე-ვი-ლო-და⁵ პავლე⁶ იკონია ქალაქ-სა⁷ შემდგომად დევნულებისა მისისა⁸, თანამოგზაურად⁹ შეუდგეს დემა¹⁰ და ერმოგინე, პილენძის-მოქმედნი და¹¹ შვედლენი, რომელნი სასვე იყვნეს სი-ღ-მ-ი-თ-ა-მ-ა-ნ-კ-ი-ე-რ-ე-ბ-ი-ს-ა-ე-თ-ა; მდიდრად იტყოდეს და შესცხრებოდეს¹² პავლეს¹³ ვითარცა საყუარელსა თვისსა. ხოლო პავლე¹⁴ ხედვი-და მადლთა მათ¹⁵ წყალობისა ქრისტეს-თა¹⁶ და ზაკულებით არა¹⁷ ეტყოდა მათ¹⁸ მიმართ¹⁹, არამედ ჰყუარობდა მათ²⁰ სწორად. და ეგოღენ ჰყოფდა²¹ სიყუარულსა (მათდა მიმართ²²), ვითარ-მედ ყოველთა (მათ სიტყუათა) უფლისა-თა მოძღვრებითა გამოუთარგმანებდა²³, (სიტყუათა და) შობათა მათ²⁴ და გა-მ-ო-ც-ხ-ა-დ-ე-ბ-ა-თ-ა²⁵ საყუარელისა²⁶ მისისათა მიუთხრობდა²⁷ მათ. და გა-ნ-ს-უ-ს-ე-ნ-ე-ბ-და მათ²⁸ სიმდიდრითა ქრის-ტესითა²⁹, მოასწავებდა³⁰ მათ სიტყუათა,

კაცი ერთი იყო მუნ, რომელსა სახე-ლი ერქუა ონესიფორე. ესმა (რა²⁹ მას), ვითარმედ პავლე იკონია³⁰ ქალაქელ მო-ველს, მიეგებოდა მას სახლეულითურთ

ქერს ხესალ ხერწაჲრ წაღოთა ქიკი-ნიჩინ ჟაღად ქით ზაღბანაჲგ ჯღრიგ, ს ქიღქ ანსესალ ღნუ ზამა ზხმას ს ჯხრნიღხნსა აღნაღაღორბ ს ჟარ-ქნუღ, იორქ ხინ ჯიოიქილქ ხამაქ, მხბარანხჩნ ს ჯიასხჩნ ღნუ წაღ-ღოთი ქერს ღნუ სჩრესლქ ჯღრხანგი სღ წაღოთა ზაქერ¹⁶ ჯ ჯიორი იღორ-მილქხანს ჴრქითთიქ. ს კხეღქღქ ჯნუ იღ ჴნუ აქო¹⁷ ღნუ ზიოთ, აქ სჩ-რქერ ღნოთა ზასარაქაგი სღ აქსაქს აჩრქერ¹⁸ იოქეს ღქ ღამნსათხანს ღქღარღაქხთილქჩნს ს ღქღარღამ-ზილქჩნს ს ღქნიღნღნს ს ღქაქრილ-ქჩნს¹⁹, იოქეს სჩრესლქ აქათმქერ ზიოთ სღ ზანღიღესანქერ ღანაქჩნსა ზი-ოთ მხბლქხამარს ჴრქითთიქ, ს გიღ-ესანქერ ღანსქღ ქხ იოქეს აქათნს-გაღ ზამა;

ვითარ-იგი ვანეცხადა²⁸ მას.

ისქ აქერ მქ ხერანხქი ათიღს ოწხ-სჩქიორი³ ოღაღ ქხ წაღოთა ღაქ ქიკინიჩინ ჟაღად, ხღ ღნუ ათაღ ზი-ორა, ღნათანხაღ ს ღქნიანხაღ კნაღ

¹ თეკლასი A. ² აგაქსიჲ ჟ-ქ abs. P. ³ მი-რა-ე-ვი-ლო-და B. ⁴ პავლე A. ⁵ ქალა-ქად B. ⁶ მისისა] მის B. ⁷ თანამოგზაურად B. ⁸ დემეს B. ⁹ და abs. B. ¹⁰ შემცხრებოდეს A. ¹¹ პავლეს A. ¹² + მიმართ B. ¹³ ქესთა A. ¹⁴ არა] რეცა B. ¹⁵ მათდა მიმართ] მათ B. ¹⁶ ზაქერ P. ¹⁷ მათ abs. B. ¹⁸ ვეგოღენთა ჰყუარობდა B. ¹⁹ სიყუარულსა მათდა მიმართ abs. B. ²⁰ მოძღვ-რებთა მათ და გამოთარგმანებთა B. ²¹ მათთა B. ²² + მათ H. ²³ სიყუარულისა B. ²⁴ მოუ-თხრობდა B. ²⁵ და განსუსენებდა მათ abs. A. ²⁶ სიმდიდრითა ქესთა A. ²⁷ და ასწავებდა B. ²⁸ გამოეცხადა B. ²⁹ რა abs. B. ³⁰ პავლე იკონია A. ³¹ ქართული ჰგენება უფრო სწორი გვგონია, სომხურშიაც ასე უნდა ყოფილიყო—*ქაღაღქ*. ³² ქართულისებრ სომხურშიაც *ქაოთ-ნილქჩნ* უნდა ყოფილიყო.

და ზენონით¹ ცოლით მისით შეწყნარებად პავლსა², რამეთუ მიეთხრა ტიტეს მისთვის³ და მოესწავა სასწაული⁴ ხილვისა მის პავლსისაჲ⁵, რამეთუ არა⁶ იცოდა მან⁷ პავლემ⁸ კორციელად⁹ გარნასულიერად¹⁰ ხოლო. და მივიდა და დადგა მებოძირთა¹¹ მათ თანა¹² სოფლისა გზისათა, რომელი იგი მივიდოდა¹³ ლუსტრად¹⁴ ქალაქად. (და¹⁵) დგა¹⁶ და ელოდა მას¹⁷. და¹⁸ განიცდიდა (ყოველთა) თანაწარმავალთა გზისათა¹⁹ მსგავსად სასწაულისა მის, რომელი იგი მოასწავა²⁰ ტიტე²¹. და ვითარცა იხილა²² პავლემ⁸ მორაგ-ვიდოდა, რამეთუ იყო იგი ასომთა მდაბალ²³, თმითა ლულარქნილ, ყურიითა განკეულ²⁴, კირ ღრეკილ²⁵, გრემან²⁶ თუალითა²⁷, წარბითა შეკიკულ²⁸, ცხვრ გრძელ²⁹ და საექე³⁰ მადლითა ღმთისაჲთა³¹, ოდესმე³² ეგრე ჩან ვითარცა კაცი³³, ოდესმე ანგელოზისა სახედ³⁴ გამოჩნდის იგი.

ვითარცა³⁵ (მოიწია) პავლემ⁸ (და) იხილა ონესიფორე³⁶, განიხარა ფრიად. და ჰრქუა მას³⁷ ონესიფორე³⁸: „მშუღობაჲ შენ თახა პავლემ⁸, მოციქულო მის კუროთხელისა (მოძღურისაო!)³⁹“ ჰრქუა მას პავლემ⁸: „მშუღობაჲ შენ თანა⁴⁰ ონესიფორე ყოვლით სახლით შენითურთ!⁴¹“ ხოლო⁴² დემა და ერმოგინე⁴³ აღიყენეს გულისწყრომითა და მრავლითა შურისგებითა⁴⁴ განსქდებოდეს და ეტყოდეს მას⁴⁵: „და ჩუენ არა მის⁴⁶ კუროთხელისანი⁴⁷ ე არ თ⁴⁸ და ეგვევითარად არა მოგუკითხენ⁴⁹“. მიუგო მათ⁵⁰ და ჰრქუა⁵¹: „(მის გამო არა მოგუკითხენ⁵²),

ჩარიც ხანგრძბ' (ხქინ რნუ არაჲ ჳალკოი) რნფონხლ ვნა, ვანფი ყათმხალ ჯრ ზოგა შჩათი, კ თოლხალ ვნაზანს თხახანს ჳალკოი, ვი ოკ ნანაჯერ ნა ვჳალკოი მარმნიი, რაჲ ივკლი მჩანს: ვივალ ხლავ ნა ჰ ნანაყარაჲქვს აიღოთაჲნ ირ ხერქაჲრ ჰ ჰლათრია ვაჲ, ჲარ ჰ საყათერ ნამა. კ რნუ აჲთიქ ირ ხერქ ქინს კ ვაჲქნ' რაჲქერ ჲათ ზუანთენ, ვირ თოლხალ ჯრ ნამა შჩათი: ჰერს ხთხა ვჳალკოი ვი ვაჲქერ, აჲრ ჲოჲი ნათამა, ნერადანფორ, ვივკ' შჩრადიჲ, ჲარქ ვქლ', ჰამაქ მხახს, კანამქვ, ოლხკ ხერქანაჲქვ, კ ქი ჯერ ჲირაჲდ ნხანს კ იღირამლქამარ. ხერხმს ხრსქერ ჰერს ვაჲარ, კ ხერხმს ჰ თხახლ რეჲთაჲქი

ჰერს ხთხა ჳალკოი ვწახიქიროს, ილრახ ხელ კიჲ: მსქ ვნა მწახიქიროს. ილიქინ რნუ ვხვ, ჳალკოი, თათხალ ჲარსხიქონა: მსქ ვნა ჳალკოი. ილიქინ რნუ ვხვ კ რნუ ამნსაჲნ რნათანხალკ' ვი, მწახიქიროსა: ჰსქ ჰხამას კ ჲერმიგნხსა ქი ხეხს ვამამარ, კ რადიამ ვქნილ ხერქბანსხის კ თხახს ვჳალკოი. იქსჲ რ ჰ ხაჲ ჲარსხიქონ' ვი აჲქაჲქი იღიქინ ოკ ხერხკ ხთორ მხვ: შთ ყათამაჲქანსი ჳალკოი კ თხახ (ვნითა). იჲანფი ოკ თხახანსი ჰ ვხვ ყთილკ არღაროლქხანსა: მსქ ვნითა

¹ ზენონითურთ B. ² პავლსა A; პავლსთვის B. ³ რ მიეთხრა ტიტეს მისთვის abs. B. ⁴ + მისთვის B. ⁵ პავლსსა AB. ⁶ არა B. ⁷ იცოდა მან იტყოდა A. ⁸ პავლს A. ⁹ კორციელითა ხილითა B. ¹⁰ სულითა B. ¹¹ მებოძირთა A. ¹² თანა abs. B. ¹³ მივალს B. ¹⁴ ლუსტრად A, ლუსტრა B. ¹⁵ და abs. B. ¹⁶ დადგა A. ¹⁷ მას abs. A. ¹⁸ და! მხედვიდა და B. ¹⁹ ყოველსა წარმავალსა გზისასა B. ²⁰ მოესწავა B. ²¹ ტიტე A, ტიტეს B. ²² + მან B. ²³ მღვამ B. ²⁴ ცხვირ განკეკილი B. ²⁵ დაღრეკილ B. ²⁶ გერმან B. ²⁷ + და B. ²⁸ შეტკიკულ B. ²⁹ ცხვრ გრძელ abs. B. ³⁰ + იყო B. ³¹ + რამეთუ B. ³² ოდესმე A. ³³ + და B. ³⁴ ანაჲ B. ³⁵ და ვ' ა B. ³⁶ ონესიფორე A. ³⁷ + პავლ B. ³⁸ abs. B. ³⁹ პავლს A. ⁴⁰ abs. B. ⁴¹ შენ თანა შენდა B. ⁴² ყოვლითურთ სახლელთით შენით B. ⁴³ abs. A. ⁴⁴ დემეს და ერმოგონეს B. ⁴⁵ შურითა B. ⁴⁶ მას abs. A. ⁴⁷ მისივე B. ⁴⁸ კრებულისანი B. ⁴⁹ ვიყვენითა B. ⁵⁰ მოგუკითხენ A; + ჩუენ B. ⁵¹ მათ მას ონესიფორე B. ⁵² + მას B. ⁵³ + თქვენ B. ⁵⁴ ვაჲდ მ. ⁵⁵ ვქლ მ. ⁵⁶ ვნახხახა მ.

რამეთუ არა ვხედავ თქვენ თინა ნაყოფსა სინმართლისასა“. და¹ პრქუა მათ ონესიფორე²: „იყვენით თუ³ რაჲ,⁴ თქუენცა შემოვედით ჩემდა და განისუენით“. და ვითარცა შევიდა პავლე სახიდ ონესიფორსა⁵, იყო სიხარული დიდი სახლსა მისსა⁶. მუჯლნი მოიდრიკენს⁷ და თაყუანის სცეს. და აღდგეს და და ვითარცა დასხდეს⁸ პურის⁹ კამად. მაშინ იწყო პავლე¹⁰ თხრობად სიტყუათა მათ ღმრთისათა კეშმარიტებისათს¹¹ სულსა წმიდისა და აღდგომისათს მკუდართაჲსა¹². და თქუა: „ნეტარ იყვენენ, რომელთა დაიმაძხვენენ ეორცნი¹³ თუნისიწმიდით, რამეთუ იგინი ტაძარ ღმრთისა ითქუნენ¹⁴. ნეტარ იყვენენ, რომელთა დაიტანჯნენ თავნი თუნისი (სიწმიდისათს), რამეთუ მათ ღმერთი იხილონ¹⁵. ნეტარ იყვენენ, რომელთა შეურაცხ ყონ (გულისთქუმაჲ) ამის სოფლისაჲ, რამეთუ იგინი სათნო იყვენენ ღმერთსა. ნეტარ იყვენენ, რომელთა ესხნენ ცოლ და რეცა არა ესხნენ, რამეთუ მათ დაიმკვდრონ ქუეყანაჲ. ნეტარ იყვენენ, რომელთა აქუნდეს შიში ღმრთისაჲ გულთა შინა მათთა, რამეთუ იგინი ანგელოზ წოდებულ იყვენენ. ნეტარ იყვენენ, რომელთა (ეშინის და) ძრწოიან¹⁶ სიტყუათაგან (ღმრთისათა¹⁷), რამეთუ მათ უწოდის¹⁸ ღმერთი. ნეტარ იყვენენ, რომელთა შეიყუარონ სიბრძნის¹⁹ იგი იესუ²⁰ ქრისტესი²¹, რამეთუ იგინი ნაშობ ღმრთისა იწოდნენ²². ნეტარ იყვენენ, რომელთა დაიმაზრონ ბეჟედი²³ ნათლის ღებისაჲ²⁴, რამეთუ მათ განისუენონ

მნახაქიროსა, ესქნ ჩეგე ჩნუ^ა ხსკად ქათონს ქმ გოდ სს, ს ზანფეროდჲ; სს ჩერს ხმით ჳალისი ქათონს^ბ მნახაქიორაქ^ა ს ხელს (ანუ) იღრაქილქის მხბ, ბონრ ხეხაქლთაგჩს კაგაღქს, ს კარხან^ა ნათის გღაგნი

განტეხეს პური.

შათხალ ჳალისი სსკოსლ ქათონს გღაგნს თხსათნ ქათონს ზემართილქხანს იღაგე ს კარილქხანს მხნხიგე, ს ასტ (საკაჲქ) სერანქ. ირყანჩეს განძქხს ჩერხანგ სერილქხამე, გქ ზოგა ლიხსეგჩს თანარ სათილბი; სრანქ ირ ზუნეს (გმარმხს ს) განძქხს ჩერხანგ, გქ ღნგ ზოთა ქათონს სათილბი; სრანქ ირე არამარჩხეგჩს გაქხარჩა, გქ ზოგა ზანოქ ქჩხეგჩს სათილბი; სრანქ აქჩიგქლ ირ ილჩეგჩს ლანაკა აქჩაქს^ა მხ ირყანს ჯილჩეგჩს, გქ ზოგა ძათონსგეგჩს გერქლქს სრანქ ირ ილჩეგჩს გერქლქს სათილბი ქსჩრთს ჩერხანგ, გქ ზოგა ზრეჯთაქღ ლიხსეგჩს; სრანქ ირ გოგანს ქ რანჩეგჩს სათილბი გორქხს, გქ გზოთა ლიხსეგქ ოქრი სრანქ ირე ღნკალანს გქამათილქის მხათილქი რჩითთი, გქ ზოგა ირქღე სათილბი ლიხსეგჩს; სრანქ ირე აკანხეგჩს გმქრთილქის, გქ ზოგა ზანჩეგჩს ათ ზაღრ ს ირღოქ ს შიღრ გორქლთის; სრანქ ირ ალნთიღონს ლორქნაქს რჩითთი, გქ ზოგა ხეჩეგჩს^ა ქლიქს მხბ; სრანქ ირე ქათონს აქ-

¹ + კუალად B. ² abs. B. ³ ნუ A. ⁴ რაჲ რამე B. ⁵ შევიდეს ონესიფორსს სახლსა. [შვიდა... ონესიფორსს—A. ⁶ იყო... მისსა ახ. B. ⁷ შვიდრიკენს B. ⁸ და-ოდენ-სხდეს B. ⁹ პორის A. ¹⁰ პავლს A. ¹¹ კეშმარიტებისა მისთვის B. ¹² მკუდართაჲს A. ¹³ ეორცნი A. ¹⁴ ითქუნენ A. ¹⁵ „არ... იხილონ“-ის შესატყვისი სომ-ში პირველადიგლზე: სრანქ ირ თორე ხხ ირქღე, გქ ზოგა გსათონს მხსეგჩს^ა ძრწოის B. ¹⁶ სიტყუათათს ღმრთისათა A. ¹⁷ უწოდის B. ¹⁸ სიბრძნე A. ¹⁹ იესუსს A; abs. H. ²⁰ ქრისტესი B; abs. A. ²¹ იწოდნენ იყვენენ B. ²² ბეჟედი+იგი ქალწულობისა, რ სიემან მან ზეცისმან დაიმკვდროს მათ თანა. ნეტარ. იყვენენ, რომელთა არა შეაგინეს A. ²³ ნათლის ღებია A. ²⁴ ჩეგე ჩნუ^ა მხათილქე ქამ M. P. ^ა თალ P. ^ბ ხეგჩ M.

მამისა თანა და ძისა მისისა¹ და სულისა წმიდისა² (თანამყოფ იყვენენ). ნეტარ იყვენენ, რომელთა მიიღონ მსგავსებაჲ იგი ქრისტესი³, რამეთუ იგიინი მყოფ იყვენენ ნათელსა მას შინა ღიღისა. ნეტარ იყვენენ, რომელნი სიყუარულისათჳს ღმრთისა გამოშორებულ იყვენენ ჳორციელთაგან⁴, რამეთუ მათ ღიღიკვდარონ ცხორებაჲ იგი საუკუნოჲ და⁵ იყვენენ მარჯუენით ღმრთისა⁶. ნეტარ იყვენენ მოწყალენი, რამეთუ მათ წყალობაჲ⁷ პოონ წინაშე ღმრთისა⁸. ნეტარ იყვენენ სულნი და ჳორცინი ქალწულთანი, რამეთუ იგიინი სათნო ეყვენენ ღმერთსა და⁹ არა წარწყმდეს¹⁰ სასუიდელი იგი¹¹ სიწმიდისა მათისაჲ¹², რამეთუ¹³ სიტყუათა მით მამისაგათა პოონ¹⁴ საკმე იგი მათი ცხორებასა მას ძისასა და განსასუენებელსა მას საუკუნესა (მკვდარ) იყვენენ¹⁵.

და ვიდრე პავლე¹⁶ სიტყუათა ამით იტყუოდა¹⁷ ღიღ-ღიღითა ღმრთისათა, სახლ-მღაბალ¹⁸, კრებულსა მას შორის კონსტანდინოპოლისა, თჳსა ვისმე ერკუთა ქალწულსა ერთსა, ასული¹⁹ თჳსა²⁰ ილიაგან²¹, რომელი თხოვილ იყო ქმრისა, რომელსა სახელი ერკუთა თემეროზ²². (ესე თჳსა) მოსრულ იყო და ჯდა სარკუმელსა ერთსა (გარეგნით²³), რომელი იგი მახლობელ იყო სახლსა მასსა²⁴. და ერჩდა²⁵ სიტყუათა მათ პავლესათა, (რომელთა²⁶ იგი იტყუოდა²⁷ სიწმიდისათჳს. და რამეთუერთით არა განეშორებოდა²⁸ სარკუმელთა²⁹ მათგან ღღღ და ღღღ და³⁰ ისმენდა³¹ გულსმოდგინედ³² ლოცუათა მათ პავ-

რიჯნ ჳრჩხათიხი ხლანცენსი ჩ მარშოიქ ჳჩ ზიგა ძათანცხსენსი ჳქსანანსი კახოსნასლანსა, დ ჳაყენსი (მკონჯსნაორ) რნჯ აქმც (ორიორჯ) სათილბიჳ სერანჩ ოღორმადაჳ, ჳჩ ზიგა იღორმცქლანსი ჳთყენსი ააი ჩ ჳაღრქ (დ კაღორენსი ჳათანსათანჩ რნსაყენსი ჳარჯაყილქლანსი); სერანჩ იღორცხ დ მარშოიგ ჳიღასანაჳ, ჳჩ ზიგა ჳადიჳ ცხენსი სათილბიჳ, დ იჯ ჳორცენსი ქარბჯ ზიგა აგრილქსანსი, ჳჩ რანჩიჳ ჳაღრ ჳორბ ჳთყესი ჩ ზიგასა, დ ძათანცხსი ჳქსანსი კაღორენსი ოღორენსი სერანჩი, დ ჳანსიხე სრქენი ზიგაჳ;

ნდ მჩნჯ ჳაღორიჳ ხსაღსქრ ჳაყი (ამხნანსი) ჳმცხამცხი სათილბიჳ ააი თნჩნსი ჩ მქჳ ძიღიორქნსი ორსნაქიორაყ, ჳჩსიღ ანთისი ჳიჳი მჩ ᳁ღორმორქსიღქანსი, ჳორ ქანსიღ ჳრ ათნსი ᳁ღორმ აანთისი ჳრ ᳁ანსიღორი, სიქსაღ ჳათსქრ ააი ᳁ათიღანსი მჩიღ ᳁რ მსრბქრ ჩ თანსი ზიგა, ცქერ ჳრანსი ჳაღორიჳსი ᳁ორ ხსაღსქრსი ქასანსი ᳁რიღქსანსი. დ ამჩნსიჩნსი იჯ მჩსიქსქრ ჩ ᳁ათიღანსი ანთი ᳁თიღ დ ᳁ქსქსქრ, დ ცქერ ᳁აღრაქსანსი ჳაღორიჳსი დ ᳁არმანსიჳრ რნჯ ჳაღასათი ზიგა. მანანაღანსი ᳁ი ᳁თსანსიღ რაღორმ ჳანსიჳაყი ᳁ი მათსიქსი ააი ჳაღორიჳ, ცქერ ᳁ყათიღამა ᳁ათიღორიანსი სათილ-

¹ მამისა B. ² და სულისა წმიდისა abs. B. ³ ქესი A. ⁴ +ნათესავთა B. ⁵ და+მყოფ B. ⁶ +ხეცათა შინა A. ⁷ მოწყალებად B. ⁸ წინაშე ომრთისა abs. B. ⁹ და| რამეთუ B. ¹⁰ წარწყმდეს| უწყოდეს AB. ¹¹ იგი abs. A. ¹² მათისა| მის B. ¹³ რამეთუ| არამედ B. ¹⁴ პოონ| იპოენენ მათ B. ¹⁵ პაულ A. ¹⁶ +იტყიდალა ოღენ B. ¹⁷ სახლ-მღაბალ| ოღენ A. ¹⁸ +იყო იგი B. ¹⁹ თჳსაღანსი A. ²⁰ თემეროზ B; რომელსა სახელი ერკუთა თემეროზ| თემეროზისასა A. ²¹ სარკუმელთა ერთთა გარეშეთა A. ²² მისსა| მას B. ²³ +იგი B. ²⁴ პავლესთა რომელსა A. ²⁵ ეტყუოდა A. ²⁶ +იგი B. ²⁷ სარკუმელთა A. ²⁸ და abs. A. ²⁹ ისმენენ B. ³⁰ გულსმოდგინედ abs. B. ³¹ რანსი M. ³² ჳჩსიქსაყ M.

ლსთა¹. და დაუკრდებოდა² სარწმუნობაჲ იგი მისი, უფროსლა რაჲმს³ ხედან მრავალსა დედებსა⁴, რომელნი შეველდ⁵ პავლსა⁶, სმენად სიტყუათა მათ ღმრთისათა, რომელ ასწავებდა⁷ (მათ⁸). და მის უფროსლა ეკუბინ⁹ გულსა სმენად¹⁰ (სიტყუთა მათ) პავლსთა¹¹, რამეთუ არა¹² ხედვიდა პირსა მისსა¹³, გარნა სიტყუათა მათ ხოლო¹⁴ ისმენდა¹⁵ და რამეთუთით სარკუმელთა მათგან არა განეყენის იგი¹⁶. მაშინ მიუვლინა დედამან მისმან თემეროზს, რომლისა¹⁷ იგი თხოვილ¹⁸ იყო თეკლ. რაჲმს¹⁹ ესმა თემეროზს, რამეთუ უწყესს სიდღერი²⁰ იგი თვისი²¹, (აღღვა) მწრაფულ და მივიდა მისა²² და ესრეთ²³ ჰგონებდა, ვითარმედ მისცემს მას ცოლად. (რაჲმს²⁴ იხილა) თემეროზ, (რამეთუ არა შინა იყო თეკლა), ჰრქუა სიდღერსა მას თვისსა²⁵: „სადა არს თეკლა, რაჲთა ვიხილო იგი“. მიუგო სიდღერმან²⁶ მისმან²⁷ და ჰრქუა: „საქმე²⁸ ერთი (საკურველი) მინებს²⁹ თხორობად შენდა, თემეროზ! რამეთუ თეკლა, რომელი იგი³⁰ შენდა თხოვილ იყო, აჰა³¹ ესერა სამი დღე³² და სამი ღამე³³ არს³⁴, არა განემოვრების³⁵ სარკუმელთა ერთთა³⁶ მათგან³⁷, არცა ჰამს, არცა³⁸ სუამს, კაცისა მისთვის³⁹, არამედ თუალ უგიან⁴⁰ და განჩვებრებული⁴¹

ბიქ იერ იოსოფანსერი ხე ჩხუნს კარდასერი ზამა, ვე ვოსხილ ზორა იუ სისანსერი, რაჲე მჩაჲს ვერანს სხჲ რქერი, ს რნალ ამანსკის იუ მსქნერი ქე აყათონანს ანსთი. მითქამამ ათაჲსაჲ მაჲჲს ათ მხმსერი ირიამ ჯაასერი ვ ზა კის: მრის ცოლად მხმსერი სქს კიუჯ ვნა ვიქანს ჩერი. სქს ქაღიქაღაქი, ს ანსაჲს რამასერხვალ მის თანვ ზამ (ვქსქი) ათნოღ კნიოღქანსი მათასაქანსი ხე მხმსერი ს სას ვეღვანს ჩერი. აწღე მქსქი (კის ქამ), ვე სხსივ ვნასი მათასაქანსი ხე (მხმსერი) ვიქანს ს სას. მორი მქ იანსამ აყათმს ქივ, მქსმერი. მხსქი ვიქ ჯაასსაჲ ჲერი ვსე, ათა აჲს სერგ თიქ სს ს სერგ ვიქერი იერ იუ მსქნერი ქე აყათონანს მქიქ, იუ იათქ ს იუ დმიქ (ს იქ) კა რანს ანსთი, აჲი: ვაჲს ქე იქს ზესაღ აჲიღესაღ რაჲი რნე აჲი მქ ასათერი, ს ჲერი ს ქვაღვერი ს ქე აყათერი რანს ს ქე ანთიქს ს კან რამა ჯაასსი იუ რაჲი. ს სე რნე აჲს ვარამანხაღ ხამ, სქს ვქსრე კიჲს მქ ქამასთონს ანსაჲს ვნხო სერქაჲ ჲარაჲარი ს აყათერი რანსი. ასამ ვსე. მხმსერი, ვე ვიქაღვაჲს მქსნაღივ⁴² აყაქანსაჲ აჲენ ანს, ს იქსქი⁴³ ვიქ ჯაასსაჲ ჲერი ვსე⁴⁴ (აყათერი). რაჲიამ ს აჲი

¹ პავლსთა A. ² დაუკრდებოდა A; დაუკვდებინ B. ³ + იგი B. ⁴ დედებსა] დიდებსა A. ⁵ შევლენ B. ⁶ პავლსა A; პავლს თანა B. ⁷ რომელთა ასწავებნ B. ⁸ + მოტიკული პავლს A. ⁹ ეკუბინ] ეყენებინ B. ¹⁰ გულსა სმენად abs. B. ¹¹ პავლსთა A. ¹² არა] ხედვით ვერ B. ¹³ პირსა მისსა abs. B. ¹⁴ + მისთა B. ¹⁵ ისმენნ B; + თეკლა B. ¹⁶ და რამეთუთით... იგი A. ¹⁷ რომელსა B. ¹⁸ თხოვილ A. ¹⁹ რაჲმს] ხოლო რაჲმს B. ²⁰ სიდღერი] დედა A. ²¹ თვისი] მისი B. ²² მისა abs. B. ²³ ესრეთ B. ²⁴ რაჲმს B. ²⁵ თვისსა] მისსა A. ²⁶ სიდღერმან] დედამან A. ²⁷ თეკლიამ B. ²⁸ საქმე A. ²⁹ მინებს B. ³⁰ იგი abs. B. ³¹ აჰა abs. B. ³² დღე A. ³³ ღამე abs. A. ³⁴ არის A; + და B. ³⁵ განემოვრების B; + იგი B. ³⁶ ერთთა] abs. A. ³⁷ მათგან] სახლისათა და B. ³⁸ არცა] და არცა B. ³⁹ უნდა ყოფილიყო: „არცა აღღგების მიერ“ [კაცისა მისთვის A, კაცისა ვისთვის B. ⁴⁰ უგიან] უგია მისდა B. ⁴¹ განლიგებული B. ⁴² მქსნაღივ M. ⁴³ იქსქი M.

ხედავს კაცსა¹ ვისმე ერთსა² უცხოსა, და რეცა და-რამემ-სტკებების³ შეტყუვილი იგი⁴ მისი⁵ უნდოდა⁶ და მიუჰყურია ყური⁷ და ხედავს მას. და მე ესე მიკვრს, თუ ვითარ⁸ ქალწულნი ბრძენნი ესრეთ⁹ ადრე¹⁰ შეუდგინა¹¹ კუპლსა ჯერკულისასა¹² და საცთურისა სიტყუათა¹³. ხოლო მე ამას გეტყვ შენ, თემეროზ, რამეთუ (თუ) ქალაქიცა ესე იკონიელთა¹⁴ გან-ვე-რუენა მან კაცმან¹⁵, რამეთუ (თუ) თეკლაცა, რომელი იგი თხოვილ¹⁶ იყო შენდაცა ცოლად, და სხუანიცა მრავალნი ღედანი¹⁷ შევლენ მისსა¹⁸. და იგი¹⁹ ასწავებს მათ მსახურებად მხოლოდსა ღმრთისა²⁰ და დადგრომად²¹ სიწმიდით. და (უფროსდა) თეკლა მოეხუევის მას, ვითარცა საქსუსალი ქსელსა²². და შეიპყრა²³ იგი ახლითა რადთმე გულის-თქუებითა და ჯერკუალითა და ამოფთა საქმითა, და განრკუენილებასა რასმე გონებად მიუცემია; არცა გამოსწყუეტს თუალთა მისთა მისგან²⁴ და²⁵ არცა სახლსა მას²⁶ და სარკუმელთა განეშორების²⁷. და²⁸ არცა ჰამს და არცა სუამს და წარსწყმიდა ქალწული იგი²⁹. აწ³⁰, მივედ შენ, თემეროზ, და ეტყოდე მას, (მო-ხოლოთუ-გერჩღეს შენ³¹), რამეთუ შენდა თხოვილ იყო იგი ცოლად. და ერთ, რამეთუ ჰყუარობ შენ, და მეორედ—რამეთუ ერიდებოდე ჰაეროვნებასა სიდავისა მისისა-სა³². მოვიდა³³ თემეროზ და ჰრქუა

კანსაჲ (ს ხერთასაარეჲ) მთინ ათნაი ხე ილიცგანს ყაჯახე დამი ასათილახ სეხეაქ სერიცქხამარ; ხე რხეკე ყასთი გნიცლე ჰერს ასაყნ ვითასანქლ, ს ღნკემსეაღ ხანს ჰგანსლიცქხანს ს ჰ ჯარაჲჲოღ გირბს საყაქანთილქხანს. ს იჯ არნიღ ვაჯახ ჰ ქერ ჰ ყათილანანს, ს იჯ ხერეხე მსქნს ჰ ზამანს, იჯ ილთ ს იჯ ღმაც, ს ღნკემსეაღ ჰკიან. არე მათირი გიღ, რხმხერი, ს ქასახანს ღნე ზამ; გე ხე ქასახსაღ ს გნა ჰ კნილქხან³⁴); (ხე მათხეაღ ათ ზა რხმხერი ირიღ ქასახსაღ ჰერ გნა ჰ კნილქხან³⁵. ს მთ გე სხერე გრხეკე, ხერეკირე ანგამ³⁶ გე ვანგჲთერ ჰ მხზაიღე ვანსლიცქხანს ზორა; (ყათასანს ჰხ) ს ასე ვნა. ასყა-გენს ხანს ქასახსაღ ს ვეხე, ვქსნ ს აქე გირბე გირ გირბხა გიღ, ს ვქსნ ს აქე (ჯერ) საყაქანთილქხანს ირ ვეხე ილჩი. გარბ ათ ხა ს ამანჯხა კჩნს³⁷); ხე მანერს სს ქასახს. «მე ჰ ჰთნარე ზაკჩა ს იჯ ჰამჩა თაღ ყათასანს, აქ ს ზამანსაღ ხე მიცგნიოთა; ჰერს თხანს გნა ღნ-თანსქან³⁸ სსყანს ჯღ ამანსეხანს, ს რხმხერი სჯერ რხ მსქნს ჰ ზამანს ჰკინს ჰერ, ს მანერს რხ მსქნს ჰ ზამანს გიღს თერ ზორა, ს აყაქანსაქანს რხ მსქნს ჰთ ათქნილენს ჰერსანსე. ს ვაღიღ თორთილქხანს ს ქერეხე ხეღს ჰ თანს; რსკ რხეკე

¹ +მას B. ² abs. B. ³ და-რამემ-სტკებების] თუ სიტკებების უჩნს მას B. ⁴ იგი abs. B. ⁵ მისი abs. B. ⁶ +მის B. ⁷ მიუჰყურია ყური] უამის სიტყუა შისი B. ⁸ თუ ვითარ] რომელ A. ⁹ ესრე B. ¹⁰ ადრე-ადრე B. ¹¹ შეუდგეს A. ¹² ჯერკუალსა B. ¹³ სიტყუსა A. ¹⁴ იკონიელთა A. ¹⁵ +ვიწმე B. ¹⁶ თხოვილ A. ¹⁷ ღედები B; +და მამები B. ¹⁸ შევლენ მისსა] რამეთუ შეველს მათ თანა B. ¹⁹ იგი abs. B. ²⁰ მხოლოდა ღმრთისა B. ²¹ დადგრომად A; +ყოველთა B. ²² საქსუსული ქსელთა B. ²³ შეიყურა A. ²⁴ და ჯერკუალითა... მისგან abs. A. ²⁵ და abs. B. ²⁶ სახლთა მათგან B. ²⁷ განმეშორების B; +თეკლა B. ²⁸ და abs. B. ²⁹ და წარსწყმიდა ქალწული იგი] სასუმელსა A. ³⁰ აწ] არამედ B. ³¹ შენ abs. A. ³² და ერთ, რამეთუ ჰყუარობ... მისისასა abs. A. ³³ მოვიდა] და აღდგა და მივიდა B. ³⁴ ათნს ვითანსა M. ³⁵ კნილქხან M.

თეკლას: „ჩემდა რამე თხოვილ იყავ *იჯნუ ჳერ ქიქიჷ ქასან აჯერ სამ-*
(თეკლა) შენ, (აწ) რად არს ეგე საქმე, *ზაქნქაქიქიქონარსევიცყანტერ გიუნ-*
რომელსა შენ იქმ, ანუ რად არს გან- *კღუნ ქარ ქიქსი ჳყანან ჳადიქიქი-*
რყუნლიებდა ეგე¹, რომელსა შენ შეუპყრიე², მოიქეც (აწ³) ჩემდა და შეიკ-
დიმე!⁴ და დედაცა იგი მისი⁴ ეტყოდა⁵: „რად არს ესე⁶, რომელ⁷ არა
გნებავს სიტყუსა მოგებამ⁸ და დამართ ისტუენ⁹ ვითარცა ბორგნეული¹⁰“. და
ვითარცა იხილეს იგი სახლეულთა¹¹ მათ მისთა, ტირილად იწყეს ყოველ-
თა¹² და ქმარიცა იგი¹³ ტიროდა, რამეთუ განეყენებოდა ცოლებისაგან.
და დედა¹⁴ იგი მისი და მვეალნი ტიროდეს¹⁵, რამეთუ მოეკუთვებო-
და¹⁶ შვილომისაგან. (და ეგრევე სახლეულნი), რამეთუ *ობოლ* და
და მწირ იქმნებოდეს ივინი დედოფლისა მათისაგან¹⁷. და დიდი წუ-
ხილი და ჳირი¹⁸ იქმნებოდა სახლსა მას¹⁹ შინა მისსა²⁰. ხოლო თეკლას არად
შეერაცხა იგი ყოველი, არამედ დაემდაბლა²¹ გონებამ²² მისი და ერჩდა
სიტყუათა მათ პავლსთა²³.

მას ეამსა²⁴ აღივსო გულისწყრომითა
თემგროზ და მირბიოდა²⁵ ურაკპარა-
კად და ხედვიდა კაცებსა მას, რომელ²⁶
იგი²⁷ შევიდოდეს²⁸ შინაგან პავლს-
სა²⁹. და მუწითქუესვე (მიხედა³⁰ და)
იხილნა ორნი³¹ კაცნი, რომელნი ილაღ-
ვიდეს. და მეყსეულად მიიწია³²
და ჳრქუა მათ³³: „(ვინ ხართ თქუენ,
ანუ) რად ხართ³⁴, ანუ რად არს თქუენ
შორის, ანუ რად არიან სიტყუანი
ეგე³⁵, ანუ ვინ არს კაცი ეგე³⁶, რომე-
ლი თქუენ თანა შინა არს, რომელი
(ესერა³⁷) შეიტყუებს ჳაბუთა და³⁸
ქალწულთა³⁹ და ამცნებს, რადთა რად-
თურთით ყოვლად არა იყოს ჳორწი-
ლიო⁴⁰, (არამედ დადგრომად⁴¹ იგი-
ნი⁴² სიწმიდით). აწ მიგცე მე თქუენ ვეც-

მანქამ მხმერიო ქი ხეღ ვას-
მამე. ჳნქაგხალ ქი ჳრადყარან
ჯაქერ ჳნე მარეჩქნ ირ მათანხქნ ს
ხლანხქნ სა ო ჳადიქიქი. ს ჳანსქარბახქი
ხოსს არა ხერღეს ირ ჳაგქნ ჳნე მქ-
მანსა. ჳა ქნ თამ ქი ქლრეკ ჳასა-
ნტერ (მხმერიო), ს სატ ვნისა. «ჳქი
გიღე, ჳქ ჳნე ჳხე, ჳამ ჳქნუქ რანე
რანსქე ჩვენ (ქასან იორი გიღეღე ჳ-
გჩვენ), ჳამ მქ იღ ქვენ ჳაქერ ირ ქ
ზხერე, სა ო ჳხეღ ქვენ' ირ ჳათორ
(ვანბქნ) ხერითასარეკე ს ჳიასა-
ნსე, ს ჳათორქერ თაქ გქ რნაღ ს-
მანსქნ მქ ქნსქენ ჳარასანქე, ჳამ
ქ ხნ თაღ ჳხე არბოქ ქიქ, გქ
საქვენქ ხნ ოღ იღ იღათხე ქვენ
აქერ, გქ გქსათორ ხნე ჳაღაგქი:

¹ განრყუნლიებდა ეგე abs. A. ² შეუპყრიე] გაუჩემებვის A. ³ +შენ B. ⁴ მისი abs. B. ⁵ +მას B. ⁶ ესე] ასულა ჩემო A. ⁷ რომელი B. ⁸ სიტყვსებამ B; +ჩუენი B. ⁹ დამართ ისტუენ] ქუწ ხოლო დაიხედავ B. ¹⁰ ბორგნეულისა B. ¹¹ სახლეულთა] მსახურთა A. ¹² ყოველთა abs. B. ¹³ +მის B. ¹⁴ დედაცა B. ¹⁵ იგი მისი... ტიროდეს abs. A. ¹⁶ მოეკუთვებულა A. ¹⁷ და ეგრეთვე... მათისაგან abs. B. ¹⁸ და ჳირი abs. B. ¹⁹ მას abs. B. ²⁰ თეკლასა A. ²¹ +თავი და ყოველი B. ²² გუნებამ A. ²³ პავლსთა A. ²⁴ მას ეამს] მწინ B. ²⁵ +იგი B. ²⁶ რომელნი B. ²⁷ იგი abs. B. ²⁸ ვიდოდეს B. ²⁹ პავლს თანა B. ³⁰ მიხედნა B. ³¹ +ვიწმე B. ³² +მათ თანა B. ³³ მათ abs. B. ³⁴ ანუ რად ხართ abs. B. ³⁵ ანუ რად არიან სიტყუანი ეგე abs. B. ³⁶ ეგე] იგი A. ³⁷ თქუენ თანა შინა არს რომელი ესერა abs. B. ³⁸ და abs. B. ³⁹ ქალწულსა A. ⁴⁰ რადთურთით... ჳორწილიო] არა იქურწინნენ A. ⁴¹ დადგრომად A. ⁴² იგინი abs. B.

ლი დიდძალი და მითხარო¹, რად ვინ არს კაცი იგი, რამეთუ (მე) მთავარი ვარ ქალაქისა ამის². ხოლო³ დემა და ერმოგინე, ვითარცა იხილეს იგი⁴, მოუწდეს და ჰრქუეს მას⁵: „კაცსა მას, რომელსა ვეგ შენ იტყვ⁶, არა ვიცით⁷, რად ვინა⁸, ხოლო ესე ვიცით, რამეთუ განაყენებს ჰაბუკთა ქალწულთაგან⁹ [და] ქალწულთა ჰაბუკთაგან⁹ და (ესრეთ) ეტყუს¹⁰ (მათ¹¹), ვითარმედ¹²: ვერ აღსდგეთ მკურდრეთით¹³, არა თუ აღამარხნეთ¹⁴ თაენი თჳსნი¹⁵ სიწმიდით¹⁶. მიუგო თემეროზ და ჰრქუა მათ: „წარმოგუალეთ¹⁶ ძმანო სახლად¹⁷ ჩემდა და განისუენეთ ჩემ თანა¹⁸. და მივიდეს მის თანა (სახედ მისა¹⁸) საშუებელსა¹⁹ დიდსა და პურსა ძლიერსა და ტაბლასა ზედა განგებულსა²⁰; და აღიღებდა მათ თემეროზ, რამეთუ²¹ უყუარდა მას. თეკლა, (რომელი იგი ეთხოვა ცოლად მისა²²) და ენება²³ მას ტყამსა ოდენ შერათეად მისი ცოლად²⁴, რამეთუ ლროდ ვიეცა სიდედრსა მას მისსა. და ვიდრე იგი პურსა ზედა სხდეს, ²⁵ მიუგო თემეროზ კაცთა მათ და ჰრქუა²⁶: „მაუწყეთ მე²⁷, ძმანო ჩემო²⁸ რადმე არს სწავლა იგი²⁹, რომელსა ასწავლებს³⁰ კაცი იგი³¹, რადთა ნეცა უწყოდი, რამეთუ მრავალნი ძვრის ზრახვანი³² აღდგომილ არიან მის ზედა³³ და მეცა ფრიად³⁴ ტკივნეულ³⁵ ვარ ცოლისა ჩემისათჳს³⁶, რამეთუ შეიყუარა ზან კაცი ერთი ვინმე³⁷ მწირი და უც-

ისი ზმასა და ჰერმოგინესა ერმოგინესა. «სკინსა აქს ვიღრ ამხისა ვიღრ იღ ვიტხმანდ იღ იღ ილსთხე ჩეგ (ნა). რაქვ ვაკა ვიტხმანდ ვი მხსნუდ ვერქითასარდსა ი კოსასნაგ და ვლიქსა ვერქითასარდსა, და ასს, ხქხ იღ კარდვ ვიღვ კაინსუ ი მხიხიღვ⁹ ხქხ იღ აკარხმქე ვანძქნა ბერ იეროქხმანა; შათასქანსი ხთ მხმსრიო და ასს ვნითა. «ხქკაქე ვნქხრექ ი თინსა იმ ვნუქ ხა, და ნანდვხრედ ათ ხა». ხს ვანაქისა ვნუქ ნამა ვენსქრქა⁹ რქა⁹ რარლიდ, და ნანდვ ვიღვ ბხსაგ და სურთქისა კარქისილ ხთ ნიგა ვნსქრქისა მხბ მხმსქისა. ვანაქი ხქრქი ვნსქი მხმსქისა და კამქე რათილქ ი კნილქხანსა კალიერ ვიღრამ ძამ თილხაქ (ძამათილ ხეღ) ნამ ვიდვანსა ხიღრ ხს ასს ვნითა მხმსქისა მქნუღხი ი რადამკარხანსა ხქს. ალსავედ ქნა, ვნქხრექ ხმ (სქრქილქ), ვქნუღ და ილიმსნა ვიღრ ილიღვანსაქ აქერს აქსა ვქს ხს ვქითაქიქ. ვანაქი იღ ხქხ ასაკაქ ხს იღ ამ რასათანსნა ვნამანს, და ხქხ ვიქ ვალ და ქლასანსა კნიქ ხქი, ვქს ხქრსაგ ვაკერ თარაღქარქილქ და ალსარაქსანსა, და არა მსქნქამ ი ნამანს; შათასქანსი სითინსა ზმასა და ჰერმოგინესა და ასს ვნა. «იღ მხმსქისა, (ხქქ)

¹ +თუ B. ² ხოლო abs. A. ³ +ესრეთ B. ⁴ მას abs. A. ⁵ +ჩუენ B. ⁶ +თუ B. ⁷ ვინა] ვინ არს B; +იგი B. ⁸ ჰაბუკთა ქალწულთაგან abs. A. ⁹ ქალწულთა ჰაბუკთაგან abs. B. ¹⁰ ესრეთ იტყუს A. ¹¹ მათ abs. A. ¹² ვითარმედ abs. A. ¹³ ასდგეთ მკურდრეთით A. ¹⁴ დამარხთ B. ¹⁵ თაენი თჳსნი B. ¹⁶ წარმოგუალეთ A. ¹⁷ სახედ B. ¹⁸ მისსა B. ¹⁹ საშუებელთა B. ²⁰ საშუებელსა დიდსა... განგებულსა] და განისუენეს მის თანა A. ²¹ +ფრიად B. ²² ეთხოვა ცოლად მისსა] თხოვილ იყო ცოლად B. ²³ ენება] ვგულებოდა B. ²⁴ მისი ცოლად abs. A. ²⁵ და ვიდრე.. სხდეს ახს. A. ²⁶ +მათ B. ²⁷ მეცა B. ²⁸ ძმანო ჩემო abs. A. ²⁹ +მისი B. ³⁰ ასწავლებს B. ³¹ +უცხოდა A. ³² მრავალნი ძვრის ზრახვანი] მრავლის მეტყუელნი A. ³³ მის ზედა] კაცისა მისთჳს B. ³⁴ ფრიად] დიდად B. ³⁵ მტკივნეულ B. ³⁶ ჩემისათჳს] ჩემისა თეკლასთჳს A. ³⁷ ვინმე abs. B.

ხომ და განმეყენების მე იგი¹⁴. მიუგეს მას დემა და ერმოგინე² (ერთობიად) და ჰრქუეს მას³: „შენ, თემეროზ, ჟუწყე⁴ მსაჯულსა მას⁵ და ესრე არქუ მას, ვითარმედ: კაცი ერთი ვინმე (უცხოა⁶ მოსრულ არს აქა და⁷) ახალსა და უცხოსა რასმე⁸ სწავლასა⁹ ასწავებს სახელად¹⁰ ქრისტეანებოსა. და (ამას¹¹), ვითარცა ესმეს¹², მუნ-თქუესვე წარწყმდილს იგი, და შენ (მიერთვანი) მოიყვანე¹³ ცოლი შენი შენ-დავე. და ჩუენ¹⁴ გასწავთ¹⁵ შენ¹⁶ აღღგომისათჳს მეუღართასა¹⁷, რომელსა იგი ასწავებს¹⁸. ვითარცა¹⁹ ესმა სიტყუად ესე²⁰ თემეროზს, აღივსო გულისწყრომითა და შურითა²¹, აღიმსო²² განთიად და მივიდა სახედ²³ ონესიფორსა²⁴ მოხუცებულთურთ²⁵ და სხვთა-ცა მრავლითა²⁶ კაცებითა წათონგებითა²⁷. მიუგო პავლეს და ჰრქუა: „წარსწყმდილ შენ²⁸ ყოველი ესე ქალაქი იკონიელითა²⁹ და თეკლაცა, რომელი³⁰ (ცოლად) ჩემდა თხოვილ იყო მიმიღე³¹ მე. აწ აღდგე და წარმოვედ³² წინაშე³³ მსაჯულისა“. და ქალაქი იგი ყოველი (უფროჲს ლაღადებდეს და) იტყოდეს: „წარმოითრიეთ³⁴ მოგვ ეგე, რამეთუ განრყუნა³⁵ და განაცთუნა ცოლები იგი³⁶ ჩუენი“. თავს იღვა (სიტყუად ესე) ყოველმან ერმან (და წარიყვანეს პავლე³⁷). და ვითარცა მივიდა პავლე³⁸ შემპყრობელთა. მათ თანა

გიეე განმარს დათალოქის და სასა-გისა აქაყტა, ხქს¹ აქკან აქნ ილ-სილს ზორ და აღთართი ილიცგანს ქანონს ჴრქითიოხი, და ანღეს ბორ-და რს² ღირილსანს ღია. და ღია აა-გისა გქის ჴო, და მსკ ილიცგანსმკ ღიკ ვყაროქჩან მისიციე ვიწანს ილიცგანს: ბრის ღაკი რანს³ ღილს მსინსიო, ვქ ქს ღე ნაქანსიო და ღქნილ, კანსქს ღნიკ ათაღლართ და სერქსაქრქითონს მსინსიქორაკ⁴ (ქნგნ) მსიქქს ნანღარბ, რაღილ და აქი მარღქლად რეალორად⁵ ღნიკ ნამა მათასქანს სო და ასქ ვმალღია აღირსსერ ღეაღაგო სქინსაყციე და ღქსქლ ირ ქნმ ქანსსაქ ღე, აკათ-რეგერ (ილამამ ჴო, ვქ მქ ქციე ქნმ კნილქსანს). არღ სქ სერქქციე და ღათალორნი: სღ ჴაღადნ ამნ-ნანს აანს. აქარქეგქ ვიიღე, ვქ ხიქსსა აკაქანსაგ ვქანსაქ მქრ (აღსართი ილამამღ), მან-მან აოჩს ამნსანს ღარღნი ბრის ღიღალ მალღი ღნიკ აქნიოქლ ირ ილ-ნსქნს ღნა, და სსაყ ათაღქ ღათა-ლორქს, მანს სქარბ მსინსიო და ასქ ყღათალორნი. აქკან აქი იღ ვქ-თსმღ იღ ილსთქ ქციე სა. და იუსაქ მქიქ კილსიქ ქნსქარანსე ღქნანსე, არღ სასაყღ ათაღქ ჴო ქსანს ღე ქიქი ილიცგანს (ღაკი ილილსნს): სსქ ჴნილსა და ღქნიოქსნსა ღარ-

¹ მე იგი | აწ ჩემან B. ² დემეს და ერმოგინეს B. ³ მას abs. A. ⁴ +ესე B. ⁵ მას| მი-სი B. ⁶ abs. B. ⁷ აქა და abs. A. ⁸ რასამე A. ⁹ სწავლასა abs. A. ¹⁰ სახედ A. ¹¹ ამას| მას B. ¹² ესმეს| ესმა ესე B. ¹³ მოიყვანი B. ¹⁴ +მიერთვანი A. ¹⁵ +და ჩუენ გასწავთ A (ორჯერაა). ¹⁶ შენ abs. A. ¹⁷ მეუღართასა abs. A. ¹⁸ გასწავებს A; +შენ A. ¹⁹ ვითარცა| და ვითარცა B. ²⁰ ესე| იგი A. ²¹ და შურითა abs. A. ²² და აღიმსო B. ²³ სახედ B. ²⁴ ონესიფორეს A. ²⁵ მოხუცებულისას B. ²⁶ მრავლითა abs. A. ²⁷ წათონგებითა A; წარმოვლინებითა B. ²⁸ შენ abs. B. ²⁹ იკონიელითა A. ³⁰ +იგი B. ³¹ მიმიღე A. ³² წარმოვედ A. ³³ შენ B. ³⁴ წარ-მოითრიეთ B. ³⁵ +ქალაქი ესე ჩუენი B. ³⁶ ესე A. ³⁷ თავს იღვა... პავლე| და შეიპყრეს და წარითრიეს იგი მსაჯულისა A. ³⁸ პავლემ A. ¹ რანს abs P. ² მარღქლად რეალორად| ვქნილ აქანსა ვაღარად. M. ³ ქინსაყციე M.

და წარადგინეს წინაშე მსაჯულისა მის¹, კმითა მალლითა ღალადებად იწყო თემეროზ წე მსაჯულისა მის და თქუა: „ესე კაცი არა ვიციო², ვინა³ არს, და⁴ არა აუფლებს ქალწულთა ქმრისა სუმად. აწ თქუნ შენ წინაშე, ვის გ ანა⁵ დ⁶ ძი მაგას ასწავებს⁴. ხოლო დემა და ერმოვინე, მკედელნი იგი⁵, რომელნი საესე იყენეს ზრზინებითა⁷, თანა⁸ მიუღდეს თემეროზს და პრქუეს: „(ესრსთ) თქუ, ვითარმედ ქროსიტეა⁹ ნებასა ასწავებს და მუნთქუესვე მსაჯულსა მას სიტყუად იგი თემეროზისი¹² და ყოვლისა მის ერისა¹³, რომელთა იგი შეეპყრა პაეღე¹⁴, პრქუამას¹⁵: „მითხარ მე პაეღე, (თუ)¹⁶ ვინა მელსა¹⁷ შენ ასწავებს, რამეთუ არა მცირედნი¹⁸ არიან, რომელნი ესე¹⁹ ძვრის მტყუელად²⁰ შენ ზედა აღდგომილ არიან!“

მაშინ აღიმაღლა კმა თვისი პაეღე²¹ და თქუა: „ისმინე მსაჯულო და გითხრა (შენ), რომელსა ესე ვასწავებს მე²², — მხოლოსა²³ ღმერთსა, რომელმან იგი არა მიავის ბოროტი²⁴ ბოროტისა წილ²⁵ (საქმესა) კაცთასა, მას ღმერთსა, რომელსა არარაჲ²⁶ უქმს, ვარნა ცხორებად ხოლო²⁷ კაცთად. მან მომავლინა მე, რადთა გიკსნენ თქუენ წარწყმედისა და ბილწებისაგან²⁸ და ყოვლისაგან²⁹ გულისთქუმისა და სიკუდილისა³⁰, რადთა არლარა სცოდოთ. ამისთჳს რომავლინა მე ღმერთმან, რომელსა ესე მიმოდაესდებ³¹ და გახარებ³², რადთა მისა მიმართ იყო სასოებად ყოვლისა სოფლისაგან, რომელსა იგი ენება³³ გამოკსნადა ერისა თვისისადა საცთურისაგან, რადთა არლარა სცოდონ³⁴ და არ-

რჩუნ³ ირ ჯიიქილქხამარ ქი ხიხი, მათხან ათი ნა სახან. მსააქხ დერქათინხაქ, სარანანქხ ღიროსანქ დჯა, ღირქილქა დათაღორქ დრანან მხმხრიაქ ს დამხნაქ მარღქანს ირ ილხიქ დღაღი, მას ვნა. მსააქხმ ღაღი, მ ილსთქ ქეხა დი ს დქხილსილქანხა. დანქქ ხხს ასკალ ჯარქანს ირ ამრასთანხს დქქნა, ნებასა ასწავებს და მუნთქუესვე მსაჯულსა მას სიტყუად იგი თემეროზისი¹² და ყოვლისა მის ერისა¹³, რომელთა იგი შეეპყრა პაეღე¹⁴, პრქუამას¹⁵: „მითხარ მე პაეღე, (თუ)¹⁶ ვინა მელსა¹⁷ შენ ასწავებს, რამეთუ არა მცირედნი¹⁸ არიან, რომელნი ესე¹⁹ ძვრის მტყუელად²⁰ შენ ზედა აღდგომილ არიან!“

მაშინამ ხერარღ ღაღი დქანქიქ ს ას. მსაქათმქექე დქქილსილქანხმ, ილქ დათაღორქ. (მსაღვანხმ) დქქ ჯათილს ირ ილ ღათილქანს ირ ამრასთანხს დქქნა, ნებასა ასწავებს და მუნთქუესვე მსაჯულსა მას სიტყუად იგი თემეროზისი¹² და ყოვლისა მის ერისა¹³, რომელთა იგი შეეპყრა პაეღე¹⁴, პრქუამას¹⁵: „მითხარ მე პაეღე, (თუ)¹⁶ ვინა მელსა¹⁷ შენ ასწავებს, რამეთუ არა მცირედნი¹⁸ არიან, რომელნი ესე¹⁹ ძვრის მტყუელად²⁰ შენ ზედა აღდგომილ არიან!“

¹ მის abs. A; +და B. ² ვიცი B. ³ ვინ B. ⁴ და] რ B. ⁵ ვისგან B. ⁶ მკედელნი იგი abs. A. ⁷ ზაკუეებითა A. ⁸ თანავე B. ⁹ წარსწყმედის B. ¹⁰ იგი A. ¹¹ და ვა ესმა ესე B. ¹² სიტყუად იგი თემეროზისი] თემეროზისგან B. ¹³ მისგან ერისა B. ¹⁴ რომელთა იგი შეეპყრა პაეღე abs. A. ¹⁵ მას] პაეღეს A; +მსაჯულმან მან B. ¹⁶ მითხარ და შენ თუ A. ¹⁷ +ქვე B. ¹⁸ მცირენი B; +ვინ B. ¹⁹ ვეგ B. ²⁰ ძვრის მტყუელად abs. A. ²¹ პაეღე A. ²² ვასწავებს მე] ვაწავებს B. ²³ მხოლოსა A. ²⁴ ბოროტი A. ²⁵ ბოროტისათჳს A. ²⁶ არა A. ²⁷ ხოლო abs. A. ²⁸ წარწყმედისა და ბილწებისაგან] წარწყმედისაგან A. ²⁹ ყოვლისა B. ³⁰ სიკუდილისა A. ³¹ მიმოვდებ A. ³² +თქუნ B. ³³ კნება A. ³⁴ ცოდონ A; +კაცთა მისა მიმართ A.

ცალა ვიდოდინ საცთურსა მას შინა, არამედ იყოს მათ ზედა ზარი და შიში სარწმუნოებისა მის ღმრთისაჲსა¹, და ცნან მათ² შიში და სიუარული ქეშმარიტებისაჲ³ მის (ღმრთის-მსახურებისაჲ). და⁴ აწ რომელი⁵ იგი ღმერთმან განმიცხადა მე⁶, მას ვასწავებ⁷.

ვითარცა ესმა სიტყუაჲ ესე⁸ მსაჯულსა მას, უბრძანა⁹ მითვე კრულებითა¹⁰ მიცემად საპყრობილედ, რადთა იყოს მუნ ჟამამდე¹¹ ცალიერები ისა¹² სმენად მისგან სიტყუვსა მის. და თეკლა მასვე ღამესა მიიხუნა სალტენი თუნნი და მისცნა¹³ მეკარესა მას სახლისა მათისასა¹⁴. (ხოლო¹⁵ მეკარემან მან¹⁶ მიიხუნა სალტენი იგი) და განულო მას¹⁷ კარი. და გამოვიდა თეკლა და მივიდა მესაპყრობილეთ-მოდღურისა მის, რომელი სცვიდა პავლეს და მისცა მას¹⁸ სარკე ერთი¹⁹ ოქროსაჲ, რადთამცა (განულო²⁰ მას კარი იგი შინაგანი²¹ და შევიდა). და შეუტევა იგი (მუნ²² შინა), და შევიდა (თეკლა მუნ²³) და დაჯდა იგი ფერჯთა თანა პავლესთა და ისმენდა იგი²⁴ დიდთა მათ საკვარველებათა ღმრთისათა. და პავლე²⁵ არა შეძრწუნებულ²⁶ იყო²⁷, არამედ ვსნილად და²⁸ განცხადებულად განაცხრობდა ყოველთა მათ, რომელნი იყვნეს საპყრობილესა მას შინა²⁹ სიტყუთა ღმრთისაჲთა. ხოლო³⁰ თეკლა დიდითა³¹ ტირილითა ჰამბორს უყოფდა³² საკვარველთა მათ პავლესთა³³ და ბორკილთა (რომელნი შესხმულ³⁴ იყვნეს) კელთა³⁵ და ფერჯთა პავლესთა³⁶.

გნს გხ ექსილქხამ რაქე ხეჩეჩქი ზითა ანს ხერქეჩქი ჰინს სალათიენს სკითიბიქი, ეჩი ბანჩეხსნ დატე რ დერქეჩქი ნამართილხანს. არე ვიე მსითილბ ქაქანხაგ ქინბ დავან ისილგანხამ, (ეჩინჯ ყარითაყან ხმ დეგა);

ბერს ქტერ ვრანს ვაკა ვათალორს, ზრამან ხთ ეჩი ნიქინს კაყანსად ქ რანსან⁸ ხეჯ, მჩინჯ ხეჩეჩქი თს ეჩი სხი ნამ რარლივი სლქსიქი ზამჩინ ვიქიქი ათ ვაყან¹⁰ რანჯანს ხერს თარდა ხთ ვინაყანჩინ თანს ხილიქი. ს ხეგე ნამ ვეილინს, ს ხესაქ ვნაგე ათ რანსათაყანთნ ირ ყანჩქერ ვჟაღვი, ს ხთ ნამ ნაკეჩი ისქი ეჩი მთეჯ (ათ ვაღვი, ს ათი ხი ნამანჯ ვჯანქიქინ) ს ხმეჩქ ვნა. ჯივად ნითა ათ ითან ვაღვითს ს ქტერ ვმხბათ მხბანს მსითიბიქი სლ ვაღვი იქინჯ თოთილ მს ლე, აქე ნამარბასქ ს ქაქანჩი ვამჩნხანს ირ ხინს ათ ნამ¹⁹ იორაქი არჩქერ ყათილქრანსანს მსითიბიქი. ს მხიქ მხბან ილ რაქილქხამ რ ნამრიქერ ვითი სიორა ს ვკაყანს ითეჯ ს მხილგე ვაღვიქი;

¹ ღმრთისაჲ B. ² ყვლთა B. ³ ქეშმარიტისაჲ B. ⁴ და abs. A. ⁵ რიქი სადა A. ⁶ მექი და B. ⁷ ვსწავებ B. ⁸ ესმენს სიტყუანი ესე B. ⁹ მითი B. ¹⁰ კრებულთა B. ¹¹ ჟამამდე B. ¹² და B. ¹³ იგინი B. ¹⁴ სახლისა მათისასა abs. A. ¹⁵ ხიქი და B. ¹⁶ ჟვან B. ¹⁷ მას abs. A. ¹⁸ და გამოვიდა... და მისცა მას და შევიდა და მისცა მას, რიქი იგი სცვიდა პავლეს A. ¹⁹ ერთი abs. B. ²⁰ განოლო A. ²¹ შინაგანი საპყრობილისა B. ²² და შეუტევა იგი მუნ abs. A. ²³ და შევიდა თეკლა მუნ abs. A. ²⁴ იგი მისგან B. ²⁵ პავლეს A; და პავლექი რ ყველაღვე B. ²⁶ შეწუნებულ B. ²⁷ და პავლე B. ²⁸ და abs. A. ²⁹ შინა abs. B. ³⁰ ხიქი და A. ³¹ მით B. ³² ჰამბორს უყოფდა ქუტენი და A. ³³ პავლესთა A. ³⁴ შესხმულ abs. A. ³⁵ კელთაქი ყელსა A. ³⁶ პავლესთაქი მისთა A. ³⁷ რანჯანს M.

რაჟამს უკუე ძიებდლ იწყეს სახლეულ-
თა მათ თეკლავსთა¹, ჰგონებდეს², ვი-
თარმედ წარ-სადმე-წყემდილ არს იგი.
მიმოვლიდეს და ეძიებდეს იგინი მე-
ბოძირებსა გზისასა³ და არა ჰპოებ-
დეს. (მაშინდა) მო-ვინმე-ვიდა მოყუასი
ერთი მეკარისა მის და აუწყა (სახ-
ლეულთა მათ თეკლავსთა) და⁴ ჰრქუა⁵:
„მე ვიბილე თეკლა⁶ მი-რა-სცნა სალ-
ტენი თვნი მეკარესა მას (და განულო
მას კარი და განუტრევა იგი), და წარ-
ვიდა“. ხოლო მათ იწყეს გუგმად და
ტანჯვად მეკარისა მის, და უნებლიეთ
აღიარა და თქუა: „განვიდა, და მე ეს-
რსთ მრქუა (თეკლა): „წარვიდე და მი-
ვიდე კაცისა მის უცხოასა, რომელი
იგი არს საპყრობილესა მას შინა“. ხოლო
იგინი წარვიდეს და, ვითარცა
უთხრა კაცმან მან, პოვეს იგი (სახლსა
მას შინა საპყრობილისასა), მჯდომარე
ფერკთა თანა პავლსთა; და სხუა-
ცა მრავალი კაცები, რომელნი (იყვნეს
და⁷ სიტყუათა მათ დიდთა და საკვრველებათა
ლმრთისათა⁸. ვითარცა
(ესმა ესე) თემეროზს⁹, განვიდა მიერ, და
სხუებიცა¹⁰ კაცები მრავალი¹¹ მის
თანა სავეს¹² გულისწყრომითა წარვიდეს¹³
და მიუთხრეს მსაჯულსა მას (ყო-
ველივე), რაჲ იგი იყო¹⁴.

მაშინ უბრძანა მსაჯულმან მან მოყ-
ვანებაჲ პავლსთა და მირბიოდეს¹⁵
(მსწრაფლ¹⁶ მსახურნი იგი მსა-
ჯულისანი¹⁷ და განვსნეს (კრულე-
ბანი იგი) პავლსნი¹⁸ და თრევით
მოითრიეს იგი მიერ¹⁹ და წარადგი-
ნეს (წინაშე²⁰ მსაჯულისა მის). და

ნა ჩირსა *სანჯრებენს* *ღნთანხენს*
ფრხილქ *და* *იჯ* *გოტინს*. *ჴამარჩივარს* *ქხ*
კირსაღ, *მასთანს* *სანჯრეს* *ღნა*
კანგეს *ღანაყარაგენს*; *ნა* *ხიჯ* *ღნ-*
კირ *მჩ* *ღინაყარსინს*, *გოღჯაქიხაგ*
ღინანჯ *და* *ასჯ*. *ღნა* *თხაჩ* *ღმხილქ* *ღჩ*
ხო *ღაყარანჯარს* *ჩირ* *ღინაყარსინს*
და *ხიჯ*; *ნა* *ჩირსა* *თანჯხენს* *გოღინა-*
ყარს, *ჴარკაღ* *ჩითითქარსხაგ* *და*
ასჯ. *ღ(სკი,)* *ხი* *და* *აკაყაღ* *ასაყ*,
სქხ *ხრქამ* *აო* *აკენს* *აღთარქარს*
ორ *კაყახანჯ* *ქ* *ჩ* *ღანითქა*; *ნა* *ჯიგან*
გოტინს *ღნა* *ორაყეს* *ასაყ* *ნიგა* *გოღ-*
ნაყარს. *და* *ხრქხაღ* *გოტინს* *ღჩ* *ნათქ*
აო *იოთს* *ღაღღიყ*, *(და* *თხაჩს)* *აკი*
და *რაგოღამ* *მარღიქ* *ორ* *ესხინ* *ღმ-*
ბამსხა *ღ* *ჩ* *ღისითიყ*; *ნა* *ხიხაღ*
ანთქ *ჩხმხირიყ* *და* *რაგოღამ* *მარღიქ*
ორ *ღნჯ* *ღნა* *ჯიგანს* *ქ* *გასამამ*, *და*
ყათამხენს *ღათათორქინს* *გორ* *ჩიჯ*
ხიჯინს.

საპყრობილესა მას შინა და) ისმენ-
დებოდათა ლმრთისათა⁸. ვითარცა
და სხუებიცა¹⁰ კაცები მრავალი¹¹ მის
თანა სავეს¹² გულისწყრომითა წარვიდეს¹³
და მიუთხრეს მსაჯულსა მას (ყო-
ველივე), რაჲ იგი იყო¹⁴.

მაშინ *ბრძანა* *მსაჯულმან* *მან* *მოყ-*
ვანებაჲ *პავლსთა* *და* *მირბიოდეს*
(მსწრაფლ *მსახურნი* *იგი* *მსა-*
ჯულისანი *და* *განვსნეს* *(კრულე-*
ბანი *იგი) პავლსნი* *და* *თრევით*
მოითრიეს *იგი* *მიერ* *და* *წარადგი-*
ნეს *(წინაშე* *მსაჯულისა* *მის). და*

მაშინ *ბრძანა* *მსაჯულმან* *მან* *მოყ-*
ვანებაჲ *პავლსთა* *და* *მირბიოდეს*
(მსწრაფლ *მსახურნი* *იგი* *მსა-*
ჯულისანი *და* *განვსნეს* *(კრულე-*
ბანი *იგი) პავლსნი* *და* *თრევით*
მოითრიეს *იგი* *მიერ* *და* *წარადგი-*
ნეს *(წინაშე* *მსაჯულისა* *მის). და*

¹ + თვრეთ B. ² + იგინი A. ³ მებოძირებსა გზისასა] გებებსა და მებოძირსა გზათასა B.
⁴ და abs. A. ⁵ ჰრქუა] ედ B. ⁶ ვიხელმ იგი A. ⁷ მი-რა-სცნა სალტენი... და ისმენდეს] კა-
ციისა მის თანა უცხოასა და ისმენდა იგი A. ⁸ მათ დიდთა და საკვრველებათა [ლთისათა]
მისთა ლმობიერად A. ⁹ ესმა ესე თემეროზს] ვუწყა სახლეულთა მათგან თემეროზ A.
¹⁰ სხუაცა B. ¹¹ მრავალი abs. A.; მრავალნი B. ¹² სავესნი B. ¹³ წარადგეს წე B. ¹⁴ რაჲ
იგი იყო] ესე საქმს, რადეა იყო A. ¹⁵ მირბიოდეს abs. A. ¹⁶ + წარვიდეს A. ¹⁷ მსაჯული-
ანი abs. A. ¹⁸ განვსნეს კრულებანი იგი პავლსნი abs. A. ¹⁹ და თრევით მოითრიეს ზგი
მიერ] და გამოითრიეს იგი მიერ B; თრევით მოითრიეს პავლს A. ²⁰ წე abs. A. ²¹ ჩ განჯჩ M.
²² ახხჩინ M. ²³ ჩ განჯჩ M.

თეკლა ტიროდა და გორვიდა ქუე-
ყანასა ზედა, ადგილსა მას¹, რომელსა
ჯდა პავლე² კრული³ და ასწავებდა
მათ მცნებათა ღმრთისათა. მერმე უბრ-
ძანა მსაჯულმან მან⁴ მოყვანებად თეკ-
ლასიცა (ცოლისა მის თემეროზისი).
და მირბიოდა (ადრე-ადრე⁵) თემეროზ
(საპყრობილედ⁶) და სხუადც მრავა-
ლი⁷ კაცები მის თანა. და შეიპყრეს თეკ-
ლა და გამოითრიეს იგი (მსაჯულისა
მის წინაშე)⁸. ვითარცა იხილა იგი⁹
მსაჯულმან მან, შეწუხნა¹⁰ ფრიად. ხოლო
თეკლა დიდითა მზიარულებითა დგა
წინაშე მსაჯულისა მის და არას¹¹
წუხდა იგი ყოვლადვე. მაშინ მეყსუე-
ლად¹² ყოველმან ერმან ვმითა მალლი-
თა ღალატყვეს და თქუეს: „წარწყმიდე
გრძნეული ეგე“. ხოლო მსაჯულმან¹³
მან არა რად¹⁴ მიუგო პავლეს (არცა
ერთი სიტყუაჲ). და ვითარცა დაჯდა
მსაჯული იგი საყდართა¹⁵ (სარჩე-
ლისათა¹⁶) და მოყუასნიცა იგი მის-
ნი¹⁷, მოუწოდეს თეკლას¹⁸ და ჰრქუეს
მას: „რად არა ცოლ²⁰ ეყავ ქმარსა
თვსსა²¹ მსჯავსად წესისა²² იკონიელ-
თაგსა“. და²³ თეკლა დგა და დუმნა²⁴.
და შეეკერტნეს თუალნი²⁵ და შეხედ-
ვიდა²⁶ პავლეს²⁷ და ყოვლადვე²⁸ არას
მიუგებდა სიტყუასა²⁹ მსაჯულსა მას.
ჯვე³⁰ ყო დედამან თეკლადსმან ვმითი
დიდითა და თქუა³¹: „წარწყმიდეთ უგუ-
ნური³² ეგე შორის თეატრონსა მავას,
რადითა ყოველნი დედანი, რომელნი³³

ვანხერ ყყათოხირანსს მსათობიკი
ზარბსაჲ ღათოასორს ზრამასკავ თ-
ხილ ვქსილყ. ს ნწჩავაჲ მწმჩრიო ს
რავილამ არიქილ ღნჯ ზმამ. ლკაან
ვქსილყ ს ჟარქიქინ ვნამ. ზრრს ხთხს
ღათოასორს თრომწვალ (ქლასს ზორამ)
კიქ. ს მწხილ მწხალ ილრაქილ მწხამ
ლკარ არაჲქ ზორამ ს იქინჯ ღრ
თროთამ. მწინქამ ქანწარბასქ
სოღოღაქილქინ ამწწწწწ ჟალღრწ ს
ასწწწ. მწიღრლწღ ჟმწღღ ჟავჯავ. მწავ
ღათოასორს იქინჯ ასწავ ვწალღო. ს
საყას ზათოას ჟათოასორს კაქრო ს
ლიქინჯ ვქსილყ. ს ასწ გწამ ჟათო-
ასორს. მწწწწწ ილ ქწწწწ ასწწ გილამ
ღათოასორწწწ მწწწწწწწწწწწწწწწწწ
ანწწწწ ლკარ კანწყს, ს აქიღწწწწ
წავქრ ქ წალღო, ს რწწწ ამწწწწწ
ყათოასორს იქინჯ თავი ჟათო-
ასორს. მწწწწ წარბ მწავქ ზორამ
მწწწწწ აოღოღასლ ს ასწ. მწიღრლ-
სწღ ჟანწწწწ ქ მწღ მწწწწწწწწწ
ღქ ამწწწწწ კანწავ ღნჯ ჟა ზ-
ქწწწ მწ სწ ილწწწ ჟავჯ ილწწწწ
წარწწ ზრრს ილწწ ჟათოასორს, თღრწ-
მწწწწ კიქ ქლასს ზორამ. საყას
ზრამან თავი ჟან ზარკანსლ ვწალ-
ღო, ს ზანსლ აროწავიკი ჟან ჟკას-
წავგწ. ს თავი ქწწწ ჟქ აქინწწწწ
ვქსილყ (ღილ) ქ მწღ მწწწწწწწწწ
მწწწწწ ჟათოასორს ხრქლ ქ მწ-
ასორს, ს ამწწწწწ ჟალღრწ ღნჯ

¹ ადგილსა მას abs. A. ² პავლემ A. ³ კრული abs. B. ⁴ მან abs. A. ⁵ ადრე-ადრე abs. B. ⁶ საპყრობილეთ A. ⁷ მრავალი abs. A. ⁸ მიითრედეს წე მსაჯულისა მის A. ⁹ იგი თეკლა B. ¹⁰ შეწუხდა A. ¹¹ მის და არას არა რას B. ¹² მეყსულად abs. A. ¹³ მსაჯულმან A. ¹⁴ რად abs. B. ¹⁵ +მათ B. ¹⁶ საშჯელისათა B. ¹⁷ მოყუასნი მისნი მის თა B. ¹⁸ +წე B. ¹⁹ მას abs. B. ²⁰ ცოლ A. ²¹ თვსსა] მის შენსა B. ²² +მის B. ²³ და] ბ B. ²⁴ და-დუმნა B. ²⁵ შეეკერტნეს თუალნი abs. A; შეკრნეს თუალნი B. ²⁶ შეხედვიდა] ისტინევიდა B. ²⁷ +მიმარბი B; +მტკიცედ A. ²⁸ ყოვლადვე abs. A. ²⁹ სიტყუათა B. ³⁰ ჯვე მაშინ კმა B; კვი B. ³¹ და თქუა abs. A; და თქუა თეკლა B. ³² უგუნური A. ³³ რომელნი abs. B. ³⁴ კიქიწწ-წწწ M. ³⁵ მავრს M. ³⁶ მწწწწწწ M. ³⁷ მწწწწწწ M. ³⁸ მწწწწწწ M.

ხედვიდენ მაგას¹, (შეეშინოს და შეძრწუნდენ), და არა² ისწაონ ეგე სწავლა³. ვითარცა ესმა ესე მსაჯულსა მას, შეწუნხნა⁴ (თეკლა⁵ მას თუ ფრიად). და უბრძანა გუემაჲ პავლსი⁶ და განძებამ მისი გარე ქალაქსა მას. ⁷ და (მიერითგან) დასაჯა თეკლა (და⁸ უბრძანა) დაწუგა თეკლასი⁷ თეატრონსა მას შინა. და აღდგა მსაჯული იგი და მივიდა⁹ თეატრონად და ყოველი იგი ერი მის თანა ხილვად თეკლასა, რა მათ აიხილონ⁹ დაწუგა¹⁰ ცეცხლითა. და¹¹ თეკლა, ვითარცა ცხოვარი შეცთომილი მათა ზედა, რომელი ეძიებნ¹² მწყემსს[ს]ა თვისსა¹³, ეგრეთ ეძიებდა იგი¹⁴ პავლეს. და ვიდრე (მიმოიხედვიდა იგი¹⁵ და) განსთუალვიდა ყოველსა მას¹⁶ კაცებსა¹⁷, იხილა მან¹⁸ უფალი იესუ ქრისტე მჯდომარე¹⁹ პირისპირ²⁰ მის წინაშე ხატად პავლსა²¹. მიუგო და პრქუა მას: „მრვიდა²² და დაჯდა პავლე²³ პირისპირ წინაშე ჩემსა ხილვად²⁴, ვითარმედ ვერ ნუ დაუთმოა ამას²⁵, რომელი ესე შემემთხვა მე²⁶ და ვიდრე იგი შეეკერტნეს თუალნი და სტუანვიდა²⁶ მას²⁷, აღდგა მიერ უფალი და აღმალდა ზეცად.

და²⁸ მოაქუნდა²⁹ ყრმებსა და დედებსა³⁰ შეშაჲ³¹ და დასდებდეს³² თეატრონსა მას შინა დასაწუგელად თეკლასა³³. და³⁴ შეიყვანეს შიშუელი³⁵ თეატრონად³⁶ თეკლა³⁷. ვითარცა იხილა მსაჯულმან მან, ³⁸ ტირილად იწყოკმითა მალლითა და დაუკვრდა მოთმინებამა იგი მისი³⁹ (ქრისტსთვის⁴⁰). შეკრიბეს შეშაჲ იგი⁴¹ და აღაგ-

ნამ, თხასანსკლმხსკლ მ ჩნჯ აკრესა-
ვჩ ჩ ზორნი: ნს ირყან იქსარ მჩ
მიორესკლ ჩ ქერჩსა ირ სხორქვჯ
გრიქჩნ, აკნაქსი ს მხსკლ სხორქვჯ
გწალღიო: ნს მჩჩნჯგრი ჩაქერ ქმარ-
გჩჩნ სამჩნაქს⁷ ხოთს გოქერ მჩხოლს
გჩ სსოქერ გქმ კანჯქმან სორა ჩ
ნამანოსქჩნ წალღიოჩ. აკათასქანჩ
ხო (მხსკლ) ს ასქ. მსქნ წალღიო ს
სათოს გქმ კანჯქმან ჩმ, ირყან
გჩ იჯ კარჩმ ძოსქლქლქლ (თხასანსან)
იერ ჩრ სხვან ჩნჯ: ნს მჩჩნჯგრი
გაქს ხოქსაქ აკოღესკლ ჯერ ღნჯ: ნა⁷
კარხალ სჯერ ანთჩ ს ხქ ქერქჩნაო

ნს რერჩნ მანსკოჩნ ს კანაქნ
ქაკო ს ხოქჩნ ქ მქათორჩნჩნ⁷ აკრქლ
გჩჩნსკლ. ს მიოსანსხჩნ გნა მხრქ ქ
მქათორჩნჩნ, ჩერს გაქნ თხასანქერ
გათათორჩნ⁷ გკლ აოჩიქერ ს გკსკან
გაოჩნაქერ, ს გარმანაქერ ღნჯ გაღ-
რიოსქჩანს იერ ჩ ნამა: ძიოი-
ქჩჩნ გქაკოჩნ (იერ ჩ ნამა) ს კო-
განსჩჩნ, ს გოღონ ჩარკანსჩჩნ

¹ მაგას abs. B. ² შეძრწუნდენ და არა abs. A. ³ შეწუნხნა A. ⁴ პავლესი A. ⁵ მისი გარე ქალაქსა მას ქალაქისა მისგან B. ⁶ და abs. A. ⁷ მისი A. ⁸ ნოვიდოდა B. ⁹ იხილონ abs. A. ¹⁰ დაწუგა დაწუნ იგი A. ¹¹ და ბ B. ¹² რი ეძიებნ ეგრეთ ეძიებდა B. ¹³ მწყემსსა თვისსა abs. A. ¹⁴ ეგრეთ ეძიებდა იგი abs. B. ¹⁵ + იქი და აქა B. ¹⁶ ყლსა მას იგი A. ¹⁷ + განძებამა abs. B. ¹⁸ მან თეკლა B. ¹⁹ ჯდა რა B. ²⁰ პირისპირ abs. B. ²¹ ხატითა პავლესითა B; პავლესა A. ²² მოგვიდა A. ²³ პავლე abs. A. ²⁴ + ჩემდა B. ²⁵ ნუ დაუთმოა ამას დაუთმო ამასო B. ²⁶ შეეკერტნეს თუალნი თეკლას და სტუანვიდა B. ²⁷ მას მისა მიმართ B. ²⁸ და მიერთაგან A. ²⁹ + შეშა ღრ B. ³⁰ დედებსა ქალებსა ქალწულებსა A. ³¹ შეშა abs. B. ³² + შეშასა მას B. ³³ თეკლასთვის B. ³⁴ და abs. A. ³⁵ შიშუელი abs. A. ³⁶ თეატრონად abs. A. ³⁷ თეკლა abs. B. ³⁸ მან abs. A; + განწიშულებული A. ³⁹ მისი თეკლასი B. ⁴⁰ ქრისტსთვის abs. B; ქრისტსთვის A. ⁴¹ იგი abs. A. • *Phariseis M. • Phariseis M.*

გზნეს (საქუმელი დიდი¹) და შებმა უყვეს ქაბუკთა მათ თეკლას², და მოყვანდა, რათამცა³ შეაგდეს ცეცხლსა მას აღგზებულსა. ხოლო (წმიდამან) თეკლა მუ[ნ]თქუევსე მიჰმართა და შეცდა ცეცხლსა მას აღგზებულსა⁴. და განიპყრნა ველნი⁵ თვისნი ჯუარის სახედ და დადგა შორის საქუმელისა მას. და⁶ აღვიდოდა და ამბლდებოდა ზედა საქუმელისა მას ალი იგი⁷; ხოლო⁸ თმამცა ერთი (წმიდისა) თეკლადსი⁹ არა შეიტყუვოდა, რამეთუ შეიწყალა იგი ლმერთმან¹⁰. ჳმად გოდებნისა აღვიდოდა ზეცად და ღრუბელი ცუა¹¹ რითა¹² საეს¹³ აგრილობდა მას ზედა, და¹⁴ სეტყუად და წვზად სასტიკი ზეცით¹⁵ გარდამოვიდოდა (საქუმელისა¹⁶ მას ზედა) და მრავალსა კაცებსა¹⁷ მუნ მდგომარებსა¹⁸ მოსწყუედდა. და¹⁹ ცეცხლი იგი დაშრტა²⁰ და²¹ თეკლა განერა მისგან²². ხოლო პაველ²³ იმარხვიდა²⁴ და (ილოცვიდა, და) ონისიფორცა და ცოლი²⁵ და შეიღნი (და²⁶ სახელუღნი²⁷ ონისიფორცნი²⁸) სახლსა²⁹ შინა კაცისა ერთისა³⁰ კაბუკისასა ვისიმე³¹, რომლისა კარნი ჰმართებდეს ქალაქით კერძო. და ვითარცა მრავალი ღლქ დაეყო მარხვასა შინა, ჰრქუა³² ყრმებმან მან პაველს: ³³ „გუმ-შის!“ და არად³⁴ აქუნდა მათ³⁵, რამცა³⁶ განყიდეს, რამეთუ³⁷ დაეტევა სახლი თვისი ონისიფორცს და გამოსრულ იყო³⁸, და იქცეოდა იგი³⁹ პაველს თა-

გზნასა და სერხთასარცენ⁴⁰ ზე ხცვსა ცავეს ქიქრავი რიჯნ რირიცხიკისა მხსიკი ათ ქამარსა ხლანერ კავრ ქიქრავი რიჯნა ზერს ხლანერ ზე-დანერ ცივი რიჯნ (რირიცხიკი), და მად მქი ხერავი ზიორა იჯ კიქერი, ზე გმავალსა ქიქრავი ზიორა (იიქნი) სათიხიკი, და ჰაქნი ვიჯმანსა ქიქრი და ხლანერ, და ამად ვალადიჩნი ნიქან⁴¹ ქიქნი ქიქრავი ზიორა, და კარცილსა და ანბრსა საათიქ ქიქრი ზიორიკი. და გავილად ქიქრავი-კანტნი იქი ქიქნი და ნაკიქნი საათასიქნი. და ნორსა ზიქსა და მხსიკი აკერცალსა ხლ ვალადიჩნი (ქიქნი) და მისიქიორი, და კიქნი (ზიორა) და ირქიქი ქიქრასა მქიქი სერხთასარცე, ირიქი (გავსაქ) ვიქნი ნაკიქნი ზიქ კიქნი (ნანსაკარქნი) (ქიქნი) გავადიქი ზიქსა ქიქნი სათიქსა გავილადიჩნი ქიქნი, სათნი მანსიქნი ვალადიჩნი. აქადიქნი ხმადი. და იჯ ვიქნი ზიორა მხსიკი ხიქსა მხსიქსა თივენი ვიქნი, განერქი მქიქი მისიქიორი ვიქნი (და გიქნი) ხიქსა და ხიქნი ვალადიჩნი ნოსანხად ქიქრიქი ნანერქი: მანქამ ხიქნი ვალადიჩნი ვალადიჩნი ხიქსა და ხიქსა თიქსა მანსა. მქიქი, ირქსაქი, და გიქნი ხიქსა ირქსაქი და გიქნი ხიქსა. ვიქნი ვალადიჩნი ხიქსა და ხიქსა თიქსა მანსა გიქნიქი ხიქსაქი, ვალადიჩნი და ხიქსაქი. აქიქი, ქიქნიქი მქიქნიქი.

¹ დიდი abs. B. ² თეკლასი abs. A. ³ და მოყვანდა რამცა მიიყვანეს და A. ⁴ ხოლო.. აღგზებულსა abs. B. ⁵ კელნი მკარნი A. ⁶ და საქუმელი იგი A. ⁷ ზედა.. ალი იგი abs. A. ⁸ + თეკლასი B. ⁹ წმიდისა თეკლასი abs. B. ¹⁰ შეიწყალა იგი ღნი აქუნდა მას უფლი შემწედ მისდა B. ¹¹ ცუარითა A. ¹² განრული B. ¹³ და abs. A. ¹⁴ ზეცით abs. B. ¹⁵ საკვირ-მელსა A. ¹⁶ კაცსა B. ¹⁷ მდგომარეთვანსა B. ¹⁸ და abs. A. ¹⁹ დაშრტა B. ²⁰ + წმიდა A. ²¹ მისგან უწეებლად A. ²² პაველ A. ²³ + და ილოცვიდა A. ²⁴ ცული A. ²⁵ + ქლნი B. ²⁶ + და ქლნი კრებულნი A. ²⁷ ონისიფორცნი A. + ივენეს B. ²⁸ + მან B. ²⁹ ერთისა abs. A. ³⁰ ვისიმე abs. A. ³¹ ჰრქუეს B. ³² + ვდ გვიის B. ³³ არა B. ³⁴ მათ abs. A. ³⁵ რათამცა B. ³⁶ რ abs. A. ³⁷ ივენეს A; + მუნთ B. ³⁸ იგი + და ვიქნი კრებული მისი A. ³⁹ ჰიქნი abs. MP (6. შენიშვნა 521 გვ. 1). ⁴⁰ შასთარქნი P. ⁴¹ ქიქნი P. ⁴² ხლანერ N.

ნა სახლელეთურთ თვისით¹. მაშინ აღიჯადა პავლე² კუართი თვისი და მისცა³ ყრმასა ერთსა და ჰრქუა⁴: «წარიღე⁵ ესე, შვილო,⁶ და გულე⁷ და განყიდე⁸ პურად და მოიღე რაედენიცა⁹ ვინ მოგცეს შენ¹⁰!» (ვითარცა) წარიღო წულმან მან (კუ[ა]რთი იგი¹¹) განსყიდად¹² პურად, შეემთხვა მას თეკლა მეზობელი იგი მისი¹³, (იცნა და) დაუკურა¹⁴. და ჰრქუა თეკლას¹⁵ «ვიღრე ხულე¹⁶ ხოლო მან¹⁶ ჰრქუა მას¹⁷: «პავლეს ვეძიებ, რამეთუ განმარინა მე ღმერთმან ცეცხლისა მისგან¹⁸. და¹⁸ ჰრქუა მას წულმან მან: «მე მივიყვანო შენ პავლესა, რამეთუ იგი¹⁹ ტირს²⁰, სულთითქუამს²¹ და კუნესის, და ესე ექუსი დღე არს, ²² რამეთუ იმარხავს და ითხოვს ღმრთისაგან²³ შენთვის²⁴. და მიჰყვა²⁵ მას²⁶ თეკლა (და მოვიდეს) სახედ ჰაბუკისა²⁷ მის. და²⁸ (ვითარცა) შევიდა შინა, მოვიდა²⁹ და) დადგა³⁰ პავლეს თანა და³¹ პოვა იგი³² მეტლთ შედრეკილად³³, რამეთუ თაყუანის სცემდა³⁴, ილოცვდა (ღმრთის მიმართ³⁵) და იტყოდა: «მამაო ჩუენო, რომელი ცათა შინა ხარ, ვითხოვე შენგან³⁶, ნუ შეეხებინ ცეცხლი იგი³⁷ თეკლას, არამედ დაშრიტე იგი მისგან, რამეთუ იგი³⁸ შენი არს³⁹». და⁴⁰ თეკლა

«*შაღლითი გღნხო ხერქამ, ვჩაყარხგაქ ჩჩოქ ანთიქი: ხე აყათანხაკნ ასა: «(ხე) თანჩამ გდგე ათნა, ჟანჯი ქილეი ნანჯ, ნხბჯ სქაქ, ს აქა ქსე ადრ ჯე ვჩი აყანჯ სქიორჯ ქსათობიქ ქანან გიი: ხეჯნეჯ ნამა ზხეკე ქითონ აყათანლიჯნ ს სქაყე ათი შაღლითი, ს ხექათ ანჯე ქ ბილსქა ვჩი ქსაქე ქაღაღქა, აღაჯქე რ ასაქე. ჯაქე მხერ იე ქეოქჩინჟე ხე, ქანჯრემ ქ გჯნ მჩ მხეოჯხეჯი ჩიორნ ქ ზხეკე, აქე გქეი გნაქ ნამანჯ, ვჩი გიჯე: ხე ზხეკე ქაქე ქხთიქ ნორა. ხეჯე გდგერან ქორ ს ასა. ჯაქე იე არარეჯე გდგერან ს გდგექორა, ს გილ ხე ნაქე იე რიე. ვიჩანამ გდჯნ ქანან იეიქ არარხერ ენჯე ქა იე იე მ ილქ ხეჯნ⁶, ს ქხევილეჯე ვჩი თხსიქე ვშაღლითი: მარხალ შაღლითი ს ხთხს გნა. აყათანაქანჩი ხო ს ასა. ჯსათობაბ ართაღჯთ (ამხნაქჩი), ჯაქე შხაონ მხეიქ მქითაქი ჳრქათითიქ, ვიჩანამ გდჯნ ვჩი ქანან იეიქ ქანჯრეჯე⁷ ჯანხერ ქ ჩიორქ, ს ხთიორ ქნბ თხსანხეჯ გნა, ს სიყა იე ენჯე ქსა სნ, ქ გი ბნოა ჯე ქორქსქ მქანქე (ქამხნაქე) ქღეოთაე იე ქჩარაღორხნ ვანთონ გი (ქაქთხნაქე);*

დგა ზურგით⁴¹ კერძო პავლესა⁴²,

¹ სახლელეთურთ თვისით abs. A. ² პავლე A. ³ +იგი B. ⁴ +მას B. ⁵ წარიღე A. ⁶ ესე შვილო abs. A. ⁷ გულე abs. B. ⁸ +ესე A. ⁹ რაედენი A. ¹⁰ შენ abs. B.; +და B. ¹¹ კუართი იგი abs. B. ¹² და განყიდა მას B. ¹³ მისი თვისი B. ¹⁴ +ფრიაღ B. ¹⁵ +წულმან მან B. ¹⁶ თეკლა B. ¹⁷ მას abs. B. ¹⁸ და abs. A. ¹⁹ იგი abs. A.; +იმარხავს A. ²⁰ ტირს abs. A.; ტირს+შენთვის B. ²¹ სულ ითქუამს A.; +და ტირს და ილოცავს შენთვის A. ²² +ვიინაჯგან საზრდელი არა მიუღებინ მას და ყოველთა მისთანათა A. ²³ იმარხავს და ითხოვს ღმრთისაგან] ევედრების იგი A. ²⁴ +ღმერთსა დღე და ღამე A. ²⁵ მოჰყვა B. ²⁶ +წულსა თანა B. ²⁷ სახლსა მას მის ჰაბუკისასა B. ²⁸ და abs. A. ²⁹ მივიდა B. ³⁰ +თეკლა B. ³¹ და რ' B. ³² პავლე B. ³³ მეტლ შედრეკილად B. ³⁴ ცემდა AB;+ღ'თსა B. ³⁵ ღ'თისა მიმართ] და ითხოვდა ღმრთისაგან თეკლასათვის B. ³⁶ +ამას B. ³⁷ +მეველსა შენსა A. ³⁸ იგი] მეველი B; +მოწამე A. ³⁹ +პირველ დედათა შორის A. ⁴⁰ +ამა რა იტყოდა პავლე B. ⁴¹ ზურგით A. ⁴² პავლესა abs. B. ⁴³ იე იე მქსნს M. ⁴⁴ ქორქსქ M.

და¹ პავლე წარიყვანა თეკლა კაცებითურთ, რომელნი იგი² მის თანა იყვნეს, და მივიდა იგი ანტიოქიად³ ქალაქად. და ვითარცა შევიდა (ქალაქსა⁴), კაცი ერთი⁵ ვინმე იყო⁶ მთავართაგანი⁷ ანტიოქია ქალაქისა⁸, რომელსა სახელი ერქუა ალექსანდრე⁹, რომელსა მრავალი საქმჳ ეჭმნა ანტიოქიას შინა. (მაშინ¹⁰) ვითარცა იხილჳ თეკლა, შეუუბარდა იგი თუალითა და ჰგულარძნიდა¹¹ პავლეს და შეიტყუებდა და და აღუთქუმიდა მას¹² ოქროსა და ვეცხლსა ფრიალსა. ჰრქუა მას პავლე: «არა ვიცი¹³ დედაკაცი ეგე, რომლისათჳს¹⁴ შენ მეტყუ¹⁵, რამეთუ არა რაჲ მეყვის მე¹⁶ ეგე¹⁷». და ალექსანდრე¹⁸, რამეთუ მძლავრი იყო¹⁹, ეწია და შებმა უყო²⁰ და მოეხუა²¹ თეკლას²² ურაკპარაკსა მას შორის²³. ხოლო იგი²⁴ არა თავს იღებდა საქმესა მას, ლაღადებდა და ეძიებდა პავლეს დიდითა წმითა ლაღადებისათა²⁵; (ეტყოლო ალექსანდრეს): «ნუ მიძულებ მე ოტებულსა²⁶ ამას²⁷, ნუ მაქირებ²⁸ მვევალსა ამას ღმრთისასა²⁹, (რამეთუ) ასული³⁰ მთავრისაჲ ვარი მე³¹ იკონია³² ქალაქისაჲ; და³³ რამეთუ არა თავს ვიდევ მე³⁴ ცოლებაჲ თემეროზისა კმრისა ჩემისა³⁵, გამომვად³⁶ მე ქალაქისა ჩემისაგან³⁷». (და ვითარცა არა მიუშუა მას), მუნთქუესვე შებმა უყო³⁸ ალექსანდრეს და მოაპო³⁹ სამოსელი მისი და გვრგვნი იგი საკეისროჲ, რომ-

ხანგ. *და წაღიოთ ცა ცაღ დგხიან-
ნეტ მხელიტ და მაროქტნი ირ ენო
ნამან ხრს, და ჯიყანს მათს ქს-
თიოჲ ჯაყადი, ხე მჩხეგხო მთა-
ნხის (და ხრქაქანი), იმს ქ ექსალო-
რავ მსათიოჲ ჯაყადეტი მღესჲსანო-
რიო ანონს, ირიო რაგოდამ ქნჯ გირბს
გირბხალ ტე ქსათიოჲ. ქერს ხთხს
გმხელიტ სირხავე ქაქანს, და ფიყად-
ჯერ წაღიოთს და ყათიერე გნა თაღ
ნამ არბამქ და ისიქ კიქაქ მას
წაღიოთ. აიღ გთხმამ ექტნიო გირამქ
ასხაო, და ქმ ჯნ ქნჯ რაჲ, ხე ჯანოქ
რიონს ტე მღესჲსანორიო, ხნას და
რიონს ხნარ გმხელიტ, და გტრქა არღ
ქ მქჯ ნრავარაქანი, ხე ნა იო
ნამერბერე გირბიქს, აქო აგაგად
ხეხალ გწაღიოთ ქნჯიერე მხბად
გიღქი და ასაქ. აქწ ნხელიტ გთარ-
აქსარჩიქს, მქ თაოთაქელ გაგა-
ქნის მსათიოქი, გიღსთერ ხმ ხს
ექსალორავ ოქნიხამ⁹ ჯაყადეტი, და
ქსანს ვი იო ქსამხევაქ ქნხელ ღქს
მხმნისერი ათის ქამამ, ნანსის ვი
ქ ჯაყადენს ქამამ. და ანოქნი რიონს
ნარქანსერე გმღესჲსანორიტ და იყათა-
ოქერე ვყათამიღნანს ნიოთ, და ვყასანს
ვისიქი ვქსაქსერაქსერაჲ გირ იონსერ ქ
ვიოქსნი⁸ ნანსერ ქ ნამანს და ქსრქიერ
ენქსნიოქი, და გნა მხრქ კიოიოთიო და
ამამქსაქიქოქოქიოქიო ხე ჯანოქ
სირხავე გნა ქაქანს მღესჲსანორიო,
და იარბხალ ქ ქამამქ და არარ*

¹ და] ხ¹ B. ² იგი abs. A. ³ ანტიოქია B. ⁴ და ე⁴ შევიდა ქალაქსა abs. B. ⁵ ერთი abs. A. ⁶ იყო] ერთი A. ⁷ მთავართაგან A. ⁸ ანტიოქია ქალაქისა] ანტიოქიისათა B. ⁹ ალექსანდროს B. ¹⁰ მაშინ] ხ¹⁰ მან B. ¹¹ ლულარძნიდა B. ¹² მას abs. A. ¹³ + მე B. ¹⁴ რომლისათჳს abs. B. ¹⁵ იტყუ B. ¹⁶ მე abs. B. ¹⁷ იგი A; + რომელსა შენ ითხოვე ჩემგან B. ¹⁸ ალექსანდროს B. ¹⁹ + ფ¹⁹ B. ²⁰ + თეკლას B. ²¹ მოიხილა A; შეიხვი B. ²² თეკლას] იგი B. ²³ მას შ²³] ხ²³ B. ²⁴ იგი] თეკლა B. ²⁵ ლაღადებისათა abs. B. ²⁶ უტებულსა A. ²⁷ + და B. ²⁸ მიძულებ A; + ქაბულო A; + მე B. ²⁹ ქესსა B. ³⁰ + ეყავე მე B. ³¹ ვარი მე abs. B. ³² იკონია A. ³³ და abs. B. ³⁴ მე abs. B. ³⁵ + და B. ³⁶ გამომვადეს B. ³⁷ ქალაქისა ჩემისაგან] ქალაქით B. ³⁸ + მან A. ³⁹ მოაპო A; + ყოველი იგი B. ⁹ ქსნიქნი M.

მელი ედგა თავსა მისსა¹, მოხეთქა² და დააგდო³ ქუეყანასა ზედა⁴. და იგი თავადი განძრუეული და შიშუელი⁵ სირცხვლეული⁶ ქუე დაიმკუა⁷. ხოლო მას, რამეთუ თუალით შეეყუარა⁸ იგი, და მან საქმითა (და სიშვნითა⁹) თვისითა სირცხვლეულ[ლ] ყო იგი¹⁰, (აღდგა¹¹) აღრე-აღრე¹², (მივიდა მსაჯულისა მის¹³ და) მიუთხრა¹⁴ მას ყოველი¹⁵, რადცა უყო (მას თეკლა). (და ჰრქუა მსაჯულსა¹⁶ მას: «ესე ყოველი, რომელი¹⁷ მიყო მე თეკლა¹⁸, არაა უფარ¹⁹ საყოფელ არს²⁰), აწ დასაჯე²¹ იგი და მიუგდე²² მკვეტთა (მათ ბოროტთა²³)». და თუთ²⁴ აღექსანდრე მბრძანებელ იყო მოღუაწთა მათ ზედა მკვეტთა მის ქალაქისათა. და ვითარცა ესმა ყოველსა²⁵ მას ქალაქსა (სიტყუად ესე), დაუკურდა (ფრიად ყოველთა²⁶) და²⁷ ლატყვეს²⁸ ატიანსა²⁹ მას წინაშე და თუქეს: «უსამართლო არს სარჩელი³⁰ ესე, რომელთა³¹ დასჯით³² თეკლას³³. და თეკლა წარმოადგა³⁴ და და[დ]გა³⁵ წინაშე მსაჯულისა მის³⁶, აფუცებდა მას და ეტყოდა, ვითარმედ «ერთი ესე ბამდემ მკვეტთა მათ მარხულ³⁸ ვიყო მე ვითარცა ესმა ესე. სიტყუად⁴⁰, ჰრქუა თეკლას: «მივედ და⁴¹ და მარხულ იყავ, სადაცა შენ გენბავს». და იყო მუნ დედოფალი ერთი⁴² შარავანდელთა ნათესავი, მდიდარი⁴³, ტროფიმე სახელი ერქუა⁴⁴, რომლისა მომკულდარ⁴⁵ იყო ასული

გნა გორბიძენ ვირ გორბხანე ენოგნამა, ქაფქაქაქი ქსიკიან სვიკივ გათათლირი, (სქეს ვაკა ხუნს და ვაკა) გორბხანე, ენოგნა ხსიკი, და იქ ქილრასთ ვირ ხუნს გორბხანე. არე გათხანა გნა და ზრამაქსა ვი არცხენ ვაღანანე. და ხუნს სკეგასანგრიო ზე ირ თაკი ქთხაქლ ვაკაქინ ვაღანანანი სე ქერს ცლან ამხნაქან ვაკაგავიქენ ვარმავან, და რივიდ ვარბქინ ათაქი ათხიქინ და სახნი. ამხიქილს ვაკათასანე ირიდ ვათიქე ვიხიქი, და სქიკი ხინს ვაკაქინ ათაქი ვათათლირი, ხიქმხვიკი ვაკა და სასე ხსიქ ავაკა ხუნს ვნიორ არა ენოგნა. ვიქ მიხუნს არცხენ ვიხ ვაღანანენი, ვაკანხე ვაკე ვარიქხანე, და ვაკათალირი ქერს ვაკაქინ ვაკაქინ, სასე სქერ, სასე ვიხიქი. ხიქმ ვაკანხა ირს ვაკაქინ, და ზე არე თიქინ მიქ ვაკათალირი ამხათილი, ვიქიქინს ამხათი, ირიდ ამხათი ვე ვაკათიქი, და სასე ვაკა ათიქი (ქილიქიქი) და ვაკაქინს (ვიქ თხასანე ვიხიქი).

ოღენ³⁶ მომმადლე მე³⁷, რამთა მიგდებამდე მკვეტთა მათ მარხულ³⁸ ვიყო მე სიწმიდით. და³⁹ მსაჯულსა მას ვითარცა ესმა ესე. სიტყუად⁴⁰, ჰრქუა თეკლას: «მივედ და⁴¹ და მარხულ იყავ, სადაცა შენ გენბავს». და იყო მუნ დედოფალი ერთი⁴² შარავანდელთა ნათესავი, მდიდარი⁴³, ტროფიმე სახელი ერქუა⁴⁴, რომლისა მომკულდარ⁴⁵ იყო ასული

¹ რ' ედგა თავსა მისსა abs. A. ² +თავსა მისსა A. ³ +იგი B. ⁴ ზედა abs. A. ⁵ განძრუეული და შიშუელი abs. A. ⁶ სირცხვილეულად B. ⁷ დაამკუა B; +ქუეყანასა ზ'ა B; +და მჯილითა თვისითა საყნოსელთა მისთა სცა მავრიად, მსწრაფლ სისხლი წარმოუღედა მას A. ⁸ თუალითა შეუყუარდა B. ⁹ და სიშვნითა abs. B. ¹⁰ +და B. ¹¹ +იგი B. ¹² აღრე B; +და B. ¹³ მის abs. B. ¹⁴ უთხრა A. ¹⁵ ყოველივე B. ¹⁶ მსაჯულსა abs. B. ¹⁷ რ' abs. A. ¹⁸ თეკლა abs. A. ¹⁹ უფარის B. ²⁰ აწ და B. ²¹ +შენ B. ²² +იგი B. ²³ მათ ბოროტთა abs. B. ²⁴ და რამეთუ თუთ იგი B. ²⁵ ყ'ლსა abs. B. ²⁶ ყ'ლთა abs. A. ²⁷ და abs. A. ²⁸ ლ'ლტყვეს B. ²⁹ ანტიანსა B. ³⁰ სასჯელი B. ³¹ რ'ლსა A. ³² მსჯით B. ³³ წარმოხდა B. ³⁴ და დადგა abs. B. ³⁵ +და დაადგა და B. ³⁶ ოღენ[ს] ვაკი A; +თხოვად ჩემი B. ³⁷ +მსაჯულო B. ³⁸ მიგდებამდე მკვეტთა მათ მარხულ] ვიდრე მკვეტთა მიგდებამდე დამარხულად B. ³⁹ +და] ხ' B. ⁴⁰ +და A. ⁴¹ მივედ და abs. B. ⁴² დედოფალი ერთი] ვინმე დედაკაცი ერთი დედოფალი B. ⁴³ მდიდარი abs. B. ⁴⁴ ტროფიმე სახელი ერქუა abs. B. ⁴⁵ მომკედარ A. ⁶ ვაკან M. ⁸ ვიქიქინს M.

მისი ¹, (და ² იგი ³ მივიდა თავს დებად ⁴ ვიდა მას ⁵). და იყო იგი მისა ნუგეშინის იგი ნუგეშინის სცემნ ⁷ და განამტკიცებნ ⁸

რაჟამს უკუე შეაყენნეს მვეცნი ⁹ იგი თეატრონსა ¹⁰ მას, და ¹¹ მოვიდეს და წარიყვანეს თეკლა სახლისა მისგან ტროფიმოსისა, და ვითარცა შეიყვანეს ¹² იგი თეატრონსა მას, განძარტუეს იგი ¹³ და მოპლარდნეს ¹⁴ საბლარდნელაჲი ¹⁵ ერთი მწურისაჲ და ¹⁶ დაადგინეს იგი. და მიუტევეს მას ¹⁷ ლომი ძუჲ. და ტროფიმე დედოფალი იგი ¹⁸ (მოსრულ იყო ¹⁹) და ღვა ²⁰ წინაშე ²¹. კართა ²² მის ²³ თეატრონისათა ²⁴, და ჯმითა მალლითა ჯმა ყო, ჯორჯ-სავსედ და საწყალობელად ²⁵ სტიროდა მას. და მოუქდა (თეკლას) ლომი იგი ძუჲ. (თანა დაქუდა მყუდროდ ²⁶) და ლოშნიდა მას. და ფრიად ²⁷ დაუკვრდებოდა მსაჯულსა ²⁸ მას და ყოველსა მას ერსა ძალი იგი, რომელი მოსცა მას ლმერთან. და გამოწერი იგი ფიცარსა და უჩუენეს ²⁹ ყოველსა კაცსა ³⁰ და უტყოდეს: «ამიერი თგან ერქუენ თეკლას ბაგინის მძარცუველ კერბთა ³¹, რამეთუ მიჰვანდა გვრგვნი იგი საკეისროჲ ³² თავსა აღექსანდრისსა, რამეთუ შეიქმოდა ³³ მის თანა ³⁴ ბილწებასა ³⁵. და ყოველი იგი ერი ჯმობდა ჯმითა მალლითა ნაშობითურთ თვსით და იტყოდეს: «ლაღადის ³⁶ იყავნ ლმრთისა მიმართ, რამეთუ უსამართლო არს

თეკლასა), და წარიყვანა (და ჰმარხმეუმელ (ასულისა მისისა წილ ⁶, და თეკლას).

Իբրև ამ տին գագանքն ի խէատրոնն՝, իկին գիճկդ սասնկ ի սանէն Տրիփոնիայ, և տարան ի խէատրոնն՝, և մեկեպուցին զնա, և հարին առկած կտաւ, և կուցուցին (մեկը): Եւ արձակեցին նմա մատակ առեծ՝ և Տրիփոնիայ՝ տիկիւն կայր սա զուանն խէատրոնիւն, և ի ձայն աղիւլորմ կոկորդալէ ողորմ ողորմ գուժէր՝, եկն մատակ առեւծն՝ և սկսաւ լիղուլ գիճկդ. և զատաւորն և ամենայն զաւրքն զարմանային ընդ զաւրուժիւնն զսր ևս նմա Աստուած: Գրեցին ի տախտակս և ցուցին ամենայն մարդկանն (որ նստեինն անդ), ի իւր «Կարգացէք գիճկդ մեհնհակապուտ գիւն», զի ընկէջ զպոսակն կայսերական ի վկոյն Աղբարանդիւն, որ կամ էր արոււնք ընդ նա պիծութիւն»: Եւ մարդիկն ամենայն ազգակիւն հանդիւծ ամենայն ուղղուքն իւրենայ և ասին. «Քիողք առ Աստուած, վասն անաւրէնութեանս որ լինի ի քաղաքիս»: Եւ զարձեալ արձակեցին նմա այլ ևս գագանս. և այնք ոչ մեքեցան ի նա: Յայնժամ էլ նա ի խէատրոնէն (և գագանքն). (և չղաւ վաղվապակէ Տրիփոն:

¹ + და იყო იგი მდიდარ ფრიად და სახელი ერქუა მას ტროფიმე B. ² და abs. A. ³ ესე B. ⁴ თავსდაბად B. ⁵ + სიწმიდით B. ⁶ ასულისა მისისა წილ abs. B. ⁷ სცემდა B. ⁸ და განამტკიცებნ abs. B. ⁹ და რაჟამს მოიყვანეს მვეცნი B. ¹⁰ თეატრონად B. ¹¹ მას და | მაშინ B. ¹² მოიყვანეს B; + წმიდა A. ¹³ იგი | თეკლა B. ¹⁴ + მას B. ¹⁵ საბლარდნელი B. ¹⁶ + ევრეთ B. ¹⁷ + ზა B. ¹⁸ იგი abs. B. ¹⁹ + მუნ B. ²⁰ + იგი B. ²¹ წუ abs. A. ²² + გარეშტ A. ²³ მის | მათ B. ²⁴ + გარეშტ B. ²⁵ ჯმა ყო... საწყალობელად abs. A. ²⁶ მყუდროდ A; abs. B. ²⁷ ფრ abs. B. ²⁸ მსაჯულსა abs. B. ²⁹ + იგი B. ³⁰ კაცსა | ქალაქსა A. ³¹ კერბთა abs. B. ³² საკეისრე B. ³³ იქმოდა B; + იგი B. ³⁴ მის თანა abs. B. ³⁵ + მას B. ³⁶ დალაღება B. ^a *ქხათროն* M. ^b *მარონ* M. ^c *ატიბ* P. ^d *სრეიონი* P. ^e *კიკორაქ* იორმ იორმ (ურთავს ერთი ვენეციური ნუსხა; ნ. გვ. 523, შენ. 5).

საქმე ესე, რომელი იქმნების ქალაქსა ამას შინა». და¹ მერმე მოუტევენს² მას სხუანი³ მვეცნი და ივინიცა არავე შეეხნეს მას. მაშინ გამოვიდა იგი⁴ თეატრონისა მისგან⁵ (უენებელი)⁶. და მივიდა მისა⁷ ტროფიმე დედოფალი, (და წარმოიყვანა⁸ იგი სახიდ თვისად), რამეთუ მომკუდარ იყო ასული მისი⁹. და მიუვდა ასული იგი დედასა მისსა¹⁰ ჩუენებით ღამს ძილსა შინა¹¹ და პრქუა მას: «დედო ჩემო, თეკლა დევნული ეგე¹² და უცხოქმნული¹³ შეიწყნარე¹⁴ ჩემ წილ¹⁵ და მილოცოს მე¹⁶, რაათა¹⁷ ღირს ვექმნე მე მიწვენად აღვილსა მას წმიდასა¹⁸ და¹⁹ მართალთასა^{19ა}. და შეიწყნარა ტროფიმე²⁰ თეკლა²¹, ამისაგა[ნ]ცა მწუხარე იყო, რამეთუ ერთი²² ჯერ მიგდებდალა. იღვა²³ მვეცთა²⁴ და მის გამოცა²⁵ დაიცხრვის სურვილიცა²⁶ იგი ასულისა თვისისა მომკუდრისა²⁷. და თქუა დედოფალმან მან²⁸: «ესე მეორედ შეიქმნების ქუვილი და გლოვად სახლსა ამას²⁹ ჩემსა³⁰. აწ³¹ ითხოვე შენ³² ღმრთისაგან ასულისა ჩემისათვის, რაათა ცხო[ვენ]დეს, რამეთუ ესრ[შთ] ვიხილე³⁴ იგი ჩუენებით⁴. და მუნთქუესვე³⁵ ახლდა³⁶ თეკლა. (და აღიპყრნა კელნი თვისნი ზეცად) და ვმითა მალლითა ვმა³⁷ ყო და თქუა³⁸: «ღმერთო, რომელი ეგე³⁹ ცათა შინა ხარ, მამაო მალლისაო⁴⁰, მიეც ტროფიმეს დედოფალსა ნებაჲ გულისა მისისაჲ, რაათა ცხოვენდეს⁴² ასული იგი

თიქჩნს, აი ბ ხ ლ ე ო, ვი დოსორ
 იარ ირ მხიხაქ ზე¹ სკნი ჰ სხი-
 ხანს ვიქვიოქ ს აკათხანე მარს,
 სას. «შაკრ ხმ, (ვაკა) მხიქ ზა-
 კაბაკან თარაკანარჩიქ კან აი
 ვეგე ქიმიამ თხილი, ვი არასეგ
 ქსანს ხმ აკლას, ვი არბანსი
 ხეგე ანეგანსი ჰ თხიქ სერიე ს
 არეკარიე»: ხე ხერს ვნკალა დრი-
 ფინს ვმხიქ ს ზიკარი (ქსანს ზირა),
 მჩ¹ ვი თირთხაქ ზე მხ (თანსხ
 ვნა ქლიქ ს) ვნსხნოს ვაკა-
 ნანე. ს ვარბხაქ ვი არიქსაქ ზე
 ვნიქლ ვლიქ ვსხხრს ხერიე მხ-
 იხიოქ. ს სას თიქჩნს. «სსა აკა
 ხეიქეს ანეგამ აიხი მხახიხ ს
 თირთიქჩნს ჰ თანს ხიმიამ, არე
 აკლას ს ხნვიქსა ქსანს ვსხხრს
 ხიმიამ ვი კხეგე, ვი აკლას თხიქ
 ჰ სხიქსანს ხიმიამ»: ხე ზიქსამან
 კარიქ ვლიქლასი მხიქ ჰ ჰქი
 რარე რარიოი ნამარიქ ვაკა-
 ვი მანს ხიქ ს სას. «სსოთლს ირ
 კხიქჩნს ხი, ზაკრ რარბეიქ, თორ
 დრიქინსაკ თიქჩნიქ ვსთ კამანე
 ხერიე, ვი კხეგე დოსორ ზირა კა-
 ლთხანს აკლთხიქვი: ხერს კლას
 ვაკა თიქჩნს¹ ნათლ მხახიხაქ ჰ
 თიქ, კაკრ აკივირმ ს სასქ.
 «ვაკაკიქსი ვეგე მხ ვეიქიქ ითი-
 ვნს მქსანსგამ ვაკანს»:»

¹ და¹ abs. A. ² მოუტევენს B. ³ სხუანიცა B. ⁴ თეკლა B. ⁵ თეატრონისაგან B. ⁶ უენებელი abs. B. ⁷ მისა abs. A. ⁸ + შინა B. ⁹ რამეთუ... ასული მისი abs. A. ¹⁰ დედასა მისსა] მისი A. ¹¹ ღამს ძილსა შინა abs. B. ¹² დევნული ეგე] შეიწყნარე თეკლა დევნული ესე A. ¹³ უცხოქმნული A. ¹⁴ შეიწყალე B. ¹⁵ შეიწყნარე ჩემ წილ abs. A. ¹⁶ + თეკლა B. ¹⁷ რა] და A. ¹⁸ მას წმიდასა და abs. B. ¹⁹ მარტკრთასა B. ²⁰ + დედოფალმან B. ²¹ + სხიხარულით სახიდ თვისად B. ²² ერთ B. ²³ იღვა] იყო B. ²⁴ + მათ B. ²⁵ + ურჩულითა მათ A. ²⁶ და მის გამოცა] რამეთუ მით B. ²⁷ სურვილი B. ²⁸ + თეკლას გამო A. ²⁹ მან abs. A. ³⁰ + შინა B. ³¹ + ად B. ³² + შენ თეკლა B. ³³ შენ abs. B. ³⁴ ვიხილე A. ³⁵ ვიხილს A; + მე B. ³⁶ მუნთქუესვე A. ³⁷ აღდგა B. ³⁸ ღალად P. ³⁹ + თ¹ B. ⁴⁰ + მალალთა B. ⁴¹ მალალთა A. ⁴² რა ცხოვენდეს] და აცხოვენ A. ⁴³ ვმხიქქ P. ⁴⁴ მხიხიქ M. ⁴⁵ რარბეიქ M.

მისი უკუნიითი უკუნისამდე¹⁴. და ვითარცა ესე სიტყუაჲ ესმა დედოფალსა მას¹⁵, დაჯდა კუენიერი¹⁶ მგლოვარედ¹⁷. ვმითა ლმობიერი¹⁸ ტიროდა და იტყუოდა¹⁹: „ეგვეთარი ქმნულებად შენი²⁰ შე-მე-ჰამონა მერმე²¹ მვეცთა²²“

და ვიდრე²³ განთიად²⁴ ცისკარი²⁵ გამობრწყინდებოდა²⁶, მოვიდა და მოიწია ალექსანდრე მწრავლ წარყვანებულ²⁷ თეკლასსა, რამეთუ იგი (მფლობელ) იყო (ქალაქისა²⁸ მის²⁹), რომელმან მისცნის მვეცნი თეატრონად. და ჰრქუა დედოფალსა მას: „მსაჯული იგი დაჯდომილ არს (საყდართა³⁰) და ყოველი იგი ერი მასწრაფებ³¹, გამოემეც შე³² აღრე თეკლა შესაკუმელად მვეცთა, რაჟთა წარვეწყმილოთ³³ იგი³⁴. და³⁵ (ვითარცა ესმა სიტყუაჲ ესე) ტროფიმეს³⁶, კრჩხილ ყო ვმითა ტირილისაჟთა, და ვმითა მის გამო ღალადებისა მისისა³⁷ ალექსანდრე ივლტოდა მისგან³⁸. მიუგო და ჰრქუა (დედოფალმან მან)³⁹: „ღალადისი ღმრთისაჲ⁴⁰, ესე მეორე⁴¹ კუელი, გლოვაჲ⁴² (და ჰირი) შეიქმნების⁴³ სახლსა⁴⁴ ჩემსა, და არავინ არს, რომელიმე შემეწია მე, რამეთუ არცა ასული იგი ჩემი ცოცხალ⁴⁵ არს, არცა⁴⁶ ნათესავი ჩემი მახლავს⁴⁷. ვინ ზუ[რ]გად და მე დედაკაცი ერთი⁴⁸ ვარ ქურივი, (რაჲ⁴⁹ გარგო შეილო!?). აწ მივედ შენ თეკლა და ღმერთი ეგე შენი⁵⁰ შეგეწევი⁵¹ შენ⁵². და მერმე მოაველინნა სხუანი კაცნი მსაჯულმან მან⁵³ (მწრავლ) წარყვანებულ⁵⁴ თეკლა-

ს. ა. ჩხიჯლი აკვირს ვადასაღასთნ მხრკავსაჲ ჯე, ვაქე რასანქე მ-ღეჟასანღეოს თანხე ჟილქილ გქხეღე, ჟანღეჩ ნა ჯე იე თაქე ვაღანა ჯე ჟაივარქინ^ა ჯე მქსათორინ^ბ; შათასა-ქასანქი სთ ჯე ასე. «მან ვათასორნ ნათსაჲ ჯე ს ამჩნასქნ ვაღერენ ნს-აქნ^ც, თორე თაქე ქაიქაივარქი გქხეღე^დ ვაღანსაქილ ვე^ე კორი-გოღე»^ფ ს. სერქიონ^გ ნჯხაე ჯე ჰაკე (ვილქი) [კოქი. ჯე ჰაკენე თაივარქინ (ღეე ვილქხაე) ქაქხნაღ მ-ღეჟასანღეოს (ს 'ასქე ვარნილქი); შათასქასანქი სთ თქქინ^ნ სე ასქე. «ჩიღეე თი მათილად. ანა თაქე ხრქიჟე თანჯამ თანქ მქსიქბ თიქი ჯე თანქ ქამად, ჯე ჯიქე იქე იე თაღენე ქინდ, ვე იქე ვილსორ ქამ კინ-ღანქე ჯე მჩილან. ს იქე იქე თაქე ვათორინ^დ ქამქე ჟაქ^ჟ ქქქილანქამ, ჯე სე ჯქინ თაქინ^კ არე არე მქ მქიქე, ჯე მათილად ვი ქიქე ჟეღე თაღან-ქან»^ლ ს. ვარქხაჲ თიღეჟაე ვათასორნ თაქე თარეღქე თბსე გქხეღე ს თქქინ^ნ იქე სთ ჯე მჩილ ვქხეღე, თაქე რილ^ნ თარხაჲ ვბხილანქე თანქე თქინ^ე თაქე ჯე თბქე თქინ^ე ქინქინ^ნ სე ასქე. «მქსორქინ ქამ თილ-

¹ + ამინ B. ² მას abs. A. ³ კუენიერი] მქმუნვარე და B. ⁴ + და B. ⁵ ლმობიერი¹⁸ abs. A. ⁶ + შეილო ჩემო თეკლა A. ⁷ შენი abs. A. ⁸ შე-მე-ჰამონა მერმე] იქმნების შესაკუმელ A. ⁹ + მათ B. ¹⁰ ვიდრე] ვა B. ¹¹ განთენა B. ¹² ცისკარს B. ¹³ გამობრწყინდებოდა] ოღენ B. ¹⁴ + წმიდისა A. ¹⁵ ქალაქსა B. ¹⁶ მის] მას შინა B. ¹⁷ საყდართა ზა B. ¹⁸ + მე B. ¹⁹ გამოემეც შე] გამოცემად B. ²⁰ წარვეწყმილო A. ²¹ + და შურ ვიგო მე A. ²² და] ხ B. ²³ + დედოფალსა მისგან შურის საგებელი A. ²⁴ და კმითა მის... მისისა] მაღლად კვე ყო სასტიკად და თქუა: განმეყენე ჩემგან. ხოლო A. ²⁵ მისგან abs. B. ²⁶ დედოფალმან მან] ტროფიმე A. ²⁷ ღალადისი ღისაჲ] ღალად ყვენ ღისა, რ B. ²⁸ მეურს A. ²⁹ გლოვაჲ abs. B. ³⁰ + დღეს A. ³¹ + ამას B. ³² ცუცხალ A. ³³ არცაღ B. ³⁴ მისილავ B. ³⁵ ერთი abs. B. ³⁶ რამე B. ³⁷ იგი შენ A. ³⁸ შეგეწევი B. ³⁹ მან abs. A. ⁴⁰ + წმიდისა A. ⁴¹ ვაღერენ P. ⁴² მქსათორინ P. ⁴³ ნჯხე M. ⁴⁴ + ვქ P. ⁴⁵ ვქ abs. P. ⁴⁶ ქაქ abs. MP (არის ვენეც. ნუსხაში).

სა. ხოლო დედოფალმან მან¹ არავე მისცა იგი² კელთა მათთა, არამედ თვთ უპყრა კელი მისი³, შეიმტკიცა თავი თვისი და მიიყვანა⁴ იგი მუნ⁵; (ტიროდა) და ეტყოდა⁶: „(ერთჯერ) ასული იგი ჩემი წარგზავნე სამარედ⁷ და აწ შენ მიგზავნი⁸ შესაკმელად მვეცთა“⁹. ტირილად იწყო¹⁰ თეკლა ტირილითა სიშწარისაჲთა, სულთ ით- კუმიდა¹¹ კუნესით წინაშე ღმრთისა¹² და იტყოდა: „უფალი ჩემი და ღმერთი ჩემი ხარ შენ და მრწამს¹³ შენ¹⁴, რომელსა ეგე შეგვედრებ¹⁵, და¹⁶ შენ მივსენ მე ცეცხლისა მისგან. (აწ გვედრებ¹⁷ შენ), ძიაგე მისაგებელი კეთილი¹⁸, რამეთუ შემოიწყნარა მე (სი- უნარულით¹⁹) მვეცალი ესე შენი²⁰ და დამმარბა მე სიწმიდით“.

და²¹ მუნთჳუესევე ამბოხი²² კვე- ლისაჲ²³ შეიკმნა²⁴, რამეთუ განაძეგბ- დეს²⁵ მვეცთა მათ. და ზოგნი²⁶ გამოუ- ტრევედდეს მვეცთა ვით (განაძეგბულ- თა²⁷), და²⁸ ზოგნი იგი²⁹ ლაღადებ- დეს ვმითა მალლითა³¹—ბავინთ მძარ- ცუველ³² და ტაძრის მკრებელ³³ კერპ- თა ხადოდეს მას³⁴, და ზოგნი მათგანნი იტყოდეს: „აიწ³⁵ ოცების³⁶ ქალაქი ესე ჩუენი³⁸ ურჩულოებისა მისთვის³⁷, რომელი ეკმნების, რამეთუ წარწემიდნა ყოველნი³⁸, რამეთუ მსაჯული ესე უსა- მართლოსა იქმს³⁹, რომელსა ესე ჩუენ ეხედავთ, და სიცრუეისა⁴⁰ საშუკელითა დაშვიან⁴¹ თეკლას“.

და⁴² მოვიდეს სეფუჲი⁴³ იგი და მიუღეს⁴⁴ თეკლა

ყარსესეჲს ი გერსეჲმანს. *ს ვესეჲ (ქსსს) კოღარქსს ს თანქმ სხ- რასილყ ვადანსავ; შკლ ზარქსსსრ ქსსსჲს ი კაქსს მსბ ს ვანოსქსსანს კოღოყ^ა ზანქრ სსბხსსსიქ ათაქსს სსათიბოჲს ს ასტერ. «სქერ სსათიბაბ ქმ სს ზალათამ კერ ასკასქსს- ვსაქ. ს ქერსესერ ვის ი ზროჲ თს- თს, თილერ ზათილეჲსმ რარქ (სერქ- ქინსსს) ირ ბო ვოლქს ი ქსერსაჲ ასკასსსოჲ ვო ს თანსსავ ვის სერო- ქსსამრაჲ»*

სს (ქსლქქასქსს) ი ზამქს ძამილ ხეს ასქმილ ასკასქსს. (ს ასკასქსს ს) ნქსს თო ი ვადანსან ვერდოსიოჲს ჴსსსს ვვადანსან ზანსქსს ს რ- ვოლქს მარქ ს სსანსაქე ასკასქსს ხესსლქ მსსსსსსსსსსსს თანარა- სკასილთ ვქვე კიქსსსს ვსა. ს სსსსსს ასსსსს, ქსს^ა ნსქს ქ ვადკასქსს ქსსანს სანარქსსსსსსსსს ვიერ თანსქ, სო- რიოჲს ვამსსსსსსსსს (ვასათაორქ). ვანსსს სსსსსსსსს ვიერ თსსანსსსსს. ს თანქრას ვასათასთანქ ირიქ ვა- თსს ვქსსსსსსს; სს სსსსსს თასთანსქსს ასქსს (ქსერსესს) ვქსსსსჲს ი ბხთავ სერქქინსსაჲ (თქსსილქ), ს თარქანს ი ქსსსსსსსსსს^ა სქსსსსსსსს ვსა ვადკა-

¹ მან abs. A. ² იგი abs. B. ³ მისი abs. B. +და B.; ⁴ მოიყვანა B. ⁵ მუნ) თეატრონად A. ⁶ +რ B. ⁷ სამარედ abs. B. ⁸ მიგზავნი A. ⁹ საკმელად მვეცთა მათ და B. ¹⁰ +წ A. ¹¹ სულ ითქუმიდა და A. ¹² ღმრთისა უულისა B. ¹³ მრწამს A. ¹⁴ შენ abs. A. ¹⁵ შეგვედრ A. ¹⁶ და რ B. ¹⁷ გვედრებთ abs. B. ¹⁸ ძიაგებელი კეთილი) ტროფიმეს A. ¹⁹ სიუარულით A. ²⁰ +დვენული უსამართლოდ A. ²¹ და a. c. A. ²² მუნთჳუესს ოდენ ანბოხი A. ²³ კველისაჲ) ზახილისა B. ²⁴ შეიკმნებოდა B. ²⁵ განაძლიერებდეს A. ²⁶ ზოგნი abs. B. ²⁷ მვეცთა მათ განაძეგბულთა abs. B. ²⁸ და abs. A. ²⁹ იგი abs. A. ³⁰ კმითა მალლითა abs. B. ³¹ მრავცუველ A, მძარცველობით B. ³² მძარცუველ A. ³³ მას abs. A. ³⁴ მოვიყოლებას B. ³⁵ ჩუენი abs. B. ³⁶ ურჩულოებისა მისთვის) ურჩულოებისაგან B. ³⁷ ყოველნი) მრავადნი A. ³⁸ უსამართლო არს B. ³⁹ +და B. ⁴⁰ +წ^ა A. ⁴¹ +მას ვამსა ოდენ B. ⁴² და მვესუელად მოვიდეს B. ⁴³ სეფუჲი M. ⁴⁴ მსსსსსსსსს P. c. *ქსსსსსსს M.*

ველთაგან ტროფიმსთა და მიიყვანეს¹ იგი² თეატრონად მიგდებდა³ მათ შვეტთა. და დაადგინეს იგი⁴ თეატრონსა მას შორის⁵. და განსძარცუეს მას სამოსელი⁶ მისი და მოხვეს⁷ მას სამოსელი⁸ მწუროსაჲ⁹. და დადგა¹⁰ წინაშე მათსა კადნიერად¹¹, ილოცვიდა და იტყოდა: „უფალო ღმერთო¹², მაშაო უფლისა¹³ ჩუენისა იესუ ქრისტესსა, შენ ხარ შემწე¹⁴ ღვეწულთაჲ, შენ ხარ¹⁵ ზედამდგომელი გლახაკთა¹⁶, მოხედე¹⁷ მკვეალსა ამას შენსა, რომელი ესე დგას¹⁸ განშიშულელებული¹⁹ საქიქველად წინაშე²⁰ ყოვლისა ამის ერისა ესოდენისა (ამისა სიმრავლისა)²¹. ღმერთო ჩემო და უფალო ჩემო იესუ²², მომიკუნე მე²³ მკვეალი ესე შენი ამას ჟამსა“. და მუნთქუსევე²⁴ მოიბეგს და მიუტრევეს²⁵ მას²⁶ ვეფხი ერთი უბოროტსი²⁷ (ყოველთა მკველთა²⁸). და²⁹ მერმე კუალად გამოუტრევეს³⁰ ლომი ძუჲ. და³¹ თეკლას განეპყრენეს კლნი ჯუარის სახედ და დგა³². და ლომი იგი³³ ძუჲ შეურბიოდა³⁴ მას³⁵. და³⁶ ვითარცა მოიწია, (მოიქცინა³⁷) და დაწვა ფერტთა თანა მისთა. და³⁸ (მერმე კუალად³⁹ ვეფხი იგი მოიწია და⁴⁰ შებმა ოდენმცა⁴¹ უყო მას, მუნთქუსევე დაეცა მის წინაშე და განსტოლა⁴². მერმე კუალად⁴³ მიუტრევეს მას დათუ უძლიერსი⁴⁴ ყოველთა და⁴⁵ (უბოროტსი⁴⁶ სხუთა

ნაჲ, და (აბქნ) კაგიცეჩნ ონაჲ მქჲ მქათორინჩნ⁶, მწერკანაქინ ონანოქრძნს და აბქნს ნამა აოიქოთბ კთაო. და კაქრ ანგხალ აქაქტა მხრქ და ააქრ. «მქრ მათოობ ნაქრ მხანონ მქრიჲ მხითოქი მქრითოქი, ოი ხს აოქნაკანს ნაქოთბიოჲ, ოი ხს ქერაკაგიო აოქათოთაჲ, თხს და ნაქნა კაქაქინჩნ ოი ორ კაქ მხრქ მათოოაკანბაქ აოიქი აქაქაქი ოალრეჲ ამხნაქინ. მქრ მქ მათოობ მქ, ქიქნა ოაქოქინჩნ ოი ო ქათოთა კაქაქიქი მანქათამ აბქნ არბაკხეჩნს ნამა მქ ოი კარქ ჯარ ჯრ, და ოარბხალ მათოაკ აოიქბ⁶ მქ (აბქნ) არბაკხეჩნს ნამა, ხს მხრქ ანგხალ კაქრ და თორათბხალ ოიხქრ ობნოა მქრ მანათოქინჩნ მათოოქაქოქინ. და მათოაკ აოიქბ⁶ ორ-მთგხალ (ქარბაკხეხალ) ნამა. და მქრქ (ხქნ) ხნას და ნათოაკ აოიოთს ნორას, და მქნ⁶ (სქნ) ხნას და კამქრ ნარქანხლ ოიქ ნამა ანსკალ მათოქი და (ანოქნ) ხერბალ (ოიქ მქჲ); მარბხალ აბქნ არქ მქ ოი კარქ ოიქ ოიქ მქ, ორმთგხალ ქარბაკხლ მქ ქერაჲ მხრქი. ქარხალ მათოაკ აოიქბ⁶ ორ ნათქრ აოიოთს ნორას, კაქალ ოარქნს და ანოქნს აქათოთანაჲ, და ოარბხალ მქრს და აოიქბ⁶ ოი ოი-ოიღხალ ჯრ ქარბაკხლ მქ ქერაჲ

¹ + ნეტარი A. ² იგი თეკლა A. ³ + განძვენებულთა A. ⁴ იგი abs. A. ⁵ შა A. ⁶ განსძარცუეს მას სამოსელი იგი B. ⁷ მობლარდეს B. ⁸ მტირე B. ⁹ მწუროსი A. ¹⁰ + თეკლა B. ¹¹ მათსა კადნიერად მკვეტთა მათ B. ¹² + ჩემო B. ¹³ უფლისა ღისა A. ¹⁴ შემწე A. ¹⁵ შენ ხარ და A. ¹⁶ + შენ ხარ შესავედრებელი უფინოთაჲ და საყუდელი ჰირვეულთაჲ A. ¹⁷ მოხედე მომხედენ აქ უფალო B. ¹⁸ ედგა B. ¹⁹ განშიშულელებული A. ²⁰ წე abs. B. ²¹ ამის წე ერისა ამის სიმრავლისა B. ²² იესუ abs. B. ²³ ქო A. ²⁴ მუნთქუსევე abs. A. ²⁵ მოუტრევეს A. ²⁶ + ხა B. ²⁷ უბოროტესი AB. ²⁸ მკველთა B. ²⁹ და abs. B. ³⁰ + მას ხა კდ B. ³¹ და ხ B. ³² და დგა და A, და დადგა იგი B. ³³ იგი abs. B. ³⁴ შემორობიოდა B. ³⁵ მას გარემოს თეკლასდა B. ³⁶ და abs. A. ³⁷ მოიქცინა B. ³⁸ და abs. A. ³⁹ + ვითარ B. ⁴⁰ და abs. B. ⁴¹ ოდენცა B. ⁴² მოკულა B. ⁴³ კდ abs. A. ⁴⁴ უძლიერესი A. ⁴⁵ და abs. A. ⁴⁶ უბოროტესი AB. ⁶ მათორინჩნ M. ⁶ აოიქბ P. ⁶ აოიქბ P. ⁶ ქანხს M.

მვეცთა¹), და ვითარცა მოზუნდა² თეკლას ზედა, აღ-თავის-იქცინა³ ლომ-მან მან⁴ ძუმან, რომელი იგი წვა ფერკთათანა თეკლასთა⁵, შეიპრა⁶ დათვ იგი და განხეთქა. მერმე კუალად სხუად ლომი, კაცის მპყრობელად სწავლული, რომელი მისვე აღუქსანდრსი⁷ იყო, მოუტევეს⁸ მას. (და ვითარცა მიეახლა⁹ თეკლას¹⁰), აღდგა ლომი იგი ძუად, რომელი წვა ფერკთათანა თეკლასთა და შეემთხვა ლომსა. მას¹¹ და¹² შეიბნეს ურთიერთას¹³ მცირედ¹⁴ ეამ და¹⁵ ერთმანერთი მოკლეს. და¹⁶ უფროდს დაწუნბნა¹⁷ ყოველი¹⁸ იგი დედები, რომელ სხდა¹⁹ (გარემოს). და ხელვადეს მას და იტყოდეს: „შვეილა²⁰ იგი ლომი შემწე ეყო²¹ თეკლას, აწ იგიცა მო-ვე-კუდა²². და²³ მერმე კუალად სხუანი მვეცნი (მძენვარენი²⁴) მიუტევენს მას. მას ეამსა იხილა თეკლა რამეთუ მრავალთა მვეცთა მიეცემის იგი²⁵, ზე აიპყრნა კელნი თუნსი²⁶ (და თავყუანის სცემდა²⁷) და ილოცვიდა²⁸ (ღმრთისა მიმართ²⁹). და ვითარცა დაასრულა³⁰ ლოცვა³¹ იგი, გარე³² უკუნ იხილა³³. და იხილა მუნ ტბად ერთი სავსე წყლითა და თქუა: «ამიერიოვან ეამი არს ნათლისღებისად³⁴». და აღიპქირნა (ველნი თუნსი ზეცად) და თქუა:

მარტვლან, ირ ღერ ზორინს სკებ-სანჯრქ, (ს აქნ სს ათხლ³⁵) კარ-ბახსყად ზ ქსრკჲ მხლქქ. კარ-ხლ მათაქ ათხლ³⁶ ირ ზათერ ათ ითს ზორა, ყასათანხავ ათხლ-ბინს ს ათქნ ვქმანსანს ხრქიქქნს, ს ქსთ სასკად მქოქ საყანქნ ვქმანსანს (ხრქიქქანს); სკყა სათახლ სს აგყვანს სანსკერს ირ ზათხ-ქნს ს სკყქნს, ს სახქნ მქს მათ-თაქ ათხლ³⁷ სს ირ საღქნერ მხლქქ მსოდა სღ ღარბსკლ არბახსყქნ ზმას კაქ სს ვაყანს. ზერს ხთხს მხლქქ მქს რაგომ ვაყანს ხლქნ. თარახბხავ ობხთს ზერ ს კავ კა-ღადქს სს ზერს კათარსავ ვა-ღადქს³⁸ ოარბას ქსთს ს ხთხს ოღერ მქ ქს ზრქლ ს სას. «(სს) აკოთხლთს ძამანსაკ ზ მქრთსქოქ-ამერარბ (ვბანს ზერ) ს სას. ამა-ზინს თხან³⁹ მქათსქ მქრთსთსქ, სანს აკყარ ოქსთქნს აღერ მღერ-თქმ; ზერს სსსქნს სანსკერს ირ ზათხქნს⁴⁰ ვკლ სარანს ს სახს ონს⁴¹ «მქ არკანსერ ვანბნ ღო ქ ზორქ⁴², ოქ ზარ ხნ ვაყანს⁴³ ირ ხნს კაქრ-ს ოათსორნს ზერს ხთხს ონს⁴⁴ ხკავ მქს ვანსკქსქ ვბქ ქსკქლქ ილთ-გნს ვაყანს ირ ხნს ქ ზორნ. ს

¹ სხუათა მვეცთა abs. B. ² მოზუნდა იგი B. ³ აღ-თავის-იქცია B. ⁴ მან abs. A. ⁵ +და B. ⁶ +და AB. ⁷ აღუქსანდრესი AB. ⁸ მიუტევეს B. ⁹ მიეახლა| მიეახლა წსა A., მიზუნდა ლომი იგი B. ¹⁰ + ვითარმცა შე-ოდენ-იყრა A. ¹¹ რ'ი წვა... ლომსა მას abs. A. ¹² და abs. B. ¹³ ურთი-ერთას abs. A. ¹⁴ +და B. ¹⁵ მცირედლა B. ¹⁶ და abs. B. ¹⁷ და წ' B. ¹⁸ დაწუნბნა A., დაწუნბნა B. ¹⁹ ყოველივე B. ²⁰ რომელი სხდეს B. ²¹ ძუად B. ²² შემწე წე ეყო| თუ შეემოქვოდა B. ²³ მოკუდა B. ²⁴ და abs. B. ²⁵ +და განრისხებულნი A. ²⁶ მას ეამსა... მიეცემის იგი abs. B. ²⁷ +ცად მიმართ A. ²⁸ თ'ყინსცემდა A. ²⁹ და ილოცვიდა abs. B. ³⁰ ლ'თისა მიმართ| ლ'თსა B., +და იტყოდა: „ღო, რ'ი მაღალთა შ'ა დამკვარებულ ხა[რ] და მდაბალთა ხელა[ვ], მოხდელ შევეალსა ამს, შენ, რ'ი ესე მიუტემის მძენვარეთა ამათ მვეცთა, ე'ა უჯეროდას რამსმე მოქმელი და მოსენ მე უწყალთა ამათ კაცთაგან, რომელთა არა იცნეს სახელი წ'ად შენი. აწ ო'ო შევედინ შენ წ'ე ლოცვა ჩემი“ A. ³¹ აღასრულა B. ³² ლოცვა| თავყუანის ცემა B. ³³ გარბ A. ³⁴ +თეკლა B. ³⁵ +ცრემლოთა და ტირილით იტყოდა: „სადა არს ჰაელმ ჯერის მინებელი იგი ჩემი, რ'ნ მრტუა მე: სულგარმელ იქმენ და ნათელ ილო“ A. ³⁶ ათხლ³⁶ P. ³⁷ ათხლ³⁷ P. ³⁸ ათხლ³⁸ M. ³⁹ ათხლ³⁹ M. ⁴⁰ ვაყანს⁴⁰ M. ⁴¹ ვაყანს⁴¹ M.

„სახელითა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტისითა¹ დღეს, აღსრულებისა² ჩემისა დღეს³, ნათელ[ს] ვიღებ⁴. და ვითარცა⁵ იხილეს იგი დედთა⁶, რომელნი იგი⁷ მუნ[ს] სხდეს⁸, (და ყოველი იგი ერი) ტიროდა და პრქუეს მას⁹: „ნუ შთაპვარდები წყალსა მაგას შიდა¹⁰, რამეთუ ბოროტ არიან¹¹ მკეცნი ეგე¹², რომელნი¹³ იყოფიან¹⁴ მანდა შიდა¹⁵. და მსაჯულიცა იგი ხედვიდა¹⁶ (შთაგრძობას) მას¹⁷ (მისსა), ტიროდა იგიცა¹⁸ (და თქუა): „ვითარი ეგე ქმნულემად შენი შეუნიერი¹⁹ შე-სადმე-ჰამონ²⁰ მკეცთა მაგათ, რომელნი არიან წყალთა მაგათ შინა²¹“ და თეკლა მი-ხოლო-იმართა და შთავარდა წყალთა მათ²² შინა²³. და მკეცნი იგი, (რომელნი იყენეს წყალთა მათ შინა), რაცემს იხილეს მათ ბრწყინვალემად იგი ცეცხლისად²⁴, მუნთქუესვე) მოისრენი[ს]²⁵ (ყოველნი²⁶) და ზემოაქუნდეს წყალთა მათ გარემო (მის ტბისათა)²⁷. (ხოლო²⁸ თეკლას) ჰმარავიდა ღრუბელი²⁹ ბრწყინვალე³⁰ იგი³¹ ნათლისად³², რომლითა³³ არა ჩნდა შიშულობად³⁴ იგი თეკლადისი³⁵. და ვითარცა იხილეს დედათა მათ, რომელნი სხდეს თეატრონისა მას³⁶, ვითარმედ სხუათა მკეცთა

მხსიკი ექმნაყ ქაიქაქაქი და ჯქ ქ ჯიღრ, და ვაქანდრ, ხირს სხხირ ვნა¹ ირქაქ ვქაქაქს ნრიქ სათაქსეგან და კაქს ქ ქბრაქ ჯიღრ, და ვაქს ჯიღქ ვნიქაქ და ქ ქბრაქ ნირა ნიქანქ ციასაქაქ ამაქ, აქნაქაქაქ იქ იქ ხრსნიქ ხრსნიქ მხსიკიქს მხსიკიქს, ხირს სხხირ, კანაქანდრ იქ სასხხირს ქ მქათორინს² მს აქი და ვაქანს არქანს მხსიკიქ ირქარ ხს ვან ვაიარქინს, სქათან ჯქქ და სახქ. «ჩიიქე და სსათან, ვქინქ სხსანსმქ ქ ქაქაქქსო სქაქ ხქინ კანაქანდრ და სქანს არქანსქ ქიანსქ³ ქ ქბრაქ მხსიკიქ, კქანდრ არქანსხირ ვთიიქ ნარქხანს, კქანდრ ქიანსქ ნქრქქა⁴ და კქანდრ ქიანსქ აქიიქსამაქ, და აქი და ქიანსქ ანიიღონს ვანსხირს ქ მქათორინს⁵, სქ აბქინ არქანსხექს ნამ აქი ვაქანს. და ხქინ ვაქანდრ და ნსათან ჯიღქ ვნიქაქ (ქხითი და ათაქი) და ნსქიქსხირს, და იქ ქ ნივანს იქ მქანდრ ვაქაქ მხსიკიქ ნარქანსქ რქსაქაქაქაქ-ქანსქიქს და საქ ვქათაიორს. ასუნქამ ხრქიიქ ვიარქაქ იქქაქს და ჯარქ, აბვიიქ აქიქ და კაქანსვიიქ ქ მქქიქ ვაქანსაქიორს, მხრს

¹ ქრისტესითა A. B. ² აღსრულების B. ³ ჩემისა დღეს ჩემი საიდუმლოა B. ⁴ + მუ B; + წყლითა ამით შენითა A. ⁵ ექა abs. B. ⁶ დედებთან A. ⁷ იგი abs. A. ⁸ სხდეს იყენეს და ხედვიდეს A. ⁹ + მკეცთა ღრისა შენისა თეკლა A. ¹⁰ წყალსა მაგას შიდა მანდა B. ¹¹ ბოროტ არიან abs. A. ¹² ეგე abs. A.; + მრავალნი A. ¹³ რნი და ბოროტნი A. ¹⁴ იყოფიან არიან B. ¹⁵ მანდა შიდა წყალთა მაგათ შა B. ¹⁶ მსაჯულიცა ხედვიდა რა B. ¹⁷ მას abs. B. ¹⁸ იგიცა abs. B. ¹⁹ შეუნიერი თეკლა A. ²⁰ შეჰამონა B. ²¹ + ბოროტნი. ბ წუნ თეკლა ილიცა და თქუა: „ოქ იქ ქქ, რომელმან შთასლითა შენითა წყალთა ამით შა შეჰმესრე თავები იგი ვეშაიასა დამალული, აწცა ოქ იქ ქქ ოქ ჩემო, რი პირველ იქვედუე წყალთა ხა და აღსასრულსა ვამთას ივეე ქალწულისაგან და იორდანისა წყალნი აქურთხენ და განსწმინდენ, აწცა მოავლინენ სული წმიდად შენი და განწმიდენ წყალნი ესე და ამას შინა მყოფნი მკეცნი მოსრენ, და შე განმბანენ პირველნი ურჩულეობანი ჩემნი და სახელითა შენითა შთავალ მე დღეს“ A. ²² წყალსა მას B. ²³ შინა abs. B. ²⁴ მათ ბრწყინვალემად იგი ცეცხლისად სლი წა მსჯავსად ცეცხლისა ბრწყინვალე A. ²⁵ მოისპნეს ²⁶ ყოველნი abs. B. ²⁷ მის ტბისათა; მისსა B. ²⁸ + წა A. ²⁹ ღრუბელი abs. B. ³⁰ ბრწყინვალემად A. ³¹ იგი abs. B. ³² + ეტრობით A. ³³ რი B. ³⁴ სიშიშლე B. ³⁵ მისი B. ³⁶ სხდეს თეატრონსა მას მუნ დღეს A. ³⁷ ქიანსქ M.. ³⁸ ქქრქქა MP. ³⁹ მათორინს M.

უბოროტესთა¹ მოუტევებენ თეკლას²,
 ჳმითა მალლითა ღალადებდეს და იტყო-
 დეს: „ღალადისი ღმრთისა მიმართ,
 (რაჲ³ არს ძკრი ესე), რომელსა ეხე-
 დავთ⁴ ქალაქსა ამას შინა, (რამეთუ
 უსამართლო არს საქმე ესე)“⁵. და მო-
 ვიდეს დედანი⁶ იგი⁷ თეკლასა⁸
 და⁹ აკუმევედეს საკუმელთა¹⁰, და ზოგ-
 ნი აკუმევედეს მარტვალსა ნაყოფ-
 თასა, ზოგნი აკუმევედეს საკუმეველსა¹¹
 სტკრაკეთასა¹², ზოგნი აკუმევედეს¹³
 საკუმეველსა¹⁴ აპრამსა და¹⁵ ზოგნი სსუთა
 საკუმელთა¹⁶ პირად-პირადთა თეატრონ-
 სა მას შინა. და¹⁷ მერმე კულად მოუ-
 ტევენეს¹⁸ მას¹⁹ მვეცნი²⁰ (მძნეარენი²¹).
 ხოლო²² მვეცნი იგი მოვიდეს და დაწ-
 ვეს გარემოჲს მისა და დაიძინეს, და
 ერთმანცა მათგანმან არაჲ ავნო მას²³.
 მერმე მიზბიოლა ალექსანდრე და²⁴
 ჰრქუა²⁵ მსაჯულსა მას: „მიდგან მელა²⁶
 ორნი²⁷ ზუარაქნი²⁸ ხისტნი და სას-
 ტიკად ფიცხელნი²⁹, მოზმად
 ესტენ ივინი აქა და გამოვაბათ იგი³⁰
 მათ შორის, გან-ხოლოთუ-ძენდენ და
 განბძარონ ეგე“³¹ მიუგო მსაჯულმან
 მან³² და³³ ჰრქუა: „მიეველ-და³⁴ ყვე ევ-
 რე³⁵, ვითარცა შენ ჯერ გიჩნს“. და

ვაქრასეხსი ს საათა სესხსი
 ვნა: ხა სასტ ვათათორს (ესსიჲ-
 საანჯრიო). «ხრქ არა ირყსა ხანი
 მრქ ქევი: ხა ათაგხაგ ხო ახხ
 ვლიარაკან. ს ახტის ხანტის ვრხი
 ქამქი: ვაგახანგ, ს სკასან არ-
 კის ვნა ქ ქირაქ ხენსაგს ხირი,
 (რიონ ხარის) ს სკახეხის ვითან
 ქამქ ხრქივონგ ვიარაკანგ: ხა
 (ხრის ჯამქირა ს ხეის ქირაკქ,
 ს) ზხიონგ ვჯამქირან ხრქ, ს
 ხეის ქ ქირაქ არქირაგ ვიონ-
 რაკანგ ვქ ვაქრასეხსი. (ს ათ
 ვაქრივანგ კითირხსს ვნა, ს
 ვაქრანაქის ვიარაკანგ ათ ვა-
 ხარანაგ. ს ხე რიგ ხრათის ს
 აქრხაგ ვსკახანს, ირქ სკახან
 ჳრ ვითან მრხიქი მარხა. მრხი
 (ვაგხაგ) ხსკაგ ვათა ჳი: კიონ
 ვიარაკანგ, ხრის აქს მხამ-
 ხსტის ვა. ხან იქ ხეგ ხილქ ნათ,
 ს იქ სკახანსაგ სკახანს ხეგ ვნა:
 ხა სრქიონსა მსტქის ხაქრ ათ
 ვიონ მქათორის, ნახაგ ვან-
 კარბაკქ ს კირბანხვან ანკან, ვქ
 კარბხაგ ხმხ მხი. მრხი: ხრის
 თხანს ზათაქან მხ ნახაგ (ს ათ-

¹ +უბოროტესთა AB; +და მესისხლეთა A. ² მოუტევებენ თეკლასი მიუგდებენ მას A;
 + კმითა მალლითა B. ³ ღალადისი... რაჲ) ღალადისი ღ A. ⁴ ვიხილავთ B. ⁵ +ჩრ შს A.
⁶ დედები A. ⁷ +წმიდისა A. ⁸ თანა B; +და ანბურს უყოფდეს[ს] მას და მრავალთა მათგანთა
 ჰრქმენა ღმრთი იგი თეკლასი A. ⁹ +ხოგნი B. ¹⁰ საკუმეველთა B; +სურველთა A. ¹¹ საკუმე-
 ველსა abs. A. ¹² სტკრაკითა B. ¹³ აკუმევედეს abs. A. ¹⁴ საკუმეველთა B. ¹⁵ და abs. A. ¹⁶ მოუ-
 ტევენეს abs. A. ¹⁷ მას[ს] სსუთა A. ¹⁸ მვეცთა A. ¹⁹ მძნეარეთა A; მრავალნი B; +მიუგდეს
 ნეტარი თეკლა უწყალოთა მათ და ურჩულოთა კაცთა A. ²⁰ ხ[რ] და B; ²¹ მას[ს] წსა მოწამესა
 ქესსა A; +რ მისდა მიზბიოლი იყო. მაშინ ჰრქუა მსაჯულმან წმიდას თეკლას: „მოიქმეც
 ასულთა ან“ და და ნუ შეგინებთასა შენსა შეაკებთ მვეცთა და ნება ყვე და ეცოლე ალექსანდ-
 რეს, რამეთუ მთავარი და მფლობელი არს იგი ამის ქალაქისაჲ“. ჰრქუა მას წს თეკლა:
 „უკუმეველსა მენება მე საწუთროჲ ქმარი სუმაღ, თემეროზცა არა მტირედთაგანი იყო, ად მე
 თავი ჩემი ქესა მიზბიოლებიეს და იგი არს ჩემდა სიძო საუკუნე, რომელმან შემიყვანოს მგ
 სასძლოსა მას ზეცისასა“ A. ²² მერმე მიზბიოლა ალექსანდრე და) მაშინ A. ²³ ალექსანდრე A.
²⁴ მე B. ²⁵ ორნი abs. A. ²⁶ კურონი B. ²⁷ ხისტნი და სასტიკად ფიცხელნი) ფიცხელნი და
 ბოროტნი B; +აწ B. ²⁸ იგი თეკლა B. ²⁹ ეგე იგი მათ B; +რ მან მე ერთად საციტელ
 კაცთა შს მყო. და აწ არა ჰნებაეს შეუღლებია ჩემი, რა“ცა ვიხარე მე მის თანა“ A. ³⁰ მან
 abs. B. ³¹ და abs. A. ³² მიეველ და A, abs. B. ³³ ეგრეთ B. ³⁴ ვაქრასეხსი M. ³⁵ ვსკახანს MP
 (გენეციის ერთი ხელნაწერით: ვსკახანს). ³⁶ ათაქი M. ³⁷ სრქიონსა M. ³⁸ მათორის M.

წარავლინა¹ და მოხმად სცნა ზუარაყნი იგი². და გამოიყვანეს³ (თეკლა მვეცთა მათგან) და პირდაქცევით დაამკრეს იგი (ქუეყანასა ზედა⁴) და გამოუქრინეს⁵ ფერჳნი ორთავე⁶ მათ; ზუარაკთა შორის⁷. და აუწრვებდეს იგინი⁸ შანფურთა⁹ და დასდებდეს¹⁰ ბარკალთა მათთა ზედა, რათამეცა განაძენეს¹¹ (ზუარაკნი იგი). და მო-მცარაჲთმე-აკუდინეს¹² თეკლა. და ვითარცა განძენდეს ზუარაკნი იგი ტყივილითა მით დაწუვისათა¹³, (მეყსეულად) გამოსთქდა¹⁴ ცეცხლისა მისგან და შეწუნა საკრეველი იგი, რომლითა შეკრულ იყვნეს ფერჳნი თეკლასნი¹⁵. და¹⁶ აღემართა ნეტარი¹⁷ თეკლა და მიდგა იგი¹⁸ ერთ კერძო¹⁹ ზუარაკთა მათ²⁰ რეცა თუ²¹ ყოვლადვე უენებელი²² და არცა²³ საკრეველითა მით²⁴ შე-რად-კრულ²⁵ იყო²⁶. და ტროფიმე დედოფალი²⁷ დგა კართა²⁸ მის თეატრონისათა²⁹, კვჳ ყო მეყსეულად (ვმითა მალლითა³⁰) და დავარდა (პირსა ზედა თვსსა³¹), რამეთუ ჰგონებდა სიქელისა თეკლასსა. ვითარცა იხილეს³² მონათა მათ³³, რამეთუ ჳმა ყო (დედოფალმან მან³⁴ მათმან), დაიწყეს³⁵ (შეწუხებდა) და გოდებდა, დაპებდა³⁶ სამოსელთა მათთა³⁷ და იტყოდეს: «ვამ ჩენდა, რამეთუ მოკულა დედოფალი ჩუენი». და³⁸ ზარი განჳდა ყოველსამის ქალაქსა, (შეეშინა³⁹) და შეძრწუნდა ალექსანდრეცა⁴⁰. მიიბიოდა იგი მსაჯულისა და⁴¹ ჰრქუა⁴² მას: „შეიწყალე ქალაქი ესე და განუტევე მვეცთა შესაქმელი ეგე⁴³, წარვიდეს (და სადა უნდეს, მოკუედინ⁴⁴), რათა არა სრულიად წარწყმდეს ქალაქი ესე ამის საქმისათჳს⁴⁵, რამეთუ ტროფიმე დედოფალი⁴⁶, რომელი (კართა⁴⁷) თეატრონისათა დგა, (შეწყუნდა⁴⁸ მისთჳს და) მოკულა⁴⁹, რამეთუ კეისრისა ნათესაჲი იყო იგი“.

¹ +ადრე-ადრე A. ² +მნელი A. ³ მოიყვანეს B; +ნეტარი A. ⁴ ზედა abs. A. ⁵ გა-
ნუკრანეს B; +ქელნი და A. ⁶ ორთა A. ⁷ შორის abs. B. ⁸ იგინი abs. A. ⁹ შანთსა B. ¹⁰ +იგინი B.
¹¹ განაძენეს B. ¹² მო-მცარაჲთმე-აკუდინეს B. ¹³ მით დაწუვისათა] ცეცხლისათა B. ¹⁴ გამოსქდა B.
¹⁵ იყვნეს... თეკლასნი] იყო წა თეკლა A. ¹⁶ და abs. A. ¹⁷ აღემართა ნეტარი] ალ-თავს-იქცა B.
¹⁸ იგი abs. A. ¹⁹ კერზო A. ²⁰ +და abs. B. ²¹ თუ abs. B. ²² ყოვლადვე უენებელი] მუღვარ
ენებული A. ²³ არცა B; +ვქმცა B. ²⁴ მით abs. B. ²⁵ შეკრულ B. ²⁶ იყო +იგი B. ²⁷ +იგი A. ²⁸ +ზა
გარეშე B. ²⁹ თეატრონისა B; +და მიდგა იგი კართა ზა მის თეატრონისათა და B. ³⁰ კვჳ ყო...
მალლითა] კვა ყო B. ³¹ პირსა ზა თვსსა] ქუეყანასა ზა პირდაქცევით B. ³² +იგი B. ³³ მათ]
მისთა B. ³⁴ მან abs. B. ³⁵ იწყეს B. ³⁶ და დაიპეს A. ³⁷ სამოსელთა მათთა] სამოსელი მათი A,
ჴართთა B. ³⁸ და abs. A. ³⁹ შეეშინა abs. B. ⁴⁰ +და B. ⁴¹ იგი მსაჯულისა და abs. A.
⁴² +მსაჯულსა A. ⁴³ ესე B; +და A. ⁴⁴ და სადა უნდეს მოკუედინ abs. B. ⁴⁵ საქმისა გამო B;
⁴⁶ +რ მრავალნი მი-ცა-ემქვეიან მას A. ⁴⁷ +იგი A. ⁴⁸ +გარეშე დგა B. ⁴⁹ თეატრონისათა,
დაცა და შეწყინდა იგი B. ⁵⁰ მისთჳს და მოკულა abs. B. * *ხრქა* M. * *სრქინსა* M.
* *მქცნს* P. * *მარანს* M.

მაშინ მსაჯულმან მან¹ ბრძანა² შე-
მოყენებდა³ თეკლასი⁴. და (მეყსეუ-
ლად) მირბიოდეს მსახურნი იგი და⁵
გამოიყენეს თეკლა მვეტთა მთვან, და
წარადგინეს⁶ მსაჯულისა მის⁷. (კითხ-
ვად იწყო მსაჯულმან მან) და ჰრქუა⁸
თეკლას⁹: „რამ ვინ ხარ შენ¹⁰, რამე-
თუ¹¹ არა შეგებნეს¹² შენ მვეტნი
იგი“¹³. მიუგო თეკლა და ჰრქუა მას¹⁴:
„მვეტელი ვარ ღმრთისა¹⁵ და რომელი
იგი ჩემ თანა დადგრომილ¹⁶ არს და
რომელსა ვესავ მე, ძე ღმრთისა ცხო-
ველისა და არს იგი¹⁷, და მის გამო არა
შემებნეს მვეტნი იგი, რამეთუ იგი არს
საზღვარი ცხოვრებისა და ყოველთა
ღვეწულთა მოღუაწე და უგინცოთა
გინცი¹⁸ და შემწე. აწ შენ გეტყვ,
მსაჯულო, და ყოველთა¹⁹ მგათ²⁰, რო-
მელნი²¹ დგანან შენ წინაშე, რამეთუ
რომელსა²² ჰრწმენეს ღმერთი, რომელ-
მან ყო (საკვრელი ესე²³ დიდი თქუენ
წინაშე მვეტლისა თვისისათჳს²⁴, იგი ცხო-
ველ არს უკე, ხ რომელსა არა ჰრწმე-
ნეს იგი ღ'ი, იგი²⁵ სიყუდილით მოკუ-
დეს²⁶ საუკუნოდ“²⁷. და ვითარცა ეს-
მნეს სიტყუანი ესე მსაჯულსა მას²⁸
თეკლასს პირისაგან, უბრძანა (მსახურ-
თა²⁹) მორთ[უ]მიდ მისა³⁰ სამოსელი³¹,
და ჰრქუა³²: „განიდარტუე შენგან³³ მო-

*მანქამ ასე გაათაორნ. მბქდ
აჯრ ვრხბკ. ღ რწაგან აათა-
რტგნ აბხკ ვრხბკ ქ მჩქოვ ვაგა-
ნაგნ, ღ კაგვიღტრ ათაქქი გაათა-
ორტრ. ხ ასე ვრხბკ. აწ'ჟ ხა რღ,
ღ ვრბრე ღ ვი ოქ მქრბნანან ათ გნკ
ვაგანგნო, ხღ ასე. ას.ღაქტრ ხმ
ასთბბო, ღ ირ ათ ქა ღ' ნა ღ
ორქქ ასთბბოქ კნხგანოქ კორ ხან
კოსაგხაქნ' ხმ, ვი ქასან ნორა ოქ
მქრბნანან ათ ქა ვაგანგნ. ვი ნა
ღ სარმან კნხაგ, ღ ამბნაქნ ღა-
ქაბხლოვ კანბანბქღ ღ ანქიაქვ
კოქა ღ კნხან.ღ, რ აქვ გნკ ასანმ,
გათაორ, ღ ამბნსვიღნ ირ კან ა-
თაქქი გი, მხ ირ ღათათაქ ქასთბ-
აბ' (ვირ თხანბქ მბბამბხა) ვირ
არარ ათ აგაქტრ ხღ' კნაქ' ს
ათაბქ, ღ ირ ოქნ ღათათაქ' რ ნა'
მხიღქი ვანან ქაქტონქიქი: რრღ
კოსა გაათაორნ ვაქა ქ კნრანოქ
მხბკქ, ღრამაქხაგ კნრბქ ნამ ღან-
ღკრბა. ასე გნა გაათაორნ. აწ რაგ
ათ ვარქივბბ, ღ ათ აგქრ ვან-
ღკრბღ ვირ ხთიღ გნკ: ჳათათანქ
ხთ მხბკ ღ ასე ვგათაორნ. აწ
ღკგვიქვ ხნბ ვარბიქტრნ ქ მქღ
ვაგანაგნ' ნიქნ ღკგვიღვანქ ხნბ
ქხანსა კაბორ გაათათანქნო: ხღ ქ*

¹ მან abs. A. ² უბრძანა B. ³ მოყენებდა B. ⁴ + მის წ'ე A. ⁵ მირბიოდეს მსახურნი იგი და) მსახურთა მათ A. ⁶ წარადგინეს B. ⁷ მსაჯულსა მას B. ⁸ + წ' A. ⁹ + მითბარ-ღა შენ B. ¹⁰ + რ' ღი ესევითარნი დითმინენ და A. ¹¹ რ' abs. A. ¹² შეგებნეს B. ¹³ იგი) მძევარნი A. ¹⁴ მას abs. A; + შე A. ¹⁵ ღ'ისა) ო' A. ¹⁶ დადგრომილ A; დამკვდრებულ B. ¹⁷ იგი abs. B. ¹⁸ უგინცოთა გინცი A; უგინცოთა გენცი B. ¹⁹ ყოველთავე B. ²⁰ მგათ abs. B. ²¹ + ვგე B. ²² + არა A. ²³ ესე abs. A. ²⁴ მვეტელსა თვისსა ზ' B. ²⁵ ცხოველ არს... იგი abs. A. ²⁶ მოსწყდენ B. ²⁷ + და აწ გეტყვ შენ მსაჯულო, მოვალს ეამი და ნათესავი, რომელთა ჰრწმენს ოქ ქე მრავალთა დედათა მოავართაგანთა და ახნაურთა და მამათაგანთა, მეფეთა და კლმწიფეთა, და იყოს შემდგომად ჩემსა სარწმუნოებამ მტკიცს შეურყეველო, განუკარჯებელი, უვეპელი და უპირველი ცხოვრებამ დაუსრულებელი, სიბარული წარუვალი და უცვალებელი, დაუღვევლი განსასუენებელი ცათა შინა. ესე მათთვის, რომელთა ჰრწმენეს ო' ოქ ქე, რომელმან მომცა მე თქნ წ'ე ესევითარი მოთმინებამ, პირველად ცეცხლისა მისგან მიკსნა და აწ მვეტთა ამთვან და ზუარაკთა გამოიყენანა უენებელი“ A. ²⁸ + წ'ისა A. ²⁹ მსახურთა abs. B. ³⁰ მისა abs. A. ³¹ + პატროსანი A. ³² ჰრქუა) უბრძანა თეკლას B. ³³ + სამოსელი იგე B. ³⁴ კოსაგხაქნ M. ³⁵ კნხ M. ³⁶ ღათათა M.

საბლარდნელი ეგე (მცირ¹) და შეიმოსე² ესე³, რომელ მიგცე⁴ შენ⁵. მოუგო მსაჯულსა მას თეკლა და ჰრქუა: „რომელმან იგი შთამაცუა მე ძალი შორის მვეცთა მათ, იგივე არს, რომელმან შემმოსოს⁶ მე ცხორებაჲ (საუკუნოჲ) დღესა მას სარჩელისასა“⁷. მუშინ განიძარცუა თეკლა მოსაბლარდნელი იგი მისგან⁸ და შეიშოსა სამოსელი (მსაჯულისაჲ მის)⁹. და ქადაგი ვმობდა მსაჯულისა მის წინაშე და ყოვლისა მის ერისა შიშართ¹⁰ და¹¹ იტყოდა, ვითარმედ „თეკლა დღეს იქნა ღმერთმან და მოგმადლა თქუენ“¹². და დედები¹³ იგი, რომელ¹⁴ სხდა თეატრონსა მას¹⁵, აღიდებდეს ღმერთსა¹⁶ და იტყოდეს: „ღიღ არს ღმერთი“¹⁷ თეკლასი, რომელმან იქნა იგი მვეცთაგან¹⁸. და ვმითა მით ლაღადებისა დედებისაჲთა¹⁹ იძროდა ყოველი იგი ქალაქი. და მუნთქუესევ მირბიოდეს და ახარეს ტროფიმეს დედოფალსა (სიციოცხლ²⁰ იგი თეკლასი, ხოლო მას²¹ ვითარცა ესმა²²), მორბიოდა და ჰოვა იგი²³ (ყოცხალი). და შეიტკბო იგი და²⁴ [ქ]ამბორს უყოფდა²⁵ და ეტყოდა: „ასულო ჩემო თეკლა, აწ მრწამს მე²⁶, რამეთუ ასულიცა²⁷ იგი ჩემი ცოცხალ არს. აწ მოვედ²⁸ სახედ²⁹ ჩემდა და ყოველი³⁰ ნაყოფი ჩემი დაგიწერო შენ“.

და თეკლა შევიდა სახედ³¹ ტროფიმსა³² და განისუენა მუნ რვა დღე³³ ოდნ. და ასწავებდა მას³⁴ ყოველთა მცნებათა³⁵ ღმერთისათა. და ჰრწმენა ტროფიმეს³⁶ დემერთი და მრავალ-

*რას მხრკავდა მხელე ვაიჩქაბან, და
საო ვეხვდა ვანხერბან, და ვაროდ
კარვადე ვათათარს ათაქი ვად-
რავს ამანხანჩი და ასქე, ხქხ
«მხელე» მათობა არბაკხავ და ხა
მხე», და კანაქან⁶ ირ ნათსინ ჩ
ქათორინჩ⁷ ანდ⁸ ჰაკან რარბჩინ მხ-
ბარერაო, (ასთან ავადკხელ და
თელ ქათა) მათობი და ასან. «მხ
ქ მათობა მხელე ირ (კხვიცე და)
ქიქხავ ვან ჩ მქიქე ვადანანანან,
და ჩ ჰაკანქ რარერაოქ კანანან
ირ ავადკხელჩ⁹ იქიქხვად ვადვან
ამანხან. და ხსელ და ხსელ ნქხვან
ხთილს ახსთიქ სქიქინხაქ თიქნიქ-
და ნქხვად ხელ ხექთ ვან და ვქიქს
არქხელ ჰამრეღქე ვან და ასქე-
«ოთოსორ ქამ მხელე, აქამ ნათათამ
ხქხ კხნკანჩი ქე ვათიქინ ქამ. არდ
ხქ ქ თილს ქამ, (მხელე). და ვამხ-
ნანქ ხსელ ქამ ვეღ ვეხეხეხე*

*და (იქვად ნქ ნამ) მხელე და ხ-
მით ქ თილს ნორა, და ნანახად ანდ
ათორს იქ, და ითიქე სქიქი-
ნხაქ თიქნიქ ვამანხან ავ-
თიქჩანან მათობი. და ნათათავ*

¹ ეგე მცირ¹ abs. B. ² შეიმოსე A. ³ ესე abs. B. ⁴ რ'ლსა მიგცემ B. ⁵ შენ მე B. ⁶ შემ-
მოსა A. ⁷ მსაჯულისასა B; ⁸ ად შენისა ნებისებრ ვქყოფ ამას A. ⁹ მისგან] თქი შურისა B.
¹⁰ და შეიმოსა... მის abs. B. ¹¹ მიშართ abs. B. ¹² და abs. A. ¹³ თქუენ] მაგის მიერ ცხორებაჲ A.
¹⁴ დედებიცა B. ¹⁵ რომელნი B. ¹⁶ + თანა და ხედვოდეს თეკლასსა მას მოთმინებასა, ჰრწმენა
მრავალთა, და A. ¹⁷ + ყოველნი B. ¹⁸ + იგი A. ¹⁹ + მვეცთაგან abs. A; ²⁰ + და განარინა იგი
მვეცთაგან და ცეცხლისა მისგან A. ²¹ დიდისაჲთა AB. ²² ხ' მას] და B. ²³ + სიციოცხლე იგი
მისი B. ²⁴ იგი] თეკლა B. ²⁵ და შეიტკბო იგი და abs. A. ²⁶ ანბორს უყოფდა A] აქოცებდა
მას B; ²⁷ + შეიტკბო A. ²⁸ მე abs. B. ²⁹ ასული A. ³⁰ მოვედი A. ³¹ სახიდ B. ³² + იგი B.
³³ ტროფიმასა B. ³⁴ დღე A; რვა დღე ოდენ] დღე რაოდენებ B. ³⁵ მათ B. ³⁶ სიტყუათა B.
³⁷ ტროფიმის A. ³⁸ კანაქე P. ³⁹ მათორინჩი ს. ⁴⁰ სქიქინხა M.

თა¹ მწვეალთა მისთავანთა². და იყო სიხარული დიდი სახლსა მისსა³. ხოლო თეკლას, რამეთუ უყუარდა პავლე⁴, მიმოავლინებდა⁵ ყოველსა მას (გარემომს ქალაქებსა⁶) მოძებნად პავლისა⁷. და რაემს აღწყეს⁸, ვითარმედ აჰრომს⁹ ქალაქსა შინა არს¹⁰, გამოვიდა თეკლა სახლისა მისგან ტროფიმსსა და შემოსა მან სამოსელი სამამო¹¹, და წარიყვანა მის თანა კაცები მრავალი და მწვეალთაგანიცა¹² ტროფიმსსთა, და წარვიდა¹³ და მივიდა¹⁴ ჰრომე ქალაქად¹⁵. და პოვა მუნ პავლე¹⁶, რამეთუ ჯდა და¹⁷ ასწავებდა მტნებათა ლმრთისათა. და მივიდა¹⁸ თეკლა¹⁹ და დადგა²⁰ წინაშე პავლსსა²¹. ვითარცა იხილა პავლ[ე] კაცები იგი²² (მრავალი) მის თანა, დაუკრდა პავლეს და შე-ცა-ჰუვდა²³, ვითარმედ²⁴ აგანსაცდელი²⁵ რაამე მოსრულ²⁶ არს ჩემ ზედაა²⁷. მიუვო თეკლა და ჰრქუა მას²⁸: „მოვიღ²⁹ შე ნათელი, რამეთუ³⁰ რომელმდე იგი გიბრძანა შენ სახარებდა იგი, მანვე³¹ მიბრძანა მეცა³² ნათლისლებდა“. და აღდგა პავლე³³ და წარიყვანა³⁴ იგი და³⁵ ყოველი³⁶ იგი კაცები³⁷, რომელ³⁸ მის თანა³⁹ იყო⁴⁰. და შეიყვანა იგინი სახედ ჰერმესა. და დასხდეს პავლე და თეკლა და ყოველნი იგი კაცები, რომელნი იყვნეს მის თანა⁴¹. და მიუთხრეს ყოველსა ერსა⁴²

*ათქცხნს ქასთილათ, ს რაგილქ
კაყახსაყ ნორა. ს ხელს ანთ ილ-
რაჩილქანს მსბ მსკელის სლგან-
ფი სჩრქრ ვლადიოს, არაგესყ ზა
კამსნაჟნ სთღეს ჩნოქმქ გნა. ს
ჩრქრს (გაქრს, სქჩნს ს) აყათმსქჩნ
ნამა ს ასსნ. «სსადასაქჩ ქს ხ ი ი
გაყაგქ ჯი, სლ კარხალ სქ ქ თანქ
წრქჩინსაჟა⁶ (ათქსაქ), ს გღსგა-
ნა ზანოქმქ არნაგქ, ს არ ღნო
ჩლქ მარქჩქ რაგილ ს კაყახსაყ
თქჩნოქჩ, ჯილქ სჩილთ ქს ხ ი ი
გაყაგქ. ს ხელს ანთ ვლადიოს
(მსკელ). გქ ნათქრ ს ილსღანქრ
გყათილქრანს კასთილთი. ჯილ ს-
კსყ არ ნამ მსკელ სლ ჩრქრს ხთხ
გნა ვლადიოს ს გმაროქჩნს ირ ღნო
ნამ ხჩნ⁹ გარმანგა, ს კარბსაყ
ანოქჩ (ვლადიოს) ხქს აქ ს ქირ-
ბილქჩნს ჩნს ხქსაქ ქ ქლქრჟა ნო-
რაო ვათასქანს სო მსკელ ს ასქ
გნაო აღსქაქაჟსა მქროთილქჩნს. გქ
ორ აყათილქრანს გსქ გაროქ სქ¹
ნოქჩ ზრამანქაგა ს ჩნბ მქროთილ სლ
ანოქჩს კარხალ ვლადიოს¹⁰ არ გნა ს
გამსნაჟნ მაროქჩჩნს ირ ღნო ნამაჟნ
ხჩნ, ს თარას ქ თილს ჯხრმასქ⁵.
ნათას ვლადიოს ს მსკელ ს აქ ს
მაროქჩჩნს ირ ღნო ნამაჟნ სჩნ სლ
აყათისაყ ნამ მსკელ გამსნაჟნ
ვირ არარ ღნო ნამ¹¹ კასთილათ, ს*

¹ მრავალთა ცა. ² მისთა B. ³ მისსა] ნეტარისა ტროფიმსსსა A. ⁴ პავლს A; + მოძღუარი იგი მისი A. ⁵ მიმოდავლინებდა B. ⁶ გარემომს ქალაქებსა] სოფოლებსა B. ⁷ პავლესსა B. ⁸ უთხრეს B. ⁹ ჰრომის B. ¹⁰ + პავლე B; + და მუნ ახარებს და ასწავებს A. ¹¹ სამამაკაცო B. ¹² მწვეალთაგანიცა A. ¹³ + იგი B. ¹⁴ და მივიდა] პავლესსა B. ¹⁵ ჰრომე ქალაქად] პავლესსა B. ¹⁶ პავლს A. ¹⁷ და abs. A. ¹⁸ + ნეტარი A. ¹⁹ + და კაცები იგი A. ²⁰ დაადგინა A. ²¹ პავლესსა B. ²² იგი abs. A. ²³ შეჰუვდა A; შე-ცა-ჰუვდა B. ²⁴ ედ abs. B. ²⁵ მოსაცდელი B. ²⁶ მოკსროლო A; აღდგომილ B. ²⁷ ჩემ ზა abs. B; + და B. ²⁸ მას] პავლე რ B. ²⁹ მოვიღ A. ³⁰ რ abs. A. ³¹ მანვე abs. A. ³² შე A. ³³ პავლს A. ³⁴ წარიყვანა B. ³⁵ იგი და abs. B. ³⁶ ყოველივე B. ³⁷ იგი კაცები abs. B. ³⁸ რომელინი იგი B. ³⁹ მის თანა] თანა B. ⁴⁰ უვილოდეს B; + თეკლას B. ⁴¹ და შეიყვანა... მის თანა abs. A. ⁴² ყოველსა ერსა abs. B. ⁵ წრქჩინსა M. ⁶ ჰარმასქ M.

რომელი იგი ყო¹ მის თანა² ღმერთ-
მან³, და დაუკრდებოდა⁴ ფრიად⁵ პავლეს
ძალისად მის, რომელი მოცემულ იყო⁶
მის თანა⁷, და ყოველნი⁸, რომელნი მუნ
დგეს⁹, (დაუკრდებოდა)¹⁰, რომელი იგი
ყო ღმერთმან მისთვის (საკრველი), და
სრულიად¹¹ დაემტკიცებოდეს და გან-
კეშმარიტდებოდეს¹². და აღდგინა ყო-
ველნი იგი¹³ ერთითა მით ერ-
თობითა და აღიღებდეს და აკურთ-
ხებდეს¹⁴ ღმერთსა, რომელმან ყვის
საკრველი ყოველთათვის მორწმუნეთა
მისთა და რომელთა¹⁵ დაიცივინა¹⁶ მცენე-
ბანი მისნი. და ლოცვასა და ვედრებასა
ჰყოფდეს ტროფიმი¹⁷ დედოფლისათვის,
რომელმან შეიწყინარა იგი¹⁸ და და-
მარხა¹⁹ იგი სიწმიდით. მაშინ ჰრქუა²⁰
თეკლა (პავლეს), ვითარმედ²¹ «შევიდე მე
იკონია ქალაქად». და²² მიუგო პავლე²³
და ჰრქუა მას²⁴: «(გვრე ყავე), მივედ²⁵
და ასწავებდ²⁶ მათ მცნებათა ღმრთი-
სათა²⁷. და²⁸ რაჟამს უკუე ესმა ტრო-
ფიმეს²⁹ დედოფალსა იკონია³⁰ ქალა-
ქად³¹ მოსლევად³² თეკლასი, შე მზა-
და³³ სამოსელი და ოქროს³⁴ დიდძალი
და მიუძღუნა³⁵ თეკლას. ხოლო³⁶
თეკლა მოილო სამოსელი იგი და ოქ-
როვსა³⁷ მისგანცა³⁸ და მიუძღუნა³⁹
პავლეს შესამსახურებლად⁴⁰ ქურივთა
(და უპოვართა⁴¹). და თეკლა წარვიდა
იკონია⁴² ქალაქად და შევიდა⁴³ სახლსა

კიქ ღარმანსაქრ შალღის ენე ღლა-
რიდქიანსა⁴ ვირ თოლან სანა. ს ა-
მანსხესან ირ ღაქინ სანე (ღ სხინ
სხინ ვინე სარე ენე სანა სათო-
აბ⁵ კიქ ღასათასინ ს ნამარხინ
ს კანხინ ამანსხესან მ ქან ღა-
მ ა კ ი ქათაორ აანსხინ ს არინ-
ხინ ვსათოაბ⁶ ირ აინე ვეგანს-
ქის აო ამანსან ირ ღალათან |
ნა ს აანსნ ვაათოიქრანს სორ-
აღელქის აანხინ ს სინღრხინ (ქსა-
თოიბი) ქ ქიქაქ სქიქინსაქ⁷ თიქ-
ნი⁸ ირ არე ვედიქ ს ი რ ქ ქიქრე
აღაქინი⁹ სორ, ს აანსხე ვან
სრედიქხანი: სან (ქხიქ). «სრქამ
ხა ქიქინხინ ვაღაქი: ს სან ვალ-
ღის. «სრქ, ილიაქირ სანე აათოიქ-
რანს (ღ ვრანს) სათოიბი: ს სქ-
რ ს ილი სრქინე თიქინქ ს ს-
ქაქ სქიქ ქიქინხინ ვაღაქი, ა ი
ღანღრხა ვაღიამ ს ისქი, ს ა-
ნაღხე ვ სქიქი. ს აო ვრანღრძან
ს კიქიქინ, ს ანაღხე ვალღის ქ
საყას აყათამანს სარეანი ს სქიქ
ვიღალ ს ილით ს თიან მინსიქიორე,
ს სანსალ ქ ქიქრე სრესაქ⁴ სორე
ქ სიქიქინ იორ სანორ ვალღის ს
ილიღანსქერ ვაათოიქრანს სათო-
ბი, სქრ ს სანქ. «(სათოაბ მხრ),
სათოაბ თანს აქიორქ⁷ კიქინ
ბაღხე სან ქიქ ს ქიქათოთ მქ-

¹ + ო⁶ B. ² ხ² A. ³ ღ³ abs. B. ⁴ დაუკრდებოდა A. დაუკრდა B. ⁵ ფრიად abs. B.
⁶ მოცემულ იყო ყო ღ⁶ B. ⁷ მის თანა] თეკლასდა A. ⁸ + იგი B. ⁹ მუნ დგეს] მოვიდოდეს A;
+ და B. ¹⁰ + მოთინებდა A. ¹¹ ს¹¹ abs. B. ¹² და განკეშმარიტდებოდეს] სარწმუნოებასა ხ² B.
¹³ ყლი იგი abs. A. ¹⁴ აღიღებდ და აკურთხებდ A. ¹⁵ რომელთაცა B. ¹⁶ დაიცივინ A.
¹⁷ ტროფიმა B. ¹⁸ იგი] თეკლა A. ¹⁹ დაამტკიცა A. ²⁰ + წ⁶ A. ²¹ ვ²¹ abs. B. ²² და abs. B.
²³ პავლს A. ²⁴ მას] თეკლას B. ²⁵ + რ²⁵ ა ვუწყოს, ვ²⁵ ქ²⁵ მონამმ ხარ A. ²⁶ ასწავებდა A.
²⁷ ორისათა A. ²⁸ და abs. A. ²⁹ ტროფიმა B. ³⁰ იკნია A; იკონიას B. ³¹ ქალაქად abs. B.
³² შემოსლევად B. ³³ შექმნადა B. ³⁴ და ოქროს abs. B. ³⁵ + იგი B. ³⁶ + წ⁶ A. ³⁷ ოქროს A.
³⁸ მისგან A. ³⁹ მიუძღუნა] მიუთულა ვ³⁹ იგი A. ⁴⁰ სამსახურებლად B. ⁴¹ უპოვართათვის B.
⁴² იკონია A. ⁴³ მივიდა B. ⁴ სრქინხა M. ⁵ აღაქინი M. ⁶ მინსიქიორე M. ⁷ სქრსაქ M.
განუქინ M.

ნაშე ვდგა, რომელი¹ განვერი ცეცხ-
ლისა მისგან და მვეცთა მათგან ბო-
როტა და პირისაგან² მსაჯულისა მის³,
რამეთუ იგი ღმერთი⁴ არს და ღმერ-
თი⁵ ჩემი, რომელი შემეწია მე და
მომცა მე (ესევეითარი) ძალი და⁶ მოთ-
მინებდა⁴. ესე ყოველი წამებდა დადგა⁷ დედისა თვისა თანა და წარვიდა იგი⁸
იკონია ქალაქით. და მივიდა⁹ იგი სელევკიად და მუნ¹⁰ (ასწავებდა¹¹ მცნებ-
თა ღმრთისათა¹², და) მრავალნი წარმართნი მოაქცინა მოძღურებითა და
სწავლითა მისითა და მრავალნი სულნი განარინ[ნა] და განანათლნა¹³ სიტ-
ყუთა მით ღმრთისადათა. და დაიძინა¹⁴ მუნ ძილითა (ნელითა¹⁵) განსუენებისა-
და, (და მოელის ყოველთა აღზგომასა სიძესა მას, რომელმან შეიწყნარა სა-
სძლოსა მას ბრძენთასა თანა ქალწულთა, რომელთაჲ არს დიდებდა და პატივი
ქრისტსს¹⁶ იესუსს მიერ უფლისა ჩუენისაჲ¹⁷, უკუნითი უკუნისამდე, ამენ).

[მოსაკსენებელი]:

„ქე ლო აღიდე მამდმთავარი სტეფანე შენ მიერთა დიდებითა
სულიერითა და ჯორციელითა ორთავე სუფევათა შა და წთა მღდელთ-
მოძღუართა თანა და წთა მოწამეთა თანა დაუსაყდრე სასუფეველსა შენსა,
ან. სტეფანეთურთ და ყოვლით კრებულთ მათით ან.

ლოცვა ყუთ იოვანესთეს უცბად მჩხრეკალისათეს და დაკლებული ყო-
ველი შემინდეთ“.

¹ +ესე B. ² პირისა მისგან B. ³ მის abs. B; +და B. ⁴ ლი ოი B. ⁵ ოი A. ⁶ ძალი და abs. A. ⁷ +წნ თეკლა A. ⁸ იგი abs. B. ⁹ შევიდა B. ¹⁰ მუნ abs. A. ¹¹ +მუნ A; +მთ B. ¹² +რი ისწავა პავლესგან A. ¹³ მრავალნი წარმართნი... განანათლნა] მრავალთა კაცთა პრწებნა ლი მის მრ და განანათლნა მუნ ყოველნი B. ¹⁴ +თეკლა B. ¹⁵ მით B. ¹⁶ ქეს A. ¹⁷ და მოელის... ჩუენისაჲ] მეოხ არს ცხოვრებისათეს ჩუენისა წე ლთისა, რომლისაჲ არს დიდებდა და ძალი და სიტკიცე, აწ და მარადის და B. ⁶ +*კათარეხანს ვჩეჩე მხეჩე ხრანხელი, ჭაიფ მათილი იამსნაკაქე და მახელი ჩილია და ლილიან სეცი, ირ ხა ვალო-ქინ მარადანს და ვრქ. ვჩ ზიან მათილია კათარეხანს ვივილიაქინ კელიისან აუხარან, კაქახანს კაქახანსე, ამან MP.*

ლექსიკონი

განთავსდა: „ვიდრე განთავსდა ცისკარი გამობრწყინდებულა 112, 4 მხუჯბასა ყოილს დათადათს მძრცაფხაქ ღრ“:

განკაფვა: „ოკროა და ვეცხლი... რი განყუდების 123, 27 ისქტ ხ სარბაქ... ირ მასჯინ“ გალვა, ბაცევა.

განპრობა, „განესყრნეს კვლინ ჯუარის სახედ 114, 22 თარაბახას ილხე დხიო ხლქ მამანაქტანს ქსაჯაქაქიქს“ გაშვერა.

განრიგება: „რ განმარინა... ცეცხლის მისგან 106, 13 ჟსაყრხეჯაქ სეოქასაქ“ გადარჩენა.

განრომა: „განვერი ცეცხლისა მისგან 124, 1 საყრხეჯაქ სეოქს“ თავის დაბრწყევა; „განერა მისგან 105, 21 საყრხეჯაქ“.

განსტდომომა: „დაეცა... და განსტქდა 114, 29 მსხა... ხ ს რ ბ ა ს“ გასქდომა, გახლვა.

განსუენება 91, 20 ნასეოქსანსქლ მსოენება, დაწყნარება.

განსქდომომა 92, 30 ხ რ ჟ ბ ა ს ხ ს ლ ი გიევა რაც განსტდომომა, ფრევა.

განუენება: „სარკუმელთა მათგან არა განეყნის იგი 95, 11 თქმსხსტქ თოთოს-ნანს სასაქ“ გაელა, გაშრობა.

განჩებრებულო: „—ბედავს კაცს ვისმ ერთსა 95, 31 ყჯი-დესაქ ნაქს ღუჯაყრ მქ“ გაშტერებული, გაოცებული.

განცდა: „განიადილა... წარმაველთა 92, 10 ღუჯაქაქიქს ირ ხ რ ქსაქს ხ დაქს ნაქტლ“ ხედა, დაკვირება.

განცქეულო: „იყო... ყურითა განცქეულ 92, 16 დიდქ მხრადიქს“ გაცქერილი(?)

განცხრობა: „განაცხრობდა ყოველთა მთ 101, 15 დამხნახხას... ილრაქსა იონტლ“ განხიარულება.

განძარცუვა: „განძარცუე შენგან მოსაბლარდნელი ვგე 119, 29 ქ რ ა თ ა ა დოი-ფაბჟ“ გახბ; ასევე 114, 4.

განძება 104, 5 ნასხსქლ გაძეება, გადგება.

განძეება 118, 8; 118, 11; 117, 24 ფას-ლანსაქ განრისხება (მეცისა, ცხოველისა); „განძენბდეს მეცეთა მთ 113, 17 თარა-ფასნას ფრეიქსიქ“ გალიხინება, გახე-ლება.

განხეთქა: „დათვ... განხეთქა 115, 5 ფარქსაყასახსაჟ“ დაგლეჯა, გახლვა.

გება: „თულა უციან და განჩებრებული ხედავს 95, 31 ფაჯაქ ქქრეაქ ხ რ ხ ს ლ ყჯი-დესაქ ნაქს“ თვლი მიუდევს და გაშტერებული ხედავს (ნ. განგება, მიგება).

გზა: „სოფლისა გზა 92, 7 ყი-ოქსაქ-საქეფუნო გზა, ფართო გზა.

გზ(ნ)ება ნ. აღვებული, აღვხნება.

გინცი (v. გენცი): „უგინციოთა გინცი 119, 17 მსიქსტე ქიქს“ უიმედოთა იმედი.

გლოვა 112, 21 თილქ; 111, 23 თილ-მილქსლ მწუხარება.

გლოება 118, 22 ფიქსა მანოლ მითქმა-ტირილი.

გრემან: „გრემან თუალითა 92, 16 ბალქ (მხბაქს)“ თვალყუნა: „რომელთა თუალნი არცა აქუს შაენი და ცხოვართა ფერი აქუს, წყოდების გრემან“ (საბა) გრილობა: „აგრილობდა მას ზა 105, 15 ნიქასს ქსხსტქ ქხრეაქ ნიქს“ და-ფარვა, დაცვა.

გრძეული 103, 18 მიქ მისანი.

გუალვა ნ. წარგუალვა.

გუენმა 104, 5 ფას ნარქსანსქლ ცემა.

გულარძნა: „პულარძნიდა პაულეს 108, 11 ქი-ფაქჯქლ ჟადიქს“ ესათნობდა, ელიქენებოდა პაულეს.

გულიხთქუმა 9ა, 10 ფასსილქსლ სურვილი, ნატრვა.

გულიხწყრომა 97, 15 ფასილმს რისხება.

დ

დაშარხვა 93, 14; 113, 15 ყასხსქლ დაცვა, შენახვა.

დაპება 118, 22 ყასასახსქლ დაპობა, დაგლეჯა, დახევა.

დასჯა: „დასაჯა 104, 7 თარაქ ქქჩილ“ განსაჯა, განაჩენი გამოუტანა; ფასხს 109, 14-23 გასაძარტლება, განკითხვა.

დაცხრვობა: „დაიცხრვის სურვილიცა 111, 19 არქსაქსტქ ფსიქსა დფაქს“ იქლავდა სურეულს.

დგმა: „მიდგან მედა თრნი ზურაქნი 117, 20 ხსსქმ ხსსქლ დილარსქს“ მეყს ორი მოხვერი.

დგომა ნ. შედგომა.

დემა ნ. მიმოდადება.

დი-დი-დი: „—ღმერთი 94, 10 მ-ბ-ბ-ბ-ბ-ბ-ბ“ უდიდესი.

დიდძალი 122, 25 მრავალი.

2

ერო 103, 16; 112, 11 *ყაღა* ჯარი, ლაშკარი; 110, 21, 29 ხალხი.

ერთობა: „ერთითა მით ერთობითა 122, 9 *მქანა ყაღა*“: ერჩდა ნ. რჩ.

3

ვიდრება ნ. შეევიდრება.

ვისაე ნ. ს.

ვიფხი: „მოიბეს და მიუტევეს მას ვეფხი ერთი 114, 19 *აბქს არბასესქს ზმას ქრბ მქ*“

ვიდრე: „ვიდრე ხუალ? 106, 11 *კო ხრქასა*“ სად მიდიხარ?

ვიდრეცა: „ვიდრეცა ხვლოდი შენ 107, 19 *კა ნ დოღ სრქქესა*“ სადაც შენ წახვალ. ვინა 100, 4 *ნასახა*“ საიდან, რომელი ადგილიდან.

ფ

ჭაკულეა: „ხაკულებით არა ეტყოდა 91, 12 *ქხღბქღ იჯ ფსაქ*“ პირფერობა, ორგულეა.

ჭარი: „ზარი და შიში 101, 2 *ან ს სრქქაქ*“; „ზარი განჭდა 118, 23 *ვიყაფ*“; „შეძრწუნდა“ 118, 24 *ყანჩ ჩარა*“ (ან—*ყანჩ—ყარჩ—ზარი*).

ჭუნება: ნ. მოზუნება.

ჭოცი: „ზოგნი გამოუტევედეს.. ზოგნი... იტყოდეს 113, 18 *ქსაჯნ... ჩანსქჩს...*“

ქსაჯნ თსქს“ ზოგი, ნაწილი, ერთი ნაწილი.

ჭრწინება: „სავეც იყნეს ზრწინებით, 100, 9 *ჩოაქღ სხამაქ ქს ქსა*“ აზროტად აღბრეა (საბა).

ჭუარაქი 118, 1 *ვილარაქ* ხბო, მოხვეერი.

ჭურცი: „ზურგით კერძო 106, 30 *ქათიქ*“ უკან.

თ

თავი: თავს დება 42, 8 *ჩამდჩჩჩ*; 108, 20 *ქამხნაქ* მოთმენა; ნდომა.

თეატრონი 104, 8; 110, 5 *ქხაყოჩ* სახილაეი ადგილი,—თეატრი.

თხოვილი: „რთი თხოვილ იყო კმრისა 94, 24 *ვიო ჩათთხაქ ტო ჩან*“ დაწინშული.

ი

იძულეა: „ნუ მაიძულებ მე ოტებულსა შევიწროება.“

108, 23 *მჩნაქჯე ვოთოჯაქარჩქა*“

კ

კაფვა ნ. განკაფვა.

კდემა ნ. შეკდემა.

კეხარო: „კეხარისა ნათესაეი 118, 29 *კაფქ ქაქანა*“ მეფე (ბიზანტიისა).

კერპი: „ბაგინის მძარტუველი კერპთა 110, 25 *მხნასკაყოღოთ ქჩენ*“ ღვთაება.

კერტნი ნ. შეკერტნა.

კითხვა ნ. მოკითხვა.

კიბი: „კიბ დრეკილი 92, 16 *ქარქ ფქ*“ წვივი.

კრჩხილი: „კრჩხილ ეო 112, 16 *ქსაქ*“ დაიკვლა.

კუართი. „აღიკადა... კუართი 106, 2 *ხანს... ვაქარჩ ვოლან*“ გრძელი სამოსელი, მოსასხამი.

კრულეა 101, 10 *კაფანაქ* ბორკილი; კრული *კაყხაქ* (103, 2), შეკრული, შებოროკილებული.

ლ

ლაღვა: „ილაღვიდეს 97, 20 *კ ა ყ ს ს*“
ხუბობდნენ, დაობდნენ.

ლოშნა: „ლოში... ლოშნიდა მას 110, 18
ა ა ს ბ ს ... ა ს ყ ა ს ჯ ჯ ი რ ი ჯ“ ენის ასმა, ლოკა.

მა დ ლ ე ბ ა ნ. მიმადლება, მომადლება.

მანკიერება 91, 8 „საკუე იყენეს სიღრმითა
მანკიერებისადათა — *ქ ხ ს ს ქ ი ი ქ ს მ ა რ ე*
— *ქ ი რ ა მ ა ნ ს ჯ ი . ქ ს მ ა რ*“ საესე იყენენ
მხაკრობით ანუ ცბიერობით (ნ. გვ. 77).

მართვა: კარნო მმართველს ქალაქით კერძო
105, 26 *ვ ი ა ო რ უ რ ა კ ე ლ ჯ ლ ო რ უ ს ... რ ა ყ ა ყ ა ყ ა*
ქ რ“ კარები მიმართული იყო (მისწერებოდა)
ქალაქისაკენ (ნ. მმართველ).

მ ა რ ხ ვ ა ნ. „იმარხავს და ითხოვს ღმრთისა-
გან 106, 18 *ყ ა ნ ა ჯ ს ჯ ხ ჯ ე ჯ ა ა თ ი ო ბ ი*“ მარხ-
ვას იცავს ; ი მ ა რ ხ ვ ი დ ა 105, 22 *ქ ყ ა რ ა*
ქ რ“ მარხვას ინახავდა (ნ. დამარხვა).

მ დ ი დ ა რ ი: „მდიდრად იტყობდეს 91, 8
მ ბ მ ა რ ა ნ ს ს ს“ მრავალს, დიდ-დიდს, ეტ-
ყოლდნენ; 109, 30 *მ ს ბ ა თ ი ო ს*“ მდიდარი,
ბევრის მქონე.

მეზომობის: „დადგა მეზომირთა მათ თანა
სოფლისაგან 92, 7 *ს კ ა ვ ზ ა მ ქ ნ ა ნ ა*
ა თ რ ა ს ჯ ჯ ე ა ყ ი ი ი ა კ ე ს“ გზა-ჯვარედინი,
102, 4 *ა ნ ყ რ ნ ა ნ ა ა ყ რ ა ა ე*“ გზათა გა-
დასვლი, გზაჯვარედინი.

მესაპყრობილეთ-მოდღუარი 101, 19 *რ ა ნ*
ა ა ყ ხ ა“ მესაპყრობილეთა მთავარი.

მეუვის: „არა რად მეუვის მე ეგე 108, 16
ქ მ ჯ ჯ ს ს ე ა“ არაფერია ჩემი; მე არად
მერგება, მომხედება ეგე.

მეუხეულად 103, 15 *კ ა ნ ს კ ა რ ბ ა ჯ ქ*
უუცრად.

მიგება: „არა მიავის ბოროტი 100, 11
ო ჯ ა ა თ ი ო ს ა ნ ჯ ჯ ა რ“ მრევმა, ხლევვა.

მიმარაზა: „თეკლა მი-მოლო-იმართა
116, 15 *ქ ს ჯ ე ჯ ქ მ ა ს ე ქ ა ყ ა ყ ა ყ ა ჯ ქ*“ საჩ-
ქართლ მიმართა (მიამურა).

მიმოდლება 100, 29 *ქ ა რ ი ე ჯ ქ* ქა-
დაგება.

მიხაგებელი: „მიხე მისაგებელი კეთილი
113, 4 *თ ი რ ნ ა ა თ ი ო ს ი ო მ ა რ ა რ ქ*“ მიეც
მისაცემელი (სანაცვლო) კეთილი (კარგი)—შდრ.
მ ი გ ე ბ ა .

ღმობიერი: „ემითა ღმობიერითა ტი-
როდა 112, 2 *ქ ა კ ა ყ ა ქ ი ი ი რ მ*“ სიბრა-
ლულის ხმით ტიროდა.

მ

მი ძ ლ უ ა ნ ა: „მიძღუნა თეკლას (სა-
მოსელი და ოქრო) 122, 26 *ა ო ა გ ს ა ე*
ქ ს ჯ ქ“ (*ა ნ ო რ ო ბ ა ს ი ა ჯ ქ*)“ გაგზავნა.

მიჯდა: „მიჰადა გვრგვინ... თავსა 110, 26
ღ ს ჯ ჯ ე ყ ი ა ო ს... *ქ ე ჯ ო რ უ*“ გადაუგდო
გვირგვინი... თავიდან.

მიქლობა: „მოუღა ასული იგი დედასა
111, 9 *ვ ი ა ო რ ქ რ*... *ს ჯ ს*“ მისვლა.

მ ქ რ ე ზ ე ლ ი: „ტაძრის-მქრებელ კერძა
113, 22 *თ ა ნ ა რ ა კ ა ა ყ ი ო ა თ ე ჯ*“
ღვთებათა ტაძრის მძარცველი.

მოზღარდნა: „მოზღარდნეს საზღარდ-
ნელად ერთი მჭურისა 110, 9 *ნ ა რ ქ ს*
ა ო რ ე ბ კ ო ა ს“ მოხვეუტ.

მოზმა: „მოზმა და მოიკრევის მას ვეფხი
ერთი 114, 18 *ა ბ ქ ს ა რ ბ ა ჯ ს ე ჯ ს* *ზ ა მ*
ქ ნ ბ ქ“ მოიყვანეს და მიუშვეს მასზე ერთი
ვეფხი.

მოზუნება: „დათვ... მოზუნდა თეკლას ზე-
და 115, 1 *ა რ ჯ მ*... *ღ ს მ ა გ ა ჯ ა რ*
ბ ა ჯ ს ქ ქ ა ჯ რ ა ყ ქ ს ჯ ე ქ“ მოვარდნა.

მოკოთხვა: „მოკვეითარად არა მოგვ-
კითხენ 92, 13 *ა ე ჯ ა ჯ ს ი ე ჯ ო ე ო*...
ხ ო ო რ მ ს ჯ“ მისალმება.

მომა დ ლ ე ბ ა: „თეკლა... მოგმა დლა
თქუენ 120, 14 *ქ ს ჯ ე*... *ხ ა ჯ ჯ*“ მიცემა.

მომაპა: „მომაპ. სამოსელი 108, 22 *ა ო*
ა თ რ ე რ ე ა თ ი ო ნ ა ნ ს“ შემოხვევა.

მოართმა: 119, 28 *ქ ს რ ქ* მოტანა.

მოსაზღარდნელი: „განძარცუე შენგან
მოსაზღარდნელი ეგე 119, 29 *ქ რ ა ე* *ა ა*
ქ ა ო ქ ე ბ ე“ სახვეველი.

მოსრვა: „მოისრნეს 116, 20 *ა ა ა ა ს კ*
ყ ა ნ“ ამოწვევა.

მოსწავება: „მოსწავებდა მათ სიტყუათა
91, 22 *ვ ი ო ს ა ნ ს რ რ ა ნ ქ რ*“ უჩვენებდა
სიტყუით; „მოესწავა სასწაული ხილვისა
მის პავლსისა 92, 3 *თ ი ო ს ა ჯ ე რ უ ჯ ა*
ნ ა ს თ ი ო ს ა ნ ს ჯ ა ჯ ო რ“ მიეცა (ეჩვე-
ნებინა) ნიშანი პავლეს შესახებდაობისა.

მ ო ქ ც ვ ე ვ ა : „მოიქეც... ჩემდა 97, 4 *ჟ ა რ ა ჰ ა რ ქ ა*“ მობრუნება, დაბრუნება.

მ ო ლ ე ბ ა : „მოვიღე მე ნათელი 121, 22 *ღ ნ ჯ ა ლ ა კ ხ ა ფ ს რ ი ა ლ მ ქ ს ნ*“ მივიღე (შვეიწყნარე) მე ნათლისღება (=მოვინათლე).

მ ო ლ უ ა წ ე : „ღვეწულთა მოლუაწე 119, 16 *რ ა კ ა ბ ხ ი ე ე კ ა ნ ა მ ა ნ ა ჰ ი ჯ*“ მზრუნველი.

მ ო უ ლ ა ხ ი 102, 6 *ღ ნ ჯ ღ რ*

მ ო ხ ე ზ ე ბ ა : „გვრგვნი... თავსა მისსა მონებთჟა 109, 1 *ფ ა ს ა მ ჯ ნ ... ფ ი რ ი ზ ნ ზ რ ჯ ფ ი ლ ს ნ*“ რ ა ნ ა ნ ღ რ“ მოგლეჯა, მოძრობა.

მ ო ხ უ ლ ე ბ ა : „მოხვეს მას სამოსელი მჭურისა 114, 5 *ა ბ ბ ჰ ნ ზ ა მ ა ს ი რ ფ ა ბ ჯ ა ს ა ლ*“ შემოხვევა, მოხურება; „თეკლა მოვებუვის მას 96, 77 *მ ხ ს ჯ ფ ა ს ი ჯ ფ ზ ი ა ლ*“ შემოხვევა, შემოკერა.

მ მ ა ხ ზ რ ი : „მირბოლდეს მსახურნი იგი 119, 3 *ღ ნ მ ა რ ა ნ ა ს ა კ ა მ ა ნ ჰ ი ჯ ნ*“ მოსამსახურე.

მ ს თ ო ბ ა , 5 . აღმსობა.

მ ლ ნ თ ჟ უ ზ ე ვ ე 97, 19 *ე ა ნ ჯ კ ა რ ბ ა ჯ ჰ ი* მყისვე; *ა ნ ღ ჯ ნ* 99, 9, იქვე, *ა რ ბ ა მ ა მ ა ნ* მაშინვე; 105, 5 *ზ ი ე ნ ბ ა მ ა მ ა ნ* იმ წამსვე; 113, 16 *ქ ნ მ ჰ ნ ბ ა მ ა ი ლ* იმავე დროს; 114, 18 მაშინ; 120, 20 *ქ ა ჯ ჯ ჯ ა ს ა ლ* მაშინვე.

მ უ ჯ ლ ი : „მუკლნი მოიდრიკენს 93, 7 *ბ ი ზ რ ზ ი ჯ ა ლ*“ დაიხოქეს; „მუკლთ-შედრეკილად 106, 23 *ქ ბ ი ჯ ნ ჯ ა ს*“ დაჩოქილი.

მ შ ჯ ლ ო ბ ა : „მუჯლობა შენ თანა 92, 23 *ი ე ჯ ი ზ ნ ღ ზ ე რ ჯ ღ*“ სალამი შენდა.

მ ჩ უ ა რ ი : „სამოსელი მჭურისა 114, 6 *ა ი რ ფ ა ბ ჯ ა ს ა ლ*“ „საბლარდნელაკი ერთი მჭურისა 110, 10 *ა ი რ ფ ა ბ ჯ ა ს ა ლ*“ ტილო.

მ ც ნ ე ბ ა : „ასწავებდა მცნებათა ღმრთისათა 103, 4 *ი ლ ს ი ჯ ა ნ რ ე ფ ა ს ი ლ ჰ რ ა ნ ზ მ ჯ*“ სიტყვა, ბრძანება; ამცნებხ 97, 28 *ე ა ს ი ლ ჰ რ ა ნ თ ა მ ჯ*“ ბრძანებას, სიტყვას იძლევა.

მ ძ ლ ა ვ რ ი : „ააღექსანდრე... მძლავრ იყო 108, 17 *რ ი ლ ი ზ ღ რ მ ე ღ რ ა ნ ი რ ი ა ს*“ მთავარი, ძალის (ხელის)უფალი.

მ წ ი რ ი : „მწირი და უცხოა 98, 33 *თ ა რ ა ჯ ა რ ჯ რ ჯ ჯ ჯ ა ს ა რ ა ჯ ა ს ა რ*“ უცხო ქვეყნისა, გადმოხვეწილი.

მ წ რ ა ფ ლ : „—წარყვანებდა 112, 6 *თ ა რ ს ე ჯ ი ლ მ ი ჯ*“ სჩქაროდ.

მ ზ ო ლ ო : „მზოლუსა ღა 100, 20 *ფ მ ჯ მ ბ ა*“ ერთი.

მ ჯ ე ვ ა ლ ი 97, 9 *ე ა ჯ ა ს ი ზ ნ* მსახური ქალი.

6

ნ ა შ ო ბ ი : „ნაშობი ღმრთისა 93, 32 *ი რ ღ ჯ ღ მ ჯ*“ შვილი.

ნ ა ყ ო ფ ი : „—ნაყოფი ჩემი დაგიწერო შენ 120, 75 *ე ჰ ი ნ ჯ ა ჰ მ დ ჯ ჯ ფ რ ზ ზ ე ჯ*“ ქონება, საცხოვრებელი.

ნ უ გ ე შ ი ნ ი ს ც ე მ ა : „იყო იგი მისა ნუგეშინის-მუკემელ 110, 3 *ე ა ჯ ა ჯ ღ რ ღ რ*“ გაამხვეება.

ნ უ უ ჯ უ ე 107, 22 *ფ ი ლ ღ ღ* ეგების, შესაძლოა, ვინ უწყის.

ო

ო ტ ე ბ უ ლ ი : „ნუ მაიძულებ მე ოტებულსა 108, 23 *მ ჯ ნ ზ ი ზ რ ე ჟ ა ს ა რ ა ჯ ჯ ა რ ჯ რ ჯ ჯ ა*“ მწირი. (ნ.), გადმოხვეწილი.

3

პ ე ბ ა 5 . დაება, მოება.

პ ი რ ა ლ -პ ი რ ა დ ი 117, 13 *ა ე ჯ ღ ღ ა* სხვა.

პ ი რ ჯ ა ჰ ე ვ ი თ : „პირდაჰქვეით დაამკუეს 118, 3 *ა რ ღ ჯ ნ ღ ზ ა მ ქ ი ჰ რ ა ე ღ რ ზ ა მ ღ ღ*“ პირისაბით ძირს.

პ ყ რ ო ბ ა : „თუა უყურა ჯელი მისი 113, 3 *რ ი ლ ი ზ რ ა რ ს ა ჯ ფ ჰ ზ ი ა ნ ღ ღ*“ დაკურა (5. განაყრობა).

ჟ

ჟ ა მ ი : „მ ც ი რ ე დ ე ა მ დ ა... 115, 12 *ე ს თ ა ს ა კ ა ლ მ ჰ ი ჯ*“ ცოტა ხნით.

რ

რამდენით 94, 31 *მანსის*; „რამდენით ყოველად 97, 28 *რასამანსის*“ ყოველად, სრულიად.

რაცხვან. შერაცხვა.

რეცა: „ესხნენ ცოლ და რეცა არა ესხნენ 93, 23 *იხსეხსეს ცანსაჲს აწყანს ქხი რეყანს კიხსეხსეს*“; „იხიდა... რეცა თუ ყოველადვე უხეხებელი 118, 17 *ხსეყ... ქრეს მანსის.ამანსისყა ყაა ქხე იქ ხეს ხესხ მანსის*“ ისე თითქოს, ვითომც.

ბ

ბ: „რლსა ექსავ მე 119, 12 *იორ ხს კილსა ყხსაქს მანსის*“ რომლის იმედი მაქვს.

ხაზღარდნელიცა: „მოხზღარდნეს საზღარდნელიცა ერთი მხურისა 110, 9 *რარქს მარქს მანსის*“ სახვეველი.

ხაღტი: „მიიხუნა საღტიანი თხნი 101, 14 *მარქსაყარანს ქხს მანსის*“ სამაჯური.

ხამარე: „წარეგახვენე სამარედ 113, 6 *კილყარქხეს ქხეს მანსის*“ საფლავი.

ხარკე: „მისცა მას სარკე ერთი ოქროსა 101, 21 *ხონ მანსის ქხეს იხეს*“.

ხარკელი: „დღესა მას სარკელი 120, 7 *კილყარქხეს მანსის მანსის*“ სამაჯური, განკითხვა; „უსამართლო არს სარკელი ესე 109, 22 *მანსის ქხეს მანსის*“ განაჩენი.

ხახოხვა 100, 31 *კიქს* იმედი.

ხახაული: „განიციდიდა... მგავსად სასწაულისა მის 92, 12 *რარქს დიონ მანსის*“ იმედი; „მოეწაფა სასწაული ხილისა მის 92, 3 *თონსაქს მანსის*“ ნიშანდობლივობა.

ხახუხალი (v. საქუსელი B) „მოეხუევის მას, ვითარცა საქუსელი ქელსა 96, 18 *ყარქხეს მანსის ქხეს მანსის*“ (6. გვ. 86). ხახუხარი 123, 15 *მანსის* საჯდომი, ტახტი.

ხახუელი: „სიტყუისა სახუელითა დაშვიან თელას 113, 29 *მანსის მანსის*“ იმედი.

ხახუელი: „გამოქვათა ერთსა თაქსისა საცურისაგან 100, 33 *ქრეს ქხეს მანსის*“ ამცადარობა, გზა-აბნეულობა.

ხახე: „განეხურეს ქელნი ჯუარის სახედ 114, 22 *მანსის მანსის*“ მსგავსი.

რთუშან. მორთუმა.

რთუშან 96, 31 *მანსის* კრძალვა, რიდი; შიში.

რთუშან. განრთუშა.

რთუშან. განრთუშა.

რთუშან. განრთუშა.

რთ: „გარდა სიტყუათა მათ 94, 29 *მანსის*“ უსმენდა იმ სიტყუებს.

ხახე ვითარ. ბრ. სიტყვისა: სახლი.

ხახე ვითარ. ბრ. სიტყვისა: სახლი.

ხახელი: „მოეგებოდა მას სახელითორთ 91, 26 *მანსის*“ ყოველით სახელით *მანსის* ოჯახი, სახლობა.

ხახელი: „მშვიდობა... ყოველით სახელით შენითორთ 92, 27 *მანსის*“ სახლეული, ოჯახი.

ხახელი: „მოვიდეს სეფეაკანი იგი და მიუღეს თელა 113, 31 *მანსის*“ მანსის ან დიდებულის სახლისა).

ხახელი 5. განსტეობა.

ხახე: „ეირიდებოდე ჰეროვინებასა სიდაშისა მისისა 96, 32 *მანსის*“ [სიდაშე იშვიათი ხმარების სიტყვა ჩანს ძველად. იოანე ოქროპირის სიტყვაში—„დღისათჳს ამალღებისა“—მას „სიდაშეს“ სახით ვხედვით: „მურაცხ ყო უსახრობად და ასწავა სიდაშე“ (საქ. მუხ. ხელნ. A ფონდი № 1109, 159 r i, 16), სადაც ის „უსახრობის“ საწინააღმდეგო ცენების გამოხატულებად ჩანს. რა უნდა იყოს ეს სულხან-საბა ორბელიანის „დაშე“ აქვს, განკრძალულსა გინა მორჩილსა ნიშნავსო, ხოლო „სიდაშე“—არა. ეს სიტყვა მონათესავე ჩანს სომხ. *მანსის*-ის (ეტიმოლოგია უცნობია), რაც თანხმობას აღნიშნავს. ამდენად ს.-ს. ორბელიანის ახსნა მართებული უნდა იყოს; სიდაშე—მორჩილება თუ თანხმობა-სახიერება იქნება. მრეყანილი ადგილი ქართულითავე უნდა გავყოთ: ეკრძალებოდე მისი მორჩილებისა თუ თანხმობა-სახიერებისა

სიდიადეს, ხოლო სომხურით: შიში ჰქონდა მი-
სი დიადი წადლისაო. წადილი თველასი კი
იყო პავლეს სიტყვათა მორჩილება].

სიმიდრე: „განსუენებდა მათ სიმდიდრი-
თა ქრისტესითა 91, 21 *წანოციყანსქლ ჟან-
ჭანს ზიყა მს ბ ი ლ ქ ს მ ა მ რ ზ რ*“ სიდაადე-
ხირცხვლეული 100, 4 *ა მ ა ს ა ჯ ა ლ ე ჳ*
სირცხვილით სავსე, შერცხეწილი.

ს ი ძ უ ლ ა: „არა გნებავს სიტყვსა მიგებაჲ
97, 6 *ო ჯ კ ა მ ქ ა თ ა ლ ყ ა თ ა თ ა მ ქ ა ნ ზ*“ არ
გინდა პასუხის გაცემა.

ს რ ვ ა ნ . მოსრავა.

ს რ უ ლ ი ა დ : 118, 26 *ა მ ა ნ ს ს რ ნ*“ ყოვლად.

ს ტ ვ რ ა კ ი : „ავეშევდეს საკუშვეელსა სტვ-
რაკსა 117, 11 *[არქანსჩხ] სიღსსა ნ ჭ რ ჭ ჯ ა*“.

ს უ ე ნ ე ბ ა ნ . განსუენება.

ხულგრძელი „სულგრძელ იყავ 107, 28
ხ რ ჯ ა ქ ა ნ ა მ ქ ა თ ე ზ რ“ მომთმენი.

ს უ ლ ი : „სულთ ითქუაჲს 106, 16
კ ი ჟ ლ ი ჳ . რ ა ნ ჯ“ ხენწმის, ოზრავს;
„სულთ ითქუმიდა 113, 9 *კ ი ჟ ლ ი ჳ
რ ა ნ ჯ რ*“ ხენწმდა, ოზრავდა.

ს ჯ ლ მ ა ნ . განსქლომა.

ს წ ა ვ ე ბ ა ნ . მოსწავება.

ს წ რ ა ვ ე ბ ა : „იერი იერი მასწრაფებს
112, 12 *ვ ა ს ე ჳ ნ ნ ხ ჯ ნ ზ*“ მასწრაფებს,
მაჩქარებს.

ს ჯ ა ნ . დასჯა.

ბ

ტ ა ბ ლ ა : „მოვიდეს მის თანა... ტ ა ბ ლ ა ს ა
ზე და განგებულსა 98, 18 *გ ნ ს ა გ ჭ ნ დ ზ
ზ მ ა მ ... ჭ ი რ ო მ ჭ ჯ ა კ ა ჭ რ ნ ხ ა ლ*“ მივიდ-
ნენ... გაშლილ სუფრაზე *(ჭიროჩქ-საკემელი)*.

ბ ი ე ვ ე ბ ა ნ . გამოტეგება.

ბ ე ზ ა ნ . ვანტება.

ბ ე ტ ბ ა ნ . შეტკობა.

ბ უ ჳ ა ნ . შეტუსვა.

უ

უ ნ დ ო 96, 3 *ა ნ ი ო ჭ*“ ფუჭი, ამაო.

უ ნ ე ლ ი თ : „უნებლიეთ აღიარა 102, 13
ა რ ჯ ჯ ჯ ჯ ო ა თ ი ო ქ ა ნ ხ ა გ“, უნებურად“.

უ რ ა კ ა ბ რ ა კ ი 97, 16 *ა რ ა ყ ა რ ა ჯ*
მოედანი.

უ ფ ლ ე ბ ა : „არა აუფლებს 100, 5 *ო ჯ
ა ა კ მ ი ჯ*“ ნების დართვა .

უ ტ ბ ო კ მ ნ ო ლ ი 111, 12 *ა ა რ ა ჯ ჯ ა რ ა -
ჩ ჯ*“ უტბობაში მყოფი, გადმოხვეწილი.
უ ჳ მ ნ . ჯამ.

ვ

ვ ა რ ვ ა : „პურავიდა ღრუბელი ბრწყინვალე
116, 23 *ა ი ა ნ ჭ რ ი ო ა ო ო ა ჯ ო ა მ ა ლ*“

ვ ა ს ი : „ოკროდ ვეცხლი და ფსი, რ“

ვ ა ნ ე ფ დ ე ბ ის 123, 27 *ვ ი ს ჭ ჭ ჯ ო რ ბ ა მ ჯ ჯ
გ ჭ ნ ჯ ა ი ო რ ა მ ა ჯ ნ*“ საქონელი, საცხოვ-
რებელი.

ძ

ქ ა დ ა გ ი : „ქადაგი ემობდა 120, 10 *ფ ა -
ლ ო ჯ ჯ ო რ ო ჯ ო რ*“ მქადაგებელი, მაღალი ნებით
გამცხადებელი ბრძანებისა.

შ ე ნ ი ე რ ი 116, 13 *ფ ხ ე ვ ა ყ ა მ ჯ ჯ*“ სი-
ლამაზე.

ქ ე რ ო ბ ა ნ ი : „საყდართა ზე ქერობინთასა
123, 15 *კ ა მ ი ო გ ხ რ ო მ ჯ ჯ ჯ*“ ანგელოზთა
დასი.

ქ მ ნ უ ლ - კ ი თ ი ო ლ ი : „ქმნულ-კითილ ხარ
107, 21 *ფ ხ ე ჳ ჭ ჯ ხ ა*“ ლამაზი, მშვენიერი.

ქ ი ე ბ ა : დგას განწმენილებული [საკი ქ ე -
ლ ა დ 114, 13 *კ ა ყ მ ჯ რ ჯ ა ს ა თ ა ო ო ჯ ხ ა ლ*“
სასირცხვოდ.

ქ ი თ ე ჳ ო ლ ი : „მოეხუევის მას, ვითარცა სჯე-
სულადი ქველსა 96, 18 *ა მ ა თ ი გ ვ ზ ი ო ო ო ჯ
ა ა მ ა ჳ ვ ი თ ა თ ა კ ნ ჯ ჯ*“ ნართი, „საკსოვა-
რი“ (საბაბ).

ქ მ ნ უ ლ ე ბ ა 112, 3 *ფ ხ ე ჳ*; „ქმნულებაჲ შენი

ქ ე თ ვ ა . აღ-თავის იქცინა, აღქცევა, მოქ-
ცევა.

ლ

ღ ა ლ ა დ ე ბ ა 112, 17 *ა ჟ ა ო ა ჯ*“ ხმობა.

ღ ა ლ ა დ ი : და ღ ა ტ ვ ე ს ა ტ ი ა ნ ს ა მ ა ს
წინაშე 109, 21 *გ ო ო ო გ ე ა რ ჯ ჭ ნ ა ო ო მ ჯ
ა ო ს ნ ზ ნ*“ ხმა აიმაღლეს,

ღ ე ბ ა ნ . მოღება.

ღ უ ა წ ლ ი : „ღუაწლი დიდ არს 107, 20
ა ყ ა თ ხ რ ა ო მ ა თ ა თ ო ჳ ჯ“ ბრძოლა.

ღ ა ლ ა დ ი ს ი : „ღალადისი იყავნ ღმრთისა
ვიმართ 110, 31 *გ ო ო ო გ ე ა რ ო ო ო ო*“ პროტესტი.

ღ უ ლ ა რ ჭ ი ნ ო ლ ი : „თმითა ღულარჭინელ
92, 15 *ა ხ რ ა ფ ა ნ ო ო ო ო*“ თმა-ხუტუჭი.

ძ

ძარცუვა ნ. განძარცუვა.

ძება ნ. განძება.

ძრწუნება ნ. შუძრწუნება.

ძუ: „ლომი ძუა 110, 12 მათაჲს აისტ“
 დელი.

ძუნება ნ. განძუნება.

ძვრი: „განსადელი... უძვრი სირე-
 ლისა 107, 23 ძირბოქსინ... აქი სა მხხ
 ჟან ჟაოაქინს“ უდიდესი.

წ

წათხანი 99, 19 ერალი კეტის, კომ-
 ბლის მქონე.

წარგულავა: „წარმოგულავთ... სახლად

98, 14 ხკაქე ათინს“ მოსელა,

წარწყმედა 99, 10 კირილას ხკ

დალუპა, დაკარგვა; „არა წარწყმდეს სასყიდ-
 ლი იგი 94, 15 იუ კირქეხს მარბე ზიოა“.

წერა ნ. გამოწერა.

წიხ: „უწიხს სიდდრი იგი 95, 15 კიუტ
 ჟან ჟიკანს“ უწოდებს, ეძახის.

წუვა ნ. შეწუვა.

„ძვრის ზრახვანი აღდგომილ არიან
 მის ზედა 98, 29 ირ მამათათხზ
 ჟანსანტ“ ძვირის, ცულის მთქმელები, დამს-
 მენლები.

„ძვრის მეტყუელად აღდგომილ არიან
 წენ ზედა 109, 16 ჯაროქსაღჲ, ირ
 ამამათათხზ ჟღანს“ ბოროტს, ცულის
 მთქმელი.

ძლუანა ნ. მოძლუნა.

წ

წული 106, 7, 15; 107, 13 ყოთა-
 ხსაჲ ახალგაზრდა; მსახური; ივანი
 (საბა).

წუხება ნ. შეწუხება.

წუხილი: „წუხილი... იქნებოდა 97. 12
 არამილქსინს... ხკანს“ მწუხარება.

წყმედა ნ. წარწყმედა.

წყნარება ნ. შეწყნარება.

წყრომა ნ. გულისწყრომა.

წყუება ნ. გამოწყუება.

პ

პაბუკი 106, 21 ყათის; 105, 2 ხრათ-
 არჯ; „პაბუკი და ქალწული 97, 27 ხრ-
 თათარჲს კიკია“; ახალგაზრდა (+ევი—საბა).

პირევა: „ნუ მაპირებ 108, 24 მქნს-
 ჟერ“ შეწუხება, შევიწროება.

პირი 97, 12; 107, 9 მქჯა“ შეწუხება.

პუფება ნ. შეპუფება.

პუფილი: „პუფილი და გლოვა 111, 22
 მქსინს სირამილქსინს“ მპუფნარება.

პუფიერი: „დაჯდა პუფიერი მგლოვა-
 რედ 112, 2 ზათაჲს მქსინს“ მპუფნარი.

ბ

ბადლი: „ბადლი მას 113, 23
 კიუტინს ჟანს“ უწოდებდნენ მას.

ბავარტი: „პური და ბავარტი 107, 14 ნაეჲ
 მსაროჲს“ მწუხილი; „ყრდელი“ (საბა).

ბათი: „იხილა... ხატად პავლსა 104, 17
 ხათის... მქანს მქსინს ჟანჟიჲს“ საზე,
 გამოხატულება.

ზება ნ. შეზება.

ბეთა ნ. განბეთა, მობეთა.

ბისტა 117, 21 „ზურაყანი... ბისტნი—
 ჟილარჲდ იტჲქსინს“ ძლიერი, ღონი-
 ერი; „ვიტელი“ (საბა).

ბლდომა ნ. ახლდომა.

ბუფა ნ. მობუფა.

ვ

ვაშ ნ. უვაშ.

ვად ნ. მივად.

ვადა ნ. გამოვადომა, მივადომა.

ვაძა: „ვაძა ყო 111, 29 მათჲს ნამარჲს“
 ვაძაამალა; „ვაძა და ლადებისა 108, 22

ვაჲს“ მოთქმა-ტირილის ხმა.

ვაშა 110, 29 „ვაშადა ვაშთა მალლითა
 აჲაჲაჲსინს“ ლალადება.

ვორტი: „ვორტი-სავსედ... სტიროდა 110, 15
 კიკიოჲს... ვორტი“ ბორბი.

კნა: „იქსნა იგი 120, 18 *ქრქხაფ*
ჟნა“ გადარჩინა; „იქსნა ლნ 120, 13
არქახკაფ M“ გაათავისუფლა.

კნო: „კნლიად და განცხადებულად
განაცხობდა 101, 29 *ნამარაქს ქასა-*
ხქ... იარაქაინქ“ თამამად, თავისუფლად.

კუბა: „ეკუბონ გულსა სმენად 95, 6
ქარაღოტ“ წყურვილი, ნატვრა.

პუზა: „ხუთი კუზაჲ პური და ხაერტი

ჯ

ჯერკუალი: „შეუდგიაჲ კუალა ჯერკუ-
ლისასა... სიტყუათა 96, 7 *ღნთ ხრქსაქ*
ჯარაჯარ... დანქვ“ ბოროტი, ცუდი,
ჯერკუალითა და ამოღთა საკმითა 96, 20
ქჯარაქქილქ ფიქს“ „მავნებელი“ (საბა).

ჯმნა: „უჯმნა... ონესიფორეს 107, 30

არქახკაფ... ემნსაქილია“ გაშეება,
„გამოცლა“ (საბა).

ჯუარო: „განეპყრნეს ქელნი ჯუარის
სახედ 114, 22 *თარახსაქ ილქრ ფხილ*
ქარქ ნამანილქს ქსაქაქაქი“
ჯვარის ნაიზად.

ჰ

ჰამბორი: „ჰამბორს უყოფდა 101, 23;
120. 23 *ნამქილქ*“ კონა.

ჰეროვნება: „ერიდებოდე ჰეროვნებასა

სილაშისა მისისასა 96, 32 *ღანქთქრ ქ*
მსბაქილქ ფანქიქსნქ ზიქა“ დიადი,
„ეთილმოქდომილობა“ (საბა).

ილია აბულაძე

ქართულ-სომხური ფილოლოგიური უტუღიები

„მრავალთავის“ ზომიერითი თავის წყარო

IV. მარტლოზა ორმოცთა *

ძველი ქართული მწერლობის ძეგლებს შორის, რომლებიც XI ს.-მდის არიან გადაწერილი, ზოგიერთი რამდენიმე ნუსხით მოიპოვება. ამათი ერთ-მეორესთან შედარება ან ერთსა და იმავე რედაქციას, ანდა სხვადასხვას გამოავლინებს ხოლმე. ეს სხვადასხვაობა კიდევ ან იმით აიხსნება, რომ ერთი მეორის გადაკეთებას წარმოადგენს, ანდა იმით, რომ ისინი ხშირად ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად არიან წარმოქმნილი.

XI ს.-მდის გადაწერილ „მრავალთავებში“ შესული თავები, რომელთა უდიდესი ნაწილი თარგმნილი ძეგლებია, უმეტესად ერთ რედაქციას განეკუთვნებიან ხოლმე. მაგრამ ვხვდებით მათ შორის ისეთებს, რომლებიც სხვადასხვა რედაქციას წარმოადგენენ.

როდესაც ერთიდაიგივე რედაქციის თხზულებანი აღინიშნებიან ძველ „მრავალთავებში“, ისინი ხშირად ერთმანეთის ზედმიწევნით პირს არ წარმოადგენენ. ეს გარემოება გასაგებიცაა, რადგან ისინი ერთი და იმავე ხანის, ანდა ერთისა და იმავე სალიტერატურო წრის ნაყოფი არ არიან. დრო და წრე ერთი და იმავე რედაქციის ნუსხებს ატყვია. ორთოგრაფია და ლექსიკური სხვაობანი ამის უდაო მოწმეა. ლექსიკური ცვლილებანი ასეთ შემთხვევებში, როგორც ირკვევა, სინონიმების მწკრივს არ სცილდება, რაც, საფიქრებელია, უპირატესად ნუსხათა გადამწერლებისაგან უნდა მომდინარეობდნენ, ისე როგორც ორთოგრაფიული ცვლილებებიც.

იმის საილუსტრაციოდ, თუ რანაირია ლექსიკური სხვაობანი აღნიშნული შემთხვევის დროს, ე. წ. პარხლურისა და სვანურის მრავალთავების მასალას მოვიყვანოთ¹.

* წინა ნაკვეთი იხ.: ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, VI, გვ. 329—347 და ვნიშის მოამბე, VIII, გვ. 78—136.

¹ ეცნოა საკითხები: თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა იოვანე ოქროპირისაჲ, კოსტანტინეპოლელ მთავარ-ეპისკოპოსისაჲ, ხარებისათჳს წმიდისა ღმრთის მშობელისა მარიაშის მთავარ ანგლოზისა გაბრიელის მიერ; თქმული [მისივე] შობისათჳს იესუ ქრისტესა მარადის ქალწულისა მარიაშისგან; თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა ათანასი მთავარ-ეპისკოპოსისა ალექსანდრიელისაჲ, ვითარ კაც იქმნა უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე და რამეთუ ღმრთის-მშობელი წმიდაჲ ქალწული მარიამ და რომელი-იგი იშვა მასგან ღმერთი და იგივე კაცი; თქმული დღესასწაულთათჳს, რომელი-იგი მიიწერა იერუსალმელ ისტანიანსს მიერ მეფისა მართლ-მორწმუნისა, ხარებისაჲს და შობისა მიგებებისათჳს და ნათლისღებისა; ი. ლ. აბულაძე, „მრავალთავი“; ვნიშის მოამბე, ტ. XIV. თბილისი, 1944.

სვანური მრავალთავის (A-19) „ხოლო-ს“ საპირისპიროდ პარხლურშია (A-95) ზოგჯერ „არა-მედ“ ან „და“.	
„თუსსა-ს“	„ზოგჯერ „შენსა“
„განჰფინა სასმენელნი-ს“	„გან-მარტნა სასმენელნი“.
„მაშინ-ის“ საპირისპიროდ	(A-95) ზოგჯერ „მერმე“.
„გულის ზრახვა-ს“	„გულის სიტყუა“.
„გუაუწყეს-ის“	„გუასწა-ვეს“.
„ქუეყანაჲ-ს“	„სოფელი“.
„ქმრისა-ს“	„ქაცისა“.
„თაფი-ს“	„სულნი“.
„იხილა რაჲ-ს“	„ოდეს იხილა“.
„იფარვიდა-ს“	„იშალ-ვიდა“.
„ჰრქუა-ს“	„უთხრა“.
„ყენა-ს“	„ქმნა“.
„რაუმს-ის“	„ოდეს“.
„მთავარ-ის“	„წინამ-ძღუარი“.
„მოვილინა-ს“	„მოვიდა“.
„თუსსა-ს“	„შისსა“.
„წარემართა-ს“	„წარ-ვიდა“.
„გამოჩინებაჲ-ს“	„გამობრ-წყინებაჲ“.
„მათ დღეთა-ს“	„მაშინ“.
„რამეთუ-ს“	„რითარ-მედ“.
„კაცად-კაცადსა-ს“	„თითო-ეულსა“

ამნაირი მიმართების ნუსხებში ზოგჯერ მეზობელი სიტყვების რიგიც არის ხოლმე შეცვლილი. ყველა ასეთი ცვლილება კი, როგორც აღვნიშნეთ, გადამწერს არ სცილდება.

მაგრამ, როგორც ზემოთვე ითქვა, შეინიშნება ისეთი ვითარებაც, როცა ნუსხები ერთმანეთთან დაპირისპირებით ცალკე რედაქციებს წარმოადგენენ. ესენი უმეტესად დამოუკიდებელი თარგმანებია, შესრულებული ან ერთი და იგივე, ან სხვადასხვა ენისაგან. მრავალთავებში დაცული ერთი ასეთი საკითხავის რაობის გარკვევის ეხება ქვემოთე წარმოდგენილი ჩვენი ძიება. ეს საკითხავია „ორმეოცთა მარტულობა“, რომელსაც ზოგჯერ „სებასტიელთა მარტულობასაც“ ეძახიან.

„ორმეოცთა მარტულობის“ წიგნი დაცულია პარხლურ მრავალთავში, ლენინგრადის ერთს პალიმფესტურ მრავალთავში, უდაბნოს მრავალთავსა და მარტვილობათა ერთ-ერთ ძველ კრებულში. ამ ხელნაწერებს გარდა ძველი საზღვარგარეთაც მოიპოვება, როგორც ამას აქად. კ. კეკელიძის სათანადო შრომიდან ვტყობილობთ³. იგი დაცულია ბოდლეს წიგნთსაცავში და აგრეთ-

³ კ. კეკელიძე, ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, V, თბ., 1957, გვ. 134.

ვე ათონს, ცნობილს მრავალთავეში № 57 (180—186). გამოცემისათვის ჩვენ მხოლოდ იმათ ვიყენებთ, რომელთაც ის სრულად დაუცავს და ჩვენში იპოვება.

მოწოდებული მასალების მიხედვით³ სებასტიელთა მარტილობის ფრაგმენტი იპოვება ლენინგრადის ერთ-ერთ ხელნაწერში (მეცნ. აკად. აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტისა, № 158, 1038 წლისა), რომელიც ერთ ხანს გიორგი ავალიშვილს მოუტანია პეტერბურგში იერუსალიმის ჯვრის მონასტრიდან. იგი იოანე მახარებლის სახარების თარგმანებას წარმოადგენს თურმე, რომელიც იოანე ოქროპირს ეკუთვნის⁴. ამ ნაწარმოების ერთი ნაწილი, პირველი 125 ფურცელი (სულ 464 ფურც., ე. ი. 58 რეველისაგან ყოფილა იგი შემდგარი) მოთავსებული ყოფილა წინათ ასომთავრული ანუ მრგლოვანი ხელით ნაწერ ეტრატზე ისე, რომ ეს ჯველი ნაწერი გადაურეცხიათ და „თარგმანის“ ტექსტისათვის გამოუყენებიათ. საბედნიეროდ, ძველი ტექსტის ამოკითხვა რამდენადმე შესაძლებელი ყოფილა. ამოკითხული ტექსტი საკითხავებს წარმოადგენს. მაშასადამე, იგი ერთ დროს მრავალთავესა შემადგენილი ნაწილი ყოფილა. გარჩეული საკითხავებიდან ერთი შობისა ჩანს; მეორეც ამ ციკლს უნდა ეკუთვნოდეს, საეკლესიო ისტორიის დარგიდან (საკითხავი შეიძლება ევსებე კესარიელის საეკლესიო ისტორიიდან იყოს გამოკრებილი); მესამე საკითხავი სტეფანე პირველმოწამის მარტილობის წიგნის ნაწილს წარმოადგენს; მეოთხე სებასტიელ მარტიელთა ჰომილია ბასილი კესარიელისა, ხოლო უკანასკნელი, მეხუთე, ჩვენთვის საგულისხმო სებასტიელთა მარტიელობის წიგნის ნაწილია.

სებასტიელთა მარტიელობის წიგნის შემონახული პალიმფსესტური ნაწყვეტის ტექსტი თითქმის არაფრით განსხვავდება სრულად დაცული მარტიელობის იმ ტექსტისაგან, რომელიც შესულია ხელნაწერში: H—1708. ნაწერია ისიც ეტრატზე, მაგრამ ნუსხა-ხუცური ხელით, რაც XI ს-ს უნდა ეკუთვნოდეს. ლენინგრადული ნუსხის ფრაგმენტი, როგორც აღენიშნეთ, მრგლოვანი ხელით არის შესრულებული, რომელსაც პალეოგრაფიული ნიშნების მიხედვით IX—X ს-ს აკუთვნებენ.

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ხელნაწერთა ინსტიტუტის H—1708 ხელნაწერს, რომელსაც სრულად დაუცავს ჩვენი მარტიელობის წიგნი, მისდევს აგრეთვე ამავე ინსტიტუტის A—1109 ხელნაწერში (ე. წ. უდაბნოს მრავალთავეში) ფრაგმენტის სახით დაცული (2 r-v) სებასტიელთა მარტიელობის წიგნის ნაწილიც. მოკულობით ეს ნაწყვეტი ლენინგრადულზე მეტი არაა და ტექსტობრივადაც თითქმის მას ხვდება. უდაბნოს მრავალთავე X ს-ზე გვიანდელი არა ჩანს (შეიძლება IX ს-საც ეკუთვნოდეს) და ამდენად იგი ხნოვანობით უმცროსი არაა ლენინგრადულზე, რომლის მსგავსად ისიც მრგლოვანი ხელითაა შესრულებული. ამრიგად, ჩვენი ძველის ხსენებული ნუსხები, რომლებსაც ურთიერთთან მიმართებით ტექსტობრივი ერთიანობა ახასიათებთ, IX—XI სს-ის ხელნაწერებს წარმოადგენენ.

³ ეს მასალები დოქ. თ. გონიაშვილმა გადმომა თავის დროზე, რისთვისაც მადლობას მოვასხენებ.

⁴ ცნობები ამ ხელნაწერზე მოეპოვებათ: 1. მ. ბ. როსეს, Notice des manuscrits grecs de récépiment acquis par l'Académie (№ 2). 2. ალ. ცაგარელს, Сведения о памятниках грузинской письменности. II, СПб, 1889.

პარხლურ მრავალთავშია „შემეტყველი“/„შინაგან-“

მეტყველი“, ბოლო H—1708 ხელნაწერში — „მსაბურთი“.
„ილუაწოს“, „ „ „ — „იზრუნოს“.
„განლოგებულნო“, „ „ „ — „განწირულნო“.
„განმყოფელო“, „ „ „ — „მომპოვნებლო“.
„შეწირულ ვართ“, „ „ „ — „სახლეულ კმნილ ვართ“.

თუ აღნიშნული წყვილები ხელნაწერის გადამწერის ხელიდან ვერ გაზოვიდოდა, სამაგიეროდ ასეთი ძოსალოდნელი არიან ერთისა და იმავე ძეგლის ორჯერ თარგმნის შემთხვევაში. წყაროდ, საიდანაც ქართული ტექსტები უნდა იყოს თარგმნილი, ერთი ჩანს, სახელდობრ სომხური, რომლის ერთი და იმავე რედაქციის ორი მკირედ განსხვავებული ნუსხა ჰქონიათ ხელთ ქართულად მთარგმნელთ. თუ აღნიშნულ წყვილებს სომხური ტექსტის შესაბამის სიტყვებს შევეუდარებთ, ქართულის ნაირსახეობა ადვილად გასაგები ხდება:

„ქარ-ისა“ და „პაერ-ის“ შესაბამისად სომხურშია *սարոյ* (ასვე „ქართთა“ გადმოცემული ეს სიტყვა „ფილექტიზონის წამებაში“),

„მეცნიერ-ისა“ და „ბრძნ-ისა“ — *հանսակ*.

„თვინებ-ისა“ და „თვთმპყრობელ-ის“ — *խքისակ*.

„ვითარმცა დაგუსაჯენ ჩუენ-ისა“ და „ტანჯუად ჩუნდა-ს“ — *դասიկ*.

„დაჭსდეს-ისა“ და „განირულა-ს“ — *լուծხაკ*.

„ნათლ-ისა“ და „მთიებ-ის“ — *լուսალიქ*.

„უკეთურსა ზრახვასა-სა“ და „ბოროტის-მეცნიერებით ზრახვასა-ს“ — *չարահար ან კարահար* *ուստ* *խորհուրդ*.

„ზარკსადა მისკემდეს-ისა“ და „აიძლებდეს-ის“ — *հարկსին*.

„მოთხარეს-ისა“ და „შებუეტეს-ის“ — *քնքექს*,

„შიღულარტანა-სა“ და „იზაბა-ს“ — *միմხուլ*.

„რომელ-ვეგ ინებეთ-ისა“ და „გულს მოდგინებთა თქვენ-ის“ — *յաժուլուքსն ձկր*.

„აქუნდა-სა“ და „ეყარა-ს“ — *ուսლიქ*.

„საქუმილაფ-ისა“ და „უამ-ის“ — *այան*.

„საკვი-ისა“ და „საბლებ-ის“ — *տուրն* (*տուրნიქ*).

„მოჰადა პირ-ისა“ და „შეგმურა პირ-ის“ — *ջայլსայ*.

„განძლიერდეს-ისა“ და „ნუჯეშინის-ცემულ იკმნეს-ის“ — *բազուկքեցան*.

„უთმინობთა-ისა“ და „სულმოკლებთა-ის“ — *անძուկակուքსն*.

„ძლიერებითა-ისა“ და „ბრძანებითა-ის“ — *սղկցուքსამქ*.

„მსგავსად სახისა მაგის-ისა“ და „გონებისა ზენისაებრ-ისა“ — *բսո բարոյց բոց*.

„შემეტყველ/შინაგან-მეტყველ-ისა“ და „მსაბურ-ის“ — *արահხაკ*.

„ილუაწოს-ისა“ და „იზრუნოს-ის“ — *հոյասუქ*.

„განლიკებულნო-ისა“ და „განწირულნო-ის“ — *այլხაკ*.

„განმყოფელო-ისა“ და „მომპოვნებელო-ის“ — *բայլსიქ* და

„შეწირულ ვართ-ისა“ და „სახლეულ ვართ-ის“ შესაბამისად *լնხაკსიქ* *სმქ*:

აღნიშნულ შესატყვისობათა წყვილები სომხური ტექსტის სათანადო სიტყვების თითქმის სრული შესაბამისი არიან; ამათ შეეძლოთ მხოლოდ მიელოთ ასეთი სახე ქართულში. ზოგან ქართულის ამ შესაბამის სიტყვებში სიტყვა-სიტყვითი გადმოღების ცდა ჩანს, ზოგან კიდევ პირუკუ, — აზრის მიხედვით არის შესრულებული თარგმანი. პირველი მომენტი უფრო მეტად პარხლურ ნუსხას ახასიათებს, ხოლო მეორე — სხვა სრული წამების წიგნს (H—1708).

სომხურის გარდა რომ რომელიმე მათგანისათვის სხვა ენაზე არსებული წამების წიგნი, როგორც ღედანი, არ უნდა იყოს სავარაუდებელი, ეს იქიდანაც ნათლად ჩანს, რომ ზოგიერთი ზემოთ აღნიშნული წყვილის შეუსწორებლობა სხვებზე, თუ არ სომხურით, არ უნდა იხსნებოდეს. ასეთი წყვილებია:

ბ. „საწივი“ და „საბელი“. „საწივი“ სულხან-საბა ორბელიანის ქართული ლექსიკონის მიხედვით „ქედის ბორკილია“, ხოლო „საბელი“ „ზოგადი სახელი არს ყოელთა (+ მკედთა უსხოთა B) შეგრეხილთა“⁵. ამ წყვილისათვის სომხურ ტექსტში *თიონ* გვაქვს; *თიონ*-ი კი ორი ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი საგნის აღმნიშვნელი სიტყვაა. ერთ შემთხვევაში იგია „*ჯიას, კაყანჯ*“, ე. ი. „საბელი, საკრველი“, ხოლო მეორეში — „*ჯობი*“, კერძოდ საძვევლისა (*სანჯჩქიჭ*). ეტიმოლოგია პირველისა უცნობია, ხოლო მეორე მკვიდრ სომხურ სიტყვად ითვლება⁶.

კონტექსტი, რომელშიც ამ სიტყვას ვხვდებით, შემდეგია: „უბრძანა მსაჯულმან მან შეკრავა მათი, და დადებად სცა საწივი ქედთა მათთა და წარყვანება მათი ტბასა“ (A—95). „ბრძანა მთავარმან მან შეკრავა მათი, და მოაბეს საბლები ქედთა მათთა და წარიყვანეს... ტბასა მას“ (H—1706). — *ჴრამაქნაყ დათათორნ კაყჩღ დნიოა, ჰ არქანხღ თიიონა ჰ ყარანოენ ზიყა ჰ აბხღ ... ჰ ქნა*⁷.

პარხლური ნუსხით *თიონ*-საწივი („დადებად სცა საწივი — *არქანხღ თიიონა*) ბორკილი ჩანს, ხოლო მეორე სრული ნუსხით *თიონ*-საბელი ზემორე მოყვანილი *ჯიას, კაყანჯ* (საბელი, საკრველი) არის. საწივი-ბორკილი, რომელსაც ქედზე ადებდნენ, არა ჩანს, რისა იყო. თუ იგი ხისა აღმოჩნდება, რაც უფრო საგულევებელია, მაშინ აქ *თიონ*-საწივი სომხური ლექსიკონების *ჯობია*, ე. ი. ძელი. თუ ასეა, მაშინ *თიონ*-ის ერთგან „საწივად“ გადმოცემა, ხოლო მეორეგან — „საბლად“, შესაძლებელია იმ შემთხვევაში, როცა ქართული სისათვის წყაროდ სომხური ტექსტი გამოცხადდება.

ბ. ქართული წამების წიგნებისათვის დედნად სომხურს უფრო სარწმუნოდ სხვა მაგალითი მიგვაჩნევიანებს. ესაა: „მსგავსად სახისა მაგის შენისა“ და „გონებისა შენისაებრ“, რომელთაც სომხურით *ღაჲ გაროიქჲ ჰხერ* შეესაბამება. *ჩარქ* ან *გაროიქ*-ს სომხურში მართლაც, სხვათა შორის, ეს ორი მნიშვნელობაც აქვს: *ქლიყ* — სახე და *ღანაჲქლიყ, კარბქ* — გონება⁸. ცნობილი „სახის მეტყუელი“ სომხურად *გაროასქიონ*-ის სახელს ატარებს, რაც მოწმობს, რომ სომხური *ჩარქ* ან *გაროიქ* აქ (ქართულად) ორსავე შემთხვევაში ვაგებულა, როგორც სახე.

გ. ასეთივეა ზოგი სხვა წყვილიც. ერთს დავასახელებთ კიდევ. ესაა: „ხარკსა ცა მისცემდეს“ და „აიძულებდეს“, რომელთაც სომხურის *ჩარქხჩხ* უდრის. პირველ შესაბამისში სომხურის *ჩარქ* — ხარკ ცალკე სიტყვად არის წარმოდგენილი, ხოლო მეორეში („აიძულებდეს“) სომხური *ჩარქხჩხ*-ის აზრია კონკრეტულად (ლიტონად) გადმოცემული.

პარხლური ნუსხას, რომელსაც ამიერიდან ცალკე რედაქციაც კი შეიძლება ეწოდოს, ვაკრვეულ შემთხვევებში მისთვის დამახასიათებელი ზედმიწევნობისა ანუ სიტყვა-სიტყვიანობის გამო, ზოგან *non-sens*-ებიც მოეპოვება, რაც კიდევ უფრო ადასტურებს მის სომხურ დედანზე დამოკიდებულებას.

ერთი ასეთი *non-sens*-ი შემდეგი კონტექსტიდან ირკვევა: „ყოველნი, რომელნი ცხონდებოდეს კეთილად მსახურებითა ქრისტეს მიმართ, ხარკსა ცა

⁵ ს. ს. ორბელიანი, ქართული ლექსიკონი, პროფ. ი. ყიფშიძისა და პროფ. ა. შანიძის გადაქცითი, თბ., 1928.

⁶ ჴრ. *მანაქან*, *ლავჩენ* *არათათქან* *გარარან* VI, გვ. 952—954.

⁷ *მანხან* *გათარან* *ჩაკაჯანსან* *ქვიჩი*, II *თყავიოიქჩხ*, *ქხნხთქქ*, 1865.

მისცემდეს მსაჯულსა მას აგრიკოლას“. სომხურში ამ ადგილს იკითხება: *მამნსისან ირ გარჩაკაჯაოცხამე კხინ ჰ ჴრჩათიო, ჰარქსტინ ვინსე ყჩიქ ღიივნ ჰ ღათაღიოცხანს მაქრქიღაიოც*: როგორც შედარებიდან ირკვევა ქართულს აკლია ფრაზა: *ვინსე ყჩიქ ღიივნ*, ხოლო სიტყვა *ჰ ღათაღიოცხანს* (მსაჯულობასა) შეცვლილია სიტყვად — „მსაჯულსა“. ეს არაა შემთხვევითი მოვლენა. ქართული ნუსხის პირველ-დედანს არც დაკლება და არც გადასხვაფერება არ უნდა ჰქონოდა. იქ უნდა წერებულყო: „... ხარკსაცა მისცემდეს ზორვად ბილწთა ში კერბთა მსაჯულობასა აგრიკოლასსა“. მერმინდელი გადამწერის თვალში ამ ადგილს, ეტყობა, სამართლიანად ბუნდოვანობა დამწვევია, რაც გაუმართავს ისე, რომ „ზორვად ბილწთა მათ“, გაუგებრობის მიზეზი ასეთ წინადადებაში, გამოუგდია და ხარკის მიცემაც გაუპიროვნებია — „მსაჯულსა მას აგრიკოლას მისცემდესო“. ირკვევა, რომ დედნის ერთგულებამ მთარგმნელს ჩაადენინა აღნიშნული ოპერაცია. ეს თარგმანი რომ მას მოეცა არა სიტყვა-სიტყვით, არამედ ისე, როგორც ამას მეორე მთარგმნელი გვაწვდის, მაშინ პირველ მთარგმნელს, მეორის მსგავსად, ყველაფერი უკლებლივ აღმოაჩნდებოდა თავის ადგილზე.

ამავე ქართული რედაქციიდან non-sens-ის მეორე მაგალითი. ასეთია; „ჩუენ, შე მძღღებელსა ლმერთსა, რომელმან ილუაწოს ჩუენთჳს, ვჰმსახურებთ“. სომხურად ეს წინადადება ასე იკითხება: *„გაღკარსაჲს მხერ საათოჲს ჩოგაჲს“*. აქ „შემძღვებელს“ სომხურით *საღკარსაჲს* უპირისპირდება, *საღკარსაჲს*-ში კიდევ *კარ* არის გაგებული როგორც ძალ-ი და მისგანაა წარმოებული „შემძღვებელი“ მაშინ, როცა ეს სომხური სიტყვა, როგორც ამას სწორად გადმოსცემს მეორე მთარგმნელი, „უმჯობეს-ს“ აღნიშნავს.

Non-sens-ის კიდევ ერთი მაგალითი ამავე რედაქციიდან შემდეგი იქნება. — „მსგავსად სახისა მაგის შენისა დაგედვა სახელი შენი აგრიკოლაე, რამეთუ უდაბნოდ განქცეულ ხარ სიციბილით“. ამის საბაბლოდ სომხურშია: *„რსთ გარივევ ღიე ხელ ღებ ანიონს მაქრქიღაიო, ღანჯღ ქაქრხჩი ღა-ღაჲქიო ხა“*. „განქცეულ ხარ სიციბილით“ სომხურის *„ღაღაჲქიო ხა“*-ს შეეფარდება. *ღაღაჲქიო*-ის ასე დანაწევრებულად გადმოღება („განქცეული სიციბილით“) იმას ამტკიცებს, რომ მთარგმნელს არ ესმის კარგად ეს სიტყვა. იგი მას კომპოზიტად წარმოუდგენია და მის ერთ ნაწილს, *ღიო*-ს, თითქოს *ღებ*-ისაგან წარმოებულს, განქცეულად სთარგმნის, რაც სწორი იქნებოდა, თუ ეს ნაწილი *ღაღ*-თან შეთხზული ცალკე სიტყვა აღმოჩნდებოდა. *ღაღ* კი, როგორც ჩანს, „სიციბილ-ად“ ესმის. ხოლო რაზეა დამყარებული *ღაღ*-ის ასეთი გაგება, არ ირკვევა. ამ მნიშვნელობით ეს სიტყვა ძველმა სომხურმა არ იცის. მხოლოდ ერემია ვარდაპეტის ლექსიკონში ვხვდებით „გიეის“ მნიშვნელობით სიტყვა *ღაღანს*, რაც, შეიძლება, ჩვენი სიტყვის *ღაღ*-ს მართლაც უკავშირდებოდეს. პროფ. პრ. აპარიანს *ღაღაჲქიო* წარმოებულ სიტყვად მიიჩნია *ღაღაჲქიო*-ისაგან, რომლის ეტიმოლოგია მისთვის უცნობია⁹. *ზორ ნაქაჲ-ღანს გართარანს*-ის შემდგენელთ კი ეს სიტყვა შედგენილად მიიჩნიათ *ღაღ*-ისა და *ღებ*-ისაგან. შეიძლება ჩვენი რედაქციის მთარგმნელი თავისი ასეთი ოპერაციით ხსენებული სიტყვის მიმართ მის აღნაგობას მართებულად შლიდეს, მაგრამ დანაწევრებულად გადმოცემული სიტყვები იმ მნიშვნელობას აღარ ატარებენ, რაც ამ დაუწვევრებელი სიტყვით იგულისხმება. ეს კი არის „მლიქნე“, როგორც ამას წესიერად გვაწვდის მეორე მთარგმნელი.

⁹ ზრ. მანასან, *საქარენს არძათაკანს გართარანს*, VI გვ. 1125—1126.

ამრიგად, მეონია, რაიმე ექვს აღარ უნდა დაურჩეს ადგილი, თუ დავასვენით, რომ ორ მეოცთა მარტვილობის წიგნის ქართული რედაქცია, რომელიც პარხლური ნუსხით არის ჩვენამდის მოღწეული, უეჭველად სომხურიდან მომდინარეობს, მისგან თარგმნილი ძეგლია და მასთან გარკვეული ადგილების უფრო ზემოწვევით ანუ სიტყვა-სიტყვით თარგმანსაც წარმოადგენს მეორესთან შედარებით.

ჩვენი ძეგლის მეორე რედაქცია, რომელიც, როგორც აღვნიშნეთ, რამდენიმე ნუსხით არის წარმოდგენილი ძველს მრავალთავეგამი. დედანთან მიმართებით რაიმე საგანგებო non-sens-ს არ ატარებს, მაგრამ, რომ ისიც სომხური დედნიდან მიმდინარეობს, ამას ზემოთ მოყვანილნიშანთან ერთად, რაც ლექსიკური წყვილების გარჩევისას შევნიშნეთ, თითონ სომხურისა და ქართული წიგნების ტექსტობრივი ახლო ურთიერთობაც მოწმობს.

სებასტიელთა მარტვილობის წიგნთა გამოძახილი ადრევე შეინიშნება ქართულ ორიგინალურ მწერლობაში. უკვე აკად. კეკელიძეს აქვს აღნიშნული, რომ სებასტიელ მარტვიელთა შესახებ ბასილი კესარიელის შიგარ შეთხზული ჰომილია, რომლის ძველი ნუსხებით თითქმის ყველა ძველ მრავალთავეში მოიპოვება, ხელთ ჰქონია აბოს მარტვილობის წიგნის გამომთქმელს—იოანე საბანისძეს⁹. საბანისძე ბასილის დასესხებია და მისი ნაწარმოებიდან დასაწყისი სიტყვებიც კი აუღია თავისი ნაწარმოებისათვის. აბოს წამების ზოგიერთი ფაქტიური მასალაც აკად. კ. კეკელიძეს ამ თხზულებიდან ჰგონია აღებული. ისინი მას საგანგებოდ აქვს აღნუსხული თავისი ლიტერატურის ისტორიაში. მაგრამ ამათ შესახებ უნდა ითქვას, რომ საბანისძე ჩამოთვლილ ეპიზოდებს იმდენად ბასილის ჰომილიით კი არ უნდა იცნობდეს, რამდენადაც წამების წიგნით. ეს ეპიზოდები მარტვილობის წიგნში უფრო ცხადად არის ნაჩვენები, ვიდრე ჰომილიაში, სადაც გაკვრით არის მხოლოდ მითითებული წამების ამა თუ იმ მომენტზე.

სებასტიელთა მარტვილობის წიგნის გამოძახილი საბანისძეზე ადრეც გაისმის ჩვენს მწერლობაში. ევსტათე მცხეთელის მარტვილობის აღმწერელს, როგორც ეს აკად. კ. კეკელიძემ შენიშნა, სიტყვებით: „რომელნიმე ტბასა შინა ყინელითა მოსწყედეს“ ნაგულისხმევი აქვს ორმოცი მოწამე¹⁰, რომელთა წამების წიგნში დაწერილებით არის საუბარი როგორც ტბაზე, ისე ყინულზედაც, რითაც ესენი აწამეს. ბასილი კესარიელიც, მართალია, ეხება ამ მომენტებს, მაგრამ რატომ მისი ჰომილია და არა თვით წამების წიგნი უნდა იყოს უშუალო წყარო ქართველი აგიოგრაფისათვის?... თუ რად ექცევა ასეთი საგანგებო ყურადღება ბასილის ხსენებულ ნაწარმოებს ორსავე შემთხვევაში, არსადაა აღნიშნული აკად. კ. კეკელიძის ნაშრომებში.

ორმოცითა მარტვილობის ქართული წიგნის ნუსხების უმრავლესობა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, პარხლურისაგან განსხვავდება. ისინი ერთს დამოუკიდებელ რედაქციას წარმოადგენენ, და ამდენად, მაშასადამე, სულ ორი რედაქცია მოგვეპოვება. რა დროს ეკუთვნის ისინი? ერთი რედაქციის ამსახველი ნუსხები, როგორც ვნახეთ, IX—XI სს-ის ფარგლებში თავსდება, მეორე კი, რომელიც ერთი ნუსხით არის ჯერჯერობით ცნობილი (პარხლურით),

⁹ კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ძველი მწერლობა, ტ. I, თბ., 1941, გვ. 477.

¹⁰ კ. კეკელიძე, ადრინდელი ფეოდალური ქართული ლიტერატურა, ნაკვ. I, თბ., 1935, გვ. 45—46.

XI ს-ს ეკუთვნის. ცხადია, პირველი IX ს-მდის იქნება ნათარგმნი, ხოლო მეორე—XI ს-მდის. მაინც რა დროს არის შესრულებული ერთი ან მეორე?

ამ კითხვას რომ ვუპასუხოთ, მხედველობიდან არ უნდა გავუშვათ ის, რომ ორივე რედაქციისათვის, როგორც ვნახეთ, წყაროდ სომხური გამოდგა. გაირკვა, რომ მთარგმნელები ერთნაირ რედაქციას იღებენ სათარგმნელად. მათი დედნები ურთიერთისაგან იმით გასხვავდება, რითაც საზოგადოდ ერთისა და იმავე ტექსტის ცალკე ნუსხები: მცირეოდენი შესწორებით და ლექსიკური ცვლილებით, რომლებიც გადამწერის ხელით სრულდება ხოლმე ჩვეულებრივ. გამოვლინდა ისიც, რომ ერთს, პარხლურს, სომხურობის კვალი უფრო აშკარად ატყვია, მეორეს კი—ნაკლებ.

თარგმნა სომხურიდან ძველად IX—XI სს-მდის (საიდანაც მარტვილობის წიგნებს მოუღწევია) ყოველთვის იყო შესაძლებელი. უფრო მეტად ეს საქმე VII—VIII ს-მდის წარმოებდა. ამ დროიდან თარგმნა თანდათანობით შენედა, რადგან ქართლისა და სომხეთის ეკლესიათა გზების გაყრა ხელს აღარ უწყობდა ლიტერატურულ წრეთა თანამშრომლობას. ზართალია, X ს-ში ჯერ კიდევ შეინიშნება სომხურიდან თარგმნა ქართულად, მაგრამ ის უკვე შეზღუდული სახით წარმოებს გარკვეულ წრესა და ადგილს. ქართული და სომხური ლიტერატურული წრეების აქტიური ურთიერთობის მოშლის გამო ეს ახალი თარგმანები აღარაა ისე გამოკვეთილი და გამართული სალიტერატურო ქართულს მხრით, როგორც წინათ; მათ დედნის გავლენა ენობრივად, კერძოდ ლექსიკის მხრით, მეტადიერ კომპოზიტი სახელებისა და ერთობი ზმნების ვადმოცემისას, დიდად ატყვია, რომ არაფერი ვთქვათ ქართულ-სომხური საერთო ხმარების სიტყვათა ზედმიწევნით გადმოღებაზე, უმეტესად ტრანსლიტერაციის სახით, ასო-ასოდ.

ამ მხრით თუ შევხედავთ ორმეოცთა მარტვილობის წიგნის ქართულ რედაქციებს, შევნიშნავთ, რომ ისინი თავისი გამართულობითა და განწყობით, საერთოდ ენობრივად, იმ ხანის თარგმანს უნდა წარმოადგენდნენ, როცა ქართულ-სომხური სალიტერატურო წრეების კავშირი ვრცელი და მჭიდრო იყო. ამ თვისებით უფრო მეტად ის რედაქციაა აღკურვილი, რომელიც II—1708 ხელნაწერშია წარმოდგენილი. ამდენად, ცხადია, აღრინდელიც ეს რედაქცია უნდა იყოს. მასთან შედარებით გვიანდელი ზაშინ ის რედაქცია იქნება, რომელიც პარხლურ მრავალთავს დაუყავს, რადგან, როგორც ზემოთ ვნახეთ, მეორესთან შედარებით, მას გარკვეულ შემთხვევებში დედანთან უფრო მეტი ზედმიწევნილობა და სიტყვა-სიტყვითი მიმდევრობა ახასიათებს.

სებასტიელთა მარტვილობის ქართული რედაქციები რომ აღრინდელი ხანის (VII—VIII ს.-მდელ) თარგმანს უნდა წარმოადგენდნენ, ეს ტექსტების ზოგიერთი ჩვენებითაც დასტურდება. ლექსიკის შესწავლის შედეგად, მაგალითად, ერთი თვალში საცემი გარემოება შეინიშნება: სომხური ტექსტის გარკვეული სიტყვების მიმართ ქართული თარგმანები სისტემაურად გარკვეულ სანაცვლოს ხმარობენ, რომლებიც ერთმანეთის მიმართ ისეთ სინონიმებს წარმოადგენენ, როგორც აღრინდელი ქართული მწერლობის ძეგლებისათვის (მაგ., ოთხთავებისათვის) არის დამახასიათებელი. ასე მაგ.:

Հայաստան-ისათვის პარხლურშია „მსაჯული“, ხოლო H—1708-შია „მთავარი“ (ასეა ეს ყველა 13 შემთხვევაში უკლებლად).

Բռնակ-ისათვის პარხლურშია „მძლავრი“ (5-ჯერ) და „მსაჯული (1-ჯერ)“, ხოლო მეორეშია „უსჯულა“ (2-ჯერ), „მთავარი“ (3-ჯერ) და „მძლავრი“ (1-ჯერ).

არძანსი ქიქსი; „პატივი მიიღოთ“ — „მიიღოთ პატივი“ —
 რისკაიქი უსიოხა:

8. ვეშაპი — ქიჯაყ: „აქუნდა მარტვენესა ვეშაპი“ — „ეპყრა მარტვენესა ვეშაპი“ — ილხილიქ ... ქიძასიოქსი ქიჯაყ:
9. ტანჯვა — იანჯანს: „ღირს მყე მტანჯეთა“ (ასევეა მგორვეი) — არძანსი არა ჟის იანჯანსაგ:
10. ქალაქი — ყაყაყ: „რეზუნენს ებისკაოსსა მის ქალაქისასა“ — „გამოეცადნენს ებისკაოსსა მის ქალაქისასა“ — იაქიონხვალ ხაქსიოქისი რაყაქსი:

წარმოდგენილ ნუსხაში შეინიშნება, რომ საბადლოდ ყოველგან საერთო ხმარების სიტყვა არა გვაქვს. ზოგან მოსალოდნელი საერთო ხმარების სიტყვის ნაცვლად მისი ქართული სინონიმი (მაგ.: ერი — *ჟილჯი*; გება, მსახურება — *ჟირხი*), რაც იმას მოწმობს, რომ სომხურთან საერთო ხმარების სიტყვებს ქართულში სრული სანაცვლო საკუთარი სიტყვებიც ჰქონია, რომლებიც საჭიროებისაგან კიდევ გამოიყენებოდნენ ხოლმე.

ქართულ თარგმანებში, ისე როგორც მათ დედანში, ზოგჯერ სომხურთან თუ ქართულთან საერთო ხმარების ისეთი სიტყვები მოიპოვება, რომელთაც ერთიმეორის საპირისპიროდ შეესატყვისება სულ სხვა წარმოშობის შინაარსობლივ შესაბამიხი სიტყვა. ასეთებია:

1. დალივი — სახხან: „დაჯდა დალიქსა მას და მსაჯულითა ივი მის თანა“ — „დაჯდა მთავრისა მის თანა“ — სათალა ქათხნი ჩანესკრე იათალაირას:
2. ბილწი — ძასნო: „რამეთუ იყო კაცი ბილწი (მგორვეი „მომსრველი“ არის) — ირ ღე აყრ ძასნო:
3. პატივი — აყათონასა: „იზილო პატივი შენი“ (ორივეგან) — თხსაქი რეიქსი აყათონასანს:
4. კარყ` კარყალ — შემდგოთითი-შემდგომად: „მგრეთ შემდგომითი-შემდგომად ფსალმუნსა ამას იტყოდეს“ (ორივეგან) — აყასაყ კარყალ დასაჟიონს სახხანს:
5. იასათქ — ჟრადი, დიდი: „იყო ნეფხეა და ყინელი ფრიად“ — „იყო ნეფხეა და ყინელი დიდი“ — ღე აყარყ დილით სასათქ:
6. ქანახიქ — განსყიდა: „იოსების თანა განიყიდე“ (ორივეგან) — რნი მვიქსიყაქაქაქანახიყაქაქ:
7. იასაყ — ქველი: „რომელი-ივი იქვეი ზღუასა ზედა ვითარცა ქველსა“ (ორივეგან) — ირ დნასა ქიქხაქ ბიქი, ქიქსი ათათაქი:

აღნუსხული ვითარება ორ საეულისხმოდ მომენტს გვიჩვენებს. ჯერ ერთი მას, რომ მთარგმნელები სომხურთან საერთო სიტყვების გადმოცემის დროს არ არიან სრულად შებოკველი დედნით, და მეორეც იმას, რომ სომხურთან საერთო სიტყვები, რომელთაც ქართული უბიძგობრებს სომხურს, მკვიდრია, დიდი ხნით შემოსული ქართულში და გავრცელებული.

ამრიგად, ორმეოცთა მარტვილობის წიგნთა წარმოდგენილი ანალოზით ირკვევა, რომ

1. ქართულად მოიპოვება მარტვილობის წიგნის ორი რედაქცია.
2. ორივე რედაქცია წარმოდგენს ძველ თარგმანს, შესრულებულს ერთს ხანაში, სახელდობრ V—VIII სს.ში.
3. ერთიცა და მეორეც სომხურიდან არის ნათარგმნი.
4. დედნის გავლენის კვალი უფრო მეტად იმ რედაქციას ატყვია, რომელიც დაუტავს პარხლურ მრავალთავს (A—95). მეორე რედაქციას, შგმონახულს H—1708 ხელნაწერში, დედნის გავლენის კვალი შედარებით ნაკლებად ამჩნევა, ამდენად მისი თარგმნაც შეიძლება უსწრებლეს პირველისას.

ტექსტისათვის

ქართული რედაქციებისათვის აღებულია ტექსტი შემდეგი ნუსხებიდან:
 A რედაქციისათვის ხელნაწერთა ინსტიტუტის H—1708-დან.
 B რედაქციისათვის ხელნაწერთა ინსტიტუტის A—95-დან.
 ის, რაც აქ საჭიროდ ვცანით შეგვეცვალა, სქოლიოშია ჩატანილი.

სომხური ტექსტი სამი ნუსხის მიხედვით იბეჭდება:

- A: ვენეციის გამოცემისა — *Վարդ և վկայագրանութիւնք սրբոց, հատըն-
 սիր քահնայք ի ճառնտոբաց, հատոր Բ, Վենետիկ, 1874, էջ 506.—514.*
 B: «მატენადარანისა» — № 78 (1204 წლის მრავალთავი).
 C: „ — № 1912 (1220 წლის მრავალთავი).

A

B

[58] თოფესა მარტა

[422] თოფესა მარტა: თ:

წამებაა წმიდათა ორშეოცთაჲ, რომელნი იწამნეს სებასტია ქალაქსა, რომელთაჲ სახელები ესე არს: დომენტიანესი, ვალენტისი, ეესუქისი, ივილიანესი, სმარაგდესი, სისინისი, მელიტონისი, ფილექტიმონისი, ჰელაკრესი, კუირონისი, ალექსანდრესი, ბებიანესი, ლისიმპქესი, კლავდესი, ილისი, დომენტიანესი, ათანასისი,¹⁰ პრისკსი. კუიროლესი, ეესტოქისი, ენკესი, ფლავისი, ქსანთისი, ლონტისი, სევერიანესი, ავგიახსი, [V] ექლიქისი, აენტისი, აკაკისი, ნიკოლაოზისი, იოვანესი, ქოლიონისი, გაესი,¹⁵ სი, კანდიდესი, საკერდონისი, გორგონისი, თევდოლსი, თეოფილესი, მარკიანესი, ვალერიანესი.

კსნ.

ეამთა მათ ნეკის მეფისათა იყო²⁰ დევნულებაჲ დიდი ქრისტეანეთა[ა]. ყოველნი, რომელნი ღმრთის მსახუ-

წამებაა წმიდათა ორშეოცთაჲ, რომელნი სებასტიას იწამნეს, რომელთაჲ სახელები ესე არს: დომენტიანოს, ვალის, [423] ენუქოს, ფლავიოს, სისინოს, მელიტოს, ფილექტიონოს, ერაკლიოს, კკრიონ, ალექსანდროს, ვალერიოს, ეეტკკოს, ბაბინოს, ლვისიმახოს, კლავდიდოს, ელიას, დომინოს, ათანასი, პრისკოს, მელიტონ, კკრილოს, ეეტკკოს, ვალენტიანოს, სამარაგდოს, ლონტიოს, სევერიანოს, ანგეას, ევდიკიონ, ავენტიანოს, აკაკიოს, ნიკოლაოს, იოჰანს, ქუდიონ, გალიოს, კანდიტოს, საკერდონ, გორგიანონ, თეოდოლოს, თეოფილოს, ანგიოს.

კსნ.

ეამთა მათ ლუკიანე მეფისათა იყო დევნაჲ დიდი ქრისტეანეთა ზედა. და ყოველნი, რომელნი ცხონდებოდეს

ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑ ԳԱՌԱՍՈՒՆ ՎԿԱՅՈՒՑ

Ընդ ժամանակս Լիւիւանէ թագաւորի էր հալածոմն մեծ քրիստոնէից. և գամեննեսան, որ բարեպաշտութեամբ կեին ի Քրիստոս, հարկեին զհինչ պիղծ կոտցն ի դատաւորութեանն Ագրիկոլայոսի, որ էր այլ ժանտ և ապարասան և փոյթ յարբանսկութիւն սասանայի, այլ և քրիստոնէայք, որք եին ի դաւրոն, բռնադատեին զհինչ:

1 Քառասնից C. վկայից — C. վկայաբանութիւն... վկայիցն) მჩუათოას სერეო რაოას-ათინ վկայიցნ. որრ կათარესვან Է Մեբասოիայ և վկայաբանութիւն նոցա B. 2 մեծ -- A. քրիստովնէից B. 3 գամեննեսան որ) — C. պիղծ — A. 4 Ագրիկოլայի C. 5 ~ այլ և քրիստոնէայք որ էին ի գորւն, բռնադատէին զոնի: Եւ եղև ի դոտաւորութեան Ագրիկոլայոսի. որ էր այլ ժանտ և ապարասան և փոյթ յարբանսկութիւն սասանայի A. քրիստովնէայք BC. 6 բռնադատոնսլ լինէին BC.

A

რებით ცხოველდება, აძულვებდეს მსახურებად კერპთა აგროპოლოზის მთავრობასა, მომსრველისა და უშველოვასა და მოსწრაფისა აღსრულებად [ნ9] საკმისა ეშმაკისასა. მას ეამსა რომელინი ქრისტეანე იყვნეს ერსა მას შინა, ყოველნი აძულვებდეს მსახურებად კერპთა.

იყვნეს ერისა კაცნი ვინმე კაბადოკიასა სოფლისანი გუნდსა შინა ერთ-სა, ცხოველვებდეს კეთილად ღმრთისა მიმართ, რიცხვით ორმოცეცი, უძლეველნი და მკნენი ბრძოლასა შინა.

ესენი შეიპყრნეს მთავრისა მის ბრძანებითა, აძულვებდეს გებად ეშმაკთა. იწყო მთავარმან მან სიტყუად მათა: ერთობაა თქუენი გიჟუნებთეს ერთგულებით, ძლევაა [v] ურთიერთას ყო-

B

კეთილად მსახურებითა ქრისტეს მიმართ, ხარკსაცა მისცემდეს მსაჯულსა მას აგრიკოლასს, რამეთუ იყო იგი კაცი ბილწ და გარდაგულარძნილ და მოსწრაფთ აღსრულებად ნებასა ეშმაკისასა. და ქრისტეანეცა, რომელინი ერსა მას შინა იყვნეს, აძულვებდეს მათ, რათამცა უზორეს.

იყვნეს ვინმე ერისა მისგანნი ვამირეთისა სოფლისანი გუნდსა ერთსა შინა, ცხოველვებდეს კეთილად-მსახურებით ღმრთისა მიმართ, რიცხვით ორმოცე, მკნედ მძლმ ლუწულსა შინა.

შეიპყრნეს იგინი ბრძანებითა მსაჯულსაათა, რამეთუ არა თავს-იღვეს ზორვად. იწყო მიერითგან მსაჯულმან მან მათა სიტყუად და ჰრქუა: ერთობით სიმკნე თქუენი გიჟუნებთეს მრ-

A¹ შეიყურანეს.

*ბქნ გქნოორე იმანდ ქ ჴამარაყ გააღაოქნ, ქ გუნქი მქომა, ირე ცხქნ რა-
რბაყაჯთოცქხნამა რთა მსათოძოქ, მქოქ ქოაოთოინდ, აოადქჩნქდ ქ კაქქოქდ
ქ ყათხერაქმოინს, იოოე ანოაინდ ხნს აქოქქქქ¹ თოძხთრანოთს, ჴიღოქქოთს,
ქაოქს, სოტქოთს, სენოქქოთს, ქაოქხნთრანოთს, ქოაოქოთს, შარაქქოთს, შქაქ-
ნოთს, ჴსოთოთს, შნოქოთს, სსოქოთს, ქოქქოქქოქქ, ანსქასა, სერაქქოთს,
სქოქქოთს, ჴიღოქქონ, ასოთოთს, აოქდსანოქოთს, ასოქქოთს, ქაოქქოთს, სქოქ-
ოქოთს, სოტქოთს, შოქქანსქა, ქქქქანოთს, ჴოქქოქქოქქ² ქქასქამაქოთს, ჴოქქოქქოთს,
ქოაოქქოთს, ჴანოქქოთს, სოქასა, შასქოქქოქქ, თოქოთს, ჴოქქქანოთს, აქქანასოთს,
ქქოქქოქქოთს, ოქქასოთს, ოქქოქქოქქ, შნოქოთს, ანოქქოთს;*

¹⁰ *შოქა დქრქნხაქ ხქნს 'ქ ბქნოთაოთოქრქნს ს სოქქქქნს გოქნქ ოქლავი;
შქსაო აქქოქქანს ოთათოქრქნს ქასაქქ დნქ ნოთას ს ასქქ. ჴქანოქქა მქაქა-
ნოქქხანს ბქრქქ გოქსხაქ 'ქ ყათხერაქმოინს, გქაქქოქქქქნს ხქრქოქს გუნდავ*

1 გააღაოქნ A. ქ გუნქ C. 2 რაოთოინ AC. ~ აოაქქქქქს ს კაქქოქქ ქ ყათხერაქმოინს, ოქოქქ რაოთოინდ BC. 3 ანოაინდ ხქნ C. ოქქქანოთს C. ჴიღოქქოთს A. 4 სოტოთს B. სოქქოთს BC. ქოაოქქოთს A. შარაქქოთს A, შარაქქოთს BC. შქაქანოთს BC. 5 Ლსოქქოთს A. სსოქქანოთს C, სსოქქანოთს B. ქოქქოქქქოქქ AC. ანოთს A, ანოქქასა C. 6 სქოქქოთს C, აოქქოქქოთს A. ჴიღოქქოქქ C. ქაოქქოთს A. 7 სქქქანოთს A. ჴოქქოქქ A. Ლსოქქანოთს BC. ჴოქქოთს A. 8 ანოთქოთს B. სოქოთს A. შარაქქოქქ A, შარაქქოქქ C. Ლოქქანოთს A. 9 ოქქოქქოქქოთს] ანოქქოთს A, ოქქოქქოთს C. Ლქქასოთს A. შნოქოთს A. აოქქოთს B, აოქქოქქ C. 10 სოქქოქქოთს + ანოქქოქქანს A. დქრქნხაქ BC. ხქნს ქ ბქნოთაოთოქრქნს] ქ Ლოთათოქრქნს BC. ს სოქქქქქქნს რაქქქქნს ჴოთაქქოქქ BC. 11 ს Ლოთათოქრქნ A. 12 ხქოქქოქქოქქ A, ხქოქქოქქ გუნდავ C.

A

ველთავე ერსა შორის გიქმნიეს, ანუ-
[ი]ნეთ შეთქმულება¹ თქუენი და და-
ემორჩილენით მეფისა შჯულსა და
მსახურეთ ღმერთთა პირველვე სატან-
ჯველამდე. მიუგეს წმიდათა მათ და⁵
პრქუეს მთავარსა მას: მოკუდავისათჳს
ვპბრძოდით და ვსძლევდით, ვითარცა-
ეგე შენ სწამებ, რავდენ უფროს უკ[უ]-
დავისათჳს მეუფისა ვპბრძოდით² და
ვილუაწოთ და ვსძლოთ შენსა მაგას¹⁰
ბოროტის მეცნიერებით ზრახვასა?!
აგრიკოლაოზ მთავარმან თქუა: ერთი
ორთაგანი წინა გიკ თქუენ: ანუ მსა-
ხურება ღმერთთაჲ, წარჩინებაჲ და
მიღებაჲ პატივისაჲ, [80] ანუ არა —
დამორჩილებაჲ და მოღებაჲ ცხორე-
შისა და პატივისაჲ. აწ განიზრახეთ
და გამოირჩიეთ უმჯობესი თქუენდა.
ხოლო წმიდათა მათ პრქუეს: უმჯო-
ბეგის ჩუენთჳს უფალმან იზრუნოს³.

მთავარმან პრქუა მათ: ნუ მრავალსა
იტყუითა, არამედ ხვალე მოვედით²⁵
და ჰმსახურეთ ღმერთთა. და ბრძანა
მათი საპყრობილესა შესხმავა.

A: ¹ შეთქმულება. ² ჰვბრძოდით. ³ იზრუნოს.

B

ვალსა ლუაწლსა, და ვითარ-იგი
ჰმვნდით და სძლეთ ორთა მათ გუნდ-
თა, ანუენეთ აწცა და დაემორჩილე-
ნით რჩულსა მეფისასა და უზორეთ
ღმერთთა, რათა არა დაგერთოს ტან-
ჯვაჲ ტანჯვასა ზედა. მიუგეს წმიდათა
მათ და პრქუეს მძლავრსა მას: უკუე-
ეთუ მოკუდავისა მაგისთჳს მეფისა
შევიდით ლუაწლსა და მძლე ვექმნ-
ნით, ვითარცა-ეგე შენ სწამებ, რავდენ
არა უფროჲს უკუდავისა მისთჳს მრავ-
ელითა ტანჯვითა ვსძლოთ უკეთურსა
მაგას შენსა ზრახვასა?! აგრიკოლაოს
მსაჯულმან პრქუა: ორთაგანი ერთი
ყავთ: ანუ უზორეთ ღმერთთა — და
პატივისა და იოქსა ღირს იქმნეთ, უკუ-
ეთუ არა დაემორჩილენთ, აღიღოს
ცხორებაჲ თქუენი ერისა ამისგან. აწ
იზრახეთ და გამოირჩიეთ, რომელი
[424] უმჯობეს გიჩნდეს. წმიდათა მათ
პრქუეს: ჩუენ შემძლებელსა ღმერთსა,
რომელმან ილუაწოს ჩუენთჳს, ვჰმსა-
ხურებთ.

პრქუა მსაჯულმან მან: ნუ მრავალ-
სა იტყუთ, არამედ ხვალე მოვედით
და უზორეთ ღმერთთა. და ბრძანა
მიცემაჲ მათი საპყრობილედ.

*ღნბაქნვიცდჳ, არღ ვიცდჳ ლ აქძა დქარანოქჩინ ბერ ლ ნალანხვაროღ
აღრინავ .ქაფაღორქინ, ლ დინხვდჳ ასთოღაბიგნ ქათაღ დან ღათანჯანსი სთონ
ყათასქანსქ სორცგნ ლ ასანხ ვიღნაღოქნ . შქ მბ ქასან ძარქანავოი ქა-
ფაღორქინ ყათხერაღმხაღ ქაღქხავ, ირყტს ლ ღო ქსქ ქქასქ, ი"რჯაქი ლს
ათასქ ქასან ანძარქინ ზღნხაღ ქაღქხავოღ დომ ჯარანარ ქორქიღიქი; ⁵
ჩათაღორქინ ასტ. შქ ქერქოღ აღაღქი ლაღ ბგ ლამ დინღ ასთოღაბიგნ ლ ქათა-
ჯანაღ ბგ ქი ყათსქლს ლ ყარღსავ არქანსქ ქჩინსქ, ლ მბ იღ ნალანსქ, გაო-
ნაღ ქი ლხნავსა სოიქი; სოორცგნ ასანხ . ჯაღვთასქარნ მბრ ლსთოღაბ ლიღავტე;
ლსტ ღათაღორქინ . შქ" ჯათ .ქასლსქ, აქი ქი ქაღქჩინ ხქხაღ დინხვდჳ ას-
თოღაბიგნ; ლს ნრამაქნავს თანსქ დნთას ქი რანთი; ¹⁰*

1 დქარანოქჩინღ A. 2 პაფაღორავნ C. დონჯანსნ AC. 3 ვენღნაღორნ — A. მბ] ლქ A. რაფაღორქ BC. 4 ქაღქხავსა A. 5 ნენხაღ A. ქორქიღიღ AC. 6 მბრ AC. დინხვქ A. 7 ლ ყარღსავ — C. ~ ქ ყარღხს ლ ქ ყათსქ A. არძანსქ ქჩინსქ — AC. ლ] თყა A. 8 ქი ლხ-
ნავს C. სოიქი — A. 9 ~ ღათაღორქინ ასტ A. ჯათასქოიქ A. ქი ქაღქჩინ] ქაღქჩინ A. 10 დენ-
სა — BC. ქი რანღ BC.

A

B

ხოლო იგინი ვითარცა შევიდეს საპრობილესა, მოიდრიკენეს მუჯლნი¹ და ევედრებოდეს ღმერთსა და იტყ[ო]დეს: განმარინენ ჩუენ, უფალო, ყოველსაგან განსაცდელისა და საცთურისა, რომელნი იქმან ურჩულოებასა. [V] და ვითარ შემწუხებრადა, იწყეს ფსალმუნებად² ფსალმუნსა³ ამას: რომელი დამკუიდრებულ არს შეწევნასა მადლისასა, ზეცას განისუენოს; ჰრქუას უფალსა: ჴელის ამ[პ]ყრობელი ჩემი ხარი შენ, შესავედრებელი და ღმერთი ჩემი. მე ვესავე მას, რამეთუ მან მივსენა მე საფრჯისა მისგან მონადირეთაჲსა და სიტყუისა მისგან განსაკრთომე-⁴ლისა*. და ვითარცა წართქუეს ფსალმუნი ესე, ლოცვა ყვეს, აღდგეს ლოცვისა მისგან და მერმე ფსალმუნებდეს⁵ ვიდრე შუა⁶ ლამემდე. წინამძღუარ მათდა იყო ლოცვისა წმიდაჲ კუირო-⁷ონ, ხოლო სიტყუის-მიგებასა წმიდაჲ დომინოს და კანდიდოს. [81] და გამოეცხადა მათ უფალი და ჰრქუა: გულს-მოდგინებაჲ თქუენი კეთილ არს, არამედ რომელმან დაითმინოს, იგი სრუ-⁸ლიად ცხოვრდეს. მაშინ ყოველთავე ეს-მა ვმაჲ იგი და იქმნეს უძილ. და გა-

და ვითარცა შევიდეს იგინი საპრობილესა მას, შეიდრიკენეს მუჯლნი მათნი, ილოცვიდეს ღმრთისა მიმართ და იტყოდეს: გამარინენ ჩუენ, უფალო, განსაცდელისაგან და საცთურისა, რომელნი იქმან ურჩულოებასა. და ვითარცა შემწუხებრადა, იწყეს ვალობად ფსალმუნითა ამით: რომელი დამკუიდრებულ არს შეწევნითა მადლისაჲთა საფარველსა ღმრთისასა, ზეცას განისუენოს; ჰრქუას უფალსა ჴელის ამპყრობელი ჩემი ხარი შენ, შესავედრებელი ჩემი, ღმერთი ჩემი, და მე ვესავე მას, რამეთუ მან მივსენა მე საფრჯისა მისგან მონადირეთაჲსა და სიტყუასა მიერ განსაკრთომელისა*. და ვითარცა დაასრულეს ფსალმუნი ესე, თაყუანის-სცეს უფალსა და აღმზარუნეს ყოველი. და მერმე ფსალმუნებდეს ვიდრე შუაჲ ლამემდე. წინამძღუარ იყო მათა ლოცვისა აღსრულებასა კურონ, ხოლო სიტყუას-გებასა წმიდაჲ დომინოს და კანდიტოს. მას ეამსა გამოეცხადა მაცხოვარი და მცხნელი და ჰრქუა: კეთილ არს, რომელ-ვეჲ ინებეთ. ხოლო რომელმან დაითმინოს იგი სრულად, ცხოვრდეს.

A¹ მოჯლნი. ² ფსალმონებად. ³ ფსალმონსა. ⁴ ფსალმონებდეს. ⁵ შოა. * ფს. 90,1-3.

ს. მთხაქ ჩ განათს, ჩინარჩხეოცჩნ ჰიანრ, კ ცაყჩნ ქაღაღქა ათ თქრ
 კ ასანს. ჰხრბი ძმხე, თქრ, ჩ ქორბოქსნსუ კ ჩ ფაქქაღოქსნსუ, ირ ფორბხნ
 კანსარქნოქსნსუ: ირქ სრხიქ ხეღ სკანს სრქღ ფაღაღიოთ ფაქა. ჩნსაქსან
 ქაღაღოქსნსუ რარბრქოქსნ, ღნე ჩოქანსსაღ მსათობოქ სრქჩქჩნ ჩანეფტეს მსა
 თხანს⁸ ღნეოქსნსქ ჩმ ხს ჟო, მსათობო აყაღსუ ჩმ. კ ხს ქოლამ ჩ ნს, ფჩ ნა
 ქრქსნსუგ ძმხე ქორფაქქეგ ირთოღავ (90,1-3): ს. ქსათარქაღ ფაღაღიანს, ცაყჩნ
 ქაღაღქა მქნსუ ჩ მქე ფჩქსქჩნ: ს. ათაჯნორქერ ნოგა ქაღაღქანს სორქნ ჴილ-
 რჩიქი, ჩსქ ჩ აყათასქანსათოქსნსუ სორქნ ჴანეჩოთი კ ჩიქსიოთი: მანქამ
 ხრქსაქ ქრქჩნსუ ასუ. ჩაროღე ქაღაღოქსნსუგ ჰხრ. რაქე ირ ჩამქრქსნსუგ
 ჩ აყაო, კსნსუგ: ს. ამქსნსუონს ქოხაქ ხეღნ ჩ მხბქ ხრქჩქეღ, კ ანქონ

1 მთხაქ + სრქონ A.. ჩ რანენ BC. ცაქჩნ C. სო თქრ — A. 2 ასქჩნ C. თქრ — B. ჩ ქორბოქსნსუ] ქორფაქქეგ A. ჩ ფაქაფაღოქსნსუ BC. 3 ხეღქ] ასხ B. 4—6 ასა თხოონ ... ირთოღავ — BC. 6 ფაღაღიანს] ფაღაღანს A, ფაღაღიანს + ს ასაფხაქ ფამქნსუ კ ჟარბსაქ A. 7 ს.] რაქე A. ჴილჩინ A. 8 ჩ აყათასქანსჩინ A. ჴანსჩიოთი B, ჩიქსიოთი BC. 9 ქრქჩქნ C. ასაგ A. ჩაროღ BC. ქაღაღოქსნსუ C. რაქე] აქ C. 10 ს. კსნსუ BC ქოხაქ ხეღნ] ქსაქ A.

A

ნათიეს ღამეა იგი ვიდრე ცისკრად-
მდევ. მოუწოდა ყოველთა მეგობართა
მისთა მთავარმან მან და ჰბრძანა მო-
ყუანებაჲ მათი. ხოლო წმიდანი ესე
ორმოციანი მოვიდეს და დადგეს წი-
ნაშე მთავრისა მის. და იწყო სიტყუად
მათდა, ჰრქუა: რომელი მეგულების
სიტყუად, არა ლიქნით ვთქუა, არამედ
ვითარცა არს; რადედენი ესე არიან
თუთიმ[კ]პრობელისა ქუეშე, არავინ¹⁰
არიან თქუენებ[რ] შუენიერ, [v] ბრძენ
და საყუარელ ჩუენდა, ვითარცა თქუ-
ენ. აწ ნუ სიყუარულსა ნუ სიძულღი-
ლად გარდააქცევთ. ესე თქუენ ჰელ-
გეწიფების მოძულებაჲ და შეყუარე-
ბაჲ. წმიდამან კანდიდოს თქუა: გო-
ნებისა შენისაებრ სახელი გეწოდა
შენ აგრიკოლაოზ, —ველური¹ მლიქნე.
მთავარმან თქუა: არა გარკუ თქუენ,
ვითარმედ ჰელ-გეწიფების სიძულღი²⁰
და სიყუარული?

B

და ყოველთავე ესმა კმაჲ ესე და შეე-
შინა შიშითა დიდითა და უძილ იქმნეს
განთიადღმდეგ. ხოლო მსაჯულმან მან
მოუწოდა ყოველთა საყუარელთა თუსთა
და ბრძანა მოწოდებაჲ წმიდათაჲ მათ.
და ვითარცა მოვიდეს ორმოციანი იგი,
დადგეს წინაშე მსაჯულისა მის. ჰრქუა
მათ მსაჯულმან მან: რომელ-ესე მე-
გულების სიტყუად თქუენდა მიმართ,
ნუ ესრტო ჰგონებთ, ვითარმედ ლიქ-
ნით რაჲმე არს, არამედ არსებე ვგრტო,
რამეთუ ყოველის ერისა კაცნი თუნე-
ბისა ამის მეფისა ქუეშე²⁰ არიან, არა-
ვინ არს თქუენებრ მეცნიერ და არცა
თქუენებრ კეთილად მსახურ და არცა
საყუარელ, ვითარ-ეგე თქუენ საყუ-
არელ ხართ ერსა შორის. აწ უკუე ნუ
სიყუარულსა მას სიძულღილად გარდა-
აქცევთ, ჰელთა შინა თქუენთა არს,
ვითარმცა საყუარელ იყვენით ანუ სა-
ძულღელ. წმიდამან კანდიდოს ჰრქუა
მსაჯესად სახისა შავისა შენისა დაველვა
სახელი შენი აგრიკოლაე, რამეთუ უდაბნოდ განქცეულ ხარ სიციბილით. [426]
მსაჯულმან ჰრქუა: არა გარკუა შენ, ვითარმედ ჰელთა შინა თქუენთა არს,
ვითარმცა საყუარელ იყვენით ანუ საძულღელ?

A: ¹ ველორი.

*ქნხჩნი მჩნჯს კათალასანი: ჴასკ იათალიონს კიხხას გამჩნასანი აჩრხჩისი ჴიერ,
ჩრამაქსაფ აბხღ გნთას კათასანი: ხს ჴერს ხჩხნი. სასფ გნთას იათალიონს. შიერ
ქალასხეციფ ხმ ნურ ბხღ, იღ ირყას ჳნიორიკას ჩნჯ ათნსიციფ აახამ, აქღ ირყას
ჯნს ჴასკ. ვჩ ირყას ირღ მჩანგამ ვჩნიორხას ხნ¹ ნურ ჴნგნასკალ ჰმავალ-
ორას ხნ. ჳნს ჴერს ვბხღჲ ჳანნარხიღჲ ჳ იღ აქნყას რარხნჯანჲ ჳ იღ იქნ-
ყას აჩრხხსკალჲ ჴ მჩნჯი: შიერ მჩ² ვსჩერს კათხილჰჩინ იარბოცგანჲჲ, ვანჲ
ჩ ბბრ ბხინ ჳ აჩრხჩს ჳ ათხსნი:*

*შიერჩნი ჳანჲჩითითი ასაფ. ჳათ რარციეჲ რიფ სღას ვხღ ანთინ შღერჩი-
ღაქიო, ვანჲჩი ქაქრხჩი იაიღაღვით სი: ჴათალიონს ასაფ. ვასაფ³ ჰხ ჴ
ბბრ ბხთი ჳ აჩრხჩს ჳ ათხსნი:*

1 [ქნხჩნი]. კისეჩნი BC. გათალასანი A. გამჩნასანი — A. ვაჩრხჩისი A. 2 ვნთას] ვთორცნი
A. კათასანი A. ხჩხჩნი თბჩნი B, აბანი C. 3 ირყას] ათ A. ათნსიცი A. ირყას — AC. 4 ირქ
იერ A. ვჩნიორხას სჩ] ვჩნიორ A. რავალიონს A. 5 ხნ — BC. ვბხღ AC. იღ — B. აქყას A. A.
რარხნჯანჲ] ვჩხჩხჩ A. იქნსკალ] იქნ C. 7 ბხთი C. ~ ათხსნი ჳ აჩრხჩნი A. 8 სასფ თორცნი
ჳანნარხთი B. რარციე რიფ A. რარციეჲ რიფ C. 9 სასფ A. კასხჩ B. ხჩრ A. 10 ბხთი A.
~ ათხსნი იღ აჩრხჩნი A.

A

კანდილოს თქუა: რამეთუ ჩუენ კელ-
გუეწიფების სიძულილი და სიყუარუ-
ლი, შენ გ[უ]ძულ და ლმერთი ჩუენი
გუიყუარს, ხოლო შენ ველურ ქმნულ¹
ხარ ლმრთისაგან და მოძულეებულ. ნუ²
მეტყუე სიყუარულსა შენსა, [გზ] არა-
ღირსო და მოშურნეო და დაფარულო
ბნელისაო, სახელ ველურო³.

ვითარცა ესმა ესე მთავარსა მას, იზა-
ხა ვითარცა ლომმან, და ბრძანა შეკრავა
მათი და თრევით მიმოყვანებად საპურო-
ბილედ. წმიდამან კუირიონ თქუა, რამე-
თუ არა გაქუს კელმწიფებდა ტანჯვად⁴
ჩუენდა, არამედ კითხვად. მაშინ შეეშინა
მთავარსა მას და ბრძანა კსნილთა წარ-
ყვანებაჲ მათი საპურობილედ. და ამც-
ნო აგუილას მესაპურობილეთ⁵-მოდლუ-
არსა, რაჲთა კრძალულად⁶ სცივდეს,⁷
რამეთუ მოელოდა იგი დუქსისა⁸ მის
მოსლვასა. ხოლო დღესა მას დღე ყო-
ველ ასწავებდა მათ წმიდაჲ კუირიონ
და ეტყუოდა: [V] ბრძანებთთა ლმრთი-
სათა შეკრებულ და მოყუას ქმნულ⁹
ვიყვენით, ძმანო, ერისკაცობასა ამას

B

კანდილოს თქუა: კელთა ჩუენთა თუ
შინა არს, ვითარცა საყუარელ ვიყვე-
ნით ანუ სიძულელ, შენ გუძულ და
ლმერთი ჩუენი გკუუარს, ხოლო შენ
გაუცხებულ ხარ ლმრთისაგან და მო-
ძულეებულ. ნუ ჰგონებ, ვითარცა სი-
ყუარული რაჲმე ჰპოე ჩუენგან შენდა
მიმართ, არაწმიდაო და თულ-ბო-
როტო, დაფარულო ბნელსა შინა და
უდაბნოლ გაქცეულო.

და ვითარცა ესმა ესე მსაჯულსა
მას, შეილულარქნა ვითარცა ვეფხი
და უბრძანა შეკრავა მათი და თრე-
ვით მითრევია საპურობილედ. ჰრქუა
წმიდამან კანდილონ: არაჲინ მოგცა
შენ ყოფაჲ, ვითარცა ესრეთ დაგუსა-
ჯენ ჩუენ. მას ეამსა შეეშინა მსაჯულსა
მას და ბრძანა კსნილად მიყვანებაჲ
მათი საპურობილედ. და ამცნო ანგეას
მესაპურობილეთ-მოდლუარსა კრძალ-
ვით დამარხვად მათი, რამეთუ მო-
ელოდა დუქსისა მას. ხოლო წმიდანი
იგი დღე ყოველ და დამე ყოველ ის-
წავებდეს წმიდისა კურონისგან, რა-
მეთუ ეტყუოდა მათ ესრეთ, ვითარმედ:
განგუაწესნა ჩუენ ლმერთმან მოღვა-

A: ¹ ქმნოლ. ² ეელორო. ³ მესაპურობილედ. ⁴ კრძალულად. ⁵ დოქსისა.

*Կանդիლოს თասց. Եթե ի մեր ձեռս է սիրելն և աստիւն, զքեզ ատեմք և
զԱստուած մեր սիրեմք. բայց դու աստարացեալք յԱստուծոյ, մի ակն ունիք
սիրելոյ ի մէջ անսուրբ ժածեակք ի խաւարի և վայրենի անոս:*

*Իբրև լուսւ դայս բռնաւորն մրմռեալ իբրև դատեծ, հրամայեաց կապել և
7 ի քարշ տանել ի բանտն: Ասէ սուրբն Կիւրիոյն. Չառք լեխանութիւն դատել
զմեք, այլ հարցանել: Յանժամ երկուցեալ դատաւորն, հրամայեաց արծակս
տանել զնոսս ի բանտն. պատուէր տուալ Աղղեալ բանտապետի դուռութեամբ
պահել զնոսս. քանզի անսայր գալտեան դժբախ: Իսկ սուրբքն զտիւն և զգի-
10 շերն ամենայն ուսանեին ի սրբոյն Կիւրիոյն. քանզի ասէր ցնոսս, թև Լատ
մատակարարութեան Աստուծոյ ընկերք եղեմք յայսմիկ յառժամ անսակեալ
գինուրութեանս. արդ մի՛ անշատեսցուք ի միմեանց, այլ որպէս կեսցաք հա-*

1 სორენ Կანიոիոთ BC. 2 գևսուռան BC. սուրպացեալ] սուրցեալ BC. 3 անսուրբ BC. ժածեակ A. և — A. 4 գառնե] զգզան A. 5 ի բանդ BC. սուրբն — A. 6—7 արծակ հրամայեաց տանել A. 7 ի բանդ BC, ի բանդ A. Աղղեալ — BC. բանդապետին BC. 8 գնոսս + և գզան BC. գոխ և զգիշեր A. 9 Կիւրիոն A. քե] եր AC. 10 մատակարարութեան BC. Եղաք C. յառժամանակայ] ի ժամանակայ A. 11 զինուրութիւն BC. կեցար] կացար AC.

A

B

შინა, ცმანო. აწ ნუმცა განვეწმორებით ურთიერთას, არამედ ვითარცა ვცხოვრდებოდეთ¹ ერთგულად, ეგრეცა ვწამოთ, და ვითარცა სოფელსა ამას შინა სათნო ვეყვენით საწუთროსა ამას⁵ ჯორციელთა მეფეთა, ეგოეცა ვისწრაფოთ სათნო ყოფად ღმრთისა მეუფისა დიდებისაჲსა². და ვითარცა წარკედეს შუიღნი დღენი, ხოლო წმიდანი იგი იყვენესა საპყრობილესა შინა.¹⁰ და მოვიდა ღუქსი კეპსრისაჲთ [8მ] და შევიდა სებასტიად და დაჯდა მთავრისა მის თანა, და მერვესა დღესა ბრძანა შოწოდებაჲ მათი. და ვითარცა მოჰყვანდეს წმიდანი იგი, ას-¹⁵ წავებდა მათ წმიდაჲ კუირონი და ეტყოდა: ძმანო, ნუმცა შეეშინდებით, რამეთუ რაჲამს-იგი ბრძოლასა შინა ვიყვენით, ვხადოლით ღმერთსა, და შეეფუწის ჩუენ. მოიჰსენეთ, ოდეს-იგი ბრძოლასა შექედლით დიდსა და ყოველნი ივლტოდეს, და ჩუენ შორის ხოლო მათსა ვიპოვენით ღარტოდ ორმეოცნი და ცრემლით ვხადოლით, და მოგუცა ჩუენ ძალი, და რომელნი-²⁵ მე მოვსრენით და რომელნი [v] მე

მად მოუყ[425]სებისად ამას საწუთროსა ცხოვრებასა, ერსა ამას შორის, აწ ნუმცა განვიწვავლებით ურთიერთას, არამედ ვითარცა-იგი ვცხოვრდებოდეთ ერთბაშად, ეგრესტცა აწ ერთად ვწამოთ, და ვითარცა-ესე აქა რჩეულად გამოვჩნდით წინაშე წარმაგლისა ამის მეფისა, ეგრესტცა ვისწრაფოთ, რაჲთა სათნოშტა ვეყოფვით დიდსა მეუფესა ღმერთსა. და ვითარცა წარკედეს შუღნი ოდენ დღენი, ვიდრე წმიდანი იგი საპყრობილესა შინა იყვენეს, მოვიდა ღუქსი იგი კესარიჲთ და შევიდა სებასტიად, და დაჯდა დალიკსა ჲას, და მსაჯულიცა იგი მის თანა დღესა მას მერვესა. და ბრძანა მოყვანებაჲ წმიდათაჲ მათ. და გიღრე მოჰყვანდეს, ასწავებდა მათ წმიდაჲ კჯრონი და ეტყოდა: ძმანო, ნუ შეშინდებით, რამეთუ რაჲამს-იგი ღუაწლსა შინა ვიყვენით, ვხადოლით ღმერთსა და შემეწია ჩუენ; მოიჰსენეთ, რაჲამს-იგი შევერჩენით დიდსა მას ღუაწლსა, და ივლტოდეს ყოველნი³⁰ მოყუასანი ჩუენნი, და ჩუენ ხოლო ორმეოცნი ესე ვიპოვენით შორის

A: ¹ ვცხოვრდებოდეთ. ² დიდიდებისასა.

მაჯანჯღე და მქასიორიორჲ, ზიონაყთა და ქკაქხსვიორ. და იორაყთა რნთირჲ სეღსად ათაჯიქ ანგალორ ქაფალორავა, ზიონაყთა ქიორქასიორჲ ჲანდიქ ქინსქ და მძბქ ქაფალორქინ სასთობიქ სე ჲერს ანგქინ ალორჲ სქს, მქინჯღლი სოორჲს ქ რანთინ ხქინ, სქინ ჲოდანს ქ ყსარხსაქ. და მთხსქ ქ მსერასიქა ზათოა ქათსნქ ჲანაქსრბ Თათოალორანს ქალორ ოქსსერიორქი. და ჲრამაქხსავ აბხქ დოლორანს; ⁵ სე მქინჯღლი აბხქინ, სერათქრ დნიას სოორქინ ყილქიქს და ასქრ. სეჲარჲ, მქ ხერქხვიორ. იჯ აყაყღნს ქორძამ ქ დასკათონს ქინსად, კარღაქად ათ მსათოაბ და ალღნქრ მსღ და ქაერქსად; მქიჯხქღ ქორძამ ქათანსვად ქ მსბ აყათსრაღქინ და ქაქსხანს ამსნსდხანს და ამსნსაქნ რნსქერსქიქღ მსრ, და მსღ მქაქან ჻ათასონსჲ მსაგად ქ მქღ ქჯანამხავ, და ჲანაქსრბ ართოათოაღ კარღავაგად ათ ¹⁰ მსათოაბ და სთ მსღ ვალორქქინს მქინჯ ჲქ დომანს ქ ზიონანს აყაყანს, და დო-

1—2 ნიყნეს და ქკაქხსვიორ ... რაფალორავა — A. 2 ქიორავსვიორ + არძანაყთა B. მსბ B, მსბქ — A. 3 რაფალორქინ — A. სასთობიქ + ანდანი B. სოორქინ — A, ქ ხანდიქ B. 4 ქ ყსარხსაქ. მსთობი. B. ნანდიქ — AC. ქალორ ოქსსერიორქი — BC. რამაქხსავ] სთ A. 6 და მქინჯღლი აბხქინ — A. ხეფარჲ + ქმ AC. 7 ხერქხვიორ] ხერქხსვიორ BC. ქორძამ] მქინჯ A. 8 ქორძამ + ანღ AC 9 ამსნსდხანს და — AC. 10 ქ მსღ რჯანამხავ — BC. 11 ჲქ — A. აყაყანსჲ + და დომანს ქქირაქიორავა BC. დომანს] ვაქაქ B.

A

B

და ვითარ წარდგეს წინაშე ღუქისი-
სა¹ და მთავრისა, მიხედა მათ ღუქს-
მან² მან და ჰრქუა: იძულებდაჲ ჰნებაგს,
რათა უმეტესსა პატივსა ღირს იქმ-
ნენ. აწ მიიღოთ თქუენ ჩემგან პატი-
ვი ღიდალი და ნიჭი მრავალი უფ-
როეს³ ყოველთაჲსა. ამიერითგან ერთი
ორთაგანი წინა გიც თქუენ: ანუ უზო-
რეთ ღმერთთა [V] და ღიდასა პატივისა¹⁰
[და] ნიჭსა ღირს იქმნეთ, და უკუეთუ
არა გუერჩედთ, მოგელოს ცხორებაჲ
და პატივი, და აწვე მიგცნე თქუენ
სატანჯველთა. წმიდამან კანდილოს
თქუა: მიიხუე[6] სარტყელნი ჩუენნი¹⁵
და გორცნიცა ჩუენნი, რამეთუ არა-
რამ ზეგუირაცხივს ჩუენ ქრისტეს გა-
რეშე. მაშინ უბრძანა ღუქსმან² მან
ქვითა ცემაჲ აირთა მათთა. წმიდამან
კანდილოს თქუა: წინამძღუარო ბნე-²⁰
ლისაო და ყოვლისა ურჩულოებისა
მასწავლელო, წენ ჰელი შეჰყავა მაგას
ყოფად და იხ[ი]ლო პატივი შენი.
დაიღრჰინნა კბილნი მთავარმან მან
მსახურთა თქსთა ზედა და ჰრქუა მათ:²⁵
ჰ, მსახურნო ბოროტნო, რად არა [66]
აღრე-აღრე ჰყოფთ ბრძანებულსა ჩუენსა? ადღეს მსახურთა მათ ქვები და ურ-
თიერთსა იცემდეს პირთა მათთა.

A: ¹ დოქისისა. ² დოქსმან. ³ ოფროს.

*ნა ქირს ლაყინ ათაღქი ედჰჩინ და გათათორჩინ, ნაქიყსაქ ჯ ნოთა ედჰჩინ
ასან¹ შიდა ლამჩინ ხქს რინაღაყასისყჩინ, ეჩ ათათიქ ლი აყათილიქ ათძანჩი ქი-
ეჩინ. აქი², ენქაქქიქ ქინჩინ ათათიქ აყათიქსა და მხბამხბ აყოყისა ჟან ეყოყინ-
არე მქ ქსრქიყე ათაღქი ლაქ მქე აყათინსის, ლამ ეჩინქ ათათიქსაძიყინ და აყარ-
ეჩანე მქმთე და აყათილიქ არძანჩი ქინჩინ, და ხქს იქ ნათანისაეჩიქ, რათანაქ ქ
ქსინაყე თანჯანათა: მსქ ათორჩინ წანაყჩითა. მთაჯნორე ქათარქი და მანარქ-
ნოქჩხან ქაქეჯაყისთ, მქინამაქს ქი ათინქ ეყოყი და აყა თსსეჩიქ ედჰჩინ
ყათილსათინ: ნა ლინთსაქ გათათორჩინ ასქ ეჯარჩინან. მქ ამნსაჯარ თყა-
სათორქ. ენქ³ იქ ათინქ ქაქეჯაყისქ ეჩი ნრამათსქმქ მქე ნა თსსაქ თყა-
სათორაყინ ეარჩინა მქსინ ქ ქსრქი აყოყინ, ეჩრსარე მქსქინ:*

1 ლაქინ B. ეორან A. 2 ქიქინ: ლიქინ A. 3 ათი B. ათოქიქ მხბამხბ A. ათიქსა და
მხბამხბ აყოყისქ აყოყი და ათიქსა A. ეაქს A. 4 ქსრქიყ BC. აყოყინსის — BC. აყო-
ყსაე აყასაე A 5 ნათანჩიქ A. 6 თანჯანთარქ არე BC ათორჩინ — BC. 7 თინქიქ კანინქ B.
ათაქ — A. 8 გათათორჩინ A. ეთინჩინან — BC. 9 ქაქეჯაყისქ — BC. 10 მქსინ — BC.

A

B

ხოლო წმიდათა მათ ვითარ იხილეს
საკუთრველებამა ესე ნუგეშინის-ცემულ¹
იქმნეს. მაშინ აღივსნეს გულისწყრო-
მითა დუქსი² იგი და მთავარი, და
აღილო ლოდი დუქსიან, რაათამცა³
[სცა] ერთსა წმიდათაგანსა. და უტევა
პირსა მის მთავრისასა ლოდი იგი და
შეჰმესრაჲ პირი მისი. წმიდამან კუი-
რიონ თქუა: მბრძოლნი ჩუენნი იგი-
ნივე მოუძღურდეს და დაეცნეს. და¹⁰
ნამდულივე მახუილი მათი განეწონნეს
გულსა მათსა და მშუილდნი მათნი
შეიმუსრნეს⁴.

ხოლო ნეტართა მათ ვითარცა იხი-
ლეს, რაა-იგი იქმნა, განძღიერდეს
ფრიად. და დუქსი იგი აღივსო გუ-
ლისწყრომითა, აღილო ლოდი ერთი,
რაათამცა სცა ერთსა წმიდათაგანსა.
და დაუტევა იგი პირსა ზედა მის მსა-
ჯულისასა, და მიჰვადა პირი მისი.
წმიდამან კურიონ თქუა: მბრძოლნი
ჩუენნი, იგინივე მოუძღურდეს და და-
ეცნეს, ნანდუვე მახული მათი განე-
წონა გულსა მათსა და [427] მშულდნი
მათნი შეიმუსრნეს.

მთავარმან თქუა: ვფუცავ⁵ ღმერთთა,
გრძნებამა რაამე ყვეს მაგათ. [v] წმი-¹⁵
დამან დომინიონს თქუა: ვფუცავ ღმერთ-
სა, ვითარმედ ღმერთი შემეწევის ჩუენ,
რამეთუ ურცხუნიოა და ღირბი პირი,
რომელი იტყოდის ღმრთისათვს სიც-
რუვესა, აღივსოს ვინებითა. ვერ ვი-²⁰
ცნობიესა, უცსკრულო, დაბნელებუ-
ლო ეამაკო და უცხოქმნულო ჰეშმა-
რიტებისაგან და მომპონებულო საც-
თურისაო, თავ ეშმაკისა შენ ხარ აგ-
რიკოლაოზ და ლუსია, შენ თანა დუქ-²⁵
სი, თქუენ ორნივე მსახურნი ხართ

მსაჯულმან თქუა: ვფუცავ ღმერთთა
ყოველთა, გრძნებით რაამე ყვეს ესე-
დომინიონს თქუა: ვფუცავ ღმერთსა,
ღმერთმან ჩუენმან ყო ეგე, რამეთუ
დაიყო პირი, რომელი იტყვს ღმრთისა
ჩუენისათვს სიცრუვესა, და ვინებითა
^{აღივსო. არა ვიცნობიესა ქუესკენე-}
ლისა მის ბნელსა შინა მყოფო ეშ-
მაკო, უცხო ქმნულო ჰეშმირიტებისა-
გან და განწყოფელო საცთურისაო,
შენ, აგრიკოლაე, თავ ხარ ეშმაკისა,
და კუალად დუქსი ეგე, რომედ შენ
თანა ზის, და ორნივე თქუენ შემე-

A: 1-ცემოდ. 2 დუქსი. 3 შეჰმოსრა. 4 შეიმოსრნეს. 5 ვფოცავენვ.

*ჩის ხერანსიხაგენ თხხსალ დღესსალს დრჯაქისრესან: სღ ჟოდინ დღესალ
გასამამე ათ ქირე მქ, ვქ ხარეფ ვიქ ქ სოცონ, ს დნსქე ქისსა გათათო-
რქნ ს ჯარქსაფ ვხრხსა ზორა: მან სორენ ზირქიქს. შართოცესაქსაღ
მხე მქნამქდა მხრ, სიქა ჯაქთანსგან ს ანსკან ზირქარს, სორე ზოგ
⁵ მთგნს ქ ასქთა ზოგა ს ადსჟიდნ ზოგა სირთასსხგენ:*

*მან გათათორენ. სერქოსალ კასათობან ამხინან, კასარქოქქინს ქმნ
ნარესგან: სორენ ზომსაას მან. მათობიქ სერქოსალ მათობან მხრ ნსა-
რხგალ. ვქ ვქირე სრესე იქ ჯასახ ვსათობიქ მხრო ანქირალქქინს, ანსარ-
ქოქქხამე ცვოც: მდჟას სირქიქნ ს სარარქინს ათათანს, ალთარავსაქ
¹⁰ ქ ზემართოქხნს ს რჯესქღ ვაქქსაქოქქხანგ. ზო მდქრქიქოქათი ვქსხ ხს
ათათანსაქ ს ლოსქა დოდხე, იქ ღნე ვხე ზათი, ს სრქიქხანს დოდ ვარანხ-*

1 ვეხხალ A. ს ქს C. ვეხხალ ქ ხეხალ C. 2 ალ თახალ C. ს ვნსქე ვნსქე BC.
ქხრხსა ქ ქსრქ ხხრხსა BC. 3 ზირქინ AC. 4 ნეგალ სიგა A. 5 ქ სქოქ C. ქირთასხ-
გენს ქურხხენს A. ქურხგან C. 7 სორე B. ზომნი BC. მათობან მხრ BC. 8 ხრხსა A. მხ-
რქ — A. ანარქნიქინ BC. 9 ვაფა B. სორქინ B. ალთარავსაქ A. 10 ვაქსიქ — ჯასარ-
ქაქინ BC. მდქრქიქოს C. ს — C. 11 ლოსქალ ლოსქარო BC. დოდხე + ვარასქ B.
ხრქინს A.

A

ეშმაკისანი. რამეთუ ვერ გარწმუნებს თქვენ პირველი იგი დასაბამი ტანჯვათაჲ, არამედ ჰელი შეყავთ მერმეცა. ხოლო მსახურნი იგი ეტყოდეს წმიდათა მათ: [66] განწირულნო და ყოელისაგან ქველისა საქმისა ღმერთთაჲსა მტერნო, რაჲსათჲს არა ჰმსახურებთ ღმერთთა? წმიდამან კვირიონ თქუა: რამეთუ სახლეულ ქმულ ვართ ღმერთისა და უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესა სულითა წმიდითა, რაჲთა აღვასრულოთ გულსმოღვინებაჲ სრბისა ჩუენისაჲ და სიმუნისაჲ, და მოვილოთ გვრგვინი უკრწნელებისაჲ, და რამეთუ ვსძლოთ ბოროტის მეცნიერე.¹⁵ ბასა მავას გონებისა თქუენისასა.

მაშინ ღუქსმან ზან ბრძანა წარუყვანებაჲ მათი საპყრობილედ, [V] რაჲთა გან-რაამე-იზრახონ მათთჲს. და ვითარ შეიყვანნეს იგინი საპყრობილედ, იწ-¹⁶ ყო წმიდამან კვირიონ ფსალმუნებად¹ მოუყსებითურთ თჳსით: შენდამი, უფალო, ავიხილენ თუალნი ჩემნი, რომელი დამკვიდრებულ ხარ ცათა შინა. აჰა ვითარცა თუალნი მონათანი²⁵ ჰელთამი უფალთა მათთაჲსა, და ვი-

A: ¹ ფსალმუნებად.

აჲც ღე იასთანაჲ, არე სქს იჯ ნაღანსვიე ებღე სქიჯენ ათაღნიც თანჯანაჲ, ბღანამქსენჯე ს სრქიორჲ; ასინ ვარჩენენ ვიორჲს. აჲქხაჲც ს ამქხანჯნ ხრქანჯნამოქსანს ათოლათიე ქჯნამქც, ღნეჯ² იჯ ვიჩჯე; ასჯ აორენ სქსრქიქს. შსჯ მქანჯნიც მათოთიე ღნბაქხაჲ ხმჯ ხ ბღინ მქიასი ჴრქათთიხ ს აორე ჲიღიქნიც კათარქს ეყაოქაროქქიქს ღნქმაქიე ნჯნოქხან მქიოქ, აა ს ქრქიქსსქ მსჯ ეყასის ანაყასქანოქსანს ს კაექსქ ბქიოქ ჲორქაროქსათ სორქიქხანჯ:

მა.წიქამ ჲრამაქხაე ვოქან თანსქ ენიოა ხ იონთს, იოქჲა ექ სიორ-
 ჲაქიქ ქინჯ იქანი ჲიოა: სი მთსაქ სრქიეხ ხ იონთს, სქსაა ასხქ სორე ყილ-
 რქიქსქ ეკაოქმთი ეკაი ჲანჯერბ ჲიქაოქ. ას ეხე, თქრი, ჲამქარბქ ეკაი ხმ ირ¹⁰
 რნაქსაოქ ხი ქრქიქსა. ანა იოქჲა აჯ ბაოაქიე ხ ბსიო თსრანჯ ხრქსანჯ.
 იოქჲა აჯ ეკაქსნიე ხ ბსიო თქსნიე ხიოქ, აქნაქი სს აჯ მსრ ათ ეხე,

1 სორქანხაქი ეკაი ს. A. სოქ B. ათაოქ C. თანსანჯიქ ნჯანქი A. თანსან-
 ნაე C. 2 ბღინამოქს ქორე A. ქრქიორქ C. აქქხაქიქ სქ აქქხაქიქ A. 3 ათოლ-
 ბიქს B. C. 4 ყიქრქიქს AC. 5 სოქ A. კათარქს B. ეკაოქაროქქიქ ეკაოქაროქქიქ C. ნჯნო-
 ქსენჯ მქიოქ C. 6 სქიოქსქიქ ქსიქსქ C. 7 ეკაოქაროქქიქ თასქს A. 8 ~ ჲრქათიქხაე ვიქსან AC.
 თოქსქ C. 9 რანქს B. 10 ქრქიქს. 11 ქრქიქს B. ~ სქსა სოქრ ყიქრქიქს A. 10 ეკაოქმთი
 ეკაი. A. სორე A + თსქ A. თსქ A. 11 ბათაქი A. 12 ბსიო თსან A. ხრქსანქიქიქიქ A. -C.
 12 ხ ბსიო AC. ხიოქ BC. სს C.

A

B

თარცა თუალნი მჭევლისანი ჴელთა მიმართ ღედლოფლისა თვისისათა, ეგრეცა თუალნი ჩუენნი შენდამი, უფალო ღმერთო ჩუენო, ვიდრემდის შემიწყალნი ჩუენ*⁵; და შემდგომითი შემდგომად ფსალმუნსა¹ იტყოდეს. და შემდგომად ლოცვისა აღსრულებისა² შუა³ ლანესა ოდენ ჴმაჲ იყო ზეცით მათდა მიმართ, რამეთუ გამოეცხადა [67] მაცხოვარი და ჰრქუა: რომელსა ჰრწმენეს ჩემი, მო-ლათუ-კუდეს, ცხოველ იყოს. მჴნე იყვენით, ნუ გეშინინ მათგან სატანჯველთა, რამეთუ საწუთრო არიან, მცირედ დაითმინეთ და მჴნედ ილუაწეთ, რადთა გუირგუინოსან იქმნეთ. და განათიეს ლაზეჲ იგი გამოცხადებითა იესუ ქრისტესითა.

და ვითარცა თუალნი მჭევლისანი ჴელთა მიმართ ღედლოფლისა თვისისათა. ეგრეცა თუალნი ჩუენნი შენდამი, ღმერთო ჩუენო, ვიდრემდის შემიწყალნი ჩუენ*⁵; და ეგრეთ შემდგომითი შემდგომად ფსალმუნსა ამას იტყოდეს. ხოლო შემდგომად ლოცვისა აღსრულებისა მეექუსესა ეამსა მის ლამისასა ჴმაჲ იყო მათა მიმართ, და განეცხადა მჴსნელი იგი და ჰრქუა: რომელსა ვპრწმენე მე, მო-ლათუ-კუდეს, ცხოველვე არს. განძლიერდით და ნუ გეშინინ ტანჯვათაგან, რამეთუ საწუთრო არიან. დაუთმეთ მცირედ ეამ, გულისჴმა-ყავთ შჯული და დაითმინეთ ჴირი იგი, რადთა მოიღოთ გვრგვნი. [428] განათიეს იგი ლამშ მხიარულებით გამოცხადებისათჳს ქრისტესისა.

და ვითარცა განთენა მეცხრე დღე, ბრძანა მთავარმან მოყვანებაჲ მათი. და ვითარცა წარდგეს წინაშე მისა, ჰრქუა მათ: რომელი გეგულების ყოფად, აღრე ყავთ. და გამოუჩნდა ეშმაკი ვითარცა კაცი და მარჯუენესა ჴელსა ეპყრა ჴრმალი და მარცხენესა — ვეშა²⁵ პი, და მიყო ყურსა აგრიკოლაოსისა [V] და ჰრქუა: შენ ჩემი ხარ და კეთილად ილუაწე. მაშინ ბრძანა მთავარმან მან შეკრვაჲ მათი. და მოაბეს საბლები ჴედთა მათთა და წარიყვანეს ყოველნი

და ვითარცა განთენა, ხეალისაგან ბრძანა მოყვანებაჲ მათი. და წარდგეს წმიდანი იგი წინაშე მძლავრთა მათ და ჰრქუეს: რა გნებაგს ყოფად, ყავთ. განეცხადა ეშმაკი და აქუნდა მარჯუენესა ჴელსა მისსა ჴრმალი და მარცხენესა — ვეშაპი, და მიეყო იგი ყურსა აგრიკოლაესსა და ჰრქუა: ჩემი ხარ, კეთილად ჰბრძავ. და უბრძანა მსაჯულმან მან შეკრვაჲ მათი, და დაღებად სცა საწვიო ჴედთა მათთა და წარიყვანებაჲ მათი ტბასა მას, რამეთუ

A: ¹ ფსალმონსა. ² აღსრულებისა ³ შუა. * ფს. 122,1-2.

თქრ Աստուած մեր, մինչև ողորմեսցիս ի վերայ մեր (122,1-2): և. ա. Կայսէս կարգաւ զսարգիսն աստիւն և կայիւն յաղաւթս: և. ի մէջ գիշերին ձայն եղև առ նոսա և երևեալ փրկիչն, ասէ. Որ հաւատայ իս թիպէտ և մեռանի, կենդանի է. և քաջաւերեսցարուք և մի՛ երկնչիք ի տանջանաց նոցա, զի սոժամայն են, համբերեցէք փոքր մի, և աւրինաւք ճգնեսցարուք, զի պսակեալիք: Անցուցանենիս և զայն ևս զգիշեր ցնծութեամբ ի համարձակութենէն Քրիստոսի:

և. իբրև სიღ. առաւაღთ ի վაղობին աւღრն հრამაქებეჩნ აბხլ. გწოთა ի բանտէն. և. կացხալ սուրբքն. առաջի բռնաւորացն, ասեն. Զինչ կամիք առ-

1 აკაყუქ) ნოიყუქ A. 2 ასხაქ C. . և კაყიქ) კაყიქ C. ღაყ) բარբაო' C. 3 ს — BC. և փრკიქ B. კსნღაწი K) კსგგე AC. 4 აოժամայն B. C. 5 պսոկեսիყ) և պსակესիք A. 6 ցնծութեամբ Քրիստոսի) յաղաւրսն Աստուծոյ B. 7 ~ առաւաღთ եղև C. 8 ի բանդէն B. կացხալ A, ~ սուրբքն կացხալ B.

A

B

ერთბა[მა]დ ტბასა მას, რომელი არს სე-
ბასტიას, რამეთუ დგას წყალი ფრიად.

ხოლო მას ეამსა, რომელსა წმიდა-
თა ორმოცთა წამეს, იყო ნეფხვია
დიდი. და ვითარ მიიყვანეს ივინი და
შეადგინნეს შორის ტბასა მას შიშუ-
ელნი, რამეთუ იყო ეამი ზამთრისა და
ჰაერი ფრიად ფიცხელი. და მიმწუხრი
იყო დღმ ივი, და გარემოას მცველნი
დაადგინნეს ერისაგანნი და მესაპყრო-
ბილეთ-[08] მოძღვარიცა ივი მათ თა-
ნა. ხოლო მახლობელად ტბასა მას.
იყო აბანოა, და განაჭურვეს ივი, რა-
ათა უკუეთუ¹ ვისმე უნდეს გამოსულაჲ,
მიველტოდის აბანოდ.

ხოლო ვითარ იყო პირველი ეამი
ლამისაჲ, შეიმგუჟალვიდეს წმიდანი
ივი ნეფხვისა მისგან, და გორცნი მათ-
ნი დაიბძარვოდეს². და ერთი ვინმე
ორმოცთაგანი სულმოკლე იქმნა და²⁰
მიველტოდა აბანოსა მას. და ვითარ

არს სებასტიას ტბაჲ ერთი, რომელსა
დგას წყალი ფრიად.

და მას ეამსა, რომელსა იწამნეს
წმიდანი ივი, იყო ნეფხვია და ყინე-
ნელი ფრიად. და ვითარცა მიიყვან-
ნეს და შეადგინნეს ივინი შიშუელნი
საშუვალ ტბასა მას, რამეთუ იყო ქარი
ივი ზამთრისა და აერი მკსინვარჲ.
და ვითარცა დამწუხრდებოდა, დადა-
გინნეს გარემოას მათსა მცველნი ერი-
სა კაცნი და მესაპყრობილეთ მოძღუ-
არი ივი. და იყენეს მახლობელად ტბასა
მას აბანონიცა, რომელნი განაჭურვენეს,
რათა ინებოს თუ ვინმე მათგანმან, შე-
ვარდეს აბანოთა მათ.

და პირველსა საჭუმიალავსა ლამისა-
სასა, შეიქნენნეს და დაიღვეწოდეს
ტუალნი წმიდათანი მათ მყინვარითა,
და დარქუმითა მით მყინვარისაათა
გორცნი მათნი დაიბძარვოდეს. ხოლო
ერთი ვინმე ორმოცთაგანი, ვითარ

A: ¹ უკუეთო. ² დაიბძარვოდეს.

*ნხელ, არარტე; ნრხხელ საათანაქ ონხელიქ კაჯიქ ბსიჩნს საოსხრ ხ ჰ ბაქიქნ¹
ქიჯაყ, ლ სახერ კანსქს სკერქიოჯაიასი. ჰამ ხა, ჟაჯ მაროქირ; ხლ ზრამაქსაგ
ჯასათორნ კააქსლ ჟნოთა ლ არქანხელ თოიონა ჰ აყარანიოგან ზიოთა ლ აბხელ
მქარამოონ ჟნოთა ჰ ქიჩნ. ჟანჯი ჰერ ჰ სხერასიქა ქიჩ მქ, ირ ონხერ ჯიორ
კიქა:*

*ხლ ჰ ძამანსაქიჩნ კანქმქიქ კირომ ქქაქხვანს საორქნ, ჰერ აყარქ ლ გიორთ
საოთქი; ხლ აბხელ კაჯიოგინ ჟნოთა ჰრამქ ლჩინ მხრქა. ლ ჰერ ძამან ბმხო-
ნაქიჩნ ლ აღნ ჟანაჯოჯნ, ჟი ჟაჯ ლნჯ ხრქსა ჰერ აღრნ. ლ კაჯიოგინ ჟნო-
ჯაჯ აყარაყანს ჰ ჟინოიოჯნ ლ ჟრანთაყანს სა; ხლ ჰერ მალა ჰ ქიჩნ
გაჯიანქე მქ, ჟიორ ჟხიოგინ, ირქაჯ ჟი ქიჩ ოჯ კამქიქი ყანჯანსელ, ანსქიქ¹⁰
ჰ გაჯიანქანს:*

*ხლ კაოჯიჩნ აყარო ჟქიჯერიჩნ აჯიჯიჩნ ბიქიქიქიქ ჰ სათნქ ანთიქ საორქნ.
ლ ჰ აყრქსლ აყაიქიჩნ მარქმქნჯნ აყათაიქიჩნ; ჰასქ მქ ოქს ჰ ქოიქ ჟათანქიჩნ,
ქიჩრს ოჯ კარაგ თოქქაქსელ, ქაქსათხაქ ანსქა ჰ გაჯიანქანს, ლ ზათსელ*

1 არარტე ÷ ფაქიოჯაქსი A. ხლ ხრხხელ A. სათანაქი A. ლ კაჯიქ C. ჰ ბაქიჩნ BC.
2 ლ სახერ] საქ A. მართქ C. 3 ჰ აყარანოგ ონოგ B. აბხელ ÷ ჟამსინხან BC. 4 მქარამ-
ანო A. მქარამოონ ÷ ჟნოთა B. 5 კიქ] რაქი A. — C. 6 კიროქ] კიქი A. C. ქქაქსქს AC.
~ გიორთ ლ აყარქ C. 7 საოთქი — C. აბხელ B, ჰიჩრს აბქს C. ლ ჰერ ძამან] ჰერ აოქს C. 8 აღნ]
ძამ C. ჟი] განჯი A. 9 ჰ ჟინოიოგ A. ხლ — AC. ხლ ჰერ] ჰერ C. — B. 10 ჟიორ — B. ირქსა ჟი]
ორ B. კამქსიქს A. ჟანჯიანქ] ჟანჯი აონქს A. 12 ჟიქსქიჩნ C. ჰ სათნქ] ჰ სათნქანს A.
ჰ სათნქანს C. 13 აყრქსლ B. ჰ რიქიქ] ჰ სრქი B. ჰ რიქი C. 14 კქარაგ C. ქაქსათხაქ,
ანსქაქ] ქაქსათხა C. ჰ რაჯიანქს ÷ ანსქა C.

A

B

მიეხლა სიტყვას მას, მეყსეულად გა-
ნირლუა იგი და სულნი წარჯდეს.

ვერ შეუძლებდა, სივლტოლით შევარ-
და აბანოსა მას. და ვითარ მიიწია
სიტყვისა მას, მუნქუესვე დაჰქსნდეს
ჯორცნი მისნი და წარჯდა სული მისი.

ხოლო წმიდათა მათ, ვითარცა იხი-
ლეს სულმოკლებდა იგი და უთმინო-
ებაჲ, აღუტევეს ჳმაჲ ერთბამად, [V]
ვითარცა ერთითა პირითა, და თქუეს:
ნუ მდინარეთა ზედა მრისხაჲ ჩუენ,
უფალო, ნუცა მდინარეთა ზედა გუ-
ლისწყრომაჲ შენი და ნუცა ზღუათა
ზედა რისხვაჲ შენი, რამეთუ რომელი-
იგი განგუეშორა ჩუენგან, ვითარცა
წყალი დაითხია. და განაბნინეს ყო-
ველნი ძუალნი მისნი. ხოლო ჩუენ არა
განგეშორებით შენგან, მაცხოვენ ჩუ-
ენ და სახელსა შენსა, უფალო, ვხა-
დოდით, რომელსა გიგალობენ, უფა-
ლო, ყოველნი დაბადებულნი, ვეშაპნი
და ყოველნი უფსკარულნი, ცეცხლი,
სეტყუაჲ, სული ნიაჲქარისაჲ, რომელ-
ნი ჰყოფენ სიტყუათა მისთა, რომელი
იქცევი ზღუასა ზედა ვითარცა ჳმელ-
სა, და განრისხებულითა სულითა და
ბრძანებითა [69] შენითა დაამშუიდე იგი.

ხოლო წმიდათა მათ, ვითარ იხილეს
უთმინობეჲა მისი, ღალად-ყვეს ყო-
ველთა, ვითარცა ერთითა პირითა და
თქუეს: ნუ წყალთა ამათ ზედა გან-
ჰრისხნები ჩუენთჳს. უფალო, გინათუ
მდინარეთა ზედა რისხვაჲ შენი საში-
ნელ არს, რამეთუ რომელი-იგი ჩუენ-
გან ივლტოდა, ვითარცა წყალი და-
ითხია და განიბნინეს ყოველნი ნაწ-
ლეენი მისნი. ხოლო ჩუენ არა განგე-
შორნეთ შენგან, ვიდრემდე გუაცხოვენ
ჩუენ; რომელსა გაქებენ ყოველნი
უფსკარულნი, ცეცხლი, სეტყუაჲ, თოვ-
ლი, მყინვარი, სული ნიაჲქარისაჲ, რო-
მელნი ჰყოფენ სიტყუათა შენთა, რო-
მელი-იგი იქცევი ზღუასა ზედა ვი-
თარცა მელსა, და აღრისხებასა ღელ-
ვათა მისთასა ძლიერებითა [429] მკლავ-
ვისა შენისაჲთა დააყუდე.

და აწცა იგივე ხარ შენ, უფალო,
რომელმან ისმინე იაკობისი ლოცუაჲ
ეჳსა მას, ოდეს იველტოდა იგი ში-

და აწცა შენ, უფალო, იგივე ხარ, რო-
მელმან ისმინე ვედრებაჲ იგი იაკობისი
ოტებულისაჲ ნის თქუემისა მისგან ესა-

ქ ჳსრამოქჩინს, ქსიკინ ცობსაჲ ხნან ვიფინ:

*ქსი აოცრდს ქრეს ოსიჲნი ვანძაძიკარცქინ ზორა, ასიხნი მხბამაჲნი
ქრეს ქ მხოჲჲ მხრანოი. შქ ქ ვსთი კარკასეჲსა ჳსი, სიქ, კამ ქ ვსთი
არამოქჩინს დი ხ კამ ქ ბოქო ვქმსიკოში დი: ჴანჯქ ირ ქ მქნჲ ვარა-
სხვალ, ქრეს ვლოჲ ნსიკლ, ხ ვროსიკან ამსნაჲნი ოსიქსიქ ზორი, რაცე მსჲ იჲ
მსკნსიკოჲ ქ დჳს, მქნჲს კსიკოიკესა ვმსი. ხ ვანჯინ დი სიქ კარკასიკოჲ
ვირ ოსიკნსნი ამსნიკნი არარაბჲ, ქქიკოჲსიქ ხ ამსნაჲნი [თორე, ზორ ხ კარ-
კოს, ბქინ ხ ოსინ, ნიკამ ხ მქრქიქ, ირ ოსინსი ვქანს დი: მქ ვნაჲს ქ ქსიკოჲ
ბოქო, ქრეს კასთაქი, ხ ქ მქრქიქ ზორი ოსიკიკოქჩინსამჲ ბსიქნი დი ვაბო-
ვანსი:*

1 [სიკინ ცობსაჲ] [სიკინ] A. 2 [სიქ] ხ AC. ოსინ B. მხბამანი] მქარან B. 3 [კამ]
ხ B. 4 ხ კამ ქ ბოქო] კამ ქ ბოქო A. 5 [ქრეს] ირქს C. 6 ხ მსჲ კარკასიკოჲ ვანსინ
რი A. 7 არარაბჲ, ქქიკოჲსიქ ხ ამსნაჲნი [თორე] არარაბჲ B, [თორე] A. ნსიკ-
სიკოს C. 8 ბქინ ოსინ C, ნიკამ ხ მქრქიქ AC. 9 მქრქიქ + ბსიქნი A. ვაბოიკანსი B.

A

B

შისავან ერავისა, ძმისა თუსისა, რომელი იოსების თანა განიყიდე და ივსენები, რომელმან ისმინე მოსესი და მიეც მას ყოფად სასწაულები და ნიმუშები ფარაოს ზედა, და ყოველსა⁵ ერსა მისსა, რომელმან განაპე ზლუა და წარუძღელუ¹ ერსა შენსა. რომელმან ისმინე წმიდათა მოციქულთა. ჩუენიცა ისმინე, უფალო, და ნუ დამთქამნ ჩუენ შორევი წყალთა, ნუცა დამფარავნ¹⁰ ჩუენ შორევი უფსკრულთა, რამეთუ დავგლახაკენით ჩუენ ფრიად. შემეწიენ ჩუენ, ღმერთო, მაცხოვარო ჩუენო, [V] რამეთუ შევედით სიღრმესა ზღვასა, და შეიღებნეს სისხლითა ჯორცნი ჩუენნი, ალგვძირე, უფალო, სიმძაფრე ესე პაერისა ამის მწარისა, უფალო ღმერთო ჩუენო, იესუ ქრისტე, რაათა გულისგმა-ყონ ყოველთა, რამეთუ შენდამი ლალატ-ყვათ და ვცხონდით,²⁰ შენ გესვედით და არა მრცხუნა.

და ვითარცა შუა დამესა ოდენ იყო, ნათელი დიდი ვითარცა მშშ გამობრწყინდა მათ ზედა, ტფილი, ვითარ-

ვისა, რომელი იოსების თანა განიყიდე და გამოშარდე იგი. რომელმან ისმინე მოსესი და მიეც კელთა მისთა ყოფად ნიშბისა და სასწაულებისა ეგვტესს, ფარაოს ზედა, და ერსა მისსა. რამეთუ ზლუა განაპო და უძღოდა უდაბნოსა ერსა მას შენსა. რომელმან ისმინე წმიდათა მოციქულთა შენთა, ისმინე ჩუენიცა, უფალო, და ნუ დამფარავნ სიღრმშ უფსკრულთა წყალთა და ნუცა დამთქამნ, რამეთუ დავგლახაკენით ჩუენ ფრიად. შემეწიენ ჩუენ, უფალო, მაცხოვარო ჩუენო, რამეთუ ღვედვით სიღრმესა ამის წყლისასა, და დაეგზინეს სიტფილესა ფერკნი ჩუენნი. დააყუდე და და[ა]ცხრავს სიძლიერშ ესე და სიმწარშ ქართა, რაათა ცნან ვყოველთა, რამეთუ შენდამი ვლალად-ყვათ და ვცხონდით.

და მესამესა ოდენ ეამსა დამისასა მშშ მოუფინა მათ ზედა, ბრწყინვალე, ვითარცა დღეთა არისათა, და დალნა

A: ¹ წაროდელუ.

*ის არე ვი ნოჲს ატე ხა, ირ იოსარ აილაშჩენ შასიქიქაქ იახსოცხიქიქ
 ჰ საყაინახსაგნ სიასაქ, ირ ღნე შიქსიქაქ ქანახხეარ კ სხვიცხერ ვნა:
 ირ იოსარ შიქსხიქ თაქიქ ჰ ბხონ შირა ნუანს კ არიხსათ ქიქიქათით ჰ ქა-
 რალინ კ ჰ ყარეს ჰქრ ჩრბანხიქიქ ვბიქს ჰაქიქიქ კ არაგნირქიქიქ ბიქი-
 ქიქიქხან ვრამ ქანსაყათონ: ირ იოსარ სრქიქ ვიყ არაგხიქიქ, იორ კ მსე, ატე, 5
 ვქ მქ¹ რსქიქამხე ვქმსე ყათიქიქ ვორე კ მქ¹ რსქიქვექ ვქმსე ჰორე ვქ აგდ-
 თაგად მხე ვიქ, ალგნსა მსე სსათოსბ ვქიქიქ მხერ ვქან სსათონ ვრამ, ვქ
 კაგად ჰ ჰორიქსხან ბიქიქ კ ნხრქან ითე მხერ კარხანგ მხერი: მსქსლ-
 ვი, ატე, ვბანროქიქინ კ ყვანოქიქინ ალქიქ, ატე სსათოსბ მხერ, ვქ ბ-
 ხიქსან აქსხხეხან, მს აო ვეგ აგაღასხეგად კ სხეგად: 10*

*ის ქერრიორე ბამი ვქიქსიქინ არს ბაგხსაგ ვნიქვად ვხრამ ჰერს კამა-
 რაქიქ კ კობდა ყაღნ კ სეგ ვორს ვხრამ: მსქ ყანაყანგნ ამხხხეხან*

1 ვიქ]—C. ~ ხა ატე A. 2 საყაინახსაგ C. ირ ქნი შიქსიქაქაქ ქანახხეარ კ სხვიცხერ ვნა—B. 3 ირ] ვი C. თაქიქიქ თიხიქიქ C. ჰ მხონ შირა — AC. კ არიხსათი ქიქიქათით — A. 4 ვბიქს ჰაქიქიქ] ვორქ C. 4-5 ~ ქანსაყათი ბიქიქიქხან ვრამ A. 5 სრქიქ ვიქ არაგხიქიქიქ სსაგხიქიქიქ ვიქ B, სორქ არაგხიქიქიქ C. 6 რსქიქმსე] რსქიქიქვექ B, რსქიქიქვექ C. ყათიქიქ C. ვორე B. რსქიქიქიქ] კიქს B, კიქ C. 7 მხერ—BC. ქანს + ქაოგ B. მხბ ქაოგ C. ვრამ] ვი BC. 8 იორ] მარქიქ C. 9 ატე—B. ვქ] კ A. 10 სხეარ] კაგარ B. 11 ვერიორე BC. ჰქრქიქიქიქ] ვქმარაქ B, ვქმარაქიქ C. 12 კ კობდა] კობდა A. ვხრამ C. ~ ვხრამ ვორს B. ჰსქ] კ C. ამხხხან ყანაყანგნ C, ყანაყანგნ სმსხან A.

A

B

ცა ზაფხულის, და განირღუა მყინვარი იგი და იქმნა ვითარცა აბანოა. და მცველნი იგი ძილითა შეპყრობილ იყვნეს, ხოლო მესაპყრობილეთ-^[70] მოძღუარი იგი მღვდარს იყო და ის-⁸ მენდა ლოცვისა მათსა და განიზრახვიდა, ვითარმედ რომელი-იგი მიივლტოდა აბანოდ, მეყსეულად სიცხისა მისგან აღესრულა და ესენი ესოდენსა ამას ნეფხვისა შინა ცოცხალ არიან?¹⁰ და ვითარცა იხილა ნათელი იგი მათ ზედა, აღიხილნა თუაღნი ზეცად და იხილა, ვინაჲ იყო ნათელი მათ ზედა. და იხილა გვრგვინები¹ იგი გარდამომავალი მათ წმიდათა ზედა რიცხვთ¹⁵ ოცდაცხრამეტი. განიზრახვიდა გონებთა თუსსა და იტყოდა, ვითარმედ ესენი ორმეოც არიან, და აწ ვითარ დააკლდა [V] ერთი გვრგვინი? და გულისკმა-ყო, ვითარმედ რომელი-იგი შეივლტოდა აბანოსა მას, არა თანა-შეერთება მეორემოცედ, და განაღვძნა მისთანანი იგი და აღრე-აღრე დააბნია სამოსელი თუნი მათ წინაშე, და მერბიოდა² იგი ტბასა მას, ლაღ-²⁶ დებდა და იტყოდა: მეცა ქრისტიანე

მყინვარი იგი და იქმნა წყალი იგი ტვილ. ხოლო მცველთა მათ ყოველთა ეძინა, მდებდა ადგილსა, გარნა მესაპყრობილეთ-მოძღუარი იგი ხოლო მღვდარს იყო და ისმენდა ლოცვისა მათსა, და განიზრახვიდა, ვითარმედ: ვითარ რომელი-იგი შეივლტოდა აბანოდ, მუნქუესევი სიტფოჲსა მისგან აღესრულა და ესენი აქამომედ ცოცხალ არიან?¹⁰ და ვითარცა იხილა ნათელი იგი დიდი მათ ზედა, აღჰხედა ცადრათამცა იხილა, თუ ვინაჲ არს ნათელი იგი. და იხილა გვრგვინები გარდამომავალი ზედა წმიდათა მათ რიცხვთ¹⁵ ოცდაცხრამეტი, იწყო განზრახვად, ვითარმედ: ესენი ორმეოც არიან, ვითარ დააკლდა მეორემოცედ იგი გვრგვინი? და ცნა ვითარმედ, რომელი-იგი შეივლტოდა აბანოდ, არა შეირაცხა იგი მეორემოცედ. და მაშინდა განაღვძნა მცველნი იგი მძინარენი მისთანანი და დაუღტევა სამოსელი თუნი მათ თანა, და შთავარდა ტბასა მას, ლაღდებით კმობდა, ვითარმედ: მეცა ქრისტიანე ვარ. და იწყო სიტყუად: უფალო ღმერთო, მრწამ,

A: ¹ გვრგვინები. ² შერბიოდა.

სორ ი ჭიონ ხინ, რაჲე მჩაქნ განათაყანს არქიონ ღრ და იონს გუნჯრ აჯალ-
 მჩხე ნიგა, და ვათალ აბქრ. ნქმ ვჩა¹⁰ რქ ირ აჯალჩინხვალ ხ რაქანჩინს,
 ჩსლიქს იოძალ ხ ზერმოქმნენს, და სოფა ვინალ-ქინჯანჩ ხნ: ხ ნთხს იოქ
 ვნიფაღ, ნაქჩვალ ქერქინს ნქათიქ მხ იასოქ იხვ იოქს. და ხთხს აყასკა,
 5 ირ იქანხინს ი ქხერალ სეროენს მჩიოქ სერხონს და ჩინს: შაკა მათაქორჩ იქნჯრ
 იქნგხანს მხ ვათათონს ხნ სოფა, ვჩა¹⁰ რქ მჩინ აყასკნ აყასკან. და ვჩითაგ ხმხ
 ირ ქასახანს ი რაქანჩინს ჯმჩიხვალ ვნიჯ ვათათონს: ხ ნიქნთამაქან ვარ-
 მჩიოქ ვაქარათაყანს ირ ვნიჯ იქონ ხინ, და ვნიქხვალ ვჩანჯერბა ხერ ი ნიოთ, ვა-
 10 ვჩხაგ ი ქინს აჯალაქლიქ, მხ ხ ნი ვჩითონხვალ ხმ: ხ ნქასალ აასქ. ნქრ
 შსათოაბ, ნალათამ ი ვხე, იქ და სოფა ნალათაგჩინ. ვნიჯ სოთა ნამარხა

1 ხინ] კაქინ BC. ინიც A. 2 ხხ] რქ C. აყასკინხვალ]—C. ჩ რაქანჩინს + ანკალ C.
 3 ~ ხ ვერმოქმნენს ჩსლიქს იოძალ A. ვინალ — AC. კნხეანჩე კან B. თხხვალ ვიოქ C. იოქ +
 თათაქ B. ნაქხვალ C. ნქათიხვალ C. ~ იასოქ იოქს იხვ A. ხ ჩანხერ A. სეროენს] ნიგა C. მათ-
 ქონ B. 6 ხქ AC. ვათათონს A. ხინ B. სოქა — C. მჩ B, მჩინ C. აყასკნ — C. ხ] კაქინძამ.
 B. 7 ქასახალ AB. ვნიქ] A. ვათათონს] სოქონ C. და ნიქნთამაქან] კაქინძამ AC. 8 ვნიქ A
 ვინაქინძამ A. და ქასკა A. 9 ვჩითონხვალ A. 10 და სოქა] სოქა A, სოქაქ BC. ნალათ-
 თაგხალ ხნ B.

A

B

ვარ. და შევიდა შორის მათსა და თქუა: უფალო ღმერთო, მრწამს შენდა მიმართ, რომელიცა ამათ აღგიარეს, და მეცა ამათ თანა შემრაცხე და ღირს მყავ. მე ტანჯვათა და განსა-⁵

რომელიცა ამათ ჰრწმენი, ამათ თანა შემრაცხე მე და ღირს მყავ მე ტანჯვათა და დათმენად განსაცდელისა, რათა მეცა რჩეულ ვიპოვო.

ცდელთა დათმენად, რათა მეცა სათნო

გეყო.

ხოლო ეშმა[21]კი მოუძღურდა და გარდაიცვალა თავი თვის მამაკაცად და მოიქდენა ზენის თვისზე მუქლთა, ტიროდა და იტყოდა წინაშე ყოველთასა: ¹⁰ ვაჟმე, ვაჟმე, რამეთუ ვიდლიე წმიდათა ამათ კაცთაგან, არა მესხნეს ერთგულნი მსახურნი, უკუეთუმცა არა ძლეულ ვიყავ. ხოლო აწ გარდავაქცინე გულნი მთავართანი და დავწუნე ¹⁸ გუამნი ესე ამათ წმიდათანი და მდინარესა შთავაბნინე, და აწ ესე ვყრ, რათა არა იპოოს ნეშტი მათი და არცა წარიღონ ქრისტეანეთა.

ხოლო ეშმაკმან ვითარცა იხილა, რამეთუ იძლია, გამოჩნდა ხატად ვითარცა კაცი, ტელნი [430] მოიქდენა მუქლთა და იტყოდა წინაშე ყოველთასა: ვაჟ ჩემდა, რამეთუ ვიდლიე წმიდათა ამათ კაცთაგან და ვიქმენ საკიცხელ ყოველისა, მაქუნდამცა შემწმ შინაგან-მეტყუელი, ვინ უწყის, არაჲ მცა ვიდლიე. ხოლო აწცა უქციო გული მთავართაჲ მათ და დაწუნენ კორცნი წმიდათანი ზათ და შთასთხინენ წყალსა, და ესე ვყო, რათა არა იპოოს წეშტი ძულთა მათთაჲ.

ხოლო წმიდამან კვირიონ თქუა: ვინ ²⁰ [v] არს ღმერთ დიდ, ვითარ ღმერთი ჩუენი ანუ ვინ არს ღმერთ, გარნა ღმრთისა ჩუენისა. შენ ხარ ღმერთი, რომელმან ჰყვი საკურველი, რომელმან მტერნი იგი ჩუენნი ჩუენ კერძო ²⁵

ხოლო წმიდამან კანდილოს თქუა: ვინ არს ღმერთ დიდ, ვითარ ღმერთი ჩუენი. შენ ხარ ღმერთი, რომელმან ჰყვი საკურველი მხოლოდმან, რამეთუ მტერი ესე ჩუენი ჩუენ კერძო ჰყავ და დაკლებდა მეოთხისაჲ მის ათეული-

A: * ფსლმ. 111,1.

ა ვის, ა არძანსი არა ვის სიანჯანავ ა იორბიქხანვ, ვი ა ხა ენთიქ ვთავი

ჩაკ საათანაქ ი აყართიქხან მათხხალ ა ცხრყარანხალ ვიხნჯნ ჰერც დმარქ ხიფეა ვხნიქი არქხალ სახერ ათაჯქ ამხნხვიონ. ჳაკ ხნბ, ვი კაქქხხვაკ ი არძივ არანხვა, ა ხიქ ბაყი ამხნხვიონ. ჳიხხქ* ნამაჯიონჯ არრანხხალა, ვი იჯ კაქქხხალ ქხნხი ჩავე არქ ვრეხვიქ ვაქითოთ ხქხანანავ, ა აქიხხვიქ დმარქხსა არძივ, ა ენსიხვიქ ი. ვისა. ა ვაქი არარქი, ვი მქ* ვოვიქნ მნავიობ ისქხრავ ნივთა

ჩაკ ათორნი ჳიქერიქ სახე. იქ ქ საათობ მხბ, ირყაქა ვსათობა მხრ. ჳამ იქ ქ საათობ, რავე ქსათობიქ მხრქ. ვილ ხა საათობ, ირ ათხნა ¹⁰ ვაჟანჯხიქა მქხან, ვი ვრასკათაკორქნ ი მხრ კიიქმს არარხრ ა ვაქსათობს ჳიორიორ თასიქნს ქვიხერ, ა ვათანანაქ კამაქქ არარხრი სე სქსან სასქ

1 ვის] — AC. თანჯანავ ხ] — A. ფიორბიქსან A. 3 ხიქიქ ირყაქ C. 4 ვხნიქი C. 5 არანხვ C. ბაყი] — ათაჯქ C. 6 ვიქ] აქ] AC. კაქქხხაკ] აყართიქ A. ვიქხვიქ B. ხქხანანავ C. + ი მქსაქსი AC. ხქხანანავ + ა რავათორავ A. აქიხხვიქ B. 7 დმარქხსი] ვნიქხარ A. ენსიხვიქ C. ვაქი — ათაჯქ A. ვიქხვიქ C. 8 მნავიობ] მარქიქ B. მნავიორ C. ნივთა სივ A. 9 ქ] — B. ქსათობ B. 10 ჳამ იქ ქ] ა ჳამ ქ C. რავე ქ] იქ] ირყაქა ვს] მხრ. 11 მქხან] — BC. ვიქ ირ B, ა C. ვრასკათაკორქ B + მხრ B. კიიქ B ვაქსათობს A. 12 თასიქნ A, თასანვ C. ა სქსან A, საყ სქსან C.

A

B

[72] და აღმოუტევებდეს სულსა და იტყოდეს: სული ჩუენი, ვითარცა სირი განერა მახესა მას მონადირეთასა, ნანდღლვე საბრჭე შეიმუსრა და ჩუენ განვეერინთ. შეწევენა არს ჩუენდა სახელითა უფლისაჲთა, რო-¹⁰ მეღმან ქმ[ნ]ნა ცანი და ქუეყანაჲ*. და ყოველთა ერთბამად თქუეს ამენი და აღმოუტევენეს სულნი.

ნუყარნა თითნი მსგავსად ვედრებისა და ჰრქუა: ტკბილო შვილო ჩემო, წუთ ერთ დაითმინე, რაჲთა სრულ იპოვო. და წმიდანნი იგი დაღეწულნი წათითა აღმოუტევებდეს სულსა და იტყოდეს: სული ჩუენი ვითარცა სირი განერა მახესა მას მონადირეთასა, ნანდღლვე საბრჭე შეიმუსრა და ჩუენ განვეერინთ. შეწევენა არს ჩუენდა სახელითა უფლისაჲთა, რომელმან ქმნა ცანი და ქუეყანაჲ*. და ყოველთა ერთბამად თქუეს¹ ამენი და აღმოუტევეს სული.

ხოლო შვილი იგი მის ღედაკაცისაჲ, რომელსა-იგი ევედრებოდა ღედაჲ¹⁵ მისი, რომლისა სახელი მელიტონ, სულიერ-ლა იყო. და ბრძანეს უშუალოთა მათ მოსლვაჲ ურმებისაჲ, [V] და დასხნეს გუამნი იგი წმიდათანი² მათ და მოაქუნდეს კიდელ მდინარისა³ მისი. ხოლო ყრმაჲ იგი დაუტევეს მუნვე, ჰგონებდეს, ვითარმედ ცხონდეს. მაშინ ვითარცა იხილა ღედამან მისმან, რამეთუ მარტოჲ დაშთა შვილი იგი მისი, განიშორა მან ღედათა იგი²⁵

ხოლო ყრმაჲ იგი მელიტონ, რომელსა თაყუანის-სცემდა ღედაჲ თუნი, სულიერ-ლა იყო. და უბრძანეს [431] მძლავრთა მათ მოთრევაჲ ურმებისაჲ, და დასხნეს ქორცინი იგი წმიდათანი მათ ურემთა მათ ზედა და მოაქუნდეს კიდელ მდინარისა მისი. ხოლო ყრმაჲ იგი მელიტონ დაუტევეს მუნვე ადგილობანს. და ღედამან მისმან ვითარცა იხილა, რამეთუ მარტოჲ დაშთა, განიშორა ღედაკაცობისა ძალი და განძლიერდა ძალად მამაკაცისა. და აღიღო ძმ¹ იგი

¹ თქვეს. ² წმინდათა. ³ მდინარისა. * ფს. 123,7-8.

ქ სუა ყუიღესალ ნაქერ ღედაკაცისაჲ ღედამან მისმან, რამეთუ მარტოჲ დაშთა შვილი იგი მისი, განიშორა მან ღედათა იგი²⁵ ძალად მამაკაცისა. და აღიღო ძმ¹ იგი

ქ სუა ყუიღესალ ნაქერ ღედაკაცისაჲ ღედამან მისმან, რამეთუ მარტოჲ დაშთა შვილი იგი მისი, განიშორა მან ღედათა იგი²⁵ ძალად მამაკაცისა. და აღიღო ძმ¹ იგი

ქ სუა ყუიღესალ ნაქერ ღედაკაცისაჲ ღედამან მისმან, რამეთუ მარტოჲ დაშთა შვილი იგი მისი, განიშორა მან ღედათა იგი²⁵ ძალად მამაკაცისა. და აღიღო ძმ¹ იგი

10

1 კარბხილი C. ღედა — B. ირეხალ + ღედა C. 2 ნაქერ C. ვიხ B. ირეხ C, ირეხ B. ვიხ ბრქეხი — B. 3 ღედაკაცისა C. 4 ვიღესან BC + ირეხან B. ღედასან A. ნანდღლვე B. 5 არიღეს C, — A. ირეხან BC. 6 ვიღესან BC. 7 ანდღლვე B. 8 თონანღ C. 7 ანდღლვე — AC, ანდღლვესან ნათიღესან. ვიღესან ირეხან B. 9 ანდღლვე BC. 10 ანდღლვესან AC. 11 ირეხან ბრქეხი C. 12 ანდღლვესან — BC. 13 ანდღლვესან AC. 14 ანდღლვესან AC. 15 ანდღლვესან AC. 16 ანდღლვესან AC. 17 ანდღლვესან AC. 18 ანდღლვესან AC. 19 ანდღლვესან AC. 20 ანდღლვესან AC. 21 ანდღლვესან AC. 22 ანდღლვესან AC. 23 ანდღლვესან AC. 24 ანდღლვესან AC. 25 ანდღლვესან AC.

A

B

უძლურება და მოილო სიმკნისა გონება და ძალი. და აღილო ძმ იგი თვის მკართა თვსთა ზედა და მკნელ მიაქუნდა. და ვითარცა წარსწია მკნელ ურემსა მას, შეაგდო იგი ზედა და ჰრქუა: იქმენ შენ, შვილო, მეორე ისაკ. და ვიდრე-იგი მიაქუნდა დედასა. [78] შვილი იგი თვისი, აღმოუტევა მისმან და დადვა წმიდათა მათ თანა. გუამნი იგი მათ ყოველთანი.

და ზრახვა ყვეს ურჩულოთა მათ ურთიერთას და თქუეს: უკუეთუ ესრეთ დაუტევენთ ძუალნი ამათნი, წარბუნენ ქრისტეანეთა და აღავსონ ყოველი სოფელი. აწ მოვედით და შთავაბნინეთ იგი მდინარესა მას. მაშინ შეხუეტეს ნეშტი იგი წმიდათა მათ და შთასთხიეს მდინარესა მას, რომელ იგი [v] იყო მახლობელად მათსა. ხოლო ძუალნი იგი წმიდათა მოწამეთანი კბოდესა ერთსა შეკრბეს ერთად, და არცალათუ ერთი დაუარა მდინარემან მან.

მერმე შემდგომად სამისა დღისა გამოეცხადნეს ებისკოპოსსა მის ქალა-

თვსი თვთ და დაიდვა იგი მკართა თვსთა ზედა და მკნელ მიაქუნდა კულასა მათსა. და ვიდრე იგი მიაქუნდა მკრითა დედასა თვსსა, აღმოუტევა სული. და სიხარულით წარსწია დედამან თვსმან და დაავდო იგი ურემთა მათ ზედა.

სიხარულით. და მოილო იგი დედამან და აღავზნეს საჯუმილი და დაწუნეს

მაშინ ზრახვა ყვეს ურთიერთას მძლავრთა მათ, უკუეთუ დაუტევენ ნეშტი ძუალთა მათთა, წარბუნენ ქრისტეანეთა და აღავსონ სოფელი. მაშინ მოთხარეს და მოწმიდეს, სადაცა იდვა ნეშტი ძუალთა წმიდათა მათ, და დაწუნეს ბგინი ცეცხლითა და შთასთხიეს მდინარესა მას, რომელ-იგი მახლობელ იყო მათა, და შეკრბეს ძუალნი იგი წმიდათანი მათ კბოდესა ერთსა ქუეშ მის წყლისასა, და არცა ერთი მათგანი წარწყმდა წყალთა მათ შინა.

ხოლო შემდგომად სამისა დღისა იტუნენეს ებისკოპოსსა მის ქალაქისა-

გარბხალ კოასან ვორიქს ზი. ხ აოაქინაგარ ხერქარი ვინა ააქიქენ; რაკ აკათანის მინჯიხი ზი ქი ვხერაქ ილით მარენ, ხნან ვორიქს ვნაქიქი, ხ ვხერხალ ვნა მარენ რნქენ ქი ვხერაქ ააქიქენ. ხ აკასაოორავნ ლოხხალ ზორ, აქიქენ ვნაქარა სრეონ;

მანქამ ლორიორე არარის რნე მქამანა რინაორენ ხ ასხნ. მინჯ-ქარა ვაკითიქი მხ აკაქა მორილიძე, ანონ ვითა ვრქათინხაქე ხ ქი ანხნ ვაქსარა; აკა ვხერხენ ხ მარხერხენ ვნაქარა სრეონ ხ რნქენქი ქი ვხთონ. ირ მხრბნ ზი, ხ თორიქხან ნაქარე სრეონ რნე ვარქა მქიქი, ხ იქ მქი ზი ნოვანქე კორიქ ვხთონ;

რაკ კთო ხერე ალიცე კაკთინგალ ხაქისიქიქი ქაქადქინ, ხ მხ ხნ ქი

1 ხერბ C. ~ ვორიქს ზი რინა AC. ხ აოაქინაგარ] აოაქინაგარ AC. ვინა] ვქინ B. ააქიქენ AC. 2 მინჯიხი კოას A მინჯიხი ქი ვხერაქ ილით AC. მარენ + ზი AC. ხნან] აან-ვხან AC. ვორიქს BC. 3 ვნა - B ვნა მარენ - C. ააქიქენ A] ნოვან C. 4 ვნაქარა] ვო-ვხერა A. 5 მანქამ + რინაორენ C. ლორიორე არარის] ლორიორე B. ან მქამანხ B. რინაორენ - B. ხ ასხნ] ასხნ B ასქინ C] + რქ სრეონ C. ასხნ] + რქ B. ვნაქარა B. 6 ვაკითიქი] სრეონ B, ნოვან რხ აკაქა - C. ვორიქს BC. ვითა - BC. ვრქათინხან B. 7 ვნაქარა] ვოაქიქი A. 8 ~ ირ ზი მხრბ A, - A. ხ იქ მქი] ხ მქ BC 9 ზორიქ] იქ ვორიქ B. 10 ხერხალ C. ვხან - B. 10 ხერხალ ალიცე A, ალიცე ხერხ C. ხერქი C.

A

B

ქისასა, ვითარმედ დამარხულ არიან ბუღალნი ჩუენნი ადგილსა ერთსა. აწ მოვედ ლამშ და განმნიხუნ ჩუენ მდინარისა მისგან. მაშინ წარიყვან[ნ]ა ეპისკოპოზმან [74] მლდელნი და დიაკონნი, კაცნი ლმრთის მოშიშნი, და ლამშ დადგა კიდესა მის მდინარისასა. და აჰა ესერა ბრწყინვიდღეს ბუღალნი იგი წმიდათანი წყალთა მათ ზედა, ვითარცა მთიებნი, დალაკათუ დასა-¹⁰ დამე-რჩომილ იყო ნეშტი, არამედ ბრწყინვალეობისა მისგან ეუწყებოდავე. და ესრეთ აღიხუნეს ბუღალნი იგი წმიდათა მოწამეთანი და დაჰკრძალნეს ლუსკუმასა.

სა წმიდანი იგი. ვითარმედ არიან ნეშტნი ბუღალთა ჩუენთანი მარხულად ადგილსა ერთსა, რომელი მოგვესწავოს. აწ მოვედ ლამე და განმნიხუნ ჩუენ წყლისა ამისგან. და წარიყვანა ეპისკოპოზმან მან მსახურნი ეკლესიასანი, კაცნი მოშიშნი ლმრთისანი, და მივიდა, დადგა კიდესა მის მდინარისასა. და აჰა ბრწყინვიდღეს ბუღალნი წმიდათანი მათ წყალთა მათ შინა ვითარცა სანთელნი აღნთებულნი და თუ მიმო-სადა-დაშთომილ იყო ნეშტი ბრწყინვალეობითა მით ნათლისადათ, გამოჩინებულად ხედვიდეს. და ვითარცა შე-¹⁵ კრიბნეს ბუღალნი წმიდათანი მათ, მიიქცეს ქალაქად დიდითა სიხარულითა.

და ესრეთ ილუაწეს ლუაწლი კეთილი და აღესრულნეს [v] და ბრწინვენ სოფელსა შინა ვითარცა მთიებ-²⁰ ნი, რომელთა ლმერთი ჰრწმუნა და ქრისტჲ აღიარეს და სულსა წმიდასა თაყუანის-სცემდეს და ქრისტეს თანა იდიდნეს. და სავსენებელი სიმებისა მათისა ამა სოფელსა დაუტე-²⁵ ვეს საცხოვრებელად ყოველთათჳს, რო-

და აწ ესენი ესრეთ აღესრულნეს სიმკნითა, და ბრწყინვალე არიან ვითარცა ნათელი სოფლისანი ლმრთისა მიმართ მორწმუნენი, და ქრისტჲს მოსავენი იდიდნეს ქრისტეს თანა. და სავსენებელი სიხარულისა დაუტევეს სოფელსა შინა ყოველთა, რომელთა³⁰ [482] ჰრწამს მამა და იმ და სული წმიდაა, რომლისა შუენის დიდებაა

*აყანხათი ნუქარე მხრ კაჟა ნიქ თსიღიჯ. არე ხს ქ გიხერქს ლანა ვამეჟ ქ ფითიჟა: ხლ ათხაქ ღნეჟ ლე ხაქსლიყიასინ გოქსთაღორე ხსეღესღიქს, არა ხრ-
კიღლახთა, ხსინ სკიყე კხეჟ ვხთიქს: ხლ არა ფაქიღხინ ნუქარე სრეიგნ ქ ხერი-
ღიქ ჯროქს ჰერქს ილსაღორე, ს სქს იორხე სს მსაყხაქ იქსსქს ნუქარე სრეიგნ
ქ ნანანჯ ილსიქს ხრსსქს: ხლ ჰერქს ბიღიქხეჟინ გნუქარა სრეიგნ ვარბან ქ
ფაქიღნ მხბალ იორაქიღმამარ:*

*ხლ არე სიფა აქაქს კათარხაქ ქ ნანათსკოქხანს ჰერხანეჟ ფაქი-
ღხს ჰერქს ილსაღორე კაქსარჩი კსათიღბ ზალსათყხაქე ს ქ ზრქსთიღ ილ-
ლანსაქე ს ქ სიორე ზიღიქს ვარეყხაქე, ფათაღორხეგან ღნეჟ ზრქსთიღს: ს
ქიქსათსკე ვაქიღმხანს ბიღიქს კაქსარჩი ქ ფიქიღმქს მამხანს ზალსათყხ-*

1 მხრ] — B. კაჟა] აჟა C. 2 ქ ვითიჟა] ასოქ B. ქ თხიღიჟ C. რნე ჰიქ] — C. ხიქს-
ლიყიოს A. ილსათორე A. კსეღეღიქს A. 3 ხსიყ — BC. ფაქიქსინ AC. ვნუქარე C. 4 ~ ჰერქს
ილსაღორე ქ ხერიღი ჯროქს B. სს — B. იქსერ AB. ქ ნუქარე A. სრეიგნ — BC. 5 ხრსხაქ
თხანჩიქ B. ხრსქ A. ვნუქარე C. სრეიგნ — C. 6 იორაქიღმამარ] ვნბიღმამარ A. 7 ჰათა-
რხაქ] ნანათსკიჟ C. ქ ნანათსკიჟხანს ჰერხანეჟ — C. ფაქიქსინ AC. 8 ჰერქს] იორაქს AC.
ვილსათორე C. აქსარჩი AC. 9 ვარეყხაქ] იორეყხაქ C. 10 ვიღიქხანს] ვარქ A. ~ კაქს-
არჩი ბიღიქს C. კაქსარჩი — A. მამხანს — B.

A

B

მელთა ჰრწამს მამა და ძმ და სული აწ და მარადის და უკუნითი უკუნი-
წმიდაა, რომლისა ჰმუენის ღიდებაა სამღე, ამენ.
და პატრივი და თაყუანის-ცემაა და სა-
მებისა წმიდისაა არს სუფევაა და ყო-
ველი ჰელმწიფებაა აწ და მარადის და ⁵
უკუნითი უკუნისამღე, ამენ.

*იცვ; ჰ ლაქრნ, კორეჲ & ჰ ლოქინ სორე, ირომ ჟაოღე კაქთოსანს კაქთო-
ნიჲგ. ამტნი;*

1 ჰ ლაქრ. C. & კორეჲ C. კაქთოსნიჲგ — AB. ჰ ლაქრნ... ირომ ჟაოღე] ჰ ჟაოღე &
ჰ ვიქოქინ სორე ხეროქოქოქხანნ B.

И. В. АБУЛАДЗЕ

ШТУДИИ ПО ГРУЗИНСКО-АРМЯНСКОЙ ФИЛОЛОГИИ:
ИСТОЧНИКИ НЕКОТОРЫХ ГЛАВ „МНОГОГЛАВА“.
IV. ЖИТИЕ СОРОКА МУЧЕНИКОВ

Резюме

Среди дошедшего до нас наследия древнегрузинской литературы обнаруживаются две редакции названного произведения на грузинском языке. Детальное изучение текстов этих редакций показывает, что они являются весьма ранними переводными памятниками древнегрузинской литературы. Как явствует из анализа языка текстов, эти памятники переведены с древнеармянского языка на раннем этапе развития грузинской письменности: в V—VIII вв.

ილია აბულაძე

ქართულ-სომხური ფილოლოგიური შტუდიები.

«მრავალთავის» ზოგიერთი თავის წყარო

V. სეზერიანე ბაბალოცენელი: მოცინულთა საქსენებელი.

სეზერიანე გაბალოცენელი ერთი იმ ბიზანტიელ ავტორთაგანია (გარდა-
იცვალა 408 წელს), რომლის ნაწერები ქართულად უმეტესად ისეთ წერილო-
ბით ძეგლებს დაუცავს, როგორცაა „მრავალთავები“ ანუ რჩეულ ნაწარმოებ-
თა კრებულები. ამათ მიხედვით ისინი ყველა აქვს აღწერსხული აკად. კ. კეკე-
ლიძეს თავის ნაშრომში: „უცხო ავტორები ძველ ქართულ ლიტერატურაში“¹.

სეზერიანეს ერთი ნაწარმოებთაგანი ჯერ კიდევ ჩვენს უძველეს თა-
რილიან ხელნაწერში, ე. წ. სინის მრავალთავშია (864 წლისა) დადასტურე-
ბული. იგი ამჟამად უკვე გამოქვეყნებულია სხვა ავტორების ნაწერებთან ერ-
თად², რომლებიც ხსენებულ კრებულს შემოუნახავს. სეზერიანეს ნაწარმოების
სახელწოდებაა: «შესხმისათჳს ყრმათასა და დაჯდომისათჳს უფლისა კიციუსა
ზედა შესულასა მას მისსა იერუსალემდ». საიდან უნდა მომდინარეობდეს ამ
თხზულების ქართული ვერსია? ამ კითხვაზე არც გამოცემელს, აკად. ა. შანი-
ძეს, და არც გაბალოცენელის ქართული ნაწერების აღწერსხველს, აკად. კ. კეკე-
ლიძეს, არაფერი აქვთ ნათქვამი. არაფერია აღნიშნული ამის შესახებ არც
ე. გარითის აღწერილობაში სინის ქართული ხელნაწერებისა³, სადაც ყოველ
ნაწარმოებთან, თუ კი გარკვეულია მისი წარმომავლობა, ანდა მისებრი სხვა
ვერსიის არსებობა (პირველ რიგში ბერძნულისა), მის შემდგენელს დასახელე-
ბული აქვს წყარო.

როგორც ირკვევა, ქართულს დაკული აქვს ხსენებული ნაწარმოები სრუ-
ლად. ეს ჩანს იქიდან, რომ შესაბამისი სახელწოდების ნაწარმოები, რომელიც

* წინა ნაკვეთებისათვის იხ.: 1. ქართულ-სომხური ფილოლოგიური შტუდიები-„მრავალთავის“ ზოგიერთი თავის წყარო (I. საქსენებელი სერგისისი, II. ფილექტიმონის მარტ-
კლობა); თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, VI, 1936, გვ. გვ. 329-347. 2. ქართულ-სომხური ფილოლოგიური შტუდიები-„მრავალთავის“ ზოგიერთი თავის წყარო: (III, მარტკლობა: თქკლასი); ენიშ-ის მოამბე, 1938, VIII, გვ. გვ. 71-136; 3. ქართულ-სომხური ფილოლოგიური შტუდიები: „მრავალთავის“ ზოგიერთი თავის წყარო: (IV. მარტკლობა: ორმეკლთაი); ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე 1962, IV, გვ. გვ. 111-144.

¹ კ. კეკელიძე, ერთეულები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, V. თბი-
ლისი, 1957, გვ. 108

² სინური მრავალთავი 864 წლისა... აკაკი შანიძის რედაქციით, წინასიტყვაობით და
გამოკვეთვით, თბილისი, 1959, გვ. 132-147.

³ Catalogue des Manuscrits géorgiens littéraires du mont Sinaï par Gérard Garitte. Louvain, 1956, p. 60-81,

ცველ სომხურს შემოუნახავს, მასთან მიმართებით წარმოადგენს გამონაკრებს, საკმარისად მცირეს (თითქმის მეოთხედს ქართულისას) ¹. ერთმანეთთან შეჯერებით ქართულ-სომხური ტექსტები შემხვედრ ნაწილებში ურთიერთზე დამოკიდებულებას არ იჩენენ, ასე რომ წარმომავლობის მხრით მათ თავ-თავის ცხები ნოეპოვნებათ.

სებერიანე გაბალოვნელის კიდევ ორი ნაწარმოებია წარმოდგენილი ერთ-ერთ ძველ ქართულ მრავალთავში (A—144), რომელსაც ზოგჯერ კლარჯულს ეძახიან. თუ რომელი ენიდან მიმდინარეობს ერთი ამთავანი — «საკითხავი მართლ ლიისათჳს: დღჳ ესე მარტულისაა დღჳ არს სიხარულისაა...», —ჯერ-ჯერობით აუ ირკვევა, ხოლო მეორე, —«მოციქულთა საქსენებელი: გუშინდელი იგი სიტყუა...», — რომელსაც ქვემოთ ვაქვეყნებთ, ჩვენი დაკვირვებით, სომხურიდან ჩანს ნათარგმნი.

სომხურიდან თარგმნილად მიაჩნია პროფ. ე. გარითს სებერიანე გაბალოვნელის ერთი სხვა ნაწარმოებიც («ნუ ნებათა შენთაებრ ითხოვ ღმრთისაგან...»), რომელიც გამონაკრები ჩანს, ისიც მეტად მცირე, სულ 30-ოდე სტრიქონი, შეტანილი X-ს.-ის ერთ სინურ ქართულ ხელნაწერ კრებულში (№ 35). მისი შესატყვისი, საკმაოდ ვრცელი სომხური ნაწარმოები, სათაურად ატარებს: «*Ճառ ի նսնիրոջ ի բանն աւետարանին՝ որ ասէ. Հայր, ինչէ հնար ինչ իցէ: անցցէ լինն բաժակս այս. բայց ոչ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս զու-*» —სახუთები, რომლებიც პროფ. ე. გარითს მოჰყავს ქართული ვერსიის სომხურიდან ნათარგმნობის შესახებ, დამაჯერებელია; ტექსტების ერთმანეთთან შეჯერება ეშვს არ ტოვებს საწინააღმდეგოს მტკიცებისათვის.

ესენია სებერიანე გაბალოვნელის ნაწარმოებთა აქამომდის ცნობილი ყველა ქართული თარგმანი.

მას შემდეგ, რაც შესაძლებელი შეიქმნა იერუსალიმის ქართულ ხელნაწერთა გაცნობა მათი მიკროფილმების სახით, რომლებიც ამერიკის კონგრესის ბიბლიოთეკამ დაუთმო საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ცენტრალურ სამეცნიერო ბიბლიოთეკას, ხსენებულ კოლექციაში (Ier. № 44 და № 74 ქვეშ) დაიძებნა სებერიანე გაბალოვნელის კიდევ ერთი აქამდე უცნობი საკმაოდ ვრცელი ნაწარმოები: «ექუსთა დღეთათჳს». ამ ნაწარმოების რაობა და მისი ავტორის ვინაობა გაარკვია კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის თანამშრომელმა, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორმა თ. ჭყონიამ, რომელსაც ეს ნაწარმოები მომზადებული აქვს გამოსაცემად. დასახელებული თხზულება, როგორც ჩანს, აღრინდელ თარგმანს (V—VII სს.) წარმოადგენს და სრულად არის შემონახული.

აი ყოველივე ის, რაც სებერიანე გაბალოვნელის ნაწარმოებთაგან არის დღემდის ცნობილი ქართული თარგმანების სახით.

ეხლა მივუბრუნდეთ იმ ნაწარმოებს, რომელსაც ქვემოთ ვაქვეყნებთ. როგორც აღვნიშნეთ, იგი იწოდება «მოციქულთა საქსენებლად». მას პარალელი ეპოვნება სომხურში. სებერიანე გაბალოვნელის ნაწარმოებთა სომხური გამო-

¹ *Սեբերիանիսի ხպ. Գաբաղուցւոյ ժն Ճառք: Տարբ ընտիր մասննազգաց Նախնեաց. Ժ. Կ. Վեներսիկ, 1880, էջ 198—201 (სომხურ ტექსტს, დაწყებული 198, 14-ით, ქართული გამოცემით შეუფარდება გვ. გვ. 132,9—133,12; 133,28—134,8; 134, 27—134, 35; 132, 32—140,18).*

² *იქვე, გვ. გვ. 157—182 (ქართული შესატყვისი იხ. გვ. 175,14—175,29).*

³ ეს მიტომ ვახდა საჭირო, რომ ნაწარმოებს ხელნაწერში სათაურად წაწერილი აქვს „პროსომილია“ და ავტორად ი. ოქროპირია მოხსენებული.

ცემის ორ თავში იძებნება ქართული ვერსიის შესაბამისი. ქართულის დასაწყისი, ხელნაწერის გვ. 328,23-დან (მეორე სვეტისა) 335,24-მდე (მეორე სვეტისა)¹ სომხურ გამოცემაში შესატყვისის პოულობს IV სიტყვაში (დასაწყისიდანვე), რომელიც სათაურად ატარებს: *აშაო ჯიორიჯ, ზირქნ შხერქანოიხ ხაქსიყიყიხ ასახეხაქ ქაანს არაგხიჯენ² ზ ქიონსა*: ქართულის აღნიშნული ნაწილის ფარდი აქ მოთავსებულია გვ.გვ-ზე 61,5-დან 68,19-მდე.

აღნიშნული ნაწილის მომდევნო ნაკვეთი, ხელნაწერის გვ.გვ. 335,25-დან (მეორე სვეტისა) — 326,9-მდე (მეორე სვეტისა)², სომხურში შესატყვისის გამოცემის წინა, მესამე, თავში პოულობს გვ. გვ-ზე 29, 19-დან 30, 20-მდე. ეს თავი სომხურში ასეა დასათაურებული: *„აშაო ჯიორიჯ, ქაანს ჯიორიჯ და მქროთიქსანს და გწოქანს და გქანარენს და გხერქოთასანს ასახეხენ არა ლანჯანს ხერხიქ, და აქანს ხერხიჯ ასახეხენ იქნასაქ ხერხსაქ, აქრიქნ შხერქანოიხ ხმასო ხაქსიყიყიხ*: ამ ნაკვეთის გაგრძელებას, ხელნაწერის გვ. გვ. 336, 10-დან (მეორე სვეტისა) — 337, 10-მდე (პირველი სვეტისა)³, სომხური გამოცემის მესამე თავშივე იძებნება შესატყვისი, სახელდობრ გვ. 61, 2-დან — 61, 15-მდე. დანარჩენ ნაწილს, ხელნაწერი გვ. გვ. 337, 11 (პირველი სვეტისა) — 339, 20-მდე (პირველი სვეტისა)⁴ სომხური გამოცემის კვლავ IV თავში ეპოვება შესაბამისი შემდეგი რიგით: 76,32 — 77,6; 77,14 — 77,26; 84,14 — 85,11; 85,31 — 86,6.

ამრიგად, როგორც ვხედავთ, სებერიანე გაბალოვნელის სახელით წაწერილი კლარჯული ერთ-ერთი საკითხავი — „მოციქულთა საქსენებელი“ — შესაბამისს პოულობს სომხურ მწერლობაში. მრავალთავის ეს ქართული საკითხავი გამოკრებილი ყოფილა გაბალოვნელის ორი სიტყვიდან. ვის მიერ არის დამუშავებული ქართული საკითხავის სახე, ძნელია თქმა. შესაძლებელია, ქართველ მთარგმნელს თითონ კი არ მიეცეს ის ფორმა, რაც მას მრავალთავში აქვს, არამედ საკითხავის სახით შემუშავებული ტექსტი მას თავიდანვე ჰქონოდა ხელთ.

რა გვანიშნებს იმას, რომ „მოციქულთა საქსენებელი“ თარგმნილია სომხურიდან? ქართული ვერსიის სომხურიდან მომდინარეობას პირველ რიგში გვიდასტურებს ის, რომ ქართულ-სომხური ტექსტები ერთმანეთის თანმიმდევარი და, საერთოდ, ერთმანეთთან ძლიერ ახლოს მდგომი არიან. თუ სადმე დაცილება შეინიშნება მათ შორის, ეს ან რომელიმე ტექსტის შებღალავით ჩანს ხოლმე წარმომდგარი, ანდა მთარგმნელის ლაპსუსია თუ დაუკვირებლობის ნაყოფი. უკანასკნელი შემთხვევა იმის მარჯვე მანიშნებელიცაა, თუ რომელი მათგანი რომელზეა დამოკიდებული, რომელი რომლისაგანაა ნათარგმნი.

ტექსტის შებღალავასთან უნდა გვექონდეს საქმე, როცა ერთგან ქართულ ტექსტში იკითხება (გვ. 94,22):

„და რაა-იგი უცებთა და მეცნიერთა აჩუნა, ეგრევე სახელ მოწაფეთაგანცა“. ამის შესაბამისი ადგილი სომხურში ასე იკითხება:

„ეს ვიქ ჩნქ ზ თოქსანს და ზ ქანსქიონსა ვიორხავ, ვნიქნ ზ ქაფალორია. ყველაფერი ერთმანეთს ფარავს ორივე ტექსტისა, გარდა ბოლო სიტყვისა: „მოწაფეთაგანცა“ და „ეს ზ ქაფალორია“ (= „მეფეთაგანცა“). როგორც

¹ წინამდებარე გამოცემით, გვ. 89,5—97,42.

² „ „ „ გვ. 98,16—99,3.

³ „ „ „ გვ. 99,8—99,27.

⁴ „ „ „ გვ. 99,34—100,11; 100,12—100,28; 100,29—101,33; 101,36—102,12.

თხრობიდან ჩანს, უნდა იყოს „მეფეთაგანცა“. ეტყობა, გადამწერი ვერ დაპკვირებია დაწერილობას — „მეფეთაგანცა“, რაც დაქარაგმებულად თუ ჰქონია ხელთ („მეფეთაგანცა“) და გაუშიფრავს ის როგორც — „მოწაფეთაგანცა“.

მთარგმნელის ცთუნების მანიშნებელი ადგილებიდან კი შემდეგი ორი ადგილი შეიძლება დავასახელოთ:

1. სომხურად „სარწმუნოება“ და „სამწყსო“ ფონემურად მახლობელი სიტყვებით გადმოიცემა: *հաւատ* („სარწმუნოება“) და *հաս* („სამწყსო“). სომხური ტექსტის *հասათ* (94,2; 95,42) ქართულში უნდა ყოფილიყო წარმოდგენილი სიტყვით „სარწმუნოება“, მაგრამ მის ნაცვლად „სამწყსო“ გვაქვს, რაც დაუკვირვებლობის ნაყოფი ჩანს (*հասათ*-ის ნაცვლად *հას* არის წაკითხული).

2. დაუკვირვებლობითვე უნდა იყოს შებღალული კიდევ ერთი ადგილი, ერთგან ქართულში იკითხება (გვ. 96,7):

„რამეთუ იგინი თივისა მისგან ნაყოფსა ჰგონებენ“.

ეს ადგილი სომხურში ასეა აღბეჭდილი:

«Քանզի նոքա զկաւոյն կնատուժիւնն յարդիւ ինն ամոքնն» (რაც ნიშნავს: „რამეთუ იგინი თივისა მის უძღურებასა ბზით განამტკიცებენ“).

როგორ მივიღეთ ქართულის განსხვავებული სიტყვები „ნაყოფსა ჰგონებენ“, „ნაყოფი“ სომხურად *արդիւ* სიტყვით აღნიშნება, ხოლო „ჰგონებენ“, თუ „ხელდას“ ან „შენიშნვას“ გულისხმობს, *նկատու*-ად გადმოიცემა. გვერდია, რომ სომხური სიტყვები *«կնատուժիւնն յարդիւ ամոքնն»* წყარო უნდა იყოს ქართულის სიტყვებისა „ნაყოფსა ჰგონებენ“, ისე რომ *յարդ(իւ)* — ნაყოფი“ უნდა გამოსკვირდეს, ხოლო *կնատուժիւն*-ში — *«նկատու-ժիւն»* („შენიშნვა, ხელდას“: შენიშვნენ, ე. ი. „ჰგონებენ“).

ქართული ტექსტის სომხურიდან წარმომავლობას უნდა გვიმოწმებდეს ის მოვლენაც, რომ სომხურ ტექსტში არსებული ქართულთან საერთო ხმარების სიტყვები ყველგან უკლებლივ იმავე სიტყვითა თუ ფუძიდან ნაწარმოები ფორმებით არის გადმოცემული ქართულში და არა მათი ნაცვლით ანუ სინონიმით. ასეთი სიტყვებია:

ალოზი — *աղիւս* 96,6; 96,21.

ურაკპარაკი — *հրապարակ* 93,20.

ახოვნად — *ասոյն* 93,40.

ფილოსოფოსი — *փիլիսոփայութիւն* 92,6.

ბუნება — *բնութիւն* 91,6; 91,18.

შენება — *չինսլ* 95,29.

ბუნებითი — *բնակար* 95,1.

ქეშმარიტი — *ճշմարիտ* 100,7.

გუნდი — *գունդ* 91,22; 92,37.

ქეშმარიტება — *ճշմարտութիւն* 91,36;

92,31; 93,36.

იონებრ — *յունարէն* 92,13.

გამოჭეშმარიტება — *ճգբարսլ* 97,4.

პოლოტიკი — *պոլիտիկ* 93,47.

ქამი — *ժամանակ* 98,3.

აღსანიშნავია ისიც, რომ „მოციქულთა სავსენებელი“ შეიცავს ლექსიკურ არქაიზმებსაც. ასე მაგ., მსგავსად ადინის ოთხთავისა აქაც ყველგან უკლებლივ გვხვდება „სათრომელი“ (99,10; 99,12; 99,16; 99,19; 99,31), ჯრუჟ-პარხლის ოთხთავების „ბად-ისა“ და „სათხეველის“ საპირისპიროდ.

ვხვდებით ერთგან (გვ. 102,4) ძველად იშვიათად ხმარებულ „მეერთისა მპყრობელ“ ტერმინს:

„აქუს ერთი ღმერთი და ერთი მეერთისა მპყრობელი“.

ამავე ტერმინს მხოლოდ „მერთისა მპყრობელის“ სახით ვხვდებით ბიბლიის წიგნებშიც:

„რად-იგი დაჰბადა უფალმან, მერთისა მპყრობელმან“ (ისო ზირაქ 42,17);
„უფულო, მერთისა მპყრობელო, ღმერთო ისრაჲლისაო“ (ბარუქ 3, 1).

ყველგან, როგორც კონტექსტებიდან ჩანს, ეს ტერმინი გადმომცემია ლეთის ეპითეტისა, რომელსაც რუსულით შეესაბამება вседержитель, ხოლო სომხურით *ამჩნსაკაქ*; აქედან „მერთისა→მერთისა“ ერთგან უღრის все-ს და მეორეგან *ამჩნს-ს*, რომლებიც „მთელს“, „ყველა-ყველაფერს“ აღნიშნავენ.

ძველი და იშვიათი ხმარებისაა აგრეთვე: ფატარი—*ჟოსო* (96,10); „ფართო-ება—*ჟსლოქჩან* (101,27;101,29); „შეტყუება—*იანჟიმანხ* (93,20; 96,22); „მიმოდებდა—*ყაოამხ*“ (92,18); „პოლოტიკი—*აიიოქსათიქ* (93,43).

საგულისხმოა შემდეგი ტერმინებიც: „სიტყუ-მეცნიერი — *ჯათაფიქ*“ (92,27). „*ჩანსიორაკან*“ (92,5); „სიტყუ-მეცნიერი(91,11); „სიტყუ-ჯელოვანი“ (93,15) — *ყანჩიან*“, „წიგნის-მეცნიერი—*ჟრამარაქიქი*“ (92,7).

ასეთია ჩვენი ძველი ენობრივად. ყოველივე, რაც ამ მხრით იყო წარმოდგენილი, ჩვენი აზრით, მოწმობს იმას, რომ ის ქართული მწერლობის ადრინდელი ხანის (V - VIII სს) თარგმანებს განეკუთვნება.

[328] თქუშული ზვიდისა და ნიბარისა
მაჰისა ჩუშინსა სეპარისან
ზაბალომნელ მაისოკონისა: მოციქულ-
თა საქანნებამლი

**სირიხ სხჩხრქანოსი ხეჟსიფიოსი
ამსხსალ
ყაუს ამოაქსლიძეს ი ყიოსს**

გუშინდელი იგი სიტყუაა თუალსა-
ლა გუამისასა სანთლად იტყოდა; და-
მაკურვა ჩუენ, შუენიერებასა მას ბუ-
ნებისასა გუბრობდა და მეცნიერება-
სა გელოვან¹ მამულარსა დაპკურ-
დებოდა, რამეთუ რაჟამს ბუნება იგი
გამოითარგმანებინ, შემოქმედი იგი
ვიდიდებინ, და რაჟამს ქმნული იქის,
შემოქმედისაა მის თავის საყოფელ
არნ. და ვიდრე ამას ვიტყოდეთ, მწუ-
ხრისა იგი მსახურებისა წესი მოიწია.
ვიდრე იგი თუალსა გუამისასა სანთ-
ლად ვიტყოდეთ, მუნქუესვე² ნათელი
იგი სამწუხროსა სამსახურებელად ეკ-
ლესიისა წარმოჩნდა, და მათვე სან-
თელთა თანა მესამედ სანთლისაა მის
საღმრთოთ კერძოსაა შუჯულისაა და-
ერთო. პირველსა ამას სანთელსა გუა-
მისასა თუთ მაქობორისა მისგან აქუს
წამება, რამეთუ თქუა: სანთელი გუა-
მისაა თუალი არს* და რომელი-იგი
ცეცხლისაგან სამსახურებელად აღინ-
თის, ყოველთა საცნაურ არს. და მე-
სამს იგი სანთელი დავითისგან თარ-
გმანების, რამეთუ თქუა: სანთელ არს

5 *ბრხქი ზაინ ქანს აკანს ამარნიოქ
ჯარამეიქე ვამხე. ვეღე ენოქჩხანს
მხჩხერ, კ ნუქ ქამათოქჩან ზართა-
რაკხთიქნ ჟარამანაქი. ჟანჟქ ქორძამ
ენოქჩხანს მხჩხერქი, არარქნ ქათო-
ლიქი. კ ქორძამ ჟორბნ ვიქიქი, არ-
ოხსათოაქიქინ მხბარანს რიქი: აკქ
მჩხეღიჩ აქიო. ჟან, ხრხლიქინ ყაუ-
თამანს ლარეღნ ზასქინ ქ ქსრეჟი. მჩხე-
ღიჩ ზრეჟ მარმნიქნ ჟარეღქი, ხრხლი-
ქინ ზრეჟნ ქ საყათოლიქჩან ხხე-
ღიქი. იქამათხა ჟათაჟ. კ ჩ ნიქ ზრეჟ³
ხერიოქ ზრეჟქნ ქუათოაქი, ათოთა-
ბიღქნ იქინანე ქანელიქი: მათქნ
ზრეჟს ამარნიოქ ქ ლხნარეჟქნ ქსქ
20 *ილქ ქლქლქჩან, ხმქ ზრეჟ მარმნიოქ
ასქე ჟ.* კ იქ ქ რეიქნ ლაქამქ⁴ იქიბქს
კ იქიქიქსამქ ქამჩხეიქნიქ ქსქ
ზანაქიქ: ხს ხერიოქ ზრეჟქ ქ რანქაქ
ჟარეჟქ, ზრეჟ ჟ, ათქ, რანჟ რი იო⁵
35 *ქმიოქ, კ ლიქ ჟაღეჟე ქმიოქ⁶ ქსაქ
აქიორ მსქ მსბარიქ ზათოიქსაქ ზორს
ქარეჟაქსოქჩან მქსა ხს ვანასა-
რანასქან ზრეჟქნ ხეიქი: ბრეჟ იქ იქ
ღნუქ ზასოაქსა არხილ სქანქექ, აქ***

* მათე 6.22; ლუკა 11.34. ** ფსალმ. 118.105
ნუსაშია: მუნქემე⁷ სქიქ (?).

ვერტა ჩემთა სიტყუაჲ შენი, უფა-
ლო, და ნათელ ალაგთა ჩემდა.* ხო-
ლო ჩუენდა მომართ დღეს დიდებუ-
ლისა ამის მოძღურებამან ახლისა სა-
ხარებისა სანთელი გჳუენდა ჩუენ. სან-
თელი, რომელ არა მზისა მსგავს არს,
არამედ მზესა მას სიმართლისასა გვთხ-
რობს ჩუენ, ვითარმედ მოვიდა ქრისტე
ნათლის-ღებად, იოვანე სცემდა არა
თუ თვისისა თავისა ჴელმწიფებითა,
არამედ ღმრთისა ბრძანებასა ჰმონა.
და ყოველთა მაცხოვარსა და განმანა-
თლებელსა და უფალსა კაცო ერთი,
რომელი თუთ ნათლის-ღებასა წადიერ
იყო, ნათელ-სცემდა, და არა თუ წარ-
მდებად რაჲ თავით თუით, არამედ
ბრძანებასა მას დაემორჩილა. იოვანე
სანთელ ითქუემის, რომელსა პირველი-
სა მის შჯულისაჲ წმიდათა სახს აქუ-
ნდა, და ვითარცა სახედ შჯული იგი
ჰურიათაჲ სანთლად ითქუემოდა, ეგრე-
ცა რჩულისა მის მყოფელნი სანთლად
ითქუემოდეს.

ისმინე¹, გლოცავ, იოვანე—სანთელ,
რამეთუ რჩული იგი და წინაწარმეტ-
ყულნი იოვანესამდე; დავით—სანთელ,
რ, რაჲმს მოხუცებულებასა იყო, აყე-
ბდელს მოხუცებულნი იგი ერისანი
განსლვად² ღუაწლსა მას; ყოველთა
ჰმაჲ აელო და ეტყოდეს: ნუ განხუალ
ღუაწლსა მავას, და ნუ დაშრეტ სან-
თელსა მავას ისრამლისასა**³. დავით—
სანთელ, [ჰჰ0] იოვანე—სანთელ, ხოლო
ვინაჲთგან გამორჩნდა ნათელი იგი ჰე-
შმარობი და მშპ იგი სიმართლისაჲ,
და გამოუტევენა ბრწყინვალეებანი იგი
სიწმიდისანი ჴეცობ, და რომელნი ამას
ნათელსა შინა მვნდენ, უფროჲს და
უნმეტეს წარებმეტენ. სანთელთა მათთა
სანთელ ერქუა, მსგავსად პირველისა
მის შჯულისა, რომელ სანთელ ითქუ-
მოდა. და ესენი სახარებისა განათლე-
ბითა განათლებულ, რომელნი მსგავ-

არჩყასანს არყოიროქსანს იანს-
ჯირ ქსა, ჴაჲ ჴრისათო მკრთხ
და შიქანსჲს მკრთხ, იჲ სამარა-
სანოქსამჲ ნაყართაგხა, აჲლ სა-
სოლსდღს ჲრამანსჲს თოთაქ; ჲამ-
სსჲსიჲს მკრთხს და ჲაქს, აჲრ
მჲ, ირ ჲსდს მკრთოქსანს ჲართ ჲრ,
მკრთხჲ. იჲ თჲრთოქსამჲ მათოღ-
ხა, აჲლ ჲრამანსჲს ნსოღანღხა
10 შიქანსჲს ჲრაჲ, ირ ჲსჲს ჲოთაჲრ
ნაგ სჲრთგ ჲორისჲს ჲანსჲს მსრჲ.
ჲორ ირისჲს ირსჲს ჲრქსჲს ჲრაჲ
ლიქსჲს, ნიქსჲს და ირჲ ჲსო ირისაგს
ათაგჲსსაქჲ ჲრაჲ ანოლანსჲს;

შჲთ ჲირ, აჲყაჲმ. შიქანსჲს ჲრაჲ,
25 ჲანსჲს ირსჲს და მარაჲსჲს მისჲს
გშიქანსჲს. ჴაქსჲს ჲრაჲ, ჲანსჲს ირ-
თამ ჲ თხროქსანს ჲრთოქსჲს
ღაჲრთს ჲ აჲთხრაჲმ ხსანს, არჲ-
სოქს თხრჲ თოიქოქსანს, და ჲოთაქს
30 სრქსჲს ჲ აჲთხრაჲმ, ამსსჲს
ჲოიოღჲ მარბხა, ქს მჲ ხრქმარ ჲ
აჲთხრაჲმ, ჲს მჲ ჲქოთგანსჲს
ღრაღს ჲარაქსჲს** ჴაქსჲს ჲრაჲ,
შიქანსჲს ჲრაჲ. ჲსჲს ჲორმჲს სთჲს
35 ჲსაგ ჲოქს ჲმარით და ირსჲს
სრქაროქსანს, და არბასჲს ჲმბ-
აჲსჲს და ჲჲსოქს ნათაგაქსანს
ქრ-
ქსჲს, ირჲ ჲანს ჲსოთ ათაგჲსანს,
ანსჲსანს ᲁანსჲსანს ჲრაჲგჲ; სოგჲ
ნარაჲრს ანოლანსჲს ჲსჲს, ჲანსჲს
40 ჲსო ირისაგს ირ ჲრაღს ჲოქს, ᲁსო-
ორისჲს ჲსჲს და სოგჲ ანსოარანსჲს

* ფსალმ. 118, 105. ** II მგვ. 21, 17.

ნუსხაშია:

¹ ისმინე. ² განსალვად.

სად ამისა ამას შინა ცხომდენ, წარმოტებულ არიან, წესსა მას სანთლისასა ნათელ ერქემის. დალაკათუ სანთელი¹ ნათელ არს, არამედ არა სწორ არს ბუნებისა მის ნათელსა, და რომელ არა აქუნდა წესისა მისგან ბუნებისა, მოჰმალლა მეუფემან უხუაღ მოწყაფეტა მათ.

და იხილე კაცთ-მოყუარებაჲ იგი ქრისტესნი, რამეთუ რომელი-იგი სახელი დასდვა თავსა თვს[ს]ა, იგივე სახელი მოწაფეთა მათ დასდვა, რამეთუ თქუა: მე ვარ ნათელი სოფლისაჲ*. და მერმე იტყვს: თქუნენ ხართ ნათელნი სოფლისანი**. ჰ ახალნი მადლნი და ნიჭნი, რომელ ყოელისა გონებისა სიტყვსა უმეტეს არიან. იხილე, ვითარ ბუნებისასა მას წესსა დაძვარავს კაცთ-მოყუარებაჲ იგი. და რაჲღამე უმეტეს ვთქუათ, რამეთუ რ¹ეს ბრძანებით ცისკარი გამობრწყინდის, იელტინ ყოველივე იგი ჭუნდი ვარსკულავთაჲ და დაემაღლიან და დაეფარნიან ყოველნი ვარსკულავნი, არა თუ განსარყუნელად ვარდაიქციან, არამედ უმეტეს ბრწყინვალეებისა მის მზისაჲსა დაეფარნიან ნათლისა მისგან მზისაჲსა. ხოლო მზე იგი სიმაართლისაჲ ქრისტეს-ღა გამობრწყინდა შემდგომად პირველისა მის ღამისა, არა ხოლო თუ იგი წინაწარმეტყუელნი მოსლევითა მისითა განათლდეს წსგავსად ვარსკულავთა, არამედ სხუანიცა განანათლნა და მიმოდააფინნა. განათლდეს გამობრწყინებასა მას მზისასა მის სიმაართლისასა განათლებულნი ქადაგნი ჭეშმარიტებისანი გამობრწყინებულნი ღმრთის მსახურებითა, რომელთა იტყვს პავლეს, რომელთა გამოუმჩნდით, ვითარცა ნათელ სოფელსა შინა, უქუთუ სიტყუაჲ იგი ცხოვრებისაჲ გაქუნდეს სიქადულად დღესა მას უფლისასა***.

ლუათინ ლუათორსაჲ, ირ ღათ ზამინს სსან, ლ ღინი¹ ბს ქარსა ყოყანსინ, ანგისაქ ღით ლარყჲ ზრავინ² ლიუ ლიჯინ: ზ³ჯაქთ ლ ნრავინ ლიუ ლიჯ, აჲ ლ⁴ინ⁵ ზამინსათოქჩინ ლიჯ ღონ ლუათინ ოს⁶იქი, ლ ღირ ლინ⁷ ათაქ ლარყ⁸ რნოქსსანს, ღნი⁹რსაგ ჭოაქ-აღორჩინ ათათოქჩინ¹⁰ აჯასქრთათინ: ლს ოს¹¹ ᲁმარყასქროქჩინს ჳრქს-ოთი¹² ღირ ანონს ანბჩინ სე, ზამინ ლ ᲁჯაჯსქროთინ არარ ზაქორღასქიგა. სსა სი, ათქ, ლიუ აჯსარჩი¹³, ლ ლქ¹⁴ლათ ᲁქაქი, ჭქ ღოჯ ღქ ლიუ აჯსარჩი¹⁵. ᲁ¹⁶ ზირ ღნი¹⁷რქ ლ ᲁქარყსე, ირ ღათ ᲁმხსინქ რანის ლ ღათ მქთი ანგანს: ᲁს¹⁸ ა, ᲁქარ¹⁹ქ რნოქსსან ლარყჩინ ლაქქქ მარყასქროლ ᲁჯინ: ᲁაჯქ ᲁქარყსას: ს²⁰ ღჩინ²¹ ასსი, ჭქ ᲁქარყსას ᲁქარყსაქ. აჲ ლორქამ ᲁქარყსათინ ᲁქარყსიქე-გათათინ არბასქიჯ, ᲁქ-ლასოქსან ᲁთსქ ᲁქამნი²² ᲁქ ᲁთსაქ ათიბჯავ, ლ ჭქ²³ჯჩინ ᲁქოქს ᲁმხსინქ ათიბჯე. ᲁ²⁴ ზქქ ქაქსას²⁵ოქჩინ ᲁთინსაქინს, აჲ ათიბქოქსაქ ლი-ოთინ არბოქსანს ᲁბბქინ: ᲁს²⁶ ᲁქ ᲁქარ-ოქსსანს არბოქსინს ᲁქითსა, ირ ᲁქთ ᲁთაჯჩინ ᲁქბჩინს ᲁქბჯავ, ᲁ²⁷ ღ მქარქ ᲁქინ მარყარქსან²⁸ ირ ანგინს ᲁ ᲁქარ-ოქსანს ზირა ᲁქარბათათინს, ლოთ-ოქჩინსაჲ ᲁ²⁹ ზამინსქინს ათიბჯავ, აჲ ლ ᲁ³⁰ ზ სს ᲁთათორა ᲁქამარბჯავ ლი: ᲁაჯბჩინ ლი³¹ქ არბოქსანს არბოქოქსსანს ᲁთათორქ, ᲁქოქქ ᲁქარბოქ-ქსანს, ღასქათაქარბოქ ᲁთი³²ბბ-აქაჯოქჩინსანს, ᲁქოქქ ᲁთქ ᲁ³³ათი³⁴ ᲁქოქქ მქქქ სქსქქქ ᲁთათორქ ᲁაჯ-ქარჩი, ᲁქანს ᲁქინჯანოქსსან ᲁთ-ქიქქქ ᲁქარბანს ᲁნ³⁵ქ ᲁთორს ᲁქრქს-ათი³⁶***.

* იოანე 8,12, ** მათე 5,14. *** ფილიპ. 2,15.

ნუსხაშია: ' დალაკათუ სანთელი' დალათლისა ნათელი.

და დ რაჲ, არამედ რომელნი-იგი მი-
 ზეზობენ ცოდვით რასმე და თქვან,
 ვითარმედ: უმეცარნი შეიტყუენა და
 მეცნიერნი და ძლიერნი ვერ დაიმორ-
 ჩილნაო, არამედ მათ გამო რაჲმე
 აჩუენა, რომელთა-იგი მარადის მიი-
 ბირებდა, მეთევზურნი უმეცარნი და
 უცებნიო. და ამისთვის არა თუ მუნ-
 ქუესკე, არამედ შემდგომად მათევე
 მოციქულთა ესმსა აღადგინნა ღმერთ-
 მან ქადაგნი სიტყუთ-მეცნიერნი. კაცი
 ერთი ვინმე ალექსანდრელი, რომელ-
 სა სახელი ერქუა აპოლოს, ნათესავი-
 საგან ჰურიათაჲსა, მოვიდა და მოი-
 წია ეგესოდ, [მშშ] სიტყუთ-ველოვანი
 და მეცნიერი წიგნთაჲ და განმმარ-
 ტებელი. კაცი ერთი, რომელსა სახე-
 ლი ერქუა აპოლოს, და რაჲ სიმჴნმ
 მისი, რომლითა შეეწყოდა მორწმუნე-
 თა მათ, ურაკპარაკსა შორის შეატყუ-
 ებდა ჰურიათა მათ.

ჰხედავა: ვრმალსა მას ქრისტესსა,
 ვითარ ყოველთაგან იზახუვის? მეთევ-
 ზურთა აღსწურთის და მეცნიერთა
 შემჴურავს. და რამეთუ შეცთომილისა
 შემჴმ შეცნიერებოა იგი არს, განმმარ-
 ტკს¹ მრავალ რამ ღმერთმან ჰური
 უკეთურებისა და შთაჲკვს სიმჴნისაჲ
 მგი, და ჰურითა მითვე უკეთურებისა-
 თა მოკლის შეცთომოა იგი, ვითარცა
 სახმ ნეტარმან დავით, რაჲამს გმირი.
 იგი გოლიათ დაამჴუა, პირველ თვისთა
 მით ჰურითა წყლა და მერმე მისევე
 უცხოთესლისა ვრმლითა დამოჰკუე-
 თა თავი, მისევე იგი მოულო და იგივე
 მოკლა. ეგრე ჩუეულ არს კემმარტიე-
 ბოა იგი, მახელი იგი შეცთომითაჲ
 მოღლებად და მითვე მათი მოკლეა.
 იყენს შორის წარმართთა ბრმენნი,
 განუელინნა ახონად მათგანნივე ქრის-
 ტემან შურის-მეძიებელად ჰურიათა
 მიმართ. იყო შორის ერსა მას ჰურია-
 თასა ვრმალი იგი პოლიტიკი, საუღე,
 რომელი-იგი განბორგებული მდღომად

მხეგა, ააჩეჩს, ქტ გოტეთი აყათ-
 რხაყ, კ ღრმასთონს კ დღორაღორ
 ჳქარაყ აბსქ ქ რასან. აქს არ ნოდი
 ნართარხაყ, ირ მტთ ქ აყათრანან
 5 ტჩს მთიე, გმქნიორას, ვაჩრმარა, გღქ-
 თონს, კ გმმარქონს: სღ ქანს ააქს-
 ქტყტთ კ იტ ღნე ნოთა, აქს მნღტს
 ქათაგბტეჯ ტამანსაქს ქარიეე მს-
 თოსტ ჳარიეე რანქრონს, ნართარ-
 რაქსთა: იმს, ასტ, აღტკლანღრეაგქ
 10 მკლადიო ანონ, რხეაქ ქაღტ ბტს
 სნას ქბქსთს, რანქრონს კ ჳორაღორ
 გრიქტ კ მთიე, კ რანქრონს მსქსმ-
 ქხამაქ მორაღორ, ასტ, გრიქტ: სღ
 15 გრ² ს რონსთ იბსქტი რაღომ ტნტ
 ნაყასთ ქნტქ რასასთაგბტეჯს: ი რთ-
 აყარაკს, ასტ ქანქამანტქ გრხასიან:

მხანსბ³ ვათსბნ რრხთთიბ, გრ-
 ა⁴რე ამხსბტიე არტი მმქნიორს
 ქარტქ, კ ღრმასთონს ქათქ. კ
 25 განგქ მთიორიქსანს ააყასათორ
 ნართარაქსთიქსანს ტ, მბრქანსაქ
 რაღომ ანგამ გტტს ჳარხაყ კ
 გტბეღესანს ათაგბქნიქსანს. გტბ-
 ხაქ ტ მთიორიქსანს ტნსაკლან რან-
 30 ტტ, ქაქტთსაქტ ვაქს ტმარათ-
 ქტსანს, კ ნოტქმტ ქსქ. ტნსაკლანს
 ააყანანტ ვმთიორიქსანს: ირატს კ
 სრანსტქს ჴასქტ⁵ ქორტამ გრსკლან
 რიქტაქ კორტანსხაყ, ნო ქრიქტ გრ-
 35 ნოტს ქთეხაყ, კ ააყას ნორქს აქს-
 გტტს თოსბრანს ხნათ გტოტს. ქ
 ნამანტს ათხაქ⁶ ანოქს ვქსათხაყ
 მქსატს გრტქ ტმართიქსანს ვათორ
 მთიორიქსანს რანს, კ ნოქლად ვნოქს
 40 ააყანანს: ტჩს ქ მტტ რსქანთსაყ
 ქმასთონტ, არბასქხაყ აქთისანს
 ნოტჩს რრხთთი ვნაქსანსბაქოქს ქ
 რტქტე: ტრ ქ ტიქოქტეხანს რტქტე თოს-
 სბნს ატიქოქათქტ⁷ მსადეო, ირ მთი-

* ნუსხაბი¹ ასეა! ² გამოცემაშია: გრსასთონს.

აღდგომილ იყო ეკლესიათა, და მოსრ-
ვიდა და სდევნიდა სამწყსოსა¹ მას
ქრისტოსსა, იგივე მახვლი აღიღო ქრი-
სტემან და მისცა ეკლესიასა განშორე-
ბად უკეთურებისა მის, რომელ ზედა
ეკლესიითა აღდგომილ იყო. და ესე
არს, რომელსა-იგი ნეტარი დავით
იტყვს, ვითარმედ: მახვლ აღიღეს ცო-
დვილთა და გარდაცუეს მშულდსა მა-
თსა, მახვლი მათი განწონენ გულსა
მათსა, და მშულდი მათი შეიმუსრენ.*

ეტყოდა ღმერთი მეცნიერთა მიერ,
ეტყოდა უმეტართაგანცა, რაათა ორ-
კერძოვე თქსი იგი ძლიერებდა აჩუე-
ნოს მეთევზურთა მათ მიერ, რაათა
ცუდთა მათ სიტყვთ პელოვნებანი
უწურთელთა მათ ენათაგან შეურაცხ-
ვენეს, და ბრძენთა მათ გამოცა, რაა-
თა სიბრძნითა მით უკეთურებითი იგი
მეცნიერებდა [888] განწმიდოს. და
ზღუდელ მოადგა სამწყსოსა¹ თქსსა,
რაათა კრძალულ იყვნენ. და რაა-იგი
უცებთა და მეცნიერთა აჩუენა, ეგრე-
ვე სახელ მოწაფეთაგანცა,² და თქუა³,
ვითარმედ: ვითარ ისმინე, მეძმლებელ
იყო ქრისტე დასაბამსა მას სახარებო-
სასა მეთუთაცა დადგინებდა ქადაგებ,
თანა-მოლეთაწე ყოფად ღმრთის მსახუ-
რებისა მის, ვითარცა-ესე აწ არიან,
არამედ არა ყო ეგრე, რაათა არა მი-
ზეზი დაედვას⁴ ზედა კეშმარიტებასა,
ვითარმედ კაცთა განწყესებითა და არა
ღმრთისა ძალითა დაემტკიცენეს ეკლე-
სიანი. განაშორა იგრ კაცობრივისა შე-
წევნისაგან და შთააცუა ზეცისა იგი
ძლიერებდა. ვიდრე ღმრთის მსახურისა
მისმდე კონსტანტინე მეფისა ოც და
ათოთხმეტნი შარავანდელნი დადგო-
მილ იყო(!) ბერძენთა ზედა შემდგომი-
თი-შემდგომად. და სარწმუნოებისა
მორჩილებასა არაეინ ინება შედგომად,
რაათა გულისხმა-ყო, რამეთუ მადლსა
მას არა კაცობრივი შეწევნაა უქმს,

* ფსალმ. 36. 14—15

ნუსხაშაა: ¹ „სამწყსოსა“, სომხურში კი „სარწმუნოებასა“, რაც სწორი უნდა იყოს
[ქართველ მთარგმნელს ვნისათამს (=სარწმუნოებასა) ვნისონ: (ე.ი. სამწყსოლ) წაუთი
თხავს]. ² „მოწაფეთაგანცა“ შეიძლება ცუდად ამოკითხული „მეფეთაგანცა“ იყოს, როგორც
ეს სომხურშია. ³ თქუა|სტუჟა. ⁴ დაედავას.

რსაჲს ღერ ჩაქალაქ ხსენებხვას, და
კორეჲრ იბაქერ ვადალიონ¹ ჭრისათიხ,
ღნიონ სოსსერ ათი სხნარარენ, და ხთი
ბნით ხსენებელი, ქანხელ ვამხნან
ჯარილქინ ირი ქიქრაქ ქანხიჯე: სე
აქსი ხსელ ჯე ვირ ხრანხიქსი ოაქიქ
ასქერ, ხქიქ სორი ჩანხინ მჩიქლირე, და
ქარხეჩინ ვაქიქონსა ჩარხანგ- სორე
ნიგა მთეხსნი ქი სქრთსა ნიგა, და აქი-
იონე ნიგა სორთახსეხენი²

ნოსხვალ მსოთლად ქამათნი იქე, სო
ახვალ და თქითიქე, ვქი ხელიქლიმქე
ქიქერ ვორიქქინსი ვიქვანხიქე, ირთორ-
იქენ, ვქი ვთარაქაროთ რანხენ ზარ-
თაროქქინსი ანქარქ ქევიქენსი სოთი-
ქე. და ქამათნი იქე, ვქი სორიქიქო-
ქხამქენ ვქიქორამანქიქქინსი აქარ-
ქხსე. და აქარქიასქ აქათხელ
ქვალათანი¹ იამრავთიქსე ვამარქნი
სე ვორი ქინე ქი თქესთანი და ქი
რანხიქონსა ვორიქხე, ვნიონსი და ქი
ქვალორქი, და ქიქ ვქარქიქ ქე. სორი
ქვალორქი ღერ სხნარარენსი ქი იქე
ქვანსი ვქიქორამანქიქქინსი აქარ-
ქიქქინსი, და ქათანგნიომ ნოქაქინ
ახსელ ვქვალორქი სი ჩანანგნიორქიქინსი
ქაროქიქქინსი, და აქათხიქარქიქიქსი
ქაროქვანელ ასათიქაქათიქქინსი,
ორქესი და აქქამხნი, აქი ქარარქი, ვქი
ქიქ, ვქიქ ვქარქიქე ვქამაროქქინსი
არქანხიქე, ქიქ მაროქქინსი აქათიქანო-
ქხამქე, და იქე მსოთხიქი ვორიქქინსი,
ჩასათახვალ ხსენებხვი: მხიქსე
ქვანსი ქი მაროქქიქენსი იქინსი
ქქინსი, და ვქესეიქე ვქესიქლირ
ვორიქქინსი: მქინსი ვქარქი
ასათიქაქათიქ ვქიქიქათნიქანიქი
ხქინსი და ჩქინე ქვალორქე ქი
ქათიქიქე ქავთნი ჯიქიქიქი, და
ქიქ ვქალათიქნი ჩანანგნიორქიქინსი
ქვანსი მათხსელ. ვქი ოსეჩი, ქიქ ვქორქენ
იქე მაროქქიქენსი ქინე ვორიქქინსი
ათნიქსი, აქი ვქიქინსი ოქნიქ
ქვალორქი სე

ნუსხაშაა: ¹ „სამწყსოსა“, სომხურში კი „სარწმუნოებასა“, რაც სწორი უნდა იყოს
[ქართველ მთარგმნელს ვნისათამს (=სარწმუნოებასა) ვნისონ: (ე.ი. სამწყსოლ) წაუთი
თხავს]. ² „მოწაფეთაგანცა“ შეიძლება ცუდად ამოკითხული „მეფეთაგანცა“ იყოს, როგორც
ეს სომხურშია. ³ თქუა|სტუჟა. ⁴ დაედავას.

არამედ თუხი იგი ბუნებითი აქუს. და რამეთუ იხილა ყოველი სოფელი შეცთომასა შინა და რაათა არა მიზეზობდენ მიზეზად ცოდვისა და თქუან, ვითარმედ: უცებნი და უმეცარნი შეიტყუენა და მეფეთა და პელმწიფეთა ვერ შეუძლო დამორჩილებად, შეკურნა სიტყუანი თჳსნი, და შეადგინნა მეფეთა ღმრთის მისახურებად, და წინამძღუარ ექმნა ყოველთა ნათესავთა ერთობასა ექმნარტებისასა, რაათა განცხადებულ იყოს, რამეთუ მეფეებან და უფალმან უფლებათამან მცირედითა ქადაგებითა გარდამატებული იგი ზეცისა წლიერებაჲ აჩუენა.

წარკითხნეს დღეს სახელნი იგი მოციქულთანი, მიმოედვა მეთევზურთაჲ მათ, განითქუა უცებთაჲ მათ, რომელთა სწავლაჲ იგი მიმოდადღეს სოფელსა. გულისხმაჲ ყავ ძლიერებაჲ, რამეთუ თავ ათორმეტთა სიმონ იყო, რომელსა ეწოდა პეტრე, სიძირკუელი ეკლესიათაჲ და სიმტიციჲ ღმრთის მისახურებისაჲ. სიმონ სახელი მამისა და დღისიგან აქუნდა და პეტრე მაცხოვრისაგან ეწოდა, [234] რამეთუ პრქუა: შენ გერქუას პეტრე, რომელი გამოითარგმანების კლდჲ, და მაგას კლდესა ზედა აღვაშენო ეკლესიაჲ ჩემი.* ყოველივე ქადაგებაჲ სარწმუნოებისაჲ კლდესა მას ზედა დამტკიცებული დგას და მწვალებელთა შეცთომილებაჲ ზედა დაუმტკიცებელთა თიჯისა. სხუაჲ არს კლდე იგი ზყარი, რომელსა შენებულებაჲ იგი ზე უპყრიეს, და სხუაჲ არს მიწაჲ იგი დაუმტკიცებელი, რომელმან ვერ დაუთმის შენებულსა. დაუმტკიცებელ არიან სიტყუანი მათნი, განცკვრებულ¹ არიან თქუმულნი, ტყუელი არიან განწესებულდანი მათნი, რამეთუ კაცობრივ არიან ზრახვანი იგი, შეერინნეს სამწყსოსა² მას ღმრთისასა, დაშურების თიჯაჲ

დასჯი ვამსნაჲს აჯიარს სთხი მიორიოქსანს, გი მი³ გარბხილ ირ აათნაიქიჩინს დყასინათი მიღავ, სახიგნს⁴ ქტ ვიოქთი ს დანსკარბა სავრავ სარხი, ს ვქსავაიორი ს დიქსანხა ი⁵ ჲ ნიქ ბსინ⁶აჲს ი მასინსაქ არიკანხი, ქათს ვრანს, აბტ ვქსავალირი ნიქ ქბიქ ასთიობტყავთიოქსანს, ს ათაქნირიქ ამანსაჲს ადგავს ი მი⁷ მქარანსოქსინ ნქმარიოქსანს. ვიქ ქათნიქ ქიგი, სქტ ქავალირი ქსავალირი ს თქრს თხირან⁸ გიქვი ქარიოქსსამქ ვათანქ მსბოქსინ ხრიკანალიქ მასთიოქსანს ხვიკი;

ღსქსრევანს აქიორ ანიოანდ ათადხვიგნს, ქარიოქვანს ბქნიორენს, სიქსკ ნარილ თქსმარიანს რანდ, ირ ვამხნაჲს ქრათი ნსბაქსვიოქსინს აქსარარქ⁹ ნს მქთ გქრ ვორიქსანს. ათავქინს, სატ, ხრიკთასანს¹⁰ სქმინს ჯრი, ირ ანიოანხევანს ჳხარიო, ქქმანს სქსიგნვიიქ, სქმანს ასთიობტყავთიოქსინს; დსქმინს ანიონს¹¹ ი სიოქ ს ი სიოქ¹² იონსქრ, ს ჳხარიო ს ქხნარარქნს ანიონხევანს. რის ხს, სატ, ჳხარიო, ირ ქარიქმანსქ ქქმ, ს ი ქხირაქ აქიქქ ქქმქ ქხნსიგნს. ვსქსიგნსქ იმი¹³ მამანსაჲს სქსიგნსაქსანს ქარიოქსინს ი ქხირაქ¹⁴ ქქმქ ნათიათხილ ქაქ, ს ამანსაჲს ნხრბოანბაქსანს მიორიოქსინს ი ქხირაქ ვაოქვიაქიონს ქაქორ აქქ ქქმანს ნათიონს¹⁵ ირ ვქხნიოანბნს ი ქხირ იონს, ს აქქ ნიქ ვაოქვიაქიონს¹⁶ ირ ქანს-გარათ ქხნიოვანს. ნა ს ქხნქსაქ ანბქნს ქანსვარათქ. ვაოქვიაქიონს ხნ რანდნს, ვიორთ ხნ სთიენს, ათვითონავ ხნ ქრიენს. დასჯიქ მარქიქსიქნს სთირიორიქ სს სქანინხვანს ი ნალათინ¹⁷ მსთიოქიქ, ს ქანსაქსანს ვქქმანს ქარიქსარხი, აქქ ქმანსიქ ი აქარიოქსინს ქქმანს. ვრიონდ, სატ, ნქბიქნივ იქ კაოქქმანარხევანს ვნაი¹⁸

* მათე 16, 18.
 ნუსხაშოა: ¹ განცკვრებული¹ შებღალელი დაწერილობა ჩანს „განცეხებულ“-ისა (წმრ. სომხურ. შესატყვისი ვიციონ). ² სამწყსოსა, სომხურით უნდა „სარწმუნოებასა“, ისევ დაუკვირებლობა ჩანს მთარგმნელისა.
 135

იგი კლდისა მის შეძრვად, ხოლო არა მიეცა კლდე იგი შეძვრად, რამეთუ თქუა: ბჰენი ჯოჯობეთისანი მას არა ერეოდიან.*

მსგავს არიან მოწაფენი იგი მწვა-
ლებელთანი ალიზისა¹ მოქმედთა, რა-
მეთუ იგინი თივისა მისგან ნაყოფსა
ჰგონებენ და ვერ განამტკიცებენ და-
ვნილსა² მას, და უჩს რეცა მტკიცედ
ფართარი იგი. ჩას მტკიცედ, ვიდრე
მანებელი ზედა არლა მიწვეულ არს,
უკუეთუ ანუ წყმა გინა ლუარი გინა
თუ ცეცხლი ანუ თუ სხუა რავე შე-
ემთხვოს, ვერ წინა დამდგრომელ არს.
ამისთჳს წინაწარმეტყუელი იტყუს მათ-
თჳს, რომელნი ქუეყანისასა რასმე ეს-
ვიდენ და ჰგონებდენ, ვითარმედ არა-
ვინა იყოს ვნება. ღალადებს და იტ-
ყუს: ესრე იტყუს უფალი, შთაჰედ თი-
ვისა და აზილე ბზითურთ და განაჰმე³
ვითარცა ალიზი, და ცეცხლმან შეჰჰა-
მოს შენ**.

შეატყუებს მათ, რომელ-
ნი გორცნელებისა და ქუეყანისასა
რასმე ესვიდენ. ეკლესიაჲ საძირკუელი
კლდს. დაღათუ თავადად კლდედ ეკ-
ლესიაჲ ვთქუა, არავე ვტყუევი და არცა
კლდესა მას უვარ-ვპყოფ, რომელსა ზე-
და დამტკიცებულ არს; კლდს არს
ეკლესიაჲსაჲ, რამეთუ მტკიცს იგი
კლდს აქუს, რომელ არს თავადი
ქრისტს; და მეორე იგი კლდს—პეტ-
რე,⁴ რომელმან-იგი წამებით მიილო
სახელი, რამეთუ ჰრქუა: შენ ხარ
ქრისტს, ძმ ღმრთისა ცხოველისაჲ.***

5 *ნამან ხნ აჯასხროდნს ნსრბოაბიოყავ,
კალადფირბაჲ, ირ ვაღილანს არქანბი-
გხნ. ღანღი ზიდა ვკალთჳს კნათო-
ბქილანს ქარქილ ღამ ამიღხნ, და ან-
აჲს ათინხნ ღარბრაფიჳს ელიტხნ, და*
10 *სრსხ ღასათ¹ აილანს; სრსხ ღასათ, ძინ-
ღს მწასასქარ ღნღ ღი ქსრავ ღიღ ნა-
სხაღ. ააჲა მღ ანბარს კამ ნსღნღ,
ღამ ღორ კამ აღ ღნღ ღი ღიძი ღარ-
კანბიღი, ღკაღ კაქასათანბი; ღასს*
15 *ანბორქი მარფარტნს აო ანბორქი² ირ
ქსრქარაღორ ღრს ღნღ მათარ ქინბიღს,
და ღამარქინ, მღ ღქინბიღი მათარ ღნღ
ანბორქი³ რარქარბი, მღ აქასაჲს ააღ
აღრ, ღღ ღი კალ, და კიქხან⁴ ḡნღ ქარქი,*
20 *და ღარბრაფი⁵ ღანს ვაღილანს, და ღორ
კსრბიღს ვღღღ.*** მანბორქიანს ვანბორ-
ბიქი, ირ ღი მარქმანაღორ ღნღ და ქსრქარ-
აღორ ღრს მათარ ბიღს, და აოანღ მარ-
თოლქხანს ღნღ ვორილქინს ღამარქინს;*
25 *სქსიღხეღორ ღამან⁶ მქმან, და ნსრბოაბი-
ოღავ სროსაღქმან; კამხეღალ მარფარ-
ტნს ვიღანბი, მანანაღორ მათოლბ
ბასღ მარფარტინს. ნმღ ირქინბი⁷ ღნღ
სსხიღხეღი ღი, ირ ღი ქსრავ მქმან ღასათა-
თხაღ ღი, და ირქინბი⁸ ღნღ ნრსაქანს*
30 *მარქინსაღ, ირ ღკაღ ღი კაქი და ღი
ღასათოლქხანს, ააღ ვსღღღღღღ მარ-
ფარტ, აწ ვოლ ღნბ აღილან მქი, და ვრ-
ღმან⁹ ვსროსაღქმან, და აქათხან¹⁰ ვნოღალ*
35 *აქათინღღ.*** ღასან ღ¹¹ ḡრ აღილან. ვი ḡსანს
ბიღის ვღღღღღღღღღღ აღილანს და ვქინბი-
სროსაღქმან კაღილანბიქსრავ კაქი, და სსხ-
ხეღორ ღამან¹² მქმან ღი; მანანაღორ მღ და
სსხიღხეღი¹³ მქმან კიღღღღღ, ღათბღღღ. და იღღღღღ-*
40 *ღნ ღორღი მქსრავ კაქ¹⁴ ḡრანამან. მქმან ღი და
კსხიღხეღი. ღანღიღი ვღასათათოლან მქმან ḡსნი*

* მათე 16, 18. ** ესაია 33, 11. *** მათე 16, 16. **** ებეკ. 4, 1—2.
ნუსხაშვი: 1. ალიზისასა, 2 დაჯნილსა. ሽ განაჰმე. 4 პეტრს.

ბოლო ესეცა მნებაეს გა[მჰჰ]მო.ქემ-
 მართებდა, ვითარმედ, რადასამე იოვანე
 მახარებელმან, რომელი-იგი უმეტეს სა-
 ვსე იყო, რომელმან-იგი სახარებისა ცუ-
 არნი თუხად შეკრიბნა, რომელსა-იგი,
 ერქუა ძმ ქუბილის, რომელმან-იგი ყო-
 ლადვე ადგომისა მის მადლნი თუხად
 მიიზინდა, ვითარცა იწყო სახარებისა
 მის, არა პეტრესებრ ვმა-ყო და არა
 თქუა: დასაბამით იყო ემ, და არცა
 თქუა: დასაბამითგან იყო მხოლოდ შო-
 ბილი, არამედ ძმ და მხოლოდ შობილ
 სახელი დაუტევეა და სიტყუასა მას წო-
 ვილა და თქუა: დასაბამითგან იყო
 სიტყუა და სიტყუა იგი იყო ღმრ-
 თისა თანა და ღმერთი იყო სიტ-
 ყუა იგი**?. პეტრე¹, არა თუ სიტ-
 ყუა, სახელი ჰრქუა მას და ნეტარ
 ეწოდა, არამედ ედ ღმრთისა წამა.
 და რადასამე ნეტარმან იოვანე, რომ-
 ლითამცა ნეტარ ეწოდა, დაუტევეა და
 სიტყუასა მას მირბიოდა, ვითარმედ:
 დასაბამითგან იყო სიტყუა? მოცი-
 ქულთა მათ უწყოდეს, რასა-იგი ქადა-
 გებდეს, და რომელთა-იგი მათგან შე-
 წყნარებად იყო, არა დასცხრებოდეს
 უმეტეს სიტყუად. რამეთუ დასაბა-
 მითგან იყო სიტყუა სახარებისა
 მის, სიტყუა იგი ღმრთისა მიმართ
 ობრის, რადათა არა კაცობრივთა გო-
 ნებათა საღმრთოთა კერძოთა იგი მო-
 ძღურება შეაგინონ, რამეთუ რაემს
 ძმ სახელი ესმის, მამაცა და დედაც-
 ყა გულსა მოიჭადონ. მისთვის სიტ-
 ყუა თქუა, რომელი-იგი შემძლებელ
 იყო მუნქუესგე დასაბამსა სიტყუსასა
 გამ[ო]უთქუმელისა მისთვის თქუმად.
 და იხილე², რომელი-იგი სახმ იწყო
 თქუმად, კიბენი აღკმართნა და მრ-
 ვალსა მას დაკიბულსა აღიევიანნა, ძმ

დრქითით. ს მქსა ქქამ, ვ მხოროთ¹ ირ
 დოსანოქსხამან ათ დანანს. იოლ ხს,
 სასქ, რქრითონს, ირქქ მსათოქი
 კსნდანსიქ²
 რსაქე ვაქნ კამქმ რეკროიქ, ხქქ
 5 დნდ³ რ მონანნქსა ასსთარანქ⁴ ირ
 აქნჯაქი ათასსიქსხამქ ქქ ზქ, ირ
 დასსთარანსიქსან ანბქსა ქანბქ ამ-
 ქიქხსაგ⁵ ირ დქნ ირთამანს, ირ ვა-
 მანსან მქანგამაქნ დქორქოქქს
 10 ჰნორანს ქნქნს კორქსაგ, ქ სქდქრან
 ასსთარანსიქს ქსქს ქ მსორანს ქორ-
 რანს. ჯასაგ, ქქქ ქ სქდქრანქ ზქ ირ-
 დქ. ს იჯ, სქქქ ს სქდქრანქ ზქ მქათქრს.
 აქს დორქოქ ს დქქამბქქ ქოქსაქ
 15 დქორქოქს, ქ რანს ხქს. ქ სქდქრ-
 ნქ ზქ რანს: სქ რანს ზქ ათ მსითასბ,
 ს მსითასბ ზქ რანს⁶. მხოროთ⁷ იჯ დქ
 რანს კოქხსაგ, ხქრანსეგა, აქქ დქ ირქქ
 დქანსაგ-ქს დქნქ⁸ რარქბქ რქანსქქს
 20 მონანნქს ვქრანოქსანს სქოქ, სქქ რა-
 ნქს დქქოქსაგა სქარქსაქს დქთქრ
 დქ⁹ მქ დქორქქს. ს ირქ ქ ზოქანსქს
 დქქონსიქს ქქს. ქანდქაროქქს ათას-
 სიქქსანს რანსქს: რანსქ სქქდქრ
 25 დქორქოქსანს სქ რანს ქარქანსიქ სქ
 ქანსარქან სქსიქს დქქქ, დქ მქ¹⁰ მარ-
 დქსქს მსიქ დქასოქასბქსქს ქარ-
 დქასთაქქსანს აქ სიქდქოქსანსქს
 ირქქ სქსაქ, დქარქ სქ მქარქ ქ მთაგ
 30 ათბქანსქსქს, სქქანბქოქქს, სქ დქქ
 სქ მქარქოქ კარქს. ქანს აქნორქქ ქ
 ქანსქს ირ დქორქოქს ვაქ, ირ კარქოქს ზქ
 ანდქსქ სქდქრანს ქარქათოქს დანსქარ-
 ხანს მქსქსიქ სქ სთს ირქქსიქ¹¹ ქნქ
 35 კარქ ქ კქრ არქანს. ათსიქსაქს დქას-
 თასსაგ, ს დქქ დქოქმ ირქოქ დანსქ
 დქქქ ქ დქქს ირქოქს ქორქოქსან-
 იქ ქქ ვაქს ქნქ დქორქოქს, აქქ დქქოქ
 ქამანსიქს აქანს: ქ სქდქრანქ ზქ,
 40 სასქ, რანს¹². ვქ დქანსქარქსანს დქოქ-
 განსქსიქს სქ დქანსქსანს აქათ სქქარ-
 ხანსიქქსანს:

* მათგ. 16,16. **იოანე 1,1.
 ნუსხაშია: ¹ პეტრემ. ² იხილმ.

და წამებს თვთ, ვითარმედ; რომელი თულამან არა იხილა და ყურსა არა ესმა და გულსა კაცისასა არა მოვდა, განუმზადა ღმერთმან მოყუარეთა თვს-თა* სასუფეველი, რომელი-იგი მიცემად არს წმინდათა, არა ამის სოფლისა, არამედ ზეცისა.

ისმინე¹ სიტყუაჲ იგი უფლისაჲ, რომელი თქუა; მსგავს არს სასუფეველი ი ცათაჲ სათარომელსა, რომელი სდევან ზღუასა და ყოვლით კერპოვე შეიკრიბის მას სათარომელსა** . იყავნ ჩუენიცა შეყენებაჲ და მას შინაცა ნადირობად. და საკურველ ესე არს, რომელ დღეს ვითარცა თევზი შევარდა სათარომელსა მას, ხვალისაგან ვითარცა თევზის მონადირი³ სხუათა მოჰნადირებს ზღუასა შინა. თევზნი იგი შეყენებულნი სათარომელსა მას შესაქმელად არიან, ხოლო აქა შეყენებულნი სათარომელსა ამას სიკუდილისაგან ცხოვრებად შეკრიბნის. და მისთვის ჰრქუა უფალმან პეტრეს², ვითარმედ: სდეე მარჯულ კერძო სათარომელი იგი და შეკრიბე სიმრავლ⁴ თევზებისა.*** გულის[387]ხმა - უყოფდა გამოჩინებულითა მათ გამოუჩინებელთა მით გულისხმის-ყოფით შედგომად, რამეთუ ჰრქუა მუნქუესვე⁵: ნუ გეშინინ სიმონ, ამიერთვან კაცთა მონადირე⁶ იყო.**** იყავნ⁵ ჩუენ ყოველთაჲ მასვე სათარომელსა შინა მართლმადიდებელთა მათ თანა შედგომად.*****

ხოლო ნუ უცხო და ახალ გიჩს, რაჲმს გესმის გმობაჲ ქეშმარიტებისათვს, მოიკნენენ წინანდელნი იგი წმინდანი. სტეფანე იხილნა ცანი განხუმულნი და ქრისტ⁷ მარჯულ ღმრთისა; ვითარცა იხილა, ვმა-ყო და გმობა უჩნდა ქადაგებაჲ იგი მისი. წმინდა იგი და ვმა-მალად ნესტ⁸ ვალადებდა, ვითარმედ: ეხედავ ცათა განხუმულთა

რასთხაჲ მათობაჲ სერქსაჲ ჯაროვ
სრეჯაქობიან თაღეჲ ჯაროვ, ი'
აჯღა-არაკანსა, აქ ღერქნალორნი:*

*ნამჩნ ჩასკ თხაონ ჯორ. ზამან ჯ
არეჯაქობიან ხერქსეჲ იოქანს⁹ იორ
არქანსეჲ ჩ ბიქ, ჯ კამხანაჲ ჯიქ-
მანუჲ ბიოქიქუქ.*** ღნუჲ აქნ იოქანსა
ქიქი მსეჲ ამხნხეჲონ ანქანსე, ჩ
ნამჩნ ირს გოთანსე; ხე სეჲანსექიქე აქნ
ხნ, ღი იორ აქიორ ქერქს ბიქსე ანსეჲ
15 ღნუჲ იოქანსა, ქაჲღი ქერქს ბქნორს აქლ
ბქონსა ირსაჲ; მსეჲ ბქონსე ანსეჲქიქ
გორქიქ ჩ მარ ხერქმან. ჯ ათიო ანსეჲქ
ქსნაჲ ღნუჲ იოქანსა¹⁰ ჩ მაროქანსე ჩ ქს-
ანსა ბიოქიქნი; ქასან აქნორქიქ ვ მსთიო
20 სასე ქსნარარს, ქსე ქაჲსეჲქიქ არქ
გეჲორქიქ. ჯ ბიოქიქსეჲ ბიქსე ქაგომ.***
ოთიოგანსე ქსე სრსექიქეჲ ჩამანსეჲსე
ქამათიო აქარო ჯ ხერქაქ. ჯანსეჲ ჯ
აო ამჩნ ჩასკ სასე, მჩ¹¹ ხერქსეჲქიქ მსთიქ
25 ქაქამ¹² ჩხთსე გმარქიქ ირსაქსეჲ ჩ,
ქსანსა.***¹³ აქნ ჩასკ ჯ, ღი ჩ ქაქსეჲსეჲ
ქსანსე გრასეჲსე:*****

*ჩაჲჲ მჩ¹⁴ იოთარიოქიქ ჯ ნიორ ჩქ
35 გრანსეჲ ჩამარხეჲსე, ქიორქამ თხას-
ნეჲსეჲ ჩაქიქიქობიან ჩხეჲსეჲ გქმარ-
თიქსეჲმარსე. გმთა¹⁵ აბ გოთოქსეჲ სიორ-
ქსეჲ ჯ გქიქიქიქ ღნუჲ აქმ¹⁶ მსთიოქიქ,
გორ სისანსე გარიოქსეჲ, ჯ ჩაქიქიქსეჲ
40 ქარბქიქ აო¹⁷ ქასანსე გარიოქსეჲსე;
ქერქს ჩნსეჲსე სიორსე ჯ მქბარქარქაო*

* I კორ. 2,9. ** მათე 13, 47 *** იოანე 21,6. **** ლუკა 5, 10 ***** ამის შემდეგ უბრუნდება გაწვეტილ თავს, მხოლოდ არა თანდევნებით, არამედ ადგილების გამოტოვებით. 88. 89. 76, 37—77,6; 77, 14—77, 26; 84, 14—85, 11; 85, 31—86,6.

ნუსხანი: ¹ ისმინე. ² პეტრეს. ³ მუნქუესე. ⁴ მონადირე, ⁵ იყავნ.

და ძესა ღმრთისასა მარჯუენით ღმრთისა. ვერ დაუთმეს ჰურიათა მათ ქეშმარიტებისათა მათ სიტყუათა, არამედ ჯელნი ყურთა შეისხნეს, ვითარმცა საგმობელად გაპოაჩინეს ქაღაგებმა იგი და არა ქეშმარიტად. და აწ ნუ ახლად და უცხო რაა გიჩს ქეშმარიტთა მათ სიტყუათა გმობაჲ, რამეთუ ჩუეულ არიან მწველებელინი უკეთურად გარდაქეუვად სიტყუათა მათ მწენთასა.

რაჲსა ჰგმობ სიტყუათა მათ წინაწარმეტყველთასა? რამეთუ სადა ქეშმარიტებმა არს, მუნ არა არს შიში, და სადა სარწმუნოებმა არს, მუნ ძლიერებმა არს, და სადა ურწმუნოებმა. მუნ— დაჯსნილებმა, ვითარცა ჰრქუა ქრისტემან მოწაფეთა მათ, ვითარშედ: რაჲსა დამედგრებულ ხართ და არა არს თქუენ თანა სარწმუნოებმა? * ჰხედავა, რამეთუ სადა სარწმუნოებმა, მუნ სიმკნე? რამეთუ თქუაცა, სტეფანე სავეს სარწმუნოებითა და ძლიერებითა იქმოდა სასწაულსა დიდ დიდსა შორის ერსა მას. და აბრაჰამისთჳს იტყჳს პავლე, ვითარშედ: არა მოუძღურდა ურწმუნოებითა**

შევიწყალნეთ სული ჩუენნი, ავოცე სიმწარს იგი, განიშორე პირველი იგი, დაემორჩილე ღმრთისა, რომელსა იგი ეშმაკინცა დამორჩილებულ არიან, ნუ ხოლო ეკლესიას მორწმუნე და გარე გამოსრულ ურწმუნო, ნუ ხოლო ეკლესიას დამორჩილებულ სიტყუასა ამას და გარემე გარდაქეუულ უკეთურად! სული აღმცირობული, აღძრვასა ვერ დგან დამტკიცებულად. სული მოშიშისა გამოცდასა არა გარდაიცვალოს, ღმრთის მსახური ღუაწლსაცა ღმრთის მსახური არს და სიყმილსა მკნე და საესებასა არა დაჯსნილ. ღმრთის მსახური მოთმინე და შემძლებელ არნ და არა იცვალის ცვალებ-

ქიოწ, *ქტ თხაანხა ვერყინს რახეაღ და ვორეტი მარეტი* ვტი ღაქი რნიე აჲმტ *სათოობიქ, ჯქაქან ზრხეაქენ ტიქტ* *ბჲმაროთქსანს, აქქ ხეჭის ვასქანჲს,* *ორეაქსა ქტ ზაქიქოქსიან აქათმხეგტი,* *ღა ნ'ჯ ბჲმაროთქსიან ჳარიღხეგტი სღ* *არეკ მი' ხნჯ ზორ ღ სათორთიქ ზამარხეგთა,* *ხბქტ ბჲმაროთქსიან ზაქიქოქსიან ღარბტიგტი.* *ღანვქ სიქორ ტ ჳაროთქსიან ღიღარს ვათოღქინოთქსამანქს* *არქანხელი*

ჯი' სბქბხსა ვმქერ რანს. ს ქსბქბხსი *ღამარეღარტიგენი; ჳამარბდაქტი ბჲმაროთქსიანამე* *თაქ ქბქტო, იღრ ბჲმაროთქსიან ხეგტი,* *ანღე ჲი'ღ იღრეღ სრქიღღ.* *იღრ ზაღათეღ ხეგენს, ჳრასანჲს ვიანღიქსი.* *იღრ ზაღათეღ სნ, ანღე ვოროქსიან ტ, ღ იღრ ანზაღათოთქსიან, ვანღიქსიანღ.* *ყხნარარს ათსეე ვაჯაქსიქსიან* *ქტ რნიღღ'ქ ქათათსიქსიქტ ჲეღ. ღ ჳონქიღ ზაღათათი.** *სხსანსიან, იღრ ანზაღათოთქსიან ტ, ქათათაროთქსიან ტ. ღ იღრ ზაღათეღ, ვოროქსიან: შთხიანსიან, ათსე, ქტ ზაღათოქღ ღ ვოროქსიანამე* *ანხეღრ ნჯანს მხბამხბიან ჲი მჯღ ტიღიქიღრხანს, ღ ვსქრამამტ ათსე ვაღღიან, ქტ ჳერქამთხეგ ანზაღათოთქსიანამე* *აქქ ვორეგაღ ზაღათოქღ***

ბნაქიხვიეღ ღ ვღნჯავევიეღ ჲი ზიღიქსი. *ბი'ღე ჲი რეგ ვბქიქსა'ღ, ვნჯსა'ღ* *გტანღენ, ჲი რანგ ვხრხეგ ვაქიქსიან, ზნავანღე ქერ სათოობიქ, იორიან ღ რღენ* *ზნავანღე ხეღის; ვათიქიანხეგისაგენს* *ვეგეღ ქიქიქსიანღე ჲი რანგენ. მი' ქსიქსი* *ღეგვიღენ ზაღათაგენაღ, ღ აროთაგენ* *ხქსაღ' ზერხთიქიქსი ქინტიგთა, მი' ათათიქსიანბიღე ჲი რანგენ, ღ აროთაგენ ხქსაღ,* *ქანსანოთქსიან ვათოობამხტიგთა; იღრ* *ქსქსი ჲი ქიქიქსიანღენსა ქქაქსიქსიანსანი,* *ჯაღინიქ ზათათოთქსიან. იღრ ხერქიგამბინ* *ანგანსი რნიე ქიქიქსიანღენს, რაქენ ხნგენ* *იჯ' ქიქიქსიან. ათათობამაქსიან' ღ* *ჲი აქათიქიქსიან ათათობამაქსიან ტ, ღ ჲი სიქიქსიან* *ანათიქსიან, ღ ჲი ქიქიქსიან*

* მათე 8,26. ** ჰრომ. 4,20 ნუსხაშია: 1: დაემორჩილე 2 აღძრავასა

თა ეკლესიათათჳს მიუგე სიტყუა ესე, ვითარმედ ეკლესიასა ერთი უფალი აქუს და ერთი შემოქმედი და ერთი ღმერთი და ერთი მეერთისა მპყრობელი და ერთი მეფე. ხოლო რაეამს იგი ვესმეს, ვითარმედ ერთი განუყოფელი იგი სამებაჲ, გულისხმა-ყავ დაუსრულებელი იგი და განუყოფელი მეუფებაჲ, დიდებაჲ იგი და ჭეშმარიტებაჲ, რომელ არასადა განიყოფი[ს], არამედ დგას და ჰგიეს სამარადისო ცხოვრება, რომლისა იყავნ ჩვენ ყოველთა მიწვენაჲ ჭეშმარიტებითა დიდებისა მიცემად მამასა და ძესა და წმიდასა სულისა უკუნითი უკუნისამდე, 15
ამბჳ.

სისიღესტ' მქ თქერ იღნი და მქ მათიად, მქ არარქი, და მქ ამხნასკაქ, და მქ ქაგალორ: ჩაქე ქორთამ დამქნ სნსა, დანჳსკ სერიორიქიქნიან ათ დამთაღ, 5
დანიქაქანან და დანსიღ ქაგალორიქიქნი, დქათა და დღამართიქიქნი. და ი'ჯ ხრქღ რაქანქ, აქქ კაქ და მნაქ მჯთიჯნალორ და კხნარარ. ქორიამ ქიქქ ამხნხვიონ მსიქ ქაქიქქქ დამართიქიქნიამ, და ქათა თაქ ზორ და ირიქიქ და ზიქიქნი სრიქიქ, აქქამ და მქქთ და კაქიქთხანან კაქიქთხიქ. ამქნი:

И. В. АБУЛАДЗЕ

ШТУДИИ ПО ГРУЗИНСКО-АРМЯНСКОЙ ФИЛОЛОГИИ:
ИСТОЧНИКИ НЕКОТОРЫХ ГЛАВ «МНОГОГЛАВА».
V. „ПАМЯТЬ ОБ АПОСТОЛАХ“ СЕВЕРЯНА ИЗ ГАБАЛЫ

Р е з ю м е

В одной грузинской рукописи XI столетия, именуемой «кларджским многоглавом» (A—144), помещено чтение, заглавие которого гласит: „Память об апостолах Северяна из Габалы.“ Известны и другие произведения названного автора, сохранившиеся в разных рукописных сборниках. Издаваемая грузинская версия «Памяти об апостолах», как показывает ее сравнение с древнеармянской версией упомянутого произведения, перешедена с последней. Перевод, согласно языковым данным, осуществлен в раннюю эпоху (V—VIII вв.) грузинской письменности.

ქართულ-სომხური ფილოლოგიური შტუდიები:
„მრავალთავის“ ზოგიერთი თავის წყარო
VI*. მარტლოზად ანდკიანისი და ანატოლუსი

XI ს-დან მოღწეულ ერთ-ერთ იშვიათ „მრავალთავს“, უკეთ „მარტლოგონს“, H — 341-ს, ჩვენში, და ერთს კიდევ უცხოეთში, ოქსფორდის უნივერსიტეტში (Bodl.), შემოუნახავს ერთი აგიოგრაფიული ნაწარმოები, რომელსაც ეწოდება: „წამებაა წმიდათა მოწამეთაა ანდრიანისი და კოლისა მისისა ანატოლისი და მათ თანა მოწამეთაა, რომელნი ნიკომილია ქალაქსა იწამნეს“. ტექსტობრივ ესენი ერთმანეთისაგან არ განსხვავდებიან, ასე რომ ერთი რედაქციისა არიან¹.

არსებობს მარტვილობის წიგნის სხვა ნუსხებიც. ისინი რედაქციულად პირველისაგან განსხვავებული არიან. ტექსტობრივი შეჯერების მიხედვით ესენი ორ ცალკეულ რედაქციას წარმოადგენენ. ერთი რედაქცია, რომელსაც ჩვენ ვეცნობით, ჯერ ერთი, ხელნაწერთა ინსტიტუტის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობით² და, მერმე, სინის მთის ხელნაწერთა აღწერილობით³, წარმოადგენილია ნუსხებით: H — 1370 და Sin. — 71, ხოლო მეორე რედაქცია, რომელიც გელათურ ხელნაწერთა კოლექციაშია დაცული, იპოვება აქ ერთი ნუსხით, № 1-ით⁴.

* წინა ნაკვეთები იხ.: ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, VI, გვ. 329 — 347, ენიმკ-ის მოამბე, VIII, გვ. 78 — 136; ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, IV, გვ. 111 — 144 და ამავე ინსტიტუტის მოამბე, V, გვ. 85 — 102.

¹ კ. კეკელიძე, ეტიუდები... V, გვ. 118.

² ხელნაწერთა აღწერილობა, II კოლექცია, კ. კეკელიძის საერთო რედაქციით, ტ. III, შედგენილია და დასაბუქდად დამზადებული ქრ. შარაშიძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით, თბ., 1948.

³ Catalogue des Manuscrits Géorgiens Littéraires du Mont Sinai par Gérard Garitte. Louvain, 1956.

⁴ ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიული მუზეუმი, ხელნაწერთა აღწერილობა, ტომი I, შედგენილია და დასაბუქდად მომზადებული მუზეუმის მეცნიერი მუშაკის ე. ნიკოლაძის მიერ კ. კეკელიძის რედაქციით, თბ., 1953.

აღნიშნული მანუსკრიპტებიდან აკად. კ. კეკელიძე მხოლოდ ორ რედაქციას იცნობს: პირველს (H — 441 და Bodl.) და უკანასკნელს (გელათ. — 1). წინას კიმენური რედაქციის ნაწარმოებთა რიგში ათავსებს, ბოლოს კი მეტაფრასული რედაქციის ნაწარმოებთა მწკრივში.

მესამე რედაქცია, რომელიც H — 1370-ითა და Sin. — 71-ით არის მოღწეული, ჩვენი დაკვირვებით, კიმენური რედაქციის ოდნავ გადამუშავებას წარმოადგენს ქართულ ნიადაგზე, შესრულებულს არა მეტაფრასული მიმდინარეობის მოთხოვნათა მიხედვით, არამედ ტექსტის გამარტივებისა და ადვილად გაგების ინტერესით.

ანდრიანენსა და ანატოლეს, ანუ ადრიანენსა და ნატალიას, წამების წიგნი ქართულს გარდა მოიპოვება ბერძნულადაც და სომხურადაც; ფრაგმენტები სირიულ ენაზედაც არსებულა^ა. რამდენადაც უცხო წარმოშობის ქართული აგიოგრაფიული მწერლობის მეტაფრასული რედაქციები ჩვეულებრივ ბერძნულიდან მომდინარეობენ, მისგან თარგმნელ ძეგლებს წარმოადგენენ, შესაბამისად უმთავრესად XI — XIII სს-ში, ამდენად ჩვენი ძეგლის მეტაფრასული რედაქცია ბერძნულიდან თარგმნილად არის შესაწყნარებელი. სხვაგვარად არის საარკვევი საკითხი იმის შესახებ, თუ საიდან მომდინარეობს კიმენური რედაქცია (კიდევ ერთი სხვა რედაქცია წამების წიგნისა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, კიმენური რედაქციის ოდნავ გადამუშავებულ სახეს წარმოადგენს ქართულ ნიადაგზე).

კიმენური ანუ გადაუქაზმავე რედაქცია, როგორც ცნობილია, წინ უსწრებს მეტაფრასულს. ჩვეულებრივ მას მიაკუთვნებენ ხოლმე XI ს-ის წინა ხანას, როცა ქართულად ითარგმნებოდა ლიტერატურა კიმენური რედაქციისა არა მარტო ბერძნულიდან, არამედ სირიულიდან, სომხურიდან და არაბულიდან. რა მიმართებაშია ქართული კიმენი აღმოსავლურ ენებზე დაცულ სათანადო ძეგლებთან, ამას მისი ამ ენებზე მოკითხვა და, დადასტურების შემთხვევაში, ერთმანეთთან შედარება გაავიკვევს.

წამების წიგნის მოკითხვა ზეზობელ ხალხთა ენებზე მას პირველ რიგში სომხურზე ავლინებს. იგი ცველი „მრავალთავეების“ (*ძაიღნატირ*) მიხედვით გამოცემულიცაა^ბ. გამომცემელს, როგორც სკოლიოგებში მოთავსებული ზოგიერთი შენიშვნიდან ჩანს, გამოქ-

^ა კ. კეკელიძე, ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, V, თბ., 1957, გვ. 118 და გვ. 158.

^ბ *ჟოურს დაკავთარნი ქიხნაჲ არივ, ზაიღნატირ დაიხაღე ქ ნაიღნაღ-რავ, ზაიორს, ახსნასიქ, 1874, ტვ 26 — 45.*

ვეყნებისას ბერძნულშიც უცქერია, მაგრამ ბერძნულთან სომხურის მიმართების შესახებ მაინც არას ამბობს, ასე რომ მარტვილობის წიგნის სომხური ვერსიის წარმოქმნის საკითხი სომხურ მეცნიერებაშიც გარკვეული არაა.

არც სომხური თარგმანის შესრულების ხანაზეა სადმე ლაპარაკი. ნერსეს აკინიანი თავის იმ ნუსხაში, რომელშიც ჩამოთვლილი აქვს აგიოგრაფიული მწერლობის V ს-ის ძეგლები, ანდრიანესა და ნატალიას წამებას არ ახსენებს, რადგან, როგორც ჩანს, მარტვილობის სომხური წიგნი V ს-ის შემდგომი ხანის თარგმანად არის მიჩნეული.

ანდრიანესა და ნატალიას წამების ქართულ-სომხური კიმენური რედაქციების მიმართების საკითხის დასმასა და ძიების აუცილებლობას პირველ რიგში ამ ნაწარმოების სათაურთა მიმართება აყენებს. საქმე ისაა, რომ ხსენებულ მარტვილობის წიგნი ქართულსა და სომხურში სათაურთა თანახმად იწოდება არა ანდრიანესა და ნატალიას წამებად, როგორც ეს ბერძნულშია, არამედ ანდრიანესა და ანატოლის მარტვილობად (*Ὁ ἁγιαγράφος ἁγίου Ἀνδριανίου καὶ Ἀνατολίας*). ასევე სხვაგანაც, ქართულ-სომხურ ტექსტებში, ხსენებულ მოწამე ცოლ-ქმარს, მხოლოდ ეს სახელები ჰქვიათ: ანდრიანე — *Ադրիანოს*, ანატოლი/ანატოლე — *Անათოიქ/Աნათოიქ*.

სათაურთა ერთნაირობა, სხვა ვერსიებისაგან განსხვავებით, ქართულ-სომხური ტექსტების გარკვეული დამოკიდებულების მანიშნებელი უნდა იყოს.

ასეთი ურთიერთობის მაჩვენებელი სხვაც რამ ჩანს ტექსტების ერთმანეთთან შეჯერებით. ერთი თვალში საცემი მოვლენა ისაა, რომ თითქმის ყველგან, სადაც ტექსტებში, რომლებიც საერთოდ ძლიერ ახლოს დგანან ურთიერთთან, სომხურ-ქართული საერთო ხმარების სიტყვებერ გვხვდება, ორივეგან უმთავრესად საერთო სიტყვაა (მარტივი თუ წარმოებულ) ნახმარი; მცირეა შემთხვევები, რომ საერთო ხმარების სიტყვის მაგიერ სხვა ბადალი სიტყვა იყოს მოყვანილი.

აი, ესენიც:

1. ავჯანდა

„ხოლო ნეტარი იგი ანატოლე ავეჯანდა ექმნა წმიდასა ანდრიანეს, აღუდგა ჰელი ნიკაფსა მისსა და ეგრე მიჰყვანდა“ — „*Իսկ Կրաննիչն Անათოიქ աւժանդակէր սրբոյն Ադրիանոսի, և իջնալ զԹիანն ի Ներքոյ պարանոցի նորա...*“ (219, 28).

„აუენდა ექმნა“ სომხურში შესატყვისად „*აძაზაყაყტრ-ს*“ პოულობს, რაც „შეწყოდა-ს“ აღნიშნავს.

2. ამბორ-ი

„ამბორს-უყოფდეს ამბორის ყოფითა სიწმიდისაჲთა“ — „*Համբուրէի զնա ողջունիւ սրբութեան*“ (220, 19).

„ამბორს-უყოფდეს“ სომხურში შესაბამისად „*համբուրէի*“ აქვს, რაც „ყოცნიდეს-ს“ აღნიშნავს.

3. ასპარეზ-ი

„მიველო ვითარ ათას ოდენ ასპარეზ“ — „*Եւ նաւասլ աս-պարէզս իբրև հագար...*“ (233, 6).

„ასპარეზ-ი“, რომელიც სომხურში „*ասპარეზ*“ სიტყვითვეა წარმოდგენილი, „მანძილის ერთეულს“ აღნიშნავს.

4. ახოვან-ი/ახოვენებრ

„შეიჭურე საქურველი იგი ქრისტესი და სძლე ახოვენებრ მბრძოლსა მას ეშმაქსა“ — „*Ախոյան լիւր ընդդէմ աստանայի գինուքն: Քրիստոսի*“ (212, 27).

„ახოვანი/ახოვენებრ“ სომხურში „*ახოյან-ს*“ აჩვენებს საბადლოდ, რაც „შენეა“ თუ „მძლეს“ ნიშნავს.

5. ბავროკ-ი

„წარავლინა შიმუნეარნი თჳსნი სახილ და უბრძანა მოლებად ბავროკი და მჭუარი დიდძალისა სასყიდლისა“ — „*Յոչեսց զնա-ժիշտն ի տունն և հրամայեսց բերել քաբակ կտաս*“ (211, 27).

„ბავროკ-ი“ სომხურში „*ბორაკ-ის*“ შესატყვისად გამოდის, რაც „წმიდა-ს, თხელ-ს თუ“ ლბილ-ს“ აღნიშნავს. გადამწერას „ბავროკის“ შემდეგ ზედმეტად აქვს ნაზმარი „და“ კავშირი, რომლითაც გაუყვია ერთმანეთისაგან მსახლერულ-სახლერული („ბავროკი მჭუარი“ = წმინდა ტილო), ალბათ, „ბავროკის“ შინაარსის უცოდინარობის ან სხვანაირი გაგების გამო („ბავრუკი“ აღრევის მიზეზით).

6. ბილწ-ი

ა. „მას ეამსა ზრახვა ყო მძღავრმან ბილწთა მით და უს-ჯულოთა თანა“ — „*Յախժամ խորուրդ ի մէջ ասեալ բინասուրին հანդերք պղծიւք և անխրատք*“ (226, 10).

ბ. „ნუ მისცემ სიბილწესა მუელღესა ამას მოწამისა შე-ნისა“ — „*Մի՛ տար ի պղծութիւն գարմանակիցս Ադրիանոսի վկային քի*“ (231, 6).

გ. „არა შე ა ბ ი რ წ ო ს სულმყარაღმან მან მზაყუარამან სა-
რეცელი ანდროინესი“ — „*Մի' պղծ հացէ ննջոյ պանսարկուն
գանկոյին Ագրխանոսի*“ (231, 24).

„ბილწ-ი“ აქ ყველგან სომხურში „*պղծ*“-ით არის წარმოდგენილი, რაც
„საძაგელ-ს“, „არაწმიდას“ ნიშნავს. არის „გამონაკლისიც. ასე მაგ., ერთგან (234,
14) „ბილწ-ის“ ნაცვლად მისი სინონიმია ნახმარი: „*მობისო სული იგი უ კ ე-
თ უ რ ი*“ — „*չիք ხկს այն պղծ*“.

ბ ტ უ ლ - ი

„შენდა შეკრებად არს ბტული ესე ძლევისაჲ“ — „*Դու ուղեր-
ծ հայես գ պ ս ու ղ յ ա ղ թ ու լ թ ի ս ի*“ (210, 20).

„ბტულ-ი“, რომელიც სომხურში შესატყვისად „*պսოღ*“-ს პოულობს,
„ნაყოფს“ ნიშნავს.

ნ. გ უ ნ დ - ი

„თავს-მდებ ვიყავ მე გუნდი იგი წმიდათაჲ მათ“ — „*Երազ-
խաւոր ընդ իմ հոռւ գ գ ու ն ղ ս ր բ ո յ*“ (210, 4).

„გუნდ-ი“ სომხურ ტექსტში ყველგან შესაბამისად წარმოდგენილია
„*გოუნღ*-ით“, რაც „მწყობრს“, „დასს“, „სიმრავლეს“ აღნიშნავს.

ო. ზ უ ა რ ა კ - ი

„მივიდოდეს და მიაქუნდა ყოველთა სამსახურებელი, რომე-
ლნიმე კუროთა და ზუარაკთა...“ — „*Դային ի մատուցանել
ոմանք ցուլս և գ ու ա რ ա կ ս*...“ (191, 4).

„ზუარაკ-ი“ სომხურშიც „*გოარაკ*-ით“ არის ასახული, რაც „ზბოს“ აღ-
ნიშნავს.

10. ზ ო გ (ა დ) - ი

„გეგსენედ შენ ზოგადი იგი ყოფაჲ“ — „*Եւ լ ի ջ ի լ թ ի
գ ո լ ղ գ ն ս կ ու թ ի ն մ ե Ր*“ (222, 14).

„ზოგად-ი“, რომელიც „ზოგ“ სიტყვიდან არის წარმოებული, სომხურში
შესაბამისს პოულობს „*გოგ*“-ის სახით, რასაც ზნისხედად გაგებულს, „ერთად“
მნიშვნელობა აქვს. სომხური „*გოგ*“-იდან ნაწარმოებ ზმნას „*გოგել*“-ს, რომელ-
საც ერთგან ვხვდებით ტექსტში, „ზოგ-იდან“ ნაწარმოები ასეთივე ზმნა კი არ
შეესწორება ქართულში და არც აჰ საბელით შედგენილი შემასმენელი, არამედ
ქართული სხვა სიტყვა—„შემთხვევა“: „*ეინამცა იყო ჩემდა ეგვიეთარისა ქმრი-
სა შ ე მ თ ხ უ ე ვ ა ჩ ე მ*“ — „*Ո' սայր ինձ արդեք գ ո լ ղ լ թ ղ այնպիսոյ
առն*“ (230, 13).

11. კ ო ტ - ი

„მტარველთა მათ აღელო გურდემლი იგი და კეტ ი, და მო-
ეწყო და მოპმუსრვიდეს წვეთა წმიდათა მათ“ — „*Դարձացն շուրջ*

*სხსაჲ ჴანოებრბ საკლანს კ სხიქი ჯაროებერს ჟარიონანს ამხნხ-
ვიანს* (225, 27).

„აქტი-ი“, სომხურში „*სხიქ-ით*“ წარმოდგენილი, „*ქეტს*“, „*ერდულს*“ აღ-
ნიშნავს.

12. მაკუჯ-ი

„შესხნეს იგინი მაკუჯეებსა და წიად იხუნეს ბიზინტიად“
— „*სიქინ ვნიასი მასკილქი კ სარანსი ჩილკანოქინს*“ (229, 13).

„მაკუჯ-ი“ სომხურში „*მასკიქ-ით*“ წარმოდგენილი, „*მცირე ნაეს*“ აღ-
ნიშნავს.

13. მარტულ-ი

„არცა ეამ ერთ ვიწოდე ცოლად მარტულისა, არამედ
ადრე-ადრე ვიქმენ ცოლ განდგომილისაგან ღმრთისა“ — „*იქ მქ
ქამ ღიჯეჟაჲ კინ მარიტირისი, აჲქ ქაქქაჲქაჲსი ხეჯ იარაგი-
რქ*“ (208, 18).

„მარტულ-ი“, „*მარტირის-ით*“ ასახული სომხურში, აღნიშნავს „*წამე-
ბულს*“, „*მოწამეს*“, რაც ზოგჯერ წამების წიგნის ტექსტში 'გვაქვს აღბეჭდილი
„*მარტირის-ი*“-იდან წარმოებული „*მარტირისანაჲ*“ და „*მარტირისიქინს*“-ის
შესაბამის სიტყვებში: „*მოწამეჲ მათ თანა შერაქხა-სა*“ (210, 21) და „*წამება-
ში*“ (222, 16).

14. ნავ-ი

ა. „მოგუცენით ჩუენ წმიდანი ეგე და შესხნეთ ეგენი ნავ-
სა“ — „*სიღ ქ მხე ვიორქ ქქაჲქე კ რქვიღ ქ ნაღქ*“ (228, 26).

ბ. „წარემართა მათ თანა ნავითა“ — „*საღსაჲ ენე ნი-
აჲ*“ (232, 29).

გ. „ნანდღვე მე ნავენი არიან“ — „*ღასაჲსაჲსაღსაღი ენე
ქენს*“ (234, 1).

დ. „სული მაცთური ეჩუნა ანატოლეს და მისთანათა მსგავ-
სად ნავისა, რომელსა ეუცნეს მენავეთ-მოძღუარნი, რე-
ცა თუ ჰელოვანი“ — „*იოქ მიიროქსანს სათანაჲსი სრსხვალ
სნასითქაჲსი იოი ენე ნამ ქ სსრჲარანსა ნაღქ, ქოომ ქინ
ნაღსაჲსი ეოქ ქქქამოღ*“ (233, 16).

აქ ყველგან „ნავ-ის“ შესატყვისად სომხურშია „*ნაღ*“ (არა გვერდნი შემ-
თხვევითი იყოს აქვე „*ნელოვანი*“ და „*სსრქამოღ*“).

15. უამ-ი

„რამეთუ არაჲ შემწე ყოფად არს განმზადებულთა მათოჲს
ეამთა“ — „*რქი იქ ქინღ ამხნსქინს მათსაჲსი ქქინქ ქ ქამიღს
ქქქამქ*“ (205, 23 და სხვაგანაც 228, 24...).

რემი“, რომელიც „შამა“, „შამანსაკ“-ით არის ჩვეულებრივ წარმოდგენილი, „დროს“ აღნიშნავს.

16. სალმუნ-ი

„ესმა კმაა სალმუნისაჲ — „*ლთან გბაქს ააჲმიაქ*“ (192, 9).

„სალმუნ-ი“, „ააჲმია“-ით წარმოდგენილი სომხურში, ნიშნავს — „გალობას“.

17. სასტიკ-ი

ა. „იყო ქუხილი ზეციით და წკმაჲ სასტიკი“ — „*ორიოიამნ ხრკსს ანბრკს აააჲიქ*“ (227, 28).

ბ. „მოსწყდეს სასტიკად, ლელვათა მათ აღძრვათაგან დაინთქნეს“ — „*შხიანს ქ აააჲთკილქ ხნს აქსაგნს ენსკამსაქ*“ (233, 11).

„სასტიკ-ი“, „აააჲიქ“-ით აღბეჭდილი სომხურში, აღნიშნავს „ფრიალს“, „დიდს“, რაც წამების ტექსტში ერთგან (191, 28) გვხვდება კიდევ.

18. ტანჯვა

ა. „ესმა ნეტარსა ანატოლეს, რამეთუ იწყეს ტანჯვად“ — „*ლოხაქ ხრანხლიონს ანათილსაქ, ქტსსსკაჲ თანჯხლ*“ (216, 9).

ბ. მოუგონებელითა სატანჯველითა განვეკაფენ გორცი თქუენნი — „*ანანარქს თანჯანსიქ მახხეჩე დამარქს ბხრ*“ (193, 27 — 28).

„ტანჯვა“, „სატანჯველ-ი“ უმთავრესად „თანჯლ/თანჯანს“-ით არის წარმოდგენილი სომხურში. აქა-იქ მათ ნაცვლად „*ჩიჯსანჯლ*“, „*ქარჯარლ*“ ან „*აჲათილსა*“-საც ვხვდებით, რაც ქართულში „გუგუმა“-თი გადმოიციმა

19. ტაძარ-ი, 20. ბაგინ-ი

„გამო-ოღენ-ვიდოდა მეფე იგი თაყუანის-ცემად ტაძარსა მას“ — „*მირქამ ხლ ქაგაღორს ხრქირ აყაგანხლსსს დინხლსსს თანარქს აათილსიგნს*“ (192, 20).

„ტაძარ-ი“, შესაბამისი „თანარ“-ით წარმოდგენილი სომხურ ტექსტში. სხვაგან აღნიშნულია ქართ.-სომხ. „ბაგინ-ით“: „მიიშართა ბაგინსა მას კერბთასა და თაყუანის-სცა კერბთა მათ“ — „*ხლ გქმსაქ ქ თანარსსსსსსს ხრქირ აყაგანქრსსსსსსს*“ (190, 26). ურთიეა და შეორცე წამების წიგნში „სალოცაჲ სახლს“, „სახლს“ აღნიშნავს.

21. ტომ-ი

„ნუცა ვინ შეგაცთუნებს... ნუცა ნათესავი, ნუცა ტომი... — „*შქსსს... ქრქყხეილსსს, მქსსსსსსსსსსს*“ (203, 9).

12.

„ტომ-ი“ „სორა“-ად აღბეჭდილი სომხურში, იგივე „ნათესავია“, რომლის გვერდით ის იხმარება ტექსტში.

22. ურაკპარაკ-ი, 23. ფოლოც-ი

„უგებდეს ურაკპარაკთა და ფოლოცებსა ზედა“ — *Ջենուիւն յամենայն հրապարակս և ի փողոցս* (191, 8 შტრ. 191, 20).

„ურაკპარაკი“, „*հրապարակ*“-ად ასახული სომხურში, „მოედანს“ აღნიშნავს, ხოლო „ფოლოც-ი“, „*փողոց*“-ით წარმოდგენილი სომხურში, „ქუჩაა“.

24. ქალაქ-ი

ა. „აღდესო სულმან მან ცმელისამან ქალაქი იგი“ — *„Մինչև ամենայն քաղաքն հითხալ ի շարաւոյ և ի ճնննելոյ ցօրիցն“* (191, 10).

ბ. „იხილა იგი ერთმან ვინმე მოქალაქეთაგანმან“ — *„Նոտես զնա იմն ծանօթ ի քաղաքացեսացն“* (206, 19).

„ქალაქ-ი“, ასახული ყველგან სომხურში, ლიტონსა თუ წარმოებულ სიტყვებში, „*քաղ-ე*“-ით, ყველგან „ქალაქის“ ცნებას ატარებს.

25. ღრქენა

„სადა-იგი იყოს ტირილი თუალთა და ღრქენაჲ კბილთაჲ“ — *„Ուր լալ աչացն է և կրճէլ աստամնցն“* (196, 23).

„ღრქენა“, „*կրճէլ*“-ით წარმოდგენილი სომხურ ტექსტში, აღნიშნავს კბილების კრაქუნს.

26. ქეშმარიტ-ი

„მარქუთ მე ქეშმარიტად“ — *„Ասացէ ինձ զճԿարիտն“* (197, 28).

„ქეშმარიტ-ი“, „*ճարիտ*“-ით აღბეჭდილი სომხურში, აღნიშნავს „ნამდვილ-ს“.

27. ჰასაკ-ი

„ნუცალა გეწყალინ ჰასაკი ეგე შენი“ — *„Մի՛ հայեր... ի բարբուրիւն հասակիդ քի“* (205, 15).

„ჰასაკ-ი“, „*հասակ*“-ით აღბეჭდილი სომხურში, აღნიშნავს „ტან-ს“.

საერთო ხმარების სიტყვათა ამნაირი შეხვედრის გვერდით გვაქვს საწინააღმდეგო ვითარებაც. საერთო ხმარების სიტყვა იმავე ბგერითი შედგენილობის შესაბამისი სიტყვით კი არ გვხვდება მეორეგან, არამედ სხვა სინონიმი სიტყვით.

ასეთებია:

1. დალიჭი-ი

„პა ესერა მოწეწულ არიან და დგანან მახლობელად დალიჭსა“ — *„სანადასიქ ნასანაკ სან მით ქათხან“* (213, 7).

„დალიჭი-ის“ საბადლოდ სომხურში მოსალოდნელი იყო *„ოჯიქ“*, რის ნაცვლად მისი სინონიმებია ნახმარი: ხუმრუე აღნიშნული *„ოთხან“* და სხვაგან კიდევ არსებული *„ოთხან“* (213, 2).

2. ლიქნა

„ნუ შეორგულდები შენ ლიქნითა მეგობართა შენთადათა“ — *„ში' გდი იორი მხიყავიციანხნ აღხრა განდ წარხქამაგ დი“* (203, 17).

„ლიქნა-ს“ სანაცვლოდ სომხურში მოსალოდნელი იყო *„ოჯი“*, რომელიც სხვაგან „ლიქნას“ სინონიმ „ქენებასთან“ გვხვდება *„ოჯიჯანდ-ის“* ფორმით (ხომ არ არის „ლიქნასა“ და „ქენება-ში“ ძირად გამოსაყოფი „ქნ/ქენ“?).

3. პატრე-ი

„პატრესა დავედებ“ — *„ყათილასა სან სანხამ“* (195, 28).

„პატრე-ის“ შესაბამისად სომხურში *„ოთხიქ“* ან მასზე ავებული სიტყვა კი არა გვაქვს, არამედ მისი სინონიმი *„ოთხილასა“*, რაც „სასჯელს“ აღნიშნავს. ერთგან სომხ. *„ოთხიქ“*-ის შესატყვისად ქართულში „შიში სიკუდილისა“ მოიპოვება (საიდან?).

4. ღირხი

„ჭათილასხი რამაქხაყ ქაფაღიწი ვაქნიიქი, ირე იჯ დირხსხ“ — „დადვა შიში თქუმისაჲ მეფემან ყოველთა ზედა, რომელთა არა უგონ“ (191, 16).

„ღირხი“ ქართულში წარმოდგენილია არა მოსალოდნელი „ზორვა-თი“, არამედ „გება-თი“ (191, 13) და სხვაგან კიდევ (219, 16) „მსახურება-თი“.

5. ზარფხი

„ზარფხსი ქაქინაოქსა სარე იმანდ გნხიქი ღრწყაყარასხი ს დამხნაყი დოღადხ“ — „განაწეხნა და დაადგინნა ქადავნი, რაჲთა გამოეძიებდენ ურაკპარაკთა მათ და ყოველთა მათ ქალაქთა“ (191, 21).

„ზარფხი“ მოსალოდნელი „პარგვა“-ს ნაცვლად „წესება“-სა თუ „დადგინება“-ს ამჟღავნებს ქართულში.

6. ჯაყარაყხი

„სკრ მქ დოღადავიქი ჯაყარაყხით მათიციხაქ ათი ქაფაღიწი“ — „ქაცი ერთი, ქალაქისა მის მთავარი, წარდვა წინაშე მეფისა მის“ (229, 29).

„**ჩაფარაკსა**“ მოსალოდნელი იყო „**ჩახ(ა)რაპეტ**“-ად ყოფილიყო ასახული ქართულში, სადაც ის სინონიმით არის წარმოდგენილი: „**მთავარ**“-ი.

7. **ქაქაძანა**

„**მოხვდე და იხილო აღსასრული ჩუენი**“ — „**ხესაღ სისაგნსა და ქაქაძანა მხრ**“ (204, 8).

აქაცა და სხვაგანაც (206, 12). „**ქაქაძანა**“ ყოველთვის „აღსასრულ-ით“ არის წარმოდგენილი მოსალოდნელი „**ოხპან-ის**“ ნაცვლად, ასევე „**აანქაქაძანა**“ „**უოხპან-ას**“ მაგიერით, „**დაუსრულებელ-ით**“ არის ასახული (196, 19).

ეს ვითარება, რომ სომხურ-ქართული საერთო ხმარების სიტყვათაგან 27 შემთხვევაში თითქმის ყოველთვის ტექსტობრივ ორივეგან ერთნაირი ბგერითი შედგენილობის სიტყვების შეხვედრა გვაქვს და მხოლოდ 7 შემთხვევაშია ასეთი მიმართება დარღვეული, ე. ი. საერთო ხმარების სიტყვას მეორეგან შესაბამისად არა ბგერობრივ ერთნაირი, არამედ სხვა სინონიმური სიტყვა მოეპოვება, გვგონია, აგრეთვე ჩუენი მარტივობის წიგნების გარკვეულ მიმართებაზე მიათითებდეს: ერთი მეორისაგან უნდა იყოს თარგმნილი.

სომხურ-ქართული ტექსტების ასეთ მიმართებას კომპოზიტების ერთნაირი შედგენილობა და ზოგიერთი სიტყვის ანალოგიური წარმოებაც უნდა მოწმობდეს, მხედველობაში გვაქვს სიტყვები:

1. **ახალსძალ-ი — ზირარარა, შ. დედაკაც-ი — ჩხნ მარე**

„**დედაკაცი** ეგრე სახედ ეტყოდა, უფროას ლამით, რანეთუ ყრმა-ლა იყო და ახალსძალ“ — „**ჩხნ მარე აქწყაქსა სისქრ, ს აქნ სს, გჩ მანოსქ ღრ ს ზირარარან**“ (209, 5).

„ახალსძალ-ი“ და მისი სომხური საბადლო „**ზირარარა**“ „აზლად თბო-ვილ“ ან „მთყვანილ“ თუ „ქორწინებულ“ ქალს აღნიშნავს, ხოლო „დედაკაცი“ — „გათხოვილ ქალს“. აქვეა მოხსენებული:

3. **მამაკაც-ი, აკრ მარე**

„**შეიმოსა სამოსელი სამამოა, შევიდის მათა ვითარცა მამაკაცი, და ჰმსახურებდა მათ მარტოა**“ — „**ღრხეგაღ გგსათ აანსა-ფჩ, მათანჯრ არ ზიასა ჩირსა გაკრ მარე ს აყასასლირქრ ზიგა მქაქან**“ (222, 5).

4. **ერისთავ-ი, დორაყლიქ**

„**რომელთაა ერისთავი შენ ხარ**“ — „**ორიქ ს დორა-ყლიქსან დილ ხა**“ (193, 22).

„ერისთავი“ „ჯარის“ ან „ხალხის მეთაურს“ ნიშნავს, „ჯარის მეთაური“ ან „მხედართმთავარი“ „ეფორცილ“-იც („ეფორ“ „ჯარი“ + „ეფორცლ“-ითავე“).

5. თავს-ხხმა, ეფორა ანნილ

„ნუ იყოფინ, უფალო, ვითარმცა დაივიწყენ კრულებანი იგი, რომელ თავს-ის ხხნა სახელისა ზენისათჳს“ — „*შაღ ქეტი, თქრ, ხქტ მითასეთი გყაყანანი გყანიიქი, ეფორ ეფორა აო ქასანი ანილანიჲ ღი*“ (231, 12).

„თავს-ხხმა“, რომელსაც სომხურშიც შედგენილი ზმნა „ეფორა ანნილ“ შეესიტყვება, აქ „გამოცდას“ თუ „განცდას“ (მცხატა) უდრის.

6. მიერკერძო, ქანკიყო

„ჩუენ მიერკერძო ამის ქალაქისანი ვიყოფოდეთ“ — „*შხღ ქანკიყო გყოღეთი აქიორქი ქინქმღ*“ (228, 19).

„მიერკერძო“ ძველი ქართულით „წიალ“ ითქმობდა.

7. უბელოდ, თრამილ

„და ასხნეს უბელოდ ყოველნივე ზედა კარაულთა“ — „*ნღ მარბხაღ მხრქინ ქ ქხრყო თრამილ გრასთიჲ*“ (212, 15).

აქ მსგავსი წარმოება გვაქვს: „უ-ბელ-ო“ — „*თრ-ამ-ლ*“, რაც „უ-ბედნ-ს“ აღნიშნავს.

8. უგულებელს-ყოფა, ანასის აანსლ

„არა უგულებელს-გყო შენ ღმერთმან“ — „*მიღ ანასის არარ გხღ მათოლბ*“ (231, 12).

„უგულებელს-ყოფა“ და მისი სომხური შესატყვისი „*ანასის აანსლ*“ „უფურადღებოდ დატოვებას“ ნიშნავს.

9. ძიების-ყოფა, აყე აანსლ

„მუნ ძიება-ყოს ღმერთმან შენთჳს და მოგიყვანოს შენ ჩუენდა“ — „*შანღქ ანღ აყე არასაყტ გხღ მათოლბ ლ აბყტ აო მხღ*“ (232, 19).

„*მყე აანსლ*“ — „ძიების-ყოფა“ ოთხთავში (C) „მოძინება-თია“ გადმოცემული, ზოგჯერ „მოხედვა-ყოფითაც“:

10. ჯელ-ცემულ ქმნა, ბხინამილს ქინსლ

„უბადლო ვინმე, რაღსა ჯელ-ცემულ იქმენ საქმესა, რომელსა ვერ შემძლებელ იყავ აღსრულებად“ — „*მქ ქჯოათაკანს ლ ანასათოლბ აქი, ი არარ გხღ ჩარქ ბხინამილს ქინსლ ქქრს, ირიბ ჳქჩი ათთაკ კათარსლ*“ (207, 20).

„პელ-ცემულ ქმნა“, ისე როგორც მისი სომხური შესაბამისი „*ჰხაზაძის ქხიქ*“ „ხელის მოკიდებას“, „დაწებას“ აღნიშნავს.

როგორც ითქვა, შემთხვევები კომპოზიტივის ერთნაირი შედგენილობისა და ზოგიერთი სიტყვის ანალოგიური წარმოებისა ცტექსტობრივი სხვა შეხვედრების დროს აგრეთვე იმის მაჩვენებელი უნდა იყოს, რომ მარტივობის წიგნის ტექსტები ერთმანეთთან გარკვეულ დამოკიდებულებაში არიან: ერთი მათგანი მეორისაგან არის ნათარგმნი. მაგრამ რომელია თარგმანი და რომელი დედანი, ძნელია თქმა. როგორც ხსენებული კატეგორიის სიტყვებიდან, ისე საერთო ხმარების ზემოთე წარმოდგენილი ლექსიციდან ისეთი არაფერია, რომ გარკვეულად ერთს — სომხურს ან ქართულს — ანიჭებდეს დედნობას და მეორეს კი ნათარგმნობას.

სომხურ-ქართული საერთო ხმარების სიტყვებიდან უმრავლესობა ირანულიდან, კერძოდ ფალაურიდან მომდინარეა (1, 3, 5, 8, 12, 15, 18, 20, 21, 22). ამათგან ზოგი შეიძლება უშუალოდ, სომხურის გარეშე, ესესხნა საერთოდ ქართულს სხვადასხვა დროს, ზოგი კიდევ სომხურის მეშვეობით. უკანასკნელი რიგის სიტყვებს შორის, თუ ქართული მარტივობის წიგნი სომხურის თარგმანია, წილი, შესაძლოა, მწიგნობრული გზით ჩვენი ტექსტის მიხედვითაც იყოს შემოსული ჩვენს ენაში. ესენი კი უპირატესად მეტად იშვიათი საერთო ხმარების სიტყვებს შორის არის დასაძებნი. ასეთი კი გვგონია: ავეანდა (1), ბავროკი (3) და მაკუკი (12).

„ავეანდა ქმნა“ და მისი სომხური ბადალი „*აღაძანაქსიქ*“ წყაროდ ფალაურს გვიჩვენებს სახელად ნაწილში, სადაც სომხურს სრულად აქვს დაკული მისი სახე, ხოლო ქართულს ბოლო მოკვეცილი აქვს: „*აღაძანაქ*“ — „ავეანდა“.

„ბავროკი-ი“, სომხურში „*ბარაქ*“ ფორმით წარმოდგენილი, სომხურთან ერთად აგრეთვე წყაროდ ფალაურს ამეღვენებს. შესაძლოა, მისგან მომდინარეობდეს ერთიცა და მეორეც.

ასეთივე წარმომავლობისა ჩანს „მაკუკი-ი“, რომელსაც სომხურში შეესწორება *მაკიკი*:

ერთი სიტყვით, ფალაურიდან მომდინარე ამ მეტად იშვიათი ხმარების ქართულ სიტყვებში არ იძებნება რაიმე საგანგებო ნიშნით აღჭურვილი სიტყვა, რომელიც სომხურის კვალს ატარებდეს, აუცილებლად მისი მეოხებით ნასესხობას გვანიშნებდეს, რაც, ქართული ძეგლის სომხურიდან ნათარგმნობის შემთხვევაში, შეიძლება, მისით შემოსულად მიგვეჩნია ქართულში.

ასეთი დამოკიდებულების მამედანებელ სიტყვას ვერც სხვა წარმომავლობის სიტყვებს შორის ვხვდებით. ასეთნი კი არიან: ბერძნული (13, 14, 16), სიბიული (10), ასურული (24), მკვიდრი სომხური (17, 27), ხმაბადებითი (25), უცნობი წყაროდან მიმდინარე სომხურთან საერთო სიტყვები (2, 4, 6, 7, 9, 23, 26) და ქართული (11)*. უკანასკნელია ის ერთადერთი სიტყვა, რომელსაც მხოლოდ ჩვენი ტექსტის დამოწმებით მიიჩნევს ქართულიდან სომხურში შესულად აკად. ჰრ. აპარიანი. იგია „კეტ-ი“ (კეტ), რომელიც ტექსტში „ქარის ურდულის“ („მოქლონის“) შინაარსით არის ხმარებული.

საგულისხმოა ასეთი მოვლენა. შემთხვევითი, გვგონია, არ უნდა იყოს ასეთი მეტად იშვიათი, კენტად ხმარებული ქართული წარმომავლობის სიტყვის არსებობა სომხურში. პირველ რიგში, საფიქრებელია, ის იმ წერილობითი წყაროს მეოხებით იყოს შესული სომხურში, სადაც ის არის დამოწმებული. რადგან ეს სომხური წყარო წარმოადგენს თარგმანს, რომელსაც ეძებნება ტექსტობრივ შემხვედრი ასეთივე ნაწარმოები იმ ენაზე, რომლიდანაც ასეთი ბუნების ნასესხები სიტყვა მას დაუტაცეს, საკვირველი არაფერია, იყოს იგი სომხურის ორიგინალი. ამას შეამტკიცებდა ისიც, რომ ამ სომხურ თარგმანში მოიპოვება ზოგიერთი სხვა ნიშანიც, რომელიც უფრო წყაროს ენისათვის არის დამახასიათებელი, ვიდრე თარგმანისათვის. ასეთია ზემორე აღნიშნული ზოგიერთი კომპოზიტი (დედაკაცი, მამაკაცი — *კჩხ მარე, აქრ მარე*) და წარმოქმნილი სიტყვა (უ-ბელ-ო -- *ურ-მოც*). აღნიშნული გარემოებანი ბუნებრივად გვიკარნახებენ, მივიჩნიოთ, ან უკეთ, ვივარაუდოთ, მარტვილობის ქართული წიგნი სომხურის დედანად.

ჩვენ ასეთ დასკვნას, გგონია, წინააღმდეგობს ვერ უქმნის *non-sens-*ისებრი ხასიათის ერთადერთი მოვლენა, როგორცაა, ჩვენი დაკვირვებით, სომხური *ხხნჯით*-ის შესაბამისად ხმარება „სულ-მყრალისა“ ქართულში (*ხხნჯით* გაგებული თითქოს *ხხნჯ + (ჯ)ით*-ად, ე. ი. „სულ + მყრალ-ად“). იგი ვერ გამოდგებოდა გადაჭრით იმის დასამტკიცებლად, რომ ქართული ტექსტი სომხურიდან იყოს ნათარგმნი, რადგან ასეთი კენტი შემთხვევა, თუნდ შეეუბრებოდეთ იმას, რომ *ხხნჯ* „მყრალ-ს“ ნიშნავდეს (ნამდვილად „მზაქუვარს“ აღნიშნავს), შეიძლება შემთხვევითი იყოს.

* ეტიმოლოგიები გათვალისწინებულია ჰრ. აპარიანის „ეტიმ. ლექსიკონის“ მიხედვით.

ამრიგად, პასუხს კითხვაზე, თუ მარტვილობის წიგნებიდან რომელია დედანი და რომელია მისი თარგმანი, სულ გადაქრით ვერ ვიღებთ ტექსტობრივი შეჯერების გზით, განსაკუთრებით იმ მხარეებისა, სადაც უფრო მოსალოდნელი იყო დამოკიდებულების მამულავენებელი მოვლენების დაქერა. საკითხის საბოლოო გადაწყვეტა დამოკიდებულია ან ისეთ სხვა რომელიმე მხარეზე, რომელიც, შეიძლება, გაუთვალისწინებელი დაგვიჩინა, ანდა ახალ ჩვენებებზე, რომელთაც სხვა შესასწავლი ძეგლების დამუშავება მოგვცემს. მანამ კი, სანამ ასეთი რამ არ მომხდარა, შესაწყინარებლად მიგვაჩინია ზემორე წარმოდგენილი ვარაუდი, გაკეთებული ტექსტობრივი შეჯერების შედეგად მიღებული მონაცემების საფუძველზე.

რა დროისაა მარტვილობის წიგნის ქართული თარგმანი? ერთადერთი საყრდენი ძეგლის დასათარიღებლად ენობრივი ნიშანია, კერძოდ ნაწარმოების ლექსიკა და გრამატიკული წყობა.

მარტვილობის წიგნის ენა არქაულია. მეტად ძველია არა მარტო ლექსიკური მარაგი, არამედ ფორმებიც, განსაკუთრებით ზმნისა.

გაკრვეულ ლექსიკურ მხარეზე ზემოთაც გვექონდა საუბარი. აქ უნდა დავსძინოთ, რომ ტექსტში არსად მოიპოვება არც ახალი სპარსულია და არც არაბული ენის სიტყვები. მასში სესხებული სიტყვები ძველი და საპუალო სპარსულით ანუ ფალაურით, ბერძნულით, სირიულითა და სომხური თარგმანის წარმოდგენილი. ამის მიხედვით იგი VIII ს-ზე გვიანდელი ვერ იქნება.

ენის სიძველეს ზოგიერთი სიტყვის მნიშვნელობის თავისებურებასთან ერთად მისი იშვიათი ხმარებაც მოწმობს. ამ მხრივ უზრუნველბას იპყრობს როგორც ქართული, ისე სომხური ტექსტი.

1. შებუშებულ-ი

„იყენეს დაქსნილ და შებუშებულ საქრველთა მათგან“—

„ჩქინ ლიბხაჲ და დაჯარაყხაჲ ქერსაჲნი“ (212, 6).

„შებუშებული“ კონტექსტითა და სომხურის საბადლოთი „გაბეშებულს, დაბეშებულს“ ნიშნავს.

2. გულგდებულ-ი

„აჰა ერთი მონათა მისთაგანი შევარდა გულგდებულ-ი“

— „სკჲ იამ ბაოაჲ ნიჩქინ სსჲ სამოთ ქაჲ ჯიჯი“ (206, 32).

„გულგდებულ-ის“ სომხური შესაბამისი, *გულგდებულ-ი*, იშვიათი გამოთქმაა. სათანადო ლექსიკონებში ასახული არაა. „გულგდებულ-ი“ ქართულშიც იშვიათად იხმარება. კონტექსტით ის თითქოს ნიშნავს „გულ-ამოგდებულს“, მაგრამ ძველი

ქართულის ძველთა (ბიბლიისა, პირველ რიგში) სხვა ჩვენებით ეს სიტყვა „გაკვირვებულს, გაოცებულს, გაოგნებულს“ აღნიშნავს.

3. დამომდნალ-ი

„ხოლო სხუათა მათ დამომდნალ არიან კორცნი მათნი“ — *„სკլაქნიიჩქ ჯიჯხაქ ამხნაქნ მარძინჲ“* (213, 20).

„დამომდნალ-ი“, როგორც ერთი სხვა რედაქცია ჩვენი ძეგლისა აჩვენებს, (Sin. — 71), „დამდნარია“, სომხური შესაბამისით — *ძიჯხლ*, რაც მეტად იშვიათი მხარებისაა ძველ სომხურში და „დახსნა, დაშლა, დარღვევა“ აღნიშნავს.

4. ვედრ-ი

„შემწე ეყვენით ვედრსა მას ქრისტესსა“ — *„მხინთიჲ ქხრიოჲ იჯსარჩიჲ ჳრქსითიჲ“* (204, 18).

„ვედრი“ ჩვეულებრივ „მიბარებულს“ აღნიშნავს ძველად. სომხურს ასეთად „უცხოვარი“ (*იქსაჲ*) აქვს დასახელებული. „ვედრი“ რომ „უცხოვარს“ აღნიშნავდეს სადმე, სხვა შემთხვევა არ გვეგულება.

ძლიერ იშვიათად ძველად „ვედრი“ აღნიშნავს „უცხოვარს“ (სომხ. *ყან-ჟიქს*), ანუ „მწირს“, ვ. ი. „გარეჯან მონუსს. გადმოგვეწილს“. ჩვენს კონტექსტს ქართულთი არც ეს ეუცხოება.

5. მომღულალ-ი

„იხილნა კორცნი მათნი, რამეთუ მომპალ და მომღულალ იყვნეს ტანჯუათა მათგან“ — *„მთხა გამარძქსა ნიგა თრიქსაქსაქ თანჯანაგან“* (211, 19).

„მომღულალ-ი“ ჩვენი ძეგლის ერთს სხვა რედაქციაში (Sin. — 71) „მორღუეულად“ არის ასახული, სომხური წამების წიგნში კი არის *მორჩხლ*, რაც „სრებილს, თელილს“, აღნიშნავს.

6. მონა

„ნიუგო მონამან მან“ — *„ყასთანქჲნ სატ“* (201, 6).

„მონა“ აქ მსახურია, სომხურის მიერ „ყრმაღ“, ვ. ი. „კახუკად“ გადმოკემული (*ყააანქ*).

7. აღმსობა

„სხუანიცა ვინმე მრავალნი მეცნიერთაგანნი დედანი უწყინოდ აღიმსობდეს მსახურებად წმიდათა ზათდა მიმართ“ — *„სკლსა რაჟიჲქ ქიბანისქ სანანყ ჳქნ ვანსკირჯხაქჲ სათაიქრაჲ, საყაათანსკიჲ ნიგა“* (221, 16).

„აღმსობა“ ჩვეულებრივ „ადრე ადგომას, ასწარაფებას“ ნიშნავს. მოყვანილი კონტექსტითა და სომხური შეატყვისით კი ის „მოსწარაფებას, წადილს“ ნიშნავს.

8. მტარვალ-ი

„რ... შეხვდეთ უშიშად... მრისხანეთა მათ მტარვალთა-
გან“ — *„როს ხრქსას... ჯსრკიღესალ... ქარაფქს ქარაჯქკა-
ქცენ“* (202, 28).

„მტარვალ-ი“, ამ ერთგან „აააჯქკა-ით“ (სხვაგან *ჯარქდ-ით*) წარმოდ-
გენილი, „წინაშემდგომელს“ აღნიშნავს. ძველი ქართული ძეგლებითაც ის
მართლაც ასეთი კატეგორიის მსაზურს ასხავს.

9. ღართხმა

„ღაართხნეს და იწვეს გუემად მტარვალთა“ — *„ჭრქსაგქს
ღ სასჯესაგქს რიღ“* (194, 2).

„ღართხმა“ კონტექსტითა და სომხური შესაბამისით „ჯართხმა, გაშოტ-
ვას“ ნიშნავს.

10. შეხულება

„ნუ შეგსულეებნ შენ ოქროს, გინათუ ვეცხლი, გინათუ
სამკაული ანუ მონაგები“ — *„შქ დქაჯქციღსაგქ დქსღ ისქქ
ქამ არბაქ ქამ ჰანჯქრბა ქამ სასაფიღაბა“* (205, 17).

„შესულება“, ძველ ქართულში ზეულებრივ „სულელად გახდომას“ ანუ
„გამოსულეებას, გამოშტერებას, გაოგნებას“ ნიშნავს. აღნიშნულ კონტექსტში,
სომხურის ზეულებრივ მიხედვით, ეს სიტყვა „შექცევა, მოხიბლვას“ აღნიშნავს.
რაც იშვიათია ძვ. ქართულიდან.

11. ხაქმარ-ი

„ადრე-ადრე მიიღეს ბრძანებული საქმარი საპყრობილესა
მას“ — *„ქაღქაღასქქ დქქს რქქქს ღარქდქს ღრამქასქ დ ი რ-
ბქს ქკაქარანს“* (224, 24).

„საქმარი“, როგორც სომხური შესაბამისი (*გოქქ*) გვიჩვენებს, „იარაღია,
ინსტრუმენტი“.

12. მღუნარ-ი

„და მიერითგან ყოფად ვარ სირცხულითა მღუნარ“ —
„ჭნამ კი რაკი რ ამანქესქქ ქქქ ზიფა“ (208, 24).

„მღუნარ-ი“, რაც იშვიათი ხმარების სიტყვაა ძველად, „მობრძილ-ს“ აღ-
ნიშნავს კონტექსტითაც და სომხურის სახაღლოთიც.

13. მიყუარ-ი

„მიერითგან განსცემედ და უთხრობედ მიყუარი მიყუ-
რისათვს“ — *„შამიქქს აქნიღსთს ღრავქქ დრავქსა ჰ სქქ-
ქქქ დსქქქქს“* (191, 31).

„მიყუარი“ ფორმაა, რომელიც „საყუარელ-ის“ ნაცვალაა. ხშირად არ
იხმარება ძველად.

14. დაჩხერა

„დაჩხერნეს წყვნი მისნი“ — „*დაჩხერა*“ (225, 11).

„დაჩხერა“ კონტექსტითა და სომხური შესაბამისის მიხედვით „დაძახ-რევაა“. „დაჩხერა“ იშვიათი ხმარებისაა ძველ ქართულში.

15. ციქუა

„მამებრ მოსილი ციქუს წმიდათა მათ წინაშე“ — „*სინჯი*“ (224, 1).

„ციქუა“ სომხური შესატყვისის მიხედვით „მსახურებაა“, რაც ძველ ქართულში იშვიათად თუ სადმე გვხვდება.

16. დაჯუნდებულ-ო

„შეიყვანეს დაჯუნდებული წინაშე მისსა“ — „*სინჯი*“ (214, 9).

„დაჯუნდებული“ კონტექსტით „აჯუნდ-დადებულს“, ან, როგორც სომხური გვიჩვენებს, „ძელ-ტვირთულს“ აღნიშნავს.

17. ჯგზნა

„იჯგზნა მისგან და წარვიდა სახიდ თვსა“ — „*სინჯი*“ (205, 29).

„ჯგზნა“ სომხური ტექსტით „სალმის მიცემას“, აქ „გამოსალმებას“ ნიშნავს. ჩვეულებრივ ეს სიტყვა ძველ ქართულში „გაცლა, გაშორებას“ აღნიშნავს.

არქაული და იშვიათი ხმარების სიტყვები, როგორც ითქვამს, სომხურშიც მოიპოვება. ასე მაგ.:

1. შარმნაკიჲ

„*შარმნაკიჲ*“ — „*სინჯი*“ (231, 6).

„*შარმნაკიჲ*“ ქართული ტექსტის თანახმად „შეუღლეს“ ე. ი. სომხურისათვის ჩვეულებრივ „*შარმნაკიჲ*“-ს აღნიშნავს.

2. ზიან

„*ზიანი*“ — „*სინჯი*“ (215, 2).

„*ზიანი*“ სომხურისათვის ჩვეულებრივ „*ზიანი*“-ს ენაცვლება. იგი შეტად იშვიათი ხმარებისაა ძველად.

3. ზაყარან

„*ზაყარანი*“ — „*სინჯი*“ (215, 2).

თა მათ, ადრე-ადრე მიიღეს ბრძანებული საქმარი საპყრობო-
ლესა მას“ (224, 24).

„*კადარას*“ ქართულის მიხედვით „საპყრობილა“, რაც ჩვეულებრივ
ძველ სომხურში „*რასას*“-ით აღინიშნება.

4. *ნხრცხასა*

„*ყარქ ნხრცხასა ხნ*“ — „ფრიად ურვილ არიან“ (213,
12 — 14).

„*ნხრცხასა*“ არაქული ხმარებისაა, ნიშნავს, როგორც ქართული აჩვენებს,
„ურვილს“, ჩვეულებრივ მას ძვ. სომხურით „*ნოაღხასა*“ შეფარდება.

ეს წარმოდგენილი მასალაც ჩვენი ტექსტების სიძველეზე,
ენობრივად მწერლობის ადრეულ საფეხურზე მიათითებს. ამასვე
მხარს უჭერს რამდენადმე ძეგლის ენის მორფოლოგიაც. ამ მხრივ
თვალში საცემია ზმნის მწკრივთაგან I ხოლმეობითის ხმარება. მის
გვერდით ჯერ კიდევ არსადაა უწყვეტლის ხოლმეობითის ფორმე-
ბი. შეურყეველი ასეთი მდგომარეობა, ცხადია, ენის ადრეულ ვი-
თარებას წარმოგვიდგენს; არც თურმეობითი პირველის „*იეს*“ და-
ბ. ზღობებაა დიდად შერყეული, ერთგან გვხვდება ოდენ მისი ნაცვა-
ლი „*ია*“ (203, 8), რომელიც უკვე IX ს.-დან შეინიშნება ტექსტებში⁶.

ქართულ-სომხური ტექსტების შეჯერებით მარტივობის წიგ-
ნებისა ირკვევა, რომ გადამწერთა ხელში ისინი აქა-იქ შებლაღუ-
ლი არიან, ზოგიერთ მის ადგილს გამართვა სჭირდება, სომხურშია
შესაცვლელი:

1. *ყა'ვ ყხა'ვ-ად*

უნდა იყოს არა *ქაფაღორ, ქაჩიხხან ყა'ვ*, როგორც ეს
დაბეჭდილია (192, 23), არამედ *ქაფაღორ, ქაჩიხხან ყხაფ*, რო-
გორც ეს ქართულშია: „მეფე, უკუნისამდე ცხონდი!“.

2. *ყაყაფტაფ ყაქხხაფ-ად*

უნდა იყოს არა *ქ რაფიამ ტამანასკაფ ნხთქ ყაყაფტ-*
აფ, არამედ *ქ რაფიამ ტამანასკაფ ნხთქ ყაქხაფ* (228, 24),
როგორც ეს ქართულშია, და კონტექსტითაც, გეგონია, გამართ-
ლებულია: „მრავლით ეამითგან ვივლტოდეთ ბიზინტად“.

3. *ღორახხილ ქარიფხილ-ად*

უნდა იყოს არა *ს ხრცხტერ ჭითითანსქ ქაიან ამარჯთილ-*
ქხანსნ ვორაფხილ ქაქნტამ, არამედ *ს ხრცხტერ ჭითითანსქ*

⁶ სინური მრავალთავი 864 წლისა, სასტამბოდ მოამზადეს კათედრის
წევრებმა აკაკი შანიძის რედაქციით, წინასიტყვაობით და გამოკვლევით,
თბ., 1959, აკაკი შანიძე. მრავალთავი 864 წლისა და მისი მნიშვნელობა
ქართული ენის ისტორიისათვის, გვ. 318.

ქაანს ამჟამოაქხანს ქარიღეხიქ კანჭამ, როგორც ეს ქართულშია და, გვეგონია, კონტექსტითაც გამართლებული უნდა იყოს: „ეწინოდა აღსაარებად ურჩულოასა მისთჳს, რომელი-იგი აღდგომილ იყო მათ ეამთა“ (201, 18).

4. *შახრამიქჩან საყაანაქედ-ად ან სრამათიქჩან-ად*

უნდა იყოს არა *შჩ' სთიქხაგე დეხე მახრამიქჩან ქა-ფალორჩან* (203, 22), რაც აშკარა ბუნდოვანობაა, არამედ *შჩ' სთიქხაგე დეხე საყაანაქედ* (ან: *სრამათიქჩანედ*) *ქაფალორჩან*, როგორც ეს ქართულშია: „ნუმცა შეგადრწუნებენ შენ თქუმანი მეფისანი“ (203, 26). აქ რომ „თქუმანი“ თავის ადგილსაა და რაიმე შეცოდებას ადგილი არ უნდა ჰქონდეს, ამას სხვა ერთი რედაქცია-აც მარტვილობის წიგნისა (Sin. — 71) უპერს მხარს, სადაც ამ სიტყვის ნაცვლადმისი წინონიმი იკითხება — „სიქადულნი“. საიდან წარმოდგება სომხურის შეცოდება, ნათლად არ იხსნება.

დასასრულ, თუ სტილისტიკური რამ დაბრკოლება არ იქნებოდა, ქართულის ერთი ადგილიცაა გასამართავი. აქ ერთგან (227, 24) იკითხება: „გვედრებით თქუენ, მონანო ქრისტესო, მივედრეთ მეცა თქუენ თანა“. ამის საპირისპიროდ სომხურშია: *საყაანაქედ, ბათაქედ საათიქი, სსქე სსაუნე ბსე*. ბუნებრივია, თითქოს *სსქე* („მოვიდე“), ვიდრე „მივედრეთ“, ე. ი. „ნიმიბარეთ“, რაც მთლად შეუძლებელი, რასაკვირველია, არაა.

თავი რომ მოვეუქროთ ზემოთ აღნიშნულს, შემდეგ ძირითად დასკვნებს მივიღებთ:

1. ქართულად მოიპოვება ანდრიანესა და ნატალიას მარტვილობის წიგნის სამი რედაქცია: ერთი კიმენური, მეორე მისი გამარტივებული რედაქცია და მესამე მეტაფრასული.

2. მეტაფრასული რედაქცია ბერძნულიდან მომდინარეა, თარგმნილი ჩანს ელინოფილური მიმდინარეობის ეამს: XI — XIII სს-ში.

3. მარტვილობის წიგნის კიმენური რედაქცია ახლო დამოკიდებულებაშია სომხურ მარტვილობის წიგნთან. ტექსტობრივ ისინი ძლიერ ახლოს დგანან ერთმანეთთან. მათში წარმოდგენილი საერთო ხმარების სიტყვები შემხვედრ ადგილებშია თითქმის ყველგან დაცული. ერთნაირი შედგენილობა კომპოზიტებისა და ზოგიერთი სიტყვის ანალოგიური წარმოება ორსავე ენაში პირველ მომენტთან ერთად ტექსტების ერთმანეთზე დამოკიდებულებას უნდა მოწმობდეს.

4. რომელი რომლისაგანაა ნათარგმნი, ძნელია გადაჭრით ითქვას. აშკარა რამ უძვეელი non-sens-ი, დასაშვები თარგმანის დროს, სადმე ტექსტებში არ მოიპოვება. ენობრივი რიგის საგანგებო მოვლენა კი, მამულავნებელი ერთის მეორეზე დამოკიდებულებისა, უფრო მეტად სომხური მარტივობის წიგნს ემჩნევა, რაც საშუალებას იძლევა, ვივარაუდოთ ის თარგმნილად ქართულიდან. საკითხის საბოლოო გადაწყვეტა დამოკიდებულია ან ისეთ სხვა რომელიმე მხარეზე, რომელიც შეიძლება გათვალისწინებული არ გექონდეს, ანდა ახალ მონაცემებზე, რომელთაც სხვა შესასწავლი ძეგლების დამუშავება მოგვცემს.

5. მარტივობის ქართული წიგნის კიმენური რედაქცია ენობრივი მაჩვენებლების მიხედვით (ლექსიკისა და გრამატიკული წყობისა) წარმოშობილი უნდა იყოს ქართული მწერლობის აღრიხდელ ეტაპზე — V-VIII სს-ში.

[806] წამებამდ ჳმიღატბ
 მოწამებამდ ანდრიანდსნი¹ და
 ცოლისა² მიწისა ანატოლეს-
 ნი³ და მათ თანა მოწამებამდ,
 რომელნი ნიკომიღია
 ქალაქსა იწამნეს

ՎԿՍՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՒՅ ՍՐԲՈՅՆ
 ԱԴՐԻԱՆՈՍԻ ԵՒ ԿՆՈՋ ՆՈՐԱ
 ԱՆԱՏՈՒՆԵՄՅ ԵՒ ՈՐԲ ԸՆԴ
 ՆՈՍԱ ՍՈՒՐԲԻՔ ԵՆ³

და იყო მოსლვასა მას მაქსიმოს მთაერისასა ნიკომიღია ქალაქად მოწყუდნა⁴ ყოველნი, რომელნი აღგილდ-აღგილდ მორწმუნენი იყვნეს ქრისტეს მიმართ. და მიიმართა ბავინსა მას კერპთასა და თაყუანის-სცა კერპთა მათ, და უბრძანა, რადთა პირველად თავით თუხით ჰმსახუროს, და მერმე ქალაქსა მას უბრძანა

Եւ եղև յերկրորդումն գալտիხ-
 անն Մաքսիմիანոսի թագաւորին³ ի նիկիւիդացւոց ճաղաքն,
 և սպան⁴ գամսնեսեսան, որք⁵
 ըստ տեղեաց տեղեաց հաւատացեալք էին⁶ ի Բրիտითոս: Եւ
 գիւթալ⁷ ի տանար կոյցն⁸ երկիր
 պագանէր⁹ աստուածոցն¹⁰. և
 հրամայեաց նախ¹¹ զիւր գոհան¹²
 մատուցանել յառաջ¹³, և

¹ ანდრიანესი A. ² ცულისა A. ³ ანატოლესი A. ⁴ მოწყუდნა A.

⁵ Անխալხოյ A, Անთալხო B. ⁶ և ირე ...სილრე ზნ—A. ⁷ Թագաւորին —B. ⁸ Բոյն] Բոյ B. ⁹ Բრე] Կոչ B. ¹⁰ էին—B. ¹¹ գիւթալ B. ¹² Թանար կոյցն] ի Թանარ B. ¹³ և երկիր եպաղ B. ¹⁴ աստուածոցն] յանդիման աստուածոց B. ¹⁵ Եւ—A. ¹⁶ գոհ B. ¹⁷ յառաջ —B.

მელნივე შიშისათვის მეფისა შე-
ასმენდეს მორწმუნეთა, რომელ-
ნი არიედ მათ თანა, თუ ვინმე
დამალოს ქრისტიანეთაგანი.

მას ეამსა მიესმა მათ, რომელ-
ნი-იგი ძიებად გამოსრულ იყვნეს
მეფისა მისგან, რამეთუ არიან
ვინმე ქუაბსა ერთსა დამალულ¹,
რამეთუ ესმა ვმაჲ საღმუნისაჲ
წარმავალთა ვიეთმე ქუაბსა მას
თანა, და შივიდეს და უთბრეს.
და იგინი აღრე-ადრე წარვიდეს
მრავლითა მით ერთთა, [307] და
მიიწინეს მათ ზელა. და შეიპყრ-
ნეს იგინი და შეიყვანნეს იგინი
ქალაქად წინაშე მეფისა, კრულნი
ყოველნივე საკრველითა რკინი-
საჲთა. და იყო ვითარ გამო-
ოდენ-ვიდოდა მეფე იგი თაყუ-
ანის-ცემად ტაძარსა მას და შე-
წირვად შესაწირავი ღმერთთა,
და წარადგინნეს ერისაგანთა
მათ კრულნი იგი წინაშე მეფისა
და ჰრქუეს: ჟმეფე, უკუნისამდე
ცხონდი! ვპოვეთ ყოველი ესე
ქალაქი (და) გარემოეს დაბნევი
დამორჩილებულად და თაყუა-
ნის-მცემელად ღმერთთა მათ და
მყოფ ბრძანებისა შენისა, გარნა
ამათ ხოლო აგინნეს ღმერთნი
ჩუენნი².

¹ დამალულ A.

² [ჩნტქ] აინტერ B. ³ ირ B. ⁴ აინტქინ] კარგხელ ტერ აინტქ B. ⁵ ოამან] ანო B. ⁶ ლოს] ათა B. ⁷ საღმუნს B. ⁸ სრეფს ქ გიქერქ ...ხელსო ფო-
ლაქსტეს — B. ⁹ მყოქაოქს — B. ¹⁰ ვნიო — B. ¹¹ ქ გეოქს ორ ტერ] კათს-
ანს აო B. ¹² ვამსხსანს — B. ¹³ ს ვინქ ქ თანარქ სათოადიოქს] კიოქს
H. ¹⁴ ს ანა ვინოქს — B. ¹⁵ მათოქს ვნიო — B. ¹⁶ მადოქს ს] ნი-
ო B. ¹⁷ ვამსნანქ გეოქს ს] ირ B. ¹⁸ ქ ვანაქ B. ¹⁹ ვიოქ B. ²⁰ ვოქ B.
²¹ ნუამანსავე: ათოქსტანსავე A.

ნტქს იჯალათოქსაქს აო ქ
ქინტსანქ ქანს ვქ ათოქს
სარმანსაქ ტერ ანოქს, ირ
მადოქსნტქს ვდრქსთინსაქს:
მანქამ აიქ ქნტქ²
ქსნტქს აინტქს³ ქ მადოქს-
ტქს. ხტქ სნ ოამანქ კაქქ
ოამან⁴ მადოქსაქ. ვანქ
ლოსან⁵ ვბან საღმუნს⁶ სრეფს
ქ გიქერქ მათსაქს ხელსაქ, ს
ს.ს.საქ ვოქსაქსქს⁷: ს ნოქ
ყოქაოქს⁸ აინტქს ვადოქს-
ქქს ვინოქს, აინტქს ქ აინ-
ოქს აქქს. ს ოამანსაქ ვნიო⁹
აინტქს ქ ვანაქ, ირ ტქ¹⁰ მ-
ადოქს, კათსაქ ვამსხსანს¹¹
სრქსაქსაქსაქს: ს ხიქ ვი-
ოქს ხქ მადოქს სრქს ათ-
ოქს ს ვინქ ქ თანარქ სა-
თოადიოქს¹², ს ანა ვინოქს¹³
მათოქს ვნიო¹⁴ ათაქს მ-
ადოქს ს¹⁵ აინტქ. მადოქს,
კათსანსაქ კ ა. ვოქ ვამს-
ნანქ ვანაქ ს¹⁶ ვოქ ვ-
ინოქს¹⁷ ქსაქსაქსაქსაქს სათო-
ადიოქს, აინტქსაქს ვიოქ¹⁸ ათ-
მანსავე, კაქს მქანს ათაქს
მქსამანსაქს ვასათოქს,
ანაქსაქსაქს ვიოქ¹⁹ ათ-
მანსავე²⁰.

და მას ეამსა, ვითარცა იხილნა ვეფემან წმიდანი იგი, ბრძანა დადგინებაჲ ეტლთაჲ მათ, და წარიდგინნა იგინი წინაშე, მახლობელად ეტლთა მათ, და ჰრქუა: „ვიინანი ხართ, ამიერანუ სხვთ, ვინაჲ?“ და მათ ჰრქუეს: „ნათესავით ამიერ ვართ, ხოლო სარწმუნოებითა გალილეველ“.

ჰრქუა მათ მეფემან: „არა გასმიესა, ვითარნელ შიში სიკუდილისაჲ დაგვც, რომელნი მაგას სარწმუნოებასა ზედა ელენან?“ განმხიარულდეს ჰელთ-დებულნი იგი წმიდანი და ჰრქუეს: „გუესმა და განვბასრეთ უგუნურებისა იგი ბრძანებაჲ შენი, განეკიცხეთ და განვბასრეთ ეშმაკიცა, რომელი განძლიერებულ არს ნაშობთა მიმართა ურწმუნოებისათა, რომელთაჲ ერისთავი შენ ხარ“. [308] მეფემან ჰრქუა: „იკადრეთ და უგუნურ ჰხადით ბრძანებასა ჩემსა? გეფუცები დიდთა მათ ღმერთთა, მწარითა და მოუგონებელითა¹ სატანჯველითა განეკაფნე უორცნი თქუენნი და ვიხილო, თუ მოძი-ვიდეს ღმერთი იგი თქუენი შემ-

სა დასისა¹ ვითარცან, ძამან² რამათასაჲ კავთაჲ-ნსჲ იქათანს და მხრბსვიანსჲ იწითა და კათანს. აიჲ ვწითა³. მსათი ჯე, ასათი სქტე აქლ იათისჲ: სე ნიერა ასანს. მკყთა ასათი სმ.ე. აქ⁴ ნათათიჲ⁵ ვათქისაჲჲ:

საჲ ვწითა⁷ ქათალირს: სე⁸ ი⁹ ქსარიჲ⁹ სქტე¹⁰ ირატისჲ აკათიქა საამანსაჲ ჯ¹¹ ირე აქეატისჲ ნათათე ვათანს¹², და კამ ირატა ვათან ქათანანსჲ ვრასეგანს ი რთიერს ანსკსაჲ¹³; შორენს ასანს. კოთე და ბიბათ-ღესეჲ ვანსჲ რამანათე ჯიჲ¹⁴. ბიბათესეჲ და ვათათანანსჲ, ირ ვირავსაჲ ჯე ვიქის¹⁵ ანნათათისქსანს¹⁶, ირჲ და¹⁷ ვირავლქსანს ვთ სე: ჭავათანს ასე. და ქმარ იქსსეჲ ასანს ჯმერ რამანანს. მბიბეჲ აათისბიჲ¹⁶ სეროსსაჲ, ვათანს და ანანარქს¹⁹ თანჯანსიჲ მავსე-ვსე ჯმარქსანს ბერი სე ასე. ვიქსეჲსჲ და თანჯესეჲ²⁰ ვიიჲ, და სქსაჲ აათისბანს ვიეჲ იფ-ნსეჲ²¹ ვიიჲ და ძამანს ქსაჲ-

¹ ბოუგუნებელითა A.

¹ ასანსაჲ] ნათანს B. ² აიძამანს—B. ³ ვწითა] ვითარცან B. ⁴ ასათი⁸ სქტე აქლ იათისჲ—B. ⁵ აქ] და B. ⁶ ნათათიჲ B. ⁷ ვწითა—B. ⁸ და—B. ⁹ კოთე B. ¹⁰ სქტე—B. ¹¹ ჯე + აქთისეჲ B. ¹² ირე აქეატისჲ ნათათე ვათანს] ირ აქათანს ნათათის იანსეჲ B. ¹³ და კამ ირატა... ანსკსაჲ—B. ¹⁴ ვი B. ¹⁵ ვიქის] ვიქის A. ¹⁶ ანნათათისქსანს B. ¹⁷ და—B. ¹⁸ ასე. და ქმარ... მბიბეჲ აათისბიბეჲ—B. ¹⁹ და ანანარქს—B. ²⁰ აქესეჲ და თანჯესეჲ B. ²¹ ვიიხეჲ] ვიქისეჲ B.

წელ და მკსნელად თქუენდა“. დაართხნეს. და იწყეს გუემად მტარვალთა.

წმიდათა მათ ჰრქუეს: „შესძინე სხუა ტანჯუეა, ზ ლმრთისა მბრძოლო, რამეთუ რავდენ¹ განმრავლენ ტანჯვანი ეგე, უფროა ს-ლა განგეზადებ გვრგვანა“. ჰრქუა მსაჯულმან მან: „ზ უბადუნო კაცნო!² აწ ესერა აღვიბუნე³ თავნი თქუენნი თქუენგან და თქუენ გვრგვანსა ელითა? არამედ განიშორეთ⁴ ეგევეითარი მკლომი გონებისაგან თქუენისა, და ნუ ცუდად წარსწყმდებიოთ“.

წმიდათა მათ ჰრქუეს: „წარგვყმიდენ შენ ლმერთმან, რამეთუ მონათა მისთა ცუდად სტანჯავ თვიერად რადასვე ბრალინა“. და განრისხნა მეთე იგი და უბრძანა, რადათა შთაჰმუსრნენ⁵ კბილნი მათნი ქეთათა. და მტარვალთა მათ აღილეს ქეთა და შთაჰმუსრნენ⁶ ყბანი მათნი. და წმიდათა მათ თავს-ილდეს ტანჯუეა იგი და ჰრქუეს: „რეცა ძკრის-საქმესა რასმე დაგუაპყრენ ზუნ და ეგემლევაინთა მწარითა

მანს; ხ სკასან¹ ჟარჩრენ ჯალიჩი² თანჯელ ვნოსა;

შორდენ ასანს. მათელ ს აქლ ს³ ხ თანჯანსო⁴, ი⁵ ასათი-ათამარო⁶, ჟანჯი⁷ ირჯაქ ქალხლო⁸ ხ თანჯანსო⁹ აქნჯაქ ათასხლომ¹⁰ ვყასან¹¹; ხ მონაორენ¹² ასელ ვნოსა¹³. ო¹⁴ მქოლასკან, საქამ ველო¹⁵ მხერ რანამ, ს ჟოვ ყასაკ¹⁶ აქს იხი¹⁷. აქ მანასან¹⁸ ჟარ-ბი¹⁹ საქოქი²⁰ ქამაო კამავი, ს²¹ ი²² ლ²³ ქაქო კიოოსანს²⁴ ვდს;

შორდენ ასანს. კიოოსელ ვდს²⁵ ოათობ²⁶, ვი ვბათაკ²⁷ ნიოო ხ ვიოო ს ხ ნანხი²⁸ ხიოოთანჯან²⁹, ათანს ი³⁰ ხი³¹ ხი³² ქანჯანავი ხ რარკავხალ ქოვალორნ ჟრამქანავ რინავ-ჟარამ³³ ვდ³⁴ რსკანს³⁵ ვდვალ³⁶ ნიოო ხ ჟანჯანს ათხალ ჟარჩინ³⁷ ჟაროვხინ ვმერანს ნიოო³⁸. ს სრეოვს ლსკასალ ვთანჯანს³⁹ ასავხინ. ი⁴⁰ რს ხ ჟარავიოო⁴¹ მხანს ლმონხალ⁴² ლ⁴³ აქოქი⁴⁴ ჟანს ს ანიოო⁴⁵

¹ რავდეს A. ² ~ზ უბადუნო კაცნო! ჰრქუა მსაჯულმან მან A. ³ აღვიბუნენ A. ⁴ განიშორეთ A. ⁵ შთაჰმოსრნენ A. ⁶ შთაჰმოსრნენს A.

¹ სკასან + სრხე A. ² ჯალიჩი B. ³ ს აქლ ს — B. ⁴ ხ თანჯანსო B] თანჯი⁵ A. ⁵ ი⁵ ასათი-ათამარო — B. ⁶ ვი B. ⁷ ქალხლო B. ⁸ ხ თანჯანსო B] ვთანჯი⁹ A. ⁹ აქნჯაქ ათასხლო B] ათასხლო B. ¹⁰ ხ ყასან B. ¹¹ ს მონაორენ] მავალორნ B. ¹² ვნოსა] — B. ¹³ ველო B. ¹⁴ აქს იხი B. ¹⁵ ჟარბი] კიოოსო ხიოო B. ¹⁶ ქამაო კამავი ს] ქამათი¹⁷ ხ B. ¹⁸ ვდს] ო¹⁸ ვდს B. ¹⁹ ოათობ — B. ²⁰ ვბათაკ B. ²¹ ათანს B. ²² ხიოო — B. ²³ რინავ] რიოო²⁴ ხ B. ²⁵ ჟაროვხინ B. ²⁶ ხ სრეოვს... ვმერანს ნიოო — B. ²⁷ ს სრეოვს... ლმონხალ] შორდენ ასანს B. ²⁸ ს ანიოო — B.

და უწყალოდაა ტანჯვითა გუ-
ტანჯენ ჩუენ. [311] დაგეცინ
შენ ანგელოზმან ღმრთისამან და
წარწყმიდენ ყოველი სახლი შე-
ნი, ზ უშჯულოო და მტერო
ღმრთისაო! აწ არა-მე დასცხრეა
ტანჯვათა ამათუჳს, რომელ-ეც
მოაწიენ ჩუენ ზედა, და არა მო-
გეწყინა პირად-პირადითა მით
ტანჯვითა, რომელ ჰყავ ჩუენდა
მომართ, და არა გულსა მოცა-
დეა, რამეთუ ჩუენცა კაცნი
ვართ, ვითარცა-ეგე შენ, დალა-
თუ შენ უკეთურ და უშჯულო
ხარ? აწ იგულე¹ ცემითა მაგით
ქვისადათა, რაედენ დაუთმეთ
ტანჯვათა მაგათ შენთა, ზ შვი-
ლო ეშმაკისაო!”

განრისხნა მეფე იგი და ჰრქუა:
„გეფუტეები² დიდთა მათ ღმერთ-
თა, აღმოგაუთენე ენანი თქუენ-
ნი, სახედ დაგსხნე ყოველთა კაც-
თა, რადათა არავინ უტდებოდის
ბრძანებასა უფალთასა“. წმიდა-
თა მათ ჰრქუეს: „და აწ გძულა-
ნა, რომელნი უტდებიან ბრძანე-
ბასა უფალთა მათთასა?“ და
ჰრქუა: „ჰე, მძულან და პატიე-
სა დაესდებ³. წმიდათა მათ ჰრქუ-
ეს: „ისმინე, ზ უშჯულოო, უკუ-
ეთუ შენ გძულან, რომელნი არა
დაემორჩილებიან ქუეყანისა

თანჯანოდ არიხე დამე, ჩარც
დესე ჩრესთიას მათობი, და და-
მხნან ამარჩუთ თონ⁴ დო,
ნ'ქ ანორენ და ქუნამი მათობი.
ნ'ქ არცხოდ ქაფხეარ თან-
ჯანდა, ვირ ათხრე ქიქრეაქ მერ,
და ნ'ქ ბანბრავეარ ქაქნაქ ქერ-
კარ ძამა ბეხელ ვაფეჩე აფეჩე
თანჯანს დო. და ნ'ქ დამთა
ათხრე, ხქე და მხე მარძინ ვეხ-
ვხელ ხა'ფე ირეჳს და იო, ქეჳქთ
და დოქე ანორენ და ამარჩუთ-
დგარჩხე არცხოდ აყაათა
აყალაქ და ათხრე აქაქაქ
თანჯანდა დო, ნ'ქ ირეჩე თა-
თანაქ⁵;

ჩარკავხელ მათორენ და³
ათა. მხბიქ⁴ ათობიქდენ
ხრესხელ, ვეხელ ბერ ჩათიქ⁵,
ქე ბხე⁶ ილქენ მარქიქ მ'ქ
კელ ჩაკათიქ თხრანგ ქერ-
ანგ; შორქენ ათხნ. ნე ათნ⁷
ვაქნიიქ, ირ ჩაკათიქ თხ-
რანგ ქერანგ⁸; ნე ათა. მ'ქ,
ათხმ, და აყათონას და ათხმ;
შორქენ ათხნ. ლორ და იო⁹ ნ'ქ
ამარჩუთ⁹, ქე ხქე¹⁰ იო ვან-
ნაგანგ ხრესხორ თხრანგ
ქერანგ¹¹ ათხნ და აყათონას-
ხა, აყა¹² ვეჩ¹³ იონგათხნ

¹ იგვლე A. ² გეფოცები A.

³ დამხნან ამარჩუთ თონ — B. ⁴ დამარჯუთობიქ B. ⁵ ნ'ქ ანორენ და
ქუნამი ... ნ'ქ ირეჩე თათანაქ — B. ⁶ ხ — B. ⁷ მხბიქ B. ⁸ ჩათხნ B.
⁹ ბხე ქ ბქ B. ¹⁰ ქერანგ — B. ¹¹ ლორ და იო — B. ¹² ამარჩუთ B. ¹³ ხქ
B. ¹⁴ ვანგანგ ... ქერანგ ქერესხორ მათორენგ თანგათხნ B. ¹⁵ და
ყათონას და ათხ — B.

მბრძანებელთა უფალთა და ტანჯვასა მიაწევ მათ ზედა, ვითარ ჩუენ გუმძლავრობ, ვითარ-მცა უფარ-ვყავთ ღმერთი და გან-მცა-ვღებთ უფლისა ჩუენისა მესწნელისაგან და ვიტანჯენით-მცა მითვე [812] ტანჯვითა, რომელი-იგი შენთჳს განმზადებულ არს?" და მან პრქუა: „რად განმზადებულ არს ჩემთჳს, შ თანამდებნო?!“ წმიდათა მათ პრქუეს: „რომელი-იგი განმზადებულ არს ეშმაკისა და ანგელოზთა მისთა და ნების-მყოფელთა მისთათჳს, სადა-იგი ყოფად ხარ შენ მსგავსით შენითურთ უცხლსა მას უშრეტსა, უშჯულოო, და მატლსა უკუდავსა ტანჯვათა მათ დაუსრულებელთა, შიშსა მას-სა-უკუნესა, მღვმესა მას განმრყუნელსა, ბნელსა მას გარესკნელსა, სადა-იგი იყოს ტირილი თუალთა და ღრქენაჲ კბილთაჲ“.

მსაჯულმან მან პრქუა: „გეფუცები ღმერთთა, აწ ესერა ენანი თქუენნი აღმოგკუეთენ“¹. წმიდათა მათ პრქუეს: „შ უგნურო და უშჯულოო, დაღათუ აღმოგუკუეთენ ენანი ესე მადიდებელნი, შემძლებელ არს კუნესაჲ შინაგა-

ვამხეღ ნუგუქმანსა¹ კსათობიჳს² მხრიჳ, საყსათამრქ³ ჰ თხთონქ მხრამქ და ჰ ირკიქნს. ვჩ ჯარჯარ-ხსვიღ და მხეღ ვაქნ⁴ ირ დხგნ ქ ყათორაითხაჳ: სჲ ზა საჲ ვნიოა⁵. ჶჩ⁶ ჯყათორაითხაჳს ქ ჩნბ⁶, აწ ჯყათორაითხაჳ: შორე-ღენ სახსნ. აქნ⁷ ირ ყათორაითხაჳს⁸ ქ სათანაქი და რხე-თასკაჲ ზორა, და ანაიწიჲ ზორა, ირ ქე ვიღე ამარქიჯთ⁹. ჲორ ამნჯე ჲ¹⁰ ირჳნ¹¹ ანდონ, თან-ჯანდნ ანაქარანდ¹² და ყათორ-რაადნ ქაქთხნასკანდ¹³. ვიღენ საყსკანთიქხან¹⁴ და¹⁵ სხლარნ ართაქჩნ, იორ ქაქ აჯაჲნ¹⁶ ქ და კრხე სთამანდ¹⁷, და აქ და თანჯანარანდ, ვიროჲ თხაქჩნ ვჩთქ ან, იორ ყათორაითხაჲს ბხე ვაქნ¹⁸.

საქ რინაღორნ¹⁹. კსათორა-თიქდნ ხრეღიქაჳ²⁰, ვქხვიღ²¹ ბხრ ჲათანსამ აქამჩქ²², შორეღენ სახსნ. იქ ანაქთ და ამარ-ქიჯთ²³, ქქაქთ და ჲათგნ ვვირქი²⁴ ქათორანთიქხანს, კაროჲ ქ რხთიქჩნ ართიჲ ითა-

¹ ვამხეღ ნუგუქმანსა — B. ² კსათობიჳს B. ³ საყსათამრქ} მამყორქიქ B. ⁴ ჰ თხთონქ მხრამქ ... და მხეღ ვაქნ} ვჩ⁶ ჯყათორაითხაჳს B. ⁵ ვნიოა — B. ⁶ ვჩ⁶ ჯყათორაითხაჳს ქ ჩნბ B. ⁷ აქნ — B. ⁸ ყათორაითხაჳს B. ⁹ და ანაიწიჲ ზორა, ირ ქე ვიღე ამარქიჯთ — B. ¹⁰ და — B. ¹¹ ირჳნ B. ¹² თანჯანდ და ანაქარანდ B. ¹³ და ყათორანადნ ქაქთხნასკანდ — B. ¹⁴ ვიღენ B. ¹⁵ საყსკანთიქხანს A. ¹⁶ და — B. ¹⁷ სხლარნ B. ¹⁸ და თანჯანარანდ... ბხე ვაქნ — B. ¹⁹ საჲ დონაღორნ} და ზა საჲ ვნიოა A. ²⁰ ხრეღიქაჳ — A. ²¹ ვჩ ვქხვიღ A. ²² ჲათანსამ აქამჩქ} კორხ B. ²³ და ამარქიჯთ — B. ²⁴ ვვირქიქ B.

ნისა კაცისაჲ უფროჲს ლალადე-
ბად ღმრთისა მიმართ, სისხლითა
აღსავსენი ესე პირნი ჩუენნი უმე-
ტეს ნესტუსა ობრიან¹ ღმრთისა
მიმართ, რომლისათჳსცა-ესე ვი-
ტანჯებით“. განრისხნა მეფე იგი
და ჰრქუა: „აღწერენით სახელ-
ნი მაგათნი და შეკრენით ეგენი
საკრველითა რკინისათა და მი-
იყვანენით ეგენი საშუჯლისა თა-
ნამდებთა აღგილსა, რაათა მსგავ-
სად ნებისა ჩემისა ეტანჯნე ეგე-
ნი, [309] რამეთუ არა ხოლო
თუ მახვლითა საშუჯელისა თან-
მდებ არიან ეგენი, არამედ ძკრ-
ძკრად ეტანჯნე, რაათა განის-
წავლოს მაგათ გამო ყოველი
სოფელი“².

და იყო ვინმე მუნ კაცი ერთ,
მთავარ დიდ და წარჩინებულ,
წინაშე მეფისა მის, რომელსა
სახელი ერქუა ანდრიანე. ვითარ-
ცა იხილა ტანჯვაჲ იგი ფიცხე-
ლი და მათი იგი დათმენაჲ სიმ-
ნისაჲ, ჰრქუა მან წმიდათა მათ
მოწამეთა: „გაფუცებ² ღმერთსა
მას თქუენსა, რაასათჳს ეგოდენ
იტანჯვით, მარქუთ მე ქემშარი-
ტად, ანუ რაჲ არს იგი სასო-
ებაჲ, რომლისა მოვლით, და
ეგოდენთა მათ ტანჯვათა თავს-

სი¹ აგაიფასიქ აო მათოაძნ
მხრ³ ს არჩუნა აცა, ვიო ზღეს-
აქ იანი რხრანა მხრ, ქაან იო-
იქ ს ჯარჯარქმქ²; ჩარკიოვსაქ
ქაგაღორ ს⁴ ათქ. სჯანსაქი-
გქ⁵ ვანოაანა ვიგა ვიოქ ვა-
მანსიოან, ს სკაყსაქ ვიგოა სრ-
სკაქქ სკაყანა⁶, ს თარქქ ქ
რანთარან⁷ ვათაყაროსიოვს
ს თამსსქინ სსღესქქ. ს იოყქს
ქნბ სომ ქ⁸ თქ⁹აქს სიოთოანღი-
ფიქ ვიგოა. სჯ სქქ არიქ აყ-
ათოანაჲქ მქაქან არიანსქ სს, აქქ
ს აყარო ქ ვიგოქ სრასოსქ ს
ს ვიგათათვიოვანსქ ვამანსიოან
ვადაოაო:

სკო იან⁸ მსბ ს სრსსქქ ქ-
სან⁹ ქ ვიგან არქოანქ, იოქ
ანოან¹⁰ სკოქანთო, ქრს ხთხს
ვითანჯანთო¹¹ სითოქქინ, ს¹²
ვნიოვ¹³ თოქსოქქინ¹⁴, ათქ
ვთოქქ ვქაქან¹⁵. სრქმანსვო-
ვანსქმ ვბსქ ვათოთაძნ ბსრ
ქაან იოქ ჯარჯარქქ¹⁶. ათა-
გქქ სნბ ვდამარქთან, ვქ¹⁷ ს
სქან, იოქმ ვიოქ¹⁷ სის იანქქ
ათოქ არქანსქ სს¹⁸ აქქჯაქ
თანჯანაგოქ. სოქქ სნბ, სქქ¹⁹
მსბ ს ავანსქქქ ქან სრსქ²⁰,

¹ უბრიან ა. ² სოფელი ა. ³ გაფუცებ ა.

¹ სბოქქინ არიქ ათაქქ სსღესქქინ მხრ. ² მხრ—B. ³ ს არჩუნა თო ... ს ჯარჯარქმქ — B. ⁴ ს — B. ⁵ სჯანსაქ B. ⁶ ვიოქ ვამანსიოან ... სრ-
სკაქქ სკაყანა⁶ — B. ⁷ ქ რანო H. ⁸ იან + ქქან B. ⁹ ქქან — B. ¹⁰ იოქმ
ანოან ს B. ¹¹ ვითანჯანთო B. ¹² სითოქქინ ს — B. ¹³ სიოთ B. ¹⁴ ვთოქქ-
ქოქქინ B. ¹⁵ ვთოქქ ვქაქან¹⁵ ვთოქქინ B. ¹⁶ ჯარჯარქქ B. ¹⁷ ვქ¹⁷ ს თან,
იოქმ ვიოქ — B. ¹⁸ არქანსქ სს — B. ¹⁹ სქქ ს. ²⁰ სან სრსქქქ სს.

იღებთ? ეგრე მგონიეს, ვითარ-
მედ დიდ და საკვრველ არს ვინ-
მე იგი“. პრქუეს მას წმიდათა
მათ: „არცალა თუ პირნი ჩუენნი
შემძლებელ არიან თხრობად
შენდა, ვერცა სასმენელნი შენ-
ნი სმენად“. პრქუა: „მებრ არაჲ
ვინაჲ გასმიესა მისთჳს, არცა წი-
ნაწარმეტყუელთაგან და არცა
სხუათა წიგნთაგან?“ პრქუეს
წმიდათა მათ: „თუთ წინაწარ-
მეტყუელთა მათ არავე იცოდეს,
რამეთუ იგინი თუთ კაცნი იყუ-
ნეს, ვერ შემძლებელ იქმნეს გა-
მოთხრობად ღმრთეებისა მისი-
სა, არამედ რავდენცა მოიღეს
ბრძანებაჲ სულისა წმიდისაგან,
მასცა იტყოდეს, ხოლო განმზა-
დებულთა მათ კეთილთათჳს წე-
რილ არს ესრეთ: «რომელი თუ-
ალმან არა იხილა და ყურსა არა
ესმა და გულსა კაცისასა არა
მოკდა, რომელი განუგზადა
ღმერთმან მოყურეთა მისთა“ა.
[810] ესე ვითარცა ესმა ანდრი-
ანეს, ადრე-ადრე მიიმართა და-
ლიქსა მას. და წარდგა წინაშე
მათსა და პრქუა მწიგნობართა
მათ: „დაწერეთ სახელი ჩემიცა
წმიდათა მავათ მვნეთა თანა,

მასს ვნა სიორქნ¹. *იქ მხრ
ქერანჲ წალაქან ხნ² აყათმქ
ქანს აქნიორქ³, ლ იქ ღო ქს-
ქიჲჲ კარიო ხნ⁴ რეიონხი, მატ
გნიოსა მღერქანის⁵. რნალ ამხ-
ნსჩნ ი⁶ ჩნ⁷ ქლაროჲ ქანს
აკიოგქ⁸, ი⁹ ქორქანსჲ ლ იქ
მარქარქიჲ ლ იქ ქლიოგ⁹ გრიო⁹,
სიორქნ მასს¹⁰. ხლ იქ ნიქტს
ჩსქ მარქარქნ¹¹ გქითაგქ¹²
ორქტჲ აყარქ დქითხ. ღანგქ¹³
ლ ნიქა მარქიქ¹⁴ ტქს მათოლ-
ტაყაჲოჲ¹⁵, ლ იქლქ¹⁶ კარო-
გქს მონოქ ქ ლიქლიქ სრქიქ¹⁷
გნიქს ლ¹⁸ ქსიხგანს. აქ ქანს
აკნიორქ¹⁹ გქხლ ჲ, ქტ²⁰ ღორ
სქს იქ ხთხს ლ მსქს იქ ქოლ ლ
ქ სქრთ მარქიქ იქ ანსკალ, გორ²¹
ყასარასთხსჲ მათოლბ სქრ-
ქსჲ ჲრქოგ სრქოგ²²; ღაჲს ქო-
ხლ მღერქანისქ ქაქქაქაქსქ ქ
ნსქრქს იქმხსჲ. ლ კაგხლ ქ მქ²³
ათხსჩნ მსქ გოქქრს²⁴; ჴრ-
გქჲ ლ გქმ ანოლს რეჲ სიორქ²⁵
ნარათაქაქ, ღანგქ ლ ხს გქრ-
სოინსჲსქ ხმ, ჩსქ²⁶ ქრქს ხთხს
რონალორს, გქ ქანგქმანსჲ²⁷
კარბხსჲსქ ხქტ ჲარაქსოთქქჩს
გარქოგს მათოლგანსქ²⁸. ლ²⁹
მსქ გოქქრს. ჴრხგქჲ ქაქ-*

¹ მასს ვნა სიორქნ] სიორქნ მასს B. ² ქერანჲ წალაქან ხნ] წალ-
ქანს B. ³ ქანს აქნიორქ — B. ⁴ კარიო ხნ] კარქს B. ⁵ მატ გნიოსა მღერქ-
ანის] მღერქანის მსქ B. ⁶ ჩნ — B. ⁷ ქანს აქიოგქ — B. ⁸ კაკიო — B. ⁹ ქ
გრიო B. ¹⁰ მასს სიორქნ B. ¹¹ მარქარქნ — B. ¹² გქითაგქ — A. ¹³ ღანგქ] გქ
B. ¹⁴ მარქიქ B. ¹⁵ მათოლბაქაჲოჲ — B. ¹⁶ ლ სრქოქ] იქოქ B. ¹⁷ სრქოქ B.
¹⁸ ლ — მათაგქ B. ¹⁹ ქანს აქნიორქ — B. ²⁰ ქტ — B. ²¹ გორ — B. ²² იქოგ —
B. ²³ ქ მქ] მათქ B. ²⁴ გოქქრს B. ²⁵ სიორქ — B. ²⁶ ჩსქ — B. ²⁷ გქ მან-
გქმანსქ A. ²⁸ მათოლგანსქ B. ²⁹ ლ — B.

დებთა“. ანდრიანე ჰრქუა: „ამიერიითგან ღმრთისა ჩემისაგან ვითხოო წარმართებად ცხორებისა მისსა მიმართ, რაჲთა მომეტევენ მე [316] უკეთურებანი და უშჯულოებანი სლვათა ჩემთანი“. ვანრისხნა მეფე იგი და უბრძანა შეკრვაჲ მისი. და წარიყვანეს საპყრობილედ, სადა იყენეს წმიდანი იგი მოწამენი, და თქუა: „იყოს დღე, რომელსა განვიკითხე ეგენი“. ერთმან ვინმე მონათა მათგანმან, ანდრიანეს-თამან, ვითარცა იხილა იგი საქმც, შირბიოდა აღრე-აღრე სახილ და უთხრა ანატოლეს, ცოლსა მისსა, და ჰრქუა: „უფალი იგი ჩემი შეკრეს საკრველითა რკინისაჲთა და მისცეს საპყრობილედ“.

მას ვითარცა ესმა, დაიბო სამოსელი თვისი და ტირილდა მწარედ, ჯვ-ყო და თქუა: „მითხარ, კაცო, რომლისა საქმისათჳს შეკრეს უფალი იგი ჩემი?“ ჰრქუა მან მონამან: „იხილნა ვინმე, რომელნი იტანჯოდეს მისთჳს, რომელსა ვისმე ჰრქვან იესუ, რომელნი ვინმე არა დაემორჩილნეს ბრძანებასა მეფისასა არა მსახურებად¹ ღმერთთა მათ, და მან აღრე-აღრედ თვნიერ მეფისა მის მძლავრობისა ჰრქუა მწიგნობართა მათ: „აღწერეთ სახელი ჩემი კაცთა მათ თანა, რამე-

ნაჩუგ ღნა და ღნოთა¹, *წი იძნ* *ქ ნოყანტ*² *ბათაქცენ*³ *ბერქ-* *ანიაქ ბერს სიხს ვაქნ*⁴ *ღნწა-* *გხაქ*⁵ *ქაღქაღაქქ ქ თიღ*⁶ *და* *ყათამხაგ კნიღ* *ნიორა მწათი-* *ქაქ*⁷ *და* *ასა*. *ღიღენ* *ქამ* *ქაყბ-* *გქნ* *ხერქაქქ* *ქაყაყან*⁸ *და* *არ-* *ქქნ ქ რანთ*

და თქუა: „იყოს დღე, რომელსა განვიკითხე ეგენი“. ერთმან ვინმე მონათა მათგანმან, ანდრიანეს-თამან, ვითარცა იხილა იგი საქმც, შირბიოდა აღრე-აღრე სახილ და უთხრა ანატოლეს, ცოლსა მისსა, და ჰრქუა: „უფალი იგი ჩემი შეკრეს საკრველითა რკინისაჲთა და მისცეს საპყრობილედ“.

*ნა ბერს ვაქნ*⁹ *ლოა*, *ყა-* *თათხაგ ვაყათამიღანან*¹⁰ *ბერ* *და* *სკაა* *ლქ* *ღათნაყბ* *და* *იღიღა-* *ნხქ*¹¹ *და* *ბქ* *ქ* *ქარბხაქ* *ასტ* *ვყა-* *თანქნ*. *საა* *ქნბ*, *აქრ*, *ღი*¹², *ქასან* *ირო* *ქ* *ყათონათანაგ*¹³ *ქა-* *ყბგქნ* *ღიღენ*¹⁴ *ქამ*: *ბა*¹⁵ *ასტ* *გნა* *ყათანქნ*¹⁶. *ბათნ* *ღიმანს* *ქიღათანგხაქ*¹⁷ *ქასან* *ანთანს* *აქნირქქ*, *ღორ* *მქათან* *ანთ-* *ანხნ*¹⁸. *იღ* *ზაღანხაქ*¹⁹ *ღათ* *ზრამანქ*²⁰ *ქათაღორქნ* *ათ* *ქ* *ღღიღქ* *ქიღენ*²¹. *და* *ქაღქაღაქქ*²² *ათანს* *გონაღათბქ*²³ *ასტ* *ვყაქქრან*. *ღრბგტ* *და* *ღქამ* *ანთან*

¹ მსახურებად A.

¹ ღნა და ღნოთა B. ² ნოყანტ — B. ³ ბათაქცენ B. ⁴ ბერს ხო-
ხა ვაქნ — B. ⁵ ღნწაყთა B. ⁶ ქაღქაღაქქ ქ თიღ — B. ⁷ მწათიქაქ A. ⁸ ხერ-
ქაქქ ქაღაყან — B. ⁹ ვაქნ — B. ¹⁰ ვაყათამიღანან] ღნანგხაქ B. ¹¹ და
სკაა ... იღიღაწხქ — B. ¹² აქრ ღი — B. ¹³ ვათონათანაგ — B. ¹⁴ კთაბგა-
თქნ A. ¹⁵ ბა — B. ¹⁶ ვათანქნ — B. ¹⁷ ქიღათანგხაქ B. ¹⁸ თანს A. ¹⁹ იღ-
ზაღანხაქ] ჯღაღანხაქ B. ²⁰ ღათ ზრამანქ] ზრამანაგ B. ²¹ ათ . ქ ჯღიღქ
ქიღენ] და ღიღენ B. ²² ქაღქაღაქქ — B, ²³ გონაღათბქ] ვათათორქნ გონაღათ-
ბქქ B.

თუ დიდითა გულსმოდგინებითა მნებაეს სიკუდილი¹ მათ თანა²». ჰრქუა მონასა მას ანატოლე: „და არა აგრძნეა, რაჲსათჳს იტანჯეოდეს კაცნი იგი?“ [318] მიუგო მონამან მან და ჰრქუა: „გარქუ, ვითარმედ არა დემორჩილნეს მსახურებად ღმერთთა“. და ვითარცა ესმა ანატოლეს, აღივსო სიხარულითა, განიძარცუა მისგან სამოსელი იგი დაპებული და შეისხა სხუაჲ სამოსელი და სრბით მწლადრ მიიმართა საპურობილესა მას, რამეთუ იყო ნაშობი მორწმუნეთა წმიდათაჲ, და ეშინოდა აღსაარებად ურჩულოჲსა მისთჳს, რომელი-იგი აღდგომილ იყო მათ ჟამთა. და შევიდა საპურობილესა მას და დავარდა ფერკთა თანა ანდროიანესთა და ჰკოცნიდა საკრველთა მისთა. ჰრქუა მას: „სანატრელ ხარ³, უფალო ჩემო, ანდრიანე, რამეთუ მოიპოვე შენდად, რომელ არა დაგიტევეს მამათა შენთა, ნანდვლევ ესრეთ იკურთხოს⁴ კაცი, რომელსა ეშინოდის უფლისა; ნანდვლევ, უფალო ჩემო, იპოვე სიჰბუჯესა შენ-

ლნუ არას⁵ ღნუ აწითიქ⁶, განაღქ მხბაღ ვასილქხამარ ასიოქსამ მხიანსქ ღნუ ზითა⁷; მსტ გნა⁸ კჩინს. სღ ი⁹ ვითაგსრ, მტ⁵ ქასან ღ⁹ თანჯხვან არცნ აწიოქცი სღ აყათანჩინ ასტ⁵. მსაგცი გსკ, მტ იღ კამხვან⁷ ვინსქ ასითაბივნ⁸; ჩერს ზაგაწს ლოა⁹, ქაღქაღასქ ქარსაღ ს¹⁰ სწყაქცხ ხეხაღ ქიოქხხავ ვყათაოხსაღ აყათამონანს ჩღრ, ს მხბაღ ქიოქცი¹¹ ჟქმხავ ქრანთს აო ზა¹², განაღქ ღ⁹ ქ¹³ ბნსღავ ზაღათაგსციგ ს სრციგ¹⁴ ჟოათორ¹⁵, ს ხრქნჯტ⁹ ჩითითიქანსქ ქასან ამარჯოთქხანსან ვორაყსციო ქაწთამ: სღ ზასსაღ ქრანთს⁹ სმიოთ ქნერგა¹⁶ ს ანკაღ¹⁷ აო ითა¹⁸ აოწს ჩერიღ¹⁹, ზამრიტტ⁹ ვკაყანს ზორა ს ასტ⁹. სრანსქი²⁰ ხა ჟოღ, თტ⁹ ქამ²¹, მტერჩანსქ, ვტ ვათბ ვაწჩინჯ²², ვორ იღ მტოქჩს ზარცნ ვიგსკ²³. არღარს აკყაყა იორსხავტი ამხნაწს მარჯ⁹ ირ ხრქნჯტი თხანსქ. ს აქტამ²⁴, თტ⁹ ქამ, ზაღაგსგხერ ქი მანსიოქხანს ვოამ²⁵ ვორ იღ არღესკ²⁶ ვათანსციგ ტტ⁹, ქი ბერიოქხანს ვოამ²⁸.

¹ სიკუდილი A. ² სანატრელ ხარ] სანატრელმან A. ³ იკურთხოს A.

⁴ არაღ B. ⁵ აკიოქცი B. ⁶ განაღქ მხბაღ... ღნუ ზითა — B. ⁷ გნა — B. ⁸ მტ — B. ⁹ ასტ აყათანჩინ B. ¹⁰ ასაგცი გსკ მტ იღ კამხვან] ქასან ვტ ქცლამხვან A. ¹¹ კოვინ B. ¹² ჩერს ზაგაწს ლოა] ვაწო ლოაღ კწიოწ B. ¹³ ქაღქაღასქ ქარსაღ ს — B. ¹⁴ ქიოქხხავ... ქიოქცი — B. ¹⁵ აო ზა — B. ¹⁶ ღ⁹ ქ — B. ¹⁷ ს სრციგ — B. ¹⁸ ჟოათორ + ღ⁹ B. ¹⁹ ს ხრქნჯტ... სმიოთ ქნერგა — B. ²⁰ ს ანკაღ B. ²¹ აო ითა B. ²² სრანსქ B. ²³ თტ⁹ ქამ — B. ²⁴ მტ — B. ²⁵ გსკ — B. ²⁶ არღარს... ს აქტამ — B. ²⁷ ქი მანსიოქხანს ვოამ B. ²⁸ არკსიგ — B. ²⁹ ვათანსციგ ტტ⁹] ვათანსქტ⁹ B. ³⁰ ვოამ — B.

სა, რომელ არა პოვნად იყო შენ-
და სიბერესა. ნანდვლევი, უფალო
ჩემო, უზრუნველად¹ მისლვად
ხარ შენსა მას სოფელსა, სადა-
იგი შეიკრიბე შენდად თავით შე-
ნით სიმდიდრე, რომელ-იგი მო-
გეგებვოდის შენ ჟამთა მათ სავმ-
რისათა, ოდეს-იგი ინატრიდენ
მრავალნი მდიდარნი და ღირს
იყვენენ მრავალნი, რომელთა-იგი
სწვადის, სადა-იგი არა იყოს ცვა-
ლებდა ჟამთაჲ და არცა ჰსნადა
ჭურჭლითა² ტანჯვანთა მათგან
საუკუნეთა და არავინ ვისა იყოს
შემწე: [მ¹⁸] არცა მამაჲ შეილი-
სა, არცა დედაჲ ასულისა და
არცა ფასი შემკრებელთა თვსთა,
არცა მონაჲ უფლისა, არცა მი-
ყუბარი მიყურისა³, არამედ ყო-
ველმანვე თითოეულად⁴ თავისა
თვისისათჳს სიტყუაჲ მიუგოს
ღმერთსა, არამედ შენ, უფალო
ჩემო, გულსმოდგინებდას მავას
დაემტკიცე მშვდობით, რაჲთა
ეწიო აღთქ[უ]მულთა მათ
ღმრთისათა და შეხვდე უშიშად
და უზრუნველად¹ მრისხანეთა
მათ მტარვალთაგან. შენ, ვითარ-
ცა თანანადები ეგვი, შრომაჲ შე-

არეარს¹, თქრ ჟმ. ანნიოჲ სრ-
ქჩხესა² ჯან³ ჯაქსარანს ზამ-
გარხალ დაჲ ვაქს⁴ მხბოქჩინ
გაგიომ⁵ ვირ ვათხესა ჰი ტამა-
ნასქი აქითიქჲ⁶, კირტამ კარი-
თანასქესნ⁶ გაგიომ⁷ მხბა-
თილს⁸. კირტამ ჯიჲ ფიქსირელო
ტამანასქ⁹ ს¹⁰ იანსქ¹⁰ სილს¹⁰ოქ.
კირტამ იღ ფიქსესჲ იღ ვი¹¹ ჰ
თანჯანასჲ, ს იღ იღ იამხ¹² სრ-
სსესჲ, იღ ზაქრ ირღლიჲ ს იღ
მასქრ ვასთხრ, ს იღ ჰსჯე ტიჲი-
ქსესჲ¹² ჰლრხანსჲ¹³, ს იღ ბა-
თაქჲ ასანს, ს სქრქქჲ იღ
ხრსქს სქრქსესჲ¹⁴ აქლ ამხნხ-
გსანს ვქრეადანჯქრე რხიანს
ზიგასესნ, ვილ თქრ ჟმ, მქან
ღქიქს ათ დაჲ ათსალ სქქსას¹⁵
ქათაღოქქხამ¹⁶ რსქასალ
ქსითიომ¹⁷ ქასითიქ. ვილ ხრ-
ქსას ქასთაროქქხამ¹⁸ ჯხრქოგხ-
ალ¹⁸ ამხნსქს¹⁹ ქანაღქს ქათა-
ჯქსქსქს²⁰. ვილ ჰქრს ვასართს,
ვქარბანს ვილ ავანჯესეს²¹
ქსითიქი. თსქარავხალ²² აქს-
ილხთს რანსარქილს რსიღქ²²
ვი: სქრ²³ აღქსქმ ვქსჲ, თქრ
ჟმ, ზასთათილს კალ ჰი კიღმანს²⁴
ვიომ²⁵ კორ კიღხეარქ²⁶, ს²⁷ მქ

¹ უზრუნველად A. ² ჭორჭლითა B. ³ მიყურისა A. ⁴ თითოეულად A.

¹ არეარს] არა B. ² ხრქსას B. ³ იანს — B. ⁴ ვაქს — B. ⁵ გაგიომ
ვირ... აქითიქჲ — B. ⁶ კარათანასან B. ⁷ გაგიომ — B. ⁸ მხბათილს — ს
ანსილს კარათანასქ B. ⁹ ფიქსიჲ ტამანასქ B. ¹⁰ იღ — B. ¹¹ ~ იღ იღ ვი
ქქსქ B. ¹² ტიჲიქიქს B. ¹³ ჰლრხანს — B. ¹⁴ ს იღ ბათაქჲ... სქრქსეს — B.
¹⁵ ათ დაჲ ათსალ სქქსას] ათსქ რსჲ დაჲ ხრქქსეს B. ¹⁶ ქათაღოქქხამ — B.
¹⁷ ქსითიომ] ვქითიომს ირ B. ¹⁸ ჯხრქსქ B. ¹⁹ ამხნსქს — B. ²⁰ კანა-
ჯქს B. ²¹ ავანჯეს B. ²² თსქარავხალ... რსიღქ — B. ²³ სქრ] აქლ B. ²⁴ ჰ
კიღმანს B. ²⁵ ვიომ — B. ²⁶ კიღხეარქ B. ²⁷ ს — B.

ნი ალასრულე ღმრთისა მიმართ, რაჟთა განერე შენ ცეცხლსა მას და სხუათა მათ ტანჯვათა. ხოლო გვედრები შენ, უფალო ჩემო, მტკიცედ დეგ ჩინებასა მას, რომელსაჲ იჩინე, ნუმცა ვინ შეგაცთუნება შენგანსა მას, რომელსა შევიმართებია, ნუცა ნათესავი, ნუცა ტომი, ნუცა სიმდიდრე, ნუცა მონაგები, ნუცა მონაჲ, ნუცა მვევალი და ნუცა რაჲ არს წარსავალი ამის სოფლისაჲ საუკუნოჲსა მის მიმართ. ხოლო გულს-იღვინე, აჰა მცირედ-ლა და ეწიო აღთქ[უ]მულთა მათ კეთილთა. ნუ შეუორგულდები შენ ლიქნითა მეგობართა შენთაჟთა და ნუ გარდაიქციევი შენ სარწმუნოებისაჲ სიტყუთა მათითა მზაკუვართა. მოიძულენ ქენებანი იგი მათნი, უვარ ყავ უკეთური სწავლაჲ მათი, წმიდათა მავათ ხოლო ხედვედ და გულს-იღვინე [შ14] დათმენად მათ თანა. ნუმცა შეგადრწუნებენ შენ თქუმიანი მეფისანი მის, და ნუ შეშინდები ტანჯვათა მათგან, და ნუ გეშინინ ცეცხლისა მისგან, რომელ საწუთროჲ არს, არამედ გეშინოდენ შენ ცეცხლისა მისგან უშრეტისა“.

ჩუჲ ამანსჩუნი ვდხე ჯ ვეხეხეჩქ ათაჲჩქაჲჩეჲ¹ ქრჩაჲგოსეჲ, მჩ ადჲ ლ² მჩ³ თონამ, მჩ⁴ ბანიჲ. ლ მჩ⁵ ჩუჲგ, მჩ⁶ ათაგოსაბჲ. ლ მჩ⁷ ბათაჲჲ აჲუასუაჲ, ლ მჩ⁸ აჲ ჩუჲ ჩერკრაორთეჲ⁹. ვჩ-ათანსაჲ ჩუჲ ინგანსეჲჲ ჲ ლ აჲაჲსანსეჲჲ¹⁰ კაჲჩინსაჲსანს ჩქასუჲ ქლარჩქა, ვორ¹¹ ქა ათაჲსაჲ თანეჲ¹² ვანანგანსეჲჲ¹³. ლ მჩ¹⁴ ვჲ იორჲ მხეჲ-ჲაგვიგანსუჲ აჲერაჲ მანჲ მარჩქამაგ ვიგ, ლ ვორჲსანს ვრ-აათა ვი ვეხეხეჩქ¹⁵ ნიჲქათაჲჲ ლ ჩქაჲორჩქ მანჲ ნიგა. ათბ¹⁶ ვორჲგანს ნიგა, იორაჲჩქ ვამ-მარჩქთ ჲრათაჲ ნიგა, იორჲ იორჲ აჲიჲჩქ მჩასუჲ ჩაჲსაჲ, ნამანსა¹⁷ თოჲქაჲო-ქსანს ნიგა, ნამანსა¹⁸ ჩამრ-რიქსანს ვიგა, შჩ სიოქსეგჲ ვდხე მთერმოქსიჲ ქაგაჲორჩქ. მჩ¹⁹ ვარჩორხეგოსეჲ ვდხე თს-აჲჲჲ თანჯანსაჲ, მჩ²⁰ ვანჲჩ-თხეგოსეჲ ვდხე ჩორაჲ აჲ, იორჲ-ჩხთს ჲრჩითაგარ ჲ ქსრაჲჲ კაჲჩინსაჲსანს ანჯჲჲ ვივიჲ²¹.

¹ ვდხე ჲ ვეხეხეჩქ ათაჲჩქაჲჩეჲ | ათაჲჩქაჲჩეჲ ვდხე B. ² ლ — B. ³ მჩ³ ათაგოსაბჲ... აჲ ჩუჲ ჩერკრაორთეჲ — B. ⁴ ლ ათაჲსანსეჲჲ — B. ⁵ იორ B. ⁶ თამაჲ თანეჲჲ | მჩიჲ თანანსუჲ B. ⁷ ვთანსეჲ მანგანსეჲჲ B. ⁸ ლ მჩ⁸ ვჲ იორჲ მხეჲაგვიგანსუჲ... ჲ ქსრაჲჲ კაჲჩინსაჲსანს ანჯჲჲჲ ვივიჲ | ლ აჲჲსაჲ სიო-სხეგაჲ ჲნჲ ათს ჲრჩიჲ მანს ჲრათათანს B.

შელთაგან იშვა ეგე. არწმუნეთ მაგას საუკუნოა საცხოვრებელსა, რაათა დაიდვას გულსა თუსსა და შემძლებელ იყოს დათმენად სიმენითა“.

და ესე ვითარცა თქუა, დავარდა ფერკთა მათთა თანა და თაყუანის-სცა საქრველთა მათთა და მივიდა ანდრიანესა, რა. მეთუ იყო იგი შინაგან სენაკსა დაკრძალული¹ ტუნდთა შინა. და ჰქუა: „იგულე, უფალო, კეთილად ღა ნუ მიხედვე შენიერებასა სიკეთისა შენისასა, ნუცა-ლა გეწყალინ პასაკი ეგე შენი, რამეთუ ეგე ყოველი შესაქმელად მატლთა არს. ნუ შეგსულელებნ შენ ოქროს, გინა თუ ვეცხლი. გინა თუ სამკაული, ანუ მონაგები, გინა თუ რაევე წარსავალი, რამეთუ არაჲ შემწე ყოფად არს განმზადებულთა მათთსა ჟამთა, არამედ ყოველივე აქა დაშთომად არს, არა არს მუნ ქრთამისა ცემაჲ, რამეთუ არავეინ არს მუნ მიმღებელ, არამედ წმიდათა სიწმიდენ ქრთამ არს წინაშე ღმრთისა“. და ესე ვითარცა თქუა, იჯმნა მისგან და წარვიდა სახიდ თუსა, და ილოცვიდა ღმრთისა მიმართ

კარაივც იხსილ ქ ნაწათაკილ-ქსანს¹;

სე ჟაკა ასაყხალ ანსკაე არ ითო ნიგა ს ზრქირ საკაფ ნი-გა, ს ჟარბალ² ჯიყა³ ათი სე-რქანთა, ჟანღი⁴ ჟე ქ ზნრფ-ზომან რანათინ აყიჯხალ ქ კი-ბიღ⁵, ს სატ ყნა⁶, სბ⁷ ა ჟაღ, ატე რამ⁷. მქ⁸ რაკირ ქ ვიღეს-კილქინ მარამოქ რი, ს მქ⁹ ქ რარბროქინ რასაკიქე რი⁸, ვე აყე ამსნაქინ კერაკორ ირჯანე ჟ⁹. მქ¹⁰ ვეაღესიოსე ვეღე ისქი კამ აქობაქ კამ რანჯერბა კამ ათაგოდაბი, კამ აქ ქრე აყაქათისკანე, ვე იჯ ქნე ამს-ნსქინ მითაკეჲ ქინქ ქ ძამონ ქაქმქი, აქ ამსნაქინ ასთენ მითაგხალ კაქ. ჟეღ ანე კაჯაო იამსე ათქ ქასნ ანბქინ ქირიქ, აქ მქაქნ სორე რიგლიქე კაჯა-რქ სსათოდაბ¹⁰; სე ჟაკა ასა-ყხალ¹¹ იღეიქნ სთ რამ ს სე ვნაგ ქ თონ ქერ. ს ანე¹¹ აოჯერე ვსათოდაბ ვათს ს ვეჩქერ¹² ვე რასათათონ კაყექ ქ სთითიქა-ნილქსან¹³ აქ ქერ:

¹ დაკრძალური ა.

¹ სხქამოთ არაქე... ქ ნაწათაკილქსანს — მ. ² ს ზრქირ საკაფ ნი-გა, ს ჟარბალ — მ. ³ ჯიყაქ სქნ მ. ⁴ კანღექ ვე მ. ქ კინღე მ. ⁵ ენა — მ. ⁶ ატე რამ ჟაღ მ. ⁷ ს მქ⁸ ქ რარბროქინ რასაკიქე რი — მ. ⁸ — ჟ ირჯანე მ. ⁹ მქ¹⁰ ვეაღესიოსე ვეღე... კაჯაოქ სსათოდაბ მ. ¹¹ ანე — მ. ¹² ვიქი ს ვეჩქერქ ქ თონ ს ქ თონ ს ქ ვიქერქ მ. ¹³ ქ სთითიქანილქსანს ქ კი-ჯომან მ.

ლი და პრქუა: „უფალი იგი ჩემი განტეგებულ არს და ესერა მოვალს“. ვითარცა ესმა, დაწუხნა ფრიად, ეგრე ეგონა¹, ვითარმედ ელტოლილ არს, და ტიროდა მწარედ. ვითარცა იხილა იგი, აღდგა აღრე-აღრე, სრბით მივიდა, [მ19] დაუჭმა კარი და აღილო ტირილი და ეტყოდა: „განმე მორე ჩემგან, განვრდომილო ღმრთისაგან, რომელმან-ეგე უტყუვე უფალსა ღმერთსა შენსა. ნუ იყოფინ ჩემდა, ვითარმცა მიგიგე სიტყუა პირის-პირ პირსა შენ, რომელმან-ეგე უვარ ჰყავ ღმერთი, და ვითარმცა ვისმინე სიტყუა ენისა მაგისგან-მზაკუე რისა, რომელი ეგე ეცრუვა შემოქმედსა თვისსა!“ და პრქუა მას: „უბადლო ვინმე, რაჲსა ველ-ცემულ იქმენ საქმესა. რომელსა ვერ შემძლებელ იყავ აღსრულე-ბადლ ვინ გამოგადღო შენ ეგემ-ლეგანისა მისგან მშუდობისა და განსასუენებელისა ადგილისაგან? მითხარ-ლა, ვითარ იელტოდე, ვიდრე არლა შესრულ იყავ ლუ-აწლსა მას? ვითარ დასთხიე ჯაჰკ საქურველი², ვიდრე არლა გეხილ-ვა ახ.აინად გამოსრული იგი

ვალს და ანადასიქ იყავ: ჩერს ლილსა ღმრთისა¹ კარბსაგ², ხმტ ჩ მარტირიოს³ ხმტ³ ქაჩიოსხალ ჟ. თრთმხგალ კოქ⁴ და ლარი ჯაი-ნაყაჲს ნს⁵ ჩერს ხთხა ჯნა⁶ კითხ ხსაგ, და⁵ მითხალ ვეორბნ ვორ იანტე ქ ბნოაგ⁶ ანთი, და⁷ რნშაგხალ⁸ ქაჩსაგ ვეორი თანზ⁹ და ალყაჲს¹⁰ კარბსალ სას¹¹. ღმრთი ქმე ქმნს ანსხალს ქსათობი, და⁸ თრ სთხე თსათნ სსათობი ქორი¹². ღალ ქმე ჩნბ ლიხსლ რნჲ ვერანოქ¹³ თრ იორაგხალ ჟ¹³ ვსათობ, და ლხლ ვან ქ ლკოლ ზსნგალორ¹⁴ თრ ჲქნხაგ¹⁴ არარღჩნ ლრიკი ნს სას ვაქონ ჩერ თა იორინ¹⁵. მ¹⁶ მქოლთა-კანს და ანადასიქ აქი, თ¹⁷ არ-არ ვსჲ ჲარი ბსონამოქი ქმნლ ქჩრს¹⁶ თრთ¹⁶ ჟქჩრ თთაქ¹⁷ კა-თაქილ, თ¹⁸ თთონ არბასხალ ბჲი-საგ სნანს ეღრე კაქნაქი თსო-ღაჲსიკანს და ჲანგათიკანს კაქ-ანს¹⁸. იჲქ, თთა¹⁹ თო, ჲჩა¹⁹ რ²⁰ ქაჩიხარ²¹ ჟს²² რასკათხალ ქ აყათხერაჲქ²³. ჲჩა¹⁹ რ²⁰ ჲქნრნ-კქგ ხეხერ ჟს თსხსალ ჲნანა-თაქს²⁴. ჲჩა¹⁹ რ²⁰ ქჩრალთხეორ ჟს ზხთა²⁵ ქ ვრლავ თთათხსალ თობამანს ქაჩსხარ და ხა მჩ-

¹ ეგუნა A. ² საქურველი A.

³ და მქნუგხო ვაქს... ლილსა ღმრთისა B. ⁴ კარბს B. ⁵ ქ მარტირიოს-თსხს B. ⁶ კოქ — B. ⁷ და — B. ⁸ ქ ბნოაგ B. ⁹ ანთი და — B. ¹⁰ ვაჲაჲაჲ-ქჩ A. ¹¹ ვეორი თანზ B. ¹² ალყაჲს ქაჩს B. ¹³ მს-ათობი ქორი ქორი B. ¹⁴ იორაგხალ ქ იორაგ B. ¹⁵ ჲქჩხაგ B. ¹⁶ ვაქონ ჩერ თა იორინ B. ¹⁷ კარო B. ¹⁸ თთონ არბასხალ-ქაქანს — B. ¹⁹ თთა A. ²⁰ ჲჩ B. ²¹ ქაჩიხარ B. ²² ჟს მქსჯს ჟჩ B. ²³ ქ აყ-ათხერაჲქ — B. ²⁴ ჲნანადასიქ B. ²⁵ ხთხ B.

მბრძოლი? ვითარ აღრე-აღრე იწყალ, ვიდრე არლა განეტევენს ისარნი? და მე მრწმენავე, არა ვითარმცა უღმრთოვსა ნათესავისაგან და უშჯულოვსა ქალაქისაგან კეთილიმცა რაამე გამოვდა! ანუ ვითარმცა ნათესავისაგან მელველთავსა ძლუნენი წჳილდა ღმრთისამცა შეიწირა! ეგეზის-მეა, ვითარმცა შებღალულთა აღვილთა და შეგინებულთა ქალაქთაგან სურნელებმა¹ საქუმეველთა შეიწირა ღმრთისა? [მგო] და აწ მე უბადომან ამან რაა-მე ვყო, რომელი შევემთხვე ქმარსა უშჯულოვსა ნათესავისაგანსა, და არცა ეამ ერთ ვიწოდე ცოლად მარტულისა, არამედ აღრე-აღრე ვიქმენ ცოლ განდგომილისაგან ღმრთისა? მცირედ ეამ იყო სიქადული ესე ჩემი, და აჰა უკუნისამდე ყუედრებამ ჩემი, და მიერითგან ყოფად ვარ სირცხულითა² მღუნარ³.

ხოლო ნეტარსა მას ესმოდა შინავე გამო, რასა იტყოდა ცოლი³ იგი მისი ანატოლე და მოითმენდა, რამეთუ უმეტეს მხიარულ იყო სიტყუათა მისთა ზედა. და ისწრაფდა, რააცა იგი

რანასათ ზე, ჰქ ქანასათოიას ადგტ და ჯამაყარქუა ჟაღადტ რარხადტ ხნჯ ქინჯეტი ასათობიქ¹. ჟხარ² კაღტ იაკანოღავ³ აყათარაღ მადიარ⁴ ასათობიქ მათოჯიგტ⁵. ზნარ⁶ ზე არეხიღ ჟარხლ-ზანსიღ თსიღიღტ და ზაღაქსხალ თიღ თანულანთო ქონსქ მათოჯიგტ⁷ ასათობიქ; ასქ სთ ზეღავ ჟრ⁸ ზე ჟიღტსეგ, ირ ჟეჟყეჟყ თან ამარარქუთი და ჟამარქუთიღ ჟასაქტ⁹. და თქ მქ თამ⁷ ლიღტ-გეჟ ლინ მარაბრიოტი, ასქ ქაღ-ქაღაქტი ხიღ⁸ იორავიღტი, თთ თსკად თამა სიღს აყარბანღჟ ჰმ, და არა ლაქთხანთო ქონსიგ ზასასაბინღ ჰმ, თთ მქ თამ აყარბეგეჟ ჰ ლანაჟთ, და არე ჟნამ ლორაქორ თამაჯსხსალ ჰ მქ ზიგთ⁹.

ქიქ ხერანხქინ მერქანთი¹⁰ ლქე ჰ ჟიღავნ¹¹ და ზამბერქე-ქანსიქ კიქ¹² იორაქ ზე ღნ¹³ განთა ზორთ თთაქსქ სთ ზნაქქე ლათარქლ ჟაქნ ქიქ თიქმაქინ... და¹⁴ ჟარმაგხსალ ზე¹⁵, ჟე ლინ

¹ სორნელეზა A. ² სირცხულითა A. ³ ცული A.

¹ ათამაქნ ქარხარ... ასათობიქ — A. ² ჟხარ² [ ] და A. ³ აყანოღავ [ ] ანაბტ B. ⁴ მადიარ — B. ⁵ ~ მათიგტი M. ⁶ B. ⁷ ასქ ხთ ზეღავ... ჟამარქუთიღ ჟასაქტ — B. ⁸ და თქ მქ თამ [ ] ხერბან B, ⁹ ასქ ქაღქაღაქტი ხიღ [ ] და არე ქინჯამ ლინ B. ¹⁰ თთ თსკად თამ... ჰ მქ ზიგთ [ ] ირ ჟეჟარქიღ ლიღიანოჟ თიქარქსეგ B. ¹¹ მერქანთი — B. ¹² კიქ — B. ¹³ ღნ [ ] ჰ B. ¹⁴ თთაქსქ და ზნაქქე... თიქმაქინ და — B. ¹⁵ ჟარმაგხსალ ზე [ ] ჟეჟამანარ B.

გნებას ხილვად ჩემი, ვიდრე არ-
ლა ჯმნულ ვარ მე ამიერ სოფ-
ლით, რამეთუ თავს-მღებ ვიყავ
მე გუნდი იგი წმიდათა მათ.
და თუ მეძიებდენ და არა მპო-
ონ მე, მიწვევად არს მათ ზედა
ჩემთავსა ტანჯვად ზედა წყლულებათა მათთა ვერ დასათმენელთა,
რამეთუ სულთა აღმოსვლად მიწვევულ არიან დიდძალთა მათ ტან-
ჯვათათვის“.

და ვითარცა ესმა, ვითარმედ
იურვიან¹ წმიდანნი, აღრე-აღრე
განულო კარი, და შევარდა ში-
ნა და ურთიერთას მოეხუროდეს.
ჰრქეა წმიდამან ანდრიანე: „სა-
ნატრელ ხარ შენ დედათა შო-
რის, რამეთუ შენ ხოლო მოიპო-
ვე ქმარი შენი, ნანდვლვე შენ
ხოლო იპოვე ქმრის-მოყუარე,
იქურობენ² გვრგვნი შენი, შენდა
შეკრებად არს ბტული ესე ძლე-
ვისაჲ, რამეთუ შენცა მოწამეთა
მათ თანა [822] შერაცხად ხარ,
დაღათუ არა იტანჯო“. და წა-
რიყვანა იგი და წარვიდა. და
ვიდრე იგი მივიდოდადს გზასა,
ჰრქეა ცოლსა მას თვისსა: „ვი-
თარ განუგებლად დაუტევეთ
სახლი იგი ჩუენი?“ და მან მიუ-
გო და ჰრქეა: „ნუ, უფალო ჩე-
მო, ნურაჲ გპირნ შენ ქუეყანი-

— *კრელიც ხნ ლ¹ ექმ თანჯანას
ქ ძხრალ ქღრხანყ ქქრანყ ლ იღ
კარხნ ჭოძხლ, დანჯი გრქ, ქტ
მხიხალ ხსკ ხნ² ქ თანჯანაყ
რუნალირქს:*

*ხღ კორქამ ლოსა, ხქტ³ ხნ-
ღქნ⁴ სოღრგნ, ქაღქაღაღაქქ
ხრანყ გღორან⁵, ლ სანქხალ გქქ-
მხამრღ ქარქქს. ლ⁶ ასქ გნა⁷
სოღრნ ოღრქანთა. ხრანხქქ ხს
ღო ქ კანაქა, გქ ღო მქანქ
გქთანგერ ჯანქლ ვაქრ ღო, არ-
ღარს ღო მქანქ⁸ ხრსხგარ ქერ-
კქქ აქრასქ⁹. იღრნხანგქ აქსაქ
ღო¹⁰. ღო იღრქბხანგ¹¹ ვაქთოღ¹²
ქაღქოქქხან, დანჯი ლ ღო მარ-
თქრიოსანას¹³, ქტაქქთ ლ იღ ჯარ-
ჯარქს¹⁴. ხღ ათხალ გნა-ღნანგ-
ლ მქნჯღო ხრქქანქს¹⁵ ქ ღანჯ-
აქარქს, ასქ გნა ოღრქანთა.
მქ ქქნ¹⁶ გქარღ კარგხგერ
გქრს¹⁷ თან¹⁸ ღო: ხღ ზორა
აქათანქსანქ თოხალ¹⁹ ასქ²⁰.
მქ, თქრ ქმ, მქ ქოქქ ათხნ²¹
გქრკოღორანგ²², გქ მქ გქა-
ღხგოღანხნ²³ გქგ გქნღხამრღ.*

¹ იორვიან B. ² იკორობენ B.

³ ლ — B. ⁴ გრქ ქტ მხიხალ ხსკ ხნ] კოქძ ქქრალირქალ ხნ B. ⁵ ქტ B.
⁶ სანქხალ ხნ B. ⁷ გრქ ოღრქან — B. ⁸ ლ — B. ⁹ გნა — B. ¹⁰ გქთანხერ ჯანქლ... ღო
მქანქ] — B. ¹¹ ო-აქრასქრ ქხრქქქ B. ¹² აქოაქ ღო] აქოაქოქნ ზ'ა ლ B. ¹³ იღ-
ხრბხგერ B. ¹⁴ ვაქთოღ B. ¹⁵ მართქრიოსანგქ B. ¹⁶ ჯარჯარხანგქ B. ¹⁷ მქნჯ-
ღოა ხრქქანქ] ასქ გნა B. ¹⁸ ასქ გნო ოღრქანთა. იღ ქქნ — B. ¹⁹ კარგხგერ
გქრქ] კანჯან არარერ გქნჯა A. ²⁰ თან B. ²¹ ხღ ზორა აქათანქსანქ თოხალ
ხ B. ²² თან + გნა B. ²³ ათხნქრ] ქქქ გქგ B. ²⁴ ხრქრალირანგ B. ²⁵ ვრ-
ღხგოღ B.

სადა ამის და ნუ შეგსულელებდ შენ გულის-სიტყუანი, არამედ მას ხოლო ზრუნევდ, რადათ მოიწიო შენ ჩინებასა მას, რომელსა იჩინე. განიშორე¹ შენგან გულის-სიტყუაჲ ამის სოფლისაჲ, რომელი საწუთრო და წარსაწყმედელ არს, არამედ მიისწრაფე შენ განუზრუნელსა მას და არა წარსაველსა წმიდათა მათ თანა, რომელთა მოგზაურ ყოფად ხარ².

და ვითარცა შევიდეს ივინი საპყრობილესა მას, მიიმართა წმიდათა მათ გვევალმან მან ღმრთისამან, და დაეარდა წინაშე ფერტა მათთა და თაყუანის-სცა საქრეველთა მათთა. და იხილნა ჳორციე მათნი, რამეთუ მოჰმალ და მომლულალ იყინეს ტანჯვათა მათგან დიდძალთა, და ფუოდა მატლი ჳორცთა მათთა და გარდამოსცოდა ქუეყანად და დაიგლითეოდა ერთიერთსა ზედა. და დაუჳკრდებოდა² დიდძალთა წყლულეებათა ზედა. წარავლინნა 'მიმუნეარნი'³ თჳსნი სახილ და უბრძანა მოღებად ბავროკი და მჳუარი დიდძალისა სასყიდლისა[ჲ]. [828] რამეთუ იყო აზნაურ ნათესავისაგან მთავარ-

დძინნ მქაჳნ ზოგა, მქ ო'რყტა კათარხეხა იორ კიჯხეარო; ო რაგ არა ო გჳნ ვაჯტარა ვაჳა' ორ აჳაჳკანხილე ჳ. ვაჳნ მქაჳნ იოიქა კათოარელ, ორ ათანგ აჳაჳკანოიქხანან ჳ, ვათაჯიქკან გჳჳ ო სრეივს აჳნ-იგჳილ ენო ორ ნანსაჳაროიქხა;

ხ. მთხაჳ¹ ზოგა ო რანთნ, ვქმხაგ² ავაქსჳნნ ჳრქათოიქ ოსიოიქ ოი სოიქრან³, ო ანსკხაჳ⁴ ხრქიქ ოჳაგანქი კჳჳანაგ ზოგა. ო ხთხა⁵ ვქმარქნ ზოგა 'თოიქხაჳ⁶ ო თანჯანაგნ, მქნ-ქ⁷, ორჯანგნ ხოჳ ო ზოგან⁸ ო ვნაჳ ო ვხთხი. ო⁹ ზრაჯაგხაჳ ონო ოსათლიქიან¹⁰, ო¹¹ ქიხაგ ვნაქიქთნ¹² ო თონ¹³ ო ზრამაქსაგ¹⁴ რხრქ¹⁵ რარაკ კოთა¹⁶ ვვგხსიქა ოიქ¹⁷ რაგ-ო¹⁸ ო¹⁹ მხბაგნი, ვანგჳი ჳიქაგათ ოჳგჳ¹⁹ ო მხბ²⁰. ო ათხაჳ ოჳათათხაგ ვკოთან ვაჳნ²¹ ო მაგრხაგ²² ვქმარაჳი ოქრაგ ზოგა, ო ოჳათხაგ ვგხი ო ზოგა²³ ო ვთო²⁴, ვანგჳი ჳჳნ ოიქხაჳ ო ონოარაგხაჳ ოქრქაქიქ²⁵.

¹ განიშორე B. ² დაუჳკრდებოდა A. ³ მიმუნეარნი A.

⁴ ო მთხაჳ B. ⁵ ვქმხაგ : ო სოიქრან. B. ⁶ ოსიოიქ ოი სოიქრან — B. ⁷ ო ანსკხაჳ — B. ⁸ ო ანხაჳ B. ⁹ ო ანსხაჳ B. ¹⁰ ო თანჯანაგნ ო მქნქ ო B. ¹¹ ო ოსიო B. ¹² ო ვნაჳ ო ვხთხი ო — B. ¹³ ო ოსათლიქიან B. ¹⁴ ო ოქრაგ B. ¹⁵ ო ო — B. ¹⁶ ო ვნაქიქთნ ო ო ო ბოიქიქ ოიქ A. ¹⁷ ო ოთონ ოიქ B. ¹⁸ ო რამაქსაგ ოთ B. ¹⁹ ო ოჳათხაჳ A. ²⁰ ო ოთა B. ²¹ ო ვგხსიქა ოიქ B. ²² ო რაგო ო — B. ²³ ო ოჳგჳ B. ²⁴ ო ო მხბათხაგ B. ²⁵ ო ვკოთან ვაჳნ — B. ²⁶ ო მაგრქ B. ²⁷ ო ზოგა — B. ²⁸ ო ვთო + ზოგა B. ²⁹ ო ვანგჳი ჳჳნ... ოქრქაქიქ — B.

თა მათ, მამროთა დიდთა მათ მთიელთაჲ. მოილო და დახბია ყოველი იგი მჭუარი და მოჰბანა ზუზლაჲ¹ იგი წყლულემათა მათთაჲ, და შეუბუნა ჰელნი და ფერჰნი მათნი, რამეთუ იყუნეს დაჰსნილ და შებუშებულ საკრველთა მათგან. და იყო შუდ დღე ოდენ საპყრობილესა მას და ყოვლითა სალუწითა ილუწიდა წჳბიდათა მათ.

და მოიწია დღე იგი, რომელსა ეგულევა დაშუად მძლავრსა მას. და უბრძანა მოყვანებჲა წმიდათაჲ მათ წინაშე მისსა. და აღრე-ადრე მოვიდეს საპყრობილესა მას და გამოიყვანნეს ყოველნივე, და ასხნეს უბელოდ ყოველნივე ზედა კარაულთა, რამეთუ იყვნეს დაჰსნილ ტანჯუათა მათგან. და შეეკრნეს იგინი ერთითა საკრველითა რკინისაჲთა. გარნა ანდრიანე ხოლო მივიდოდა მათ თანა მართლუქუნ შეკარული. და ნეტარი იგი ანატოლე მიუდღა კულსა ანდრიანესსა, ევიდრებოდა² და ეტყოდა: „უფალო ჩემო, ანდრიანე, შეიჭურე საჭურველი იგი ქრისტესი და სძლე ახოვნებრ მბრძოლსა მას ეშმაკსა, ნუ შეშინდები ტანჯუათაგან! აჰა მახლობელ არს

ს მნაყ ათ ნოია¹ ქ რანსაქნ ალორი ხოქნი, ს ამსნაქნი ქრეჲ² ყარმანქერ ვაოიციან³:

სე ხსხალ ნასხალ ალორნი იორიამ გარეგოჲიორბნი ათნქერ რინალორნი⁴, ს ნრამაქხაგ⁵ აბხელ ვაოიციან ვაოაჯხანს⁶ ს ქაოქაყაყაქი ხერქხალ ქ რანსონ ნანქინ ვამხსსახან, ს გარბხალ გხრქინ⁷ ქ ქხრალ თრამოღ ვრასათიგ⁸, განგქ⁹ ჭქნი ლიბხალჲ¹⁰ ქ თანჯანაგენ, ს ამხსხგხანს კაყხალჲ ვეჭაქილჲ¹¹. რავე მქაქნი¹² სეკრქანთი ხერქაქი ვნაქი¹³ კაყხალ ბხოს ქ ქათა, ს ხრანხქინ სნათიოქი¹⁴ ხერქაქი ვქნი¹⁵ ნორა¹⁶ აოაჯხიოქ ს¹⁷ ასაქერ. თქერ ქამ, სეკრქანს¹⁸, სათილანს ქერ ღნეგქმ საათანაქი ქაოხალ ვქნილენ ჳრქითიოქი¹⁹. მქ ხერქნიქი ქ თანჯანაგენ²⁰. ანა მათაქაგ²¹ ჭ ქრქინს მქითოს²² ს ოგნს²³ გხვ; სე ქერს მხრბ ხეხს ქ თხექი ვათათანს²⁴,

¹ ზოხლაჲ B. ² ვევიდრებუდა B.

¹ თა ნოია—B. ² ამხსნაქს ქრეჲ—B. ³ ვაოიციან] ვნოია B. ⁴ ს ხსხალ ნასხალ... ვანსლორნი—B. ⁵ ნრამაქხაგ + რანსლორნი B. ⁶ ვაოაჯხანს B. ⁷ ს ქაოქაყაყაქი ხერქხალ... გხრქინ] ს ხეჩს B. ⁸ ვრასათიგ B. ⁹ განგქ] ვქ B. ¹⁰ ლიბხალ B. ¹¹ ს ამხსხგხანს კაყხალჲ ვეჭაქილჲ—B. ¹² მქაქნი—B. ¹³ ვნაქი] მქაქნი B. ¹⁴ სნათიოქი B. ¹⁵ ო ვქნი ხერქაქი B. ¹⁶ ნორა—B. ¹⁷ ს—B. ¹⁸ სეკრქანს—B. ¹⁹ ქაოხალ ვქნილენ ჳრქითიოქი—B. ²⁰ ქ თანჯანაგენ B. ²¹ მათაქაგ] მხრბ B. ²² ქრქინს მქითოს] ჳრქითიოქი B. ²³ ოგნს B. ²⁴ ს—B. ²⁵ ქ თხექი ვათათანს—B.

ქრისტე შემწედ შენდა“ და ვითარცა მიიწინეს დალიქსა მას, და შევიდა მესაპყრობილეთ-მოდლუარი იგი [მ24] და ჰრქუა მეფესა მას: „აჰა ესერა მოწვეულ არიან და დგანან მახლობელად დალიქსა მას თანამდებნი იგი“. ვითარცა ესმა მძლავრსა მას, ჰრქუა: „ყოველინვე განძარცუენით და შემოიყვანენით, რადათა ჰხედვიდნენ ერთიერთისა ტანჯვასა“. და ჰრქუა მესაპყრობილეთ-მოდლუარმან მან: „იგი რომელნი წინავე იტანჯნეს, ვერ უძლავს სიტყვასაცა მოგებად, რამეთუ ფრიად ურვილ არიან, ხოლო ანდრიანე ჰგიესვე-ლა და შემძლებელ არს მიგებად, რასაცა ვინ ჰკითხვიდეს. ხოლო სხუათა მათ დამომდნალ არიან ჯორცი მათნი, რამეთუ გუერდთაცა მათთა ძუალნი ჩანან შორით. და აწ თუ ვინმე ჰკითხვიდეს, ვერ შემძლებელ არიან მოგებად, არამედ კმა არს მათდა, რომელთაცა ტანჯვათა შინა არიან, ხოლო ჩუენ არა გუნებავს, ვითარცა მეცსეულად აღვასრულენით იგინი, რეცა მციორე-მციორედ თანამდებნი, არამედ

თხსნალ გნოსა¹ ჯანაყახტინ², სმოლსა და სატ³ გჳაფალორნ³. *Ահաևսիկ հասնալ կան միտ յառիսն⁴ դատապարտեալքն⁵; և ի իրև լուս⁶ ըննաւորն, ստ⁷. Մերկացուցք զամենհսնան և ստ⁸ ի ներքս, զի տեսցեն զմիմեանց տանջանսն⁹; և¹⁰ ստ¹⁰ զանապատն. Այնոքիկ որ յառաջագոյն տանջեցան¹¹ ոչ կարեն հարցանել. զի¹² կարի նուաղեալ¹³ են. այլ կալ Ադրիանոս մատաղագոյն և բաւական¹⁴ ի¹⁵ համբերել ամենայն¹⁶ հարցմանց. այլ այնոքիկ շօշեալ¹⁷ ամենայն մարմինքն¹⁸, մինչև կողք նոցա երևին. արտաքոյ¹⁹. արդ²⁰ եթէ հարցցին, թալանան. և ահա բուժին²¹ յալից և յառաջիկայ²² տանջանացն²³, Ալ մեք ոչ կամիմք համարիտ տանջանից դատաստանին վճարել գնոսա յայս կենացս իրև զսակաւամիղս. կազդուրեսցին սակաւ ինչ աւուրս, որպէս զի արժանի ընդ յանցանացն փութարնս կրեսցեն²⁴. արդ եթէ հրամայեսցէ ձեր քաջութիւնդ²⁵ Ադրիանոս եկեսցէ յառաջ ի*

¹ გნოსა — B. ² და სატ — B. ³ ან ჳაფალორნ B, + და სატ B. ⁴ Ահա-
 սიკ... յառիսն — B. ⁵ դատապարտեն այն B. ⁶ და իրև լուս — B. ⁷ Եւ
 ըննաւորն B. ⁸ Եւ զամենհսնան մերկացուցեալ տեք B. ⁹ զի տեսցեն զմիմե-
 անց տանջանսն — B. ¹⁰ և — B. ¹¹ այնոքիկ որ յառաջագոյն տանջեցան — B.
¹² զի) քանզի — B. ¹³ ներգեხալ B. ¹⁴ բաւական) կարել B. ¹⁵ ի — B. ¹⁶ ամե-
 նայն — B. ¹⁷ ուղղեալ B, են B, ¹⁸ անդամն B. ¹⁹ մինչև կողք... արտաքոյ
 — B. ²⁰ արդ) և B. ²¹ թալանան և ահա բուժին) բուժին և թալանան B. ²² ևս
 յառաջիկայ — B. ²³ տանջանաց B. ²⁴ այլ մեք ոչ կամիմք... կրեսցեն — B.
²⁵ հրամայեսցէ ձեր քաջութիւնդ — B.

დგედ-ლა მცირედ ეამთა, რადთა მსგავსად შეცოდებისა მათისა მიეგოს მისაგებელი. ხოლო აწ ბრძანოს თუ შენმან სიმეწმენან ანდრიანესი, მოვიყვანოთ და ჰკითხეთ. და მძლავრმან მან ჰრქუა: „განძარცუეთ და შემოვიყვანეთ იგი“. და აღრე-აღრე განძარცუეს და შეიყვანეს დაქუნდებული წინაშე მისსა. [მშნ] და ვიდრე მიჰყვანდა, ჰრქუეს წვილათა მათ ანდრიანეს: „აბა ღირს იქმენ შენ აღებად ჯუარისა შენისა და შედგომად კულასა ქრისტესსა, ეკრძალე შენ, ნუჟუე უპმოიქცე შენ ცუდთა მათ, ნუძცა მოგძარცუავს სამკაულსა შენსა მზაკუვარი იგი, ნუ შეიშინებ თქუმისა მათისაგან, არამედ გულსა იღვინე მისთჳს, რომელსაცა-იგი მოელი. განბასრე ზაკულებად მზაკუვრისაჲ მის, რამეთუ ვერ ესწორებინა ვნებანი ამათ ეამთანი მათ, რომელ გამოცხადებად არიან ჩუენდა ღიღებანი“. და ნეტარი იგი ანატოლე მოეახლა და ჰრქუა: „იხილე, უფალო ჩემო, ღმრთისა მიმართ ხოლო დადევ სასოებაჲ შენი, ნუ შეშინდები გული შენი ტანჯუათა მათგან, რამეთუ საწუთრო არი-

ნარც¹; ჩონსაღირს ასაჲ. მხრკა-გოცნეჲ ღნა ლ² აბნეჲ³ ჩხნრდა; ნაჲ ქაღქაღასქი მხრკაგოცნეჲ ღნა⁴ ხ აბჩინ⁵ ღათაღნა⁶, რარ-ბხაჲ ვითას⁷ ქარი ნა ქერქან⁸ ნორა⁹ ასხნ სორცენ⁹ გნა⁹. სერქანს¹¹ ართანქ ხეხრ ათნილ¹¹ ვსაჲ დი ხ ხრქაჲ ღნათ¹¹ რჩითითი. ვვიქცე ქერი, მი¹¹ ღათ-ნაქვენსა ჩ ნანხირ ათ ჩ¹² ქათ-იქს დო. მი¹¹ ვფანბე¹³ დი კა-ყხსეჲ რანსარკონ. მი¹¹ ხრქი-გნა ქორც თხანხნაჲ¹⁴. ძაღქუ არა ღრამანა¹⁶ რონსორჩინ, ვქ ღნნ ართანქ ჯარჯარანჲ აქძმანსა ძამანსაქსა¹ ნანღერ-ბხაჲ ქათაგნ ირ ქაქონხიოგ ხნ ჩ მხე¹⁸; ნა ხრანხქინ სნათო-ქი¹⁷ ნოჲ ქხაჲ ჩ ნა¹⁸ ასა¹⁹. მხს ფაჲ²⁰, თქე ჩამ, ათ სნათოთ მი-ქან ვქი ვილქ დო²¹. მი¹¹ ვარ-ნორხეოცეჲ ვდხე თხსიქ თან-ჯანსაგნ²². ასაკა ჩნ² ხრქილქე ლ ქაქთხანსა ქაქთხნჩე ლ ნან-გჩათნ. ჩონს ხნ ჩიჯთანფანდნ ლ ქაქთხანსაქსა ვიქიქჩინდნ. ვიქე მი²³ ჯარჯარჩს ლ²⁴ რნე რხეჯთასკ იორქანსა²⁵ ქაქ-თხანს. ვქ ხქე ქორძამ ძარამ-ნაყჲს ვჩინორხსაქნ ჳქი, რა-ღომ იანფამ ქიქჩანსაგ ლ ჩ

¹ კათაქ ჩ ნარც ქ ნარციღმან B. ² მხრკაგოცნეჲ ღნა B. ³ აბნეჲ + ღნა B. ⁴ ხა ქაღქაღასქი მხრკაგოცნეჲ ღნა — B. ⁵ აბჩინ + ღნა B. ⁶ ათაღნ B. ⁷ ვითას B. ⁸ ხა ქერქან ნორა — B. ⁹ გნა — B) არა B. ¹⁰ თან — B. ¹¹ წათნაჲ B. ¹² ჩ — B. ¹³ ვფანბნ B. ¹⁴ მი ხრქიგნ... თხ-ათხნაჲ — B. ¹⁵ ვჩინარს B. ¹⁶ ვქ ღნნ ართანქ... კათონხიოგ ხნ ჩ მხე — B. ¹⁷ სნათოქი B. ¹⁸ ნოჲ ქხაჲ ჩ ნა] მხრბ ჩ ნა ხქხაჲ B. ¹⁹ თანქ B. ²⁰ თხს ფაჲ — B. ²¹ დო — B. ²² მი ვარნორხეოცეჲ... თანჯანსაგნ — B. ²³ ხე ხრქილქე... ვიქე მი — B. ²⁴ ლ + თქძმ B. ²⁵ იორქანსა] რნოქთ B.

ან გუემანი იგი, საუკუნო არიან განსასუენებელნი იგი. მცირედ არიან ტანჯვანი ეგე და უკუნისამდე იყოს ქებაჲ შენთჲს. მცირედ ეამ დაითმინე, აჲ ანგელოზთა თანა შერთულ იყო. უკუეთუ იგი ოდეს კორციელებასა შინა იყავ, მრავალ ეამ მთავართაგან და მფლობელთაგან მოგელო კდებამა, რავდენ უფროას ტანჯვათა მათ დაუთმო სასუფეველისათჲს ცათაჲსა!“ და ესე ვითარცა ჰრქუა ნეტარმან მან ანატოლე, შვიყვანეს ანდრიანე.

და იხილა მძლავრმან, ჰრქუა: [836] „რამ არს ანდრიანე, რამეთუ სდგა შენ ცთომასა მაგას შინა და გნებავს, ვითარმცა ძკრძკრად წარსწყმდი?“. ანდრიანე ჰრქუა: „გმტყ? შენ, ვითარმედ საცთურისაგან აწლა მოვიქეც და არა მნებავს, ვითარმცა წარეწყმდი“. ჰრქუა მას მსაჯულმან მან: „არა ვიდრემე გნებავსა, ვითარმცა ჰმსახურე ანუ თუ თაყუანის-ეც ღმერთთა მათ, ვითარცა-ესე მე და ყოველნი?“ ანდრიანე ჰრქუა: „რამასა-შენ შეცთომილ ხარ და სხუათა აცთუნებ? თავსა წარიწყმედ, რამეთუ თაყუანის-სცემ უტყუთა მათ და დავიტევებიეს ღმერთი, რომელ-

დორაფქსაყ ბაღქქერ ქანს სა-
კაღ მქ ჭიჯაქი, ჟამოღ იღ
ათაღღ სს ზამენხსესს ხსელიფ
თანჯანაფე ზ ქსრაღ ფო, ირ
ქანს ხრქნეფ არეაქოქხანსს¹
სღ ჟაქს საათესაღ სრანსლინ
ღსანოიქსა² მოძქნ ზ ზხრფ
ღღერქანთა:

იქრღ ხთხს ჟნა³ რინაღორნ,
საღ. ჰქ⁴ ჭ⁵ ლღერქანს, თაქა-
ღქნ ზ მოიროქხან⁶ ჟოღ ქაა⁶
ს⁶ ქამქა ჟარაღ ლორნღღ; სღ⁶
საღ ლღერქანთა⁷. ლსაფქ ჟღ-
ქღ⁶ ზ⁸ მოიროქხანს⁷ საქომ
ფრასათაფაღ, საქონღხთღ იღ ქ-
ამქ ლორნღღ¹⁰; ლსღ ფნა¹¹ რინა-
ღორნ. ლღრქან ი⁹ ჟ ქამქა ჟინღღ
სათოღაბიფნ, ს ი⁹ ზრქქერ აყ-
ფანსღ ნოფა ირაღს ხს ს ამნნ-
ფხანს¹²; ლღერქანთა საღ. ღნღ¹³ რ¹³
მოიროქნ ს ჟაქს მოიროქნოფა-
ნსა, ს ჟანღღ ლოროსანსსა ს
ღრადმოქხანსა ჟაქს¹⁴ ზრქქერ აყ-
ფანსელიღ ანჯნღიფნ¹⁵. ჭოღხაღ
ღასათოღაბ ჟარარქღ¹⁶ ზრქნქ ს
ზრქქერ ს ბოქოღ ს ფამაფქ ს ამნ-

¹ *ქაღქხანს ჟქ ხქღ ქორქამ... არეაქოქხანს* — B. ² *ღსანოიქსაღ B.*
³ *ღნა* — B. ⁴ *ღ* — B. ⁵ *თაქაღღ... ქაა*] *ქაა* ზ *მოიროქხანს* — B. ⁶ *ს* — B.
⁷ *ღღერქანთა საღ B.* ⁸ *ხქღ B.* ⁹ *ღ* : *რადღ B.* ¹⁰ *თქონღხთღ იღ ქამქ*
ლორნღღ — B. ¹¹ *ფნა* — B. ¹² *ს ი⁹ ზრქქერ... ს ამნნფხანს* — B. ¹³ *ღნღ¹³ რ¹³*
B. ¹⁴ *ს ჟანღღ ლოროსანსს... ჟაქს* — B. ¹⁵ *ზრქქერ აყფანსღ ონჯნღიფნ* — B.
¹⁶ *არარქღ B.*

მან ქმნა ცაჲ და ქუეყანაჲ, ზღუაჲ და ყოველი რაჲ არს მას შინა⁴. პრქუა მას მძლავრმან მან: „და აწ დიდნი ესე ღმერთნი მცირედ შეგირაცხიანა?“ ანდროიანე პრქუა: „რამეთუ არიანვე არარაჲ“. გან-რისხნა მეფე იგი და უბრძანა წათითა გუემამ. ესმა ნეტარსა ანატოლეს, რამეთუ იწყეს ტანჯ-ვად, მიზრიოდა წმიდათა მათდა, მიეახლა და პრქუა: „უფალმან ჩემმან იწყო წამებად“. და მათ ვითარცა ესმა, აღრე-აღრე იწყეს ლოკვად მისთვის. და ვიდრე ჰგუემდეს წმიდასა მას ანდროიანეს, პრქუა მძლავრმან მან მტარვალთა მათ: „პრქუთ მაგას, ვითარმედ: ნუ ჰგომბ ღმერთთა“. ანდროიანე პრქუა: „უკუეთუ მე ესოდენ ვიტანჯვი, რამეთუ ვგემობ უნდოთა მაგათ, [827] შენდა რავედენ-მე დამარხულ არიან ტანჯუანი, რამეთუ ჰგომბ შენ საუკუნოსა მას ღმერთსა?“ პრქუა მას მძლავრმან მან: „მაც-თურთა მათ გასწავლენეს შენ სიტყუანი ესე“. ანდროიანე პრქუა: „ვითარ მაცთურით ჰხადი შენ წინამძღუართა ცხორებისათა? თქვენ ხართ მაცთურნი, რომელ-

ნაჲ, որ ჩ ნოთა¹: *საქ გნა² რინალირნ. ხა ღმხბ სისოლახან³ ჩიიღი⁴ნა⁵ ჩამარჩა: სერქანისი სას⁶. ჭანჭი იჯ ჩსქ ხნ ს იჯ ჩხ⁷: ხა⁸ მარქაგხაქ ქაფა-ლირნ⁹ ჩრამაქსაყ: თანჯქ ღნა რიფი: ხა¹⁰ ლახაქ ხრანსიქს მნათიქსაქ¹¹, ქქ ასაა¹² თან-ჯქქ, ქნქხაყ: ათ სორენს, ს სახიჩხ ხა ნიყა¹³ ს სას¹⁴. სქრნ¹⁵ ქმ ასქიღენ მარაქ ქკაქო-ქსანი: ხა ნიყა ლახაქ ქაღ-ქაღაქი¹⁶ ქაღიქსა კაგჩნ ქსანს ნორა: ხა ჩ თანჯქ სერქენ სერქანისი¹⁷, სასქ რინალირნ¹⁸ გეარჩნანს. სასაგქ ღამ, ქქ¹⁹ მქ ნაქიქიქ რასოლახან: სერქანისი სას. მქ²⁰ ხქქ ხა სკა-ღაქი²¹ თანჯქმ ნაქიქიქ²² გი-ქჩნჯან²³, ღხე არეხიფ ირქიჩქ²⁴ თანჯან²⁵ ამარხაქ²⁶ ყარჩხ²⁷ ნაქიქიქიქ ქქჯანჯინალირნ სა-სოლახ: სასქ გნა²⁸ რინალირნ. შიორხვიღქქს აქნ ილავქს ღხე ღმანე ღაქიქ²⁹: სერქანისი სას. ღნე³⁰ მიორხვიღქქსა კი-ქსა გათჯნორიქს³¹ კხნაგ³². იღიქ ღქ მიორხვიღქქ³³, ირქ ყათრქქ ღამიქიქ ჩ ჩრამაქი-ქსა კიორახან³⁴;*

¹ ხრქჩხ ს ხრქჩხ... ირ ჩ ნოთა — B. ² გნა — B. ³ ღმხბ სისოლახანს ჩიიღი⁴ნა⁵ ღმხბამხბანს ჩიიღი B. ⁶ სასქ + იჯ მხბ ს იჯ ჭიიღი — B. ⁷ იჯ ჩსქ ხნ ს იჯ ჩხ⁷ ს იჯ ჩხ⁷ ჩსქ ხნ B. ⁸ ხა — B. ⁹ რინალირნ B. ¹⁰ სერქანისი B. ¹¹ ხქქ — B. ¹² ხქქ — B. ¹³ ს სახიჩხ ხა ნიყა — B. ¹⁴ სქრნ B. ¹⁵ ქმ ქაღქაღაქი — B. ¹⁶ ხა ჩ თანჯქ სერქენ სერქანისი — B. ¹⁷ რინალირნ¹⁸ ქაფალირნ B. ¹⁹ ქქ — B. ²⁰ მქ — B. ²¹ სკაქი — B. ²² ნაქიქიქ²³ სერქანისიქიქ B. ²⁴ გიქჩნჯან B. ²⁵ თანჯან B. ²⁶ ამარხაქ B. ²⁷ ყარჩხ — B. ²⁸ გნა — B. ²⁹ ღმანე ღაქიქიქ B. ³⁰ ირქ — B. ³¹ კხნაგ + ქამიგ B. ³² მიორხვიღქქ B. ³³ ირქ ყათრქქ... კიორახანს — B.

ნი სტყუევით და წარსწყმედთ
კაცთა“.

უფროეს განიესო გულის-
წყრომითა და განრისხნა მეფე
იგი და უბრძანა ოთხთა მტარ-
ვალთა და ჰვემდეს მას წათი-
თა. ანდრიანე ჰრქუა: „რადენ
განამრავლებ ტანჯვათა შვათ,
უფროეს შეამკობ შეუნიერებასა
მას გვრავნისასა“. ხოლო ნეტარ-
სა მას ანატოლეს ვითარცა ესმ-
ნეს სიტყუანი ესე მეფისანი მის
და მივება ანდრიანესი, მირბი-
ოდა და უთხრობდა წმიდათა
მათ. ჰრქუა მას მძლავრმან: „შე-
იწყალე სიყრმე ეგე შენი, რაესა
ცუდად წარსწყმედები? დიდათა
მათ ღმერთთა გეფუცები, რამე-
თუ გხედავ შეუნიერებასა შვათ
შენსა და მეწყალი“. ანდრიანე
ჰრქუა: „მე მეწყალის თავე ჩემი,
ნუუკუე სრულიად წარგწყმედ“.
ჰრქუა მძლავრმან მან: „აღიარენ
ღმერთთი ესე, და შეგინდონ შენ;
და მეცა გადილო შენ, და წი-
ნანდელსავე წესსა მას დაგამტ-
კიცო შენ, [328] რამეთუ შენ
არა მათებრ ხარ, არამედ აზნა-
ურ ხარ და მდიდრისა შვილი
ხარ, დაღათუ ყრმად ხარ, ხოლო
პატრისა დიდსა ზედა ხარ. იგი-

სიკახს [ი ვასიან რარკო-
ქხანს ჯარძხა]¹ მადარინ
რამაქსავ ჯორქე დაანაყ²
სანჯელ ვნა სთოარ ჯაქოთი³:
სერქანიო⁴ ასე. იქჯარ ქალ-
ლია დაფენ⁵ სანჯანავ⁶ რაფ-
მაყათიქ ქორქნსა დაქი⁷ აყა-
სყან⁸: სიქ ხრანსქნს სნასთი-
ქი დაქნანქნ დაქნა მადარინ-
ქნს და დაყასთანქანქან სერქ-
ანთიქ, იქჯარ, იქს, ხერქაქრ
დაქმქრ სერქინ⁹, სიქ ვნა¹⁰
ქინსორნ. სანაქს¹¹ და დაქ
დაქ მანსიქქინს და. დაქქ¹² დაქ
დაქ ქორქნი¹³. მხბიქ¹⁴ თი-
თიდაქქნ სერქინსა, დაქ¹⁵
დაქ: სერქანიო ასე. სნასთიქ
სანაქსიქ თი ქაქინსთ, დაქ მქ
დაქ სიქა¹⁶ ქორქნი: რინსორნ
დაქ¹⁷. სთსთიქანსა დაყასთ-
ანს¹⁸ დაქ დაქქ ქქქინს დაქ,
დაქ¹⁹ ხა მხბარქქე დაქ დაქ²⁰
ქანაქქნს დაქ²¹ დაყასთიქქ-
დაქქ იქ დაქ ქქქნ დაქსა ხი,
დაქ დაქსა ხი და მხბთიქნი იქ-
დაქ, დაქ ქქქსა დაქ მანსიქ ხა,
დაქ მხბ დაყასთიქ იქსა. დაქ
დაქსაქნს დაქ დაქ იქქქ დაქსა-

¹ სთსთიქ [ი ვასიან რარკოქხანს ჯარძხა] დაქქანსა B. ² ჯორქე
დაქნაყ — B. ³ ~ სთოარ ჯაქოთიქ დაქსა B. ⁴ სერქანიო] სორქნს B.
⁵ ქალსიქს დაქქნი] დაქნი B. ⁶ დაქსანს B. ⁷ დაქ — B. ⁸ დაქსა B.
⁹ სიქ ხრანსქნს... სერქინ — B. ¹⁰ ვნა — B. ¹¹ დაქ — B. ¹² დაქქ დაქ.
დაქ ქორქნი — B. ¹³ მხბიქ B. ¹⁴ დაქ — B. ¹⁵ დაქქ დაქ] დაქ B. ¹⁶ სერქანს
დაქ... დაქ... დაქს — B. ¹⁷ დაყასთანს B. ¹⁸ დაქ — B. ¹⁹ დაქ — B.
²⁰ დაქქანს B.

ნი მღაბიონი არიან, ზვილნი უგუნურთა და უპოვართანი¹. ანდრიანე ჰრქუა: „უწყვი, რამეთუ იცი დაბად იგი ჩემი და მეცნებერ ხარ ნათესავ-ტომისა ჩემისა წინანდელისა, ხოლო უწყოდელ-ღამეცა მათი იგი აზნაურებად და მათი იგი სიმდიდრე და სოფელი² იგი, რომელ მათდა განმზადებულ არს, შენცა-უვარდი თერჯთა მათთა და ევედრე მათ, ვილოცეს ხოლო თუმცა მათ, და შენითამცა კელითა დაჰმუსრენ³ კმნულნი ეგე კერპნი შენნი⁴. განრისხნა მეფე იგი და უბრძანა, და მუცელ-აქციევით განსხიროეს. და დაადგინნა ოთხნი კაცნი და ჰგუემდეს. და ვითარ იხილა ვაპოჩინებულთ⁵ ნაწლები მისი, უბრძანა და დააცადეს გუემა იგი, რამეთუ იყო იგი ფუფუნეულ ფრიად და ყრმა-ლა იყრი, ოც და რვა წლის ოდენ. ჰრქუა მას მთავარმან მან: „იხილე-ლა, რავდენ მეწყალი აწ, არამედ სიტყვთ ხოლომცა აღიარენ ღმერთნი ესე, ვითარმედ ღმერთ არიან, აწ ესერა უბრძანებულა

კაც და ანამთავ¹, Աղբիանոս ասէ. Ասեմ և ես², եթէ գիտես զու³ զգաւաւն իմ. և ճանաչես զագգն իմ և զնախնիսն⁴. այլ եթէ⁵ զնոցա⁶ զագատուիւիւնն⁷ գիտէիր և զմեծութիւնն, և զգաւաւն⁸ որում ակն ունին, անկանէիր արդեօք⁹ առ ոսոս նոցա և աղաչէիր¹⁰ աղօթիս անին¹¹ վասն թո, և թոյին¹² ձեռօքդ¹³ փշրէիր զպատկերս աստուածոցն թոց¹⁴, ճակրացես զարձեալ բռնաւորն¹⁵, հրամայեսց տանջել զնստոյ տեղի նոցա չորից զինուորաց¹⁶, և յորժամ¹⁷ ետես այնունստ վայրեալ¹⁸ զաղիսն¹⁹ նորա²⁰, հրամայեսց թիւթևացուցանել զտանջանսն. զանգի²¹ էր փափուկ յոյժ և մանուկ²² իբրև զսան և ութից ամաց²³, եւ²⁴ ասէ ցնա²⁵ բռնաւորն. հետեան²⁶ որչափ խնայեմ ի զեզ. եթէ²⁷ միայն անուանէիր զաստուածսն՝ կոչէի զբժիշկսն և հրամայէի բժշկել²⁸ զքեզ, և յայնմ²⁹ օրէ զնդ իս շլջէիր ի ներքս³⁰ ի դրան արբունի: Աղբիանոս ասէ. Որովհետև խոստացար բժշկել զիս³⁰

¹ სუფელი B. ² დაჰმოსრენ B. ³ გამუჩინებული B.

⁴ განსჯი იჯ ღი... ანამთავ — B. ⁵ ასემ և եს — B. ⁶ გიხთეს ღი — გიხთეს B. ⁷ დაგათოიქლს — B. ⁸ և დამბოიქლს և ღვალაის — B. ⁹ არღეს — B. ¹⁰ և ალაჯიქ — B. ¹¹ აონსიოქ B. ¹² თოյინ B. ¹³ ჰეოქ — B. ¹⁴ ღყაოიქერს ասთოადოიგნ თოგ — B. ¹⁵ ღარძხაქ ბონაოიგნ B. ¹⁶ თანჯელ ღნსოიქ თეღი ნოგა ჯორიგ ღინოიგრეგ B. ¹⁷ ჯორძამი ბერს B. ¹⁸ თქოიუნსოთს վայրեալ — B. ¹⁹ ღაღის B. ²⁰ ნორა — B. ²¹ ցნა — B. ²² კოქ B. ²³ კოქ և მანოიქ B. ²⁴ ամաց — B. ²⁵ ցნა — B. ²⁶ თე B. ²⁷ ღბიჭქს և ღრამაქტი ბიჭქს B. ²⁸ ჯაქს B. ²⁹ ჯაქს B. ³⁰ ჯიხეგ — B. ³⁰ ჯიხე B.

მკურნალთა და გან[გ]კურნეს შენ, და ჩემ თანამცა იყოფოდე საყოფელთა სამეფუთა“. ანდრიანე პრქუა: „ვინაფთვან აღმითქუ მე, [მზშ] ვითარმედ განმკურნო და პატივსა მიმეწიო და საყოფელთა სამეფუთათა მყოფ მყო, მითხრედ მე ლმერთთა მავათ შენთა, ვითარმედ რაჲ პნეზავს ჩემთჳს, ანუ თუ მივედრონ მე, და მე თანუყანის-ესცე მათ ვჰმსახურო, ვითარცა შენ გინდეს“. პრქუა მეფემან: „იგინი არა იტყვან“. ანდრიანე პრქუა: „ჰ უშჯულოო და განდგომილო! და რაჲსა ჰმსახურებ პირმეტყუელი ეგე პირუტყუთა?“ მას ეამსა განრისხნა მეფე იგი და უბრძანა შეკრავა მათ ყოველთაჲ და წარყვანებდა მათი საპყრობილედ, და თქუა: „იყოს ეამი, ოდეს ყოველნი ერთბამად განვიკითხნეთ და აღვასრულნეთ“. და წარიყვანნეს იგინი იძულებით ერისაგანთა მათ. და მიჰყვანდეს იძულებით და თრევით, რამეთუ დაჰსნილ იყვნეს იგინი დიდძალთა მათ ტანჯვათაგან.

ხოლო ნეტარი იგი ანატოლე ავეციანდა ექმნა წმიდასა ანდრიანეს, აღუდგა უელი ნიკაფსა მისსა და ეგრე მიჰყვანდა და ეტ-

საყათიხლ და მობანხლ¹ ჰ მადაღორისან საყარანს ეი², აყათმხეგნს ჩნდ³ ასათობენ ეი⁴, მტ⁵ ვჩ⁶ კამახეგნ⁷ ჩნდ⁸ აიხლ, და სითათაგნ ჩნდ⁹ ჳაღორისჩნ: ჩრხანგ, და ხს ხრჩირ აყაჩეგ ნიფა და ვინეჩეგ ირყეს და ვი. კამაჩ¹⁰; სსტ ვნა¹¹ მადაღორს. სს. ნიფა იღ სითაჩნ; სს. ჩრჩანთი ასა; იღ ამარჩიუთ და ანორენ¹², და ვი¹³ ვჩ¹⁴ ვინა ჳსითონს ანსითაჩენ; ხს¹⁵ რსრყავხალ მადაღორს ნრამაჩხეგ კაყხლ ვნა¹⁶ და თანხლ ჰ რანთ. ირ კაყო არარხალ¹⁷ ჳორიამ იარბხალ ვამხნხხანს მჩანყამაჩნ აბეგ ჰ რათათან: ხს¹⁸ აიხალ ვჩნორავგნ ვნი¹⁹ თარან²⁰ ჰ რანთ, ვი²¹ მანსა ჰ მტე²² და ვი²³ მანსა ჰ ვარ²⁴, ირ ჰ თანუანსაგ ანთი ჳობხალე ჳჩნ²⁵.

ჩაკ ხრანხლჩნ სსათი²⁶ ოთანყაქტე ირჩინ სს. ჩრჩანთი, და ხეხალ ვბხნს ჰ ხხრეიყ აყარანთი ნორა²⁷ და ასტ ვნა.

¹ და აყათიხლ და — B. ² მობანხლ მხბავილგანხლ B. ³ ჰ მადაღორისან საყარანს ეი — B. ⁴ ჩნდ — B. ⁵ ვი — B. ⁶ ხტ B. ⁷ თანხეგნ B. ⁸ ჩნდ თანხლ — B. ⁹ ჩნდ — B. ¹⁰ და ხს ხრჩირ აყაჩეგ... კამაჩ — B. ¹¹ ვნა — B. ¹² და თანორენ — B. ¹³ და ვი — B. ¹⁴ ხს) კაჩნთამ B. ¹⁵ ვნა) ვნი B. ¹⁶ ირ კაყო არარხალ... ხს — B. ¹⁷ ვჩნორავგნ ვნი) თანონხანს ვნი) ვჩნორავგნ B. ¹⁸ თანხლ B. ¹⁹ ჰ მტე B. ²⁰ ჰ ვარ B. ²¹ ირ ჰ თანუანსაგ ანთი ჳობხალე ჳჩნ) ვანვი ჳობხალ ჳჩნ ჰ თანუანსაგ B. ²² ხრანხლჩნ სსათი B. ²³ და ხეხალ ვბხნს... ნორა — B.

რათა არა უყეტურებამ რამე შემამთხვოს ჩემდა მომართ მზაკუვარმან, რამეთუ დიდად შეურყეველ ვარ“. ჰრქუეს მას წმიდათა მათ: მენე იყავ, ვერ გძლოს შენ ეშმაკმან მან, რამეთუ ივლტოდა, ვითარცა იხილა დიდრ იგი დათმენამა შენი; და ჩუენ გუეშინოდა, ვიდრე-იგი იყავ-ლა კაცთა ბუნებასა, ხოლო ვინაფთგან ამიერიფთგან ვერ შემძლებელ არს, ვითარმცა გზაკუა რამე შენ მზაკუვარმან მან. და ნუცა შე-რას-ორგულდები¹“.

დედანი ვინმე მსახურნი და სხუანიცა ვინმე მრავალნი [881] მეცნიერთაგანნი დედანი უწყინოდ აღმისთობდეს მსახურებად წმიდათა მათდა მიმართ; ზოგნი ჰკურნებდეს² წყლულებათა მათთა, ზოგნი მჭურითა³ მოსწმედდეს ზუზლასა წყლულებათა მათთაგან. და ესრეთ განიყოფდეს მსახურებად წმიდათა მათ, რათა ეზიარნენ ვნებათა მათთა. ჰრქუეს მეფესა, ვითარმედ განიყარა ქალაქისაგან სიმრავლე დედებისაჲ უფროჲს-ლა აზნაურთაჲ ხილვად წმიდათა მათ, დაწუხნა ფრიად და უბრძანა, რათა მეგრევე არავინ შეუტეონ დედთაგანი ხილვად წმრდათა მათ. ვითარცა აგრძნა ნეტარმან ანა-

თანაჲ, *განაჲ ქაჩხხაღ ჰ ქენ ჯორტამ ხთხა დმხბ ტიძკაღლო-მჩინ დი. ჰ მხე ხრქნჯაჲ ჯორტამ ჰ ქხრაღ ხერ დან დმარჲ-კაქინ გნოქჩინ¹ ოჯ კარჲ აქან-გაკა ხნჯ ჰმანაღ ქასან დი რანსარკონ. მქ' აქიონხთს ქხრკონსაღ ხნჯ¹*

უყეეთაეს იპოვე კაცთა ბუნებასა, ვითარმცა გზაკუა რამე შენ მზაკუვარმან მან.

ჴანაჲჲ იმანჲ აკაღთინხაჲჲ ჰ აჲ ჰ ა რაღოჲჲ ჰ ტანოქ ჴანანჲ² ტჩინ განჯორჲხაჲ³ აო სორჲს, აყაჲ თანხიჲ⁴ ნოგა⁵. ჰ აჲჲ⁶ ჴთაღოჲ⁷ მადჲრქინ გქმარაჲს ქჩრანჲ. ჰ აქაყაჲს ამანხ-გხან რაბანტჩინ გსორჲს ჰ მქჯჲ ჰრხანჲჲ ქღთაჲქჲჲ ტჩინქ ჴარჯარანანჲ ნოგა არანხჲლო-ქხამჲს ჰრხანჲ⁸; ხღ ჴონხაჲ აყაჲ⁹ მადღაღორქინ¹⁰, ხქჲ მად-ქხგაღ ჰ ჲაღაღჲს რაღოქჩინ ჴანანჲჲ მანანანჲჲ ადათაჲჲ ჰ თხა სრეჲს, სრთამხგა¹¹ ᴓქჲ ჰ რამაქხაჲჲ მქ გოჲ ამანხტჩინ¹² ჰ ჴანანჲ¹³ მრეღაგოგანხტჩინ¹⁴ მთანხტჩინ¹⁵ აო სორჲს¹⁶; ტრჲს გქთაჲჲ ხრანხტჩინ¹⁷ მანათოქ¹⁸, მქჲ არეჲქან ჴანანჲჲჲ მთანხტჩინ

¹ შე-რას-ურგულდები A. ² ჰკორნებდეს A. ³ ნეზრითა A.

⁴ ხღ სორჲს იღქოჲს თონხაღ მღრქანოხი... ხერკონსაღ ხნჯ — B. ⁵ ჰ აჲ ჰ ა რაღოჲჲ ჰ ტანოქ ჴანანჲჲ — B. ⁶ განჯორჲხაღ B. ⁷ აყაჲ თანხიჲ [აყათასორხიჲ] B. ⁸ ნოგა + ჴტაჲს გქღრე ᴓქჯტჩინ B. ⁹ აჲჲ [ჲ] ჴტაჲს B. ¹⁰ ჴთაღოჲ B. ¹¹ აქაყაჲს ამანხგხან... ჰრხანჲჲ — B. ¹² ჰ აჲ [ჲ] ᴓქაჲს [ჲ] ᴓოა. B. ¹³ მადღაღორ B. ¹⁴ სრთამხგა B. ¹⁵ ამანხტჩინ — B. ¹⁶ ჰ აჲ ჴანანჲს B. ¹⁷ მრეღაგოგანხტჩინ B. ¹⁸ მანათოქ B. ¹⁹ მთანხტჩინ — B. ²⁰ სორჲს B. ²¹ ხრანხტჩინ — B. ²² მანათოქ B.

ტოლე, ვითარმედ დაიყენნეს დედანი შესვლად საპურობილესა მას წმიდათა მათ, შეიხია თმაჲ თუხი და შეიმოსა სამოსელი სამამოჲ და ჰვედის მათა, ვითარცა მამაკაცი და ჰმსახურებდა მათ მარტოჲ, ვითარცა ყოველნი იგი დედანი პირველ. და ოდეს აღასრულის მსახურებაჲ იგი მათა მიმართ, დაჯღის თერქთა თანა ანდრიანეთთა და დღითა ქენენებოთა ეტყუნ მას: „გვედრებო შენ, უფალო ჩემო, გეგსენედ შენ ზოგადი იგი ყოფაჲ, მოიგსენე, უფალო ჩემო, რამეთუ თანამშრომელ გეჰმენ წამებასა მავას. მოიგსენე, რამეთუ მე აღგწუარსე შენ სიმკნესა მავას, მოვსენე, რამეთუ მე მატყუებელ გეჰმენ შენ გვრგვისა მის, რომელ შენდა მოღებდა არს. [382] ევედრე უფალსა მას ჩუენსა ქრისტესა, რათა მიმიყვანო მეცა შენ თანა განსასუენებელად, რამეთუ ვითარცა შეყოფილ ვიყვენით ჩუენ სოფელსა მას ქირისასა და ცოდვის-მოყუარესა მას ცხობრებასა, ეგრეცა ზიარმეცა ვართ სანატრელსა მას ცხობრებასა საუკუნე-

რანსთნ აი ჩ საყასალორჩქ სირიგნ¹, კარიცხსაქ მადრხაგ² ღნრეა ჩორ ს ვღხგაღ ვღსათ აანაყჩ³, მთანტრ⁴ აი ნოთა⁵ ჩრრს ვაქრ მარო⁶ ს საყასალორჩქ⁷ ნოთა⁸ მჩან⁸ ირყქა კაღაღნ ამჩნაჯან კანაჯან. ს ქორტამ ღნოქრ ვღტთო ამჩნხვიღ⁹, ნათტრ¹⁰ აი იოთნ სღრჩანთიჩ ს მხბალ აღჩრანთი¹¹ სატქრენა¹². სღაჯანმ ვღხვ, თტრ ჩამ, კოღ ქტტ ქტვ ვოღვ რნასლოქჩინ¹³ მხრ. ქტჯნ¹⁴, თტრ ჩამ¹⁴, ვტ ვოტბასქტვ ხეღ ღხვ ქ მაროტირთოქჩინა¹⁵. ქტჯნ¹⁶, ვტ ხს კრქხვტ ქ ნანათოაკლოქჩინოღ ვღხვ¹⁶. ქტჯნ¹⁷, ვტ ხს ხეღ თათქქ ყასაკაფე აქოიგქ¹⁷. აღაჯნ¹⁸ ვოტტრ¹⁸ მხრ¹⁸ ჭრჩათთი¹⁹ თონოქ²⁰ მჩანგამაჯან²¹ ღნოღ ღხვ ვტა²². ვტ ირყქა სვიროღ ხეღა²³ კაქამ აქნარნჩა²⁴ ქ ქღთა-ვტჩნ²⁵ ს ქ მღყასატრ კხანთ, ნოქნაქტა²⁶ ს ნაღოვრ ქტვიღ კაქამ ხრანხქ ქქანანჩა²⁷; სქ²⁸ აღაჯანმ ვღხვ, თტრ ჩამ, ვაქრ²⁹ ნათოვიღმნ ჩნჰ³⁰ ნაქნაქხა³¹ ქ ჭრქღნ, ს ქტტ ღხვ იქტვრნ ჩნღროლათიფ აქრ³². ს

¹ მხ არღხქან... სრღგნ — B. ² ქიღრხაგ B. ³ თონ B. ⁴ ს მთანტრ B ⁵ აი ნოთა] ქ ღანჯნ B. ⁶ ჩრრს ვაქრ მარო — B. ⁷ არღნასქრ B. ⁸ მჩან — B. ⁹ ამჩნაჯან კანაჯან... ამჩნხვიღ — B. ¹⁰ ს ნოთრ B. ¹¹ აღჩრთი B. ¹² გნა — B. ¹³ ღნასქტნ B. ¹⁴ თტრ ჩამ — B. ¹⁵ ქ მაროტირთოქჩინოღ B ¹⁶ ო. ვღხვ ქ ნანათოაკლოქჩინოღ. B. ¹⁷ ქტჯნ ვტ... აქოიგქ — B. ¹⁸ ვოტტრ მხრ — B. ¹⁹ ვჭრჩათთი B. ²⁰ თონოქ + ვტა B. ²¹ მჩანგამაჯან — B. ²² ვტა — B. ²³ ხეღაგ B. ²⁴ კაქნარნჩა კაქამქ B. ²⁵ ქ ქათანოქ B. ²⁶ ნოქნაქტა — B. ²⁷ აქამ ხრანხქ ქქანანჩა] აქამ ხრანასლთ კხნაგნ B. ²⁸ აქ — B. ²⁹ ვათ — B. ³⁰ ნათოვიღმნ ჩნჰ] ნაქვილათ B. ³¹ ნაქხაგ — B. ³² ს ქტტ ღხვ იქტვრნ ჩნღროლათიფ აქრ — B.

სა. ჰე გვედრები შენ, უფალო ჩემო. ესე თხოვა ითხოვე მესნე-ლისა მისგან, რაათა იყოს შენ-და პირველ ლოცვა თხოვის. ესე უწყვი, რამეთუ მოგცეს შენ, რაა ითხოო, რამეთუ ჯერ-უჩს ღმერთ-სა თხოვა ეგე შენი, რამეთუ შენ თვთ მეცნიერად იცი უწყე-სობება ამის ქალაქისა და უშ-ჯულოება მეფისა ამის, ნუუქუე მი-ვისმე-ეროდეს მძლავრი იგი და მი-ვისმე-მცეს უღმერთთა და უშჯულოთაგანსა, ნუუქუე შეაგინონ უშჯულოთა წმიდასა სარეცელი შენი; მივსენ მე, მეუღლე ესე შენი, რამეთუ ისწავე ნეტა-რისა მის მოციქულისაგან ეგე: ამომეც მე სასყიდელი შრომათა ჩემთაა ესე, რაათა აღვესრულო ცა დედათა სახედ, რაჲმს იხილონ სიყუარული ესე, რომელ შენ ჩემდა მომართ აჩინო⁴.

და ესე ვითარცა თქუა, აღ-და ეგრე სახედვე მამებრ მოსი-ლი და გარე შევლნა წმიდანი იგი და ჰმსახურა მათ, რაჲცა ვის საკმარ რაა იყო, და აჰამებ-და მათ [მმმ] მცირედ რასმე საკმელსა, რამეთუ წყლულები-თა მით სულთა აღმოსლვამდე მიწვეწულ იყვნეს. ესმა სხუათა-ცა დედათა ვიეთმე, ვითარმედ შეიხია თმა ანატოლედ და მამებრ

ერთსა, *ქე¹ თაქ ეჩი, გასაღი
სატირძე ზაქესქ ქ ბენუ. ეჩ ეო
დსდენ ასიქსაქ ს² ლ ჟისას ვა-
ნათსაქსქს³ ჟაჟაჟსა ს
ღამარაქთოსქს⁴ ქაჟათორს⁵.
ეჟიქ, ხქქ იორქ ქ რასა ან-
ქსაქ რინათორს⁶ ვიქსსეღ ჟი
ენქ⁷ იას.ღ ანათათ⁸ ანორქ-
ნაგ⁹. მქ¹⁰ აქსსსსსს ამარ-
ქსთღ ვათორ ანსიქიქს ეო. ეაქ
ქსქ იასარ ქრანსქსათსქსქს¹¹.
ათქ ჩნბ ვანბნ ვგათსქს¹²სან
ვქსანანსქს ქსქს ქ¹³. ისიქს
ს აქს კანსაქ ზრასათორ ქ-
სქს სარანგ ქსქსანგ, თსათს-
ქქ ვქი ვქსქსქს¹⁴ იქ
ქს¹⁵ ქ:*

შენ თანა, რაათა იყოს სხუათა
ცა დედათა სახედ, რაჲმს იხილონ სიყუარული ესე, რომელ შენ ჩემდა მომართ აჩინო⁴.

*ნა ვაქს ასაგხსაქ¹ ჟარბხაქ
ქარხა. აანქს ქერაქარანსე, ს
ჯორქ ხქს ვარქიქს² ჟარმა-
ნსქიქ ვნთა, ირქსა ვქარქ ი-
მსე აქსიქს ქ: ზერსქქქს ვნთა
ეიქს ს ათქ ჩნგ ათასსსიქ.
ღანსქს ქქს სქსარაგხაქ ქს. ს
სქსან აქსიქსსსს ნაჯაქ ქსქს
ქქრავს¹², სქსაქ ს¹³ აქსიქ¹⁴
კანანსენ¹⁵ ხქქ¹⁶ მარქსაგ ს-
ნათიქს¹⁷ ვჩრას ქსქ აანქს ქერ-*

¹ *ქე* ვქ B. ² *განსქს* აქსიქქ... ახქსაქ ხა — B. ³ *ღანსარსნიქს* B. ⁴ *ღამარათანსიქს* B. ⁵ *ეჟიქ, ხქქ...* რინათორს⁵ ვიქს B. ⁶ *ენქ + აქ* B. ⁷ *კანათათსქს* B. ⁸ *ანორქსაგ* — B. ⁹ *ვაქქ* ქსქ იასარ... *ვქს ქ* | *ვქსიქ* *ვამათს* *ქ* B. ¹⁰ *ვქსქ* B. ¹¹ *ქ* — B. ¹² *ნა ვაქს* *ასაგხსაქ...* *ქქრავს* — B. ¹³ *ს* — B. ¹⁴ *აქსიქ* + *სა* B. ¹⁵ *კანანსენ* B. ¹⁶ *ქე* B. ¹⁷ *ს* *ნათიქს* *ქიქ* *ქსაგ* B.

მოსილი ციქუს წმიდათა მათ წინაშე, აღიშურეს მათცა შური იგი კეთილი და შეიხიეს მათცა თმაა თუხი. და ესრეთ მამრ მოსილნი შევიდოდეს და ჰმსახურებდეს წმიდათა მათ. და მრავალნი ღვინი მდაბითაგანნი და აზნაურთაგანნიცა ჰყოფდეს მასვე სახესა.

ვითარცა ესმა მძღაღერსა მას, რომელ-იგი ყვეს ღვინთა მათ, რამეთუ მიერითგან მიახლებულ იყენეს აღსრულგბად წმიდანი იგი, უბრძანა მიღებად გურღემლი მჭედელთაჲ საპყრობილესა მას და დადებად ქუეშე ფერკთა მათთა და მოქლონითა დიდითა განტებად წვეთა მათთა. იტყოდა ესრეთ: „ნუშეცა ვგრე სახელ აღესრულებიან, ვითარცა სხუანი კაცნი ცხორებისაგან“. და ესე ვითარცა ესმა მტარვალთა მათ, აღრე-აღრე მიიღეს ბრძანებული საქმარი საპყრობილესა მას.

ვითარცა აგრძნა ნეტარმან ანატოლე მკუეთრ-ბრძანებული იგი აღსასრულისა მათისაჲ, წინა მიეგებვოდა მტარვალთა მათ და პრქუა მათ: [834] „გევედრებო, უფალნო ჩემნო, ამიერ ანდ-

ყარანსიჲ საყაასაორქ სერცენ¹, ნახანსიჲგან დარაიოდ ნახანსიჲ და მადრხეცხნ დღერადანსიჲცა რხრა², და აქნაქა აონჩ³ დგხსთი⁴ მთანსიჲ და საყაასაორქსი სერცენ, მჩნჯს ანდამ აქსარ-ნახანსაგნ იმანს და ქადათაგნ იჯ საყაად დნიონ აონსიჲ⁵;

1-ს⁶ ბერს ღოალ რინსაორნ⁷ ვორ აონსიჲს კანსაქდნ, და დი აქ-ნონსთს მხრბ ქ მარსიჲს სორქდენ⁸ რამაქხაგ თანს⁹ საქ დარენსაქანს¹⁰ ქ რანთნ¹¹ და დნსქ ქ ნხრქო ითიჲ ნიგთ და ნდალ მხბალ რხქანსქ დარონს ნიგთ. და ასქ¹², მქ¹³ შქ¹⁴ ღსთ¹⁵ ორქ-ნსაქ¹⁶ აქიგ მარქქანს¹⁷ ქ კხნსაგ: ხ. დანს ღოხალ ქადქადქაქ დანს რხ-რქსი რარქდნ დარამაქხალ ვორ-ბქს ქ კაყარანს¹⁸;

ბერს დითაგ. ხრანსიჲს მსათი¹⁹ დქქიქ მარონ, ქარო-გსაქ²⁰ დნდ ათაჯ დნქანსაქ²¹ დანდაგნ და ასქრ გნთა²². ად-ქამ დბდ, თხარქ, ასათ ქსქ-რქანთს და სქდენ სრარქდ. დ-

¹ აონჩი კხრქარანსიჲ საყაასაორქ სერცენ — B. ² და მადრხეცხნ დღერადანსიჲცა რხრა — B. ³ აონსი B. ⁴ დგხსთიქ] კხრქარანსთდ B. ⁵ მჩნჯს ანდამ... თანსიჲ B. ⁶ მსქ] და B. ⁷ რინსაორნ] მადრქორნ B. ⁸ და დი აქნონსთს... სორქდენ — B. ⁹ თანსიქ] რხრქ B. ¹⁰ ათქქს დარენსაქანს B. ¹¹ ქ რანთნ — B. ¹² და თანქ] ასქ B. ¹³ მქ — B. ¹⁴ ღსთ + აქიგ B. ¹⁵ თქქანსაქდ B. ¹⁶ აქიგ მარქქანს — B. ¹⁷ ქანდაგნ] ქანდაგნსიჲ B. ¹⁸ ხ. დანს ღოხალ... ქ კადქადქანს — B. ¹⁹ მსათიქ B. ²⁰ ქარო-გსაქ — B. ²¹ დნქანსაქ B. ²² გნთთ — B.

რიანესით იწყეთ, ნუუჟეთ იხი-
ლოს წმიდათა მათ მწარეა იგი
ტანჯვა და შეშინდეს და დაბრ-
კოლდეს¹. და ოდეს დადევს
გურდემლი იგი ფერკთა თანა
ანდრიანესთა, აღუპყრნა ნეტარ-
მან ანატოლე ფერკნი წმიდისა
მის ანდრიანესნი და დაუსხნა
ზედა გურდემლსა მას და დიდი-
თა ძალითა დასცეს მტარვალთ
მათ მოქლონითა და დაუზხერნეს
წვენი მისნი და წარხეთქნეს
ფერკნი მისნი. ჰრქუა მას ანატო-
ლე: „გვედრებდი, მონაო ქრის-
ტესო, ვიდრე სულიერ-ლა ხარ,
წარმოუპყარ ჰელი შენი და წარ-
მოგუეთონ ეგვიპტა შენგან, რად-
თა სწორ წმიდათა მათ იყო შენ,
რამეთუ უმეტეს შენსა ტანჯულ
არიან ივინი“. და მან წარუპყრა
მკლავი, და იგი დაუდებდა გურ-
დემლსა მას ზედა. და მტარვალ-
მან მან დასცა და წარხეთქა კე-
ლი მისი. და წმიდამან მან აღრე-
აღრე შეპვედრა სული თვისი
უფალსა. და მტარვალთა მათ
აღელო გურდემლი იგი და კეტი,
და მოეწყო და მოჰმუსრვიდეს¹
წვეთა წმიდათა მათ. და ვიდრე

გოქ, ხმქ თხსანხიქ ვარციენ
ვაქსაქაქი ეჯან თანჯანს¹
ვარციენსეჩ ხნჯ და ვანჯითხს-
ეჩ¹; ხნ იორძამ ხეჩს ვასან
აო ითა ზორა, ათხაქ ხრანხ-
იქს ანათიქსა² ვითა სერიქს³
სერქსანი⁴ ავარქტ⁵ ხ ქერაქ
საქს. და მხბალ იოქიქ რასხაქ
ჯანჯანს ზედა⁶, ხ რან კორხ-
ეჩს ვითა ზორა⁷ ვარჯახიქიქ
ვამხსანს⁸ იოსქრანს⁹; სსქ ვნა¹⁰
ანათიქს. სვანქმ ვქსე, ძა-
ნაქ¹¹ ზრქსათიქს, მქსიქხი იოქ-
იქ¹² ხა ბქხა ვქხნს ვი და რათ-
ეხს¹³ ხ ქქს ვაქქ სს¹⁴, ვქ¹⁵
ნანასარ სერიქქ ქსიქეჩს¹⁶ და
იო. ვანჯი ვიქსა¹⁷ ასქიქ ჯარ-
ჯარხვანს ვან ვქსე¹⁸; ხნ ზორა
კარქათსაქ ვვარქიქს¹⁹, და ნა²⁰
ქსქქ ხ ქსრაქ საქს. და ვარ-
ქს²¹ ვარქსაქ ხ რან კორქქ²²
ხ საქს, და სორქს ქაქქაქს²³
ასანქსან ვიქქს²⁴; ხნ ვარ-
ჯანს ვორქ ხსქაქ ნანქქქ ძა-
ქს²⁵ და კხქქ²⁶ ვარქეჩს ვლ-
სორქსანს²⁷ ამხსნეჩს, მქს²⁸
ნასხაქ აო ითა ვანჯანს,
სორქქს ქათაქაქიქს ავარქქქს²⁹
ვითან ვიქსიქ და ასხიქი. სქქ

¹ მოჰმოსრვიდეს B.

¹ ვგოქ ხმქ თხსანხიქ ვანჯითხსეჩ — B. ² ანათიქსა B. ³ ვითა
სერიქს] ვითან B. ⁴ სერქსანი — B. ⁵ ავარქტ B. ⁶ რასხაქ ვანჯანს ზედა
— B. ⁷ ვითა ზორა — B. ⁸ ვამხსანს — B. ⁹ იოსქრანს + ზორა B. ¹⁰ ვნა — B.
¹¹ ვანათიქ B. ¹² ვიქიქ B. ¹³ და რათეხს B. ¹⁴ ხ ქქს ვაქქ სს —
B. ¹⁵ ვქ] და B. ¹⁶ ქსიქეჩს B. ¹⁷ ს-იო. ვანჯი ვიქსა] ვქ B. ¹⁸ ო ვან ვქსე
ჯარ-
ჯარხვანს B. ¹⁹ ვქსე B. ²⁰ და ნა — B. ²¹ ვარქს B. ²² კორქს B. + ხ ქრქს
ათქს ვქხნს B. ²³ და სორქს ქაქქაქს — B. ²⁴ ვიქქს B. ²⁵ საქს B. ²⁶ და
კხქქ — B. ²⁷ სორქსანს B. ²⁸ და მქს B. ²⁹ ავარქქს B.

მიწვევამდევე მტარვალთა მათ, წმიდანი იგი წინააღწარვე განუ-
მარტებდეს ფერტთა მათთა, ლა-
ლადებდეს და იტყოდეს: „უფა-
ლო, იესუ, შეივედრე სული ჩუ-
ენი“. [ჰჰჰ] და ესრეთ ყოველ-
თავე შეჰვედრეს სული თვისი
უფალსა.

მას ეამსა ზრახვა ყო მძლავრ-
მან ბილწთა მათ და უშჯულოთ-
თა თანა, და უბრძანა დაწუგვა
ჯორცთა მათთაჲ ცეცხლითა. და
თქუა: „ნუუკუე მოვიდენ გალი-
ლეველნი და წარბიუნენ ძუალნი
მათნი“. და ნეტარი იგი ანატო-
ლე მიემალა და მოჰპარა კელი
იგი ანდრიანესი და შთაიგდო
უბეთა მისთა. აღიხუნეს მიერთ-
გან მტარვალთა მათ ჯორცნი იგი
წმიდათანი და მიიხუნეს დაწუვად
ცეცხლითა, რამეთუ წინავე გა-
ნემზადა სავუმელი¹ იგი. და შე-
უდგა ნეტარი ანატოლე და იპყ-
რობდა დამომწუთოლვარესა
სისხლსა კელითა თვისთა და შე-
იცებებდა ჯორცთა თვისთა. ეგრევე
სხუანიცა იგი დედანი შეუდგეს
კუალსა მათსა და აზნაურნიცა
ვინმე არამციერდნი. და პატიოს-

მჩაოსა, *ღნკალ* *ღნიფის მხრი*: *სა*
*ამხნხდხანს*¹ *აღანღხეჩნ* *ღნი-*
*ფის*² *ქარხანს*³:

შაქნძამ *სიორიორე* *ქ* *მღ*
*აიხსაქ*⁴ *რანალორინ*⁵ *რანღებრ*
აღბიქე *ს* *ანხირალო*⁶, *რამა-*
ქხაგ *ქ* *ზორ* *არქანსქ*⁷ *ღმარ-*
მჩინა *ნიგა*⁸. *ასტ*⁹. *ჴაქცხნ* *ჴა-*
ქიქსაგქენ *ს* *აღნიონ*¹⁰ *ღნიოსა*
ქსქ *ხრანხიქონ* *ანათოიქსაქ*¹¹
*ღქმსაქ*¹² *კაჯკანღხაგ*¹³ *ღა-*
*სახსაქ*¹⁴ *ბხონს*¹⁵ *აღქრანთოიქ* *ს*
ღნქცე *ქ* *ბიგ* *ქარ*: *ჩარბქინ*¹⁶ *აქ-*
ნიღხთს *ღარჩენ*¹⁷ *ღმარმჩინა*¹⁸
არქიგნ *ს* *თორანს*¹⁹ *არქანსქ* *ქ*
ზორნ, *ღანღქ* *ქრ*²⁰ *ქაიიჯაღიქ*
*ღხიღცხაქ*²¹ *ღნიიგნ*. *ღქნ* *ქ* *ხრ-*
ქსაქ *ს* *ხრანხიქონ*²² *ანათოიქ* *ს*
ღნიღონქრ *ღქსაქ*²³ *არხანს*²⁴ *აღრ-*
ქიქ *ქ* *ბხონ* *ქარ* *ს* *ობანქრ*
ღქინღნ, *ნიქნაქს*²⁵ *ს* *აქქ* *ღარ-*
ყაჯო *კანსაქ* *ღქნ* *ქ* *ხრქსაქინ*²⁶,
ს *ქაღათაგ* *იჯ* *საქსაქ*, *ღნიღი-*
ნხიქიქ *ყათოიქსან* *კითაიქ*²⁷ *ს*

¹ სავუმელი B.

² *ამხნხდხანს*] *აქსაქს* B. ³ *ღნიფის* B. ⁴ *სიორიორე* *ქ*
მღ *თიხსაქ* — B. ⁵ *რანალორინ* B. ⁶ *რანღებრ* *აღბიქე* *ს* *ანხირალო* — B. ⁷ *არ-*
ქანსქ *ქ* *ზორ* B. ⁸ *ნიგა*] *არქიგნ* B. ⁹ *ასტ* + *აღცე* B. ¹⁰ *ს* *აღნიონ*] *აღნიონ*
B. ¹¹ *ქსქ* *ხრანხიქონ* *ანათოიქ* B. ¹² *ღქმსაქ* — B. ¹³ *კაჯკანსაგ* B. ¹⁴ *ღა-*
სახსაქ — B. ¹⁵ *ბხონ* — B. ¹⁶ *ს* *ჩარბქინ* B. ¹⁷ *ღარჩენ* — B. ¹⁸ *ღმარმჩინა* B. ¹⁹ *ს*
თორან — B. ²⁰ *ღანღქ* *ქრ*] *ქრ* B. ²¹ *ღხიღცხიქ* B. ²² *ს* *ხრანხიქონ* — B. ²³ *ღქ-*
საქ B. ²⁴ *არხანს* B. ²⁵ *არქიგნ* *ქ* *ბხონ*... *ნიქნაქს* — B. ²⁶ *ხრქსაქინ* *ღქნ*
B. ²⁷ *ს* *ქაღათაგ*... *კითაიქ* — B.

წითა მჭურითა¹ და ძოწეულითა² დაიპყრობდეს სისხლსა მას მომწ-
თოლვარესა ვორცთა მათგან
წმიდათაჲსა და შთაიმაღვიდეს
უბეთა თჳსთა. და სამოსელსა ცა
მტარვლთასა მრავლითა ოქ-
როჲთა და თუალითა პატიოს-
ნითა და სამკაულითა მოიყიდ-
დეს, რამეთუ დაბლალულ იყენეს
წმიდათა მათ სისხლითა. [336]
და ვითარცა მიიწინეს მტარ-
ვალნი იგი სავუმბილსა მას,
შთასთბინეს იგინი. და ღგეს
მუნ მახლობელად კეთილად მსა-
ხურნი იგი ღგდანი, რომელნი-
იგი ღღითა ვმითა ტიროდეს
და იტყოდეს: „მოგუკსენენით
ჩუენცა, უფალნო, თქუენსა მი-
გას სასუენებელსა“. ხოლო ნე-
ტარსა მას ანატოლეს ეგულვა
შთავრდომად საკუმბილსა³ მას
და ვმობითა ღღითა იტყოდა:
„გვეღრებით თქუენ, მონანო
ქრისტესნო, მივეღრეთ მეცა
თქუენ თანა“. და ვითარცა შთაპ-
სთბინეს წმიდანი იგი სავუმბილ-
სა⁴ მას, მეყსეულად იყო ქუხი-
ლი ზეცით და წუჲაჲ სასტიკი,
და ელვაჲ და ძრვაჲ ღღი. და

ბქრანხიჲ გჩქსალ არქანს ჩ
მარწნიჲ არეფენ, და მქაგოცა-
ნეტენ ჩ ბიჲსა ჩქრანსე. მჩქს
გჩანგებრბა¹ ანჲყა² გჩანგანს³
გაგოამ ისქლიქ და ასქამგე ყა-
თოლქანსიჲ გარეჲი გჩქს⁴, გან-
გჩ⁵ მქაქანსალ ტჩნ⁶ არხამგე
არეფენ: ხღ ჩანსალ⁷ ჩ ჩნი⁸
ანჲრ⁹ ღჩქსეჩენ ჩ ჩნრეჲსა ჩ ქს-
როლსა კოჲმანტ¹⁰. კაქენ და მით
ანჲრ¹¹ გარხაყაჲთ კანსაქე ირ
ღ¹² მხბალ გოქამარ ქაქენ და ს-
აქენ. მჩქსეგე გქსე, თხარე, ჩ
ჩანგესხანს¹³ ბქრომ, ჩსქ¹⁴ ხ-
რანსქენ სსანთოქ¹⁵ კამქე ღჩ-
ქხნილ გჩნქნ ჩ ჩნი¹⁶, და ნქ
გარბხალ ასქე. სქაქამ გბგე,
ბათაქე სსათოქ¹⁷, ხქსე და ხს
ღჩე ბჩე: ხღ ჩქრსა ღჩქსეჩენ გღ-
სოლრეჲსა ჩ ჩნი¹⁸, კანქარბაქს
იროთოქსა ხქ¹⁹ და ანბრსა სას-
თქს და ქაქსათაქონგე და ჲარ-
ბოქს²⁰ მხბ²¹, მჩქსა სასანსქ
გაქაგქენ და ამხნაქს თხე-
ხანს²², და გქქანსქ ჩნი²³ ჩოქენ
ჩ გაგმოქსნეტ ჲოქე ანბრ-
ხანს²⁴; ჩქრს²⁵ თხსქენ გჩქრენ
გარჩაქრსა გქსოთსქ²⁶, ქა-
ქხანს. და²⁷ იქანგე ჩ ჩნიგანტ მს-

¹ მჭურითა B. ² ძოწეულითა B. ³ სავუმბილსა B. ⁴ სავუმბილსა B.

¹ და მქაგოცანსეტენ... მჩქსა] ისქლგეტენ სსახ B. ² ანჲყა — B. ³ გაგოამ
ისქლიქ... გარეჲი გჩქსქ] აოქსქენ ღჩე გჩნი B. ⁴ განგქ] გქ B. ⁵ ტე B. ⁶ ქა-
რხანს B. ⁷ ჩანსალ + გჩანგანს B. ⁸ ჩ ჩნი B. ⁹ ანჲრ — B. ¹⁰ კოჲმანტ — B.
¹¹ ოქოლსა ანჲრ კაქენ B. ¹² ირ ღ — B. ¹³ ჩანგესხანს B. ¹⁴ ჩსქ] და B. ¹⁵ სსათ-
ოქ A. ¹⁶ ჩ ჩნი B. ¹⁷ სსათოქ] ქრქსოთს B. ¹⁸ გარეჲსა ჩ
ჩნი B. ¹⁹ ხქ] მხბ ხქ B. ²⁰ გარბოქს B. ²¹ მხბ — B. ²² და ამხ-
ნაქს თხეხანს — B. ²³ ჩნი — B. ²⁴ ჩ გაგმოქსნეტ... ანბრხანს — B. ²⁵ და
ჩქრს B. ²⁶ გარჩაქრსა გქსოთსქ] გბრქსქენ გქს B. ²⁷ და — B.

შეძრწუნდა ქალაქი იგი და ყოველნი იგი ადგილნი, და დაშრტა ცეცხლი იგი საჭუმილისაჲ¹ მის ძლიერისა მისგან წვმისა. ვითარცა იხილეს მტარავლთა მათ საშინელებად იგი დიდი, ივლტოდეს. და რომელნიმე მათგანნი მოსწყდეს სივლტოლასა მას შინა, და მიიმართეს მორწმუნეთა მათ, რომელნი იგი მუნ დგეს, ნეტარი იგი ანატოლე მოყუსებითურთ, წარიტაცუნეს წმინდათა მათ ძუალნი. და იყვენეს ჯორცნი მათნი გებულ, რამეთუ თმაჲ ერთისაცა მათგანისაჲ არა შეტუსვილ იყო.

[387] კაცე ერთი ვინმე, კეთილად მსახური და მოშიში ღმრთისაჲ, ცოლითურთ მიუჭდა და ევედრებოდა ანატოლეს და სხუათა მათ ძმათა და პრქუა: „ჩუენ მიერეკრძო ამის ქალაქისანი ვიყოფოდეთ, რამეთუ ვიბილეთ უშუჯლოებაჲ ამის ქალაქისა და უკეთურებაჲ მოსისხლისა მაგის შეთვისაჲ და მრავლით ეამითგან ვივლტოდეთ ბიზინტიად. აწ გნებავს თუ მოგუცენით ჩუენ წმინდანი ეგე, და შევისხნეთ ეგენი ნავსა და წარვიხუნეთ და დავმარხნეთ ეგენი ჩუენ თანა, ვიდრემდე აღესრულოს მეფე ესე.

იან¹, ანკხაღ² ქრხთა აო ქათათხან³. ს ჟქმხეჩნ ზადაათახაღენ⁴ იო ანო კაქჩნ, ზანოგბრბ ხრანხეხან სნათიოქლ ს აქიოქ ს კანამრე⁵, კაქოთა-კხეჩნ გნქსარაჲ აქაქჩნ⁶, ს ფოჩნ ანქმარ, მჩნჯ ს მაღ იანოჲ იჯ ჯრ⁷ აქრეხხაღ ქ ზოი ანთბ⁸;

სქრ იმნ გარხაჯათ ს⁹ სრ-კიღაბ ქსათიბოი ზანოგბრბ კღ-ნაო. ქლოქ ქათიოგხაღ აო ხრანხეჩნ სნათიოქლ¹⁰ ს აო ხეგარან, აოჯჯრ ს¹¹ აანქო. სხე კაქნ-კიო გაოგქჩა¹² აქიოქჩ¹³ ქ-ნქმ¹⁴, განოქ თხხხაღ გამ-გარჯოიქჩნ გაოგქჩა ს გარჩინხეიოქჩნ ანოქნ ქოგა-ლოჩნ, ქ გაოამ ქამანსაკაგ ზხთქ ქათათგქაღ¹⁵ ქ ჩიღან-ოქონ, ათხეჩ ზამარხიოქ გმხრ ქაქრ¹⁶. აოო ხქქ კამ ქ ბხე¹⁷ თოღ ქ მხე¹⁸ გოლორ ქკაქოქ, ს¹⁹ ოქეოღ ქ ზაღ²⁰, ს ხრქხაღ კაქნკიოჲ აკანხეიოღ²¹ აო მხე

¹ სავქმილისაჲ B.

² მხოან] ს კცენ B. ³ ანკხაღ B. ⁴ ქრხთა აო ქათათხან] ქერქქრ მხოანქჩნ B. ⁵ ს ოქმხოღ ზადაათახეიოგნ B. ⁶ იო ანო კაქჩნ... ს კანამრე — B. ⁷ აოქოგ ქკაქჩნ B. ⁸ აჯ ჯრ] ჯჯ B. ⁹ ქ ზოი ანთბ] ქ ზოიან B. ¹⁰ გარხ-აკაჯათ ს — B. ¹¹ სნათიოქლ A, abs. B. ¹² ს აო ხეგარან, აოჯჯრ ს — B. ¹³ გა-ოგქჩნ B. ¹⁴ აქიოქჩ — B. ¹⁵ ხმე B. ¹⁶ განოქ თხხხაღ... ქათათგქაღ — B. ¹⁷ თხხეჩ ზამარხიოქ გმხრ ქაქრ] ოგანოქ გმხრ ზადაათა ქ ჴრქოთთ B. ¹⁸ ბს B. ¹⁹ ქ მხე — B. ²⁰ ს ოქ B. ²¹ ხრქხაღ კაქნკიოჲ ოგანხეიოღ] აოქეიოღ B.

და მაშინ—ლა უშენნეთ საყოფელ-
ნი თაყუანის-საცემელად, რამეთუ
ჩუველ ვართ ჩუენ ესრე ყოფად,
უკუეთუ აქა დაუტევენეთ, ესმეს
მეფესა მას, და მერმე ბრძანოს
დაწუვად ცეცხლითა და ვიპოვ-
ნეთ ჩუენ მაგათდა მიმართ შეცო-
დებულ, რომელნი-იგი დმერთმან
ივსნა ცეცხლისა მისგან ქუხილი-
თა მით და ძრევითა და წვმითა“.
და სათნო უჩნდა სიტყუაჲ იგი
წინაშე მათსა. მას ეამსა შესხნეს
იგინი მაკუქებსა და წიად იხუ-
ნეს ბიზინტიად, რამეთუ ქარი
იგიცა შემწე ექმნა მათ. ხოლო
ნეტარი იგი ანატოლე მუნვე
დაშთა და აქუნდა მის თანა ჳე-
ლი იგი ანდრიანესი და წარგ-
რავნა იგი საქუმეველითა [838]
და საცხებელითა ძოწუელსა¹ და
დადვა იგი ცხედარსა, სასთუ-
ნალსა თვისსა, და სხუამან არავინ
უწყოდა, ვარნა მან ხოლო.

და შემდგომად მცირეთა დლე-
თა კაცი ერთი ქალაქისაჲ მის,

*მჩნჳს ზე ქაქანანსჳს ანორჳს მ-
ვალორჳს¹. ს² აყაჳ კაქნაძა³
კათარხაჳ ჳირა⁴ არასვიდ
ღოგა ზე თხოლოჳ ხრჳყოფილხ-
ანს. ჳანღი სიქორილჳს ჳ მხდ
აკაყაჳ თონხჳ. აყა⁵ ხჳლ⁶ ასთ
ქოღოძ⁷, ჳლ⁸ მვალორჳს ჳ ჳრა-
მაჳლ⁹ ჳარბხაჳ მქლასანჳძა¹⁰ აჳ-
რხჳ ჳღოთა¹¹, ჳ ჳღანჳრჳ მხდ¹²
მასთხჳლ¹³ აქნოგჳლ, ჳორჳ მსთო-
საბჳ ქრჳხაჳ ჳ ჳროჳ¹⁴ ჳანღერბ
ჯარბჳმარ ჳ ჳროთმარ ჳ ანბ-
რლავ¹⁵. ხლ ჳანოჳ ქოხგაღ რანჳ
ათაჳ ჳოგა. ჳ თონხა¹⁶ ხჳრჳ
ღნოთა ჳ მაკოლჳ¹⁷ ჳ თარან¹⁸
ჳ ჳრღანღიონ, აღოღაჳ ჳოღოჳ¹⁹
ოღხლჳ ჳლ ჳოგა²⁰. ჳს ჳრა-
სლჳს მსათოჳლ მსავ ანღჳს
ონხილ ჳღხონ მღჳრჳნოჳს.
ღანღი ასჳრ, ჳოღჳ ჳაქოთაჳს-
ჳრჳ მარმჳრჳ სროგჳს ჳ ჳთავჳ
მასთხჳ ჳღხაჳ ჳოსოჳს ჳოღოჳ
მოხაჳ²¹ აქნონხან²² ჳღხონ²³
ღ²⁴ აყათხავ ჳ ბჳრჳნოღ ჳღნ-
ლოჳ²⁵ ჳ ჳღოჳ²⁶ ჳ ხღ ჳ მ-
არხან ჳღ²⁷ ჳ ანარჳს²⁸ კოღო-
მან²⁹ ათანჳს ოღოღ ჳთხილ³⁰.*

ხლ კხოთ საყლად ჳნ ჳლოღ
აჳრ მჳ²⁷ ჳაღაღაჳს ჳაღარა-

¹ ძუწუელსა B.

¹ მვალორჳს B. ² ჳ-B. ³ კაქნაძა-B. ⁴ ჳრჳ B. ⁵ ჳოგა ჳ თხოლოჳ...
თონხჳ, აყაჳ - B. ⁶ ჳ ხჳლ B. ⁷ ქოღოღ B. ⁸ ჳარბხაჳ მქლასანჳძა-B. ⁹ ჳღო-
თა - B. ¹⁰ ჳანღერბ მხდ ჳღანჳრჳ B. ¹¹ ჳანღერბ ჳარბჳმარ... ანბრლავ
- B. ¹² ათაჳ ჳოგა ჳ თონხა ჳ ჳონხა ჳ ჳრჳს ჳნოთა B. ¹³ ჳ მაკოლჳ ჳ ჳარა A. ¹⁴ ათო-
ლოთა + ჳნოთა B. ¹⁵ ჳოღ B. ¹⁶ ჳლ ჳოგა ჳ ჳრჳს B. ¹⁷ ჳს ჳრასლჳს მსათო-
ჳლ... თონხა - B. ¹⁸ აქნონხან + თონხა მსათოჳს B. ¹⁹ ჳღხონ + მღჳრჳნოჳს
B. ²⁰ ჳ - B. ²¹ ჳანღერბ ჳნღაღ B. ²² ჳ ჳღოჳ - B. ²³ ჳ მარხან ჳღ -
B. ²⁴ ჳ ანარჳს ჳნღ ანარჳს B. ²⁵ კოღომან B. ²⁶ ათანჳს ოღოღ ჳთხილ -
B. ²⁷ მჳ B.

შენ ხარ ღმერთი შეუწყენელთაჲ, [339] რომელი მახლობელ ხარ მათ, რომელნი განკაფულ არიან გულითა, მოჰხედ მვეველსა ამას შენსა ცოდვილსა და ნუ მისცემ სიბილწესა მუელღესა ამას მოწამისა შენისასა; ნუ, უფალო ჩემო, ნუ დაიფიწყებ ტანჯვათა მათ ანდრიანესთა მონისათა, ნუ იყოფინ, უფალო, ვითარმცა დაიფიყენ კრულიებანი იგი, რომელ თავს-ისხნა სახელისა შენისათჳს. ნუ იყოფინ, უფალო, ვითარმცა დაიფიწყებ დამუსრვაჲ იგი წვეთა მისთაჲ და წარკუეთაჲ იგი ჴელისაჲ, რომელ-ესე არს ჩემ თანა. ნუ იყოფინ, უფალო ჩემო, ვითარმცა ცუდად იყო შრომაჲ იგი და ტანჯვაჲ მონათა შენთაჲ, რომელ დაითმინეს სახელობისა შენისათჳს. არამედ მოიჴსენენ იგი და განმარინენ მე მძღავერთა ამათგან, რაჲთა არა შეაბილწოს სულმყრალმან მან მზაკუევარმან სარცელი ანდრიანესი, მონისა შენისაჲ. შენ ხარ, უფალო, რომელმან იჴსნენ მონანი იგი შენნი ცეცხლისა მისგან. მიჴსენ მეცა ბილწისა ამის უშჯულომასგან⁴. და ვითარცა ესე წართქუა მრაველითა მით გუ-

ქია *ქ მხგალორ¹ აղასქნ² დო, ლ მქ თარ ქ აღბიქქინ³ დამარმ-ნასქცა⁴ მღერქანოიქ⁵ ქლასქნ⁶ დო, მქ⁷ სქრ⁸ ქამ, მქ⁹ მოიანარ¹⁰ დთანჯანს¹¹ მღერქანოიქ¹² ბათასქ¹³ დო. ჟალ¹⁴ ქეგი, სქრ, ხქ¹⁵ მოიასეგი¹⁶ დლასქანს¹⁷ დანოიქ¹⁸ დო. ჟალ¹⁹ ქეგი სქრ, ხქ²⁰ მოიასეგის²¹ დმხსილმ²² რარბქენ²³ ლ დლას-თილმ²⁴ მსიასე²⁵ ასორქ²⁶ ჟალ²⁷ ქეგი, სქრ, ხქ²⁸ ლნოიანქ²⁹ ასიქ-გის³⁰ დჯანს³¹ ლ დთანჯანს³², დორ³³ ასხსქ³⁴ ბათასქ³⁵ დო ქლას³⁶ ანოიან³⁷ დო³⁸. ასქ³⁹ დანოიქ⁴⁰ ქიქხა. სქრ, ლ⁴¹ ადათხა⁴² დქ⁴³ ქ⁴⁴ ასათარქ⁴⁵ ქ⁴⁶ ქენამახე⁴⁷ დი⁴⁸. მქ⁴⁹ აღბხე⁵⁰ ნსნგოთ⁵¹ რანსარქ⁵² კონ⁵³ დანსქოქინ⁵⁴ მღერქანოიქ⁵⁵ ბათასქ⁵⁶ დო⁵⁷ ჴო ხა, ირ⁵⁸ ქორქსე⁵⁹ რბათასქ⁶⁰ დო⁶¹ ქ⁶² დოიქ⁶³ რორე⁶⁴ ეს-ქოქ, ქორქსა⁶⁵ ლ⁶⁶ დქ⁶⁷ ქლსქლ-ქსნ⁶⁸ ამარქოთას⁶⁹; ხა⁷⁰ ქას⁷¹ სქ⁷² სორ⁷³ დქ⁷⁴ ქ⁷⁵ დანსქოქს⁷⁶ ლ⁷⁷ ქ⁷⁸ ქანსქოქს⁷⁹ სქ⁸⁰ სქ⁸¹ სქ⁸² სქ⁸³ სქ⁸⁴ სქ⁸⁵ სქ⁸⁶ სქ⁸⁷ სქ⁸⁸ სქ⁸⁹ სქ⁹⁰ სქ⁹¹ სქ⁹² სქ⁹³ სქ⁹⁴ სქ⁹⁵ სქ⁹⁶ სქ⁹⁷ სქ⁹⁸ სქ⁹⁹ სქ¹⁰⁰ სქ¹⁰¹ სქ¹⁰² სქ¹⁰³ სქ¹⁰⁴ სქ¹⁰⁵ სქ¹⁰⁶ სქ¹⁰⁷ სქ¹⁰⁸ სქ¹⁰⁹ სქ¹¹⁰ სქ¹¹¹ სქ¹¹² სქ¹¹³ სქ¹¹⁴ სქ¹¹⁵ სქ¹¹⁶ სქ¹¹⁷ სქ¹¹⁸ სქ¹¹⁹ სქ¹²⁰ სქ¹²¹ სქ¹²² სქ¹²³ სქ¹²⁴ სქ¹²⁵ სქ¹²⁶ სქ¹²⁷ სქ¹²⁸ სქ¹²⁹ სქ¹³⁰ სქ¹³¹ სქ¹³² სქ¹³³ სქ¹³⁴ სქ¹³⁵ სქ¹³⁶ სქ¹³⁷ სქ¹³⁸ სქ¹³⁹ სქ¹⁴⁰ სქ¹⁴¹ სქ¹⁴² სქ¹⁴³ სქ¹⁴⁴ სქ¹⁴⁵ სქ¹⁴⁶ სქ¹⁴⁷ სქ¹⁴⁸ სქ¹⁴⁹ სქ¹⁵⁰ სქ¹⁵¹ სქ¹⁵² სქ¹⁵³ სქ¹⁵⁴ სქ¹⁵⁵ სქ¹⁵⁶ სქ¹⁵⁷ სქ¹⁵⁸ სქ¹⁵⁹ სქ¹⁶⁰ სქ¹⁶¹ სქ¹⁶² სქ¹⁶³ სქ¹⁶⁴ სქ¹⁶⁵ სქ¹⁶⁶ სქ¹⁶⁷ სქ¹⁶⁸ სქ¹⁶⁹ სქ¹⁷⁰ სქ¹⁷¹ სქ¹⁷² სქ¹⁷³ სქ¹⁷⁴ სქ¹⁷⁵ სქ¹⁷⁶ სქ¹⁷⁷ სქ¹⁷⁸ სქ¹⁷⁹ სქ¹⁸⁰ სქ¹⁸¹ სქ¹⁸² სქ¹⁸³ სქ¹⁸⁴ სქ¹⁸⁵ სქ¹⁸⁶ სქ¹⁸⁷ სქ¹⁸⁸ სქ¹⁸⁹ სქ¹⁹⁰ სქ¹⁹¹ სქ¹⁹² სქ¹⁹³ სქ¹⁹⁴ სქ¹⁹⁵ სქ¹⁹⁶ სქ¹⁹⁷ სქ¹⁹⁸ სქ¹⁹⁹ სქ²⁰⁰ სქ²⁰¹ სქ²⁰² სქ²⁰³ სქ²⁰⁴ სქ²⁰⁵ სქ²⁰⁶ სქ²⁰⁷ სქ²⁰⁸ სქ²⁰⁹ სქ²¹⁰ სქ²¹¹ სქ²¹² სქ²¹³ სქ²¹⁴ სქ²¹⁵ სქ²¹⁶ სქ²¹⁷ სქ²¹⁸ სქ²¹⁹ სქ²²⁰ სქ²²¹ სქ²²² სქ²²³ სქ²²⁴ სქ²²⁵ სქ²²⁶ სქ²²⁷ სქ²²⁸ სქ²²⁹ სქ²³⁰ სქ²³¹ სქ²³² სქ²³³ სქ²³⁴ სქ²³⁵ სქ²³⁶ სქ²³⁷ სქ²³⁸ სქ²³⁹ სქ²⁴⁰ სქ²⁴¹ სქ²⁴² სქ²⁴³ სქ²⁴⁴ სქ²⁴⁵ სქ²⁴⁶ სქ²⁴⁷ სქ²⁴⁸ სქ²⁴⁹ სქ²⁵⁰ სქ²⁵¹ სქ²⁵² სქ²⁵³ სქ²⁵⁴ სქ²⁵⁵ სქ²⁵⁶ სქ²⁵⁷ სქ²⁵⁸ სქ²⁵⁹ სქ²⁶⁰ სქ²⁶¹ სქ²⁶² სქ²⁶³ სქ²⁶⁴ სქ²⁶⁵ სქ²⁶⁶ სქ²⁶⁷ სქ²⁶⁸ სქ²⁶⁹ სქ²⁷⁰ სქ²⁷¹ სქ²⁷² სქ²⁷³ სქ²⁷⁴ სქ²⁷⁵ სქ²⁷⁶ სქ²⁷⁷ სქ²⁷⁸ სქ²⁷⁹ სქ²⁸⁰ სქ²⁸¹ სქ²⁸² სქ²⁸³ სქ²⁸⁴ სქ²⁸⁵ სქ²⁸⁶ სქ²⁸⁷ სქ²⁸⁸ სქ²⁸⁹ სქ²⁹⁰ სქ²⁹¹ სქ²⁹² სქ²⁹³ სქ²⁹⁴ სქ²⁹⁵ სქ²⁹⁶ სქ²⁹⁷ სქ²⁹⁸ სქ²⁹⁹ სქ³⁰⁰ სქ³⁰¹ სქ³⁰² სქ³⁰³ სქ³⁰⁴ სქ³⁰⁵ სქ³⁰⁶ სქ³⁰⁷ სქ³⁰⁸ სქ³⁰⁹ სქ³¹⁰ სქ³¹¹ სქ³¹² სქ³¹³ სქ³¹⁴ სქ³¹⁵ სქ³¹⁶ სქ³¹⁷ სქ³¹⁸ სქ³¹⁹ სქ³²⁰ სქ³²¹ სქ³²² სქ³²³ სქ³²⁴ სქ³²⁵ სქ³²⁶ სქ³²⁷ სქ³²⁸ სქ³²⁹ სქ³³⁰ სქ³³¹ სქ³³² სქ³³³ სქ³³⁴ სქ³³⁵ სქ³³⁶ სქ³³⁷ სქ³³⁸ სქ³³⁹ სქ³⁴⁰ სქ³⁴¹ სქ³⁴² სქ³⁴³ სქ³⁴⁴ სქ³⁴⁵ სქ³⁴⁶ სქ³⁴⁷ სქ³⁴⁸ სქ³⁴⁹ სქ³⁵⁰ სქ³⁵¹ სქ³⁵² სქ³⁵³ სქ³⁵⁴ სქ³⁵⁵ სქ³⁵⁶ სქ³⁵⁷ სქ³⁵⁸ სქ³⁵⁹ სქ³⁶⁰ სქ³⁶¹ სქ³⁶² სქ³⁶³ სქ³⁶⁴ სქ³⁶⁵ სქ³⁶⁶ სქ³⁶⁷ სქ³⁶⁸ სქ³⁶⁹ სქ³⁷⁰ სქ³⁷¹ სქ³⁷² სქ³⁷³ სქ³⁷⁴ სქ³⁷⁵ სქ³⁷⁶ სქ³⁷⁷ სქ³⁷⁸ სქ³⁷⁹ სქ³⁸⁰ სქ³⁸¹ სქ³⁸² სქ³⁸³ სქ³⁸⁴ სქ³⁸⁵ სქ³⁸⁶ სქ³⁸⁷ სქ³⁸⁸ სქ³⁸⁹ სქ³⁹⁰ სქ³⁹¹ სქ³⁹² სქ³⁹³ სქ³⁹⁴ სქ³⁹⁵ სქ³⁹⁶ სქ³⁹⁷ სქ³⁹⁸ სქ³⁹⁹ სქ⁴⁰⁰ სქ⁴⁰¹ სქ⁴⁰² სქ⁴⁰³ სქ⁴⁰⁴ სქ⁴⁰⁵ სქ⁴⁰⁶ სქ⁴⁰⁷ სქ⁴⁰⁸ სქ⁴⁰⁹ სქ⁴¹⁰ სქ⁴¹¹ სქ⁴¹² სქ⁴¹³ სქ⁴¹⁴ სქ⁴¹⁵ სქ⁴¹⁶ სქ⁴¹⁷ სქ⁴¹⁸ სქ⁴¹⁹ სქ⁴²⁰ სქ⁴²¹ სქ⁴²² სქ⁴²³ სქ⁴²⁴ სქ⁴²⁵ სქ⁴²⁶ სქ⁴²⁷ სქ⁴²⁸ სქ⁴²⁹ სქ⁴³⁰ სქ⁴³¹ სქ⁴³² სქ⁴³³ სქ⁴³⁴ სქ⁴³⁵ სქ⁴³⁶ სქ⁴³⁷ სქ⁴³⁸ სქ⁴³⁹ სქ⁴⁴⁰ სქ⁴⁴¹ სქ⁴⁴² სქ⁴⁴³ სქ⁴⁴⁴ სქ⁴⁴⁵ სქ⁴⁴⁶ სქ⁴⁴⁷ სქ⁴⁴⁸ სქ⁴⁴⁹ სქ⁴⁵⁰ სქ⁴⁵¹ სქ⁴⁵² სქ⁴⁵³ სქ⁴⁵⁴ სქ⁴⁵⁵ სქ⁴⁵⁶ სქ⁴⁵⁷ სქ⁴⁵⁸ სქ⁴⁵⁹ სქ⁴⁶⁰ სქ⁴⁶¹ სქ⁴⁶² სქ⁴⁶³ სქ⁴⁶⁴ სქ⁴⁶⁵ სქ⁴⁶⁶ სქ⁴⁶⁷ სქ⁴⁶⁸ სქ⁴⁶⁹ სქ⁴⁷⁰ სქ⁴⁷¹ სქ⁴⁷² სქ⁴⁷³ სქ⁴⁷⁴ სქ⁴⁷⁵ სქ⁴⁷⁶ სქ⁴⁷⁷ სქ⁴⁷⁸ სქ⁴⁷⁹ სქ⁴⁸⁰ სქ⁴⁸¹ სქ⁴⁸² სქ⁴⁸³ სქ⁴⁸⁴ სქ⁴⁸⁵ სქ⁴⁸⁶ სქ⁴⁸⁷ სქ⁴⁸⁸ სქ⁴⁸⁹ სქ⁴⁹⁰ სქ⁴⁹¹ სქ⁴⁹² სქ⁴⁹³ სქ⁴⁹⁴ სქ⁴⁹⁵ სქ⁴⁹⁶ სქ⁴⁹⁷ სქ⁴⁹⁸ სქ⁴⁹⁹ სქ⁵⁰⁰ სქ⁵⁰¹ სქ⁵⁰² სქ⁵⁰³ სქ⁵⁰⁴ სქ⁵⁰⁵ სქ⁵⁰⁶ სქ⁵⁰⁷ სქ⁵⁰⁸ სქ⁵⁰⁹ სქ⁵¹⁰ სქ⁵¹¹ სქ⁵¹² სქ⁵¹³ სქ⁵¹⁴ სქ⁵¹⁵ სქ⁵¹⁶ სქ⁵¹⁷ სქ⁵¹⁸ სქ⁵¹⁹ სქ⁵²⁰ სქ⁵²¹ სქ⁵²² სქ⁵²³ სქ⁵²⁴ სქ⁵²⁵ სქ⁵²⁶ სქ⁵²⁷ სქ⁵²⁸ სქ⁵²⁹ სქ⁵³⁰ სქ⁵³¹ სქ⁵³² სქ⁵³³ სქ⁵³⁴ სქ⁵³⁵ სქ⁵³⁶ სქ⁵³⁷ სქ⁵³⁸ სქ⁵³⁹ სქ⁵⁴⁰ სქ⁵⁴¹ სქ⁵⁴² სქ⁵⁴³ სქ⁵⁴⁴ სქ⁵⁴⁵ სქ⁵⁴⁶ სქ⁵⁴⁷ სქ⁵⁴⁸ სქ⁵⁴⁹ სქ⁵⁵⁰ სქ⁵⁵¹ სქ⁵⁵² სქ⁵⁵³ სქ⁵⁵⁴ სქ⁵⁵⁵ სქ⁵⁵⁶ სქ⁵⁵⁷ სქ⁵⁵⁸ სქ⁵⁵⁹ სქ⁵⁶⁰ სქ⁵⁶¹ სქ⁵⁶² სქ⁵⁶³ სქ⁵⁶⁴ სქ⁵⁶⁵ სქ⁵⁶⁶ სქ⁵⁶⁷ სქ⁵⁶⁸ სქ⁵⁶⁹ სქ⁵⁷⁰ სქ⁵⁷¹ სქ⁵⁷² სქ⁵⁷³ სქ⁵⁷⁴ სქ⁵⁷⁵ სქ⁵⁷⁶ სქ⁵⁷⁷ სქ⁵⁷⁸ სქ⁵⁷⁹ სქ⁵⁸⁰ სქ⁵⁸¹ სქ⁵⁸² სქ⁵⁸³ სქ⁵⁸⁴ სქ⁵⁸⁵ სქ⁵⁸⁶ სქ⁵⁸⁷ სქ⁵⁸⁸ სქ⁵⁸⁹ სქ⁵⁹⁰ სქ⁵⁹¹ სქ⁵⁹² სქ⁵⁹³ სქ⁵⁹⁴ სქ⁵⁹⁵ სქ⁵⁹⁶ სქ⁵⁹⁷ სქ⁵⁹⁸ სქ⁵⁹⁹ სქ⁶⁰⁰ სქ⁶⁰¹ სქ⁶⁰² სქ⁶⁰³ სქ⁶⁰⁴ სქ⁶⁰⁵ სქ⁶⁰⁶ სქ⁶⁰⁷ სქ⁶⁰⁸ სქ⁶⁰⁹ სქ⁶¹⁰ სქ⁶¹¹ სქ⁶¹² სქ⁶¹³ სქ⁶¹⁴ სქ⁶¹⁵ სქ⁶¹⁶ სქ⁶¹⁷ სქ⁶¹⁸ სქ⁶¹⁹ სქ⁶²⁰ სქ⁶²¹ სქ⁶²² სქ⁶²³ სქ⁶²⁴ სქ⁶²⁵ სქ⁶²⁶ სქ⁶²⁷ სქ⁶²⁸ სქ⁶²⁹ სქ⁶³⁰ სქ⁶³¹ სქ⁶³² სქ⁶³³ სქ⁶³⁴ სქ⁶³⁵ სქ⁶³⁶ სქ⁶³⁷ სქ⁶³⁸ სქ⁶³⁹ სქ⁶⁴⁰ სქ⁶⁴¹ სქ⁶⁴² სქ⁶⁴³ სქ⁶⁴⁴ სქ⁶⁴⁵ სქ⁶⁴⁶ სქ⁶⁴⁷ სქ⁶⁴⁸ სქ⁶⁴⁹ სქ⁶⁵⁰ სქ⁶⁵¹ სქ⁶⁵² სქ⁶⁵³ სქ⁶⁵⁴ სქ⁶⁵⁵ სქ⁶⁵⁶ სქ⁶⁵⁷ სქ⁶⁵⁸ სქ⁶⁵⁹ სქ⁶⁶⁰ სქ⁶⁶¹ სქ⁶⁶² სქ⁶⁶³ სქ⁶⁶⁴ სქ⁶⁶⁵ სქ⁶⁶⁶ სქ⁶⁶⁷ სქ⁶⁶⁸ სქ⁶⁶⁹ სქ⁶⁷⁰ სქ⁶⁷¹ სქ⁶⁷² სქ⁶⁷³ სქ⁶⁷⁴ სქ⁶⁷⁵ სქ⁶⁷⁶ სქ⁶⁷⁷ სქ⁶⁷⁸ სქ⁶⁷⁹ სქ⁶⁸⁰ სქ⁶⁸¹ სქ⁶⁸² სქ⁶⁸³ სქ⁶⁸⁴ სქ⁶⁸⁵ სქ⁶⁸⁶ სქ⁶⁸⁷ სქ⁶⁸⁸ სქ⁶⁸⁹ სქ⁶⁹⁰ სქ⁶⁹¹ სქ⁶⁹² სქ⁶⁹³ სქ⁶⁹⁴ სქ⁶⁹⁵ სქ⁶⁹⁶ სქ⁶⁹⁷ სქ⁶⁹⁸ სქ⁶⁹⁹ სქ⁷⁰⁰ სქ⁷⁰¹ სქ⁷⁰² სქ⁷⁰³ სქ⁷⁰⁴ სქ⁷⁰⁵ სქ⁷⁰⁶ სქ⁷⁰⁷ სქ⁷⁰⁸ სქ⁷⁰⁹ სქ⁷¹⁰ სქ⁷¹¹ სქ⁷¹² სქ⁷¹³ სქ⁷¹⁴ სქ⁷¹⁵ სქ⁷¹⁶ სქ⁷¹⁷ სქ⁷¹⁸ სქ⁷¹⁹ სქ⁷²⁰ სქ⁷²¹ სქ⁷²² სქ⁷²³ სქ⁷²⁴ სქ⁷²⁵ სქ⁷²⁶ სქ⁷²⁷ სქ⁷²⁸ სქ⁷²⁹ სქ⁷³⁰ სქ⁷³¹ სქ⁷³² სქ⁷³³ სქ⁷³⁴ სქ⁷³⁵ სქ⁷³⁶ სქ⁷³⁷ სქ⁷³⁸ სქ⁷³⁹ სქ⁷⁴⁰ სქ⁷⁴¹ სქ⁷⁴² სქ⁷⁴³ სქ⁷⁴⁴ სქ⁷⁴⁵ სქ⁷⁴⁶ სქ⁷⁴⁷ სქ⁷⁴⁸ სქ⁷⁴⁹ სქ⁷⁵⁰ სქ⁷⁵¹ სქ⁷⁵² სქ⁷⁵³ სქ⁷⁵⁴ სქ⁷⁵⁵ სქ⁷⁵⁶ სქ⁷⁵⁷ სქ⁷⁵⁸ სქ⁷⁵⁹ სქ⁷⁶⁰ სქ⁷⁶¹ სქ⁷⁶² სქ⁷⁶³ სქ⁷⁶⁴ სქ⁷⁶⁵ სქ⁷⁶⁶ სქ⁷⁶⁷ სქ⁷⁶⁸ სქ⁷⁶⁹ სქ⁷⁷⁰ სქ⁷⁷¹ სქ⁷⁷² სქ⁷⁷³ სქ⁷⁷⁴ სქ⁷⁷⁵ სქ⁷⁷⁶ სქ⁷⁷⁷ სქ⁷⁷⁸ სქ⁷⁷⁹ სქ⁷⁸⁰ სქ⁷⁸¹ სქ⁷⁸² სქ⁷⁸³ სქ⁷⁸⁴ სქ⁷⁸⁵ სქ⁷⁸⁶ სქ⁷⁸⁷ სქ⁷⁸⁸ სქ⁷⁸⁹ სქ⁷⁹⁰ სქ⁷⁹¹ სქ⁷⁹² სქ⁷⁹³ სქ⁷⁹⁴ სქ⁷⁹⁵ სქ⁷⁹⁶ სქ⁷⁹⁷ სქ⁷⁹⁸ სქ⁷⁹⁹ სქ⁸⁰⁰ სქ⁸⁰¹ სქ⁸⁰² სქ⁸⁰³ სქ⁸⁰⁴ სქ⁸⁰⁵ სქ⁸⁰⁶ სქ⁸⁰⁷ სქ⁸⁰⁸ სქ⁸⁰⁹ სქ⁸¹⁰ სქ⁸¹¹ სქ⁸¹² სქ⁸¹³ სქ⁸¹⁴ სქ⁸¹⁵ სქ⁸¹⁶ სქ⁸¹⁷ სქ⁸¹⁸ სქ⁸¹⁹ სქ⁸²⁰ სქ⁸²¹ სქ⁸²² სქ⁸²³ სქ⁸²⁴ სქ⁸²⁵ სქ⁸²⁶ სქ⁸²⁷ სქ⁸²⁸ სქ⁸²⁹ სქ⁸³⁰ სქ⁸³¹ სქ⁸³² სქ⁸³³ სქ⁸³⁴ სქ⁸³⁵ სქ⁸³⁶ სქ⁸³⁷ სქ⁸³⁸ სქ⁸³⁹ სქ⁸⁴⁰ სქ⁸⁴¹ სქ⁸⁴² სქ⁸⁴³ სქ⁸⁴⁴ სქ⁸⁴⁵ სქ⁸⁴⁶ სქ⁸⁴⁷ სქ⁸⁴⁸ სქ⁸⁴⁹ სქ⁸⁵⁰ სქ⁸⁵¹ სქ⁸⁵² სქ⁸⁵³ სქ⁸⁵⁴ სქ⁸⁵⁵ სქ⁸⁵⁶ სქ⁸⁵⁷ სქ⁸⁵⁸ სქ⁸⁵⁹ სქ⁸⁶⁰ სქ⁸⁶¹ სქ⁸⁶² სქ⁸⁶³ სქ⁸⁶⁴ სქ⁸⁶⁵ სქ⁸⁶⁶ სქ⁸⁶⁷ სქ⁸⁶⁸ სქ⁸⁶⁹ სქ⁸⁷⁰ სქ⁸⁷¹ სქ⁸⁷² სქ⁸⁷³ სქ⁸⁷⁴ სქ⁸⁷⁵ სქ⁸⁷⁶ სქ⁸⁷⁷ სქ⁸⁷⁸ სქ⁸⁷⁹ სქ⁸⁸⁰ სქ⁸⁸¹ სქ⁸⁸² სქ⁸⁸³ სქ⁸⁸⁴ სქ⁸⁸⁵ სქ⁸⁸⁶ სქ⁸⁸⁷ სქ⁸⁸⁸ სქ⁸⁸⁹ სქ⁸⁹⁰ სქ⁸⁹¹ სქ⁸⁹² სქ⁸⁹³ სქ⁸⁹⁴ სქ⁸⁹⁵ სქ⁸⁹⁶ სქ⁸⁹⁷ სქ⁸⁹⁸ სქ⁸⁹⁹ სქ⁹⁰⁰ სქ⁹⁰¹ სქ⁹⁰² სქ⁹⁰³ სქ⁹⁰⁴ სქ⁹⁰⁵ სქ⁹⁰⁶ სქ⁹⁰⁷ სქ⁹⁰⁸ სქ⁹⁰⁹ სქ⁹¹⁰ სქ⁹¹¹ სქ⁹¹² სქ⁹¹³ სქ⁹¹⁴ სქ⁹¹⁵ სქ⁹¹⁶ სქ⁹¹⁷ სქ⁹¹⁸ სქ⁹¹⁹ სქ⁹²⁰ სქ⁹²¹ სქ⁹²² სქ⁹²³ სქ⁹²⁴ სქ⁹²⁵ სქ⁹²⁶ სქ⁹²⁷ სქ⁹²⁸ სქ⁹²⁹ სქ⁹³⁰ სქ⁹³¹ სქ⁹³² სქ⁹³³ სქ⁹³⁴ სქ⁹³⁵ სქ⁹³⁶ სქ⁹³⁷ სქ⁹³⁸ სქ⁹³⁹ სქ⁹⁴⁰ სქ⁹⁴¹ სქ⁹⁴² სქ⁹⁴³ სქ⁹⁴⁴ სქ⁹⁴⁵ სქ⁹⁴⁶ სქ⁹⁴⁷ სქ⁹⁴⁸ სქ⁹⁴⁹ სქ⁹⁵⁰ სქ⁹⁵¹ სქ⁹⁵² სქ⁹⁵³ სქ⁹⁵⁴ სქ⁹⁵⁵ სქ⁹⁵⁶ სქ⁹⁵⁷ სქ⁹⁵⁸ სქ⁹⁵⁹ სქ⁹⁶⁰ სქ⁹⁶¹ სქ⁹⁶² სქ⁹⁶³ სქ⁹⁶⁴ სქ⁹⁶⁵ სქ⁹⁶⁶ სქ⁹⁶⁷ სქ⁹⁶⁸ სქ⁹⁶⁹ სქ⁹⁷⁰ სქ⁹⁷¹ სქ⁹⁷² სქ⁹⁷³ სქ⁹⁷⁴ სქ⁹⁷⁵ სქ⁹⁷⁶ სქ⁹⁷⁷ სქ⁹⁷⁸ სქ⁹⁷⁹ სქ⁹⁸⁰ სქ⁹⁸¹ სქ⁹⁸² სქ⁹⁸³ სქ⁹⁸⁴ სქ⁹⁸⁵ სქ⁹⁸⁶ სქ⁹⁸⁷ სქ⁹⁸⁸ სქ⁹⁸⁹ სქ⁹⁹⁰ სქ⁹⁹¹ სქ⁹⁹² სქ⁹⁹³ სქ⁹⁹⁴ სქ⁹⁹⁵ სქ⁹⁹⁶ სქ⁹⁹⁷ სქ⁹⁹⁸ სქ⁹⁹⁹ სქ¹⁰⁰⁰ სქ¹⁰⁰¹ სქ¹⁰⁰² სქ¹⁰⁰³ სქ¹⁰⁰⁴ სქ¹⁰⁰⁵ სქ¹⁰⁰⁶ სქ¹⁰⁰⁷ სქ¹⁰⁰⁸ სქ¹⁰⁰⁹ სქ¹⁰¹⁰ სქ¹⁰¹¹ სქ¹⁰¹² სქ¹⁰¹³ სქ¹⁰¹⁴ სქ¹⁰¹⁵ სქ¹⁰¹⁶ სქ¹⁰¹⁷ სქ¹⁰¹⁸ სქ¹⁰¹⁹ სქ¹⁰²⁰ სქ¹⁰²¹ სქ¹⁰²² სქ¹⁰²³ სქ¹⁰²⁴ სქ¹⁰²⁵ სქ¹⁰²⁶ სქ¹⁰²⁷ სქ¹⁰²⁸ სქ¹⁰²⁹ სქ¹⁰³⁰ სქ¹⁰³¹ სქ¹⁰³² სქ¹⁰³³ სქ¹⁰³⁴ სქ¹⁰³⁵ სქ¹⁰³⁶ სქ¹⁰³⁷ სქ¹⁰³⁸ სქ¹⁰³⁹ სქ¹⁰⁴⁰ სქ¹⁰⁴¹ სქ¹⁰⁴² სქ¹⁰⁴³ სქ¹⁰⁴⁴ სქ¹⁰⁴⁵ სქ¹⁰⁴⁶ სქ¹⁰⁴⁷ სქ<*

ლის-სიტყვითა და ურევითა მი-
ერულა. და აჰა ერთი ვინმე მათ
წმიდათავანი ერუენა მას და
პრქუა: „მშჯღობაჲ შენ თანა,
ანატოლე, მკვეალო კრისტესო,
მკნე იყავ, რამეთუ არა უგულუ-
ბელს-გუო შენ ღმერთმან, [340]
და არცა ჩუენ დაევიფწყეთ შრო-
მაჲ ეგე შენი, რომელ აჩუენე
ჩუენდა მომართ, და ვითარცა
ვეჩუენებით ჩუენ კრისტესა, აღ-
რე-აღრე ვევეღრებით შენთჲს,
რამათა მოხვდე შენ ჩუენ თანა,
რამეთუ დაიწყრა სახელი შენი
რიცხუსა წმიდათასა“. პრქუა ნე-
ტარმან ანატოლე: „წარდგაჲ თქუენ თანა წინაშე კრისტესა უფა-
ლი იგი ჩემი?“ პრქუა მას: „ჰე, უწინარესცა ჩუენსა, ხოლო შენ
აღდგ და შეჯკედ ნავსა და მოვედ მახლობელად ჩუენსა, რამათა
მუნ ძიება ყოს ღმერთმან. შენთჲს და მოგიყვანოს შენ ჩუენდა“.

და განიპყრა ცილისა მისვან
და დაუტევა ყოველივე საცხო-
რებელი თჲსი, გარნა ჰელი იგი
ანდრიაანელი წარილო, და შეჯ-
და ნავსა. და მწლურ მივიდო-
და, სადა იყვნეს ჯორცნი იგი
წმიდათანი მათ. პოვნა სხუანიცა
ვინმე ოტებულნი მორწმუნენი
პირისავან მის მეთვისაჲსა, და
წარემართა მათ თანა ნავითა.
ვითარცა ესმა მთავარსა მას, რო-
მელი ითხოვდა მას ცოლად, ვი-

მოთავად ვქაასთასქნ დი, ვიერ
ვიცხერ მხე. აქლ¹ ქაქაქაქაქი
ქერსქნ მხე² ჳრქათთიქ, აქა-
ჯხეად ქასან დი ვი ხქსესსი ათ
მხე, კ ვრხეაღ ანთონ დი ქ
ვირა³ სრქიენ; მსტ ვნა სრ-
ნქსქს⁴ მსათოქ⁵. სრსხეაღ
ქსე⁶ ჳრქათთ⁷ კ სხათან ქა-
თა⁸; მსტ⁹. მქი⁹, კ ქათაჯ
ქან ვამე ხრსხეაღ ჳრქათთიქ
თქრნ დი მკვირსნი¹⁰, აქლ ვო¹¹
ქარქიხეაქ მათ ქ ნაღ კ ხქ ათ
მხე. ვანვიქ ანჯ აქე სრასეც
ქხე მსათოღ კ საბეც ათ მხე¹²;

სღ ქ მქთს ქარ ათქსქსაქ¹³ ქა-
რსაღ ქ ვნქი¹⁴, კ ქოქსაღ ვა-
მსნაქს ქსქ¹⁵. აქსონ²² მკვირ-
სნიქ ათ¹⁷ ვნჯ ქარ კ ნაღსაე.
კ ქოქსაეაქ ხრქსაქ, სრ ქქს
მარქქნე სრქიენ¹⁸. ხექი კ
ვაქს¹⁹ იმანს²⁰ ჲაღათოეაქს
ქაქსათოქსანს ქერხაეე ქაეა-
ლოქს კ ნაღსაე ვნჯ ნოთა;
ქრქს²¹ ქოღ ჲაეარაქსთნ, სრ
ქსეკქქრ ვნა ქარ ქ კნოქსან²²
ხქქ²³ ქაქსხაღ კ²⁴ მთსაქ ათ

¹ აქ — B. ² ხრსხაქ მხერ B. ³ ქ ვიერ B. ⁴ ხრანსქს — B. ⁵ მსათოქს
B. ⁶ ქხე⁶ ქსე⁶ B. ⁷ ჳრქათთიქ B. ⁸ ქა B. ⁹ ათს + ვნა B. ¹⁰ ხრსხეაღ
ჳრქათთიქ... მკვირსნი — B. ¹¹ ვო — B. ¹² ვანვიქ ანჯ აქე სრასეც... ათ მხე
— B. ¹³ ქარ ათქსქსაქ ხექსაქ B. ¹⁴ ქ ვნქი B. ¹⁵ ქ სქქსქს B. ¹⁶ ქსა
¹⁷ ვნჯ — B. ¹⁸ მკვირსნი B. ¹⁹ ათსა B. ²⁰ ჲაღათოე... სრქიენ — B.
²¹ კ ვაქს — B. ²² იმანს B. ²³ კ ქრქს B. ²⁴ ქარ ქ კნოქსან — B. ²⁵ ქქ
B. ²⁶ კ — B.

თარმედ ივლტის, შევიდა წინა-
შე მეფისა მის და გამოითხოვნა
შემწენი, და წარიყვანა მრავალნი ერისგვანნი. შესხდეს ნავსა და სდევდეს მას. და მიველო ვითარ ათას ოდენ ასპარეზ, ქარი წინაუკუნი აღდგა და უკუნსწინა იგინი [მ41] მუნვე კუალსა, ვინაეცა წარმოსრულ იყვნეს. მრავალნი მათგანნიცა მოსწყდეს სასტიკად ლელვათა მათ აღძრულთაგან, დანთქნეს. და ვითარცა შუვა ღამე ოდენ იყო, სული მაცოთური ეხუენა ანატოლეს და მისთანთა მსგავსად ნავისა, რომელსა ეუცნეს მენავეთ მოძღუარნი, რეცა თუ ფრიად გელოვანნი. და ჰრქუა მათ მენავეთ-მოძღუარმან მან დიდითა ჳმითა: „ვინაჲ წარმოხუედით, ანუ რომლად გეგულეზის მისლვაჲ? და მათ ჰრქუეს: „ნიკომედიამთ წარმოვედით და ბიზინტიად მიგვმართავს“. ჰრქუა მათ: „ცთომილ ხართ, არა არს ეგეგზაჲ, მარცხლ კერძო ძიაქციეთ“. რამეთუ ეგულეზობდა მათი უფსკრულად მიყვანებაჲ, რაჲთამცა წარწყმიდნა. ეგონა¹ მათ,

ქადაგორს სწიგრხავ ჯერ¹ იყნასკანოქქინს. **ს ვიქე რავიომ ათხალ ღნე² ჯერ ხმოთ ზიქე³ ჰ ზაღ ს³ ხრქაქე ვხთ ზორა. ს ზაღხალ ასაქარქეჲ ჯერ⁴ რავარ, რიომ ღნექქინსკავ კარხაღ ს ღნქეგ ანეღენ⁵ ქითს ჰიქი, ოსათ ზაღხეგან⁶. ს ომანქე ჰ ზიგან⁷ მხიან ჰ ასათილქხნქ აქხეგ⁸ ღნქქმხალქ⁹; ს¹⁰ ჰერს ჰ მქე ვქეზერ ჰეღაქ¹¹, რიქე მიქიქიქხან¹² ასათანაქ¹² ხერსეგა¹³ ს¹³ ს¹³ათიქაღ ს ირიგ ღნე ზამ¹⁴ ჰ კერქარანს ზაღქიქიქიომ ჰქინ ზაღაქხთქე¹⁵ ზაღაქქარქე¹⁶ ქიქ ჰქსქამიქთქ. ს ასქ გნითა ზაღაქხან¹⁷ მხთაღაქნ. ოსათ¹⁸ ხქქ¹⁸ ს¹⁹ კამ ქი²⁰ ოღ ონქქე ხრქაქი; ს²¹ ზიქე²¹ ასხ²². ჰ სქიქიქიქაქ ხქაღ, ს ჰ ჩიქეანექიონ ზაღსქმქ; ს²³ გნითა. ოქიქრსაქ ქე²⁴, ჰე აქე ზაღაქარქინ. კანს კიქმ²⁵ ხრქაქქე; ჰ ჰაქსაქიქმ²⁶ სიქიქრსეგარქიქ; ჰანქქ²⁷ კამქე ვნითა ქანქიქიქათანსქ, ვქ ასე კიქიქსე²⁸; ს²⁸ კარქხაქ ზიგა მქ²⁸ რაღასიქიღ ზაღორქე ჰეგს³⁰ ქარხანს ს³¹ იქიქსეგქინ ვათაქასათს³¹ ვქ ვქ-**

¹ ეგუნა B.

¹ სწიგრხავ ჯერ [სწიგრქე B. ² ს ვიქე რავიომ... ზიქე] მთხალ B. ³ ს — B. ⁴ ჰერს] გოთასიღ B. ⁵ ანეღენ — B. ⁶ ოსათ ზაღხეგან — B. ⁷ ჰ ზიგან — B. ⁸ ოქიქრსაქ ქე — B. ⁹ ოსათილქხნქ აქხეგ მხიან B. ¹⁰ ღნქქმხალქ — B. ¹¹ ს¹⁰ ს¹⁰ — B. ¹² ასათანაქ — B. ¹³ ხერსაქ B. ¹⁴ ზამ + ჰქინ B. ¹⁵ ზაღაქხთქე ს — B. ¹⁶ ზაღაქქარქე — B. ¹⁷ ს¹⁷ ოსათ გნითა ზაღაქხან] ასხ B. ¹⁸ ხქქ] ვაქე B. ¹⁹ ს — B. ²⁰ ქი — B. ²¹ ს²¹ ზიქე — B. ²² ასხ + გნით B. ²³ ასხ B. ²⁴ მქიქრსაქ ქე] მქიქრსეგარქ B. ²⁵ კიქიქ B. ²⁶ ჰაქსაქიქიქ B. ²⁷ ვანქქ] ს B. ²⁸ ვქ ონქე კიქიქსე B. ²⁹ ხქქ B. ³⁰ ჰეგს] ხ B. ³¹ ქარხანს] ს — ოქიქსაქ

და დადვა ანდრიანეს თანა და მუკლ-შედრეკილად თაყუანის-სცა. და ვითარცა შევიდა შინა, ამბორს-უყოფდა ყოველთა ძმათა და დათა წმიდათა. და ევედრა მათ, რადათამცა ლოცვა-ყვეს მისთვის, რამეთუ მუნ შეკრებულ იყვნეს ყოველნი მორწმუნენი ქრისტესნი. აჟურთხევდეს ღმერთსა და ევედრებოდეს ნეტარსა ანატოლეს, რადათამცა კინი გან-რაამე-ისუენა, რამეთუ ფრიად მაშურალ იყო. და ვითარცა დაიძინა, ეჩუენა წმიდაჲ იგი ანდრიანე ძილსა შინა და პრქუა: „ანატოლე, მკველო ქრისტესო და ასულო მარტულთო, მოვედ აძიერითგან განსასუენებელად შენდა ჩუენ თანა, და მოილე სასყიდელი შრომათა შენთაჲ“. და მუნთქუესევე შეკვედრა სული თვისი. [848] და შემდგომად მცირისა ეამისა მოვიდეს ძმანი განღვებად მისსა. და პოვეს იგი აღსრულებული. და აღდგეს ყოველნი და თაყუანის-სცეს ღმერთსა. და აღიდეს იგი და დადევს წმიდათა მათ მოწამეთა თანა. და ყვეს საქსენებელი მისი საყოველსა მას შინა წმიდათა-სა. და მაშინდა გამოჰბეჭდეს კა-

აო *სტრქანისი*¹. *ს ბონრ ქონარსეიცხა*² *კაიქსი კაქი*³; *ს ღირს ქარსა კაიქსი*⁴ *ხმოლ* *ს ხო იქიქს ამხნაქს*⁵ *ხეცარე*⁶ *ს ხერე სრეიგს*. *ს აჯაჯხა*⁷ *ღნისა აიქსი თანხ* *ქასს ზირა*. *ქანჯი ანჯ ღქს* *ქიქიქხა* *ამხნაქს* *რასათა-გხაქს* *ქრისთის* *ს ირანქს* *ღსათოლ*, *იქს* *ს აჯაჯქს*⁸ *ღს-რანხქს* *სსათიქს* *რანჯქს* *სა-კაიქს* *მქ*⁹. *ქანჯი* *ქრ* *აჯაჯსა* *ქიქი* *ს ღ*¹⁰ *მთანს*¹¹ *ქ ქონ*, *ანა*¹² *ხრქს*¹³ *ნამ სორქს*¹⁴ *სტრქანისი* *ქანორქს*¹⁵ *ს აანქ*. *იქს* *ხქიქ*, *სსათიქს*¹⁶; *აიქსიქს* *ქრისთის* *ს ღისორ* *მარქიქს* *საგ*. *სქ* *სქანხს*¹⁷ *ქ რანჯიქს* *ქო*, *ს*¹⁸ *ღსქა* *ღქარბა* *ქასათა-ქიგ* *ქიგ*; *ს ღიქს* *ქამქს* *სასან-ღხაგ* *ღიქს*¹⁹, *ს ქს* *სასქა* *ქამქ*²⁰ *ხქსა* *ხეცარე*²¹ *ღარ-ქოგანხ* *ღნა*²², *ს ღთქს*²³ *ქას-ნანხა*, *ს ქარხან* *ამხნაქს* *ხან* *კაგქს* *კაიქსი*, *ს აიქს* *ხქიქ* *ღნა* *ღნჯ* *სორქ* *ქქასქს*. *ს ღღნ-ღრხქს* *აიქსი* *თანხ* *ქ* *ქიქს* *სრეიგს*. *ს აქსაქს*²⁴ *ქს* *ღხქს* *ღთიქს*; *ს*²⁵ *ქაქაქს* *ქან* *არ-ანგ* *ს* *ქანანგ*²⁶ *მნაგქს* *ან-ღქს* *ამხნაქს* *ქამხნაქს* *რას-*

¹ *სტრქანისი* B. ² *ბონრ ქონარსეიცხა* — B. ³ *სქაგ* B. ⁴ *ხმოლ* ს — B. ⁵ *ამხნაქს* — B. ⁶ *ხეცარე* B. ⁷ *აჯაჯქს* B. ⁸ *ღნისა აიქსი თანხ*... *ს აჯაჯქს* — B. ⁹ *ს სასქა* *მქ* *რანჯქს* B. ¹⁰ *ქ*] *ღნჯ* B. ¹¹ *მთანს* B + *ხო-რ* B. ¹² *ანა* — B. ¹³ *ხრქს* B. ¹⁴ *სორქს* — B. ¹⁵ *ქანორქს* — B. ¹⁶ *სსათიქს* — B. ¹⁷ *სქანხს* + *სა* *მქ* B. ¹⁸ *ს* — B. ¹⁹ *ღიქს* B. ²⁰ *ქს* *სასქა* *ქამქ* — B. ²¹ *ხეცარე* *ქ* B. ²² *ღნა* — B. ²³ *ღთქს* + *ღნა* B. ²⁴ *ქას* *ღხქს*... *აქსაქს* — B. ²⁵ *არანგ* *ს* *ქანანგ* B.

რი სახლისაა მის, სადა ისხნეს *ძარხაქე, ძაოაქელიძე თხაონ*
 წმიდანი იგი. და სიმრავლე მა- *მსრიქ მჩაოსიქ ჴრქათოთი. ირილ*
 მებისა და დედებისაა დაშობა მუნ *გორიქჩინს ს¹ ჩაოგ² ენუ ზორს*
 ყოლად ყოვლისაგან ჯმუნულნი *სოლრ ზიგლიქს, აქამ ს მჩუთ³;*
 და კმონებდეს უფალსა ჩუენსა
 იესუ ქრისტესსა, რომლისაა არს
 დიდებამ და ძალი უკუნითი
 უკუნისამდე, ამენ.

¹ *მწაყტის ანგზს... გორიქჩინს ს — В. ² ჩაოაღარელიძე В. ³ ენუ ზორ...*
მჩუთ) გჯაქრ ს გორიქჩინს ს გოლრ გორიქჩინს აქამ ს მჩუთ ს კალქახანსა კალქ-
ახანს В.

И. В. АБУЛАДЗЕ.

ШТУДИИ ПО ГРУЗИНСКО-АРМЯНСКОЙ ФИЛОЛОГИИ:
 ИСТОЧНИКИ НЕКОТОРЫХ ГЛАВ «МНОГОГЛАВА»
 VI. ЖИТИЕ АДРИАНА И АНАТОЛИИ (НАТАЛИИ)

Резюме

Среди памятников древнегрузинской письменности обнаруживаются три редакции названного произведения: одна — метафрастная, переведенная с греческого языка в эпоху эллинофильского направления в грузинской литературе (XI — XIII вв.), а другие две, предшествующие ей, являются первоначальными, т. е. неметафразированными, мало чем отличающимися друг от друга. Сопоставлением этих двух текстов выясняется, что одна из них представляет упрощенную редакцию другой.

Для решения вопроса, с какого языка переведена первоначальная редакция жития, необходимо сличение текста с ее иноязычными древними версиями, в первую очередь, с греческой и армянской.

Таким сравнением выясняется, что наибольшая близость замечается между грузинской и армянской версиями. Окончательное решение вопроса о приоритете одной из них, как источнике для другой, пока не удастся. Однако, все-таки, имеются некоторые языковые приметы, побуждающие нас предполагать зависимость армянской версии от грузинской.

Анализ языка (лексики и грамат. строя) первоначальной редакции грузинской версии жития показывает, что она относится к раннему периоду древнегрузинской письменности (V — VIII вв.).

ქართულ-სომხური ფილოლოგიური შტუდიები. „მრავალთავის“
ზოგიერთი თავის წყარო:

VII. იოანე ოქროპირის „მარხვისათვის და იონაისთვის“.*

ქართულ „მრავალთავებს“ ზოგჯერ ზოგიერთი უცხო ავტორის ესა თუ ის ნაწარმოები ორი თარგმანით აქვს დაცული. ამათგან აქამომდის ჩვენ ისეთ ნაწარმოებს ვიცნობდით, რომლის ორი ერთმანეთისაგან რედაქციულად განსხვავებული ტექსტი ერთი და იმავე დედნის ორგზის შესრულებული თარგმანი აღმოჩნდა. აღნიშნული თარგმანები ამჟამად უკვე გამოქვეყნებულია¹. ესაა „მარტულობა ორმეოცთაჲ“, დაცული პარზლურს, უდაბნოსა და ზოგიერთ სხვა „მრავალთავში“.

ორი თარგმანით მოღწეულ ძეგლთა შორის „მრავალთავებში“ ისეთებიც ჩნდება, რომლებიც წარმოადგენენ ერთი რომელიმე ნაწარმოების არა მარტო სხვადასხვა დროისა და, მაშასადამე, ერთმანეთისაგან რამდენადმე განსხვავებულ თარგმანებს, არამედ უცხო თხზულების თვით დედნის ორი რედაქციისა თუ ვარიანტის გადმოღებას. ამრიგად, ერთ შემთხვევაში „მრავალთავების“ უცხო ნაწარმოებთა ორი რედაქცია ქართულში ორი სხვადასხვა პირისა თუ ხანის თარგმანის საფუძველზე იქმნება, ხოლო მეორეში, ორი თარგმანი თუ რედაქცია შედგეი ჩანს. დედნის ორნაირი რედაქციისა თუ ვარიანტის გადმოღებისა.

ერთ-ერთ უძველეს ქართულ მრავალთავს, ე. წ. ს ი ნ ი ს ა ს, რომელიც 864 წელს არის გადაწერილი იერუსალიმს, შემონახული აქვს იოანე ოქროპირის ერთ-ერთი ნაწარმოების თარგმანი, რომლის ზედწერილი ასე იკითხება: „საკითხავნი წმიდათა მარხვათანი. თქუმილი წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა იოვანე ოქროპირისაჲ: მარხვისათვის და იონაისთვის“. ძეგლი აქ სრულად არის დაცული და ამჟამად გამოქვეყნებულიცაა აკ. შ ა ნ ი ძ ი ს რედაქციით².

*წინა ნაკვეთები იხ. ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, VI, გვ. 329—347; ენიჭ-ის მოამბე, VIII, გვ. 78—136; ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, IV, გვ. 111—144; ამავე ინსტიტუტის მოამბე, V, გვ. 85—102 და ძველი ქართული მწერლობის ოთხი ძეგლი, თბ., 1966, გვ. 171—236.

¹ ილია აბულაძე, ქართულ-სომხური ფილოლოგიური შტუდიები: მრავალთავისა ზოგიერთი თავის წყარო: IV. მარტულობა ორმეოცთაჲ. კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, IV, თბ., 1962, გვ. 111—144.

² სინური მრავალთავი 864 წლისა, სასტამბოდ მოამზადეს კათედრის წევრებმა აკაკი შანიძის რედაქციით, წინასიტყვაობით და გამოკვლევით: ძეგლი ქართული ენის კათედრის შრომები, V, თბ., 1959, გვ. 99—111.

თითქმის ასეთივე ზედწერილით შესულია ეს ნაწარმოები პარხლის მრავალ-თავშიც, რომელიც გაბრიელ პატარაის მიერ არის გადაწერილი პარხალს და ხელის მიხედვით X ს-ის ბოლოსა თუ XI ს-ის დამდეგისა უნდა იყოს: „საკითხავნი წმიდათა მარხვათანი. თქუმული მამისა ჩუენისა იოვანე ოქროპირისაჲ, მარხვისათჳს და იონაჲსთჳს“. უკანასკნელი, რვეულის დაკარგვის გამო, ნაკლულევანად არის მოღწეული. გადარჩენილია მხოლოდ ერთი მეშვიდედი ნაწილი. ტექსტი გამოქვეყნებული არაა.

ერთიცა და მეორეც, როგორც ერთმანეთისაგან განსხვავებული ტექსტი, ცნობილია აკად. კ. კეკელიძისათვის, რომელსაც ისინი აღუწესახეს თავის შრომაში: „უცხო ავტორები ძველ ქართულ ლიტერატურაში“³.

იოანე ოქროპირის ხსენებული ნაწარმოების დასახელებულ ტექსტთა წარმომავლობის შესახებ არც აკად. კ. კეკელიძეს, რომელსაც, როგორც აღენიშნეთ, მოხსენებული აქვს ისინი თავის ზემოთ აღნიშნულ ბიბლიოგრაფიულ ნაშრომში, და არც აკად. ა. ჟანიძეს, რომელსაც გამოცემული აქვს ის „სინური მრავალთავში“, არაფერი მოეპოვებათ. მხოლოდ ე. გ. ართია, რომ სინური ხელნაწერების თავის აღწერილობაში ხსენებულ თხზულებასთან დაკავშირებით მიათითებს ბერძნულ დედანზე მინის პატროლოგიის მიხედვით (PG 49, col. 305—314)⁴.

რა მიმართებაშია ქართული რედაქციები იოვანე ოქროპირის აღნიშნული ნაწარმოებისა მითითებულ ბერძნულ დედანთან ან სხვა რომელიმე ენაზე შექმნილ თარგმანებთან, ვიმეორებ, კვლევის საგნად დღემდის არავის გაუხდია: გამორკვევა კი დასმული საკითხისა ქართული ფილოლოგიის გადაუღებელ ამოცანას წარმოადგენს, რადგან „ქართული მრავალთავები“, სადაც ეს თხზულება შედის, გამოსაცემად მზადდება.

იოანე ოქროპირის „მარხვისათჳს და იონაჲსთჳს“ ძველიდანვე არის წარმოდგენილი სომხურ მწერლობაში, ამ ნაწარმოების ქართული ვერსიის რაობისა და წარმომავლობის შესწავლას ჩვენ, პირველ რიგში, სომხურად დაცულ თარგმანთან თუ თარგმანებთან მიმართებით ვიწყებთ.

სომხურ ენაზე, მსგავსად ქართულისა, იოანე ოქროპირის ხსენებული თხზულების ორი რედაქციაა დაცული. ორივე გამოცემულია⁵. გამოცემულს ერთი მათგანი, რომელიც, როგორც ის გამოცემის დასაწყისშივე შენიშნავს, ბერძნულს უფრო ემზრობა, ძირითადად და ამავე დროს პირველ თარგმანად მიაჩნია, ხოლო მეორეს, რომელიც ასომთავრულადაც (*სრქაჲსაჲ*) კი ყოფილა მოღწეული, მის გადასაკეთებლად წარმოიდგენს. აი მისი სიტყვები:

„ქვემოთ მოთავსებულს, მართებული იქნებოდა, მეორე თარგმანი წოდებოდა, მას რომ განუხრელად და ზედმიწევნით აზრთა წყობა დაეცვა ზემოთ (მოთავსებულისა), რომელიც ეთანხმება ბერძნულ ორიგინალს. მაგრამ ცხადად ჩანს, რომ ის მის ლიტონად ნათქვამს (თუ მარტივისტყვა-

³ კ. კეკელიძე, უცხო ავტორები ძველ ქართულ ლიტერატურაში: ზეტიულები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, V, თბილისი, 1957, გვ. 3—114.

⁴ G. Garitte, Catalogue des manuscrits géorgiens littéraires du mont Sinai, Louvain, 1956, p. 79.

⁵ Յովհաննու Մսեփեբեանի Կոտայնոցնուպոսի ხայկսկայսապետի ձառք. ՎՆՆԻՍԻԿ, 1860 թ., էջ 28—45.

ობას) წარმოადგენს აქა-იქ ჩამატებებით, თუმცა არც გვიანდელ ხანაში თხზულს, რომლის ასომთავრულად ნაწერი ერთი და ნუსხურად ნაწერი სხვა ოთხი ნუსხა არსებობს*.

*[საიორს ხეხასუ მარქ ღრ სიციორქ ქარგიანოქჩინს კიჯი, ხქტ ანსი-
თორ კ ნჯიჩი ოჯასი ქმასთიენ აყანერ ღნჯ ქსინიჯ ნამამაჯნ ხეხ-
ლი ᦶნჯ კიჯ ქსაჯჩინს, აქ ქაქინაყაჲს ხრსქ ᦶქ აყარჯარანოქჩინს ღ ნიქს
ნანჯქრბ ქასქლასიოქ ილჯღ—ილჯღ, ქტყტო კ იქ ქიქინ ᦶაროჯ კიქი-
ნილბ, კორმს კიქ სიქსაქაჯჩი ᦶქჩინსქ მქ, კ აქ ჯიჯღ კიქორაჯჩიღღ].*

გასული საუკუნის 60-იანი წლების ასეთი შეხედულება, ეტყობა, შემდგომი ძალაში არ დარჩენილა. ნ. აკინიანს თავის ერთ-ერთ შრომაში („კლასიკური სომხური და ვენის მხითარიანთა სკოლა“), 1932 წ. გამოქვეყნებულში, იოანე ოქროპირის ხსენებული ნაწარმოების („მარხვისათჳს და იონაჲსთჳს“) სომხური ვერსიის რედაქციებიდან, გამოცემის მიხედვით, თითქოს მეორედ მისაჩნევი თარგმანი („ქვემოთ მოთავსებული“, ანუ სქოლიოში გატანილი) კლასიკური სომხურის პერიოდის (407—405 წწ.) თარგმანად აქვს გამოცხადებული¹.

როგორც ვხედავთ, სომხურშიაც ორი რედაქციაა დაცული იოანე ოქროპირის ხსენებული ნაწარმოებისა. უძველესად დღეს ისაა მიჩნეული, რომელიც, როგორც გამომცემლის დაკვირვებიდან ჩანდა, მარტივად არის გამოთქმული. რა მიმართებაშია ამასთან მეორე, ამაზე დღეს სომხურ სამეცნიერო ლიტერატურაში საგანგებოდ არაფერია თქმული, მაგრამ, ჩანს, ძალაშია წინანდელი დაკვირვება გამომცემლისა. რომ ის ბერძნულიდან თარგმნილი და მისი ზედმიწევნითი მიმხრობი ყოფილა.

პირველი ზოგადი დასკვნა, რაც ქართულ-სომხური ტექსტების ერთმანეთთან შედარებიდან გამომდინარეობს, ისაა, რომ სინური მრავალთავის ტექსტი, რომელიც სრულად წარმოგიდგენს იოანე ოქროპირის ჩვენთვის საგულისხმოდ ნაწარმოებს, თითქმის ზედმიწევნით უჭერს მხარს სომხურის იმ ტექსტს, რომელიც გამომცემელს მარტივად გამოთქმულ და მეორე რედაქციისად მისაჩნევე თხზულებად წარმოედგინა, ხოლო ნ. აკინიანს კლასიკური სომხურის ხანის თარგმანად მიაჩნდა. რაც შეეხება პარხლურ მრავალთავში ნაწილობრივ გადარჩენილ ტექსტს, იგი შედარებით სომხურ იმ რედაქციას უფრო მისდევს. რომელიც, გამომცემლის აქმით, ბერძნულს ემხრობა ზედმიწევნით.

პირველი წყვილის ტექსტთა ერთმანეთთან შედარება გვიჩვენებს, რომ ქართული სომხურიდან უნდა მომდინარეობდეს, მის თარგმანს უნდა წარმოადგენდეს. პირველ რაგში. ეს ჩანს იმ nonsens-ებიდან, რომლებიც მთარგმნელს მოსდის დაუკვირვებლობის მიზეზით დაწერილობისა, სიტყვის ცუდად ამოკითხვისა და ფონემურად ჩამომგვან სიტყვასთან აღრევის გამო. ასეთებია:

1 „რამეთუ იგი (ნაყროვანებაჲ და მთრეალობაჲ) არს, რომელმან შეგუკრანა ჩუენ საყრველთა ნაყროვანობისაჲთა და მიგუტნა ჩუენ ქელთა ბუნებასა საღმობიერსა, გუუფლა და დაგვმორჩილნა ჩუენ ვითარცა ტყუენი დამონებულნი“ (100, 28—101, 2).

* იქვე. გვ. 26

¹ ნ. ა. კ. ხ. ნ. ნ. წიასაკან ნიქსტენს ს. ქსინსაკან შქიქარსინ ᦶყიჯი. ქსინს-
ნა, 1932, ღჯ 39.

მოყვანილი ნაწყვეტის შესაბამისად სომხურში იკითხება:

«Զի նա է, որ կապხաց գმեզ ձեռակապօք և մատնեաց գմեզ ի ձևս բռնութեան աստից տիրեաց և հնազանդեցից ուլէս և զգերեալ ժառայս» (27, 15—17).

ყველაფერი თითქმის ზედმიწევნით ემთხვევა ერთიმეორეს, გარდა ხაზგასმული სიტყვებისა. ქართულში უნდა გვექონოდა არა „ზუნებასა“, არამედ „მძლავრობასა“, როგორც ეს სომხურთან ერთად მეორე ქართულ (პარხლურ) რედაქციას მოეპოვება: „ქელთა უշუშართ შეგვკრავს მძლავრობითა მით ვნებთათაჲთა“. შეცდომა მომდინარეობს სომხური სიტყვის *բռնութեան*-ის *բռութեան*-ად წაკითხვის გამო.

2. „გვრგვონსან იქმენ, ვითარცა-იგი მოსე და ელია, თაენი იგი და მოწაფენი ძუელისა მის შჯულისაგანნი“ (101, 20).

ამასაც თითქმის ზედმიწევნითი შესატყვისი მოეპოვება სომხურში: *պասկին, որպէս Մովսէս և Նդիա գլուխք աշտարակաց ի հին կտակարանաց» (28, 14).*

აქ კი სომხური *«აշտარակաց»* („გოდოლ-სა“) წაკითხულია *აշակերთաց*-ად („მოწაფე-თა“) აგრეთვე დაუკვირებლობის ნიდაგზე, როგორც ამას ქართული მეორე (პარხლური) რედაქციაც მოწმობს („რამეთუ მოსტცა და ელიაცა გოდოლნი იგი ძუელნი წინაწარმეტყუელნი“).

3. „პირის-საცემელად ეშმაკთა დიდი საქურველი და შეწევნაჲ არს მარხვამ“ (101, 36).

სომხურით ამ წინადადებას შეეფარდება: *«ընդդէմ դիւսց մեծ հնարք օգնականութեան են պահք» (29, 10).*

ხაზგასმული სიტყვები აგრეთვე არ ფარავენ ერთმანეთს: „პარის-საცემელად“ *«ընդդէմ»*-ის დამახინჯებულ ამოკითხვის ნაყოფია. *«ընդդէմ»*-ში მართლაც *«դემ»* „პირი“-ა, საიდან გაჩნდა „საცემელად“, ნათელი არაა.

4. „არა თუ სიმრავლელ კორცთაჲ მათ რამე მძიმე იყო, არამედ ცოდვამ შეცოდებათა მათ“ (105, 7).

ამის სრული შესატყვისია სომხურში: *«Այ եթէ բնութիւն մարմնին չը ծանր, այլ լանցանք տեղաց...» (35, 2).*

ხაზგასმული სიტყვები კვლავ სცილდებიან ერთმანეთს. ქართულის „სიმრავლელ“ მაშინ იქნებოდა გამართლებული, თუ დედანში, ამ შემთხვევაში სომხურში, გვექნებოდა *«բազմութիւն»*. როგორც ჩანს, ჭეკონად ვერ ამოუკითხავს მთარგმნელს სომხ. *«բնութիւն»*, რაც აქ უნდა ყოფილიყო.

5. „რომელნი მრავალსა ცოდვასა წარგრაგნილ ცხონდებიან“ (105, 16).

ამის თითქმის ზედმიწევნითი შესატყვისია სომხურში:

«Որք ընդ բազում մեղք հնազանդեալ կային» (35, 8). იქ მთარგმნელს *«կային»* („არაინ, იყოფიან“) წაუკითხავს *«կხային»*-ად და ამიტომ მოუტია „ცხონდებიან“.

6. „გულისხმა-ყო და მოეგონა ძალი შეცოდებისაჲ მის“ (105, 23).

მისი ზედმიწევნითი ბადალია სომხურში:

«գիտաց և ի միտ առ զկարիս մեղաց» (35, 15).

აქაც დაუტყვირებლობის მიზეზით *«დკარქა»* („საკმარნი“) ამოკითხულია „ძალ-ად“, ე. ი. *«დკარქა»*-ად.

7. „მსივანებაჲ, ანუ ზარი ს-განკლანი კორცთანი, ანუ ბევრნი სიმ-რავლენი სალმობათანი — ნაყოვანებისაგან და ფუფუნებისაგან იტყვედ მკურნალნი“ (109, 15).

ამ ნაწყვეტსაც ზედმიწევნითი შესატყვისი მოეპოვება სომხურში:

«Հայտմունս զգայրացմունս մարմնի և կամ բիւր ինչ աղխ բազ-մութեան աստից յօրկորստութենէ և ի փափկութենէ դննն» (42, 13).

ხაზგასმული სიტყვები სცილდებიან ერთმანეთს. *«Հայրացմունս»*. („გან-რისხებანი“ თუ „გულის-წყებანი“) ამოკითხულია *«զարհორմունս»*-ად („ზარის-განკლანი“), რაც შეუფერებელია კონტექსტისათვის.

8. „ხოლო სარგებელი საგან შორს იპოენიან“ (109, 3i).

ამის საბადლოდ სომხურშია:

«Այլ յօրնակահութենէ անսի հեռացსակը գտանին» (43, 9):
სცილდებიან ხაზგასმული სიტყვები იმის გამო, რომ *«յօրնակահութենէ»* („შეწევ-ნისაგან“) არის წყაიბთული *«յօգսութենէ»*-და („სარგებელისაგან“).

აღნიშნული ვითარების გათვალისწინების შემდეგ გასაგებია, რომ ქართულ ტექსტში ქართულ-სომხური საერთო ბმარების სიტყვები თითქმის ყოველთვის საერთო ძირითა თუ ფუძით არიან წარმოდგენილი. ესენია:

1. ავაზა-ი *«საღაყ»* 104,31 — 34,10⁸
2. ამბოხის აღღვინება *«ამբოხს»* 104,37—34,15.
3. ამენ *«ამენ»* 111,7—45,15.
4. მასპინძელი *«საყნჯას»* 104,33—34,12.
5. ბევრეული *«ბიւր»* 106,35—38,5.
6. სიბილწე *«ბილწ»* 104,3—33,5.
7. ბუნება *«ბუნ»* 107,28—39,19.
8. გეპენია *«გენ»* 102,30—30,19.
9. დევი *«დე»* 100,18—27,6
10. მოვანე *«მან»* 101,11—28,6.
11. ზარი: ზარ-განგა *«զարհორցուցանს»* 102,31—30,20.
12. მანქანა *«მან»* 105,35—36,8.
13. მუჭრაკი *«მურ»* 107,31—39,17.
14. ნავი *«ნა»* 104,27—34,8.
ნავთ-სადღური *«ნაღ»* 101,14—28,9.
მენავე *«ნაღ»* 105,37—36,8.
15. პატივი *«პატი»* 103,34—32,19.
პატიოსანი *«პატი»* 101,31—29,5.
16. პატივი *«პატი»* 106, 22—36,18.
17. ეამი *«ეამ»* 103,4—31,6.
18. სასტება (სასტოოდა) *«სასტ»* 105,2—34,15.
19. სტომაქი (სტომაქსალპობიერი) *«სტო»* 109,28—43,6.

⁸ პირველი ციფრები ქართული ტექსტის გვერდებსა და სტრიქონებს აღნიშნავს, მეორე — სომხურისას.

20. ტლავარი *თაყალაყ* 101,14 — 28,9.

21. უნასეული *ყნას* 104,18—33,20.

22. ქლაქი *ჟაყაჟ* 100,14—27,1.

აღნიშნული ქართულ-სომხური საერთო სიტყვებიდან ჩვენი ძეგლის ქართული ტექსტის გამომცემელს აკად. აკ. შანიძეს ცალკე აქვს განხილული „მუპრაჯი“; რომელიც სხვებთან ერთად, მისი თქმით, „ძალიან დამახასიათებელია ქართული სალიტერატურო ენის განვითარებისათვის ძველ პერიოდში“⁹. ამ სიტყვას საშუალო სპარსულიდან მომდინარედ მიიჩნევს აკად. აკ. შანიძე¹⁰.

ამავე ენიდან არის შემოსული სხვებიც, როგორც მაგ.: ავაზაკი (1), აპბოხი (2), მასპინძელი (4), ბევრეული (5), ბუნება (7), დევი (9), მოვანე (10), ზარი (11), პატივი (15), ჟამი (17) და უნასეული (21).

დანარჩენი სიტყვები სესხებულია:

ან ბერძნულიდან — მანქანა (12) და სტომაქი (19),

ან ებრაულიდან — გეჰენია (8),

ანდა სომხურიდან — სიბილწე (6), პატივი (16), სასტება (18), და სხვ.

ჩამოთვლილთ გარდა, ქართულში გვხვდება ერთგან „მეშალილებაც“ (108, 17), რომელიც, როგორც ეს აღნიშნული აქვს აკად. აკ. შანიძეს, „შალილ-იდან“ (სომხ. *«ჯაჟიქი»*-იდან) არის წარმომდგარი¹¹. ამ სიტყვის ადგილს სომხურში ნახმარია *«ჟიჯასხერ»*, ე. ი. „მძორთ თუ ხორცთ-მკამელობა“, სწორედ ის გამარტება, რომელიც „მეშალილობას“ მისცა აკად. აკ. შანიძემ. ცოტა ქვემოთ ეს სიტყვაც გვხვდება სომხურ ტექსტში (იგი ქართულში „ქორციით“ არის გადმოღებული):

«ქი არხამჟ ჯაჟიქიწ ნირა ცეცხს ჯაჟასეცხს» (41,6). შდრ. ქართ.: „რათამცა ჭამეს და განძღეს კორციითა და სისხლითა მისითა“ (108, 17).

მსგავსად ქართულ-სომხური საერთო ზმარების სიტყვებისა, თანხვედნილია ხოლმე სომხურთან ქართულის თხზული სიტყვები და ზოგიერთი იშვიათი გამოთქმა. ესენია:

1. ბრუქტეულეა *გლსაყაროქჩინ* 104,16—33,17.
2. დგანან და ყოფნიან (მტკიცედ იმყოფებიან) *კანს ჯ მანს* 103,36—32,21.
3. თანამოსაყდრე *აწიოასეც* 111,3—45,11.
4. კაცთმოყუარება *მარეასაქრიოქჩინ* 102,36—31,3.
5. მენავეთ-მოძლუარი *ნასაყასთ* 105,30—36,3.
6. მწეცის(ა)-სახე *ყაყანასხერყ* 107,25—39,11.
7. მძიმედ-აღმომცემელი *ბანრაროღს* 109,17—42,14.
8. ნათ-სადღური *ნასაარონეჟასთ* 101,14—28,9.
9. სტომაქ-სალმობიერი *ბანრასათამიჟ* 109,28—43,6.

⁹ აკაკი შანიძე, სინური მრავალთავი 864 წლისა და მისი მნიშვნელობა ქართული ენის ისტორიისთვის: ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, V, თბ., 1959, გვ. 320.

¹⁰ იქვე, გვ. 327.

¹¹ იქვე, გვ. 332—3.

10. ტვრთ-მძიმე *ბანრაყჩინ* 105,17—35,10.
11. უფლის-მოყუარე *სირასტერ* 104,30—34,9.
12. ფრთემალე *ხრაცაქს* 102,18—30,8.
13. წყლით-განსივება *ჯრფიყოსქინ* 109,14—42,12.
14. ქელმწიფება *ბინრას ცხხელ* 106,35—38,6.
15. ქელოვანთ-მოძღუარი *ნარსარაყსთ* 110,34—45,5.

ძეგლის ენაში მოიპოვება მეტად იშვიათად ხმარებული სიტყვები, რომელთა მნიშვნელობა მთლად ნათელი ვერ ხდება, რადგან არ ვიცით, მოიპოვებიან თუ არა ასეთები სხვაგან სადმე ქართულ წყაროში, რომლებთანაც შეიძლება დღეს მათი შეწამება. აი ზოგიერთი მათგანი:

1. აღმურვილ-ი:

კონტექსტი, რომელშიც ეს სიტყვა გვხვდება, ქართულში ასეთია: „დიდი იგი სიმრავლემ აღმურვილი დიდისა მის და სავკრეელისა ქალაქისა ნინეველთაჲსა“ (102, 15). ამის შესაბამისია სომხურში: *«მრავალქცე და ქსანიჩნაღანჯ ღწჩნტაგლიე ღყარამანაქს და მხბ ჟაღაღა»* (30, 4). „აღმურვილს“ სომხური *«ქსანიჩნაღანჯ»* შეესატყვისება. ეს სიტყვა კი სომხურში „არეულ, უწესრიგო სიმრავლეს“, „ბრბო-ამბოხს“, „დაბალ ფენას“ ნიშნავს. აქედან „აღმურვილი“ თითქოს „არეულ-დარეულ (მასას)“ უნდა ნიშნავდეს.

2. ქელს-ქელ:

ამ სიტყვის შემცველი კონტექსტი ასეთია ქართულ ტექსტში: „რადთა ქელს-ქელ გუემნეს“ (102, 29). სომხურში კი ასე იკითხება შესატყვისი ადგილი: *«მქმქ ქათაჯაფიჯნ არაყეტ»* (30, 18). როგორც ვხედავთ „ქელს-ქელ“-ს *«ქათაჯაფიჯნ»* — „წინააღმართ“ ეფარდება. არც აქ ვართ დარწმუნებული, რომ „ქელს-ქელ“-ს *«ქათაჯაფიჯნ»* წინააღმართ უდრიდეს, რადგან ეს გამოთქმა სხვაგან არსად შეგვხვედრია. შედარებით გვიანდელი ხანის (XI ს-ის გასულიდან) ტექსტებში აქა-იქ „ქელს-ქელ“ გვაქვს. მაგრამ ის „მაშინვე“-ს, „მეყსეულად“-ს ან „ჰყის“-ს აღნიშნავს.

3. სასტოლად:

ეს სიტყვა ამ ფორმით სომხურ ტექსტში *«სასტორ»*-ს ესწორება, რაც ნიშნავს „სტუქსავდა-ო“. კონტექსტს მართლაც ეგუება ეს შინაარსი: „არამედ თვთ თავადი უთქუმიდა და სასტოლად“ (105, 2), შდრ. სომხური: *«Ալ ինքնին սպառնար նաև սաստոր»* (34,17).

4. მოუთუალველი:

ეს სიტყვა სომხურში *«არამარ(ხ)»*-ით არის წარმოდგენილი. „მო-თუალ-ვა“-ს „მო-უ-თუალ-ველ“ შედგენილობითაც კი უნდა ეფარდებოდეს სომხურს *«არამარ-ჩხლ»*-ს; ყოველ შემთხვევაში, ასე ანალიზებდნენ მას Brosset და ნ. მარი თავის დროზე, რასაც სხვები სხვანაირადაც შლიან. კონტექსტი, სადაც ის იხმარება ქართულში, ასეთია: „რამეთუ მაგათ ერთი ეგე სული არა უდებ-გყვეს და არცა მოუთუალველ და შეურაცხ“, რაც სომხურში ასეა წარმოდგენილი: *«მქ ფიჯა»*,

ასტე და ივ ქაანს ძიქი ივლიქ ანჱიქჷმ ათნხნს და ივ ვაქი მარგე არამამარჩნს და ანჱიანხნს;

სხვათა შორის, გვერდით მდგომი სიტყვა „შე უ რ ა ც ხ“ აგრეთვე სინონიშია „მოუთუღაველ“—ისა, ისე როგორც სომხურში უკანასკნელის გვერდით მდგომი *«ანჱიანხლ»* არის *«არამარჩხლ»*—ისა.

ჩვენს ძეგლს ენის მხრით სხვაც, არანაკლებ საინტერესო, მომენტი ახასიათებს. მასში ერთგან აშკარა ხანმეტური ფორმა გვხვდება: „ტიროლა მწარედ, არა თუ უღბად ვითარ ხ უ ნ და, არამედ დღითა გულს-მოდგინებითა“. ერთგანაც კიდევ, ჩვენი აზრით, უნდა ყოფილიყო ასეთი ფორმა, მაგრამ „ხ“ პრეფიქსი „ხოლო-ღ“ არის გახსნილი გადამწერთა მიერ და ამით ნამდვილი სახე მიჩქმალული აღმოჩნდა. აი ეს ადგილი: „რამეთუ სივლტოლაჲ მისი ვითარცა კაცისაჲ ხოლო იქმნებოდა, ხოლო აღსარებაჲ მისი ვითარცა წინაწარმეტყუელისაჲ“. „ხოლო იქმნებოდა“—ს წინა სახე, რომ „ჩიქმნებოდა“ უნდა ყოფილიყო, ეს ნათლად ჩანს კონტექსტის სომხური ზედმიწევნითი შესაბამისით: *«ძი ქაქოსათ ნორაჲ ჯერს ვმარგეიქ ქხნერ, და ქოსათიქანოქჩანს იოყჷს ვმარგარქს»*. ყოველ მხრივ თანხვედნილ სომხურ შესატყვისს „ხოლო“—ს ბაღალი არსად მოეპოვება.

ხანმეტი ფორმების გადმონათებით, ბუნებრივია, ძეგლს ადრეული სალიტერატურო ქართულის საფეხურს მიაკუთვნებს; იგი V—VII სს-ის თარგმანად უნდა მივიჩნიოთ. ხანმეტური ფორმების გადავარდნის გამო ეს ძეგლი, როგორც მოსალოდნელი იყო, 864 წლის სინურ მრავალთავში შეცვლილი სახით უნდა ყოფილიყო წარმოდგენილი. ეს მართლაც ასეა ორიოდ შემთხვევის გარდა. ამასთან ერთად ასეთ ცვლილებას ისიც ემატება, რომ გადამწერთა დაუკვირვებლობით ქართული სიტყვები ზოგან ცუდად არის ამოკითხული და, მაშასადამე, სინურ ნუსხაშიც გადმოსული. ასე მაგ., ადრე წერებულა „სიმრთელე“, სინურ ნუსხაში კი შემოსულა „სიმართლე“; ყოფილა „მავალთა“, გვაქვს კი „მრავალთა“ და სხვ.

ასე წყდება წარმომავლობის საკითხი სინურ მრავალთავში დაცული იოანე ოქროპირის ნაწარმოებისა „მარხვისათჳს და იონაჲსათჳს“. რა წარმოშობისაა ამ ნაწარმოების მეორე ქართული რედაქცია, რომელიც მცირე ფრაგმენტის სახით შემოუნახავს პარხლის მრავალთავს?

ჩვენი ძეგლის პარხლური რედაქცია, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ერთგვარად მიჰყვება იმ სომხურ ტექსტს, რომელიც სომეხ გამომცემელს ბერძნულის ზედმიწევნით თარგმანად მიანჩნია. როცა იოანე ოქროპირის ნაწარმოების ქართულ-სომხურ ამ მეორე წყვილის ტექსტებს ერთმანეთს ვადარებთ. ისეთ თანხვედნილობას, როგორც პირველი წყვილის ტექსტებს შორის შეინიშნებოდა, აქ ვეღარ ვამჩნევთ. სხვათაგან სიტყვათა წყობა, შინაარსობრივი დაცილება სიტყვებისა სავარძლობა, ისე როგორც მეტ-ნაკლებობა სიტყვათა. ფრაზებისა თუ წინადადებებისა ერთმანეთთან მიმართებით. Nonsense-ი თუ სადმე შეინიშნება (ერთგან, მაგ., „მთავარია“ „მოთვარის“ ნაცვლად), ეს მთარგმნელის შეცდომა კი არ არის, არამედ გადამწერისაა. ქართულ-სომხური საერთო ხმარების სიტყვები საერთო ძირისა თუ ფუძისაგან წარმოქმნილი სიტყვებით არ არიან წარმოდგენილი ქართულ-სომხურ ტექსტებში.

მეტად საგულისხმბოა ამ მხრივ ერთი შემთხვევა, რომელიც იოანე ოქრო-

პირის ნაწარმოების („მარხვისათვის და იონაჰსთვის“) ამ წყვილს მოეპოვება. სომხურ ტექსტში ერთგან, ვკითხულობთ: *«ქსაჲაჲყას სოჲაჲარსს ქან-საყასჲს ჯარქანხიქ»*. სომხურიდან მომდინარე ძველ რომელსამე თარგმანში ამ წინადადებაში დაცული ქართულ-სომხური საერთო სიტყვა *«სოჲაჲარ»* „ტალავარი“ არის ჩვეულებრივ გადმოცემული (ასეა, კერძოდ, ჩვენი ძველის პირველი წყვილის ტექსტებში, რომლებიც ზემოთ განვიხილეთ). ასეთი შეხვედრა აქ არა გვაქვს, რაც მოწმობს (სხვა მხარეებთან ერთად), რომ ის სომხურზე დამოკიდებული არაა. *«სოჲაჲარ»* აქ გადმოცემულია არა „ტალავარი“, არამედ „შუვაგი-ით“, რომლის შემცველი წინადადება ქართულში ასეა წარმოდგენილი: „და შუვაგნი მათნი უდაბნოსა ზედა ყულროდ... აღდგენს“.

რა არის ეს „შუვაგი“, რა წარმომავლობისაა ეს ძველი ქართულისათვის მებრძოლი იშვიათი სიტყვა?

ამ სიტყვის ფიგურატიული მხარე, მის მნიშვნელობასთან ერთად. გულისყურს სომხურისაკენ მიგვაქცივინებს. სომხურს მოეპოვება *«ჲოჲაჲ»* სიტყვა, რომელიც დიალექტურ ფორმად ითვლება. მის ლიტერატურულ სახედ ძველ სომხურში *«ჲოჲაჲ»*-ს მიიჩნევენ. *«ჲოჲაჲ»* სომხურში „ჩრდილს“, „საჩრდილობელს“, გადატანით „მფარველობას“ თუ „პროტექციას“ აღნიშნავს, ხოლო *«ჲოჲაჲ»* ამითთან ერთად „პატივს“, „ღიღებას“ და „ბრწყინვალებას“.

სულხან-საბა ორბელიანი იცნობს „შუვაგი-ი (შუვაგი-ი)“ სიტყვას და განმარტავს, რომ ის არის „თავის საფარი საჩრდილოდ“ („თავისაფარი, შუვაგ“ B). მანვე იცის „შუვაგ“ სიტყვა; რომელიც, მისი მართებული აზრით, არის „შუვაგივე“ („საჩრდილობელი“ B). იცის, რასაკვირველია, „შუქი“ სიტყვაც, რომელიც მისი განმარტებით არის „შხისა, გინა სანთლის სინათლე განფენილი“¹².

ქართულის „შუქი“ და „შუვაგ“ აკად. პრ. აქარიანი მიაჩნია სომხურიდან სესხებულად¹³. მასზე უწინარეს ამასვე აღნიშნავდნენ სხვებიც, მაგ., დ. ჯუბინაშვილი¹⁴, იუსტ. აბულაძე¹⁵.

ქადაგან სწორია აკად. პრ. აქარიანი, როცა ქართ. „შუქ“-თან ქართულზე „შუვაგ“ აქვს დაკავშირებული. დ. ჯუბინაშვილის ლექსიკონით ხელმძღვანელობდა უპირატესად სომეხი დიდი ენათმეცნიერი, როგორც ის ამას აღიარებს „თ-ერთ თავის წერილში, რომელიც მან უძღვნა სომხ. *«გეგხასკ»*-ისა და ქართ. ილეგის“ ფალაურიდან მომდინარეობის საკითხს¹⁶, რაც პირველად ჩვენ აღვნიშნეთ სომხეთის მეცნიერებათა აკადემიის „მოამბის“ ფურცლებზე¹⁷. მისთვის რომ უ. ჯუბინაშვილის „ქართულ-რუსულ ლექსიკონს“ მიეწოდებინა „შუვაგი“, რაც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სულხან-საბას მოეპოვება თავის ლექსიკონში, რომლითაც დიდად დავალებულია ის, აკად. პრ. აქარიანი

¹² სულხან-საბა ორბელიანი, თხზულებანი, ტომი IV, ლექსიკონი ქართული, ავტორგრაფულა ნუსხების მიხედვით გამოსაცემად მოამზადა ილია აბულაძემ, თბ., 1966, გვ. 307—309.

¹³ ჯ. Ա ճ ա ռ ի ս ի ն, Հայերեն օրմասուական բարարան, Երևան, 1926—1932, IV, 439.

¹⁴ დ. Ջ Յ ի ն ա ջ Վ ի լ ի, Կարտულ-რუსულ լեզվիկոն, ՏԻՃ., 1887.

¹⁵ Յ. Յ. Նաթես ანუ მეფეთა წიგნის ქართული ევრსიები. ტექსტი გამოსცა და წინასიტყვაობა და ლექსიკონი დაურთო იუსტინე აბულაძემ, თბ., 1916, გვ. 841.

¹⁶ Հ. Ա ճ ո ի ս ի ն, Armeniaca, იქვე, № 5, էջ 26.

¹⁷ Ի. Աբուլաძე, «Գეგხას» բարի ստուգաբանությունը. «Ֆიզիკალური Հայկական ԽՍՌ-ԳԱ», № 1, էջ 105—106.

дан, а другой фрагментарно сохранившийся в рукописи конца X века (в Пархальском многоглаве), печатается впервые в нашем сборнике (см. стр. 144). В двух переводах предлежит названный памятник и в армянской письменности. Оба они изданы. Сличение грузинских и армянских текстов выявило, что перевод текста, сохранившегося в Синайском многоглаве, сделан из армянской версии, принятой в армянской научной литературе как произведение классической эпохи. Грузинский перевод, по утверждению автора, должен быть отнесен к ранней эпохе грузинской письменности (V—VII вв.).

პართულ-სომხური ფილოლოგიური შტუდიები
მრავალთავის ზომიერთი თავის წყარო

VIII. იოანე ოქროპირი, «გურიტიხათვა».

იოანე ოქროპირის «გურიტიხათვა» მხოლოდ ორ მრავალთავში მოიპოვება. ერთი დაკულია სინურ მრავალთავში 864 წლისა, ხოლო—მეორე ათონისაში (№ 11). პირველი გამოცემულია ა. შანიძის მიერ 1959 წ., მეორე კი ჭერხობით გამოუქვეყნებელია¹.

სინურ ხელნაწერში ეს ნაწარმოები სათაურად ატარებს წარწერას: „მეორე ტქმული მისიეე ოქროპირისაჲ — გურიტიხათვს და წმიდისა ეკლესიისათვს“; ათონურ ნუსხაში კი მას შემდეგი სათაური მოეპოვება: „ტქმული მისიეე, გკრტიხათვს და სატფურებისათვს წმიდათა ეკლესიათა“. ამრიგად, ამ ორ ნუსხათაგან ერთსაც და მეორესაც (პირდაპირ თუ არაპირდაპირ) ავტორად ჰყავს დასახელებული იოანე ოქროპირი.

იოანე აღნიშნული ავტორად ამავე ნაწარმოების ძველ სომხურ ვერსიაში. იგივე პირი იხსენიება თურმე ავტორად ძველ ლათინურ ვერსიაშიც, რომელიც ითვლება ბერძნულის ერთ ადრეულ თარგმანად². ბერძნულ წყაროს ანონიმურ ნაწარმოებად მიიჩნევენ დასავლეთში და მას აყენებენ იმ ნაწარმოებათა რიგში, რომლებიც იოანე ოქროპირს მიეწერება პირობით.

სომხურად ხსენებული ნაწარმოები ერთადერთი ნუსხით არის შემონახული, რაც მიაკვლია და სათანადო შენიშვნებით გამოაქვეყნა ცნობილმა სომეხმა ფილოლოგმა არისტაკეს ვარდანიანმა 1923 წელს. უნიკალური ნუსხა დაკულია ვენის მზითარიანთა კონგრეგაციის მატენადარანში (№ 2). სათაურად ეს ძეგლი ატარებს წარწერას: „*ნასასკასიჲ სორჲ კაწიოქიქ ხსიხესიოქ თხანს მიქანანოქ ქ თათრასქ ირ ქიყა ხეფიე იქინასკასქ ხსიხეს...*“ („სატფურებაჲ წმიდისა კათოლიკე ეკლესიისაჲ, უფლოსა იოვანესი «გურიტიხათვს», რომელი ქებათა ქებათაჲსაგან გადმოღებულ (არს) ეკლე...“). აქედან ნათლად ჩანს, რომ ეს სათაური ერთი ნაწილით ეხმაურება ათონური ნუსხის ზედწერილს („გკრტიხათვს და სატფურებისათვს წმიდათა ეკლესიათა“), ხოლო მეორით განსხვავებულია მისგან იმით, რომ აქ გაურკვეველად

¹ სინური მრავალთავი 864 წლისა აკაკი შანიძის რედაქციით, წინასიტყვაობით და გამოკვლევით: „ძველი ქართული ვნის კათედრის შრომები“, 5, 1959.

² Catalogue des Manuscrits Géorgiens de la Bibliothèque de la Laure d'Iviron au mont Athos par R. P. Blake. Paris. 1932, p. 63.

³ უასასკან მანრ ენაფიქნსჲ ს მხოფოქოსან ჩამსამოიოქიქნსჲ. P. ვიხე იქითოაქსა ჟ ა მ რ ე მ ს ხ ა ნ, ქ. თბილისი, 1923. ზე 121—141.

არის მოხსენებელი ნაწარმოებში ავტორი (უფალი იოანე), მაშინ როცა სინური მრავალთავის ზედწერილი ავტორს გარკვევით წარმოგვიდგენს („თქმული მისივე ოქროპირისაჲ“). სომხური ნუსხის ზედწერილის „იოანე“ სომხურ სამეცნიერო მწერლობაში ოქროპირად არის მიჩნეული⁴, რასაც ახლა ქართული ხელნაწერებიც ადასტურებს.

ჩვენი ძეგლის სომხური ტექსტის მიზართება ბერძნულთან საგანგებოდ აქვს შესწავლილი მის გამომცემელს, ცნობილ არმენოლოგს არ. ვარდანიანს. მისი დაკვირვებით, სომეხი მთარგმნელი თავისუფალია მონური მიმდევრობისაგან და ცდილობს ბერძნულის მეტად მარტივი და სადა გამოთქმები შეამკოს მრავალი მორთულ-მოკაზმულობით.

თქმულის სამოწმოდ საკმარისია რამდენიმე დამახასიათებელი ნიმუშის მოყვანაც კი. ასე მაგ.:

1. ბერძნული ტექსტი „მამრ გვირტს“ ბმბსაყიჯ ან მგრძეჯ შესაბამისი ფორმის სიტყვებით კი არ გადმოსცემს („მეუღლე“ და „მამრი“) არამედ წმინდა და მკვიდრი სომხური *ქაროტან* („მამალი“) სიტყვით.

2. ბერძნულისათვის მეტად ჩვეულებრივი *პაპ სზაჰი* („წყლისა თანა“) გამოთქმის საპირისპიროდ სომხურ ტექსტშია ფრიად ლამაზი გამოთქმა *ქი ხაჟა გხათი ირხე* („წარსავალსა სადმე მდინარეთას“).

3. ჰქლ თჳთ სთერემუნთ პრემუნთ სადა სიტყვის წაცვლად („მეგარსა ხესა ზედა“) სომეხი მთარგმნელი ხმარობს: *ხბქ ქ ჟარაჟირა, ხბქ ქ ჟარაძხრყა, ხბქ ქ ჟოჟა* („უკუეთუ კბოლის ჳეკსა, ანუ ნაპარლსა კლდისასა, ანუ ბუჩქსა“).

4. ასევე ბერძნული მეტად მარტივი და საკმაოდ სხვა აზრის მატარებელი ნაწყვეტი *εὶ καὶ πρὸς ἐχθρῶν ἐβᾶπλοῖν ταῦχθαι, εὶ καὶ πρὸς ἐσπέρων ὄρα ἐπεί, μὴ φθῆσιν* სომხურში გადმოცემულია კლასიკური ენის მთელი მომზიდვლობითა და მთარგმნელისათვის ჩვეული მხატვრულობით: *ანს ხბქ ქ ქათხ ქამანანსჰს ქ იოიღ ზარხალ ჰეჯ, ს გჰ სახეხბ ქქ ქ ქათხ საიარს ქ ქასანანს ჰარამ, აჟ ქ ს იჰგნს სს ხაჟაგხხალ ჰეხნ, სასკან მქ ხრქიჯე* („და თუ უკუანაესკნელსა ეამსა მოკლულ იყოს, და რასა ვიტყვოდი, ვითარმედ უკუანაესკნელსა დღესა აღსასრულისა მისისასა, არამედ სულნიცა თუ აღმოპკრთებოდიან, ნუ ეშინინ“)⁵.

აღნიშნულ ზოგიერთ შემთხვევასთან ერთად არ. ვარდანიანს არ გამოპარვია მხედველობიდან ისიც, რომ სომხურ ტექსტში ახალი ხმარების სიტყვები თუ გამოთქმები მოიპოვება. მისი შეხედულებით, ესენია: *აჟ საინს* 136, 170 (მდრ. ქართული: „დავადგრები“ 229,3): *ზასანაჟ ქნხი* 130,13 (მდრ. ქართული: „მოვიკლვი მფრინველისაგან“ 225,12). *ზიორსხეჟ მანსკონგ* 132,57 (მდრ. ქართული: „ახალნაეღლებულნი ყრმანი“ 226,17) და *გაჟ-გრაჟირიჟ გარგა* 129,4 (მდრ. ქართული: „ქმაე ტბილი მოწყლებისაჲ“ 225,4)⁶.

ასეთი ნიშანდობლივი მომენტების შემდეგ ბუნებრივად ისმის კითხვა, თუ რას აჩვენებს ქართული ტექსტი, რომელიც დაუცავს სინას მრავალთავს და ა. შანიძის მიერ არის გამოქვეყნებული. მიუხედავად რიგზე.

⁴ *ibid.* 125.

⁵ ოქვე, 126 — 127.

⁶ ოქვე, 127.

1. „მამრ გვრიტს“ ქართული თარგმანი სომხურისებრ წმინდა ქართული შესაბამისით — „მამლით“ — ვადმოსცემს, რაც სულხან-საბა ორბელიანის ახსნით „უფროსად ფრინველთა ზედა ითქმის“.

2. *პაპ ნმდოს*-ს საპირისპიროდ ქართულსაც ძსეთივე ლამაზი გამოთქმა მოეპოვება, როგორც სომხურს აქვს: „წარსავალსა მას თუ წყალთასა არს“ (მღრ. *ჩ ხაღა გხთივ იურხე*).

3. ასევე სომხურისებრ გამოთქმას ვხვდებით ქართულში ბერძნული ჰქლ τῶν στερειμῶν παρμῶν სანაცვლოდ: „ანუ კბოდის-პირსა, ანუ ნაპარლსა კლდისასა, ანუ ოლეთა ზედა“ (მღრ. *ახქტ ჩ ჟარაჟიოი, ხრქ ჩ ჟარაბხრყა, ხქტ ჩ ჟოღა*).

4. მოყვანილი ბერძნული ნაწევრები — *εἰ καὶ πρὸς ἐσχατέην δὲ ἀπλοῖην ταρχά-
ναι, εἰ καὶ πρὸς ἐσπέραιν ἀρα ἐστί, μὴ φορεῖσθα* სომხურის თუ სრულიად შემხვედრს არა, მისებრ არა ნაკლებ მხატვრულ სანაცვლოს გვაწვდის: „მი-
ლათუ-ვიხმე-წევხულ იყო აღსასრულისა თვისისა ეამთა და სულთა აღმოს-
ლვად მიიწოდის, — და რაჲღა-მე უფროჲსი ვთქუა, — სულნი ღათუ
აღმოჰკრთებოდინან... ნუვე წარჰკუეთნ საცოებასა“ (მღრ. *ახ. სქტ ქსთინ ტა-
მანსაქინ ჩ იოღო ჯარხაქ ჯენ, კ ჯჩ' ასიხემ ქტ ქსთინ აიორნ ჩ ქაქ-
ჯანჩ ჩიროი, აქ ქტ კ იჯიენ კა ხაღაიხხაქ ჯენხ, საკაყნ მჩ' ხრქტენ*).

ასეთი თანმიმდევრობა ქართულ-სომხური ტექსტებისა, ბერძნულის სა-
წინააღმდეგოდ, სხვაგანაც არა ერთგან შეინიშნება. ბერძნულს დაცილებუ-
ლი თუ მისგან გადახრილი მსგავსი ადგილები ნაჩვენები აქვს სომხური ტექ-
სტის გამოძეგმელს სქოლიოებში. ამ ადგილები შეჯერება ქართულთან
კვლავ ქართულ-სომხური ტექსტების ურთიერთმხარადაქერას ამჟღავნებს.
მოვიყვანთ რამდენიმე დამახასიათებელ ნიმუშს:

1. *ს. ქარიძან აწონხოს
ხქტ ჩ ხაღა გხთივ იურხე არაბჩი-
გი, აო გოშ გიოიქიქ ჩიროქ
ქოქსაქ ქაღქაღაქი აო-ნა ჯასა-
ხელი (5-8)*

„მიერთგან მამალი წარსავალსა
მას თუ წყალთასა არს, რაჲამს ეს-
მის კმაჲ იგი, სურვილითა მით მოწ-
ყალებისადათა მოისწრაფის მოწვე-
ნად მუნ“ (255—7).

[მღრ. ბერძნული თარგმანი: „და მამალსა თვისსა, რომელი წყალთა თა-
ხა ძოვს, იბირებს და აღძრავს ფრენად და მისლვად მისა მეყსეულად“].

2. *ჩიქსა გენხ კ ანოგანხხ
გდაგა ჩიქხანგი (9-10)*

„დაიდგნიან და იქმნიან ბულტ
თუსი და გამოიზარდნიან მართუენი
თუსნი“ (205,9).

[მღრ. თარგმანი ბერძნულისა: „ბუღეთა თვსთა დაიდგნიან და უშიშად
დასხდებიან კუერცხთა ზედა და გამოიზარდნიან“].

3. *ს. ახიოქნ ხეხრიღ ნმანოღი*; „სიყუარულსა ემსგავსენით“ (225,16).
(ბერძნულში შესაბამისი ადგილი არ მოიპოვება).

4. *იქ ხრქნაიორნ ტ, ჟანჯი
ჩრქათოი ფაღოვ ჟრ ქრქჩივ, ქმა-
გოგანჯრ მხე ხქტ აყს ჩნჯ ნჩქ
ნჯანჩ ტ; (69-71)*

„რომელი-იგი ცით გამო იყო, რა-
მეთუ ქრისტჲ მოსლვად იყო ზე-
ცით და ამას გუაუწყებდა ჩუენ,
ესე ნიში არს“ (226,28 — 30).

[შდრ. თარგმანი ბერძნულსა: „ითუგამოა გაზაფხული, ქრისტე, რომელი მოსლევად იყო ზეით“].

ბერძნულსაგან განსხვავებული ქართულ-სომხური ტექსტების წარმოდგენილ ადგილთა ურთიერთმხარდაჭერა ცხადად გვიკარნახებს, რომ ეს გარემოება შემთხვევითი არ უნდა იყოს, — ერთი მათგანი მეორეზე უნდა იყოს დამოკიდებული. დასადგენია, რომელი — რომელზე?

არც ის მიგვაჩნია მთლად შემთხვევითად, რომ ქართულ-სომხურ ტექსტებს ერთსა და იმავე ადგილს (უმნიშვნელო გამოწაკლისით) მოეპოვებათ საერთო ხმარების სიტყვები. აი ისინიც:

1. *აფარაკ* 131,24 — მტილი 226,6.
  2. *აფამანჲ* 136,166 — ადამანტი 228,24.
  3. *აფამანჲსაკ* 136,165 — ადამანტიანე 228,23.
  4. *համուրել* 135,153; 136,167; 137,193; 138,229 — ამბორისყოფა 228,14; 228,25; 229,9; 229,34.—პირს-კოცნა (138,232—230,2).
  5. *ამէն* 141,294 — ამენ 231,7.
  6. *ხկեղხვი* 132,61 — 63; 135,147; 136,155; 136,180; 137,192 — 199; 140,287; 141,291 — ეკლესია 226,21 — 23; 228,9; 228,16; 228,35; 229,8; 229,14; 231,1; 231,4.
  7. *ხլეხასათჲ* 133,88 — ეკლესიასტე 227,1.
  8. *ქაქ* 135,131; 135,148 — ეა 227,30; 228,10.
  9. *թარգმანხელ* 140,269; 140,288 — თარგმანება 230,27; 231,1. გამოთქუმა (141,292 — 231,5).
  10. *կაყარნ* 135,135; 135,137 — კაპარკი 227,34; 228,1.
  11. *ნაჲ* 136,172 — ნავი 228,29.
  12. *ნარაყხთ* 133,82 — ნახბეტი 226,35.
  13. *ნիჲ* 132,71 — ნიში 226,30.
  14. *ძამანასკ* 132,60; 134,108 — ძამი 226,20; 227,16. რაემს 229,25 — *ჩერს* 138,215.
  15. *თიმა* 139,244 — ტომარი 230,10.
  16. *ფაღაღ* 136,178 — ქალაქი 228,33.
  17. *ფაროტჲ* 139,242 — ქარტა 230,8 — 9.
  18. *ფნარ* 140,282 — ქნარი 230,34.
  19. *იქსარ* 137, 183 — 184 — ცხოვარი 229,2 — 3.
  20. *նշարիտ, -ութիւն* 137,199; 138,231 — ჭეშმარიტნი, — ება 229,14; 230,1.
- ზემორე წარმოდგენილი 20 საერთო ხმარების სიტყვიდან ოთხია, რომ ზოსლოდნელი საერთო სიტყვის მაგიერ სინონიმით არის ასახული (1. *აყარაკ* — მტილი, 4. *համուրել* — პირს-კოცნა, 9. *թარგმანხელ* — გამოთქუმა და 14. *რაემს* — *ჩერს*), რაც უჩვეულო არაა სხვა ამგვარი ტექსტებისათვისაც.
- ერთსა და იმავე ადგილს კომპოზიტების ხმარებაჲ ქართულ-სომხურ ტექსტებში ავრთვევ, გვგონია, შემთხვევითი არ უნდა იყოს.
- კომპოზიტები სომხურში, ძველსაცა და ახალშიც, როგორც ცნობილია, ქართულთან შედარებით ადვილად იქმნება. სომხური კომპოზიტების საპირის-

პიროდ ქართულში ან ისევე კომპოზიტი გვხვდება ხოლმე (გაორკეცებული, ატრიბუტულ მსაზღვრელიანი ან მართულ მსაზღვრელიანი), ანდა მისი დანაწევრებული სახე კომპონენტების შინაარსის შეუცვლელად.

ჩვენი ძეგლის კომპოზიტებია:

1. *აფფჩ-აფფჩ* 131,50 — პირად-პირადი 226,11.
2. *აქსაქს* 131,49 — პირად-პირადი 226,11.
3. *ზორანჩიქ* 132,57 — ახალნათელგებული 226,17.
4. *ხრქჩი* 138,225 — ორგული 229,32.
5. *გაფერარარარ* 132,62 — ჯმა-ჰამო 226,23.
6. *ამიანასქ* 130,11 — მამლის-მოყუარე 225,10.
7. *ღარაჭირ* 130,1 — კბოდის-პირი 225,8.
8. *მარჯასქ* 133,61 — კაცის-მოყუარე 226,22.

სომხური ტექსტის კომპოზიტთა საპირისპიროდ ქართულს მათ სანაცვლოდ შემადგენელი ერთეულები ან ცალ-ცალკე სიტყვათა შეწყობით აქვს გამოცემული ანდა ერთი რომელიმე კომპონენტით თუ მისი ბადლით. მაგალითებად შეიძლება დავასახელოთ:

1. *ასწაფჩქ* 134,104 — მდინარე წყაროა 227,12.
2. *გაღარარ* 130,13 — მოკლეა მფრინველისაგან 225,12.
3. *გაფერაფერიქ* 129,4 — ჯმა ტკბილი მოწლებსადა 225,11.
4. *არაფაქჩ* 139,245 — ქელოვანი 230,13.
5. *ხრქჩან* 132,65 — სმნიერი 226,25.
6. *გარანხერაქ* 139,252 — ძმალი 230,15.
7. *ქანჯაქაქ* 135,132 — დამწრწალი 227,31.
8. *ოსქნოი* 132,51 — ოქროვანი 226,14.

კომპოზიტების მსგავსად, რთული ზმნებიც უმეტესად ერთნაირი ფორმით არის ხოლმე ასახული ჩვენი ძეგლის ქართულ-სომხურ ტექსტებში, თუმცა იშვიათი არაა აქაც გადახვევები. ერთნაირად არიან წარმოდგენილი შემდეგი ზმნები:

1. *მოიან გარქანსქ* 137,208 — შებმის-ყოფა 229,19;
2. *ბაქს აიანსქ* 129,3 — ჯმის-ყოფა 225,4.

სომხური რთული ზმნის საპირისპიროდ ზოგან ქართულში მარტივი ფორმა გვაქვს:

1. *ასქ იანსქ' ასქ იანჩქ* 136,170 — მოელი 228,29;
2. *ასქ აიანსქ' ასქ აიანჩქ* 137,185 — დაადგრების 229,3.

იოანე ოქროპირის ნაწარმოების („გურგითისათჳს“) ქართულ-სომხური ტექსტების თითქმის ერთნაირი თანამიმდევრობა გვიპარნახებს, როგორც სხვადასხვა მომენტთან დაკავშირებით ზემოთაქ აღვნიშნავდით, ერთის დამოკიდებულებას მეორეზე. უეჭველი რამ, ტექსტობრივ ხელმოსაკიდებელი, მანიშნებელი იმისა, რომ ვთქვათ, ქართულზე იყოფს დამოკიდებული სომხური, ანდა პირუკუ, სომხურზე — ქართული, ვერ ვიპოვეთ. ისე კი ქართულ ვერსიას შემონახული აქვს სომხურთან წაერთო ზოგიერთი ნიშანი.

ერთ ასეთ ნიშნად, ჩვენი ვარაუდით, ის მიგვაჩნია, რომ მასში ერთგან გადატეხილია სომხურისათვის დამახასიათებელი ისეთი გამოთქმა, როგორცაა *կაყ მნაყ ფრაზაში: «Ան Նա անձկայ է նմին կայ Մնաყ»* („მისა მიმართ წადიერ არს და მას დგას და ელის“). საქმე ეხება დედადი კვირტის ერთგულებას მამლისადმი (გადატანით: ეკლესიისა ქრისტესადმი) დაქვრივების შემდეგ, როცა იგი „მისა მას სიყუარულსა და ერთობასა და დგრომილ არს და ელისო“, როგორც ესაა ნათქვამი ქართულში.

მეორე ნიშნად დამოკიდებულებისა ისიც გვგონია, რომ სომხურის კარნახით (ბერძნულში საბადლო არა ჩანს) ორგან ნახმარია ქართულში „ლ ა“ ნაწილაკი სომხური შორისდებულის „აჟტ“-ს მნიშვნელობით („აბა“, „მოდი“).

1. „ნიში არს კმისაჲ მის გურიტისაჲ, რომელი-იგი ისჲა. მო-ღ-ავის— მინოთ ჳმაჲ იგი გურიტისაჲ მის, რომელსა-იგი ჳნებაჲს სასმენელ ყოფად ჳმაჲ თვისი“ — *Ձայն տատրակին [որ] լսելի ხէզ [ქերկրի մերոմ այսաւր] աղէ լուխուց [և] մէջ ձայնի տատրակին, որ կամի լսելի ասնել մեզ զձայն իւր* (226,31—132,72):

2. „ძიღა მიემსგავსე ეზეკისა მეფესა, რომელი მიახნდა სიყუდილსა“.

სომხური ენის ჩვენების თანახმად თუ ვიმსჯელებთ, „ლ ა“ სომხურ *აჟტ*-ს („აბა“, „მოდი“) უდრის.

მსგავსი მოვლენები ქართული ვერსიის დიდ სიძველეს მოწმობს. სომხური ვერსია კლასიკური პერიოდის (V საუკუნის პირველი ნახევრის) შემოქმედებად მიაჩნია სომხურ ფილოლოგიას უმთავრესად ენობრივი მაჩვენებლების მიხედვით. რა დროს უნდა ეკუთვნოდეს ქართული?

სინური ტექსტი, რომელიც 864 წელს არის დანუსხული, გადაწერის წარმოადგენს, როგორც ამას ერთი ადგილი მოწმობს. გამოცემის 228 გვერდის მე-20 სტრიქონში წერია: „მ ძ ი ნ ა რ ე არს გული მისი“-ო, სადაც „მძინარე“ ხელნაწერისა ცუდად ამოკითხული „მძიმე“ ჩანს, როგორც ამას გვიმოწმობს სომხური — *«ժանրէ սիրտ նորս»* (136,161) და გვიდასტურებს ათონის წესხა. მაშასადამე, საანალიზო ნაწარმოები 864 წლის უწინარესისაა. ვინაიდან მასში არაბულსა და ახალი სპარსულს არც ერთი სესხებული სიტყვა არ იხმარება და გრამატიკული წყობაც არქაულია, ის ჩვენი მწერლობის ადრინდელ პერიოდს (V—VII სს.) უნდა მიეკუთვნოს.

გრამატიკულ წყობასთან ერთად ძველი არქაული იერის მატარებელია ლექსიკის მხრივაც. სამოწმოდ შეიძლება დავასახელოთ შემდეგი ლექსიკური ერთეულები, რომლებიც მეტად იშვიათია ძველად.

1. *ო ლ ე*, სომხ. *թուի* (225,8—130,2), „ბუჩქი“ ჩანს, რაც ახლა ჩვენთვის ნათელს ჰფენს გრიგოლ ნოსელის „კაცისა აგებულებისათჳს“-ის *ო ლ ე* ვ ა ხ ს: „მფრინველნი მკმობარნი და მტრიობალნი, რომელნი მისწრაფიედ მღნართა და *ო ლ ე* ვ ა ნ თ ა“ (146,4)⁷.

2. *მ ქ უ რ ი ნ ა* ე.ო. რომელიც ტექსტში იერემიაზე მითითებით არის მოყვანილი, სომხურით *ճպուռն*-ია (226,20—132,39), ე. ო. *ქ რ ი ქ ი ნ ა* (ci-

⁷ უძველესი რედაქციები ბასილი კესარიელის „ექუსთა დღეთასა“, და გრიგოლ ნოსელის თარგმანებისა „კაცისა აგებულებისათჳს“ X—XIII სს.-ის ხელნაწერთა მიხედვით გამოცემა... ილია აბულაძემ, თბ., 1964.

cada). იერემიასთან არც ათონურ ქართულსა და არც სომხურ ბიბლიაში (ზოპრაპისა) შესაბამისი არაფერი იპოვება. იგი ბაქართან გვხვდება მხოლოდ და, ჩანს, მასთან ერთად ჩვენი ძეგლის კუთვნილებაა. ამავე მნიშვნელობით 'მჭურინავი' გვხვდება გიორგი მთაწმიდლის თარგმანში ბასილი კესარიელის „ექუსთა დღეთაჲსა“; უფრო აღრინდელ თარგმანში, რომელიც გიორგი ათონელს ჰქონია ხელთ, კი ე ვ კ ი ე ი ა. ასეთი ნიშნეულობებით, ცხადია, ახლა უფრო ნათელი ხდება „მჭურინავის“ მნიშვნელობა ძველად, კერძოდ «ბალავარიანში».

3. ძ მ ა დ ი სიტყვაც იშვიათად გვხვდება ძველად. სომხურით მას *հարսն-հղբար* შეესაბამება (139,250 — 230,15), რაც სძლის, ე. ი. საცოლის გამყოლ 'ძმობილს' ანუ 'მაყარს' ნიშნავს.

4. ს ა წ ე ვ ე ე ლ ი, სომხურით *սաժխ* (140,273 — 230,29), ე. ი. 'მზითველი'. კონტექსტიც ამას მოწმობს. სიძეს მიართმევენ სასძლოს ნათესაგები სხვადასხვა ძღვენს: „აწ მოვიდნენ ყოველნი თჳსნი მისნი წმიდანი თითოეულად სიძისა მის საწევენელად და მიართუმიდეს ყოველნი“.

5. ს ა წ ე რ ე ლ ი, სომხურით *գրիչ* (139,242 — 230,8), ე. ი. 'კალამია'. კონტექსტიც ამას გვიდასტურებს: „საჲმარ იყო მუნ ქართაჲ და შვიგნობარნი და საწერელნი“.

6. დ ა მ შ რ შ ა ლ ი (დამშრობა, სომხურით *խանդակաս լինել* (135, 147 — 228,10; — 135,138 — 208,2) არის 'გულდამწუარი' სიყვარულით თუ სიბრალულით. ერთგან ქართულში ამ სიტყვას დამატებული აქვს „დაწერტილი“, რაც ამხსნელ სიტყვად ჩანს მისა — „დამშროშალისა“. ასეთი გაგება უნდა ეფარებოდეს გამოთქმებს, „სიყუარულითა დამშროშალ იყო“ და „სიყუარულითა დამშროშებოდა“. ამასვე, გვგონია, მარჯვედ უკერს მხარს შეჰდევია ადგილიც: „დამშროშალ და დაწერტილ ვარ მე სიყუარულითა ღმრთისაჲთა, ვითარცა ის-რიითა“ (227,30 — 32). უფრო უკეთ ეს სომხური შესატყვისით ირკვევა: „*խանդակաժ ხմ ხი սիրիւն Աստուծոյ իբրև նետիւ*“

7. დ ა ღ ე ბ უ ლ ი, სომხურით *ժխանալ* და *նხրկեսալ* (133,84; 134,106 — 226,36; 227,14). 'შეღება/შეღებილია', რაც ნათლად გვიჩვენებს, რომ „დაღებული“ აქ „შეღებილს“ ნიშნავს.

ისეთია მოკლედ რაობა, წარმომავლობა და ადგილი იოანე ოქროპირის ნაწარმოებისა — „გურიტისათჳს“ — ქართულ მწერლობაში.

И. В. АБУЛАДЗЕ

ШТУДИИ ПО ГРУЗИНСКО-АРМЯНСКОЙ ФИЛОЛОГИИ
ИСТОЧНИКИ НЕКОТОРЫХ ГЛАВ «МНОГОГЛАВА»:
VIII. ИОАНН ЗЛАТОУСТ — «О ГОРЛИЦЕ».

(Резюме)

Названное сочинение, приписываемое Иоанну Златоусту, в грузинской литературе с ранних времен (IX в.) упоминается как подлинное

творение Златоуста. Древнейшим грузинским списком, в котором встречается это произведение, является Сипайский многоглав 864 года. Текстуальное изучение, анализ некоторых языковых данных и стилистических особенностей грузинской версии дает основание предполагать, что сочинение это было переведено на раннем этапе развития (V—VII вв.) истории грузинской литературы.

სარჩევი

რედაქციისაგან	3
ქართულ-სომხური ფილოლოგიური შტუდიები. „მრავალთავის“ ზოგიერთი თავის წყარო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, VI, თბილისი, 1938, 329—335.	5
I საქსენებელი სერგისისი იქვე, 335—337	11
II ფილექტიმონის წამება იქვე, 338—347	14
III მარტელობა თეკლასი აკად. ნ. მარის სახ. ენის, ისტორიისა და მატერიალური კულტურის ინსტი- ტუტის მოამბე, VIII, თბილისი, 1940, 71—136	25
IV მარტელობა ორშეოცთა ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, IV, თბილისი, 1962, 111—144	91
V სებერიანე გაბალოენელი: მოციქულთა საქსენებელი იგვე, V 1963 85—102	125
VI მარტელობა ანდრიანსი და ანატოლსი ქელი ქართული მწერლობის ოთხი ძეგლი, თბილისი, 1965, 171—235	143
VII იოანე ოქროპირის „მარხვისათეს და იონასთეს“ მრავალთავი, ფილოლოგიურ-ისტორიული ძიებანი, I, თბილისი, 1971, 18—28	209
VIII იოანე ოქროპირი, „გურგისათეს“ იგვე, II, 149—156	220

დაიბეჭდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭოს დადგენილებით

რედაქტორი ნ. ჟანაშია
გამომცემლობის რედაქტორი ც. ჟიმშელია
ტექნორედაქტორი ნ. ოკუჩავა

გადაეცა წარმოებას 18/VII.1975; ხელმოწერილია დასაბეჭდად 25/VII.1975;
ქაღალდის ზომა 70 X 70¹/₁₆; ქაღალდი № 1; ნაბეჭდი თაბახი 16,8;
სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 14,5;

ტირაჟი 1200;

შეკვეთა 2867

ფასი 1 მან. 65 კაპ.

გამომცემლობა „მეცნიერება“. თბილისი, 3800060, კუტუზოვის ქ., 19
Издательство «Мецниереба», Тбилиси, 380060, ул. Кутузова, 19

საქ. სსრ მეცნ. აკადემიის სტამბა, თბილისი, 380060, კუტუზოვის ქ., 19
Гипография АН Груз. ССР, Тбилиси, 380060, ул. Кутузова, 19